ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΠΕΡΑΛΕΤΙΟΥ ΣΑΚΚΟΥΛΙΔΟΥ
1042

Η ΖΗΝΟΒΙΑ

ΕΙΣ

ΤΟΜΟΥΣ ΔΥΟ

ΥΠΟ

Ζ. ΥΠΑΝΔΡΕΥΜΕΝΟΥ.

The proper study of mankind is man. (Pope).

Γνῶθι σαυτόν.

Ἀδικεῖ τις ἐκών; ὀργὴ καὶ τιμωρία κατὰ τούτου.

Ἐξήμαρτέ τις ἄκων; συγγνώμη ἀντὶ τῆς τιμωρίας τούτῳ. (Δημοσθ. περὶ Στεφ).

Ἄφρονες, ὅσοι τὰς ἀρετὰς πολέμῳ
Κτᾶσθ' ἐν δορὸς ἀλκαίου
Λόγχαισιν καταπαυόμενοι
Πόνους θνατῶν ἀμαθῶς.
Εἰ γὰρ ἄμιλλα κρινεῖ νιν
Αἵματος, οὔποτ' ἔρις
Λείψει κατ' ἀνθρώπων πόλεις.
Φεύγειν μὲν οὖν πόλεμον, ὅστις εὖ φρονεῖ.
. . . . . ὦ ταλαίπωροι βροτῶν,
Τίκτᾶσθε λόγχας καὶ κατ' ἀλλήλων φόνους
Τίθεσθε; παύσασθ', ἀλλὰ λήξαντες πόνων,
Ἄστη φυλάσσεσθ' ἥσυχοι μεθ ἡσύχων.
Σμικρὸν τὸ χρῆμα τοῦ βίου· τοῦτον δὲ χρή
Ὡς ῥᾷστα καὶ μὴ σὺν πόνοις διεκπερᾶν.
(Εὐριπίδης).

Αἷμα ἀθῶον μὴ εἰσχέητε, ὅπως μὴ ἀναφθῇ ὡς πῦρ ἡ ὀργή μου, καὶ καυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων.
(Ἱερεμ.)

Εἰρήνη δ' ἀνὰ γῆν κουροτρόφος. (Ἡσιοδ.)

Οὐδὲν ἄμεινον τῆς εἰρήνης. (Μέγας Βασ.)

La paix c'est la prospérité

Ἡ (Ἀθηνᾶ) δ' ἀναχασσαμένη λίθον εἵλετο χειρὶ παχείῃ,
Κείμενον ἐν πεδίῳ, μελανα, τρηχύντε μέγαν τε,
Τόν ῥ' ἄνδρες πρότεροι θέσαν ἔμμεναι οὖρον ἀρούρης,
Τῷ βάλε Θοῦρον Ἄρηα κατ' αὐχένα, λῦσε δὲ γυῖα.
Ἑπτὰ δ' ἐπέσχε πέλεθρα πεσών, ἐκόνισε δὲ χαίτας.
(Ὅμ. Ἰλ. Φ. στιχ. 403-408).

Εὖ σοι τὸ μέλλον ἕξει, ἂν τὸ παρὸν εὖ τιθῇς.
(Ἰσοκρ.)

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΔΑΜΙΑΝΟΥ.

1872.

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρεῖται κλοπιμαῖον.

Ἀθανασιος Ζηνοβιας

ΤΗΣ

ΙΕΡΑΣ ΣΚΙΑΣ

ΤΗΣ

ΑΘΑΝΑΤΟΥ ΖΗΝΟΒΙΑΣ

ΩΣ

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ

ΘΛΙΒΕΡΑΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ὁ Συγγραφεύς.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἐκδίδοντες τὸ Πόνημα ἡμῶν τοῦτο, οὐδένα ἄλλον προτιθέμεθα σκοπόν, εἰμὴ νὰ καταστήσωμεν γνωστὰς ἐν τῷ κόσμῳ τάς τε ὑψηλὰς ἰδέας, τὰς βαθείας σκέψεις καὶ τὰς εὐγενεῖς ἀρχὰς σοφῆς Ἀρμενίδος, διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ὁποίας ἡ οἰκουμένη ἅπασα ζωηρὰν θέλει αἰσθανθῆ τὴν λύπην! Πᾶσα εὐαίσθητος καρδία θέλει ἀναζητήσει καὶ εὕρει νοερῶς τὸν ἱερὸν τῆς Ζηνοβίας τάφον, ἵνα ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ μαρμάρου αὐτοῦ ῥίψῃ ἓν δάκρυον θερμόν, ὡς τεκμήριον εἰλικρινοῦς θλίψεως καὶ σεβασμοῦ!

Ἡ ζωὴ τῆς Ζηνοβίας ὑπέσχετο ἴσως ζωὴν νέαν ἐν τῷ κόσμῳ· πλὴν φεῦ! τὸ σκληρότατον τοῦ θανάτου δρέπανον ἀνήρπασεν ἀσπλάχνως ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ αὐτὸν τὸν ἔνθερμον συνήγορόν της! Λὲν ἐφείσθη οὐδ' αὐτοῦ τοῦ εὐγενεστέρου, ὡραιοτέρου, ἴσως δὲ καὶ ἐντελεστέρου δημιουργήματος τῆς θείας χειρός, τὸ ὁποῖον θᾶττον ἢ βράδιον ἤθελεν ἀναδειχθῆ ἀνεξάντλητος πηγή, ἐξ ἧς ἤθελεν ἀπορρέει πᾶν ὅ,τι ὡραῖον καὶ εὐγενές, πᾶν ὅ,τι φιλάνθρωπον καὶ λυσιτελές, καὶ ἑπομένως μέγιστον τῆς ὑφηλίου ἀγλάϊσμα! Λὲν ἐφείσθη οὐδὲ τῆς ἀθανάτου εὐκλείας αὐτῆς, ἣν ἤθελον τῇ ἀπονέμει πάντες οἱ ἐπιγινόμενοι, ἂν ζήσασα ἐξέδιδε τὰ σοφὰ συγγράμματά της!

Ἡ ἡλιόμορφος Ζηνοβία μόλις ἀνατείλασα ἔδυσε, καὶ ἔδυσε φεῦ! διὰ παντός! Μετ' αὐτῆς δὲ μυρίαι ὅσαι ἔδυσαν ἐλπίδες, ἐλπίδες γλυκεῖαι καὶ χρυσοφαεῖς! ἐσβέσθη! μόλις ἀναφανεῖσα, μόλις ἀναλάμψασα, διότι ἦτο ἓν τῶν φαινομένων ἐκείνων, ἅτινα ἀμβλύνουσι μὲν τὴν ὅρασιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς λάμψεως

αὐτῶν, ἀλλὰ σβέννυνται ταχέως καὶ διὰ παντός! Ἦτο ρόδον εὔοσμον καὶ ἀγλαὸν ἐν τῷ ἠθικῷ λειμῶνι τοῦ κόσμου τούτου, οὐράνιον δὲ εὐωδίαν ἐκπέμπον. καὶ ἡ ζωὴ αὐτῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μακροτέρα τῆς ζωῆς ἑνὸς ρόδου!

Ἀλλὰ καθὼς ὁ ἥλιος δύων ἐκ τοῦ παλαιοῦ τούτου κόσμου ἀνατέλλει εἰς τὸν νέον, οὕτω καὶ ἡ Ζηνοβία δύσασα ἐκ τοῦ προσκαίρου τούτου κόσμου ἀνέτειλεν ἤδη εἰς τὸν αἰώνιον, πλήρης λάμψεως καὶ ἀκτῖνος, καὶ χωρὶς οὐδέποτε νὰ δύσῃ, ἔλκουσα συγχρόνως εἰς τοὺς οὐρανούς, ὥσπερ ἀκτὶς ἡλίου φαεινοῦ, καὶ τὸν δακρύβρεκτον Τέρπανδρον, τὸν ἐραστὴν αὐτῆς! Καὶ δὴ μόνον ἡ λάμψις τῆς ἱερᾶς ψυχῆς αὐτῆς, ἀποτελούσης ἕνα τῶν κυριωτέρων, στιλπνοτέρων καὶ τιμαλφεστέρων ἀδαμάντων τοῦ θείου διαδήματος, ἀντανακλᾷ σήμερον ἐπὶ τῆς Γῆς, ἥτις ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ζηνοβίας ἐδικαιοῦτο ἴσως νὰ φρονῇ, ὅτι ἔβλεπεν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς τὴν Θεότητα αὐτήν! Καὶ δικαίως· ἦτο ὡραία, ἦτο σεμνή, ἦτο ἐνάρετος καὶ πολυμαθής, ἦτο ἀπόῤῥοια θεία! Καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἡ θεότης αὐτὴ ἐπὶ τῆς γῆς, ἂν εἶχε καὶ τὴν ἀθανασίαν! Ἀλλ' ὄχι, δὲν εἶχε τὴν ἀθανασίαν! Ὁ Θεὸς ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν μόνην τὴν ἀθανασίαν, δοὺς ἐκείνῃ τὰ πάντα! ἵνα κατὰ Βολταῖρον εἴπω, προκειμένου περὶ τῆς Αἰμιλίας του.

Καὶ καθὼς ὁ ἥλιος δύων ἀφίνει ἐν τῷ στερεώματι φωτοβόλα ἴχνη τῆς διαβάσεώς του, οὕτω καὶ ἡ Ζηνοβία, ὁ ἥλιος οὗτος τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, δύσασα ἄφησεν ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν σημεῖα τῆς ἑαυτῆς ζωῆς, ἐπίσης μὲν ἀκτινοβολοῦντα ὡς τὰ τοῦ ἡλίου ἴχνη, ἀνεξάλειπτα ὅμως διὰ παντός!

Τὴν περιγραφὴν τούτων σπεύδομεν νὰ κάμωμεν σήμερον, καίπερ πληγὴ ὀξυτάτη ἀνοίγεται ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, καὶ θανατηφόρος διεγείρεται θλῖψις, παραλύουσα τὰς διανοητικὰς δυνάμεις ἡμῶν, καὶ ῥίπτουσα ἀπὸ τῆς τρεμούσης χειρὸς ἡμῶν τὸν τρέμοντα κάλαμον! Διότι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἔσχομεν τὸ εὐτύχημα καὶ τὸ δυστύχημα ἅμα νὰ τὴν γνωρίσωμεν ἐκ τοῦ πλησίον· διότι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πολλὰς πολλάκις ἐλάβομεν ἀφορμὰς ὅπως θαυμάσωμεν τὰ ἄπειρα πλεονεκτήματα αὐτῆς, δι' ὧν πλουσίως ἦν κεκοσμημένη!

Σύγγνωθι, ἱερὰ σκιά, ἂν θελήσαντες νὰ θέσωμεν ὑπ' ὄψιν τοῦ κοινοῦ τὰ οὐράνια, τὰ θεῖα, τὰ παραδείσειον εὐωδίαν ἐκπέμποντα ἠθικὰ ῥόδα, δι' ὧν ἡ φύσις μετὰ πολλῆς τῆς χάριτος καὶ ποικιλίας εἶχεν ἐστεμμένην τὴν νεαρὰν κεφαλήν σου — ὅπως διὰ τῆς ζωηφόρου ὀσμῆς αὐτῶν ζωογονηθῶσι τὰ ὑπὸ μαύρων καὶ ὀλεθρίων παθῶν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν νενεκρωμένα ἤδη εὐγενῆ αἰσθήματα — ἀπετίλαμεν ἴσως τὰ ἱερὰ φύλλα αὐτῶν, καὶ ἀσεβῶς ἐρρίψαμεν χαμαί, ἀδεξίους ἔχοντες τὰς χεῖρας! Σεβόμενοι τότε θεῖον τῶν ῥόδων τούτων καὶ τὴν ἱερὰν ἀνάμνησίν σου, τὴν διὰ παντὸς σπαραξικάρδιον, οὐδέποτε ἐπ' οὐδεμιᾷ περιστάσει ἠθέλομεν λάβει τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀσέβειαν ἅμα νὰ θέσωμεν χεῖρα ἀδέξιον καὶ ταπεινὴν ἐπ' αὐτῶν, ἂν δὲν ἐγνωρίζομεν, ὅτι τὰ ῥόδα δυνατὸν μὲν ἐνίοτε νὰ χάσωσι φύλλα τινα, οὐδέποτε ὅμως τὴν ὀσμὴν αὐτῶν, καὶ ἂν δὲν ἐλαμβάνομεν ῥητὴν ἐπὶ τούτῳ ἐντολὴν τοῦ Τερπάνδρου, σοῦ μὲν πιστοτάτου ἐραστοῦ, ἡμῶν δὲ προσφιλεστάτου φίλου, συμμαθητοῦ καὶ συμπολίτου, ὅστις ὑπὸ εὐγενῶν καὶ φιλανθρώπων ὅλως ἐμφορούμενος αἰσθημάτων, εἰσήγαγεν ἡμᾶς εἰς τοὺς ἀειθαλεῖς τῶν οὐρανίων σου ἀρετῶν ἀνθῶνας, ὥσπερ ταπεινόν τι ζωΰφιον, καταυγάσας ἡμᾶς συγχρόνως διὰ τῆς ἀντακλάσεως τῶν ῥόδων σου ἐκείνων (1), δι' ὧν αὐτὸς μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ βίου του στιγμῆς ἐκόσμει καὶ τὰς χεῖράς του, καὶ τὰ στήθη του καὶ τὴν διάνοιάν του, καὶ ἄτινα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ἴσως τῷ τάφῳ!

Τὴν φιλικὴν ταύτην ἐντολὴν τοῦ φίλου Τερπάνδρου ἐκπληροῦμεν προθύμως τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ ἠθικότης, ἡ σπουδαιότης καὶ εὐαισθησία τῆς οὐρανίου Ζηνοβίας δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς πρότυπον ἠθικότητος, σπουδαιότητος καὶ εὐαισθησίας, καὶ καθ' ὅσον καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν μόνῃ τῇ πραγματοποιήσει τῶν ὑψηλῶν καὶ σοφῶν ἰδεῶν τῆς δαιμονίου ἐκείνης νεάνιδος διορῶμεν τὴν τῆς ἀνθρωπότητος, τολμῶμεν εἰπεῖν, παλιγγενεσίαν ὑπὸ ἠθικήν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἔποψιν!

Ἀλλὰ πρὶν ἢ εἰσαγάγωμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ λειμῶνα τῶν ὑψηλῶν ἰδεῶν καὶ σκέψεων τῆς Ζηνοβίας· πρὶν ἢ δρέψωμεν τὰ εὔοσμα καὶ ἀειθαλῆ ἄνθη τῶν εὐγενῶν ἀρχῶν αὐτῆς, δέον νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Τερπάνδρου, αὐτοῦ ἐκείνου, ἕνεκεν τοῦ ὁποίου ἐμαράνθη αὕτη ἐν αὐτῷ τῷ κάλυκι τοῦ ἑαυτῆς βίου!

Ἔγραφον ἐν Λονδίνῳ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1868.

---

(1) Ἐννοοῦμεν τὰ ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἐλεγείων τῆς Ζηνοβίας.

Η ΖΗΝΟΒΙΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ὁ Τέρπανδρος καὶ αἱ σπουδαὶ αὐτοῦ.

Ο ΤΕΡΠΑΝΔΡΟΣ ἐγεννήθη ἐν Λέσβῳ, ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι τοῦ ὁμωνύμου του Τερπάνδρου. Ἔτυχεν υἱὸς μονογενὴς ἀνθρώπου ἀγραμμάτου καὶ ἐκ συστήματος ἐχθροῦ τῶν γραμμάτων. Ἀγνοοῦμεν ὁποῖος κακόσχημος δαίμων ἐνέπνευσεν αὐτῷ τὴν ἀλλόκοτον ἰδέαν τοῦ ὅτι, ὅστις μανθάνει πολλὰ γράμματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τρελλαίνεται! Καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀκατανόμαστος ἐκείνη κατὰ τῆς παιδείας ἀπέχθεια αὐτοῦ, ἀπέχθεια ἀπορρέουσα ἄλλως τε ἐξ ὑπερβολικοῦ φίλτρου!

Τὴν ἀλλόκοτον ταύτην ἰδέαν τοῦ ἀλλοκότου τούτου ἀνθρώπου ὤφειλε νὰ ἐπικυρώσῃ τρόπον τινὰ περιστατικόν τι λίαν κωμικόν. Ἡμέραν τινὰ ὁ Τέρπανδρος συνεμελέτα ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ μετά τινος συμμαθητοῦ του μάθημα Γεωγραφίας. Διαπεράσαντες ἄξονα εἰς πορτοκάλλιον παρίστανον τὴν γῆν στρεφομένην περὶ τὸν ἥλιον, ὃν ἐπίσης παρίστανον δι' ἑτέρου πορτοκαλλίου. Διὰ πολλῶν δὲ ἄλλων τοιούτων ἐξηκόνιζον ἅπαν τὸ πλανητικὸν σύστημα, προβαίνοντες βαθμηδὸν εἰς σπουδαιοτέρας μελέτας καὶ συζητήσεις, ὅτε ὁ ἀφιλόμουσος ἐκεῖνος ἀνήρ, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν, ὄπισθεν παραθύρου τῆς αἰθούσης ἱστάμενος καὶ μετὰ πλείστου ὅσου ἐνδιαφέροντος ἀκροώμενος τοῦ, κατ' αὐτόν, ἀλλοκότου ἐκείνου διαλόγου, ἐκβάλλει φωνὴν ἐκπλήξεως, φωνὴν ἀγρίαν,

προξενήσασαν αὐτοῖς τρόμον ἕνεκεν τοῦ ὀξυθύμου καὶ ἐπιθετικοῦ τοῦ χαρακτῆρός του!

— Λοιπὸν ἡ γῆ γυρίζει; ἐρωτᾷ αὐτοὺς μετ' ἀπορίας ἀνησύχου.

— Ναί· τῷ ἀπεκρίθησαν οὗτοι μετ' ἀφελείας νεανικῆς.

— Καὶ πῶς εἶνε δυνατὸν τοῦτο; καὶ πῶς δὲν γυρίζομεν καὶ ἡμεῖς ἄνω κάτω;

Τῷ ἔδωκαν τὸν λόγον· ἀλλ' ὁ λόγος οὗτος ἀντὶ νὰ τὸν πείσῃ περὶ τοῦ ὅτι ἡ γῆ γυρίζει, τὸν ἔπεισε μᾶλλον ὅτι ἀμφότεροι ἐτρελλάθησαν!

— Καὶ ποῖος σᾶς τὸ εἶπε;

— Οἱ διδάσκαλοί μας καὶ τὰ βιβλία μας.

— Ποῖα βιβλία;

— Αὐτά.

Εὐθὺς ὡς μανιώδης ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν, ἁρπάζει τὰ βιβλία καὶ τὰ ῥίπτει εἰς τὸ πῦρ, ἀφοῦ τὰ κατέσχισε! Λαβὼν δὲ καὶ τὸ πλανητικὸν σύστημα αὐτῶν, τὰ πορτοκάλλια, τὰ ῥίπτει μετ' ὀργῆς, ἰδίως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ υἱοῦ του. Τρέχει δὲ ἀμέσως πρὸς τὴν ἀπέναντι τῆς θερμάστρας ἡσύχως καθημένην σύζυγόν του, φωνάζων: ὁ υἱός μας ἐτρελλάθη! Ἡ δυστυχὴς μήτηρ τρέχει φρίττουσα καὶ ἀνορθωμένας ἔχουσα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς! Ἔντρομος ἐναγκαλίζεται τὸν μονογενῆ υἱόν της, καὶ ὁ τρόμος αὐτῆς ὤφειλεν ἐπὶ μᾶλλον νὰ αὐξηθῇ, ὅτε τὸν εἶδε καὶ κλαίοντα καὶ γελῶντα συγχρόνως!

Ὁπωσδήποτε ὅ τε Τέρπανδρος καὶ ὁ συμμαθητὴς αὐτοῦ ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς πείσωσιν ὅτι εἶχον σῶας τὰς φρένας. Καὶ οὗτοι ἐπείσθησαν μέν, ὁ Τέρπανδρος ὅμως οὐδόλως ὠφελήθη ἐκ τῆς πεποιθήσεως ταύτης, διότι ἔκτοτε τῷ ἀπηγορεύθησαν αὐστηρῶς καὶ τὰ βιβλία καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ τὰ σχολεῖα μέχρι τῆς μεταβάσεως αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξηκολούθει φοιτῶνεις τὸ σχολεῖον τοῦ Τζουμπαλῆ ἐν ἀγνοίᾳ ὅμως τοῦ πατρός του.

Κατά τινα κανονισμὸν τῆς σχολῆς ταύτης ὁ μαθητὴς ὤφειλε νὰ πληρώνῃ κατὰ μῆνα ὡρισμένον τι χρηματικὸν ποσόν, λόγῳ διδάκτρων, ἅτινα ὅμως μόνον ὁ Τέρπανδρος μεταξὺ τῶν συσπουδαστῶν αὐτοῦ δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ! Ὁσάκις ὁ ταμίας τῷ ἐζήτει τὰ χρήματα, ἠρυθρία ὑπὸ συστολῆς καὶ φιλοτιμίας. Πολλάκις ὁ δυστυχὴς δὲν ἐπήγαινεν εἰς τὴν σχολήν, ὅταν ἐγνώριζεν ὅτι ὁ ταμίας ἔμελλε νὰ ἔλθῃ. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὤφειλε νὰ εἴπῃ αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλ. ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πατρός του καὶ παρὰ τὴν θέλησίν του μάλιστα ἐφοίτα εἰς τὴν Σχολὴν φοβηθεὶς μήπως ἀπο-

τανθῇ πρὸς τὸν πατέρα του αὐτὸν ζητῶν τὰ δίδακτρα. Ἐπίσης δ' ἐξηγήθη καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, ὅστις ἐκπλαγεὶς ἐκ τοιαύτης ἀλλοκοτίας, ἐπλήρωσε μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας καὶ εὐγενείας τὰ ὀφειλόμενα δίδακτρα, ἀναδεχθεὶς συγχρόνως νὰ πληρόνῃ κατὰ μῆνα καὶ τὰ ἄλλα, διότι, καθὰ ἔλεγεν, ὁ Τέρπανδρος ἦν ὁ σεμνότερος καὶ εὐφυέστερος μεταξὺ τῶν μαθητῶν του.

Ἀλλ' ὁ πατὴρ εὐφυέστερος τοῦ υἱοῦ τυγχάνων, ἅμα ἔμαθεν ὅτι ἐξηκολούθει εἰς τὸ διδασκαλεῖον φοιτῶν, μετῴκισεν εἰς Νεοχώριον τοῦ Βοσπόρου, ἔνθα οὐδὲν ὑπῆρχε τῶν Μουσῶν τέμενος, τοὐλάχιστον διὰ τὸν Τέρπανδρον, ὅστις ἐκὼν ἄκων ὤφειλε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸ μαῦρον πεπρωμένον του!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ὁ ἔρως, ἡ ἐπιῤῥοὴ αὐτοῦ καὶ ἡ Ζηνοβία.

ΠΑΡΗΛΘΕΝ ἤδη πολὺς χρόνος καὶ ὁ Τέρπανδρος οὔτε σχολεῖον οὔτε βιβλία ἔχων, κατεγίνετο εἰς ἔργα νεάνιδος μᾶλλον, διὰ νὰ εἴπωμεν οὕτω, παρὰ νεανίσκου. Ὕστερον δὲ ἀπό τινα καιρὸν μετῴκησαν εἰς Τ.... Τ..... τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς Ἀρμενικὴν συνοικίαν, ἔνθα, ἐννοεῖται, οὐδὲν ἐκπαιδευτήριον ὑπῆρχε, καὶ ἡ συνοικία αὕτη δὲν ἐξελέχθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Τερπάνδρου εἰμὴ διὰ τὸ πλεονέκτημά της τοῦτο!

Ὁ Τέρπανδρος ἀφεθεὶς εἰς τὸν ῥοῦν τῶν πραγμάτων, κατεγίνετο εἰς τὰ νεανικά του παιγνίδια, ὅτε ἠσθάνθη ἐν τῇ νεαρᾷ καρδίᾳ αὐτοῦ τρυφερόν τι πάθος, τέως ἄγνωστον αὐτῷ, καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν ἅμα, καὶ πικρὸν καὶ γλυκὺ ἅμα. Πάντοτε φαιδρὸν μειδίαμα περιεπλανᾶτο ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ, καὶ πάντοτε λύπη τις ἀνεξήγητος τὸν κατελάμβανε. Πάντοτε χαρίεις ἦτο, ἐνῶ πάντοτε περίλυπος καὶ μελαγχολικός. Ἦτο ἔρως· ἦτο ἔρως, ὃν ἐνέπνευσεν αὐτῷ, ἢ μᾶλλον τῷ ἀντενέπνευσεν ὡραία καὶ εὐγενὴς καὶ πεπαιδευμένη Ἀρμενίς, Ζηνοβία καλουμένη, καὶ ἐν τῷ ἀπέναντι μεγαλοπρεπεῖ μεγάρῳ κατοικοῦσα. Ἦγεν ἤδη τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἐνῶ ὁ Τέρπανδρος δὲν ἦτο περισσότερον τῶν δώδεκα. Ἡ νεαρά του καρδία δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ἰσχυρὸν καὶ μυστηριώδες τοῦτο πάθος. Ὑπέκυψε, καὶ ὑπέκυψε φεῦ! ὁλοτελῶς, καίπερ βραδέως κατά τι. — Ἡ καρδία αὐτοῦ ἐφάνη ὡς εὔφλεκτος ὕλη, εἰς ἣν ὅταν

προσεγγισθῇ τὸ πῦρ, φαίνεται μὲν ἐνίοτε ἐπί τινας στιγμὰς ὡς ἀνεπίδεκτος ἀναφλέξεως, ἢ ἀδρανῶς ἀναφλεγομένη, ἀλλὰ διὰ μιᾶς ἀναλάμπει, ῥίπτουσα φλόγας καὶ σπινθῆρας καὶ πυρκαϊὰν ἐπαπειλοῦσα!

Τό τε πνεῦμα καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἅπασα παρεδόθησαν ἤδη εἰς τὴν Ζηνοβίαν, ἣν καὶ μόνην ζητοῦσιν, ἣν καὶ μόνην ἐπιθυμοῦσι. Ζητοῦσι τὸν μαῦρον ἐκεῖνον καὶ διάπυρον ὀφθαλμόν, ὅστις ὡς τὰ σύννεφα τὰ μαῦρα κρύπτων ἔρριπτεν εἰς τὰ ἐντός του φονικωτάτους κεραυνούς! Ζητοῦσιν, ὡς τὴν χρυσαλίδα, τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ ὀλίγου ἤδη ἔκαυσε τὰ νεαρὰ πτερά του! Ὅθεν δὲν ἔχει πλέον ἡσυχίαν πνεύματος, δὲν ἔχει πλέον ἡσυχίαν καρδίας. Τὸ δὲ χείριστον πάντων δὲν ἔχει κανένα, πρὸς ὃν νὰ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τὸ πάθος του, ὅσημέραι ἀναπτυσσόμενον, καὶ ζητήσῃ παρηγορίαν τινά. Ὡς ἄλλη λοιπὸν Αἴτνη τὸ πάθος τοῦτο ἐμαίνετο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἔχῃ μέσον τι ἐξατμίσεως, ἔστω καὶ σμικρότατον! Ὡς μόνην παρηγορίαν του ἐθεώρει τὴν Ἀρμενίδα, ἥτις ὅμως δὲν ἦτο εἰμὴ αὐτὴ ἐκείνη ἡ ἀφαιροῦσα ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν παρηγορίαν! Εἰς μόνην τὴν Ἀρμενίδα ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ τὸ πάθος του, ἣν ὅμως ἐχώριζεν ἀπ' αὐτοῦ μεγάλη καὶ ἀνυπέρβλητος ἄβυσσος, ἄβυσσος θρησκείας, ἡλικίας, γλώσσης καὶ περιωπῆς! Ἦτο θυγάτηρ βαθυπλούτου καὶ τὰ μάλα εὐϋπολήπτου τραπεζίτου, τὸ δὲ χείριστον πάντων, σχεδὸν μεμνηστευμένη μὲ υἱὸν ἐπίσης μεγάλου τραπεζίτου, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ὑπῆρχε τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν εὐγενῶν καὶ λογίων Ἀρμενίων καὶ διὰ τὰς θεσπεσίας ἀρετὰς αὐτῆς καὶ διὰ τὴν ἔξοχον παιδείαν της!

Ἂν ὑπάρχῃ πρᾶγμα ἐν τῷ κόσμῳ, ὅπερ ἀδύνατον νὰ διατηρηθῇ κεκρυμμένον ἐπὶ μακρόν, τοῦτο ἀναντιρρήτως εἶνε ὁ ἀληθὴς ἔρως. Ἡ Ζηνοβία δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐννοήσῃ τὸ πρὸς αὐτὴν πάθος τοῦ Τερπάνδρου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐννοήσῃ τὸ πρὸς αὐτὸν αἴσθημα τῆς Ζηνοβίας. Τὰ βλέμματά της, τὰ βλέμματά του, ἡ μυστηριώδης αὕτη γλῶσσα τῆς τε καρδίας καὶ τοῦ νοός, καί τοι ἄτολμα καὶ συνεσταλμένα καὶ σιωπηλά, ἤρχισαν ἤδη ἐκφράζοντα ἀλλήλοις πᾶν ὅ,τι ἡ γλῶσσα αὐτῶν, καίπερ ἐπιθυμοῦσα, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ. — Ἐν τοῖς σιωπηλοῖς ἐκείνοις βλέμμασιν ὁπόσαι ἐλάλουν γλῶσσαι, γλῶσσαι εὐφραδεῖς καὶ μελίρρυτοι καὶ ἐριηχεῖς, χωρὶ ποσῶς νὰ κινηθοῦν τὰ χείλη! Καὶ ὁποῖαι ἀντηλλάσσοντο ἰδέαι, καὶ ὁπόσα ἐξεφράζοντο παράπονα, καὶ ὁπόσαι ἐδίδοντο ὑποσχέσεις, ὅρκοι, χωρὶς οὔτε κἂν λέξις νὰ ἀκουσθῇ! Καὶ ὁπόση ἀπέρρεε χάρις καὶ μαγεία καὶ

γοητεία, χωρὶς οὐδεὶς νὰ διακριθῇ φλοῖσβος! Καὶ ὁπόσαι διετρανοῦντο ἐλπίδες, χωρὶς τὸ μαῦρον πεπρωμένον νὰ ὑπόσχεται αὐτοῖς μηδέν!

Ἔρως, ἔρως, ὃς κατ' ὀμμάτων
Στάζεις πόθον, εἰσάγων γλυκεῖαν
Ψυχαῖς χάριν, οἷς ἐπιστρατεύσῃ. (Εὐριπίδης)

Καὶ δὴ ἐμειδίων τὰ χείλη, διότι ἐμειδία ἡ ψυχή. Ἐφλέγετο τὸ πρόσωπον, διότι ἐφλέγετο ἡ καρδία. Ἔτρεμον τὰ μέλη, διότι ἐπαρουσιάζοντο ἐνώπιον τῆς θεᾶς τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀγνοῦ, ἐν πλήρει εὐλαβείᾳ καὶ ἀθωότητι καὶ πίστει. Ἐδάκρυον δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς, πλὴν καὶ τὰ δάκρυα τῆς λύπης, διότι προεβλέπετο τὸ μέλλον! Τὰ δάκρυα δὲ ταῦτα, καίπερ τοιαῦτα ὄντα, δίκην χειμάρρου ὁρμητικωτάτου, παρέσυρον ἀμφοτέρους εἰς κόσμον ταχύστροφον καὶ ἀεικίνητον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πυριφλεγῆ, τέως ἄγνωστον αὐτοῖς, ἐν ᾧ μυστηριωδῶς ἐξετυλίσσοντο ἅπαντα τὰ θέλγητρα καὶ τὰ ῥόδα τῆς περικαλλοῦς θεᾶς, ἧς ἔνθερμοι ἀνεδείχθησαν λάτρεις. Ἐτέροντο λοιπὸν καὶ ἠγάλλοντο ἐπὶ τῇ θελξικαρδίῳ καὶ μαγευτικωτάτῃ θέᾳ τῶν ῥόδων τούτων, χωρὶς φεῦ! νὰ παρατηρήσωσι καὶ τὰς πολυειδεῖς ἀκάνθας, αἵτινες ἐλάνθανον ὑπὸ τὴν ἀντανάκλασιν αὐτῶν!

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ πρῶται τοῦ ἔρωτος αὐτῶν ἡμέραι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τερπναὶ καὶ εὐχάριστοι, πλήρεις ἐρωτικῶν μειδιαμάτων, πλήρεις μαγείας καὶ γοητείας καὶ θελγήτρων. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πικρία, ἣν ἐγέννα ἡ ἀπουσία αὐτῶν, εἶχε τι γλυκὺ καὶ θελκτικόν, ὅπερ ἀνεγέννα ἡ γλυκεία ἐλπὶς περὶ τῆς ὅσον οὔπω παρουσίας αὐτῶν. Ἄλλως τε δὲ μήπως ἡ μορφὴ τοῦ ἑνὸς δὲν περιεπλανᾶτο πάντοτε εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἄλλου; Μήπως ἡ γλυκεῖα ἐνθύμησις τοῦ ἑνὸς δὲν ἐγέννα πάντοτε γλυκὺ μειδίαμα ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ἑτέρου;

Ἠλὴν φεῦ! δὲν ἐγνώριζον οἱ δύστηνοι, ὅτι ὁ ἔρως ἔχει καὶ τοὺς βαθμούς του, ὡς καὶ ἡ φθίσις αὐτὴ, καὶ ὅτι ἐνῷ ὁ πρῶτος βαθμὸς αὐτοῦ εἶνε πάντοτε γλυκὺς καὶ τερπνός, ὁ δεύτερος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν εἶνε εἰμὴ πικρός, ὁ δὲ τρίτος μηδέποτε ἄνευ κινδύνου! — Πρῶτος ὁ Τέρπανδρος φθάνει εἰς τὸν δεύτερον βαθμόν, ὅστις ὅμως φεῦ! μόνον θλίψεις καὶ πικρίας ἔχει.

Τὸ πάθος ὅσημέραι δεινοῦται, ἐνῷ αὐτὸς ὅσημέραι μαραίνεται. Τὸ ἠσθάνθη κάλλιστα, δυστυχῶς ὅμως ἀργά, λίαν ἀργά, ὅτι ὁ ἔρως δὲν εἶνε παιγνίδιον τῆς νεότητος ὡς τὸν ἐθεώρησε τὸ πρῶτον! Περιεφρόνησε τὸν ἔρωτα, καὶ ὁ ἔρως ἤρχισεν ἤδη νὰ τὸν τιμωρῇ βαρέως!

Οὐδεμία ἀκτὶς ἐλπίδος παρίσταται πλέον εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, χωρὶς νὰ μὴ ἀκολουθῆται καὶ ὑπὸ καταιγίδος μαύρης ἀπελπισίας! Πᾶν ὅ,τι ἡ μικρὰ φαντασία αὐτοῦ ἀνήγειρε τὸ ἑσπέρας, ἡ ῥοδοδάκτυλος τῆς Ἠοῦς χεὶρ κατέρριπτε τὴν πρωΐαν διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν! Οὐδεμίαν ὁδὸν κατώρθωνε νὰ διαχαράξῃ ἐπὶ τῆς ὁποίας νὰ ἠδύνατο νὰ βαδίσῃ ἀσφαλῶς. Τὰ πάντα δύσκολα, τὰ πάντα ἀκατόρθωτα, τὰ πάντα ἀδύνατα παρίσταντο εἰς τὰ ὄμματα τοῦ δυστυχοῦς. Καὶ δικαίως. Πρὸς ἐπίμετρον δὲ τῆς δυστυχίας, καὶ αὐτὸ τὸ γλυκὺ τῆς ζωῆς του ὀνειροπόλημα, ἡ πηγὴ ἐκείνη, ἐξ ἧς ἀπέρρεε πᾶσα γλυκύτης, πλὴν ἐνταυτῷ καὶ πᾶσα πικρία, ἤρχισεν ἤδη μὴ φαινομένη εἰμὴ περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτός, ὅτε δηλ. τὸ πᾶν παρεδίδετο εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως, ἀφοῦ ἐπί τινα καιρὸν ἀνέτελλε καὶ τὸ ἑσπέρας, καὶ τὴν πρωΐαν, ὡς ἄλλη Ἀφροδίτη, ἧς ἔφερε καὶ τὴν εἰκόνα!

Μόνον λοιπὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ζοφερᾶς νυκτὸς, ὡς ἄλλη πλησιφαὴς σελήνη, ἀνέτελλεν ἡ Ζηνοβία, ὁτὲ μὲν γελόεσσα καὶ περιχαρής, ὁτὲ δὲ ὠχρὰ καὶ μελαγχολικὴ, πάντοτε ὅμως ἀκτινοβολοῦσα καὶ μαγευτικὴ, καὶ μόνον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ζοφερᾶς νυκτὸς ὁ Τέρπανδρος ἐθέρμαινε τὴν ὑπὸ τῶν θλίψεων πεπαγωμένην καρδίαν του ἐν ταῖς ἀμφιλαφαῖς ἀκτῖσι τοῦ θείου προσώπου ἐκείνης! Ἐνίοτε δὲ καὶ ἔβλεπε τὴν τρυφερὰν καὶ χρυσοφαῆ χεῖρα αὐτῆς, ὡς ἄλλον χρυσοειδῆ κομήτην κινουμένην, ὁσάκις ἤθελε νὰ τῷ ὑποσημάνῃ τι. Ἄλλοτε δὲ ἤκουεν, ὡς ἐκπνέοντας φθόγγους μεμακρυσμένης μὲν ἀλλὰ μελῳδικωτάτης λύρας, αἰθερίους καὶ συμμιγεῖς τινας λέξεις, ἐκ τῶν μυχῶν τῆς καρδίας αὐτῆς ἐκφερομένας, μετὰ τῆς ζωηφόρου καὶ μαγευτικῆς εὐωδίας τῆς μακρᾶς καὶ ὡραίας αὐτῆς κόμης, ἣν ἡ ἐρωτικὴ αὔρα ἀκαταπαύστως θωπεύουσα ἐκυμάτιζε.

Σπανιώτατα ἔβλεπεν αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐξερχομένην μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς, κεκαλυμμένον ἔχουσα τὸ πρόσωπον δι' ἐλαφρᾶς καὶ λευκῆς σκέπης, ὑφ' ἣν ἔλαμπε καὶ ἠκτινοβόλει ὡς ἄλλος ἥλιος, ὑπὸ ἐλαφρὰν καὶ λευκὴν νεφέλην εὑρισκόμενος. Ἀλλ' ἡ θέα της αὕτη, ἡ τοσοῦτον θελξικάρδιος καὶ ποθητή, μακρὰν τοῦ νὰ κορέσῃ τὴν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν αὐτοῦ τοῦ νὰ τὴν βλέπῃ, τοὐναντίον διήγειρεν ἐπὶ μᾶλλον αὐτήν, καὶ ἐπὶ μᾶλλον ὀξεῖαν καθίστα τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πληγὴν τῆς ἀνυποφόρου στερήσεώς της. Τὸ ἔνδακρυ ὄμμα αὐτοῦ τὴν ἠκολούθει καὶ διαβαίνουσαν καὶ ἐρχομένην μέχρις ἐσχάτων, ἐνῶ ἡ πάλλουσα καρδία αὐτοῦ ἐμέτρα τὰ διαλάμποντα βήματά της, δι' ἃ ἡ Γῆ σεμνυνομένη ἐμειδία, καὶ ἄτινα ὅμως δὲν εἶχον πλέον

τὸ εὔστροφον καὶ εὐκίνητον ἐκεῖνο, ὅπερ εἶχον ἄλλοτε! Δὲν εἶχε πλέον τὸ βάδισμα τῆς περιστερᾶς! Τὰ δεινὰ τοῦ ἔρωτος ἤρχισαν ἤδη ἐπιβαρύνοντα τοὺς τρυφερούς της ὤμους!

Πολλάκις μία ὀπισθοδρόμησις λυτρόνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ βέβαιον κίνδυνον. Τὴν ἀναντίρρητον ταύτην ἀλήθειαν ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὁ Τέρπανδρος ἠθέλησε νὰ ὀπισθοδρομήσῃ. Διότι ἔβλεπεν ἐνώπιον αὐτοῦ πέλαγος ἀχανὲς καὶ τρικυμιῶδες, κύματα ἀφρόεντα καὶ τρομερά, τὸ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ σκάφος νὰ καταποντίσωσιν ἀπειλοῦντα· σκοπέλους καὶ ὑφάλους τὴν διάβασιν αὐτοῦ κωλύοντας· ὁρίζοντα τεθολωμένον καὶ ζοφερόν, δεινοτέραν τρικυμίαν προμηνύοντα! Διότι ἤκουε πανταχόθεν ἀνέμους ἀγρίως συρίζοντας καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνορθοῦντας! Διότι τέλος ἔβλεπε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ μέγαν καὶ ἀδιέξοδον λαβύρινθον, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀριάδνειον μίτον, καί περ ἡ Ἀριάδνη οὐ μακρὰν αὐτοῦ ἵστατο! Ἠθέλησε νὰ τὴν λησμονήσῃ, διότι ἐν τούτῳ καὶ μόνῳ διώρα τὸν τῆς σωτηρίας του ἀστέρα, καί περ ἀμυδρὸν φῶς διαχέοντα!

Ἐπὶ πολλὰς ὅθεν ἡμέρας καὶ νύκτας ὁ Τέρπανδρος δὲν ἐφαίνετο πλέον εἰς τὸ παράθυρον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ὁ ἔρως ἀπήντησεν αὐτὸν τὸ πρῶτον, καὶ ὅπερ ἐγέννησε τοσαύτας γονίμους, ἅμα δὲ καὶ τοσαύτας ἀγόνους ἐλπίδας. Δὲν ἐγνώριζεν ὁ τάλας! ὅτι ὁ εἰς τὸ πεδίον τοῦ ἔρωτος ἅπαξ εὑρεθεὶς ἀδύνατον πλέον νὰ ὀπισθοδρομήσῃ. Ὅτι ὁ εἰς τὸν λαβύρινθον τοῦ ἔρωτος ἅπαξ ῥίψας τὸν πόδα ἀδύνατον πλέον νὰ εὕρῃ διέξοδον. Ὅτι τέλος ὁ ἔρως εἶνε τὸ ἄντρον τοῦ μύθου! Ἐν τῇ ἀγνοίᾳ του δὲ ταύτῃ ἤλπιζεν ὅτι διὰ τῆς ὀπισθοδρομήσεώς του ταύτης ἔμελλε νὰ σβέσῃ καὶ τὸν τελευταῖον σπινθῆρα τοῦ ἔρωτός του! Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι φλὸξ τοῦ ἔρωτος τότε μόνον δυνατὸν νὰ σβέσῃ διά τινος μέσου, ἔστω καὶ σμικροῦ, ὅταν ἦναι μικρά, ὡς διὰ μικρᾶς πνοῆς ἀνέμου σβέννυται ἡ τῆς μικρᾶς πυρᾶς φλόξ. Ὅταν ὅμως ἦναι μεγάλη, ἡ κατάσβεσις αὐτῆς ἀποβαίνει ἀδύνατος, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι καυστικαὶ ὕλαι, καὶ εἰς οὐδὲν χρησιμεύουσι τὰ πλάγια μέσα. Πᾶν δὲ μέσον δυνάμενον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κατάσβεσιν τῆς μικρᾶς ἐρωτικῆς πυρᾶς, συντελεῖ μόνον εἰς τὴν αὔξησιν τῆς μεγάλης, ἀπαράλλακτα καθὼς ὁ τὴν μικρὰν πυρὰν σβέννων ἀὴρ ἀνάπτει ἐπὶ μᾶλλον τὴν μεγάλην!

Ἡ ὀπισθοδρόμησις λοιπὸν αὕτη τοῦ Τερπάνδρου, μακρὰν τοῦ νὰ κατασβέσῃ τὴν ἐρωτικὴν φλόγα αὐτοῦ, ἀνερρίπισε μᾶλλον αὐτήν! Ἦν ὀπισθοδρόμησις ἀθλητοῦ, ἵνα ὁρμητικώτερον ῥιφθῇ ἐμπρός! Δὲν ἔβλεπε τὴν Ζηνοβίαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, καὶ

ὅμως ἡ γλυκεῖα εἰκὼν αὐτῆς πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἰς τὰ ὄμματά του περιεπλανᾶτο! Καὶ ὅμως καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ αὐτὴν καὶ μόνην ἀνεζήτουν! Ὁ τάλας! ἐνόμιζεν ὅτι ὠπισθοδρόμει, ἐνῶ γιγαντιαίοις βήμασιν ἔβαινεν ἐμπρός! Καὶ εἶχεν ἤδη εὑρεθῇ εἰς τὸ τέρμα τοῦ σταδίου τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ, ὅτε ἐσκέπτετο, ὑπὸ τοῦ πάθους τούτου ἐπειγόμενος, ἂν ἔπρεπε νὰ εἰσέλθῃ ἐν αὐτῷ! Πολλαὶ παρῆλθον ἡμέραι καὶ νύκτες, καὶ ὁ Τέρπανδρος οὐδαμοῦ οὐδαμῶς ἐφάνη. Ἀπέφευγε τρόπον τινὰ τὴν παρουσίαν τῆς Ζηνοβίας, ἐνῶ ἡ παρουσία αὐτῆς καὶ μόνη τὸν ἐζωογόνει, χωρὶς αὐτὸς νὰ τὸ αἰσθάνεται! Μυστηριώδης τις δύναμις τὸν ἔφερε πάντοτε, καὶ ἄκοντα ἴσως, ὄπισθεν παραπετάσματος ἄλλου παραθύρου, ὅπως τὴν ἴδῃ, χωρὶς νὰ τὸν ἴδῃ, ἰδίως δὲ ὅπως ἴδῃ ἂν ἡ ἀπουσία αὐτοῦ τῇ παρεῖχεν ἀνησυχίαν τινὰ ἢ λύπην.

Εὐαίσθητος, πιστὴ καὶ εἰλικρινής, ἡ ἀγγελόμορφος Ζηνοβία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀνησυχῇ, νὰ μὴ θλίβεται ἐπὶ τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ Τερπάνδρου, αὐτοῦ ἐκείνου, ὃν ἐπὶ ζωῆς της ἠγάπησεν, εἰς τοῦ ὁποίου καὶ μόνου τὰ ἐρωτικὰ βέλη ἠνέῳξε τὰ ἁπαλά της στήθη, καὶ οὗτινος τὸ ὄνομα ἀνεξαλείπτως ἐχάραξεν ἐν τῇ τρυφερᾷ της καρδίᾳ, ἣν καὶ ἐντελῶς τῷ παρέδωκε. Περίλυπος, ὠχρὰ καὶ τεταραγμένη, εἶχε προσηλωμένον ἀνήσυχον βλέμμα ἐπὶ τοῦ δωματίου τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ οἴκου, ζητοῦσα τρόπον τινὰ ν' ἀνακαλύψῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῶν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων τὸ μυστήριον τῆς ἀπουσίας του. Καὶ ἐνῶ ἄλλοτε φοβουμένη τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτῆς, δὲν ἐτόλμα νὰ φανῇ εἰς τὸ παράθυρον οὐδ' ἐπὶ μίαν στιγμήν, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐφαίνετο πολὺ συχνὰ μὲν τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ νύκτα ἵστατο μέχρι πρωΐας, περιμένουσα τὸ ἀντικείμενον τῶν πόθων καὶ τῶν ἐλπίδων της!

Ὁ ἥλιος δεκάκις ἤδη ἀνέτειλεν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, καὶ αἱ χρυσοφαεῖς ἀκτῖνες αὐτοῦ μόνον τὸ ὠχρὸν μὲν ἀλλ' ὡραῖον μέτωπον τῆς Ζηνοβίας ἔστεφον.—Τὸ περίλυπον καὶ ἀνήσυχον βλέμμα αὐτῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ ὁ πρὸς αὐτὴν ἀκαταμάχητος ἔρως αὐτοῦ ἀφ' ἑτέρου ἔφερον τὸν Τέρπανδρον κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ἡμέραν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ ἄκοντα ἴσως! — Ἀκτὶς εἰλικρινεστάτης χαρᾶς διαλάμπει εὐθὺς ἐπὶ τοῦ τέως τεθλιμμένου προσώπου τῆς εὐαισθήτου Ζηνοβίας, καὶ αἱ τέως κάτωχροι παρειαὶ αὐτῆς ἀναλαμβάνουσι καὶ πάλιν τὴν προτέραν χροιὰν αὐτῶν, καὶ τῆς τοῦ ῥόδου γλυκυτέραν καὶ ζωηροτέραν! Μειδίαμα γλυκὺ καὶ περιχαρὲς διαχέεται καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν κοραλλίνων χειλέων αὐτῆς,

ἐνῶ τὰ γελόεντα βλέμματα αὐτῆς περιπαθῶς ἀτενιζόμενα πρὸς τὰ ἐπίσης γελόεντα βλέμματα τοῦ ἐραστοῦ της, ζητοῦσι τρόπον τινὰ νὰ μάθωσι τὸ αἴτιον τῆς τοσοῦτον σκληρᾶς ἀπουσίας του! Ἡ ἐπὶ δέκα ὅλας ἡμέρας ψυχικὴ ἀγωνία, ἣν ὑπέστη ὁ Τέρπανδρος κατὰ τοῦ πάθους του πολεμῶν, τὸν εἶχεν ἤδη ἀλλοιώσει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ Ἀρμενὶς ἀδύνατον νὰ μὴ ἐνόμισεν ὅτι ἠσθένει.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ πολέμιόν του μεγαλειτέρων δυνάμεων καὶ ἀνωτέρας ἰσχύος, καὶ μήτε διὰ τῆς φυγῆς μήτε διὰ τῆς ὀπισθοδρομήσεως δύναται νὰ σώσῃ τὴν ἑαυτοῦ ζωήν, τότε πλέον μία μόνη τῷ ὑπολείπεται σωτηρίας ἐλπίς, νὰ δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ τὸν πολέμιόν του. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὁ ἀπηλπισμένος ἀποκτᾷ ἐλπίδα, ὁ ἄτολμος τόλμην, ὁ ἀδύνατος δύναμιν, καὶ τοσοῦτον μεγάλην, ὅσον καὶ ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος παρίσταται μέγας. Ἐν τοιαύτῃ τινὶ εὑρέθη καὶ ὁ δύστηνος Τέρπανδρος θέσει, καὶ μίαν μόνην ἔβλεπε σωτηρίας ἐλπίδα, νὰ δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ τὸν ἰσχυρότατον πολέμιόν του, τὸν ἔρωτα! Ἀλλὰ πῶς τοῦτο; Διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ τοσοῦτον μέγαν καὶ ἰσχυρὸς ἐχθρόν, ἀπῃτοῦντο καὶ ὅπλα ἀνάλογα τῆς ἰσχύος του, ἀνάλογα τῶν δυνάμεών του, ὅπλα ἡφαιστότευκτα!

Τὰ ὅπλα ταῦτα ἐζήτει ὁ δύσμοιρος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ νύκτας ἐν τῇ μικρᾷ διανοίᾳ αὐτοῦ, πλὴν εἰς μάτην! Ἀλλ' ἰδοὺ αἴφνης γεννᾶται ἐν αὐτῷ ἡ ἰδέα, ἣν ἀναμφιβόλως αὐτὸς ὁ σωτήριος ἐχθρός του, ὁ ἔρως, τῷ ἐνέπνευσεν, ὅτι διὰ μόνης τῆς παιδείας ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ τροπαιοῦχος τοῦ ἀγῶνος, διότι ἡ παιδεία, κατὰ μὲν τὸν Πλάτωνα, δύναμις θεραπευτικὴ ψυχῆς· κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλην, ἐν μὲν ταῖς εὐτυχίαις ἐστὶ κόσμος, ἐν δὲ ταῖς δυστυχίαις καταφυγή· κατὰ δὲ τὸν Λουκιανόν, κατακοσμεῖ τὴν ψυχὴν πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς κοσμήμασι, σωφροσύνῃ, δικαιοσύνῃ, εὐσεβείᾳ, πραότητι, ἐπιεικείᾳ, συνέσει, καρτερίᾳ, τῷ τῶν καλῶν ἔρωτι, τῇ πρὸς τὰ σεμνότατα ὁρμῇ· κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον ἐστὶν ἡ πηγὴ καὶ ῥίζα πάσης καλοκἀγαθίας. Διότι μόνη ἡ παιδεία γεννᾷ πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ ὑψηλὸν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐξαίρει τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῶν ταπεινῶν εἰς αἰθέρια ὕψη, καὶ κατὰ τὸν σοφὸν Σειράχ: σοφία ταπεινοῦ ἀνύψωσε κεφαλὴν καὶ ἐν μέσῳ μεγιστάνων καθίσει αὐτόν. Διότι τέλος καὶ ὁ Ἀκίβας, καί περ τεσσαρακοντούτης καὶ βοσκὸς προμνίων, διὰ μόνης τῆς παιδείας κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν θυγατέρα τοῦ κυρίου του!

Ἡ ἰδέα αὕτη γεννᾷ ἀμέσως τὸν πρὸς τὴν παιδείαν ἔνθερμον ἔρωτα μηδόλως διαφέροντα τοῦ πρὸς τὴν Ζηνοβίαν ἔρωτός του, πρὸς ὃν προστίθεται ἡ ὑπερβολικὴ φιλοτιμία, ἥτις γεννᾷ τὴν εὐ-

γενῆ φιλοδοξίαν, καὶ αὕτη πάλιν τὸν λίαν τολμηρὸν πόθον καὶ ἐπομένως τὴν λίαν τολμηρὰν προσπάθειαν τοῦ νὰ φανῇ ἀνώτερος ἑαυτοῦ, ὅπως φανῇ κατά τι ἄξιος ἐκείνης, ἣν ἐθεώρει ὡς κάτοικον ἄλλου κόσμου, καὶ τὴν ὁποίαν ὅμως ὁ Θεὸς ηὐδόκησε νὰ πέμψῃ ἐνταῦθα, πρὸς μείζονα ἀπόδειξιν τῆς παντοδυναμίας του!

Ἡ ἰδέα αὕτη, καὶ ὡραία καὶ εὐγενὴς καὶ θεία, καθὸ ὑπὸ τοῦ θείου ἔρωτος ἐμπνευσθεῖσα, ἔκαμεν ἀμέσως τὸν Τέρπανδρον νὰ ῥίψῃ τὰ γυναικεῖα, οὕτως εἰπεῖν, ἔργα αὐτοῦ, εἰς τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ἔνθα εἶχε ῥίψει ποτὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὰ προσφιλῆ του βιβλία.

Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν θείαν ταύτην ἰδέαν; Ὁ πατήρ του αὐστηρῶς τῷ εἶχεν ἀπαγορεύσει καὶ τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ τὰ βιβλία. Καὶ ἐν τούτοις ἀπόλυτον ἀνάγκην αὐτοῦ, διότι ἐκεῖνος οὔτε χρήματα εἶχε πρὸς ἐκπαίδευσίν του οὔτε ἄλλον τινα προστάτην ἐκτὸς αὐτοῦ, καὶ ὅμως αὐτὸς οὗτος, παρ' οὗτινος ἐδικαιοῦτο νὰ ἐλπίσῃ ἀρωγήν, αὐτὸς οὗτος ἦτον ὁ διώκτης του!

Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ του ὁ Τέρπανδρος προσέτρεξε πρὸς θεῖόν του τινά, Γεώργιον τ' ὄνομα, ἄνδρα τὰ μάλα φιλόμουσον, οὐχὶ ὅπως τῷ ζητήσῃ συνδρομήν, διότι ἐγνώριζεν ὅτι δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὸν συνδράμῃ καὶ μὲ ὅλην τὴν καλὴν διάθεσίν του, ἀλλὰ συμβουλήν.

Μὴ ἐλπίσῃς, τῷ εἶπεν οὗτος, μετά τινος πικρίας, μὴ ἐλπίσῃς ἀρωγὴν ἀπὸ τὸν πατέρα σου. Πολλάκις ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ τῷ παρατηρήσω, ὅτι ἀδίκως χάνεις τὸν καιρόν σου, ἀλλ' ἡ ἀπάντησίς του ὑπῆρξε πάντοτε στερεότυπος: Δὲν εἶνε ἔργον ἰδικόν σου! Ἕνα υἱὸν ἔχω, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ γίνῃ καὶ οὗτος τρελλὸς μὲ τὰ σχολεῖα καὶ μὲ τὰ γράμματα. Εἰς τὴν στερεότυπον δὲ ταύτην ἀπάντησιν προσετίθεντο καὶ ὕβρεις ἐπίσης στερεότυποι!

Τὸ μόνον πρᾶγμα ὅπερ βλέπω διὰ σὲ εἶνε τοῦτο, καί περ εἰδέχθὲς καὶ φρικῶδες: νὰ ἠμπορέσῃς νὰ ὑπεξαιρέσῃς, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, (μὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἀγνοῶ τί ἄλλο νὰ γίνῃ, ἀφοῦ ἔσχες τὸ ἀτύχημα νὰ ἦσαι φιλόμουσος υἱὸς ἀφιλομούσου πατρός!) τὰ φλωρία τῆς μητρός σου — δι' ὧν αἱ γυναῖκες τῆς Λέσβου ἐσυνείθιζον μέχρι πρὸ μικροῦ νὰ κοσμῶσι τό τε μέτωπον καὶ τὰ στήθη — καὶ διὰ τῶν χρημάτων τούτων νὰ μεταβῇς εἰς Ἀθήνας πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν σου. Θέλω δὲ σὲ συνοδεύσει καὶ ἐγὼ καὶ μείνει μετὰ σοῦ μέχρι τῆς τελειοποιήσεώς σου, ποριζόμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ἰδίας μου ἐργασίας, ποριζων δὲ καὶ σοὶ ὅσον δύναμαι, καὶ μ' ὅλον ὅτι αἱ σωματικαί μου δυνάμεις πρὸ πολλοῦ ἤδη μὲ ἐγκατέλιπον ἕνεκα τῆς ἀσθενείας μου,

ἀλλὰ τί ποιητέον; Συγγενικὰ ἔχω καθήκοντα ἀπέναντί σου

Ἡ συμβουλὴ αὕτη, καίπερ οὐχὶ τοσοῦτον Μεντόρειος, εὗρε! πρὸς στιγμὴν ζωηρὰν ἠχὼ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Τερπάνδρου, τοῦτο μὲν διότι ἂν ἡ πρᾶξις κακή, ὁ σκοπὸς ὅμως ἄριστος, τοῦτο δὲ διότι μόνον διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐθεώρησεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ κατά τι τὴν ἀπόκτησιν τῆς τιμαλφεστάτης Ζηνοβίας, μολονότι ὁ ὑποτιθέμενος τοσοῦτον μακροχρόνιος χωρισμὸς αὐτῆς τῷ ἐνέπνεε καὶ φρίκην καὶ τρόμον, καὶ λύπην ἐπὶ λύπῃ προσέθετε. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τοῦ ὅτι ὁ πρόσκαιρος ἐκεῖνος χωρισμὸς ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ μίαν ἡμέραν τὴν ποθητὴν ἕνωσιν αὐτῶν τῷ ἀντενέπνεε καὶ παρηγορίαν καὶ θάρρος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμίαν καὶ τόλμην πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συμβουλῆς τοῦ θείου του. Καὶ δὴ μηδὲν ἄλλο ἐθήρευεν, εἰμὴ εὐκαιρίαν, ὅπως δυνηθῇ νὰ βάλῃ αὐτὴν εἰς πρᾶξιν.

Ἐν τούτοις εὐκαιρίαι τοιαῦται δὲν παρουσιάσθησαν ὀλίγαι. Καὶ ὅμως ὁ Τέρπανδρος οὐδεμίαν τούτων ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ, ἅτε δὴ αἰσθανόμενος ἑαυτὸν κλονιζόμενον ὑπὸ φρίκης καὶ αἰδοῦς. Ὁ ἱδρὼς τῆς αἰδοῦς, ὡς χείμαρρος πίπτων ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, πολλάκις σβέννει πρὸς στιγμὴν τὴν φλόγα τοῦ πάθους του. Ἀλλὰ καὶ αὕτη πάλιν πολλάκις ἀπορροφᾷ τὸν ἱδρῶτα τοῦτον, καὶ δύο στοιχεῖα, τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, φαίνονται ἐπὶ μακρὸν ἀντιπαλαίοντα.

Ὁ δύστηνος Τέρπανδρος ὁτὲ μὲν ἀπὸ ῥύακα αἰσχύνης καὶ συστολῆς περιῤῥεόμενος, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πάθους αὐτοῦ φλεγόμενος ἀνυψοῖ τὰ δακρύβρεκτα ὄμματα αὐτοῦ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπιφωνεῖ: «Πάτερ Ἅγιε, ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς! Σὺ γινώσκεις τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας μου καὶ τὸν πόθον τῆς ψυχῆς μου, ὅπως ἐκπαιδευθῶ ἀρκούντως καὶ καταστῶ ἄνθρωπος ἀληθὴς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν Σου, ἀφοῦ, κατὰ Κλεάνθην, ὁ ἀπαίδευτος μόνον κατὰ τὴν μορφὴν διαφέρει τοῦ θηρίου καὶ ἐπομένως ἀντάξιος ἐκείνης, ἥτις τοσαῦτα εὐγενῆ μοὶ ἐνέπνευσεν αἰσθήματα! Φανοῦ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων πρός με τὸ ἐγκαταλελειμμένον πλάσμα Σου!»

Τέλος, ἡμέραν τινα, ὠφελούμενος ἔκ τινος συναναστροφῆς, ἣν εἶχον οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ μετά τινων συγγενῶν καὶ φίλων, ὁ Τέρπανδρος λαμβάνει κρυφίως τὴν κλεῖδα τοῦ κιβωτίου, τρέχει κλονιζόμενος οἱονεὶ καὶ ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν ἀγωνιῶν, ἐμβάλλει αὐτήν, τὴν στρέφει, καὶ τὸ κιβώτιον ἀνοίγεται ἐν ἀκαρεῖ, ἀφοῦ ὅμως τὸ τοῦ κλείθρου ἐλατήριον ἐποιήσατο τὸν συνήθη αὐτοῦ κρότον! — Δὲν εἶχεν οὔτε τὴν ἰδιότητα, οὔτε τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ κλέπτου. — Εἰς τὸν κρότον τοῦτον τρέχει ἡ μή-

τηρ, κατόπιν καὶ ὁ πατήρ, καὶ τὸν συλλαμβάνουσιν ἐπ' αὐτοφώρῳ, ὅτε τρέμων καὶ βαρυαλγῶν καὶ ὑπὸ χειμάρρου μετανοίας δακρύων περιρρεόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ συνειδότος βαρέως ἐλεγχόμενος, ἀπέθετο τὸ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἀργύριον, αὐτὴν τὴν μόνην ἐλπίδα του, ἐν πικρᾷ μεταμελείᾳ, ἅτε δὴ νομίσας ὅτι ἕκαστον τῶν χρυσῶν ἐκείνων νομισμάτων ἦν ἀνὰ εἷς ἰκτερικὸς ἢ μᾶλλον πυριφλεγὴς ὀφθαλμός, εἷς Κύκλωψ φοβερός· καὶ ὅτι ἐκράτει ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ αὐτὸν τὸν Ἄργον, οὗτινος οἱ πολυάριθμοι ὀφθαλμοὶ παρετήρουν αὐτὸν μετὰ φρίκης καὶ ἀποστροφῆς καὶ ἀγανακτήσεως· νομίσας τέλος ὅτι ἕκαστος ἦχος αὐτῶν ἀπετέλει ἦχον Ταρταρείου σάλπιγγος, τούς τε ζῶντας καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς κίνησιν ἐμβαλλούσης· ὅτι ἦν βροντὴ κεραυνοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ἐνσκήπτοντος!

Οὐδέποτε δύναμις ἐπιφορτισμένη τὴν καταδίωξιν τῆς λῃστείας ἐπέπεσε κατ' ἐπαυτοφώρου λῃστοῦ μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς καὶ σκληρότητος, μεθ' ὅσης ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Τερπάνδρου ὁ φύσει ὀργίλος καὶ ἄκαμπτος πατήρ του! Διὰ τοῦ πρώτου ραπίσματος τὸν ῥίπτει χαμαὶ καὶ τὸν αἱματοκυλίει, χωρὶς ποσῶς νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, χωρὶς ποσῶς νὰ τὸν ἐξετάσῃ! Τὸν κτυπᾷ διὰ τῶν χειρῶν, τὸν κτυπᾷ διὰ τῶν ποδῶν, καὶ αἱ παρακλήσεις καὶ μεσιτεῖαι τῶν ἐκεῖ παρευρεθέντων μόνον τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ἐπὶ μᾶλλον ἐξεγείρουσιν! Ὁ δύσμοιρος θεῖος τὸν καλύπτει διὰ τοῦ στήθους του ὅπερ ἐπί τινα καιρὸν δέχεται τὰς κατ' αὐτοῦ προσβολάς. Ἂν ἡ πρᾶξίς του, ἔλεγε, θεωρεῖται τιμωρητέα, ἐγὼ καὶ μόνος πρέπει νὰ τιμωρηθῶ καὶ οὐχὶ ἐκεῖνος, ὅστις οὐδόλως πταίει. Ἐγὼ τὸν παρεκίνησα νὰ τὰ ὑπεξαιρέσῃ, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, βλέπων ὅτι ὑμεῖς οὐδόλως φροντίζετε περὶ αὐτοῦ, περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεώς του! Διὰ τῶν χρημάτων τούτων ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του, καὶ ἡ πρᾶξίς του ἐπαινετέα μᾶλλον εἶνε παρὰ τιμωρητέα. Ἤθελον τὸν συνοδεύσει καὶ ἐγὼ μέχρι τέλους τῶν σπουδῶν του.

Ὁ δυστυχὴς Γεώργιος δὲν εἶχεν ἀκόμη τελειώσει τοὺς λόγους τούτους, ὅτε ὁ πατὴρ τοῦ Τερπάνδρου, ὑπ' ὀργῆς τρέμων, ἐπιπίπτει καὶ κατ' ἐκείνου, τὸν κτυπᾷ διὰ τῶν χειρῶν, τὸν κτυπᾷ διὰ τῶν ποδῶν καὶ τὸν ἀποβάλλει ἀμέσως τῆς οἰκίας, καθὸ συνεργὸν τοῦ κατ' αὐτὸν μεγάλου ἐγκλήματος τοῦ υἱοῦ του! Αὐτῷ δέ, καθὸ αὐτουργῷ, ἐπιβάλλει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ποινὰς τοιαύτας, οἵας μόνον τὰ δικαστήρια τοῦ μέσου αἰῶνος ἐπέβαλλον τοῖς κατηγορουμένοις ἐπὶ ἐγκλήματι κλοπῆς διὰ ῥήζεως, σήμερον δὲ μόνον τὰ δικαστήρια βαρβάρων ἐθνῶν ἐπιβάλλουσι!

Ἡ ἀποτυχία αὕτη τοῦ πρώτου σχεδίου τοῦ ἀτυχοῦς Τερπάνδρου καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς πηγάσαντα ὀδυνηρὰ παθήματα αὐτοῦ τὸν ἀπεθάρρυναν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδὲ κἂν τὴν τόλμην εἶχε νὰ σκεφθῇ ἐπὶ δευτέρου τινὸς σχεδίου.

Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ πάλιν ὁ μέγας σύμβουλός του, ὁ ἔρως, νέαν ὑποδεικνύει αὐτῷ ὁδόν, ἀσφαλῆ πλὴν ταύτην καὶ ἀθῴαν, τὴν διά τινος συμπολίτου του ἐκποίησιν ἑνὸς χρυσοῦ ὡρολογίου, ὅπερ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐδωρήσατό ποτε αὐτῷ ἐν Σμύρνῃ.

Λαβὼν τὰ χρήματα ταῦτα εἰς χεῖρας, ὁ Τέρπανδρος προσέτρεξε καὶ πάλιν πρὸς τὸν θεῖόν του Γεώργιον, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τῷ προμηθεύσῃ σὺν τῷ Ἕλληνι διδασκάλῳ καὶ οἰκιακόν τινα διδάσκαλον τῆς τουρκικῆς, τοῦτο μὲν διότι εἶχεν ἀρχὰς τῆς γλώσσης ταύτης, τοῦτο δὲ διότι διὰ τῆς ὀθωμανικῆς ἰδίως ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ προσεγγίσῃ κατά τι τὸν ἀγέρωχον Ἀρμένιον, πατέρα τῆς Ζηνοβίας, ἑλκύων τὴν εὔνοιάν του.

Οἱ διδάσκαλοί του, γέροντες σεβάσμιοι καὶ πολυμαθεῖς, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἤρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε δηλ. ὁ πατήρ του δὲν εὑρίσκετο ἐκεῖ, καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐσπούδαζεν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, ἂν οὐχὶ καὶ τῆς μητρός του καὶ τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Αἱ πρόοδοι τοῦ Τερπάνδρου, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν διδασκάλων του καὶ πολλῶν ἄλλων, ἦσαν γιγαντιαῖαι. Καὶ οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ὦσι τοιαῦται, ἀφοῦ μέγα καὶ τρυφερὸν πάθος ὤθει αὐτὸν ἀείποτε πρὸς τὴν παιδείαν, καὶ ἀφοῦ εἶχε τὴν λίαν τολμηρὰν ἰδέαν, ὅτι δηλ., ὅσον ταχύτερον ἀπεπεράτονε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, τοσοῦτον καὶ ταχύτερον ἤθελε προσεγγίσει τὸν σκοπόν του, τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός του. Ἐν τούτοις τὸ μικρὸν ταμεῖον τοῦ Τερπάνδρου πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχεν ἐξαντληθῆ, καὶ ἡ μικρὰ ὑλικὴ συνδρομὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ οὐδόλως ἀνεκούφιζε τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀνάγκας. Εἶχεν ἀνάγκην μισθοδοσιῶν τῶν διδασκάλων του (πρὸς οὓς προσετέθη ἤδη καὶ ἕτερος τῆς Ἀρμενικῆς), βιβλίων, χάρτου κτλ.

Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ πάλιν ὁ μέγας σύμβουλός του, ὁ θεῖος ἔρως, νέον ὑποδεικνύει αὐτῷ μέσον, τὴν ἐκποίησιν ἑνὸς δακτυλίου, δῶρον τῆς μητρός του, οὐχὶ ὅμως μεγάλης ἀξίας.

Ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα ταῦτα ἐντὸς ὀλίγου ἐξηντλήθησαν, καὶ οὐδὲν πλέον τῷ ἔμεινε πρὸς ἐκποίησιν. Ἡ ἀμηχανία του ἦτο μεγίστη, ὅσον καὶ αἱ χρηματικαί του ἀνάγκαι, ἀλλὰ καὶ ὁ σύμβουλός του ἔρως ἐπίσης μέγας. Ἦτο Βαϊράμιον (Πάσχα τῶν Μωαμεθανῶν). Ὑπάρχει συνήθεια παρὰ τοῖς Τούρκοις ποιηταῖς νὰ

κάμνωσιν ὕμνους πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἀναλόγους πρὸς τὰς περιστάσεις.

Πρὸ πολλοῦ ἤδη ὁ Τέρπανδρος εἶχε βάλλει τὸν νεαρόν του πόδα εἰς τοὺς ἀειθαλεῖς λειμῶνας τοῦ Ἑλικῶνος, ἐν οἷς ὡς ἄλλη ἀηδὼν ἔψαλλε τὰ τοῦ ἔρωτος ἄσματα, ἐκφράζων συνάμα ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς καρδίας του ἄλγος, ἀφοῦ δὲν εἶχε κανένα, πρὸς ὃν ἠδύνατο νὰ τὸ ἐκφράσῃ! Ἔκαμε λοιπὸν καὶ οὗτος ἕνα ὕμνον καὶ ἐπέδωκε τῷ Σουλτάνῳ.

Ἀγνοοῦμεν πῶς «θεωρήθη ὁ ὕμνος τοῦ Τερπάνδρου. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι οὗτος ἔλαβε τὴν μεγαλειτέραν χρηματικὴν ἀμοιβήν, σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, τοὐλάχιστον ὅσους ἐγνώριζεν ὁ διδάσκαλός του τῆς Τουρκικῆς.

Τὰ χρήματα ταῦτα τῷ ἐχρησίμευσαν ὅπως πληρώσῃ τοὺς καθυστεροῦντας μισθοὺς τῶν διδασκάλων του (ἐξαιρουμένου τῆς Ἀρμενικῆς, ὅστις χαριζόμενοςκαὶ συμπαθῶν αὐτῷ δὲν ἐδέχετο πλέον μισθόν), ἀγοράσῃ δὲ καὶ τὰ ἀναγκαιοῦντα βιβλία. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἔμεινε καὶ πάλιν ἄνευ χρημάτων, καὶ πάλιν ἄνευ τῶν ἀναγκαιούντων βιβλίων! Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ πάλιν ὁ ἔρως νέαν παρουσιάζει αὐτῷ ὁδόν. Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ὁ δύσμοιρος ἔγραφεν Ἰνσάδες (ἐπιστολάρια Τουρκικά), οὓς ἐπώλει διά τινος πατριώτου ἡμῶν εἰς τοὺς βιβλιοπώλας, ἐνῶ μέχρι μεσονυκτίου ἐμελέτα τὰ ἄπειρα μαθήματά του, μετὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον μέχρι πρωΐας ἀντήλλασσεν ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς περιπαθῆ βλέμματα μετὰ τῆς ἀπέναντι ἐρωμένης του! Πῶς ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τοσούτους κόπους καὶ μόχθους, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀποροῦμεν σήμερον! Ἦσαν οἱ κόποι καὶ οἱ μόχθοι ἐκεῖνοι, οὓς κατέβαλέ ποτε ὁ Ἰακώβ, ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν Ραχήλ! Πλὴν φεῦ! οὗτος ἀπέκτησε μὲν αὐτὴν ἐπὶ τέλους, ὁ Τέρπανδρος ὅμως οὐδὲν ἄλλο ἀπέκτησεν, εἰμὴ τὸν τάφον τῆς ἐρωμένης του, καὶ τοῦτο ἐπί τινας μόνον ἡμέρας, ἔπειτα δὲ τὸν θάνατον!

Τὸ πάθος του ὁσημέραι δεινούμενον νέα ὑπεδείκνυεν αὐτῷ μέσα, καὶ νέαν ἐνέπνεεν αὐτῷ φιλοδοξίαν, φιλοδοξίαν πλὴν εὐγενῆ, ἀξιέπαινον. Ἠθέλησε νὰ φανῇ συγγραφεὺς εἰς τὸ κοινόν, τὸ μὲν διὰ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, τὸ δὲ ὅπως διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀποκτήσῃ τρόπον τινὰ τὴν προσήκουσαν ὑπόληψιν παρὰ τῷ ἀγερώχῳ Ἀρμενίῳ, ἂν οὐχὶ καὶ παρὰ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ, περὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν αἰσθήματος τῆς ὁποίας οὐδόλως ἀμφέβαλλεν. Ἐξελέξατο λοιπὸν ὡς γλῶσσαν μὲν τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ τὴν Περσικήν, ὡς θέμα δὲ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀρετήν, ἵνα ὑποδείξῃ ὅτι οὔτε παιδείας, οὔτε ἀρετῆς ἄμοιρος ἦτο!

Ἀλλὰ πόσον ἠπατᾶτο! Ἀνὴρ βάρβαρος καὶ ἀμαθής, ὡς ὁ πατὴρ τῆς Ζηνοβίας, ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀρετήν!

Τὸ συνέγραψεν ἐν διαστήματι βραχυτάτου χρόνου, ἐπὶ τὸ Περσικώτερον, δηλ., εἰς πεζὸν καὶ εἰς στίχους, τιτλοφορήσας αὐτὸ « Κούτπ-ι-γκιρδάρ » (κέντρον ἐνεργείας, ὁδηγός.) Ἔπειτα δὲ τὸ ὑπέβαλεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ διδασκάλου του τῆς Τουρκικῆς, ὅστις ἀφοῦ ἐσκεμμένως τὸ διῆλθε, τὸ παρέλαβε, χωρὶς νὰ εἴπῃ τι.

Ὕστερον ἀπὸ ἡμέρας τινας ἔρχεται συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν διασημοτέρων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐλθόντων ἵνα συγχαρῶσι τῷ Τερπάνδρῳ. Εἷς τούτων, γέρων ὀγδοηκοντούτης, Μεχμὲτ Ρασὴτ ἐφέντης καλούμενος καὶ δερβισικὴν φέρων στολήν, ἐπίτρεψόν μοι, τέκνον, τῷ λέγει, οὐχὶ μόνον νὰ σοὶ συγχαρῶ, ἀλλὰ καὶ νὰ σοὶ ἐκφράσω τὸν θαυμασμόν μου, πῶς νεανίας, μόλις τὸ δέκατον τέταρτον τῆς ἡλικίας σου διανύων, ἠδυνήθης νὰ συγγράψῃς καὶ νὰ στιχουργήσῃς τοσοῦτον γλαφυρῶς, καὶ τοσοῦτον ἐμβριθῶς, καὶ μάλιστα εἰς γλῶσσαν ξένην!

Δὲν γνωρίζω πῶς ἔγραψα, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Τέρπανδρος· ἂν ὅμως ὑπάρχῃ τι καλὸν ἐν τῷ συγγράμματί μου, τοῦτο ὀφείλεται βεβαίως εἰς τὸν ἐμπνεύσαντά με ἔρωτα μᾶλλον, παρὰ εἰς ἐμέ.

Ἀφοῦ ἐπείσθη περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ συγγράμματός του, ὁ Τέρπανδρος ἠθέλησε νὰ τὸ δώσῃ εἰς φῶς, ἀφοῦ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ εἶχε συγγράψει. Ἀλλὰ τὰ μέσα τῆς ἐκτυπώσεως ἔλειπον, καὶ ὤφειλε νὰ τὸ ἀναβάλλῃ δι' ἄλλην περίστασιν, ἥτις ὅμως φεῦ! ἐπέπρωτο μηδέποτε νὰ παρουσιασθῇ!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Αἱ ἀστραπαί.

Ἀντοῦτοις ὁλόκληρον παρῆλθεν ἔτος, καὶ μόνον τὰ σκότη τῆς νυκτὸς παρουσίαζον τῷ πολυτλήμονι Τερπάνδρῳ τὴν γλυκεῖαν καὶ παρήγορον ἀκτῖνα τῆς ζοφερᾶς ζωῆς του! Ἀλλ' οἴμοι! καὶ τῆς νυκτερινῆς ταύτης ἀκτῖνος ἐφείσθη τὸ μαῦρον πεπρωμένον!

Ἦτο νὺξ φθινοπώρου. Ὁ τριπλοῦς καὶ μέγας τῆς θολερᾶς Σελήνης κύκλος ἤρχισεν ἤδη βαθμηδὸν ἐκλείπων. Σύννεφα μαῦρα καὶ λευκά, ἐφ' ὧν ὅμως ἕτερα κατάλευκα ἐπέτων, ἐσκέπαζον καὶ τὴν

Σελήνην καὶ τὸν οὐρανόν, ὅστις σκυθρωπὸς καὶ τεταραγμένος ἐφαίνετο ὡς προτιθέμενος ν' ἀποφασίσῃ ὁριστικῶς ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ παντός!

Τὸ πᾶν ἐσίγα σιγὴν φρικώδη καὶ φοβεράν! Τὴν δὲ σιγὴν ταύτην διέκοπτον μόνον αἱ ἐκ διαλειμμάτων ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ὁρίζοντος ἀντηχοῦσαι ὑπόκωφοι βρονταὶ τοῦ οὐρανοῦ, αἵτινες ἐνέπνεον μείζονα φρίκην καὶ τρόμον, ὥσπερ βρονταὶ μεμακρυσμένων τηλεβόλων, ἀγγέλλουσαν τὴν ἔλευσιν μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ἐχθροῦ, προτιθεμένου πᾶν ἄλλο ἢ τὸ καλὸν νὰ πράξῃ!

Ἀλλ' ἰδοὺ αἴφνης μεγάλη καταιγὶς διαδέχεται τὴν μεγάλην ἐκείνην πλὴν φρικτὴν σιγήν! Ἡ βροχὴ τὴν φορὰν ταύτην πίπτει οὐχὶ πλέον ὡς βροχή, ἀλλ' ὡς χείμαρρος καταστρεπτικώτατος, ἣν ὅμως μετ' ὀλίγον διαδέχεται μεγάλη χάλαζα, ὥσπερ μαρμάρινοι σφαῖραι καταπίπτουσα καὶ θραύουσα καὶ ὑέλους παραθύρων, καὶ κεράμους οἰκιῶν καὶ κεφαλὰς πιστῶν ἐραστῶν κτυπῶσα! Ὁ πνέων βίαιος καὶ ψυχρὸς ἄνεμος, ὡς ἰοβόλος ἔχιδνα συρίζων, ἐφαίνετο ὡσανεὶ ἀναγγέλλων εἰς τὸν κόσμον τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων! Οἱ ἐπισκήπτοντες κεραυνοὶ διασχίζουσι τὰ σπλάχνα τῆς γῆς, ὑπὸ τῶν βροντῶν κλονιζομένης, πέμποντες συγχρόνως καὶ πολλοὺς εἰς τὸν ᾅδην! Τὰ δένδρα στενάζοντα τρέμουσι, καὶ τρέμοντα κλίνουσι ταπεινῶς τὰς κορυφὰς αὐτῶν μέχρις ἐδάφους, ὅπως δείξωσι μείζονα ὑπακοὴν εἰς τὸν σκληρὸν ἐχθρόν, τὸν ἄνεμον, ὅστις καὶ πάνυ ἀσπλάγχνως διασκορπᾷ ἀνὰ μυριάδας τὰ φύλλα αὐτῶν, ὅστις ὅμως ἀσπλάγχνως πάνυ καταρρίπτει καὶ τοὺς κλάδους αὐτῶν, καὶ τοὺς κορμοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς ρίζας αὐτῶν ἀνασπᾷ!

Τὰ στοιχεῖα ἅπαντα εἰς δεινὸν εὑρίσκονται πόλεμον, καὶ τὸ πᾶν γενικὴν καταστροφὴν ἀπειλεῖ! Αἱ ὁδοὶ πλημμυρήσασαι κατεκλύσθησαν, μέγας δὲ καὶ τεθολωμένος χείμαρρος ῥέων μετὰ καταπληκτικωτάτης ὁρμῆς ἀπέναντι τῶν τῶν ἐραστῶν μας οἰκιῶν, ἐκλόνιζε τὰ θεμέλια αὐτῶν, ὃν ὅμως μετ' οὐ πολὺ ἔμελλε φεῦ! νὰ διαδεχθῇ ὁ βίαιος ροῦς τοῦ τεθολωμένου ἐκείνων βίου! Κεραυνὸς ἐνσκήψας ἐπί τινος παρακειμένης οἰκίας, ἐνέβαλλεν εἰς μείζονα ἀνησυχίαν καὶ ταραχὴν τοὺς κατοίκους τῆς συνοικίας! Τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις διασταυρούμενα φῶτα ἐπεμαρτύρουν ἐπὶ μᾶλλον τὸν πανικὸν φόβον, ὑφ' οὗ εἶχον καταληφθῆ ἅπαντες, οἵτινες τόν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν προσηλωμένα ἔχοντες πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐδέοντο περὶ τῆς καταπαύσεως τῆς τρομερᾶς ἐκείνης τρικυμίας!—Μόνον ὁ Τέρπανδρος καὶ ἡ Ζηνοβία τὴν παράτασιν αὐτῆς ἀπὸ καρδίας ἤυχοντο, ἵνα ὠφελῶνται ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκείνων ἀστραπῶν, ὧν ἑκάστη ἐγέννα ἐρωτικὸν μειδίαμα ἐπὶ τῶν

χειλέων ἀμφοτέρων! Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ οὐ μακρὰν αὐτῶν ἐνσκήψας κεραυνὸς τὸ αὐτὸ ἔσχε δι' αὐτοὺς ἀποτέλεσμα.—Αἱ ψυχαὶ αὐτῶν περιβεβλημέναι τὰς εὐκινήτους πτέρυγας τῆς ἐρωτικῆς εὐδαιμονίας, ἀνήρχοντο τὸν ἀστραπαῖον ἐκεῖνον οὐρανὸν μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς κατήρχοντο οἱ κεραυνοί, καὶ ἐπομένως ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀνωτέρους τῶν ἀνθρωπίνων κινδύνων καὶ τῶν γηΐνων συμφορῶν!

Ἄλλως τε δὲ μήπως αἱ ἀστραπαὶ ἐκεῖναι τοῦ οὐρανοῦ δὲν ἐμηδενίζοντο καθ' ὁλοκληρίαν ἀπέναντι τῆς λάμψεως τῆς θείας τῆς Ζηνοβίας μορφῆς; Μήπως οἱ μαῦροι καὶ ζωηροὶ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς, ὡς ἄλλα σύννεφα μαῦρα, κρύπτοντες δὲν ἔρριπτον πάντοτε κεραυνοὺς καυστικωτάτους εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Τερπάνδρου; Ἢ μήπως πᾶν βλέμμα τούτου δὲν ὑπῆρχεν ἓν βέλος ὀξύτατον εἰς τὰ στήθη ἐκείνης; Κατὰ τί λοιπὸν ἠδύναντο νὰ πτοήσωσιν αὐτοὺς αἱ ἀστραπαί, οἱ κεραυνοὶ τοῦ οὐρανοῦ; Ἐδικαιοῦντο λοιπὸν νὰ ἐπιθυμῶσι τὴν παράτασιν τῆς τρικυμίας, ἵνα ὠφελῶνται ἐκ τῶν ἀστραπῶν, ἀφοῦ οὔτε τὰ φ τα τῆς ἡμέρας, οὔτε τὰ σκότη τῆς νυκτὸς παρεῖχον αὐτοῖς τινα θέαν!

Δὲν ἐσυλλογίσθησαν φεῦ! ὅτι αἱ τὸ ἐρωτικὸν ἐκεῖνο μειδίαμα γεννῶσαι ἀστραπαί, προδίδουσι συγχρόνως καὶ τοὺς πιστοτέρους τῶν ἐραστῶν! Ναί, τοὺς προδίδουσι, καὶ πρῶτον τὸν Τέρπανδρον προέδωκαν εἰς τὰς ἀδελφὰς τῆς Ζηνοβίας, αὗται δὲ πάλιν εἰς τοὺς γονεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν! — Οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς πιστοῦ ἐραστοῦ ἠδύνατο νὰ μείνῃ τοιαύτην ὥραν μὲ τοσοῦτον ψῦχος καὶ μὲ τοιαύτην καταιγίδα εἰς παράθυρον. Τὸ πρᾶγμα ἦτον ἁπλούστατον, καὶ ἀνάγκην πολλῆς σκέψεως δὲν εἶχε! Ἓν μόνον ἴσως ὑπελείπετο αὐταῖς νὰ μάθωσι, ποῖον τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος τοῦ Τερπάνδρου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ μάθωσι. Τὸ ἐγνώριζον ἤδη πρὸ πολλοῦ, καίπερ ἀγνοοῦσαι ὅτι ἡ Ζηνοβία διατασσομένη αὐστηρῶς νὰ μὴ φαίνηται τὴν ἡμέραν εἰς τὸν Τέρπανδρον, ἵστατο ἀπέναντί του δι' ὅλης τῆς νυκτός! Τοῦτο ἔσπευσαν νὰ διδάξωσιν αὐταῖς αἱ προδότριαι ἀστραπαὶ κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην νύκτα, ἥτις πραγματικῶς ἐφαίνετο σκοπὸν ἔχουσα νὰ μεταβάλῃ τὴν τύχην τοῦ παντός!

Μεθυσμένος ὑπὸ τῆς ἀνεκφράστου ἡδονῆς ἐκείνης, ἣν παρήγαγεν αὐτῷ ἡ ἀπέναντι παρουσία τῆς προσφιλοῦς του ἐρωμένης, καὶ περιβεβλημένος τὰς χρυσᾶς καὶ εὐκινήτους τοῦ ἔρωτος πτέρυγας, ὁ Τέρπανδρος ἀνεπέτα τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τῆς οὐρανίου εὐδαιμονίας, καὶ οὐδὲν κοινὸν πλέον ἔβλεπε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κόσμου τούτου! Ἓν δὲ σημεῖον τῆς τρυφερᾶς καὶ

χρυσοφαοῦς χειρὸς ἐκείνης, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀστραπῶν κινουμένης, τῷ ἐφάνη ὡς σημεῖόν τι εὐδαιμονίας τοιαύτης, οἵας μόνον οἱ Ἄγγελοι γεύονται ἐν τοῖς οὐρανίοις κόλποις· ἀλλ' αἴφνης πάλιν διὰ μέσου τῶν ἀστραπῶν αὐτῶν βλέπει ἄλλην χεῖρα, στιβαρὰν πλὴν ταύτην καὶ ἀνθρωπον, ἐπὶ τῆς ὑπὲρ τὸ ἄνθος τρυφερωτέρας κεφαλῆς τῆς τιμαλφεστάτης Ζηνοβίας δεινῶς καταπίπτουσαν! Δὲν διέκρινεν ὁποία τις ἡ χειρ αὕτη· διέκρινε μόνον γοερὰν φωνὴν τῆς Ζηνοβίας, κατόπιν δὲ καὶ τὴ φωνὴν τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ τοῦ κεραυνοῦ τρομερώτερον ἀντιλαλήσασαν, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀπαίσιον κρότον θραυομένης ὑέλου, πρὸς ἣν σεπτὴ κεφαλή, ὑπὸ τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων διὰ μυρίων μυρσινῶν καὶ ἀνθέων ἐστεμμένη, ὠθουμένη προσέκρουσε! Αἱ ὕελοι τοῦ παραθύρου ἐκείνου ἐκλείσθησαν βιαίως, μετὰ κρότου καὶ διὰ παντός, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ αἱ ἐλπίδες ἅπασαι τῶν ἐραστῶν τούτων!

Ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν ὠχρὸς ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, δεικνύων τὰ θύματα τῆς καταιγίδος ἐκείνης. Ἐδῶ ἐβλεπέ τις συντρίμματα ὑέλων, τῶν μὲν ἐπὶ σεπτῆς κεφαλῆς, τῶν δὲ ὑπὸ χαλάζης τεθραυσμένων· ἐκεῖ κεράμους συντετριμμένους καὶ ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἀναρπασθέντας· παρέκει τεθλιμμένην οἰκίαν, ὑπὸ κεραυνοῦ διαρραγεῖσαν καὶ τοὺς δυστυχεῖς οἰκοδεσπότας, τὸ τοῦ κεραυνοῦ οἰκτρὸν θῦμα δι' οἰμωγῶν καὶ θρήνων καὶ στεναγμῶν εἰς τὸν τάφον συνοδεύοντας· πορρωτέρω δὲ ξύλα καὶ δένδρα καὶ φύλλα ὑπὸ τῶν ποταμῶν παρασυρθέντα, καὶ τέλος ἀλλαχοῦ μέγαν σωρὸν ἄμμου, τὰ μέλλοντα δυστυχήματα τῶν ἐραστῶν τούτων ἀριθμούσης!

Μόνον ἡ Ζηνοβία, ἓν τῶν θυμάτων τῆς καταιγίδος ἐκείνης, οὐδαμοῦ οὐδαμῶς φαίνεται! Οἱ ἐρωτικοὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ Τερπάνδρου πανταχοῦ τὴν ἀναζητοῦσι, πλὴν εἰς μάτην! Ἴσως δὲ καὶ ὁ ἥλιος αὐτός, ὅστις ἐφαίνετο ὡσανεὶ τὴν λάμψιν αὐτοῦ ἐκ τῆς λάμψεως τοῦ θείου προσώπου ἐκείνης ἀρυόμενος, εἰς μάτην τὴν ἀναζητεῖ, καίπερ ἔχων τὴν ὠχρότητα ἐκείνην, ἣν προσελάμβανε πάντοτε ἐν τῇ ἐμφανίσει αὐτῆς, ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς λαμπηδόνος αὐτῆς, τῆς λαμπηδόνος τῶν ἀρετῶν της, καθιστάμενος ἀπέναντι αὐτῆς τοιοῦτος, οἷοι καθίστανται ἀπέναντι αὐτοῦ οἱ ἀστέρες!

Παρῆλθεν ἡ καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις πένθιμος ἐκείνη ἡμέρα, ἔρχεται ἡ νύξ, διαδέχεται αὐτὴν ἄλλη ἡμέρα, καὶ ταύτην πάλιν ἄλλη νύξ, ἀλλ' ὅμως ἡ Ζηνοβία οὐδαμῶς οὐδαμοῦ φαίνεται! Μόνον ἡ μορφὴ αὐτῆς περιπλανᾶται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐραστοῦ της, μόνον ἡ γοερὰ φωνὴ αὐτῆς ἀντηχεῖ εἰς τὰς ἀκοάς του, καὶ μόνον μαρτύρια κατ' αὐτῆς πλάττει ἡ τεταραγμένη φαντασία του!— Τὰ ἰσβόλα καὶ ψυχρὰ βλέμματα τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν

αὐτῆς, ἅτινα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξέπεμπον κατ' αὐτοῦ, ἐμαρτύρουν ἀρκούντως τὴν θέσιν τῆς δυστυχοῦς!

Πέντε παρῆλθον μαῦροι μῆνες, καὶ οὔτε μία ἀκτὶς τοῦ θείου προσώπου τῆς Ζηνοβίας διηύγασε τὴν ὅρασιν τοῦ πολυπαθοῦς Τερπάνδρου, ὅπως ἀποξηράνῃ ἐν κἂν δάκρυ αὐτοῦ, οὔτε εἷς μαγευτικὸς ἦχος τῆς σειρηνίου φωνῆς αὐτῆς ἐγοήτευσε τὰς ἀκοάς του! Μόνον ἡμέραν τινα, ὅτε ἐν τῇ συνήθη ροῇ τῶν δακρύων του εὗρισκε μικράν τινα ἀνακούφισιν τοῦ μεγάλου τῆς καρδίας του ἄλγους· ὅτε βυθισμένος εἰς τοὺς μαύρους διαλογισμοὺς αὐτοῦ μαῦρον ἐξῆγε συμπέρασμα, ἡ δύστηνος Ζηνοβία διέλαμψεν εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ κεραυνοῦ, καὶ ὡς τοιαύτη ἐχάθη εὐθύς, ἀφοῦ τὸν ἔρριψεν ἠμιθανῆ!

Ὁποία ἀλλοίωσις, ὦ Θεέ! ὁποία ἀλλοίωσις!—Τὰ ὡραῖα καὶ εὔοσμα καὶ εὐθαλῆ ἐκεῖνα ῥόδα τοῦ ὡραίου καὶ τρυφεροῦ προσώπου αὐτῆς ἐμαράνθησαν ὁλοτελῶς!

Τὰ δροσερὰ καὶ ροδόχροα χείλη ἐκείνα, ἐξ ὧν ἀπέρρεεν ἄλλοτε παραδείσειος δρόσος, ἐξηράνθησαν ὁλοτελῶς!

Οἱ μεγάλοι καὶ ζωηροὶ ὀφθαλμοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἄλλοτε ὡς δύω μεγάλοι ἀστέρες διέλαμπον, ἐν τῷ ἀκατασχέτῳ χειμάρρῳ τῶν δακρύων αὐτῆς ἐσβέσθησαν ὁλοτελῶς!

Ἡ ὡραία καὶ ἱοπλόκαμος κόμη ἐκείνη, ἥτις ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ ἀλάβαστρον λευκοτέρου τραχήλου αὐτῆς στίλβουσα ἐκυμαίνετο, ἐξέλιπεν ὁλοτελῶς!

Ἐν ὀλίγοις, ἐν τῇ ἄλλοτε λαμπρᾷ καὶ χρυσοφαεῖ Ζηνοβίᾳ δὲν εὕρισκέ τις πλέον, εἰμὴ τὴν μαύρην καὶ πένθιμον σκιὰν αὐτῆς! Ἦτο πελιδνή, ὡσεὶ ἠγέρθη ἐκ τοῦ τάφου! Ἦτο ἡ καπνίζουσα τέφρα ὡραίου τινὸς καὶ ἀειθαλοῦς λειμῶνος, ὃν τὸ στοιχεῖον τοῦ πυρὸς ἀνηλεῶς ἀπετέφρωσε! Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πρὸς τὸν Τέρπανδρον ἔντρομον βλέμμα αὐτῆς καὶ τὸ ἀβέβαιον βάδισμά της παρεῖχον τι πένθιμον καὶ ἀπηλπισμένον!

Ποία ἀνθρώπινος καρδία, ποία ἀνθρώπινος ψυχὴ ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τοιοῦτον οἰκτρότατον καὶ ὀδυνηρὸν θέαμα; καὶ ἂν ἀδιάφορος καρδία ἦτο ἀδύνατον ν' ἀνθέξῃ, ἡ καρδία τοῦ Τερπάνδρου πῶς ἦτο δυνατὸν ν' ἀνθέξῃ; Βαρεῖα τὸν κατέλαβε λειποθυμία, καὶ μόλις ἡ ἔγκαιρος συνδρομὴ τῆς τὰ πάντα ἀγνοούσης καὶ εἰς μόνην τὴν ὑπερβολικὴν μελέτην τὴν λειποθυμίαν αὐτοῦ ἀποδούσης μητρός του τὸν ἐπανέφερον εἰς τὴν ζωήν! Ἀλλ' ὁποία ζωή! πλήρης ἄλγους καὶ πικρίας, πλήρης θλίψεως καὶ ὀδύνης!

Τὰ κατὰ τῆς Ζηνοβίας μαρτύρια, ἅτινα μέχρι τῆς στιγμῆς ἐ-

κείνης ἐθεώρει ὁ Τέρπανδρος ὡς ἀποκύημα τῆς τεταραγμένης φαντασίας αὐτοῦ, δὲν ἦσαν φεῦ! εἰμὴ μαρτύρια πραγματικά, ἅτινα ἔκτοτε μᾶλλον αὐτὸν παρ' ἐκείνην ἴσως ἐβασάνιζον! Ἡ δυστυχής! εὑρίσκετο εἰς χεῖρας σκληρῶν κακούργων μᾶλλον, παρὰ εἰς χεῖρας φιλοστόργων γονέων, ἢ μᾶλλον εἰς χεῖρας καταπτύστων φανατικῶν, ἑτοίμων ὄντων εἰς πᾶν κακούργημα χάριν τοῦ φανατισμοῦ των!!

Ὁ Τέρπανδρος ἔκτοτε πλέον ἓν διέγραψε πρόγραμμα, ἢ νὰ ζήσῃ μὲ τὴν Ζηνοβίαν ἢ νὰ ἀποθάνῃ πρὸ αὐτῆς! Θεωρῶν δὲ τὸ πρῶτον ἀδύνατον, ἔκλινε μᾶλλον πρὸς τὸ δεύτερον. Καὶ δὴ ἄσβεστος ἐγεννήθη ἐν αὐτῷ ἐπιθυμία νὰ τὴν ἴδῃ διὰ τελευταίαν φοράν, καὶ νὰ τῇ δώσῃ ὁπωσδήποτε τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν!

Τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν! Ἀλλὰ πῶς τοῦτο; Εἶχον ἤδη παρέλθει ἓξ ὁλόκληροι μῆνες, καὶ μόνην τὴν σκυθρωπὴν οἰκίαν αὐτῆς ἔβλεπε μακρόθεν ὁ τάλας! ὡς ἡ διψῶσα ἔλαφος, ἡ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων μόνον μακρόθεν βλέπουσα καὶ μὴ δυναμένη νὰ τὰς πλησιάσῃ! Εἶχον ἤδη παρέλθει ἓξ ὁλόκληροι μῆνες, καὶ μόνον ἅπαξ ὠλίσθησεν αὕτη εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ὡς ἓν φύλλον φθινοπώρου ἐκσφενδονισθὲν ὑπὸ ἀνέμων!

Ἄλλως τε δὲ τίς οἶδεν ἂν ἡ στιγμιαία ἐκείνη καὶ ἔντρομος ἐμφάνισις αὐτῆς δὲν ἦτο ἡ τελευταία ἐμφάνισίς της, ὁ τελευταῖος τρόπον τινὰ πρὸς αὐτὸν ἀσπασμός! Μήπως ἡ ἐμφάνισις ἐκείνη δὲν εἶχεν ὅλα τὰ φαινόμενα τοιούτου τινὸς ἀπευκταίου ἀσπασμοῦ; Ναί! τὰ εἶχε! Καὶ τοιαύτην τινὰ ἐσχημάτισεν ἰδέαν, ἰδέαν ὀλεθρίαν, ἰδέαν ἀπαισιόδοξον! Ἄλλως τε δὲ πρὸς τίνα σκοπὸν τὰ καθεκάστην συγκροτούμενα ἰατροσυμβούλια;

Ὁ καιρίαν τινα πληγὴν λαμβάνων ἀποκτᾷ πάντοτε τόλμην καὶ δύναμιν ἔκτακτον, ἀνεξήγητον, μυστηριώδη, ἣν αὐτὴ ἡ ψυχική του ἀγωνία τῷ ἐμπνέει! Αὐτὴ αὕτη ἡ ἀγωνία ἐνέπνευσε φαίνεται καὶ τῷ βαρυδαίμονι Τερπάνδρῳ τὴν ἀκατονόμαστον τόλμην τοῦ νὰ θελήσῃ νὰ μεταβῇ αὐτὸς παρ' αὐτῇ, ἵνα τὴν λαλήσῃ καὶ τῇ προσφέρῃ τὸν ὕστατον ἀσπασμόν! Οὐδένα πλέον φοβεῖται, οὐδεμίαν πλέον τρομάζει συνέπειαν, οὐδὲν πλέον σκέπτεται εἰμὴ πῶς νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτῆς! Ἡ παρ' ἐκείνῃ μετάβασίς μου, ἔλεγε καθ' ἑαυτόν, οὐδένα δύναται νὰ ἐπιφέρῃ μεγαλείτερον κίνδυνον αὐτοῦ τούτου, ὃν περ ἀμφότεροι διατρέχομεν! ὤ! τὸ βλέπω! τὸ βλέπω!

Ἀλλὰ πῶς νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτῆς; ἰδοὺ τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ μέγα πρόβλημα, ὅπερ τοσοῦτον παρίσταται μέγα, ὅσον καὶ ἡ θέσις του εἶνε δεινή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Συνέντευξις τοῦ Τερπάνδρου μετὰ τῆς τροφοῦ τῆς Ζηνοβίας.

Ἡ ψυχική του ἀγωνία ἀφ' ἑνός, τὸ κρίσιμον τῆς περιστάσεως ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ πολυμήχανος ἔρως ἐξ ἄλλου ὑπέδειξαν τάχιστα τῷ Τερπάνδρῳ καὶ τὴν ὁδὸν τῆς συνεντεύξεως.—Πολλάκις οὗτος ἔτυχε νὰ ἴδῃ ἐρχομένην εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Ζηνοβίας σεβασμίαν τινὰ γραῖαν, ἐν τῷ ἐρρυτιδωμένῳ προσώπῳ τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἐζωγραφισμένη ἡ ἀθωότης καὶ ἡ ἀφέλεια τῆς καρδίας, καὶ ἥτις ἐφαίνετο πολλὴν οἰκειότητα ἔχουσα μετ' ἐκείνης. Ἰδὼν αὐτὴν μίαν ἡμέραν ἐξερχομένην τῆς οἰκίας, χωρὶς ποσῶς νὰ διστάσῃ, τὴν ἀκολουθεῖ μὲ βραδὺ βῆμα. Ὅτε δὲ τὴν εἶδε πλησιάζουσαν στενήν τινα καὶ ἀπόκεντρον ὁδόν, ταχύνει τὸ βῆμα καὶ τὴν πλησιάζει: Λάβετε οἶκτον, κυρία μου, τῇ λέγει ὑπὸ λυγμῶν πνιγόμενος καὶ ἀδυνατῶν νὰ τῇ λαλήσῃ περιπλέον ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ταραχῆς του.

— Ποῖος εἶσθε; τῷ λέγει ἡ γραῖα μετ' ἐκπλήξεως.

— Εἶμαι εἷς δυστυχής! ἀπήντησεν ὁ Τέρπανδρος μεθ' ὑποκώφου στεναγμοῦ, εἰς τὸν ὄλεθρόν του προβαίνων, τὸν ὁποῖον μόνον ὑμεῖς δύνασθε νὰ σώσητε!

Ἡ ἀγαθὴ ἐκείνη γυνή, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰς στιγμὰς τὸν παρετήρησεν ἀσκαρδαμυκτεὶ καὶ μετὰ μείζονος ἀπορίας, μήπως εἶσαι, τῷ λέγει, ὁ Τέρπανδρος;

— Ἐγὼ εἶμαι! ὅπου νὰ μὴ ἤμην!

Ὦ Θεέ! ἐπεφώνησεν αὕτη ὅλως ἔκπληκτος, ὦ Θεέ!!! πόσον εἶσαι μέγας! πόσον εἶσαι εὐεργετικός! Σὺ ἐν μιᾷ στιγμῇ κατορθοῖς πᾶν ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ κατορθώσῃ, καίπερ δι' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ προσπαθῶν! Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ π στεύσ υ, ὅτι ἔμελλες σὺ νὰ μ' ἀπαντήσῃς ἐνταῦθα, ἀφοῦ ἐγὼ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ σὲ ἴδω καὶ σὲ ὁμιλήσω πολλάκις ἦλθον μέχρι τῶν προθύρων τοῦ οἴκου σας, ὡς καὶ τώρα ἀκόμη, οὐδέποτε ὅμως ἔλαβον τὴν τόλμην νὰ κρούσω τὴν κρίκελλαν, φοβουμένη μὴ τυχὸν μὲ παρατηρήσῃ τις ἐξ ἐκείνων; Καὶ σὺ παρήλλαξες, δυστυχῆ! καὶ σὺ ἠλλοιώθης καὶ ἀγνώριστος κατέστης! Καὶ ἐντεῦθεν κατανοῶ τὰς πολλάς σου πικρίας! Ἂν ἐγνώριζες ὅμως καὶ τὰ μαρτύρια ἅτινα ὑφίσταται ἡ Ζηνοβία διὰ σέ! Ἀπὸ τὰ πολλὰ δεινά της οὔτε κόμη τῇ ἔμεινεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, οὔτε χροιὰ ἐπὶ

τοῦ προσώπου, οὔτε πνοὴ εἰς τὰ χείλη της! Ἂν τὴν ἰδῇς, δὲν θὰ τὴν γνωρίσῃς! Τοσοῦτον ἠλλοιώθη, τοσοῦτον παρήλλαξεν ἡ δυστυχής! Καὶ μάλιστα σήμερον, ὅτε οἱ ἄσπλαχνοι καὶ φανατικώτατοι γονεῖς της, καὶ οἱ ἀπάνθρωποι ἀδελφοί της ζητοῦσι νὰ τὴν ὑπανδρεύσωσι. . . . . .

Οὐδέποτε ξίφος, οὐδέποτε κεραυνὸς ἔσχον τοσοῦτον ὀλέθριον ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ θύματός των, ὅσον οἱ τελευταῖοι οὗτοι λόγοι τῆς γραίας ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ Τερπάνδρου! Ψυχρὸς ἱδρὼς καταρρέει ἀπὸ τοῦ καίοντος προσώπου του, βοὴ σφυρηλατοῦσα πλήττει τὰς ἀκοάς του, φρικώδη ἀντικείμενα παρίστανται εἰς τὰ ὄμματά του καὶ καταχθόνιον πῦρ καίει ὅλον του τὸ σῶμα! Λύπη θανατηφόρος νεκρόνει τὰ μέλη του ἅπαντα! Μένει ἄνευ γλώσσης, ἄνευ ἀναπνοῆς, ἡ δὲ ψυχή του πάλλουσα ζητεῖ νὰ πετάξῃ, ἀφίνουσα τὸ καιόμενον τοῦτο σῶμα, ὥσπερ πτηνόν, ὅπερ ἵπταται ἀφίνων τὴν φωλεάν του, ἅμα ἴδῃ αὐτὴν γενομένην παρανάλωμα τοῦ πυρός! Τὰ γόνατά του τρέμοντα κάμπτονται καὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἔπιπτε χαμαί, ἂν ἡ ἀγαθὴ ἐκείνη γυνὴ δὲν ἐξέτεινεν αὐτῷ χεῖρα ἀρωγόν, καὶ ἂν δι' ἑτέρας τινος διαβεβαιώσεως δὲν ἐπανέφερεν αὐτὸν εἰς τὴν ζωήν!

Μὴ σοὶ μέλῃ! δυστυχὲς τέκνον, ἀνέκραξεν αὕτη ὅλως συγκεκινημένη. μὴ σοὶ μέλῃ! Ἡ Ζηνοβία ἄλλως πως σκέπτεται, παρ' ὅ,τι σκέπτονται οἱ γονεῖς της καὶ οἱ ἀδελφοί της, οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ μαύρου φανατισμοῦ, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ μαύρου συμφέροντος πωρωθέντες! Ἡ ἀπόφασίς της εἶναι μία· ἢ νὰ ζήσῃ μὲ ἐσέ, ἢ ν' ἀποθάνῃ διὰ σέ! Ἐγὼ εἰμὶ ἡ τροφός της, καὶ οὐδὲν κρύπτει ἀπ' ἐμοῦ! Χιλιάκις ἤδη μοὶ ἐξηγήθη, καὶ χιλιάκις ἔλαβον ἀφορμὰς νὰ τὴν παρηγορήσω. Ἔχω πολλὰ νὰ σοὶ εἴπω, τέκνον! ἀλλ' ἡ θέσις ἐνταῦθα δὲν εἶναι καταλληλος. Ἂν τις ἐξ ἐκείνων μὲ ἴδῃ ὁμιλοῦσαν μετὰ σοῦ, τετέλεσται! Οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ θὰ δυνηθῇ νὰ μὲ λυτρώσῃ! Ὑπάγωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μου· ἐκεῖ δυνάμεθα νόα ὁμιλήσωμεν καὶ ἐν ἐκτάσει καὶ ἀφόβως. Ἀκολούθει μοι μακρ θεν, καὶ ὅταν μὲ ἴδῃς εἰσερχομένην εἰς τὸν οἰκόν μου, σὺ ἀλλαξεδιεύθυνσιν καὶ ἐλθὲ ὕστερον ἀπὸ ἡμίσειαν ὥραν, ὅπου καὶ ἡ θύρα τῆς οἰκίας θὰ ἦνε ἀνοικτή, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ σὲ ἴδῃ τις κρούοντα τὴν κρίκελλαν!

Ὁ Τέρπανδρος ἠκολούθησεν ἀκριβῶς τοὺς λόγους τῆς γραίας καὶ ἐπομένως καὶ τὰ ἴχνη της. Ἰδὼν αὐτὴν εἰσελθοῦσαν εἰς τὸν οἰκόν της καὶ κλείσασαν τὴν θύραν, ἤλλαξε καὶ οὗτος διεύθυνσιν, ἀφοῦ ἐσημείωσε νοερῶς τήν τε ὁδὸν καὶ τὸν οἶκον. Μετὰ ἡμίσειαν ὡς ἔγγιστα ὥραν ἐπιστρέφει, καὶ εὑρίσκει πραγματικῶς

τὴν θύραν ἀνοικτήν. Εἰσέρχεται, καὶ εὐθὺς τὸν καταλαμβάνει τοιοῦτον σέβας, εὐθὺς αἰσθάνεται τοσαύτην συγκίνησιν καὶ τοσοῦτον ἀκαθέκτους τῆς καρδίας του παλμούς, ὡς νὰ εἰσήρχετο ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ τῆς Ζηνοβίας, ὡς νὰ ἔμελλε νὰ ἴδῃ, ὡς νὰ ἔμελλε ν'ἀκούσῃ αὐτὴν ταύτην τὴν Ζηνοβίαν!

Τὴν πρώτην ἣν ἀπήντησεν ἅμα εἰσελθών, ἦ διὰ νὰ εἴπωμεν κάλλιον, ἡ πρώτη, ἥτις τὸν ὑπεδέχθη, ἦν ἡ θυγάτηρ τῆς γραίας, νέα οὐχὶ μεγαλειτέρα τῆς Ζηνοβίας ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν. Σᾶς παρακαλῶ, κύριε, τῷ λέγει αὕτη μετὰ συγκινήσεως καὶ περίλυπος, νὰ μὲ θεωρήσητε ὡς τὴν καλλιτέραν φίλην, ὡς τὴν μόνην φίλην τῆς Ζηνοβίας.—Φεῦ! διατί ὁ ἄγνὸς θαυμασμός, ὃν ἐπιβάλλουσι τὰ ἔξοχα πλεονεκτήματα, περιτυλίσσεται πάντοτε διὰ τοῦ φαύλου φθόνου;—Γνωρίζω τὰ πάντα, οὐδὲν ἔκρυψεν ἀπ' ἐμοῦ, ἀφοῦ ὅμως μοὶ ἐσύστησε νὰ μὴ ἀναφέρω τὸ παραμικρὸν οὐδὲ πρὸς τὴν μητέρα μου αὐτήν, καὶ ἀφοῦ ὑπεσχέθην μεθ' ὅρκου, ὅτι θέλω τηρήσει τὴν ἐντολήν της. Ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν τῆς μητρός μου, ἂν ποτε τῇ ἀνέφερον τὸ παραμικρόν, καί περ πολλάκις πλαγίως πως ἐρωτηθεῖσα, ἐκτὸς ἐσχάτως μόνον, ὅτε πρώτη αὐτὴ μοὶ τὸ ἀνέφερε, καὶ τοῦτο κατὰ ῥητὴν ἐντολὴν τῆς Ζηνοβίας. Πολλάκις ἐπιστρέφουσα ἀπὸ τὸν οἰκόν της, δὲν ἠδυνάμην νὰ κρατήσω τὰ δάκρυά μου ἕνεκα τῆς ὀλεθρίας ἐντυπώσεως, ἣν μοὶ ἐνεποίει ἡ σπαραξικάρδιος κατάστασίς της! Πίπτουσα εἰς τὰς ἀγκάλας μου, εἰς σὲ μόνην ἐξηγοῦμαι, φιλτάτη μου Μαριάμ, μοὶ ἔλεγε μετὰ δακρύων καὶ ὀλολυγμῶν, καὶ σὺ μόνη γνώριζε τὸ αἴτιον τοῦ θανάτου μου, ὅστις δὲν ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ περισσότερον ἐκείνου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἀποθνήσκω, καὶ ἐκείνων, οἵτινες μοὶ τὸν ἐπιφέρουσι, τὸν ἐπάρατον καὶ βδελυρὸν φανατισμὸν ὑπηρετοῦντες.

Οὐδέποτε ἀδελφή, ἐξηκολούθησεν ἡ Μαριάμ, συμμερίζεται εἰλικρινέστερον τὰς θλίψεις καὶ τὰ δεινὰ παθήματα τῆς ἀδελφῆς της, ὅσον ἐγὼ τῆς Ζηνοβίας! Καὶ οὐδέποτε ἀδελφὴ ἠγάπησε περιπαθέστερον τὴν ἀδελφήν της, ὅσον ἐγὼ τὴν Ζηνοβίαν!

Πεισθῆτε, τέκνον, ἀνέκραξεν ἡ γραῖα, οὐδέποτε ἠγάπησα ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς τόσον, ὅσον τὴν Ζηνοβίαν! Ὦ! ἂν ἐγνώριζες τὴν ἀγαθότητα τῆς καρδίας της, τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς της, τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ χαρακτῆρός της! Οὐδέποτε ἐφάνη ἄλλοτε ἐν τῷ κόσμῳ νέα μὲ τόσας χάριτας, μὲ τόσας ἀρετάς! Δὲν σοὶ λέγω περὶ τῆς ὡραιότητος, διότι δὲν ἔχεις ἀνάγκην νὰ τὸ μάθῃς παρ' ἐμοῦ! Εὐτυχὴς σύ, διότι τυγχάνεις τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός της! Εὐτυχὴς σύ! Τὸ μόνον κακὸν ὅπερ ἔχει εἶνε τὸ ὅτι,

ἔτυχε θυγάτηρ βαρβάρων γονέων καὶ ἀδελφὴ βαρβάρων ἀδελφῶν!

— Οὐδεὶς κάλλιον ἐμοῦ, ἐπεφώνησεν ὁ Τέρπανδρος μετὰ συγκινήσεως, οὐδεὶς κάλλιον ἐμοῦ ἐγνώρισε τὴν Ζηνοβίαν καὶ διὰ τοῦτο οὐδεὶς κάλλιον ἐμοῦ τὴν ἠγάπησε, οὐδ' εἶνε δυνατὸν νὰ τὴν ἀγαπήσῃ! Ἠράσθην τῆς ὡραιότητος τῆς καρδίας της μᾶλλον παρὰ τῆς ὡραιότητος τοῦ προσώπου της! Ἡ ὡραιότης τοῦ προσώπου της εἶναι τὸ ἀπαύγασμα τῆς ὡραιότητος τῆς καρδίας της! Τοιαύτην ἐνεποίησέ μοι ἐντύπωσιν, ἅμα εἶδον αὐτὴν τὸ πρῶτον!

— Ὦ! ναί, ἐπανέλαβεν ἡγραῖα, ἡ ὡραιότης τοῦ προσώπου της εἶνε καθαρὰ ἀντανάκλασις τῆς ὡραιότητος τῆς ψυχῆς της! Εἶνε τὸ ἀγλάϊσμα, ἡ χαρὰ τῆς φύσεως καὶ ὁ θαυμασμὸς τῶν θεατῶν! Ἀλλ' ἔχει καί τι λυπηρὸν ἐν αὐτῇ! Διότι ἐνῷ ἐπισύρει τὴν ἀγάπην, τὸ σέβας καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων, ἐπισύρει συγχρόνως, ὡς μὴ ὤφειλε! τὸν φθόνον τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς, αἵτινες ὑπὸ τοῦ βδελυροῦ τούτου πάθους κινούμεναι, δὲν βλέπουσι πότε νὰ εὕρωσιν ἀφορμήν τινα, ὅπως τὴν καταμηνύσωσιν εἰς τοὺς γονεῖς των καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς των!

Ἀθλία Ζηνοβία! ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα δακρυρροοῦσα, εἰς ποίας οὐτιδανὰς χεῖρας εὑρίσκεσαι! Εἰς χεῖρας γονέων ὑπὸ φανατισμοῦ τετυφλωμένων! Εἰς χεῖρας ἀρρένων ἀδελφῶν ὑπὸ μαύρου συμφέροντος κινουμένων! Εἰς χεῖρας τέλος θηλέων ἀδελφῶν ὑπὸ βδελυροῦ φθόνου κατατρυχομένων! Ἀλλ' ἔστω! θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θ' ἀπαλλαγῇς τῶν δεινῶν σου τούτων, καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην βλέπω σήμερον προσεγγίζουσαν! Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη συνάντησίς μας δὲν εἶναι πρᾶγμα τυχαῖον! Ὄχι, δὲν εἶναι πρᾶγμα τυχαῖον! Ὁ Θεὸς καθωδήγησε τὰ διαβήματά μας σήμερον, ὅπως δώσῃ τέρμα εἰς τὰ δεινοπαθήματα δύω ὡραίων ψυχῶν!

Πρὸ μηνῶν ἤδη ἡ Ζηνοβία, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα, μὴ δυνάμενη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἀπέναντι τοῦ δωματίου σου δωμάτιόν της, ὅπερ οἱ γονεῖς της καθήλωσαν, καὶ ὑπὸ τῶν φθονερῶν ἀδελφῶν αὐτῆς αὐστηρῶς καὶ μετὰ πάθους ἐπιτηρουμένη, ἔχασε πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ νὰ σὲ ἴδῃ! Ἐφ' ᾧ ἡ δυστυχὴς ἔπεσεν εἰς ἔκτακτον μελαγχολίαν καὶ λύπην καὶ δάκρυα, ἄτινα ὅμως οὐδόλως ἴσχυσαν νὰ κινήσωσι τὸν οἶκτον τῶν ἄνευ οἴκτου γονέων της! Οὐδέποτε ἐξέρχεται τοῦ δωματίου της, οὔτε δέχεταί τινα ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων. Πρὸ πολλοῦ ἤδη παρήτησε καὶ τὰ μαθήματά της καὶ τὰς συγγραφάς της, τοὐλάχιστον δὲν ἐξακολουθεῖ αὐτὰ μετὰ τῆς πρώτης πνευματικῆς γαλήνης. Πολλάκις εἰσερχομένη εἰς τὸ δωμάτιόν της εὑρίσκω αὐτὴν ἀκίνητον, ἄλαλον, ἀναίσθητον, ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτῆς ἐξηπλωμένην! Ὅτε τὸ πρῶτον τὴν εἶδον ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἂν δὲν ἤκουον ἐκ διαλειμμάτων βαθεῖς καὶ ὑποκώφους στεναγμούς, ἐκ τῶν βαθυτάτων μυχῶν τῆς καρδίας αὐτῆς ἐξερχομένους (ἡ δυστυχής! οὐδὲ νὰ στενάξῃ κἂν τολμᾷ!) ἐξ ἅπαντος θὰ τὴν ὑπελάμβανον ὡς νεκράν! Πολλάκις τὴν ἠρώτησα τί εἶχε, ἀλλ' οὐδέποτε μοὶ ἀπεκρίθη. Πολλάκις ἠρώτησα καὶ τὴν μητέρα της καὶ τὰς ἀδελφάς της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰς τίποτε ἄλλο δὲν ἤκουον εἰμὴ ὅτι πάσχει ἀπὸ ὑποχονδρίαν!

Ἐγὼ μολονοτοῦτο δὲν ἐβράδυνα νὰ μαντεύσω τὴν ἀλήθειαν, καὶ διὰ νὰ μαντεύσῃ τις τοσοῦτον ἁπλούστατον πρᾶγμα, δὲν ἀπῃτεῖτο νὰ ἔχῃ προφητικὸν νοῦν. Διότι τί ἄλλο ἐκτὸς τοῦ πάθους τοῦ ἔρωτος ἔχει τοσοῦτον φθοροποιὰν ἰσχύν, τοσοῦτον καταστρεπτικὴν δύναμιν ἐπὶ τοῦ θύματός του; Ποῖον ὅμως τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός της; Αὐτὸ μόνον ἠγνόουν καὶ αὐτὸ ἐπεθύμουν νὰ μάθω οὐχὶ περιεργείας χάριν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἴδω κατὰ πόσον ὑπῆρχεν ἐλπὶς σωτηρίας διὰ τὴν τάλαιναν Ζηνοβίαν!

Ἀλλ' ὅσῳ περισσότερον ἐσκεπτόμην ὅπως εὕρω τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, τοσούτῳ καὶ περισσότερον ἠπόρουν, διότι οὐδένα εὕρισκον, δι' ὃν ἠδυνάμην νὰ συλλάβω ὑπόνοιάν τινα, ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην. Ἡ Ζηνοβία οὐδένα ἄλλον ἐγνώριζεν, εἰμὴ τοὺς διδασκάλους της, ἀνθρώπους ὑπεργήρους, καὶ τὰ βιβλία της. Ἐφαίνετο ὅλως ἀφωσιωμένη εἰς τὰς Μούσας, καὶ οὐδέποτε τὴν εἶδον ἢ τὴν ἤκουσα φροντίζουσαν περὶ ἄλλου ἀντικειμένου, μὴ ἔχοντος σχέσιν πρὸς αὐτάς, διότι αὐτὰς καὶ μόνον ἠγάπα, αὐτὰς καὶ μόνον ἐλάτρευε.

Πολλάκις προκειμένου περὶ ἀρραβῶνος, ὑπανδρείας, συναναστροφῶν, ὡραιότητος, κοσμημάτων, τέρψεων, διασκεδάσεων, καλλωπισμῶν, νεωτερισμῶν καὶ τῶν τοιούτων, τὴν ἤκουσα λέγουσαν ἐν πλήρει συναναστροφῇ καὶ μετά τινος πικρίας· «ὅταν ἓν πνεῦμα »δὲν ἀποκτήσῃ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ τροφήν, ἥτις ἐστὶν ἡ παιδεία, »τότε ἀναγκάζεται νὰ τρέφηται διὰ τροφῆς ἄλλης, ὀλεθρίας ἐν»νοεῖται, ἥτις φυσικῶς πως τοιούτους παρέζει καὶ τοὺς χυμούς. »Ὁ ἄνθρωπος τότε ὑπὸ τοιούτων χυμῶν τρεφόμενος, καθίσταται »τοσοῦτον ὑλικός, ὅσον καὶ τὰ κτήνη αὐτά, καὶ οὐδαμῶς διαφέρει »τούτων! Ὁ ἄνθρωπος μὴ ἔχων τροφὴν φυσικήν, δὲν ἀναγκάζεται »νὰ καταφεύγῃ εἰς τροφὴν μὴ φυσικήν, τροφήν, ἥτις θᾶττον ἢ »βράδιον θέλει ἐπιφέρει τὸν θάνατόν του; Εἰς τοιαύτην τινὰ κα»τηγορίαν ὑπάγεσθε καὶ ὑμεῖς, καὶ τοῦτο κατὰ κακὴν μοῖραν!»

Ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ματαίως ἐσκέφθην, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα, ὅπως μαντεύσω τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός της, ἀπε-

φάσισα νὰ μεταβῶ καὶ πάλιν παρ' αὐτῇ, καὶ ἐπιμόνως ζητήσω νὰ τὸ μάθω παρ' αὐτῆς τῆς ἰδίας. Ἡ θυγάτηρ μου αὕτη, καίπερ τὰ πάντα γνωρίζουσα, οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ μοὶ φανερώσῃ τι, ἂν καὶ πολλάκις τὴν ἠρώτησα, ἔχουσα διδόμενα νὰ πιστεύω, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἔρωτος τῆς Ζηνοβίας· διότι ὁσάκις τὴν ἐπεσκέπτετο, πάντοτε περίλυπος, πάντοτε μὲ δάκρυα ἐπέστρεφε.

Τὴν παρελθοῦσαν λοιπὸν Κυριακήν, ὅτε οἱ γονεῖς, οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς, ἐκτὸς μιᾶς μόνης, ἦσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μετέβην παρ' αὐτῇ, εἰσέρχομαι ἠρέμα εἰς τὸ δωμάτιόν της, φοβουμένη μήπως τὴν διαταράξω, τὴν βλέπω κλεισμένα ἔχουσαν τὰ δακρύβρεκτα ὄμματά της, εἰς βαθεῖς διαλογισμοὺς βυθισμένην καὶ ὡσανεὶ κοιμωμένην. Ἐκάθισα ἡσύχως καί, ἰδοῦσα τὴν φρικαλέαν κατάστασίν της, δὲν ἠδυνάμην νὰ κρατήσω τὰ δάκρυά μου, ὅτε τὴν ἤκουσα ἐκπέμπουσαν βαρύν τινα στεναγμὸν διαταράξαντά με καὶ λέγουσαν μετὰ φωνῆς συγκεκομμένης καὶ ἀσθενοῦς: Ἄχ! ἂς ἤξευρα μὲ ἐνθυμεῖται; Ὤ! ναί, μὲ ἐνθυμεῖται! μὲ ἐνθυμεῖται! Τὸν εἶδον πόσον ἠλλοιώθη καὶ αὐτός! Πόσον κατέστη ἀγνώριστος καὶ αὐτός! Ἄχ! ἂς τῷ ἔλεγον δύο λέξεις, καὶ ὁ ἐπικείμενος θάνατός μου οὐδόλως θὰ μ' ἐλύπει! . . . . . »

Ζηνοβία! θύγατερ! τῇ εἶπον, μὴ δυναμένη πλέον νὰ κρατήσω τὰ δάκρυά μου καὶ τῆς εὐκαιρίας δραττομένη, Ζηνοβία! θύγατερ! τι ἔχεις;

Ἡ Ζηνοβία ἀνοίγει ἔντρομος τὰ ὄμματά της καὶ ἐγείρεται ἐπίσης ἔντρομος. Τί ἔχεις, θύγατερ, τὴν ἐρωτῶ καὶ πάλιν, λαβοῦσα αὐτὴν ἐν ταῖς ἀγκάλαις μου καὶ προσπαθοῦσα νὰ θερμάνω ἐν ταῖς χερσί μου τὰς ψυχρὰς καὶ τρεμούσας χεῖρας αὐτῆς, τί ἔχεις;

— Δὲν ἔχω τίποτε, μὲ εἶπε μὲ θλιβερὰν καὶ τρέμουσαν φωνήν·

— Ἐξηγήσου εἰς ἐμέ, Ζηνοβία, τῇ λέγω πάλιν, βρέχουσα αὐτὴν διὰ τῶν δακρύων μου, ἐξηγήσου εἰς ἐμέ, ἐμπιστεύσου εἰς ἐμέ, ἣν μέχρι σήμερον μητέρα ἀποκαλεῖς, ἥτις σὲ ἀνέθρεψα διὰ τοῦ γάλακτός μου καὶ ἄγρυπνος σὲ ἐκράτουν εἰς τὰς ἀγκάλας μου, ἐνῶ ἡ μήτηρ σου καὶ ὁ πατήρ σου πάντη ἀμέριμνοι παρεδίδοντο εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως! Ἐξηγήσου μοι τί ἔχεις; πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἦλθον σήμερον, μείνασα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ὅπως σὲ εὕρω μόνην καὶ σέ ἐρωτήσω καὶ ἐπιμόνως ζητήσω νὰ μοὶ ἐξηγηθῇς. Δὲν ἠμπορῶ πλέον νὰ σὲ βλέπω εἰς τοιαύτην κατάστασιν! Μὲ θεωρεῖς λοιπὸν ὡς ἄπιστον τροφόν σου καὶ διὰ τοῦτο δὲν μὲ ἐμπιστεύεσαι; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι θεωρῶ τὴν εὐτυχίαν σου ὡς εὐτυχίαν μου καὶ τὴν δυστυχίαν σου ὡς δυστυχίαν μου; Δὲν γνωρίζεις

ὅτι κάλλιον ἀγαπῶ σὲ παρὰ τὰ τέκνα μου; ἐξηγήσου μοι, Ζηνοβία, καὶ οὐδεὶς πλέον ἐμοῦ θὰ συμμερισθῇ τὰς θλίψεις σου, οὐδεὶς θὰ δείξῃ τόσον ἐνδιαφέρον ὅπως σὲ συνδράμῃ, ὅσον ἐγώ.

Ἡ Ζηνοβία ἐσιώπα, προσηλωμένα ἔχουσα τὰ ὄμματα αὐτῆς ἐπὶ τῆς γῆς.

Μὲ θεωρεῖς λοιπὸν προδότριαν, τῇ εἶπον καὶ πάλιν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν μὲ ἐμπιστεύεσαι; . . . . .

Παρατηρήσατε, μοὶ εἶπε μετά τινος τεθλιμμένου μειδιάματος, ἡ ἀστυνόμος μου, ἡ ἀδελφή μου, τί κάμνει καὶ ποῦ εἶνε χωρὶς ὅμως νὰ σᾶς ἐννοήσῃ.

Ἐξῆλθον ἀμέσως ζητοῦσα τὸν κακὸν τοῦτον ἀστυνόμον, ὃν μόλις ἠδυνήθην νὰ εὕρω. Ἦτο ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῆς κλίνης της, βαθέως κοιμωμένη, ὡς νὰ μὴ εἶχε κοιμηθῇ ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας. Εἴθε ποτε νὰ μὴ ἐξυπνήσῃς! εἶπον κατ' ἐμαυτὴν καὶ ἀπῆλθον. Εἰσελθοῦσα εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Ζηνοβίας, εὗρον αὐτὴν καὶ πάλιν δακρυρροοῦσαν. Ἡ ἀδελφή σου κοιμᾶται, βαθύτατα τῇ εἶπον, καὶ διόλου μὴ φοβῆσαι. Ἐξηγή σου μοι λοιπὸν τί ἔχεις;

— Ἀγαπῶ, μοὶ εἶπεν ἀτόλμως καὶ ἐρυθριῶσα καὶ μὲ διακεκομμένην φωνήν, ἀγαπῶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀπέναντί μας Ἕλληνος. Τὸν ἀγαπῶ ἐνθέρμως καὶ μὲ ἀγαπᾷ ἐνθέρμως. Τοὐλάχιστον τοιαύτη ἡ πεποίθησίς μου. Τὸν ἠγάπησα ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐγεννήθη ἐν τῇ ἐμῇ καρδίᾳ πῦρ ἔρωτος ἀσβέστου, ἔρωτος ἐνθουσιώδους! Ἐπὶ πολὺν ὅμως χρόνον κατέπνιξα τὸ αἴσθημά μου τοῦτο καὶ κατέστειλα τὸ πῦρ, μεχρισοῦ δυνηθῶ νὰ μάθω ἀρκούντως τὰ κατ' αὐτόν, καίπερ ἡ μικρὰ ἡλικία αὐτοῦ ἀφ' ἑνός, τὸ σεμνοπρεπὲς καὶ σοβαρὸν τοῦ ὕφους αὐτοῦ ἀφ' ἑτέρου καθὼς καὶ ἡ κοινὴ φήμη μοὶ παρίστανον αὐτὸν ὡς ἄνθος ἁγνὸν καὶ καθαρώτατον. Καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ ἐρωτικὸν τοῦτο πῦρ ἐφαίνετο ὡσανεὶ ἀδρανῶς πως καῖον, κλίνον ὁτὲ μὲν εἰς ἀνάπτυξιν, ὁτὲ δὲ εἰς κατάσβεσιν, ὥςπερ πῦρ προσκολλώμενον εἰς καυστικήν τινα ὕλην σβέννυται ἢ ἀναφλέγεται, ἀναλόγως τῆς ἀναρριπίσεώς του!

Ἂν ἡ θλιβερὰ κατάστασις τῆς Ζηνοβίας μοὶ ἐνέπνεε φρίκην καὶ τρόμον, τὸ ἄκουσμα τοῦτο, σᾶς ἐξομολογοῦμαι Τέρπανδρε, μοὶ ἐνέπνευσεν ἀπελπισίαν. Εὐθὺς διεῖδον ἐν τῷ ἔρωτι τούτῳ πᾶν ὅ,τι ὀλέθριον καὶ δυστυχές, καὶ ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τοῦ θρησκεύματος, καὶ διότι ἐκείνη πρὸ ἐτῶν ἤδη εἶνε μελετημένη μὲ τὸν υἱόν τοῦ . . . . . Ἀλλ' οὐδὲν ἀπέδειξα, οὐδ' ἦτο φρόνιμον τοῦτο. Ἡ δυστυχής! εἰς τοιαύτην κρίσιμον καὶ ἐπικίνδυνον εὑρίσκεται κατάστασιν, ὥστε ἀληθῶς μικρὸν ἀπέχει τοῦ τάφου!

— Λοιπόν, τί ἔχεις, τῇ εἶπον μετὰ προσπεποιημένου τινος θάρ-

ρους, ὅπερ ἐζήτουν νὰ ἐμπνεύσω εἰς τὴν ἀπηλπισμένην καρδίαν της, τί ἔχεις νὰ λυπῆσαι, ἀφοῦ καὶ ἐκεῖνος σὲ ἀγαπᾷ;

—Τί ὠφελοῦμαι, μῆτερ, ἀπήντησεν αὕτη, ἂν καὶ ἐκεῖνος μὲ ἀγαπᾷ, ἀφοῦ ἐπὶ ἓξ ἤδη μῆνας περιωρισμένη οὖσα καὶ ἀπὸ τὰς ἀδελφάς μου αὐστηρῶς ἐπιτηρουμένη δὲν δύναμαι νὰ τὸν ἴδω, ἰδίως δὲ ἀφοῦ γνωρίζω τὰ ἀποτελέσματα τοῦ οἰκτροῦ φανατισμοῦ; Ὅτι οἱ γονεῖς μου καθήλωσαν καὶ ἐσφράγισαν τὸ ἔρημον δωμάτιόν μου, ἵνα μὴ δύναμαι νὰ τὸν βλέπω· ὅτι αἱ ἀδελφαί μου νυχθημερὸν μὲ ἐπιτηροῦσιν ὡς κακοὶ ἀστυνόμοι, ἐκεῖνος βεβαίως δὲν τὸ γνωρίζει. Καὶ πῶς ἄλλως θὰ μὲ ὑπολάβῃ εἰμὴ ὡς ἄπιστον; Καὶ ἴσως μέν, λαβὼν ἤδη πλείστας ὅσας ἀποδείξεις περὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν φλογεροῦ αἰσθήματός μου, δὲν μὲ θεωρήσῃ ὡς τοιαύτην. Δὲν θὰ λυπῆται ὅμως διὰ τὴν ἀπουσίαν μου αὐτήν; δὲν θὰ ἦνε ἀνήσυχος; Ὦ! τὸν εἶδον προχθές, φιλτάτη μου μῆτερ, τὸν εἶδον προχθές, καὶ ἡ ὄψις τοῦ προσώπου αὐτοῦ οὐδεμίαν μοὶ ἄφησε περὶ τούτου ἀμφιβολίαν! Ἦτο πελιδνός, ὡς ἐγώ! Παρήλλαξεν ὡς ἐγώ, καὶ οὐδὲν διαφέρει ἐμοῦ! Τὸ πρόσωπόν του δὲν εἶνε, εἰμὴ ὁ καθρέπτης τοῦ προσώπου μου, καθὼς καὶ τὸ πρόσωπόν μου δὲν εἶναι εἰμὴ ὁ καθρέπτης τοῦ προσώπου του! Ἴσως διότι προβλέπει καὶ οὗτος, ὡς ἐγώ, τὰ ἀποτελέσματα ἔρωτος γεννηθέντος μεταξὺ δύω ἀτόμων, ὧν τὴν ἕνωσιν κωλύουσι διὰ παντὸς τὰ διάφορα θρησκεύματα!

Ἄθλιε Τέρπανδρε! ἀνέκραξε δακρυρροοῦσα. Ποία ὀλεθρία μοῖρα σέ ἔφερεν ἀπέναντί μου; Σὺ ἀθῶος, ὡς τὰ ἄνθη τῶν κοιλάδων τῆς Ἑλβετίας, καὶ καθαρὸς ὡς ὁ χρυσὸς τῶν ποταμῶν τοῦ Μεξικοῦ, οὐδὲν ἐγνώριζες ὅτε τὸ πρῶτον σὲ ἀπήντησα! Ἐγώ, ἐγὼ εἰμὶ ὁ φονεύς σου, ὡς ὁ ἔρως σου ὁ φονεύς μου! Ἐγώ, ἐγὼ σοὶ ἐνέπνευσα τὸ πάθος τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐγὼ αὐτὴ παρὰ σοῦ ἔλαβον, εὐθὺς ἅμα σὲ εἶδον! Ἐγώ, ἐγὼ σοὶ ἐπέφερον τὸ θανατηφόρον τοῦτο τραῦμα, ὅπερ καὶ ἐγὼ αὐτὴ παρὰ σοῦ ἔλαβον, εὐθὺς ἅμα σὲ ἐγνώρισα! Ἰδού, ἰδοὺ ἀμφότεροι ἡμεῖς, τοῦ πάθους τούτου, τοῦ τραύματος τούτου ἐλεεινα θύματα, ἢ μᾶλλον τοῦ ἀνθρωπίνου φανατισμοῦ ἐλεεινοὶ μάρτυρες! Σὺ ὅμως θὰ προηγηθῇς ἴσως ἐμοῦ, διότι ἔχεις νεωτέραν τὴν ἡλικίαν, καὶ ἑπομένως τρυφερωτέραν τὴν καρδίαν, καὶ ὡς τοιαύτην μᾶλλον ἀδύνατον! . . . . .

Ὦ! ἡ ἰδέα αὕτη, φιλτάτη μου μῆτερ, ἡ ἰδέα αὕτη μᾶλλον τοῦ ἔρωτός του μὲ καταθλίβει, μᾶλλον τῶν ἀνθρωπίνων προλήψεων μὲ βασανίζει! Εἶνε ὄφις ἀκοίμητος καὶ ἰοβόλος, τὴν καρδίαν μου ἅπασαν φαρμακεύων! Εὐτυχὴς ἐγώ, ἂν πρὸ ἐκείνου ἀπέθνησκον! Ἀλλὰ δυστυχὴς ἐκεῖνος, διότι οὐδεὶς πλέον ἐμοῦ

ἤθελε τὸν θρηνήσει, οὐδεὶς ταχύτερον ἐμοῦ ἤθελε τὸν ἀκολουθήσει εἰς τὸν Ἅδην! Πλὴν φεῦ! ἡ τοῦ εὐεργετήματος τῆς παρουσίας αὐτοῦ στερήσασά με τύχη μὲ στερεῖ συγχρόνως καὶ τοῦ εὐεργετήματος τοῦ θανάτου! Τύχη! τύχη! ὀλεθρία τύχη! ἀφοῦ μοὶ ἔδωκας τοιαύτας καὶ τοσαύτας πικρίας, ἀφοῦ μὲ ἐβύθισας εἰς τοσοῦτον μαῦρον καὶ ἀχανὲς πέλαγος ἀπείρων δυστυχημάτων· ἀφοῦ μοὶ ἀρνεῖσαι καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, μὴ θελήσῃς κἂν νὰ μοὶ δώσῃς καὶ τὴν τρομερωτέραν τῶν ὀδυνῶν, φέρουσα εἰς τὰς ἀκοάς μου τὴν μαύρην καὶ φρικαλέαν εἴδησιν τοῦ ὅτι ἐκεῖνος πρὸ ἐμοῦ ἀπέθανε! . . . . .

Τοὺς λόγους τούτους μετὰ τοσαύτης θλίψεως καὶ ὀδύνης καὶ ταραχῆς ἐξέφερεν ἡ Ζηνοβία, ὥστε ὑπὸ δεινῆς καταληφθεῖσα λειποθυμίας ἐξηπλώθη καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς κλίνης της, ἀπὸ τὰς ἀγκάλας μου ἀποσπασθεῖσα! Ἔντρομος τρέχω καὶ χορηγῶ αὐτῇ ὅσα δύναμαι πρόχειρα μέσα. Μετὰ πολλοῦ δὲ τοῦ κόπου ἐπαναφέρω αὐτὴν εἰς τὴν ζωήν, εἰς τὴν μαύρην ζωήν.

— Διατί, φιλτάτη μου θύγατερ, τῇ εἶπον ἀκολούθως, διατὶ νὰ σὲ διαταράσσωσι τοιαῦται ἀνυπόστατοι ἰδέαι; Ἐκεῖνος ζῇ ὡς καὶ σὺ αὐτή, ἐκεῖνος ζῇ. . . . .

— Ἐκεῖνος ζῇ, ὡς καὶ ἐγὼ αὐτή!! ἐπεφώνησεν αὕτη, διακόψασά με, ἐκεῖνος ζῇ, ὡς καὶ ἐγὼ αὐτή!! Ἀλλ' ἰδοὺ ἐκεῖνο, ὅπερ μοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ζωήν, καὶ οὐχὶ ἡ σκληρότης τῶν γονέων μου, οὐχὶ ἡ θηριωδία τῶν ἀδελφῶν μου, οὐδ' ἡ μακρὰ φυλάκισίς μου! Ἡ ζωή μου, μῆτερ, τὸ βλέπεις, δὲν εἶναι εἰμὴ μαρτύριον, εἰμὴ κόλασις, ἀφοῦ ζῶ, χωρὶς νὰ ἔχω κἂν τὴν ἐλπίδα ὅτι θέλω ζήσει ποτὲ μετ' ἐκείνου ἕνεκα τοῦ ἀξιοθρηνήτου φανατισμοῦ τῶν γονέων μου, ἀφοῦ οὔτε κἂν νὰ τὸν ἴδω δύναμαι, καί περ οὐ μακρὰν αὐτοῦ εὑρισκομένη! Καὶ ἐκεῖνος λοιπὸν ζῇ, μαρτύρια καὶ κόλασιν ὑφιστάμενος, ὡς καὶ ἐγὼ αὐτή! Καὶ ἐκεῖνος λοιπὸν ζῇ, τὸν θάνατον ἐπικαλούμενος, ὡς καὶ ἐγὼ αὐτή! Ὦ φρίκη! φρίκη! ἀκατονόμαστος φρίκη! . . . . .

— Καὶ θὰ τὸν ἴδῃς, θύγατερ, τῇ εἶπον, μετὰ θάρρους, ὅπερ ἡ περίστασις ἀπήτει, καὶ θὰ τὸν ἴδῃς, καὶ μετ' αὐτοῦ θὰ ζήσῃς, διὰ παντὸς θὰ ζήσῃς! Αὕτη ἡ πεποίθησίς μου! Ὁ Θεὸς οὐδέποτε θ' ἀφήσῃ ἄνευ ἀμοιβῆς καρδίαν ἐνάρετον καὶ ἀγαθήν, ὡς τὴν ἰδικήν σου, καὶ ἀπόδειξις αἱ σημεριναί σου θλίψεις. Αἱ θλίψεις, θύγατερ, εἶνε ὁ πρόδρομος τῆς χαρᾶς, ὡς ἡ θύελλα ὁ πρόδρομος τῆς γαλήνης. Οὐδέποτε ἐπέρχεται ἡμέρα χωρὶς νὰ προηγηθῇ νύξ, καὶ οὐδέποτε ἐπέρχεται θέρος χωρὶς νὰ προηγηθῇ χειμών. Ἐπὶ τούτῳ δὲ σοὶ ὑπενθυμίζω τὸ τοῦ Πινδάρου:

. . . . . φαντί γε μάν,
Οὕτω κεν ἀνδρὶ παρ' μονίμαν
Θάλλουσαν εὐδαιμονίαν
Τὰ καὶ τὰ φέρεσθαι.

Ὅταν ὁ Θεὸς ἐπιφυλάσσῃ διά τινα μεγάλην εὐδαιμονίαν εἴτε ἐν τῷ παρόντι εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι κόσμῳ, τὸν ῥίπτει πρότερον εἰς μεγάλας θλίψεις καὶ δυστυχίας, ὅπως κάλλιον γευθῇ ὕστερον τῶν ἀγλαῶν καρπῶν τῆς εὐδαιμονίας του. Ἴδε τὸν χρυσοχόον. Οὐδέποτε δίδει εἰς χρυσὸν ἢ εἰς ἄργυρον ἔκτακτόν τινα λάμψιν, πρὶν ἢ θέσῃ αὐτὸν πρότερον εἰς τὸ πῦρ καὶ δεινῶς τὸν βασανίσῃ. Τοιοῦτοι, θύγατερ, οἱ νόμοι τῆς φύσεως, πρὸς οὓς ὀφείλομεν νὰ κύπτωμεν τὸν αὐχένα, χωρὶς νὰ λαμβάνωμεν τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀφροσύνην νὰ ζητῶμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὰ μυστήρια τοῦ Δημιουργοῦ! Μὴ ἀδημονῇς λοιπὸν κατὰ τῆς τύχης· —Φέρειν ἀνάγκη τὰς παρεστώσας τύχας καί, μεταβαλλομένου δαίμονος ἀνέχου.
Πλεῖ κατὰ πορθμόν, πλεῖ κατὰ δαίμονα,
Μηδὲ προσίστη πρώραν βιότου.

Πρὸς κῦμα πλέουσα τύχαισιν—λέγει ὁ Εὐριπίδης—ὑπόμενε μετὰ θάρρους καὶ καρτερίας τὰς δοκιμασίας αὐτῆς, καὶ ὁ Τέρπανδρος θᾶττον ἢ βράδιον ἔσεται ὁ νυμφίος σου.
Αὕτη ἡ πεποίθησίς μου.

— Καὶ πόθεν ἀρύεσθε τὴν πεποίθησίν σας ταύτην; εἶπεν ἡ Ζηνοβία, μετά τινος μειδιάματος φαιδροῦ μέν, ἀλλὰ πλήρους ὅμως ἀμφιβολίας.

— Ἐκ τοῦ ὅτι, τῇ εἶπον, ὁ Θεὸς στέφει πάντοτε τὸ μέτωπον τῶν πιστῶν ἐραστῶν δι' ἀμαράντου στεφάνου ἐνδελεχοῦς εὐδαιμονίας, ὅταν ὁ ἔρως αὐτῶν εἶναι ἁγνός, καθαρός, ἀθῶος, καὶ οὐχὶ δόλιος, οὐτιδανός, τετριμμένος, ἐκτὸς ἂν ἐπιφυλάσσηται νὰ τὸ στέψῃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

— Ἴσως, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία. Τὸ ἰδικόν μου ὅμως μέτωπον δὲν θέλει στέψει, ἐνταῦθα τοὐλάχιστον, εἰμὴ νεκρώσιμος στέφανος, ὃν αὐτὸς ὁ ἔρως ἀπὸ τοῦδε μοὶ πλέκει, ἀφοῦ ἡ σκληρότης τοῦ πατρός μου ἀνηλεῶς τὸ ἐπλήγωσε κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην τῆς εὐδαιμονίας μου ἑσπέραν! Ἡ δὲ ἀθωότης μου αὐτὴ μόνον ἀθῶον σάβανον θέλει μὲ περιβάλει, ὅπερ θέλει χρησιμεύσει συγχρόνως καὶ ὡς ἔνδυμα τοῦ γάμου μου! —Ὡς νυμφικὸς θάλαμος, μῆτερ, μαῦρον ἑτοιμάζεταί μοι μνῆμα! Αἱ τοῦ γάμου μου λαμπάδες δύω στῆλαι ἐκ γρανίτου, καὶ ἐφάπλωμα τοῦ γάμου ἓν μάρμαρον ψυχρόν! Ναί! μῆτερ, μῆτερ! Αἱ ὠχραὶ τῆς Σε-

ΜΕΓΑΛΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΣΑΚΚΟΥΛΑΔΟΥ 1942

λήνης ἀκτῖνες, αἵτινες διὰ μέσου τῶν κλάδων τῶν περὶ τὸν τάφον μου πενθίμων κυπαρίσσων θέλουσι πίπτει ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τούτου, ἐν πενθίμῳ σιγῇ ἔσονται δι' ἐμὲ οἱ μόνοι νυμφικοὶ ἀσπασμοί! Τὸ δὲ δάκρυ τῆς αὐγῆς καὶ τὸ δάκρυ τῆς ἑσπέρας, τὰ τῆς χαρᾶς δάκρυα τῶν γονέων καὶ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν οἰκείων, ἅτινα ῥέουσι πάντοτε ἐν καιρῷ τοῦ ὑμεναίου! Ὡς ψάλτης δὲ τῆς ἀτελευτήτου τοῦ γάμου μου τελετῆς ἔσεται τὸ μαῦρον τῆς ἐρήμου πτηνόν! Ἡ δὲ αὖρα, ἡ μυστικὴ τοῦ ἔρωτός μου μάρτυς, πίπτουσα ἐλαφρῶς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν κυπαρίσσων ἐκείνων, ἔσται ἡ ἀτελεύτητος μουσικὴ ἁρμονία!

Ἀλλ' εἴθε! εἴθε! ὁ στέφανος οὗτος τὸ σάβανον τοῦτο, αἱ ἐπιτύμβιοι στῆλαι καὶ πᾶν ὅ,τι δι' ἐμὲ ἑτοιμάζει ἡ μοῖρα, νὰ ἑτοιμάζωνται δι' ἐμὲ καὶ μόνην, οὐχὶ δὲ καὶ δι' ἐκεῖνον, ὃν εὔχομαι, εὔχομαι ἐκ ψυχῆς καὶ καρδίας νὰ στέψῃ ἄλλος τις ἢ ὁ ἐμὸς νεκρικὸς στέφανος, στέφανος δόξης καὶ μεγαλείου! Νὰ τὸν περιβάλῃ ἄλλη τις χλαμὺς ἢ τὸ ἐμὸν νεκρικὸν σάβανον, χλαμὺς εὐτυχίας καὶ εὐδαιμονίας! Νὰ τὸν δεχθῇ ἄλλος τις νυμφικὸς θάλαμος ἢ ὁ ἐμὸς μαῦρος τάφος, θάλαμος εὐτυχεστέρας τινὸς ἢ ἐμοῦ νύμφης!

—Εἷς καὶ μόνος στέφανος, τῇ εἶπον, ἑτοιμάζεται δι' ἀμφοτέρους, στέφανος εὐτυχίας, μία καὶ μόνη χλαμύς, χλαμὺς εὐδαιμονίας, καὶ εἷς μόνος θάλαμος, θάλαμος ὁ νυμφικός! εἶναι φυσικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον ν' ἀπελπίζεται εὐθὺς ἅμα τῷ συμβῇ δυστύχημά τι· ἀλλ' ἐπίσης φυσικὸν νὰ τὸ λησμονῇ εὐθύς, ἅμα παρέλθῃ. Ποσάκις ὁ ἄνθρωπος κινδυνεύων εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπελπιζόμενος δὲν ὁρκίζεται, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, νὰ μὴ ταξειδεύσῃ ποτέ, ζητεῖ δὲ πλοῖον διὰ νέον ταξείδιον, εὐθὺς ἅμα πατήσῃ εἰς τὴν ξηράν! Οὕτω καὶ σύ, θύγατερ, θέλεις λησμονήσει τὰ σημερινὰ δεινά σου, ἅμα παρέλθωσι, καὶ ταχέως θὰ παρέλθωσι, καὶ ἄλλως πως θὰ σκέπτεσαι τότε, παρ' ὅ,τι σκέπτεσαι σήμερον. Δὲν ἐπιθυμῶ λοιπὸν ν' ἀκούω πράγματα, ἅτινα ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐξαφανισθῶσιν, ὡς περ ἱστοὶ ἀράχνης. Ἐκεῖνο ὅπερ ἐπιθυμῶ νὰ μάθω εἶνε τοῦτο, ποία ἡ τελευταία ἐκείνη τῆς εὐδαιμονίας σου νύξ, περὶ ἧς ἔκαμες μνείαν πρὸ ὀλίγου.

— Θὰ τὸ μάθετε καὶ τοῦτο, μῆτερ, εἶπεν ἡ Ζηνοβία, δεικνύουσα μέγαν πόθον πρὸς διήγησιν τῶν δεινῶν της. Αἱ ἀδελφαί μου, βλέπουσαι ἐκεῖνον ἐπιῤῥίπτοντα σεμνοπρεπῆ μὲν καὶ περιεσταλμένα, οὐχ ἧττον ὅμως περιπαθῆ βλέμματα πάντοτε πρὸς ἐμέ, μηδέποτε δὲ πρὸς ἐκείνας, βλέπουσαι τὸ γλυκὺ ἐκείνο μειδίαμα ὅπερ περιεπλανᾶτο ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ εὐθὺς ἅμα μὲ

ἔβλεπεν, ἐζηλοτύπησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδεμίαν παρέλιπον εὐκαιρίαν, ὅπως καταμηνύσωσι καὶ τὸ σμικρότατον καὶ ἀθωότατον κίνημά μου εἰς τοὺς γονεῖς μου καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου. Ἐγὼ ἠρνούμην πάντοτε τὸ πρὸς ἐκεῖνον αἴσθημά μου, καὶ πρώτη ἡ μήτηρ μου ἀπεκάλεσεν αὐτὰς συκοφάντας. Ἡ μικρὰ ἡλικία αὐτοῦ συνηγόρει πάντοτε ὑπὲρ τῶν διαβεβαιώσεών μου ἐκείνων, καίπερ μὴ ἀληθῶν. Ὁ φανατισμὸς τῶν περὶ ἐμὲ μοὶ ἐνέπνεεν, ὡς μοὶ ἐμπνέει, τρόμον, καὶ ἄκουσα ὤφειλον νὰ καταφεύγω εἰς τὴν ἄρνησιν.

— Καὶ τί συμφέρον εἶχον, τῇ εἶπον, αἱ ἀδελφαί σου νὰ ζηλοτυπῶσιν ἐπὶ τοσοῦτον, ἀφοῦ αὗται ἔχουσι τὴν διπλῆν παρ' ὅ,τι ἔχει ἐκεῖνος ἡλικίαν;

— Οὐδεμίαν! ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία. Ἀλλ' ἡ γυναικεία φιλαυτία; ἀλλ' ὁ γυναικεῖος ἐγωϊσμός; ἢ μᾶλλον ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ὑπερφιλαυτία, ἡ ὑψηλοφροσύνη τῆς ἀμαθείας;

Ἀγνοῶ διατί ὕστερον ἀπὸ ἡμέρας τινάς, ἐξηκολούθησεν αὕτη, ὁ πατήρ μου μὲ διατάσσει αὐστηρῶς νὰ ἀποφεύγω τὴν παρουσίαν τοῦ Τερπάνδρου. Ὤφειλον νὰ ὑπακούσω εἰς τὴν πατρικὴν διαταγήν, καὶ περ σκληράν, σκληροτάτην, θανατηφόρον. Δὲν ἐφαινόμην εἰμὴ ὁσάκις ἠδυνάμην νὰ ὑποκλέψω στιγμάς τινας.

Ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον ἀφοῦ τὸν ἐγνώρισα, ἠσθένησε καὶ δὲν τὸν εἶδον ἐπὶ δέκα ὅλας ἡμέρας! Λύπη βαθεῖα ἐγεννήθη ἐν τῇ καρδίᾳ μου καὶ οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ ἠδύνατο νὰ μὲ παρηγορήσῃ. Ἡ δυστυχής! οὔτε κἂν τὴν φύσιν τῆς ἀσθενείας του, οὔτε τὸν βαθμὸν αὐτῆς ἤμην εἰς θέσιν νὰ πληροφορηθῶ! Ἐν τῇ θλίψει μου ἐκείνῃ ἔκαμα ἐλεγεῖόν τι, ὅπερ τὸ πάθος μου αὐτὸ μοὶ εἶχεν ἐμπνεύσει. Τὸ ἐλεγεῖον τοῦτο, ὡς καί τι ἕτερον, ὅπερ ἔκαμα ἀκολούθως μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, ὑπὸ ἄλλης τινὸς περιστάσεως, οὐχ ἧττον λυπηρᾶς, ἐμπνευσθεῖσα—διότι ὕστερον ἀπὸ τινα καιρὸν ἀφοῦ τὸν ἐγνώρισα, οὐχὶ μόνον ὅτε δὲν τὸν ἔβλεπον ἐθλιβόμην, ἀλλὰ καὶ ὅτε τὸν ἔβλεπον, ἀναλογιζομένη, ὅτι ἔμελλον νὰ τὸν στερηθῶ καὶ πάλιν, νὰ μείνω καὶ πάλιν ἐν τῷ σκότει τῆς πικρίας καὶ τῆς ὀδύνης, στερουμένη τῆς λάμψεως τῆς γλυκείας αὐτοῦ παρουσίας—κατεγινόμην νὰ τονίσω μετὰ τῆς Μαριὰμ διὰ τὸ κλειδοκύμβαλόν μου, καθ' ὅσον τὰ ἐλεγεῖα ταῦτα ἀνεκούφιζον κατά τι τὸ μέγα τῆς καρδίας μου ἄλγος καὶ ἡ γλυκύτης τῶν πλήκτρων μοὶ παρεῖχε τὴν ἐλπίδα τοῦ ὅτι ἤθελε γλυκάνει κατά τι τὴν πικρίαν τῆς ψυχῆς μου, ὅτε ὁ Πατήρ μου εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν μου μετὰ πολλῆς τῆς ὀργῆς, νέαν μοὶ δίδει διαταγήν, αὐστηροτέραν τῆς πρώτης, νὰ μὴ φαίνωμαι ποσῶς εἰς τὸ παράθυρον ἢ ἀλλαχοῦ, οὐδ' εἰς αὐτὸ τὸ σπουδαστήριόν μου, διαβεβαιῶν με συγχρόνως ὅτι ἡ παραμικρὰ παράβασις τῆς διαταγῆς του ἤθελεν εἶσθαι τὸ προανάκρουσμα τῆς ἀπωλείας μου!

Ὑποβλεπομένη ἀπὸ τὰς ζηλοτύπους ἀδελφάς μου· φοβουμένη τὸ σκληρὸν καὶ ὀξύθυμον τοῦ πατρός μου, καὶ τρέμουσα τὸ ἀπάνθρωπον καὶ ἰδιοτελὲς τῶν ἀδελφῶν μου, περιωρίσθην ἐπί τινας ἡμέρας, βλέπουσα αὐτὸν μόνον νοερῶς! Ἀλλ' ὁ ἔρως, μῆτερ, ἐννοῶ ὁ ἁγνὸς καὶ ἀθῶος, εἶνε αἴσθημα πολὺ ἀνώτερον παντὸς φόβου, παντὸς κινδύνου, πάσης ἀπωλείας, ἐν ὀλίγοις, παντὸς ἄλλου αἰσθήματος, ὡς ἡ θεότης εἶνε ἀνωτέρα πάσης ἄλλης δυνάμεως. Ἐφ' ᾧ δικαίως λέγει ὁ Εὐριπίδης·

Ἔρωτα δ' ὅστις μὴ Θεὸν κρίνει μέγαν,
Καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
Ἢ σκαιός ἐστιν ἢ καλῶν ἄπειρος ὤν,
Οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις Θεόν.
Ἀλλαχοῦ δὲ βαίνει ἔτι ἐμπρὸς λέγων:
Κύπρις οὐκ ἄρ' ἦν Θεός,
Ἀλλ' εἴτι μεῖζον ἄλλο γίγνεται Θεοῦ.

Ὑπέκυψα λοιπὸν κἀγώ, καὶ ἄκουσα ἴσως, εἰς τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ αἰσθήματος τούτου, καὶ ἅμα ἔβλεπον ὅτι παρεδίδοντο ἅπαντες εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως, παρεδιδόμην καὶ ἐγὼ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς οὐρανίου μου εὐδαιμονίας, τρέχουσα εἰς τὸ παράθυρον καὶ μένουσα ἀπέναντί του μέχρι πρωΐας, ὅτε ἡ σκληρά, ἡ ἄσπλαγχνος Ἠώς, ἐξαλείφουσα τὰ σκότη τῆς νυκτός, ἔρριπτεν ἐμὲ εἰς τὰ σκότη, ὡς τὸν νέον κόσμον! Ἡ νὺξ ἐφαίνετό μοι τοσοῦτον εὐεργετική, τοσοῦτον ἔμπλεως οὐρανίων χαρίτων, ὥστε οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ τὴν νύκτα ἐπεθύμουν. Ἡ δρόσος τῆς νυκτὸς δροσίζουσα τὴν τῆς ψυχῆς μου φλόγα, ἐστέγνονε συγχρόνως καὶ τὰ δάκρυα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐγέννα ἡ ἡμέρα. Ἡ νὺξ κάλλιον τῆς ἡμέρας διέλαμπεν εἰς τὰ ὄμματά μου. Ἡ νὺξ διέλυε τὰ σκότη τῆς ἡμέρας. Ἡ νὺξ μοὶ ἔδιδε τὴν ζωὴν ἐκείνην, ἣν μοὶ ἀφήρει ἡ ἡμέρα. Ἡ νὺξ μοὶ ἀπέδιδε τὴν εὐδαιμονίαν μου, καίπερ ὡς ἀστραπὴ παρερχομένη, ἐφ' ᾧ καὶ παλμοὶ χαρᾶς ἀνήγγελλον πάντοτε τὴν προσέγγισίν της. Ἤμην εὐτυχὴς καὶ τρισευδαίμων, διότι καὶ αὐτὴν τὴν πικρίαν τῆς ἡμέρας ἐγλύκαινεν ἡ ἐλπὶς τῆς νυκτός!

Ἀλλ' οἴμοι!
Ὁ μέγας ὄλβος οὐ μόνιμος ἐν βροτοῖς.
Ἀνὰ δὲ λαῖφος ὥστις ἀκάτου θοὰς
Τινάξας δαίμων κατέκλυσε δεινῶν
Πόνων, ὡς πόντου

Λάθροις ὀλεθρίοισιν ἐν κύμασιν. ἵνα κατ' Εὐριπίδην εἶπω.

Οἴμοι! ἡ εὐτυχία δὲν εἶνε εἰμὴ ὁ πρόδρομος τῆς δυστυχίας, καὶ ὡς τοιαύτη δὲν εἶνε,εἰμὴ πρόσκαιρος στιγμιαία! Πολλάκις δὲ αὐτὴ αὕτη ἡ πηγή, ἠχύσασά ποτε τὰ νάματα τῆς εὐτυχίας, αὐτὴ αὕτη ἡ πηγὴ χύνει καὶ τὸν χείμαρρον τῆς δυστυχίας καὶ τῆς συμφορᾶς! Αὐτὴ αὕτη ἡ νύξ, ἡ δωρήσασά μοι ποτε τὴν τῆς ψυχῆς μου λάμψιν, αὐτὴ αὕτη ἡ νὺξ μὲ ἔρριψε διὰ παντὸς εἰς φρικαλέον σκότος φρικαλέας ἀπελπισίας!

Ἡ τελευταία ἐκείνη τῆς εὐτυχίας μου νύξ, ἀπαίσιος ἀρχὴ τῆς μελλούσης μου δυστυχίας οὖσα, ἦτο τοσοῦτον θυελλώδης καὶ φοβερά, καθὸ ἀπεικονίζουσα τὰ μέλλοντα δεινά μου, ὥστε ἐνόμιζε τις ὅτι ἦν ἡ τελευταία τῶν αἰώνων νύξ! Ἡ μία ἀστραπὴ διεδέχετο τὴν ἄλλην, ὁ ἕνας κεραυνὸς διεδέχετο τὸν ἄλλον, τὸ ἓν θῦμα αὐτοῦ διεδέχετο τὸ ἕτερον, καὶ ἡ ὡς μαρμάρινοι σφαῖραι πίπτουσα χάλαζα τὴν ὡς καταρράκτην πίπτουσαν βροχήν! Οἱ ποταμοὶ ὑπέσκαπτον τὰ θεμέλια τῶν οἰκιῶν, ἐνῶ οἱ ἄνεμοι ἀνήρπαζον τὴν στέγην! Ἐν ὀλίγοις, τὸ πᾶν γενικὴν καταστροφὴν ἠπείλει! Καὶ ὅμως ἐγώ, ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ τῆς παράφρονος ἐκείνης χαρᾶς μου, ἣν παρήγαγέ μοι ἡ γλυκεῖα παρουσία αὐτοῦ καὶ ἣν ἐθεώρουν ὡς ἀτελεύτητον, καθὸ οὐράνιον, καθὸ θείαν, τὴν παράτασιν τῆς τρικυμίας ἐπεθύμουν, ὅπως ὠφελῶμαι ἐκ τῶν ἀστραπῶν, θεωροῦσα ἄλλως τε ἐμαυτὴν ἄνωθι τῶν κεραυνῶν καὶ τῶν κινδύνων,ἅτε δὴ ἀναπετῶσα τὰς οὐρανίους ἐκτάσεις διὰ τῶν οὐρανίων πτερύγων, διὰ ὧν ἤμην περιβεβλημένη κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην τοῦ βίου μου στιγμήν, καὶ τοὺς κεραυνοὺς κεραυνοβολοῦσα, ὅτε αἱ ἀδελφαί μου, ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκείνων ἀστραπῶν ὠφελούμεναι, τὸν ἀνεκάλυψαν εἰς τὸ παράθυρον! Δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐννοήσωσι τὸ μυστήριον! Εὐθὺς ἔτρεξαν νὰ ἴδωσι κρυφίως ἂν ἤμην καὶ ἐγὼ ἀπέναντί του, καί περ οὐδόλως ἀμφιβάλλουσαι. Παρατηρήσασαι ἔκ τινος μικρᾶς ὀπῆς εὑρεθείσης κατὰ κακὴν μοίραν ἐπὶ τοῦ κλείθρου τοῦ δωματίου μου, μὲ διέκρινον εἰς τὸ παράθυρον! Εὐθὺς μὲ κατεμήνυσαν εἰς τοὺς γονεῖς μου καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου θριαμβευτικῶς ἴσως, καὶ σεμνυνόμεναι διὰ τὸ μέγα κατόρθωμά των, διὰ τὴν πολύτιμον, κατ' αὐτάς, ἀνακάλυψιν!

Ἐγώ, ὡς ἦτον ἐπόμενον, ἠγνόουν τὰ πάντα! ἰδοῦσα αὐτὸν ὅτι ἦτον ἐλαφρῶς ἐνδεδυμένος, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἦν ἐκτεθειμένος εἰς τὸ ψῦχος, εἰς τὴν βροχὴν καὶ εἰς τὴν χάλαζαν, τῷ ἔκαμα σημεῖον διὰ τῆς χειρός, ὅπως φορέσῃ ἐπανωφόριον. Καὶ ἐγὼ μὲν

ἤμην ἐπίσης ἐλαφρῶς ἐνδεδυμένη, ἀλλ' ἀφ' ὅτου τὸν ἐγνώρισα, τὸ ἀντικείμενον τῶν προσφιλεστέρων φροντίδων μου ὑπῆρξε πάντοτε ἐκεῖνος, οὐδέποτε δὲ ἐγώ· ἐνῷ,λέγω, τῷ ἔκαμα σημεῖον διὰ τῆς χειρός μου, αἴφνης ἀκούω τὴν θύραν τοῦ δωματίου μου θραυομένην διὰ ποδός, καὶ ὁ κρότος ἦτο τοσοῦτον μέγας καὶ φρικτός, ὥστε κατὰ πρῶτον ἐνόμισα, ὅτι ἐνέσκηψε κεραυνὸς ἐν τῷ δωματίῳ μου. Ἐπλήσθην χαρᾶς, ἀναλογιζομένη ὅτι ὁ κεραυνὸς οὗτος δυνατὸν μὲν νὰ θανατώσῃ ἐμέ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐκεῖνον, μακρὰν τοῦ κινδύνου εὑρισκόμενον.

Ἀλλὰ φεῦ! δὲν ἐβράδυνα νὰ ἐννοήσω, ὅτι δὲν ἦτο κεραυνὸς, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὅστις ὅμως ὡς κεραυνὸς καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνορθωμένας ἔχων καὶ πύρινον λάβαν ἐκ τῆς ρινὸς αὐτοῦ ἐκπέμπων, ρίπτεται κατ' ἐμοῦ, μὲ κτυπᾷ διὰ τῶν χειρῶν, μὲ κτυπᾷ διὰ τῶν ποδῶν καὶ διὰ τῶν ὀδόντων αὐτοῦ μὲ δάκνει.

Εἶτα ὑπερτυλίξας εἰς τὰς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ὀργῆς ἢ μᾶλλον τοῦ ὑπερβολικοῦ φανατισμοῦ—διότι εὐτυχὴς αὐτὸς ἂν ἐπετύγχανε δι' ἁπάσας τὰς θυγατέρας αὐτοῦ γαμβρῶν τοσοῦτον σεμνῶν ὅσον ὁ Τέρπανδρος—τρεμούσας χεῖρας αὐτοῦ τοὺς βοστρύχους τῆς κεφαλῆς μου, μὲ σύρει ἐμπρός, ἐνῶ διὰ τοῦ ποδὸς αὐτοῦ μὲ ρίπτει ὀπίσω. Ἡ κεφαλή μου πίπτει βαρέως ἐφ' ἑνὸς ὑέλου τοῦ παραθύρου, συντρίβει αὐτόν, συντρίβεται καὶ αὐτή, καὶ ἐγὼ πίπτω ἀναίσθητος χαμαί, εἰς τὰ αἵματα κυλισμένη. Ἡ δυστυχὴς μήτηρ μου τρέχει, ἀλλὰ κατόπιν ἑορτῆς. Ἀντὶ πάσης ἄλλης συνδρομῆς μόνον μὲ ὕδωρ μὲ ἐπιρραίνει καὶ μόνον τὰς πληγάς μου περιποιεῖται.

Ἆχ, μῆτερ! ἡ μαύρη ἐκείνη νύξ, τὴν λάμψιν τῆς καρδίας μου εἰς τὰ ὄμματά μου παρουσιάσασα, ἐμιμήθη πληρέστατα τὸ μαῦρον πυροβόλον, ὅπερ παρουσιάζει πρότερον γλυκεῖάν τινα λάμψιν εἰς τὰ ὄμματα ἐκείνου, ὃν τινα σκοπεύει, καὶ κατόπιν ἐκσφενδονίζει κατ' αὐτοῦ τὴν θανατηφόρον σφαῖραν! Ναί! ἡ μαύρη ἐκείνη νὺξ ἐμιμήθη τὸ μαῦρον πυροβόλον, διότι καὶ αὕτη ἐπαρουσίασεν εἰς τὰ ὄμματά μου πρότερον τὴν γλυκεῖαν λάμψιν ἐκείνου, καὶ κατόπιν ἐξεσφενδόνισε κατ' ἐμοῦ τὴν θανατηφόρον σφαῖραν τοῦ μαύρου χωρισμοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ὅπως κάλλιον καὶ ζωηρότερον αἰσθανθῶ τὸ ἄλγος! Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην νύκτα ἐν τῷ στερεώματι διαλάμψασαι ἀστραπαί, δὲν ἦσαν φεῦ! εἰμὴ αἱ ἀστραπαὶ τῶν κατ' ἐμοῦ ἐκκενωθέντων τηλεβόλων τῆς μαύρης εἰμαρμένης! Αἱ δὲβρονταί, ὁ ἀπαίσιος κρότος τῶν τηλεβόλων τούτων! Ἡ δὲ βροχή, τὰ δά-

κρυα τοῦ οὐρανοῦ τὴν τύχην μου θρηνοῦντος! Οἱ δὲ ῥέοντες ποταμοί, τοῦ βίου μου ὁ ροῦς! Τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ποταμῶν τούτων παρασυρθέντα φύλλα, τὰ τῆς καρδίας μου φύλλα, τὰ τῆς νεότητός μου ἄνθη! Οἱ δὲ βρέμοντες ἄνεμοι, οἱ φρικαλέοι ὀδυρμοί μου! Ὁ δὲ παρ' ἡμῖν ἐνσκήψας κεραυνός, τὸ προανάκρουσμα τῆς ἀπωλείας μου! Τὸ δὲ θῦμα αὐτοῦ, ὁ πρόδρομος θύματος χωρισμοῦ θανατηφόρου!

Διότι αὐτὴν ταύτην τὴν νύκτα ἀφοῦ μὲ ἐξέβαλον τοῦ δωματίου μου κακῶς ἔχουσαν, καθήλωσαν τὴν θύραν αὐτοῦ, ἵνα μὴ δύναμαι πλέον νὰ τὸν βλέπω! Ὦ μῆτερ! μῆτερ! ἔσχον καὶ τὸ δυστύχημα τοῦτο, τὸ δεινὸν καὶ φρικαλέον, ν' ἀκούσω νὰ κτυπῶσι τοὺς ἥλους ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ προσφιλοῦς μοι δωματίου, ἐξ οὗ ἠρυόμην ἄλλοτε καὶ τὴν ζωήν μου καὶ τὴν ὕπαρξίν μου! Ὤ! ἕκαστος ἦλος ἐνόμιζον, ὅτι εἰσήρχετο εἰς τὰ σπλάγχνα μου μᾶλλον, εἰς αὐτὰ τὰ ὀστᾶ μου, παρὰ εἰς τὰς σανίδας! Μετὰ ταῦτα δὲ τὸ ἐσφράγισαν! ἀπαράλλακτα ὅπως αἱ Ἀρχαὶ τὸ δωμάτιον ξένου τινος, ἀποβιώσαντος καὶ ἄνευ συγγενοῦς τυγχάνοντος!— Ὤ! μήπως καὶ ὁ ἐμὸς ἠθικὸς θάνατος δὲν ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἐκείνης; Ἢ μήπως καὶ ἐγὼ αὐτὴ δὲν εἶμαι ἄνευ συγγενῶν, πολεμίων μου ὄντων ὅλων ἕνεκα τοῦ φανατισμοῦ των; Ὦ μῆτερ! ἂν ἡ ἀθωότης τιμωρῆται τοσοῦτον σκληρῶς, πῶς τιμωρεῖται ἆρά γε ἡ κακία; Τί καλὸν ἔπραξα, μῆτερ, ὥστε καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ ἐπιτίθενται κατ' ἐμοῦ σχεδὸν ξιφήρεις; Τί κακὸν ἔπραξα, μῆτερ, καὶ φέρω τὸ ἀπαίσιον τοῦτο στίγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου μου;..

Ἡσύχασον, τέκνον μου, τῇ εἶπον διακόψασα αὐτήν, καὶ ὅλα αὐτὰ θέλουσι παρέλθει ἐντὸς ὀλίγου, καὶ θέλεις τὰ λησμονήσει ὁλοτελῶς! Ἡ ἐνθύμησις αὐτῶν θέλει σοὶ φαίνεται ὡς ὄνειρον, καὶ μόνον μειδίαμα θέλει διαχέει ἐπὶ τῶν χειλέων σου. Ἐγὼ ἐντούτοις ἐρωτήσασα ἔμαθον ἀπὸ τὴν μητέρα σου καὶ ἀπὸ τὰς ἀδελφάς σου, ὅτι ὀλισθήσασα ἔπεσας ἀπὸ τὴν κλίμακα....

— Μάθετε λοιπὸν καὶ ἀπὸ ἐμέ, ἀγαθή μου μῆτερ, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, ὅτι ἡ πατρικὴ χεὶρ μοὶ ἐπέφερε τὸ τραῦμα τοῦτο καὶ οὐχὶ ἡ ἀθῶα Τὸ κλίμαξ στίγμα τοῦτο τῆς πληγῆς θέλει χρησιμεύσει ὡς αἰώνιον στίγμα τῆς σκληρότητος..... Ἀλλ' ὄχι! ἐκεῖνος δὲν πταίει. Αἱ ἀδελφαί μου τὸν διήγειρον κατ' ἐμοῦ, Κύριος οἶδε δι' ὁποίων συκοφαντιῶν, ὁ δὲ ἐπάρατος φανατισμὸς ὤθησε τὴν χεῖρά του! Καὶ διατὶ τὸ στίγμα τοῦτο νὰ μὴ ἦνε ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν, πρὸς αἰώνιον σημεῖον τῆς

κακίας των; Τί κακὸν ἔπραξα ἐγὼ καὶ φέρω ἐπὶ τοῦ μετώπου μου τοιοῦτον ἀπαίσιον σημεῖον;

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιφέρω ἀντιπερισπασμόν τινα κατὰ τῆς ὑπερβολικῆς ταραχῆς αὐτῆς, ἣν ἡ διήγησις τῶν δεινοπαθημάτων αὐτῆς τῇ διήγειρε, τῇ εἶπον μετά τινος γέλωτος: Δὲν γνωρίζεις, θύγατερ, ὅτι ὁ πόλεμος ἀκολουθεῖται πάντοτε ὑπὸ χειρούργων; Τί παράδοξον, ἂν καὶ σὺ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ ἔρωτός σου ἔλαβες μικράν τινα πληγὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου σου, ἀφοῦ ἔχεις πολέμιον οὐχὶ μόνον πλήρη βελῶν, ἀλλὰ καὶ πτερά; Ἄλλως τε δὲ ἡ πληγὴ αὕτη πρέπει μᾶλλον νὰ σ' εὐχαριστῇ παρὰ νὰ σὲ δυσαρεστῇ, διότι εἶνε ἔμπροσθεν τῆς κεφαλῆς σου, καὶ οὐχὶ ὄπισθεν, καὶ ὁ ἔμπροσθεν τὰς πληγὰς φέρων μαχητὴς παρέχει ἐν ἑαυτῷ τὰς μεγαλειτέρας ἀποδείξεις τοῦ ὅτι γενναίως πολεμεῖ καὶ δικαίως προσδοκᾷ νὰ δρέψῃ τὰς δάφνας τῆς νίκης. Μηδὲ τὸ στίγμα τῆς πληγῆς πρέπει νὰ σὲ λυπῇ τὸ παράπαν. Τὸ στίγμα τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ἓν ἐκ τῶν πολλῶν στιγμάτων ἐκείνων, ἅτινα ἔχουσι καὶ οἱ τιμαλφέστεροι τῶν ἀδαμάντων, ὡς καὶ ὁ ἥλιος αὐτός!

—Ὁ ἔρως, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, μετά τινος πικροῦ μειδιάματος, πληγόνει τὴν καρδίαν καὶ οὐχὶ τὴν κεφαλήν· διὰ τοῦτο τὸ τραῦμα αὐτοῦ καθίσταται καὶ ἀνίατον. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ στίγμα τῆς πληγῆς, ὅπερ νομίζετε ἴσως ὅτι μὲ λυπεῖ, ἔστω καὶ μέχρι τριχός, πεισθῆτε, ὅτι μὲ ἀδικεῖτε πολύ, ἂν νομίζητε ὅτι στεροῦμαι καὶ τοῦ κοινοῦ νοός, ἀποδίδουσα σημασίαν τινὰ ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην, εἰς τὴν ὡραιότητα τοῦ προσώπου ἢ τὴν ἐξωτερικὴν μαρμαρυγήν.

Ἡ ὡραιότης, μῆτερ, πρόσκαιρος ἄλλως τε ὡς καὶ ἡ νεότης αὐτή, πολλάκις δὲ καὶ πρὸ αὐτῆς μαραινομένη εἴτε ἐξ ἀσθενείας τινὸς εἴτε ἐκ τραύματος εἴτε ἐξ ἄλλων περιστατικῶν, δυστυχῶς οὐχὶ σπανίων ἐν τῷ κόσμῳ— ἡ ὡραιότης, λέγω, οὐδέποτε ἐξησφάλισε τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἥκιστα δὲ τὴν συζυγικὴν εὐδαιμονίαν, οὐδὲ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀσθενές τι σημεῖον περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως αὐτῆς. Μόνη ἡ ὡραιότης τῆς καρδίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀσφαλέστατον ἐχέγγυον πάσης εὐημερίας, καθὼς τὸ ἄριστον τῶν ἐλατηρίων ἑνὸς ὡρολογίου τῆς ἀκριβείας αὐτοῦ. Διότι ποσάκις ἡ ὡραιότης τοῦ προσώπου δὲν καλύπτει τὴν ἀσχημίαν τῆς καρδίας! Ποσάκις δὲ ἡ ἐξωτερικὴ λεγομένη λάμψις δὲν συγκαλύπτει τὰ σκότη τῆς ψυχῆς! Ὦ! ὅταν ἡ λάμψις τοῦ προσώπου δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν λάμψιν τῆς ψυχῆς, τοιαύτη λάμψις τοιοῦτον ἔξει ἀποτέλεσμα ἐπὶ

τῆς ταύτην προτιμησάσης καρδίας, οἷον ὁ ἥλιος ἐπὶ ἀσθενοῦς ὀφθαλμοῦ. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἐν τῷ κόσμῳ ἀποβλέποντες εἰς μόνην τὴν ὡραιότητα τοῦ προσώπου, εἰς μόνην τὴν ἐξωτερικὴν αἴγλην, μηδόλως μεριμνῶντες περὶ τῆς ὡραιότητος τῆς καρδίας, περὶ τῆς αἴγλης τῆς ψυχῆς! Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἐν τῷ κόσμῳ, οἵτινες ὡς ἄλλαι ἄφρονες χρυσαλλίδες θελγόμεναι ὑπὸ τοῦ φωτός, στρέφονται ἀείποτε περὶ αὐτό, καί, ὡς ἐκεῖναι, πίπτουσιν ἐπ' αὐτοῦ,ἀποτεφροῦντες καὶ τὰ πτερά των καὶ τὸ σῶμά των αὐτό!—Ναί! ἀγαπῶσι τὰς ἀκτῖνας,διότι θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ὡς εὐτελῆ κόνιν,καὶ ἡ κόνις ἀγαπᾷ πάντοτε νὰ κυλίεται ἐν ταῖς ἀκτῖσι!

Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, στερημένοι καὶ πνεύματος καὶ νοός, εἰσὶν ἄξιοι ἐλέους, ἄξιοι δακρύων! Οἱ δυστυχεῖς! οὔτε κἂν τοσαύτην ἠθικὴν δύναμιν κέκτηνται, ὅπως ρίψωσιν ἓν μόνον βλέμμα ἐπὶ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἓν βλέμμα πέριξ αὐτῶν, ἵνα πάραυτα αἰσθανθῶσι τὴν ὀλεθρίαν πλάνην των! Εὐθὺς θὰ ἔβλεπον οὗτοι, ὅτι καὶ τὸ κώνειον λ. χ. εἶνε ἄνθος ἐκ τῶν μᾶλλον ὡραίων καὶ θελκτικῶν, τὴν προσοχὴν τοῦ θανάτου ἑλκύον. Ὁπόσα ὅμως δὲν ἔσχε θύματα! Μήπως ἐφείσθη ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους, τοῦ μεγαλειτέρου καὶ ἐναρετωτέρου τῶν ἀνθρώπων;

Ἡ μήκων, ἄνθος ὡραιότερον καὶ θελκτικώτερον τοῦ πρώτου, εἶνε ἐπίσης καὶ μᾶλλον θανατηφόρος.

Τὸ αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς ἀτραγένης καὶ περὶ τοῦ δακτυλίτου καὶ περὶ τῆς εὐθαλείας καὶ τόσων ἄλλων ἀνθέων, ἅτινα καίπερ λαμπρὰν καὶ γοητευτικὴν ἔχοντα τὴν ὄψιν· καίπερ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων φυόμενα, ὡς τὰ εὐγενέστερα καὶ ἀγνότερα τῶν ἀνθέων· καίπερ τέλος, μὴ στερούμενα οὐδ' αὐτοῦ τοῦ λευκοῦ χρώματος, ὅπερ ἐστὶ τὸ σύμβολον τῆς ἀθωότητος, δὲν εἶνε ὅμως εἰμὴ δηλητήρια, ἐκ τῶν μᾶλλον θανατηφόρων! Τί μᾶς ὠφελεῖ λοιπὸν ἡ ὡραιότης αὐτῶν; Τί μᾶς ὠφελεῖ τὸ ὑψηλὸν τῶν ὀρέων, ἔνθα φύονται; Μήπως ἡ θέα αὐτῶν δὲν μᾶς προξενεῖ φρίκην καὶ τρόμον; καὶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς προξενῇ φρίκην καὶ τρόμον;

Ὁπόσων ἡγεμονίδων χεῖρας, ὁπόσων βασιλισσῶν στήθη, ὁπόσων αὐτοκρατειρῶν κεφαλὰς δὲν ἤθελον κοσμεῖ τὰ ὡραῖα μὲν κατὰ τὴν μορφήν, κατ'οὐσίαν ὅμως θανατηφόρα ἐκεῖνα ἄνθη, ἂν δὲν ἀπεκαλύπτετο ἐγκαίρως ἡ φρικτὴ αὐτῶν ἰδιότης!

Ναί! οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν ἔχουσι τὴν ἠθικὴν δύναμιν ὅπως ρίψωσιν ἓν μόνον βλέμμα ἐπὶ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἓν μόνον βλέμμα πέριξ αὐτῶν, διότι ἄλλως θὰ ἔβλεπον, ὅτι καὶ τὸ ξίφος, τὸ τὴν πληγὴν ἐπιφέρον, καὶ τὸ ἐκπυρσοκροτοῦν τηλεβόλον, τὸ τὰ πάντα καταστρέφον· καὶ ὁ ἐνσκήπτων κεραυνός, ὁ τὰ πάντ'ἐξαφανίζων· καὶ ἡ ἐπάρατος πυρκαΐα, ἡ τὰ πάντ' ἀποτεφροῦσα, ἔχουσι λάμψιν, καὶ μάλιστα τοιαύτην, οἵαν οὐδ' αὐτὸς ὁ ἥλιος ἔχει! Ἀλλ'ὅμως δὲν εἶνε εἰμὴ ξίφος, τηλεβόλον, κεραυνός, πυρκαϊά, φρίκην καὶ τρόμον ἐνσπείροντα εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν πάντοτε!

Οἱ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν μὲν ὡραῖοι καὶ λαμπροί, κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν δὲ κακοὶ καὶ διεφθαρμένοι, ἐξομοιοῦνται πληρέστατα πρὸς διάχρυσα ἐκπώματα πλήρη δηλητηρίου, πρὸς ἄνθη εὔοσμα καὶ εὐθαλῆ ἰοβόλον ἔχιδναν ὑποκρύπτοντα!

Ὦ! πόσα, πόσα πράγματα ἐν τῷ κόσμῳ, καίπερ δύσμορφα, καίπερ ἄνευ λάμψεως καὶ ἀκτῖνος, ὅλως ἀφανῆ, δὲν φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸ τιμαλφές, τὸ πολύτιμον, τὸ ἀνεκτίμητον! θέλετε, μῆτερ, δυσμορφότερον ἀπὸ τὸ ὄστρεον; καὶ ὅμως πολλὰ τούτων δὲν κρύπτουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὸν μαργαρίτην; θέλετε ἀφανέστερον τῶν σπλάχνων τῆς γῆς; καὶ ὅμως πολλὰ μέρη τούτων δὲν περιέχουσαι τοὺς θησαυρούς;

Ἀλλὰ πρὸς τίν σκοπὸν νὰ ἀναφέρω ὡς παράδειγμα ὄστρεα καὶ σπλάχνα τῆς γῆς; Μήπως αὐτὴ ἡ Σαπφώ, ἡ τοῦ γυναικείου φύλου δόξα, δὲν ἦτο κακομορφοτάτη; Μήπως αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης, τῶν αἰώνων τὸ ἀγλάϊσμα, δὲν ἦτον ἀσχημότατος; ἢ μήπως αὐτὸς ὁ Σωκράτης, τὸ κλέος καὶ τὸ καύχημα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δὲν ἦτο δυσειδέστατος, μέ τι μάλιστα ἐξωτερικὸν εὐήθους;

Σᾶς βεβαιῶ, μῆτερ, οὐδέποτε ἔδωκα σημασίαν τινὰ εἰς τὴν ὡραιότητα τοῦ προσώπου, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λαμπηδόνα τοῦ ἀνθρώπου· ἐκεῖνο εἰς ὅπερ ἀπέβλεψα πάντοτε εἶνε ἡ ὡραιότης τῆς καρδίας, ἡ λάμψις τῆς ψυχῆς. Καὶ εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, διότι καὶ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἀγαπῶ ἔχων ἄφθονον τὴν ὡραιότητα τῆς καρδίας καὶ ἀτελεύτητον τὴν αἴγλην τῆς ψυχῆς, αὐτὰ καὶ μόνα θ'ἀπαιτεῖ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐχὶ καλλονὴν προσώπου ἢ ἐξωτερικὴν μαρμαρυγήν. Δὲν μοὶ μέλει λοιπὸν ἂν ἦμαι ὡραία ἢ μή, οὐδ' ἐφρόντησα νὰ τὸ μάθω ποτέ.

Ἴσως θὰ εἰπῆτε καὶ ὑμεῖς ὅ,τι συνήθως λέγουσιν αἱ γυναῖκες ὅπως καλύψωσι τὴν μὴ καλυπτομένην αἰσχύνην αὐτῶν «διὰ τὸν κόσμον»· καὶ τί συμφέρον ἔχω πρὸς Θεοῦ, τί συμφέρον ἔχω νὰ φαίνωμαι ὡραία, νὰ χαίρω φήμην ὡραίας ἐν τῷ κόσμῳ; διὰ νὰ μὲ θαυμάζῃ, διὰ νὰ μὲ ἀγαπᾷ ὁ κόσμος; καὶ τί μοὶ μέλει ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἀπὸ τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, ἀφοῦ μὲ ἀγαπᾷ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἀγαπῶ καὶ ἐγώ;

Δὲν πιστεύω, μῆτερ, νὰ δύνασθε νὰ μοὶ εἴπητε, ὅτι ὁμιλῶ οὕτω

πως, γνωρίζουσα ὅτι μὲ ἀγαπᾷ ὁ Τέρπανδρος. Διότι οὐδεὶς κάλλιον ὑμῶν γνωρίζει, ὅτι καὶ πρὶν ἢ μὲ ἀγαπήσῃ, ἤτοι καὶ πρὶν ἢ συνδεθῶ μετ' ἀνθρώπου, οὐδέποτε κατεδέχθην νὰ ἑλκύσω τὴν ἀγάπην τοῦ ἄλλου διὰ τῆς ὡραιότητος τοῦ προσώπου, τοῦ καλλωπισμοῦ λέγω, καὶ τῆς πολυτελείας. Καὶ νομίζετε, μῆτερ, ὅτι ἤθελον ὑπολήπτεσθαι τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε μὲ ἀγαπήσει μόνον καὶ μόνον διότι μὲ ηὗρεν ὡραίαν, ὡς συνηθίζουσι νὰ λέγωσιν, ἢ διότι μὲ ηὗρε κομψῶς ἢ πλουσίως ἐνδεδυμένην; Ποσῶς! ποσῶς! ἤθελον ἀπεναντίας περιφρονήσει τὸν τοιοῦτον, διότι διὰ τῆς ἀγάπης του ἐκείνης, μηδὲν ἄλλο ἤθελε μοὶ ἀποδείξει, εἰμὴ ὅτι ἀγαπᾷ, ὅτι ἐκτιμᾷ τὴν ὡραιότητα τοῦ προσώπου, τὴν κομψότητα ἢ τὰ πλούτη, καὶ μηδὲν ἕτερον. Ὁ ταῦτα μόνον ἐκτιμῶν, αὐτὸς μόνον περὶ αὐτῶν φροντίζει, μόνον αὐτὰ ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ καὶ μηδὲν ἕτερον. Καὶ κατ' Εὐριπίδην: Τὰ δ' εὐπρεπῆ δὴ κόσμος ἐν χοροῖς μόνον.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἅπαντες δὲν σκέπτονται ὅπως σκέπτομαι ἐγώ, οὐδ' ἐκτιμῶσιν ὅ,τι ἐκτιμῶ ἐγώ, ἂς θεωρήσωμεν συγγνωστέας κατά τι τὰς νέας ἐκείνας, αἵτινες τυγχάνουσιν ἐλεύθεραι, ἤτοι μὴ συνδεδεμέναι μήτε δι' ἠθικῶν, μήτε διὰ θρησκευτικῶν δεσμῶν μετά τινος, καὶ ὧν ἡ πολυτέλεια καὶ ὁ καλλωπισμὸς δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ ὅρια τῆς ἠθικότητος, τῆς σεμνοπρεπείας καὶ τῆς μετριοφροσύνης.

Τί νὰ εἴπωμεν ὅμως διὰ τὰς ἄλλας;

Δὲν εἶνε γελοῖον, μῆτερ; ἀλλὰ διατί νὰ μὴ εἴπω τὴν ἀλήθειαν; δὲν εἶνε ἄσεμνον, ἀνήθικον, αἰσχρόν, χαμερπὲς καὶ οὐτιδανόν, μία γυνὴ καίπερ συνδεδεμένη δι' ἠθικῶν ἢ θρησκευτικῶν δεσμῶν μετά τινος, εἴτε καλοῦ εἴτε κακοῦ—ὁ ἄνθρωπος, πρὶν ἢ συνδεθῇ, ὀφείλει νὰ ἦνε προσεκτικὸς περὶ τὴν ἐκλογήν του, συμβουλευόμενος πάντοτε τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸ λογικόν, οὐδέποτε δὲ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ὡραιότητα, τὴν κομψότητα, τοὺς καλοὺς λεγομένους τρόπους, ἤτοι τοὺς πιθηκισμούς, τὰ πλούτη, τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ τὰ τοιαῦτα· συνδεόμενος δὲ ἅπαξ, ὀφείλει νὰ θεωρῇ τὸν δεσμὸν τοῦτον, οἷος δήποτε καὶ ἂν ᾖ, ὡς ἱερὸν καὶ θεῖον, καὶ ἑπομένως ἀδιάρρηκτον, ἐκτὸς ἂν ὑπάρξωσιν ἐξαιρετικοί τινες λόγοι—νὰ θέλῃ νὰ φαίνηται ὡραία εἰς τὸν κόσμον; Τί κοινὸν πλέον μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ κόσμου; ἡ γυνή, συνδεομένη ἢ συζευγνυομένη ἅπαξ, δὲν ὀφείλει νὰ διαζεύγνυται τὰ πάντα; ὁ κόσμος ὅλος δὲν περιορίζεται πλέον εἰς τὸ ἄτομον, καὶ μόνον τὸ ἄτομον τοῦ συζύγου της, ἢ ἐκείνου, μεθ' οὗ ὑπάρχει συνδεδεμένη, ἔστω καὶ δι' ἠθικῶν μόνον δεσμῶν, πρὸς ὃν καὶ μόνον ὀφείλει νὰ ἀρέσκῃ διὰ τῆς ἀρετῆς, καθ' ὅσον κατ' Εὐριπίδην:

» . . . οὐ τὸ κάλλος, ὦ γύναι,
» ἀλλ' αἱ ῥεταὶ τέρπουσι τοὺς ξυνευνέτας »

διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως, ὃν καὶ μόνον ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ καὶ μετὰ θρησκευτικῆς ὅλως εὐλαβείας νὰ λατρεύῃ; δὲν ὀφείλει νὰ ἦνε ἡ ἔμψυχος σκιὰ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς; δὲν ὀφείλει τέλος ν' ἀνήκῃ εἰς αὐτὸν πλέον καὶ οὐχὶ εἰς ἑαυτήν (1) καὶ ἐὰν οὗτος τυγχάνῃ ἠθικόν τι τέρας, ἐνθυμουμένη πάντοτε τὸ τοῦ Εὐριπίδου:

» Χρὴ γὰρ γυναῖκα, κἂν κακῷ δοθῇ πόσει,
» Στέργειν, ἄμιλλαν τ' οὐκ ἔχειν φρονήματος. »

Τὰ αὐτὰ καθήκοντα, ἐννοεῖται, ἐπιβάλλονται καὶ τῷ ἀνδρί· ἀλλ' ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ γυναικῶν καὶ οὐχὶὶ περὶ ἀνδρῶν, εἰς οὓς καὶ μόνους ἀπόκειται νὰ ἐξελέγξωσι τὰς πράξεις αὐτῶν, ἂν σπινθῆρα φιλοτιμίας ἔχωσι.

Μὰ τὴν ἀλήθειαν, μῆτερ, αἱ τοιαῦται γυναῖκες, αἱ εἰς τὸν κόσμον ν' ἀρέσωσι προσπαθοῦσαι, καίπερ συνδεδεμέναι οὖσαι μετά τινος, ἐξομοιοῦνται πληρέστατα πρὸς τὰς ἐξ ἐπαγγέλματος διεφθαρμένας γυναῖκας, αἵτινες ἑνῶ διὰ τοῦ ἑνὸς τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ζητοῦσι νὰ ἑλκύσωσι πρὸς ἑαυτὰς τὸν ἕνα, διὰ τοῦ ἑτέρου προσπαθοῦσι νὰ ἐμπνεύσωσιν ἔρωτα πρὸς τὸν ἕτερον! Ἡ ἐξομοίωσίς μου αὕτη εἶνε ἴσως ὀλίγον σκληρά· οὐχ ἧττον ὅμως εἶνε ἀληθής, καὶ ὁ τὴν ἀλήθειαν λέγων καταδίωξιν δὲν φοβεῖται—ἡ ἀλήθεια, κατὰ τὸν μέγαν Σωκράτην, εἶνε ὡς τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ, ὅπερ εἰς πάντας ἀνήκει.

Αἱ γυναῖκες αὗται, μῆτερ, δελεαζόμεναι ὑπὸ μόνης τῆς ὡραιότητος τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἐξωτερικῆς λαμπηδόνος τῶν ἄλλων, προσπαθοῦσι καὶ αὗται νὰ δελεάσωσι τοὺς ἄλλους διὰ μόνης τῆς ὡραιότητος τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἐξωτερικῆς μαρμαρυγῆς. Βάφουσι λοιπὸν τὰ χείλη, βάφουσι τὰς παρειάς, βάφουσι τὸ πρόσωπον καὶ τὸν τράχηλον, τοὺς βραχίονας καὶ τὰς χεῖρας, ἅ-

(1) Ἡ ἀρετὴ αὕτη παρατηρεῖται καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν ἐν Ἀγγλίᾳ, τῇ προνομιούχῳ ταύτῃ χώρᾳ πάσης ἀρετῆς. Ἡ γυνὴ ἐλευθέρα οὖσα φαίνεται ὡσανεὶ δεσπόζουσα τοῦ παντός, ὅπερ καὶ διὰ γλυκυτάτων μὲν σοβαρωτάτων δὲ καὶ σεμνοπρεπεστάτων μειδιαμάτων χαιρετᾷ· φαίνεται ὡσανεὶ ἀνήκουσα εἰς ἑαυτήν, καὶ μόνον εἰς ἑαυτήν. Ἅπαξ ὅμως συζευγνυομένη φαίνεται ὡσανεὶ δεσποζομένη ὑπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς καὶ μὴ ἀνήκουσα εἰς ἑαυτήν, ἀλλ' εἰς τὸν σύζυγόν της, καὶ μόνον τὸν σύζυγόν της. Διὸ μακρόθεν διακρίνεται ἡ ἄγαμος καὶ ἡ ἔγγαμος, ἡ μὲν ῥίπτουσα χαρίεντα βλέμματα ἐφ' ὅλων τῶν ἀντικειμένων, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μόνον, ἐφ' οὗ περιπατεῖ καὶ ταῦτα περιεσκεμμένα καὶ σοβαρά

τινα καὶ κοσμοῦσι μὲ διάφορα κοσμήματα, ὧν ἡ ἀξία ὑπερβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς δυνάμεις τοῦ δυστυχοῦς συζύγου ἢ τῶν δυστήνων γονέων καὶ συγγενῶν, κοσμήματα ἅτινα ἀποκτῶσι καί τινες ὤ! φρίκη! φρίκη! τὴν τιμὴν αὐτῶν θυσιάζουσαι!!! Διὰ τῶν ἰδίων ὀδόντων αὐτῶν κατατρώγουσι τὴν ἠθικὴν ὕπαρξιν αὐτῶν, ὡς κατατρώγουσι τοὺς ἑαυτῶν πλοκάμους οἱ ὠκεάνειοι πολύποδες! Ἀλλ' οἴμοι! ἡ ἠθικὴ ὕπαρξις τῆς γυναικὸς δὲν ἀναγεννᾶται πλέον, ὡς ἀναγεννῶνται οἱ τοῦ πολύποδος πλόκαμοι!

—Εἶνε ἀληθές, καίπερ λυπηρότατον, τῇ εἶπον. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ γυναῖκες γενόμεναι ἐλεεινὰ θύματα τῶν περιπετειῶν, καὶ οὐχὶ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν ὀδόντων· αἱ τοιαῦται δέον νὰ θεωρηθῶσι συγγνωστέαι κατά τι. Τοιαύτην τινὰ ἰδέαν ἐκφέρει καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐγώ, ὡς γνωρίζεις:

«Oh! n'insultez jamais une femme qui tombe!
Qui sait sous quel fardeau la pauvre âme succombe?
Qui sait combien de jours sa faim a combattu,
Quand le vent du malheur ébranlait leur vertu?
Qui de vous n'a pas vu de ces femmes brisées
S'y cramponner long temps de leurs mains épuisées?
Comme au bout d'une branche on voit étinceler
Une goutte de pluie ou le ciel vient briller,
Qu'on secoue avec l'arbre et qui tremble et qui lutte,
Perle avant de tomber et fange aprés sa chute!
La faute en est à nous: à toi, riche! à ton or!
Cette fange d'ailleurs contient l'eau pure encore,
Pourque la goutte d'eau sorte de la poussière,
Et redevienne perle en sa splendeur première,
Il suffit, c'est ainsi que tout remonte au jour,
D'un rayon du soleil ou d'un rayon d'amour!»

ἤτοι

Ὦ! μή ποτε ἐξουδενεῖτε γυναῖκα εἰς ἁμάρτημα ὑποπεσοῦσαν! Τίς οἶδε ποίῳ βάρει ὑπέκυψεν ἡ δυστυχὴς ψυχή της; Τίς οἶδε πόσας ἡμέρας κατεπολέμησεν αὐτὴν ἡ πεῖνα, ἐνῶ ὁ ἄνεμος τῆς δυστυχίας ἐκλόνιζε τὴν ἀρετήν της; Τίς ἐξ ὑμῶν δὲν εἶδε τοιαύτας τρισαθλίους γυναῖκας, προσκολλημένας ἐπὶ μακρὸν διὰ τῶν κεκμηκυιῶν χειρῶν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ὡς ἄλλη τῆς βροχῆς ρανίς, ἥτις, ἐπὶ τοῦ ἄκρου κλάδου τινὸς δι'οὐρανίων ἀκτίνων ἐξαστράπτουσα, σείεται μετὰ τοῦ δένδρου, τρέμει καὶ ἀντιπαλαίει, πίπτει δὲ ἐπὶ τέλους, καὶ βόρβορος καθίσταται, καίπερ ὡς ἄλλος μαργαρίτης διέλαμπε πρὸ τῆς πτώσεώς της!—Ἰμεῖς πταίο-

μεν εἰς τοῦτο· σὺ πλούσιε! τὸ χρυσίον σου! ὁ βόρβορος οὗτος μόλον τοῦτο διατηρεῖ ἐν ἑαυτῷ εἰσέτι τὸ ὕδωρ καθαρόν, ὅπερ διὰ νὰ ἐξέλθῃ τῆς κόνεως καὶ καταστῇ ἑπομένως μαργαρίτης ἐν τῇ πρώτῃ στιλπνότητί του, ἀρκεῖ μία ἀκτὶς ἡλίου ἢ μία ἀκτὶς ἔρωτος! Οὕτω τὰ πάντα ἐπανέρχονται εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν κατάστασιν!

—Οὐδόλως συμφωνῶ, ἀνέκραξεν ἡ Ζηνοβία μετὰ τόνου, ὅτι γυνὴ ἐξοκείλασα, ἔστω καὶ ὑπὸ τῆς ἐσχάτης δυστυχίας καὶ ταλαιπωρίας, δύναται νὰ θεωρηθῇ συγγνωστέα κατά τι! ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ὅσῳ περισσότερον βασανίζονται εἰς τὸ πῦρ, τοσούτῳ καὶ περισσότερον καθίστανται λαμπροὶ καὶ καθαροί· ὁ δὲ σίδηρος ὅσῳ περισσότερον ρινίζεται, τοσούτῳ καὶ περισσότερον παρίσταται ἀγνὸς καὶ ἀκηλίδωτος. Πολλάκις βίαιος καὶ συνεχὴς ἄνεμος κατέκοψε, κατέστρεψε καὶ κρῖνα καὶ ρόδα καὶ ἴα, ἀλλὰ καὶ τούτου γενομένου μετέβαλον ποτὲ τὴν ἀθῴαν χροιὰν αὐτῶν, ἀπέβαλον ποτὲ τὴν ἀθῴαν εὐωδίαν αὐτῶν; Οὐχί! μυριάκις οὐχί! ταῦτα γεννῶνται ἀθῷα καὶ ἁγνά, καὶ μέχρι τέλους τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν τοιαῦτά εἰσι, καὶ τοιαῦτα ἀναβλαστάνουσι καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν.

Ἡ μήπως ὅταν ὁ ἀπηνὴς πέλεκυς ρίπτῃ τὸ ἁγνὸν δένδρον, τοῦτο δὲν ἀποπνέει εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὴν ἀθῳοτέραν καὶ μεγαλειοτέραν εὐωδίαν του; Τὸ αὐτὸ δὲν πράττει καὶ ὁ λίβανος, ἐπὶ μικροῦ ἢ μεγάλου πυρὸς ριπτόμενος; Καὶ ὁ καπνὸς αὐτοῦ ἁγνὸς καὶ καθαρὸς δὲν ἀνυψοῦται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πλάστου μας;

Ἀσύγγνωστος λοιπὸν ἡ γυνή, καὶ ἀσυγγνωστότερος ἐκεῖνος, ὁ συγγνωστέαν θεωρῶν αὐτήν! ὁ δι' οἱονδήποτε λόγον ἀμνηστεύων τὸν ἔνοχον, ἔνοχος καθίσταται ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, ἧς ἔνθερμος προστάτης παρίσταται δῆθεν, ἅτε δὴ ἐπιφέρων εἰς τὰ στήθη αὐτῆς πληγὴν καιρίαν, θανατηφόρον!

Πιστεύω ἀδιστάκτως, ἀγαθή μου μῆτερ, ὅτι ὁ περιφανὴς τῶν Γάλλων ποιητής, ταῦτα γράφων, δὲν διελογίζετο, δὲν ἐφρόνει ὅπως ἔγραφε. Τὸ αἴσθημα μολονοτοῦτο τῆς φιλανθρωπίας ὤθησε τὸν κάλαμόν του, καὶ εἰς τὸ αἴσθημα τοῦτο φαίνεται ὑποχωρῆσαν τὸ σέβας πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐφ'ᾧ καὶ ἐπαινῶ ἐνθέρμως τὸν φιλάνθρωπον σκοπὸν τοῦ ποιητοῦ, καίπερ μηδόλως ἐπιδοκιμάζουσα φιλανθρωπίαν μὴ συνδεδεμένην μετὰ τῆς ἠθικῆς. Διότι φιλανθρωπία καὶ ἠθικὴ εἰσὶ τοσοῦτον στενῶς συνδεδεμέναι ἀλλήλαις, ὥστε φιλανθρωπία ἄνευ ἠθικῆς εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ, ὡς εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ σῶμα ἄνευ ψυχῆς.—Ἡ πληγή, οἵας φύσεως καὶ ἂν ᾖ, εἶνε πάντοτε πληγή, ἀδιάφορον ἂν ἡ ἐπιφέρουσα αὐτὴν χεὶρ

εἶνε χεὶρ φιλάνθρωπος ἡ αἱμοχαρής. Ἐντεῦθεν τὸ ἀξίωμα « οὐδέν ἐστιν ὠφέλιμον, ἂν μὴ ἔντιμον» καὶ «πᾶν ὠφέλιμον ἔντιμον.» Καὶ ἑπομένως ἂν δὲν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ φιλανθρώπου ποιητοῦ, οὗτινος τὰ αἰσθήματα γνωστὰ καθ' ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, ἤθελον εἰπεῖ τὸ τοῦ Διδύμου : Ἐπίτασις κακίας τὸ μὴ μόνον αὐτὸν ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ συνηγορεῖν ἄλλοις.

Οὐδὲν περιστατικὸν ἐν τῷ κόσμῳ δύναται νὰ διαφθείρῃ ἐνάρετον καρδίαν. Ἡ πρὸς τὴν διαφθορὰν ἐπάρατος προδιάθεσις, ἐπάρατος τάσις, ἀποτρόπαιον προϊὸν τῆς κακῆς ἢ τῆς μὴ ἐμμελοῦς ἀνατροφῆς, συμμαχοῦσα πρὸς τὰ περιστατικά, γεννᾷ τὴν διαφθορὰν τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἥτις ἔχει λίαν ἐλαστικὴν τὴν συνείδησιν, καὶ οὐδὲν ἕτερον! Ἐφ' ᾧ καὶ τὸ τοῦ Εὐριπίδου :

Ὁ μὲν πονηρὸς οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός·
Ὁ δ' ἐσθλὸς ἐσθλός, οὐδὲ συμφορᾶς ὕπο
φύσιν διέφθειρ', ἀλλὰ χρηστὸς ἔστ' ἀεί.

Ἡ πνοὴ τῶν ἀνέμων ρίπτει τὸ φύλλον ἀπὸ τοῦ δένδρου, οὐχὶ ὅμως τὸ ὑγιές, ἀλλὰ τὸ φύλλον ἐκεῖνο, ὅπερ, μὴ τρεφόμενον ὑπὸ τῶν ζωογόνων ὀπῶν τοῦ δένδρου, εἶνε διατεθειμένον εἰς κατάπτωσιν. Πίπτει καὶ ἡ γυνή, ὑπὸ τῆς πνοῆ ἀνέμου τινὸς δυστυχίας ἢ περιπετείας, πλὴν οὐχὶ ἡ ὑγιής, ἀλλ' ἡ μὴ τρεφομένη ὑπὸ τῶν χυμῶν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον, κατά τινα Ἕλληνα φιλόσοφον : Ἀρετὴ μέν, ὡς ἔοικεν, ὑγίειά τε τις ἂν εἴη καὶ κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς· κακία δὲ νόσος τε καὶ αἶσχος καὶ ἀσθένεια.

Ποία βροχή, ποία χάλαζα, ποία τρικυμία, ποία καταιγίς, ποῖος κεραυνός, ποῖος σεισμός, ποία ἔκρηξις, ποῖος κατακλυσμὸς ἠδυνήθη ποτὲ νὰ μεταβάλῃ τὴν γιλπνότητα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων; Καὶ ποῖα περιστατικὰ ἠδυνήθησαν ποτὲ νὰ ἀμαυρώσωσι τὸν μαργαρίτην, τὸν σάπφειρον, τὸν ἀδάμαντα; Οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν! — Ὅπως ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος δοκιμάζονται εἰς τὸ πῦρ, οὕτω καὶ ἡ γυναικεία ἀρετὴ ὀφείλει νὰ δοκιμάζηται εἰς τὰς λύπας καὶ τὰ δυσχήματα. Ἡ δυστυχία εἶνε ἡ λυδία λίθος, δι' ἧς δοκιμάζεται ἡ ἀρετὴ τῆς γυναικός.

Ὥστε πᾶσα δικαιολογία ἀπὸ μέρους τῆς γυναικὸς καθαρὰ καὶ ἀναιδὴς πρόφασίς ἐστι, καθαρὰ καὶ ἀποτρόπαιος ὕβρις κατὰ τῆς ἀληθείας, κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ!

Οὐδέποτε δὲ ἀκτὶς εἴτε ἔρωτος εἴτε ἡλίου θέλει δυνηθῇ νὰ καθάρῃ γυναῖκα, μετὰ κόνεως ἀναμιχθεῖσαν καὶ βόρβορον κατασταῖσαν! Οὐδέποτε ἀκτὶς εἴτε ἔρωτος εἴτε ἡλίου θέλει δυνηθῇ νὰ θερμάνῃ καρδίαν περιτυλιχθεῖσαν ἅπαξ δι' ἀπαισίου τῆς διαφθορᾶς πέπλου, ἀπαραλλάκτως καθὼς οὐδέποτε ἀκτὶς θέλει δυνηθῇ νὰ θερμάνῃ μαργαρίτην ἐν πενιχροτάτῳ ὀστρέῳ εὑρισκόμενον. Καὶ ναὶ μὲν σφαγιαζομένου τοῦ ὀστρέου, ὁ μαργαρίτης, καὶ ἄψυχον καὶ ἑτερογενὲς στοιχεῖον ὤν, δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ, δυνατὸν νὰ ἐκτεθῇ εἰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καὶ νὰ θερμανθῇ. Ἀλλ' ἡ καρδία διαφθαρείσης γυναικός, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, οὐδ' ἐκ τοῦ ἄλλως τε σκληροῦ τούτου μέτρου δύναται νὰ ὠφεληθῇ. Ὥστε γυνὴ διαφθαρεῖσα ἅπαξ, οὔτε ἐν τῇ ζωῇ οὔτε ἐν τῷ θανάτῳ — καὶ ζῶν ὁ φαῦλος καὶ θανὼν κολάζεται — ἔχει νὰ ἐλπίσῃ ἀκτῖνα τινὰ σωτηρίας, διότι δὲν εἶνε ἡ τῆς βροχῆς ρανίς!

Ἡ ρανὶς τῆς βροχῆς, καίπερ ἀναμιχθεῖσα μετὰ κόνεως καὶ βόρβορος καταστᾶσα, ὡς ἐκ φυσικοῦ τινος νόμου, λίαν εὐνοϊκοῦ πρὸς αὐτήν, ἕλκεται πάλιν ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ πίπτει ἐκ νέου ἐπὶ τῆς γῆς ἁγνὴ καὶ καθαρά, ὡς ἦτο καὶ ἄλλοτε. Ἀλλὰ προνόμιον τοιοῦτον ἡ γυνὴ δὲν χαίρει

Ἡ γυνὴ παρίσταται ἁγνὴ καὶ καθαρά, ὡς ἀπόρροια θείας λάμψεως· ἡ γυνὴ διαλάμπει ὡς ἄλλος τιμαλφὴς ἀδάμας, ὡς ὁ ἥλιος αὐτός, ἀποτυφλώττουσα διὰ παντὸς πάντα ὀφθαλμόν, πρὸς αὐτὴν ἀτενίζοντα, ἐφ' ὅσον ἀπαίσιός τις κηλὶς δὲν ἀμαυρώσῃ τὴν λαμπρότητα αὐτῆς, τὴν μαρμαρυγήν, λέγω, τῆς ἀρετῆς της. Ἅπαξ ὅμως κηλῖδα τινὰ προσκτήσασα, ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην, ἅπαξ ὅμως μετὰ τῆς κόνεως τῆς διαφθορᾶς ἀναμιχθεῖσα καὶ βόρβορος δυσώδης καὶ χαμερπὴς καταστᾶσα, ἐν τῷ βορβόρῳ τούτῳ θὰ μένῃ, καὶ θὰ μένῃ φεῦ! διὰ παντός, καὶ ὑπ' αὐτὴν ἠθικῶς θὰ ταφῇ, καὶ μόνη ἡ τὴν κοινωνικὴν ἀτμοσφαῖραν μολύνουσα ἀπαίσιος ὀσμὴ αὐτῆς θέλει ἐνθυμίζει ἡμῖν τὴν φρικαλέαν ὕπαρξίν της!

Φεῦ, φεῦ· τὸ σῶφρον ὡς ἁπανταχῇ καλόν,
Καὶ δόξαν ἐσθλὴν ἐν βροτοῖς καρπίζεται — ἵνα κατ' Εὐριπίδην εἴπω!

Ἡ γυνὴ λοιπὸν οὐχὶ πρὸς ρανίδα τῆς βροχῆς, ἀλλὰ πρὸς εὐγενὲς καὶ τρυφερώτατον ἄνθος ἐξομοιοῦται, οὗ τινος ἀφαιρεῖται ὁ ὕελος ἐκεῖνος, ὅστις προεφύλασσεν αὐτὸ ἐκ τῶν προσβολῶν τῶν ἀνέμων καὶ ὅστις εἶνε ἡ αἰδώς, καὶ ἐκτίθεται εἰς καταστρεπτικωτάτας προσβολὰς καταστρεπτικωτάτου λιβός; Τότε μαραίνεται φεῦ! ἀλλοιοῦται, καταστρέφεται ἐν ἀκαρεῖ, καὶ οὐδεμία ἀκτὶς πλέον οὔτε ἔρωτος οὔτε ἡλίου δύναται νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἠθικὴν ζωήν!

Ἐκ τούτων ὅλων καταφαίνεται, μῆτερ, ὅτι ἠθικοὶ καὶ φυσικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουσι τῇ γυναικὶ τὸ ἀπαραίτητον καθῆκον τοῦ θυσιάζειν τὰ πάντα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀρετῆς, οὐδ' αὐτῆς τῆς ζωῆς ἐξαιρουμένης!

Ἀλλ' ἐπίσης ἠθικοὶ καὶ φυσικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουσιν ἡμῖν

τὸ ἱερὸν καθῆκον τοῦ νὰ φαινώμεθα ἐπιεικεῖς καὶ φιλάνθρωποι πρὸς τοὺς ὁμοίους ἡμῶν ἐκείνους, ὅσοι τὴν ἀνάγκην ἡμῶν ἔχουσι καὶ οἵτινες ἀποτελοῦσι μέρος τῆς μεγάλης οἰκογενείας τοῦ κόσμου, εἰς ἣν ἅπαντες ἀνήκομεν, εἰσὶ μέλη τοῦ σώματος ἐκείνου, ὅπερ καθιστᾷ τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπότητος — Ὅταν ἓν μέλος τοῦ σώματος πάσχῃ, συμπάσχει ὅλον τὸ σῶμα. Ὅσῳ δὲ δριμύτερος ὁ πόνος, τοσούτῳ καὶ ζωηρότερον αἰσθάνεται αὐτὸν τὸ σῶμα.

Πλὴν φεῦ! ἅπαντες δὲν σέβονται τὸν φυσικὸν τοῦτον νόμον! Πολλάκις μάλιστα ἀντὶ νὰ συμπάσχωσιν ὤ! φρίκη! τέρπονται καὶ ἀγάλλονται καὶ σεμνύνονται ἴσως, θεωροῦντες τὴν δυστυχίαν τοῦ ἑτέρου ὡς ζωὴν αὐτῶν χαρμόσυνον καὶ ἀγγελικήν!

Ἐκ τοιούτων δὲ ἀρχῶν ὁρμώμενοι, μακρὰν τοῦ νὰ ὀρέξωσι χεῖρα βοηθείας πρὸς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην βοηθείας, λακτίζουσιν αὐτὸν ὅσον οἷόν τε ἰσχυρῶς, ὅπως πέσῃ ταχύτερον καὶ βαθύτερον ἐντὸς ἀδιεξόδου λαβυρίνθου σκληρᾶς ἀπογνώσεως!! λησμονοῦντες ἢ ἀγνοοῦντες ὅτι, κατὰ τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, οἱ ἄνθρωποι γεγόνασιν ἀλλήλων ἕνεκεν. — Τοιαῦτα αἴσχη τῆς κοινωνίας δυστυχῶς! δὲν ὑπάρχουσιν ὀλίγα ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἅτινα ὅμως πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας ἀποκαλοῦνται αἴσχη τῆς κοινωνίας, καὶ οὐχὶ μέλη τῆς κοινωνίας!

Οἴμοι! τὰ πανάθλια ταῦτα ὄντα εἰσὶν ἄξια ἐλέους, ἄξια δακρύων· ἀδυνατοῦσιν, ἀδυνατοῦσι νὰ μάθωσιν ὅτι αἱ τύχαι τῶν ἀνθρώπων εἶνε τοσοῦτον στενῶς συνδεδεμέναι ἀλλήλαις, ὥστε ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ χαλάρωσις αὐτῶν! Ἐν τῇ οἰκτρᾷ δὲ ἀγνοίᾳ ταύτῃ, περιορίζουσιν ἁπάσας αὐτῶν τὰς ὀρεντίδας, ἁπάσας αὐτῶν τὰς σκέψεις περὶ ἑαυτοὺς καὶ μόνον περὶ ἑαυτοὺς, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὸν ἕτερον, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὴν εὐτυχίαν ἢ τὴν ἠθικὴν τοῦ ἑτέρου, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὸ θεῖον τοῦ θείου Πλάτωνος λόγιον «Πολιτικῇ καὶ ἀληθεῖ τέχνῃ οὐ τὸ ἴδιον, ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀ»νάγκη μέλειν· τὸ μὲν γὰρ κοινὸν ξυνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον διασπᾷ τὰς »πόλεις· καὶ ξυμφέρει τῷ κοινῷ τε καὶ τῷ ἰδίῳ τοῖν ἀμφοῖν, ἢν τὸ «κοινὸν τιθῆται καλῶς μᾶλλον ἢ τὸ ἴδιον». Μηδὲν μηδέποτε λοιπὸν ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου θυσιάζουσιν οὗτοι, ὡς μηδεμίαν ἔχοντες πρὸς αὐτὸν σχέσιν, ὡς θεωροῦντες ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ καὶ μονομερὴς ἠθική! Ὁποία ἀποτρόπαιος πλάνη!

Οἱ τοιοῦτοι φαίνεται λησμονοῦσι, καὶ λησμονοῦσι φεῦ! ὁλοτελῶς, ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐτυχία ἐν τῷ κόσμῳ εἶνε ἡ γενικὴ εὐτυχία, καὶ ἡ ἀληθὴς ἠθικὴ ἡ δημόσιος ἠθική! ἐφ' ᾧ καὶ τὸ τοῦ κλεινοῦ Περικλέους «Πόλιν ξύμπασαν ὀρθουμένην ὠφελεῖν τοὺς

»ἰδιώτας, ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ »σφαλλομένην· ἐπειδὴ καὶ καλῶς μὲν φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' »ἑαυτὸν διαφθειρομένης τῆς πατρίδος οὐδὲν ἧσσον ξυναπόλλυται, »κακοτυχῶν δὲ ἐν τῇ εὐτυχούσῃ πολλῷ μᾶλλον διασώζεται»— ὅτι πολλάκις ἡ πυρκαϊὰ δὲν ἀποτεφροῖ μόνον τὴν οἰκίαν ἐκείνην ἐξ ἧς ἐξέρχεται, ἀλλὰ διαδίδεται καὶ εἰς τὰ πέριξ, προχωρεῖ δὲ καὶ εἰς ἀπόστασιν πολὺ μεγάλην, ἀπίστευτον ἐνίοτε, ἐνῷ οἱ σπινθῆρες καὶ τὰ πεπυρακτωμένα κάρφη αὐτῆς μεταδίδουσι τὸ πῦρ εἰς μέρη, ἔνθα οὐδεὶς ἐφοβεῖτο μὴ μεταδοθῇ ποτε· εἰς μέρη, δι' ἃ μυριάδες μυριάδων κατεδαπανήθησαν, ὅπως καταστῶσιν ἀπυρπόλητα!—ὅτι ἡ γάγγραινα δὲν ἐξαφανίζει μόνον τὸ πάσχον μέρος, ἀλλ' ἀπειλεῖ καὶ ὅλον τὸ σῶμα! Ἂς ρίψωσιν ἓν μόνον βλέμμα πέριξ αὐτῶν καὶ θέλουσιν ἰδεῖ ὁπόσα δὲν ἔχουσι νὰ ἀπαντήσωσιν ἠκρωτηριασμένα μέλη εὐρωστοτάτων ἀνθρώπων! Πόθεν δὲ τοῦτο; Διότι τὰ γαγγραινώδη ἐκεῖνα μέλη ἤθελον μεταδώσει τὴν γάγγραιναν αὐτῶν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος! Ἐντεῦθεν ἡ ἐκτομὴ αὐτῶν! Ἂς ἔχωσιν ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ καὶ τῇ ἀφροσύνῃ αὐτῶν, ἃς ἔχωσι τὴν ὑψηλὴν καὶ παρήγορον ἰδέαν, ὅτι οὐδὲν κοινὸν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν γαγγραινωδῶν ἐκείνων μελῶν τῆς κοινωνίας! Ἂς ἔχωσι τὴν ἰδέαν ταύτην ὅσον θέλουσι καὶ ἃς φρονῶσιν ὅπως ἂν βούλωνται! Ἂς μάθωσιν ὅμως ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἅπασα ἀποτελεῖ ἓν καὶ μόνον σῶμα, οὗτινος ὅταν τὸ ἓν μέλος πάθῃ, εἶν' ἐπόμενον νὰ πάθῃ ὅλον τὸ σῶμα, ἀδιάφορον ἂν σήμερον ἢ αὔριον!

Οἱ τοιοῦτοι λησμονοῦσιν οἰκτρῶς, ὅτι ὁ λοιμὸς καὶ μὲ ὅλας τὰς σπουδαίας μὲν μονομερεῖς ὅμως προφυλάξεις τῶν ἀνθρώπων πολλάκις διαδίδεται ἀνεπαισθήτως εἰς πάσας τὰς κλάσεις τῆς κοινωνίας, καταμαστίζει αὐτὴν ἐφ' ὅσον δὲν λαμβάνεται γενικόν τι μέτρον, καὶ τὴν καταστρέφει ὁλοτελῶς! Ἔχομεν πρόσφατον καὶ διδακτικώτατον παράδειγμα τὴν ἐπάρατον πανώλη, τῆς ὁποίας τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ὁρμὴν μηδεμία μηδέποτε μονομερὴς προφύλαξις ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ ἢ ἀναχαιτίσῃ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἥτις ὅμως ἐξηλείφθη διὰ παντός, ἅμα ἐλήφθη ἓν γενικὸν μέτρον, σωτήριον καὶ εὐεργετικόν, ἤτοι τὰ ὑγειονομεῖα καὶ λοιμοκαθαρτήρια!

Ἀλλὰ μήπως δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ ὑλικὰ πράγματα; Ὁ ἀγνοῶν ὅτι μονομερὴς εὐτυχία ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ τῆς γῆς, διαβαίνει τὰς ὁδοὺς ὅλως ὑπερόπτης καὶ περιχαρής, ρίπτει βλέμμα πλῆρες εὐχαριστήσεως καὶ περιφρονήσεως ἅμα ἐπὶ τῆς ἑτοιμορρόπου οἰκίας τοῦ συγγενοῦς, τοῦ φίλου του, τοῦ ὁμοίου του, καὶ ἀναπολῶν τὰ οὐρανοκόρυφα καὶ πολυτελῆ,

μέγαρα αὐτοῦ, ἴσως διὰ τοῦ ἱδρῶτος ἄλλων ἀνεγερθέντα, κοσμεῖ διὰ περιφρονητικοῦ μειδιάματος τὰ ψυχρὰ χείλη αὐτοῦ, χλευάζει καὶ ὀλιγωρεῖ, χαίρει καὶ ἀγάλλεται καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς πετᾷ, ἀντιπαραβάλλων ἐν τῇ πονηρᾷ καὶ ἀνοήτῳ διανοίᾳ αὐτοῦ τὴν εὐτυχίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν δυστυχίαν ἐκείνου· ἀλλ' αἴφνης καταπίπτει ἡ οἰκία καὶ θάπτει ὑπὸ τὰ ἐρείπιά της συγχρόνως αὐτόν τε καὶ τοὺς δυστυχεῖς ὅσοι τύχωσιν ἐν αὐτῇ, πολλάκις δὲ μόνον αὐτόν! Ὁ Ζεὺς κολαστὴς τῶν ἄγαν ὑπερφρόνων· λέγει καὶ ὁ Εὐριπίδης.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα παραδείγματα ἀρκοῦσι, νομίζω, ὅπως καταδείξωσι τοῖς πᾶσιν, ὅτι οὔτε μονομερὴς εὐτυχία, οὔτε μονομερὴς ἠθικὴ εἶνέ ποτε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ ἂν ποτε φαίνεται ὑπάρχουσα, δὲν εἶνε εἰμὴ πρόσκαιρος, ὡς ἡ λάμψις, ὡς ἡ αἴγλη φαινομένου τινὸς προσκαίρου καὶ διαβατικοῦ!

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἔνοχος μὲν ἡ γυνὴ, ἀλλ' ἐπίσης ἔνοχος καὶ ἐκεῖνος, ὅστις καίπερ δυνάμενος δὲν ἔτεινε χεῖρα ἀρωγὸν πρὸς αὐτὴν καὶ δὲν ἠμπόδισεν αὐτὴν ἐπομένως ἐκ τῆς ἠθικῆς ἀπωλείας, ἀφαιρῶν ἐκ τοῦ μέσου πᾶσαν πρόφασιν! Καὶ δὴ ἡ μὲν ἔνοχος, ὁ δὲ συνένοχος· ἡ μὲν αὐτουργός, ὁ δὲ συνεργὸς καὶ κατὰ συνέπειαν ἀμφότεροι εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόκεινται ἠθικὴν ποινήν, ἀπέναντι τῶν νόμων τῆς κοινωνίας! Ἀπέναντι δὲ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος, ὡς αὐτόχρημα ἔγκλημα ἐτιμωρεῖτο ἡ τοιαύτη ὀλιγωρία! Πραγματικῶς δὲ, καὶ κατ' Εὐριπίδην,

Εἰ γὰρ λαβὼν ἕκαστος ὅ,τι δύναιτό τις
Χρηστὸν, διέλθοι τοῦτο, εἰς κοινὸν φέροι
Πατρίδι, κακῶν ἂν αἱ πόλεις ἐλασσόνων
Πειρώμεναι τὸ λοιπὸν εὐτυχοῖεν ἄν.

Ναί! μᾶτερ! διὰ τῶν ἰδίων ὀδόντων αὐτῶν κατατρώγουσι τὴν ἠθικὴν ὕπαρξιν αὐτῶν αἱ γυναῖκες! ὡς ἄλλοι δὲ πίθηκοι ρίπτονται ἐν τῷ μέσῳ, κλίνουσι τὴν κεφαλήν, τὴν κενὴν κεφαλήν, πρὸς τὰ δεξιὰ, τὰ στήθη πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ τὸ γόνυ πρὸς ἐκείνους, οὓς γνωρίζουσιν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ἠξεύρουσι νὰ κολακεύωσι τὰς ἀδυναμίας των καὶ τὴν ματαιότητά των, οὓς καὶ μόνους πλησιάζουσι, πρὸς οὓς καὶ μόνους ὁμιλοῦσιν, οὓς καὶ μόνους ἀποκαλοῦσιν ὑψηλοὺς νόας, ἐναρέτους καρδίας, εὐγενεῖς ψυχὰς, ἀδιαφοροῦσαι, ἂν οὗτοι εἰσὶν ἄξιοι νὰ φέρωσι τὸ μέγα τοῦ ἀνθρώπου ὄνομα ἢ μὴ, καὶ προσφέρουσαι τὴν καρδίαν αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους, οὓς ἥκιστα ἐσεβάσθησαν!! Τινὲς δὲ καταντῶσι καὶ μέχρι τῆς ἀφροσύνης νὰ παρατηρῶσι μόνον τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου ἢ τῆς κόμης τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ἔλκει ἢ ἀπωθεῖ αὐτάς. Καὶ ὅταν μὲν ἴδωσί

τινα ἔχοντα χρῶμα ἢ κόμην τῆς ἀρεσκείας των, χωρὶς νὰ ἐξετάσωσί τι περισσότερον καὶ μιμούμεναι τὸ παράδειγμα κτηνῶν τινων, ἐκ τοῦ χρώματος θελγομένων, ἢ τῶν ἀγρίων τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὸ ἐρυθρὸν τρεχόντων, ἢ τῶν ἀθιγγάνων τῶν ἐρημιῶν, ἐκ τοῦ κιτρίνου τερπομένων· τὸν θεωροῦσιν ὡς ἄγγελον ἐξ οὐρανῶν καταβάντα, καὶ ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι εἶνε ἀληθὴς δαίμων· τὸν δὲ ἄλλον τὸν μὴ ἔχοντα τὸ εὐτύχημα τοῦτο, καὶ ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι εἶνε ἀληθὴς ἄγγελος, τὸν θεωροῦσιν ὡς δαίμονα ἐκ τῆς κολάσεως ἐλθόντα, ὡς ὄφιν, ὡς τίγριν, καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν ἀποφεύγουσι διὰ παντὸς, τὸν περιφρονοῦσι, τὸν ἀποστρέφονται, ἀγνοοῦσαι ὅτι περιφρονοῦσιν, ὅτι ἀποστρέφονται αὐτὸν τὸν Πλάστην, περιφρονοῦσαι, ἀποστρεφόμεναι τὸ πλάσμα του! Ὥστε ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος θεωρεῖται Ἄγγελος μὲν ὑπὸ τῶν μὲν, δαίμων δὲ ὑπὸ τῶν δὲ, καὶ πολλάκις δύω ἀδελφαὶ, ἀντίθετον ἔχουσαι διάθεσιν, θεωροῦσιν ἀντιθέτως ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον! Ἄλλαι δὲ θηρεύουσιν ἀντὶ πάσης θυσίας τὴν εὐγένειαν τῆς καταγωγῆς, ὡς εἰ ἡ εὐγένεια τῆς καταγωγῆς ἦτο ἡ εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων, λησμονοῦσαι ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῆς Γερμανίας λ.χ. μετήρχοντό ποτε τὸν λῃστήν, σπείροντες φόβον καὶ τρόμον εἰς τοὺς διαβάτας τῶν ὁδῶν, καὶ ὅτι ὁ σύζυγος μιᾶς βασιλίσσης, τῆς Μαρίας Στοάρ, ἐπειράτευεν! Ἄλλαι δὲ τὸν τίτλον, ὡς εἰ ὁ τίτλος παρεῖχέ τινα ἠθικὴν ἐγγύησιν, λησμονοῦσαι ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σύλλας, ἐν παραδείγματι, ὁ τὸν Τίβεριν, τὸν Πάδον, τὸν Ἀδίγην καὶ τὸν Ἄρνον τῆς Ἰταλίας—καὶ αὐτὸς ὁ Ροβεσπιέρος, ὁ τὸν Σηκουάναν, τὸν Ῥοδανὸν, τὸν Λουάρην καὶ τὸν Γαρούμναν τῆς Γαλλίας δι' ἀνθρωπίνων πτωμάτων ἐν τῷ ἄνῳ· ὡς ἐκ τῶν ἰδίων δὲ αὐτῶν ἁμαρτημάτων τὸν Ἀχέροντα καὶ τὴν Στύγα ἐν τῷ κάτω κόσμῳ πληρώσαντες—εἶχον οὐχὶ μόνον τίτλον, ἀλλὰ καὶ πράγματι ἦσαν δικτάτορες δύω μεγάλων ἐθνῶν καὶ δύο μεγάλων κρατῶν· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Βούσιρις, ὁ θυσιάσας πάντα ξένον, ὅπως εὐαρεστήσῃ τοῖς θεοῖς· καὶ αὐτὸς ὁ Ἀδανάρσης, ὁ ἐπιθυμήσας νὰ ἔχῃ τὰς σκηνάς του ἐκ δέρματος ἀνθρώπων, ὅπως κάλλιον εὐφρανθῇ· καὶ αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος Δος ὅστις ἐφόνευσε τὸν πατέρα του, τὴν μητέρα του καὶ ἕνα τῶν ἀδελφῶν του· καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος Γος ὅστις ἐκτὸς τῶν ἄλλων καταπιέσεών του ἐξετύπου κίβδηλα νομίσματα ὅπως πληρώσῃ τὰ χρέη τῶν ἀσωτειῶν του, ἔπειτα δὲ δὲν τὰ ἐδέχετο ἐπιστρεφόμενα ὑπὸ τῶν κατόχων εἰς τὸ ταμεῖόν του, λόγῳ ὅτι ἦσαν κίβδηλα· καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος ὁ ὡραῖος, ὅστις ἐφόνευσεν ἀδίκως οὐχὶ μόνον Πάππας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ναϊστὰς, οἵτινες τοσοῦτον γενναίως ἐπολέμησαν

ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως δημεύσῃ τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν· καὶ αὐτὸς ὁ Ἐρρίκος Γος ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς τοῦ θανάτου αὐτοῦ διετέλει ὑπὸ κηδεμονίαν, καίπερ τὸ 38 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων· καὶ αὐτὰ τὰ ἐκτρώματα τῶν ἐστεμμένων κεφαλῶν Ἰωάννης ὁ Ἄχωρος, Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός, Ἰσσάκιος ὁ Βος, Ἀλέξιος καὶ Ριχάρδος ὁ Γος· ὧν ἀδύνατον νὰ ἀριθμήσω τὰ ἀνοσιουργήματα, εἶχον οὐχὶ μόνον τίτλον, ἀλλὰ πράγματι ἦσαν βασιλεῖς· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Νέρων ὁ φονεύσας τὴν μητέρα του καὶ τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν διδάσκαλόν του Σενέκαν καὶ μυρία ἄλλα διαπράξας κακουργήματα· καὶ αὐτὸς ὁ Καρακάλλας, ὁ τὴν ζωὴν μὲν τοῦ πατρὸς ἐπιβουλευθείς, τὴν δὲ εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασίν του δι' ἀδελφοκτονίας ἐγκαινίσας, τὴν δὲ μητέρα αὐτοῦ διὰ μόνον τὸν φόβον τοῦ λαοῦ μὴ φονεύσας, δηλητηριάσας ὅμως φιλοδοξίας χάριν τὸν σύντροφον τῆς παιδικῆς του ἡλικίας Φῆστον — ὁ δι' ἐπιβουλῆς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας κακοποιήσας καὶ τὸ ἔδαφος τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς δι' ἀνθρωπίνου αἵματος ποτίσας· καὶ αὐτὸς ὁ Κόμμοδος (ὁ υἱὸς τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, τοῦ σοφοῦ ἐκείνου καὶ πολυσεβάστου Αὐτοκράτορος!!) ὅστις ἔθραυε τὰ σκέλη τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ὅνπερ ἤθελε ἀπαντήσει καθ' ὁδόν, ἢ τοῦ ἐξέβαλλε τὸν ὀφθαλμὸν καὶ ἔπειτα τῷ ἔρριπτεν ἓν χρυσοῦν νόμισμα πρὸς ἀποζημίωσιν, καὶ ὅστις ἔλαβε τριακοσίας γυναῖκας καὶ τριακοσίους ἄνδρας· καὶ αὐτὸς ὁ Καλιγόλας, ὅστις ἐφόνευσε τὴν μάμην του, ὅστις χάριν μὲν διασκεδάσεως ὑπέγραφε ποινὰς θανατικὰς, χάριν δὲ οἰκονομίας ἔρριπτεν εἰς τὰ θηρία του ἀθώους ἀνθρώπους, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν ἐξόδων τῆς διατροφῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ χάριν ἁπλῆς τέρψεως, καὶ ὅστις τέλος, νυμφευθεὶς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Δρουσίλλαν, ἀφοῦ ἐξηπάτησε τὰς λοιπάς, μετὰ τὸν θάνατόν της διέταξε θάνατον ἐναντίον ἐκείνων οἵτινες τὴν ἐθρήνησαν, ὡς φθονούντων δῆθεν τὴν ἀποθέωσίν της, καὶ ἐκείνων οἵτινες δὲν τὴν ἐθρήνησαν, ὡς χαιρόντων δῆθεν διὰ τὸν θάνατόν της· ὅτι, τέλος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἡλιογάβαλος, ὁ φονεύσας τὸν παιδαγωγὸν καὶ εὐεργέτην αὐτοῦ Γάνυν, καὶ ἐπιβουλευθεὶς τὴν ζωὴν τοῦ ἐξαδέλφου καὶ θετοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξιανοῦ—ὁ τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἀσίαν δι' ἀνθρωπίνων πτωμάτων στρώσας — ὁ θυσιάσας ἀθῶα παιδία, ἵνα ἐκ τῶν σπλάγχων μαντεύσῃ τὰ μέλλοντα — ὁ ἐν διαστήματι τέλος τεσσάρων ἐτῶν ἑξάκις μὲν νυμφευθεὶς, ὑπανδρευθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς τὸν Ἡρακλέα, εἰς ὃν περ καθ' ὅλα ὑπετάσσετο, ὡς καὶ εἰς τοὺς ραβδισμούς του αὐτούς, ὡς ἀληθὴς γυνή, ἧς καὶ τὴν στολὴν ἔφερε καὶ τὰς ἐργασίας ἐποίει — εἶχον οὐχὶ μόνον τίτλον

ἀλλὰ καὶ πράγματι ἦσαν αὐτοκράτορες, ἢ μᾶλλον κοσμοκράτορες· ὅτι τέλος καὶ αὐτὰ τὰ τέρατα τῶν Παππῶν, Στέφανος ὁ Ἕκτος καὶ Οὐρβανὸς ὁ Πέμπτος, τέρατα, ὧν αἰσχύνομαι νὰ ἀναφέρω τὰς πράξεις, εἶχον οὐχὶ μόνον τίτλον, ἀλλὰ καὶ πράγματι ἦσαν Πάπται ἢ μᾶλλον παντοκράτορες, διότι ἐσεμνύνετο ὁ αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν εὐτυχήσει νὰ σύρῃ τοὺς χαλινοὺς τῶν ἵππων του!

Ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἐπάρατος πολυτέλεια, ἡ καὶ οἴκους καὶ θεμέλια οἴκων διὰ παντὸς καταστρέφουσα! Ἐντεῦθεν ἡ ἀπώλεια τοῦ πολυτιμοτέρου χρόνου αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ προσφιλοῦς αὐταῖς καθρέπτου! Ἐντεῦθεν τέλος ἡ ἔλλειψις σπουδαίας ἀνατροφῆς οὐχὶ μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν ἰδίως δὲ τῶν θυγατέρων αὐτῶν! Διότι ἐλλείψει χρόνου — ὃν περ λίαν ἀφειδῶς ἐξοδεύουσιν εἰς καλλωπισμὸν τοῦ σώματος ἢ καὶ εἰς ἐκμάθησιν δύω ἢ τριῶν λέξεων γαλλικῶν ἢ ἀγγλικῶν ἢ καὶ ἀμφοτέρων, ὅπως ψιττακίσωσιν ἐν ταῖς συναναστροφαῖς πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας — πρὸς δὲ καὶ σπουδαίας ἀνατροφῆς, ἣν δὲν ηὐτύχησαν νὰ λάβωσι διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, ἢ καὶ μητρικοῦ φίλτρου, διότι παρ' αὐταῖς καὶ τέκνα καὶ σύζυγος καὶ θρησκεία καὶ καθῆκον καὶ ἠθικὴ καὶ φροντὶς καὶ σκέψις καὶ μέλημα καὶ λατρεία καὶ ὀνειροπόλημα, τὰ πάντα ἡ πολυτέλεια καὶ ὁ καλλωπισμὸς—παραδίδουσι τὰς θυγατέρας αὐτῶν, ὥσπερ ἐπαχθέστατον φορτίον, εἰς χεῖρας τροφῶν καὶ διδασκαλισσῶν, πᾶν ἄλλο ἢ σπουδαίαν ἀνατροφὴν νὰ δώσωσι δυναμένων, πᾶν ἄλλο ἢ τὴν διὰ τοῦ χρηστοῦ παραδείγματος αὐτῶν ἐκ τῆς πολυτελείας καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ ἀποχὴν νὰ διδάξωσι προτιθεμένων! Ἐνίοτε δὲ, καὶ δυστυχῶς οὐχὶ σπανίως, ἐμπιστεύονται αὐτὰς εἰς χεῖρας διδασκάλων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐρασταὶ ἢ οἱ πρῶτοι ἐρασταὶ μᾶλλον παρὰ διδάσκαλοι ἀναδείκνυνται μετ' ὀλίγον. Καὶ ταῦτα διατί; διότι αἱ καλαὶ αὗται μητέρες ἐπιφυλάσσουσι τὴν ἑαυτῶν διδασκαλίαν διὰ τὸν κόσμον, ἀνακαλοῦσαι οὕτω εἰς τὴν μνήμην τοῦ ὑπομειδιῶντος ἀκροατοῦ ἢ τοῦ ἐκπλήκτου θεατοῦ τὸ τοῦ Εὐριπίδου:

Μισῶ δὲ καὶ τοὺς σώφρονας μὲν ἐν λόγοις,
λάθρα δὲ τόλμας οὐ κακὰς κεκτημένας.

Τὸ λαοφθόρον τοῦτο νόσημα τῆς πολυτελείας καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ δὲν εἶνε ἰδικόν μας, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἡρπάσαμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τασαύτης ζέσεως καὶ προθυμίας! Διότι ἡμεῖς ἀντὶ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν μέγαν ὄγκον τοῦ χρυσίου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πο-

λιτισμοῦ, τοῦ χρυσίου, οὗτινος θαυμάζομεν τὴν σπιλπνότητα καὶ τὴν ἀξίαν, περιοριζόμεθα μόνον ἁρπάζοντες τὰς ἀκαθαρσίας αὐτοῦ, ἃς θᾶττον ἢ βράδιον οἱ σοφοὶ τῆς δύσεως λαοὶ θέλουσι μετὰ περιφρονήσεως ἀπορρίψει καὶ αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀκολασίαν, τὸν καλλωπισμόν, τὴν ματαιότητα, τὴν διαφθοράν, τὴν ὑπερηφάνειαν, τὸν ἐγωϊσμόν, τὸ χαρτοπαίγνιον, τὴν δολιότητα καὶ αὐτὴν τὴν πρὸς τὰ θεῖα ὀλιγωρίαν, καὶ ὧν πολλάκις ἀποδεικνύμεθα φεῦ! ἡ φρικώδης γελοιογραφία! Χάριν δὲ τῶν ἀκαθαρσιῶν τούτων ἐρρίψαμεν ἀσεβῶς ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν τὸν τιμαλφέστατον ἐκεῖνον ἀδάμαντα τῆς ἀθωότητος, τῆς λιτότητος, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς εὐσεβείας, τῆς εἰλικρινείας, τῆς ἀγαθοεργίας, τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, καὶ τόσον ἄλλων ἀρετῶν, ἀδάμαντα, ὃν οἱ πατέρες καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν παρέδωκαν ἡμῖν μετὰ πολλῆς τῆς εὐλαβείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ.

Ναί! τὸ νόσημα τοῦτο τῆς πολυτελείας καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ δὲν εἶνε ἰδικόν μας. Ἡ Εὐρώπη μᾶς τὸ ἔδωκεν. Ἀλλ' ἡμεῖς μᾶλλον ἐκείνων ὑποφέρομεν καὶ μᾶλλον ἐκείνων διατρέχομεν τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἠθικῆς ἀπωλείας! Διότι παρ' ἐκείνοις μὲν τὸ νόσημα τοῦτο κατατρύχει κοινωνικὸν σῶμα ἠθικῶς ἰσχυρότατον, παρ' ἡμῖν δὲ λίαν ἀδύνατον! Ἄλλως τε οὐδὲ τοσοῦτον ἀπαισίαν βαφὴν φέρει ἐπὶ τοῦ προσώπου ἐκείνων τὸ νόσημα τοῦτο, ὅσον ἐπὶ τοῦ προσώπου ἡμῶν. Διότι παρ' ἐκείνοις μὲν δυνατὸν ἡ βαφὴ αὕτη νὰ θεωρηθῇ ὡς κηλίς τις ἐν τῷ ἡλίῳ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, ἀπέναντι τῆς λάμψεως τοῦ ὁποίου καθίσταται σχεδὸν ἀσήμαντος, ἀφανής. Τὸ αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει παρ' ἡμῖν. Ἐλλείψει ἀκτίνων πολιτισμοῦ μόνον αἱ κηλῖδες ἡμῶν φαίνονται! Καὶ ὅμως τὰς κηλίδας ταύτας καὶ μόνας προσπαθοῦμεν πάντοτε νὰ προσκτήσωμεν, πιστεύοντες ἴσως, ὅτι αἱ κηλῖδες αὗται δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σκιαὶ λάμψεώς τινος, ἣν ἡμεῖς δὲν ἔχομεν!

Προχθὲς εἶδον κυρίαν τινα τοῦ Πέρα, ἐλθοῦσαν πρὸς ἐπίσκεψίν μου, ἥτις εἶχε τοὺς ὄνυχάς της τοσοῦτον μεγάλους., ὥστε μὰ τὴν ἀλήθειαν, μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο τίγρις, μορφὴν γυναικείαν λαβοῦσα! Καὶ ἠξεύρετε, μῆτερ, διατί; διότι ἤκουσε (δὲν λέγω εἶδε, διότι οὐδέποτε ὑπῆγεν εἰς τὴν Εὐρώπην), ὅτι οἱ εὐρωπαῖοι, τοὐλάχιστον οἱ πλεῖστοι, ἔχουσι τὴν ἀλλοκοτίαν, ἵνα μή τι περισσότερον εἴπω, νὰ φέρωσι τοὺς ὄνυχάς των μεγάλους. Ἡ κυρία ἐκείνη, φαίνεται, ἐπεθύμει, καὶ ὡς ἐκ τῆς κοινωνικῆς θέσεώς της καὶ ὡς ἐκ τῆς συνοικίας, ἐν ᾗ κατοικεῖ, νὰ μετάσχῃ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ λεγομένου πολιτισμοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν

ἐφρόντισεν ἐγκαίρως νὰ τὸν ἀποκτήσῃ, ἠσχολημένη οὖσα ἴσως εἰς ὅ,τι καὶ αἱ πλεῖσται τῶν γυναικῶν μας, ἠθέλησε ν' ἁρπάσῃ, οὕτως εἰπεῖν, ὅ,τι ἠδυνήθη ἐκ τοῦ προχείρου, ἵνα καταπαύσῃ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλοτιμίαν της! Ἄφησε λοιπὸν τοὺς ὄνυχάς της εἰς βαθμὸν τοιοῦτον — καὶ Κύριος οἶδεν, ἂν δὲν ὑπερηφανεύεται διὰ τοῦτο, ἀφοῦ κατ' Εὐριπίδην

Ὅταν γὰρ αἰσχρὰ τοῖσιν ἐσθλοῖσιν δοκῇ,
Ἡ κάρτα δόξει τοῖς κακοῖς εἶναι καλά.

Ὥστε διεγείρει τρόμον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς λέοντας! Οὐδέποτε τοὺς κόπτει, πάντοτε ὅμως τοὺς καλλωπίζει, καὶ τὸν ἥμισυν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς καταναλίσκει καλλωπίζουσα τοὺς ὄνυχας!

Χάριν τῆς αἰδοῦς παραλείπω τὰς ἄλλας ἀπομιμήσεις τῆς κυρίας ταύτης. — Μυριάκις προτιμότερον, μῆτερ, μυριάκις προτιμότερον νὰ φαινώμεθα ὅ,τι εἴμεθα. Μυριάκις προτιμότερον νὰ βαδίζωμεν τὴν ταπεινὴν μέν, ἀσφαλῆ δὲ ὁδὸν τῆς ἀφελείας, ἣν ἐβάδιζον οἱ προπάτορες ἡμῶν, παρὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ μέν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τοὐλάχιστον τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς λίαν ἐπικίνδυνον ὁδὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ λεγομένου πολιτισμοῦ, πρὶν ἢ ἐκπολιτισθῶμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἄξιοι τῆς ὁδοῦ ταύτης καταστῶμεν. Διότι διὰ νὰ βαδίσῃ τις τὴν ὁδὸν ταύτην, ἐστρωμένην οὖσαν διὰ μαρμάρων λαμπρῶν καὶ στιλπνῶν, ἀπαιτεῖται νὰ ᾖ ἀρκούντως προπαρεσκευασμένος, ἀρκούντως ἱκανός. Ἄλλως ὀλισθαίνων πίπτει, εὐθὺς ἅμα θέσῃ τὸν πόδα, καὶ ἡ πτῶσις αὐτοῦ μυρία ὅσα συνεπάγεται δυστυχήματα! — Ἀσθενὴς ὀφθαλμός, εἰς τὰ σκότη συνειθισμένος καὶ τὸ φῶς μὴ ὑποφέρων, δὲν ἀποτυφλοῦται ὁλοτελῶς εἰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἐκτιθέμενος; Ἄλλως τε δὲ ἴδετε τὴν φύσιν αὐτήν. Εὐθὺς μετὰ βαθύτατον σκότος δὲν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, διότι τότε οὐδὲ εἷς ὀφθαλμὸς ὑγιὴς ἤθελεν εὑρεθῇ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀλλὰ πρῶτον ἔρχεται τὸ λυκαυγές, ὕστερον ἡ αὐγὴ καὶ ἔπειτα ὁ ἥλιος, ἀφοῦ προηγουμένως διετέθη ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς νὰ δεχθῇ φῶς τοσοῦτον μέγα, ὅσον καὶ ἐπικίνδυνον!

Ναί! τὸ λαοφθόρον τοῦτο νόσημα τῆς πολυτελείας καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ δὲν εἶνε ἰδικόν μας· ἡ Εὐρώπη μᾶς τὸ ἔδωκεν. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἡμεῖς πάσχομεν, καὶ πάσχομεν βαρέως, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀποθνήσκομεν μετ' αὐτῆς, ἂν δὲν ληφθῶσι ταχέως τὰ κατάλληλα πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ μέτρα, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ μὲν πολυτέλεια ἔχει πολλὴν τὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἠθῶν, τὰ δὲ ἤθη ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνου τύχης. Οἱ λόγοι μου

χρείαν ἐπιβεβαιώσεως δὲν ἔχουσι. Τὰ πράγματα τὸ ὁμολογοῦσιν, ἡ ἱστορία μᾶς τὸ διδάσκει.

Δι' αὐτῆς βλέπομεν ὅτι ὁ κολοσσὸς τοῦ μεγαλείου τῆς Περσίας ἔπεσεν, εὐθὺς ἅμα ἐχαλαρώθησαν τὰ ἤθη τῶν κατοίκων της

Ὁ κολοσσὸς τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν ἔπεσεν, εὐθὺς ἅμα ἐχαλαρώθησαν τὰ ἤθη τῶν κατοίκων της.

Ὁ κολοσσὸς τοῦ μεγαλείου τῆς Σπάρτης ἔπεσεν, εὐθὺς ἅμα ἐχαλαρώθησαν τὰ ἤθη τῶν κατοίκων της.

Ὁ κολοσσὸς τοῦ μεγαλείου τῆς Αἰγύπτου ἔπεσεν, εὐθὺς ἅμα ἐχαλαρώθησαν τὰ ἤθη τῶν κατοίκων της.

Ὁ κολοσσὸς τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης ἔπεσεν, εὐθὺς ἅμα ἐχαλαρώθησαν τὰ ἤθη τῶν κατοίκων της.

Τοιοῦτος, μῆτερ, ὁ νόμος τῆς φύσεως, ὃν ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν.

Καὶ μήπως ὁ νόμος οὗτος δὲν ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ ἄτομα αὐτά; Ὁ μέγας πολιτικὸς τῆς Ἀγγλίας Πίττ δὲν κατέστρεψε τὸν κολοσσὸν τοῦ μεγαλείου του, εὐθὺς ἅμα ἐχαλαρώθησαν τὰ ἤθη του; Ὁ μέγας τῆς Ῥωσσίας ἀναμορφωτὴς Πέτρος δὲν κατέστρεψε τὸν κολοσσὸν τοῦ μεγαλείου του, εὐθὺς ἅμα ἐχαλαρώθησαν τὰ ἤθη του; Τὸ αὐτὸ δὲν συνέβη καὶ εἰς Φραγκῖσκον τὸν Ἀον, Λουδοβῖκον τὸν ΙΕ'. καὶ τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον;—Ἡ κακοήθεια καὶ ὁ ἀφανισμός, κατὰ τὸν ἐνάρετον Τωτίλαν, ἀχώριστά εἰσι. Τὰ δὲ ἐρείπια τῆς Τρωάδος ὑπενθυμίζουσιν ἡμῖν περιπλέον, ὅτι οὐδὲν πρᾶγμα ἐν τῷ κόσμῳ κέκτηται τοσαύτην φθοροποιὰν δύναμιν, ὅσην ἡ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν. Ἡ διαφθορὰ ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου, τοῦ ἐπονειδίστου Πάριδος, κατέστρεψεν αὐτὴν διὰ παντός, ὡς ἡ ἀρετὴ ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου, τοῦ μεγάλου Ἀριστείδου, ἐν Μαραθῶνι, καὶ ἡ τοῦ μεγάλου Θεμιστοκλέους ἐν Σαλαμῖνι, ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ τὰ φῶτα καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου!

Ἀλλ' οἴμοι! σήμερον πλέον δὲν πρόκειται οὔτε περὶ ἀτόμων, οὔτε περὶ ἐθνῶν. Πρόκειται περὶ τῆς ἀνθρωποτητος ἁπάσης, διότι ἡ ἀνθρωποτης ἅπασα ἠθικῶς πάσχει, καὶ δεινῶς πάσχει, καὶ τὰ λοίσθια πνέει, καὶ ἐν νεκρικῷ κειμένη σαβάνῳ τὸν τελευταῖον ἀφίνει στεναγμόν! Αἱ ὀλίγαι ἐξαιρέσεις δὲν δύνανται ν' ἀναχαιτίσωσι τὸν βίαιον χείμαρρον τοῦ ἠθικοῦ ὀλέθρου τῆς κοινωνίας. Ὁ χείμαρρος παρασύρει καὶ ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν πᾶν τὸ προστυχόν, εἴτε βάσεις ἢ ρίζας ἔχον εἴτε μή, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἦνε ἱκανὸν νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν ὁρμήν του. Ἡ ὁρμὴ δὲ τοῦ χειμάρρου τότε μόνον ἀναστέλλεται ἀποτελεσματικῶς, ὅταν λαμβάνεται γε-

νικόν τι μέτρον, ἀνάλογον καὶ κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπόν. Πᾶσα μονομερὴς φροντὶς ἀτελεσφόρητος καὶ ματαία, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γελοία ἐστί, ἅτε δὴ τὸν πίθον τῶν Δαναΐδων ὁμοιάζουσα.

Ὦ! πόσον εἰσὶν ὑπόλογοι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ αὐτόκλητοι ἐκεῖνοι Πατέρες, οἱ κοινῶς Βασιλεῖς λεγόμενοι, μὴ θέλοντες νὰ προλάβωσι τὸν ἐπικείμενον τοῦτον ὄλεθρον τῆς κοινωνίας, ὅστις ἐστὶν ἡ πολυτέλεια, καὶ τὸν ὁποῖον αὐτοὶ οὗτοι ἐπέφερον! Ναί! αὐτοὶ οὗτοι ἐπέφερον τὸν ὄλεθρον τοῦτον, διότι τὰ κακὰ παραδείγματα συνήθως πίπτουσιν ἀπὸ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὡς καὶ οἱ κεραυνοὶ αὐτοί, ἅτινα ὅμως φεῦ! ὀλεθριώτερα τούτων ἀποδείκνυνται! Ὁ Σολομῶν λ. χ. ἅμα ἐφάνη κυλιόμενος ἐν τῷ βορβόρῳ τῆς πολυτελείας, ἐφάνησαν κυλιόμενοι καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ Ἡ δὲ Ἐλισάβετ, Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, ἅμα ἐφόρεσε μεταξωτὰς περικνημίδας, ἐφόρεσεν ὅλος ὁ κόσμος. Ἐνῷ ἀπεναντίας Μαξιμιλιανὸς ὁ Β'., Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἅμα ἀπέρριψε τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ποτήρια καὶ ἤρχισε νὰ πίνῃ μὲ κρυστάλλινα, ἤρχισαν οἱ πάντες νὰ τὰ ἀπορρίπτωσι καὶ νὰ μεταχειρίζωνται τὰ ὑάλινα, ἅτινα εἰσὶν ἐν χρήσει μέχρι σήμερον. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ὅταν ὁ Σουλτὰν Μαχμοὺτ ὁ Β'. ἀπέρριψε τὰ βαρύτιμα σάλια καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὰ δι' ἁπλουστάτου φεσίου. Δι' αὐτὸ τοῦτο ὁ μὲν Μέγας Κάρολος ἐνδυόμενος αὐτὸς ἁπλούστατα, ἐξέδωκε σωφρονιστικοὺς νόμους, διακρίνων καὶ τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν καὶ τὰς τιμὰς τῶν ὑφασμάτων· ὁ δ' Ἑρρῖκος Δ'. ἑπόμενος τῷ ἀξιώματι τοῦ Πλάτωνος, καθ' ὃ ἡ πολυτέλεια ἀδύνατον νὰ εἰσχωρήσῃ ἔν τινι τόπῳ, ἂν ἀπαγορεύηται ὑπὸ νόμου, δοὺς δὲ πρῶτος αὐτὸς τὸ χρηστὸν παράδειγμα, μόνον εἰς τὰς κυριὰς τῶν χαμαιτυπείων ἐπέτρεψεν αὐτὴν—πραγματικῶς δὲ μόνον εἰς αὐτὰς ἁρμόζει ἡ πολυτέλεια, ἤτοι ἡ ἐξωτερικὴ καλλονὴ (καὶ ποῦ ἄλλοθι ἁρμόζει ὁ βόρβορος εἰμὴ εἰς τοὺς χοίρους)· καὶ οὐχὶ εἰς ἐναρέτους γυναῖκας, ὧν ἡ καλλονὴ ἔγκειται ἐν τῇ ἀρετῇ, καὶ μόνῃ τῇ ἀρετῇ—ὁ δὲ Μέγας Φριδερῖκος ἐφαίνετο σχεδὸν ρακενδύτης, κινῶν ὅμως τὸ σέβας καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν θεατῶν, καὶ οὐχὶ τὴν περιφρόνησιν, ὡς φρονοῦσιν οἱ ἄξιοι περιφρονήσεως. Καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ὁ μὲν Λυκοῦργος ἐκτὸς τῆς ἀξίνης καὶ τοῦ πρίονος οὐδὲν ἐπέτρεπεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ὁ δὲ Δημοσθένης ἰδών ποτε ἄρχοντα τῶν Ἀθηνῶν ἀνεγείροντα τὸν οἶκόν του ὑψηλότερον τῶν ἄλλων οἰκιῶν, δεινὸν ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ ἠθικὸν πόλεμον. Καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ὁ μὲν Ἀδριανός, μετὰ τὴν εἰς τὸν Παππικὸν θρόνον ἀνάβασίν του, θελήσας νὰ θεραπεύσῃ τὴν κακὴν καὶ διεφθαρμένην κατάστασιν τοῦ

Καθολικοῦ κλήρου, φρονίμως ποιῶν ἤρξατο τοῦ ἔργου ἀπὸ τῆς αὐλῆς του· ὁ δὲ Πιττακός, θεωρήσας τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μέθην ἐν τῇ πατρίδι του, ἐξέδωκε μὲν αὐστηροτάτους νόμους κατὰ τῆς μέθης, οὐχ ἧττον ὅμως, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταστήσῃ τοὺς νόμους τούτους ἀποτελεσματικούς, ἀπηγόρευσε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ οἴνου ἐν τῷ οἴκῳ του αὐτῷ.—Οἱ νόμοι λοιπὸν εἰς οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ἄνευ τοῦ παραδείγματος τοῦ Νομοθέτου ἢ τοῦ Ἄρχοντος ἑνὸς τόπου. Τὸ καλὸν παράδειγμα μόνον εἰς τὸν ἄρχοντα καὶ διὰ τοῦ ἄρχοντος δέδοται—Φιλεῖ τὸ ὑπήκοον ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἄρχουσι.

Ναί! αὐτοὶ οὗτοι ἐπέφερον τὸν ὄλεθρον τοῦτον τῆς κοινωνίας, καὶ ὤ! φρίκη! φρίκη! τὸν ἐπέφερον ἐσκεμμένως καὶ ἐκ προμελέτης, διότι εἶχον συμφέρον!! Καὶ ἐκ προμελέτης δὲ δὲν τὸν ἀπομακρύνουσι, διότι ἔχουσι συμφέρον, καίπερ μαῦρον καὶ οὐτιδανὸν καὶ χαμερπές, πρὸς δὲ καὶ κακῶς ἐννοούμενον!! Ναί! οἱ αὐτόκλητοι ἐκεῖνοι πατέρες ἔχουσι μέγα συμφέρον νὰ διάκηνται οἱ λαοὶ εἰς ἣν διάκεινται σήμερον ἀθλιότητα, ἵνα, ὑπὸ τὸ ἄχθος τῆς ἀθλιότητος ταύτης ἀγωνιῶντες, μὴ δύνωνται ν' ἀνοίξωσιν ὄμμα καὶ ἴδωσι τὰς λαοφθόρους καὶ οὐτιδανὰς καὶ καταχθονίους πράξεις ἢ τοὺς μοχθηροὺς σκοποὺς ἐκείνων, οὐδὲ νὰ ἔχωσι καιρόν, συλλογιζόμενοι πῶς νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀποτίσωσι τὰ ἄπειρα χρέη, ἅτινα ἐγέννησεν αὐτοῖς ἡ πολυτέλεια—νὰ ἐξελέγξωσιν, ἢ κἂν νὰ κρίνωσιν ἢ ἐπικρίνωσιν αὐτάς! Ἀπόδειξις ὁ Αὔγουστος λ. χ. ὅσις ἀπέκρουσεν ἀπροκαλύπτως καὶ ὅλαις δυνάμεσι τὰς κατὰ τῆς πολυτελείας προτάσεις τῆς Ρωμαϊκῆς Συγκλήτου, διότι διὰ τῆς πολυτελείας καὶ μόνης ἔβλεπεν ὅτι ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς τοὺς φιλοδόξους σκοπούς του, διαλυομένης τῆς δημοκρατίας καὶ μεταβαλλομένης εἰς μοναρχίαν ἀπόλυτον! Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ αὐτόκλητοι ἐκεῖνοι πατέρες, οἱ τὸ ὡραῖον τοῦτο ὄνομα τοσοῦτον ἀσυστόλως ἐμπαίζοντες!

Ὦ! μῆτερ! μῆτερ! ἡ ἐπάρατος πολυτέλεια, ὥςπερ ὠκεάνειος πολύπους ἐξέτεινε τοὺς ἀπαισίους πλοκάμους αὐτῆς ἐφ' ἡμῶν, καὶ οὐδεμία πλέον ἐλπὶς σωτηρίας ὑπάρχει, ἂν δὲν κοπῇ ἡ κεφαλή της! Καὶ ποία ἡ κεφαλὴ αὕτη τῆς πολυτελείας εἰ μὴ ἡ πολυτέλεια τῶν Βασιλέων;

Ἀλλ' οἴμοι! οὗτοι οὐχὶ μόνον τοῦτο δὲν πράττουσιν· οὐχὶ μόνον τὴν καιρίαν ταύτην πληγὴν τῆς κοινωνίας νὰ θεραπεύσωσι δὲν θέλουσιν, ἀλλὰ καί τινες τούτων, ὑπὸ ἐπίσης αἰσχρᾶς ἰδιοτελείας κινούμενοι, ἐπιθυμοῦσι νὰ προσθέσωσι καὶ ἄλλην πληγήν, ἐπίσης τρομερὰν καὶ θανατηφόρον, τὴν ἀσέλγειαν, ἵνα ὦσιν ἐπὶ μᾶλλον

ἐξησφαλισμένοι!! Καὶ δὴ προσπαθοῦσιν ὅλαις δυνάμεσι νὰ ρίψωσι τοὺς ἑαυτῶν λαοὺς καὶ εἰς τὸν ἀδιέξοδον τῆς ἀσελγείας λαβύρινθον, πίπτοντες πρῶτοι αὐτοί, ὅπως δώσωσι τὸ ὀλέθριον παράδειγμα! Ἐνῷ ὁ ἄρχων, κατὰ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, ὀφείλει νὰ ᾖ βοηθὸς τῆς ἀρετῆς καὶ ἀνταγωνιστὴς τῆς κακίας.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν Πατέρων τούτων, τῶν Ἡγεμόνων. Τί νὰ εἴπωμεν δὲ καὶ περὶ τῶν πνευματικῶν Πατέρων ἡμῶν, τῶν κοινῶς Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιερέων λεγομένων; Καὶ οἱ Πατέρες οὗτοι δὲν εἶνε ὑπόλογοι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, διότι, καίπερ ὡς ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ εὐαγγελικοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν ὀφείλοντες νὰ χρησιμεύωσιν ὡς παράδειγμα μετριοφροσύνης καὶ ἀρετῆς, δι' ἡμᾶς τοὐλάχιστον τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς τὰ πάντα ἐκ τῶν πνευματικῶν Πατέρων ἡμῶν ἀπεκδεχομένους, χρησιμεύουσιν ἀπ' ἐναντίας ὡς παράδειγμα πολυτελείας, ὑψηλοφροσύνης καὶ ματαιότητος; Φιλοτιμοῦνται φεῦ! τίς νὰ φανῇ ὑπέρτερος τοῦ ἄλλου, οὐχὶ ὡς πρὸς τὰς ἀρετὰς, ὧν ὤφειλον νὰ ὦσι τὸ πρότυπον, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ ἐλαττώματα ἅτινα ὤφειλον νὰ διορθώνωσιν, ἐν ἄλλοις ἀπαντώμενα! Ἤτοι φιλοτιμοῦνται τίς πρότερον καὶ περισσότερον νὰ παραβῇ τὰς θείας τοῦ Εὐαγγελίου ἐντολάς, τίς περισσότερον νὰ φανῇ ἔνοχος εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου! Ὦ! πόσον, πόσον οἰκτρῶς παρεγνώρισαν καὶ οὗτοι τὸν μέγαν προορισμὸν αὐτῶν, τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν αὐτῶν!

Ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου ἀπαγορεύεται αὐτοῖς ὁ γάμος, διότι οὗτοι, ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, ὀφείλουσι νὰ θεωρῶσιν ὡς ἴδια τέκνα αὐτῶν ἅπαν τὸ ἔθνος, εἰς ὅπερ ἀνήκουσιν, ἢ διὰ νὰ εἴπω κάλλιον, ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, ἰδίως δὲ ἐκείνους, ὧν ἔτυχον οἱ Ποιμενάρχαι, φροντίζοντες διακαῶς, ἐνθέρμως καὶ εἰλικρινῶς περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς προαγωγῆς αὐτῶν, περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Ἀλλ' οὗτοι, ἢ τοὐλάχιστον οἱ πλεῖστοι τούτων, τί ποιοῦσιν; Ἀντὶ νὰ ἀνεγείρωσι σχολεῖα, πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἑαυτῶν πνευματικῶν τέκνων, ἀνεγείρουσιν ὑψηρεφῆ καὶ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα, ἁρμόζοντα εἰς ἀνοήτους καὶ σαρδαναπάλους Σατράπας μᾶλλον, παρὰ εἰς σώφρονας καὶ ἐναρέτους Ἀρχιερεῖς! Ἀντὶ νὰ διατηρῶσ σχολεῖα δι' ἰδίων ἑαυτῶν ἐξόδων, ἐπιθυμοῦσι νὰ σφετερισθῶσιν, εἰ δυνατόν, καὶ τὸν τελευταῖον ὀβολὸν τῶν σχολιακῶν πόρων, ἂν τοιοῦτοι ὑπάρχωτι! Καὶ ἀντὶ νὰ περιθάλπωσι πτωχούς, ὀρφανούς, χήρας, γυμνοὺς καὶ τετραχηλισμένους, ζητοῦσι ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπ' αὐτοὺς καὶ τὸ τελευταῖον σκεῦος, καὶ τὸ τελευταῖον ῥάκος!

Καὶ ἂν τοὐλάχιστον οἱ Πατέρες οὗτοι, ἀπόλυτοι μονάρχαι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν τυγχάνοντες, ἐζήσκουν τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν, πειθαναγκάζοντες, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, τοὺς κατοίκους νὰ συστήσωσι Σχολεῖα, Παρθεναγωγεῖα, Νοσοκομεῖα, Ὀρφανοτροφεῖα, Πτωχοκομεῖα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀγαθοεργὰ καταστήματα, ἢ νὰ διατηρήσωσιν ἐν καλῇ καταστάσει ὅσα ἔχουσιν, ἢ νὰ τελοιοποιήσωσι τὰ ἀτελῆ, ἢ νὰ βελτιώσωσι τὰ κακῶς ἔχοντα, οὐχὶ διὰ τετριμμένων καὶ τυπικῶν λόγων, πανταχοῦ καὶ πάντοτε τῶν αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἔργων, θέτοντες πρῶτοι αὐτοὶ τὸν θεμέλιον λίθον, ἤτοι προσφέροντες πρῶτοι αὐτοὶ τὸν ὀβολόν των, ἠδύναντο ἴσως νὰ ὦσι συγγνωστέοι κατά τι ἀπέναντι τοῦ κόσμου. Ἀλλ' οὗτοι οὐδ' αὐτὸ τοῦτο πράττουσιν! Οὐδ' αὐτὸ τοῦτο πράττουσιν, ὅπερ καὶ ὁ ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων προθύμως καὶ μετὰ ζέσεως πράττει ἢ, ἂν δὲν δύναται, ἐπιθυμεῖ τοὐλάχιστοι νὰ πράξῃ, προκειμένου περὶ ἀγαθοεργῶν καταστημάτων! Οὐδὲ κἂν τοὺς ἐπαρχιώτας αὑτῶν εἰλικρινῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς προτρέπουσι, θέλοντες νὰ ἐπιφυλάξωσι δι' ἑαυτούς, καὶ μόνον δι' ἑαυτούς, καὶ τὸν τελευταῖον ὀβολὸν αὐτῶν! Ἐν ὀλίγοις, οἱ Πνευματικοὶ Πατέρες ἡμῶν θέλουσι ν' ἀφαιρέσωσιν ἀφ' ἡμῶν καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς ἡμῶν καὶ τὸν μυελὸν τῶν ὀστέων ἡμῶν, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μας δὲ ζητοῦσι νὰ λάβωσιν ἀφ' ἡμῶν ὅ,τι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν πλέον!

Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, μῆτερ, ἄμοιροι παιδείας ὄντες, διψῶσι παιδείας, καὶ μετὰ ζήλου καὶ εὐγνωμοσύνης ἅμα ἀποδέχονται πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ συντελέσῃ πρὸς διάδοσιν αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ λαοὶ ἄνευ ἀρχηγοῦ οὐδέποτε κατορθοῦσί τι, ὅσον καὶ ἂν ἤθελον τὸ ἐπιθυμεῖ. Καὶ τίς ὁ φυσικὸς ἀρχηγὸς τῶν λαῶν τούτων εἰμὴ ὁ Ἀρχιερεύς; Καὶ ὅμως τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τινὲς τῶν Ἀρχιερέων, ἵνα μὴ εἴπω οἱ πλεῖστοι, οὐχὶ μόνον δὲν φαίνονται ἀρχηγοὶ τῶν καλῶν ἔργων, θέτοντες πρῶτοι αὐτοὶ τὸν θεμέλιον λίθον, ὅπως δώσωσι τὸ καλὸν παράδειγμα πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἐμψυχώσωσιν ἑπομένως αὐτὰ—ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως πως παρεμβάλλουσι προσκόμματα μυρία, πρὸς μὴ πραγματοποίησιν αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ περιέλθωσιν εἰς τήν, κατ' αὐτούς, δυσάρεστον ἀνάγκην, καί, φιλοτιμίας χάριν, προσφέρωσιν ἕνα ὀβολόν, καὶ περ πρὸς τὸ θεαθῆναι ἔνθερμοι φαίνονται παντὸς λυσιτελοῦς ἔργου ζηλωταί!!

Οἱ Πατέρες οὗτοι, παράδειγμα μοναδικὸν ὡς καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν κτηνῶν, κωφεύοντες εἰς τὰς γοερὰς οἰμωγὰς πτωχῶν, ὀρφανῶν καὶ ἀσθενῶν πνευματικῶν τέκνων αὐτῶν, καμμύοντες δὲ

τὰ ὄμματα, ἢ ἀπαθεῖς καὶ ψυχροὶ θεαταὶ τῆς γυμνότητος, τῆς πενίας, τῆς ἀθλιότητος καὶ τῶν δεινοπαθημάτων αὐτῶν γινόμενοι, περιορίζουσιν ἅπασαν τὴν πατρικὴν στοργὴν αὐτῶν ἐντὸς τῶν μεγάρων αὐτῶν, διότι ἐν αὐτοῖς καὶ μόνοις ἀφθόνως ἐπιδαψιλεύουσι τὰς χάριτας ἐκείνας, ἃς ὑπαγορεύει αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος νὰ ἐπιδαψιλεύωσι τοῖς πᾶσι! Καὶ δὴ τὸ πᾶν ἐν τοῖς μεγάροις αὐτῶν λαμπρῶς καὶ κομψῶς καὶ πλουσίως κύτρεπισμένον! Τὸ πᾶν πλούτη ἄπειρα καὶ ἀνεξάντλητα τεκμηριοῖ! Τὸ πᾶν στίλβον ἀμβλύνει τὴν ὅρασιν, καίπερ μηδεμία ἀκτὶς ἐκτείνεται πέραν τῶν προθύρων! Τὸ πᾶν πολυτέλειαν καὶ ἀκολασίαν καὶ ἐπίδειξιν ἐπιμαρτυρεῖ! Τὸ πᾶν, τέλος, τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ πολὺ κατώτερον καὶ αὐτῶν τῶν κτηνῶν ἀναδείκνυσι, διότι ταῦτα μηδέποτε ἐκτήσαντο ἢ ἐπεθύμησαν πλείονα τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν! Καὶ τὸ πᾶν βεβαιοῖ, ὅτι ὁ θρόνος τοῦ Χριστοῦ πληροῦται σήμερον οὐχὶ πλέον ὑπὸ ἀντιπροσώπων τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὑπὸ σακκίων χρυσίου καὶ ἀργυρίου!

Διὰ τῶν μέσων τούτων λοιπὸν τὸ ἱερατεῖον ἐκπληροῖ σήμερον τὰς θείας τοῦ Εὐαγγελίου ἐντολάς! Διὰ τῶν μέσων τούτων λοιπὸν ἐκτελεῖ τὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ τέκνα αὐτοῦ ἱερὰ καθήκοντά του! Διὰ τῶν μέσων τούτων λοιπὸν θηρεύει τὴν ἀληθῆ δόξαν του, τὸ ἀληθὲς σέβας τοῦ κοινοῦ καὶ τὴν ἀπαθανάτισιν τοῦ ὀνόματός του, ὡς ὁ Ἐφέσιος Ἡρόστρατος διὰ τῆς πυρπολήσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος!

Ὁποῖον αἶσχος διὰ τὸ ἱερατεῖον, τὴν ἱερὰν ἀποστολὴν αὐτοῦ τοσοῦτον οἰκτρῶς παραγνωρίζον! Καὶ ποῖον αἶσχος διὰ τὰ ἔθνη, ἱερατεῖον τοιοῦτον ἀνεχόμενα!

Χάριν ὅμως τῆς ἀληθείας ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν Ἕλλησιν ὑπάρχουσι καὶ τινες πνευματικοὶ Πατέρες ἄξιοι τοῦ ἑαυτῶν ὀνόματος, ἄξιοι τῆς ἑαυτῶν ἀποστολῆς. Οἱ πνευματικοὶ οὗτοι Πατέρες, ἐν τῷ καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ζοφερῷ στερεώματι τοῦ ἱερατείου, οἱ μὲν ὡς λαμπροὶ καὶ τηλαυγεῖς πλανῆται διαλάμποντες, οἱ δὲ ὡς τεθολωμένοι ἀστέρες ἀμυδρὸν φῶς διαχέοντες, εἰσὶν ἄξιοι ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ παντὸς τοῦ ἔθνους, εἰς ὅπερ ἀνήκουσιν, ἁπάσης τῆς χριστιανωσύνης, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀξίαν!

—Ἰδοὺ λοιπόν, θυγατερ, τῇ εἶπον, μειδιῶσα καὶ χαίρουσα, διότι ἄρησε τὴν θλιβερὰν διήγησιν τῶν δυστυχημάτων αὐτῆς, μεταβᾶσα εἰς ἄλλο θέμα—ἰδοὺ λοιπὸν καὶ οἱ ἄνδρες μὲ τόσας ἐλλείψεις, μὲ τόσα ἐλαττώματα, φρικτά, φρικτὰ καὶ φρικωδεστέρας συνεπάγοντα τὰς συνεπείας!

—Δυστυχῶς! ἀληθές, ἀληθέστατον, μῆτερ! ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία. Τὸ δὲ χείριστον πάντων ὅτι, ὅσῳ μεγαλειτέραν κατέχουσιν οὗτοι θέσιν, τοσούσῳ καὶ μεγαλείτερα διαπράττουσιν ἀνοσιουργήματα! Φρίσσω καὶ ῥιγῶ καὶ τρέμω, βλέπουσα τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων! Καὶ ποταμοὺς δακρύων χύνω ἐπὶ τῇ ἀθλιότητι ταύτῃ, εἰς ἣν ἔρριψαν τὴν κοινωνίαν οἱ δῆθεν προστάται τῆς κοινωνίας! Καὶ ἐγκάρδιον αἰσθάνομαι ὀδύνην, διότι δὲν δύναμαι νὰ συνδράμω αὐτήν, καίπερ μέλος αὐτῆς τυγχάνω! Ὦ! μῆτερ! ἂν ἤμην ἀνήρ, τὸ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐνδιαφέρον μου δὲν ἤθελε περιορισθῇ εἰς τὸ θρηνεῖν μόνον τὴν κατάστασιν αὐτῆς διὰ πυρίνων δακρύων, μηδὲ εἰς τὸ καθιεροῦν μόνον ταπεινὰ συγγράμματα ὑπὲρ αὐτῆς (1). Ἤθελον συνδράμει αὐτὴν ὅλαις δυνάμεσιν, ἤθελον ἀφιερώσει ὑπὲρ αὐτῆς ἅπασαν τὴν ζωήν μου καὶ τὴν ὕπαρξιν! Ἤθελον περιέλθει εἰς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος μου, ἀναπτύσσουσα μείζονα ἱκανότητα, μείζονα δραστηριότητα, μείζονα αὐταπάρνησιν καὶ εἰλικρίνειαν περὶ τὴν ἐξάσκησιν τῶν καθηκόντων μου, παρ' ἣν δεικνύουσι σήμερον οἱ κακῇ τύχῃ τὰς τύχας αὐτῆς διέποντες κληρικοί τε καὶ λαϊκοί! Θὰ ἠσθανόμην πλείονα εὐθύνην καὶ ἀπέναντι τοῦ ἔθνους μου, καὶ ἀπέναντι τῆς Χριστιανωσύνης, καὶ ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἀπέναντι τῆς πατρίδος μου καὶ ἀπέναντι τοῦ κόσμου ὅλου, παρ' ἣν αἰσθάνονται ἐκεῖνοι! Φεῦ! καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ μίαν μόνην αἰσθάνονται εὐθύνην—εὐθύνην βαρεῖαν καὶ φοβεράν, οὐχὶ ἀπέναντι τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ ὁποίου θησαυρίζουσιν· οὐχὶ ἀπέναντι τῆς Χριστιανωσύνης, ἧς φαίνονται οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ οἱ προστάται· οὐχὶ ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως, ὑφ' ἧς ἀφέθησαν ἐλεύθεροι νὰ πράττωσι τὰ καθ' ἑαυτούς· οὐχὶ ἀπέναντι τῆς πατρίδος, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον εἶδον τὸν ἥλιον, καὶ ἥτις, κατὰ Πλάτωνα, μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστι καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον· οὐδ' ἀπέναντι τοῦ κόσμου, εἰς ὃν ἀνήκομεν ἅπαντες, ἀλλ' ἀπέναντι ἑαυτῶν—ἄν, περιερχόμενοι εἰς τὰ πράγματα, δὲν ἀποκτήσωσιν ἄπειρα πλούτη, ἀδιάφορον πῶς (παρ' αὐτοῖς ὁ σκοπὸς ἁγιάζει τὰ μέσα), ἂν δὲν ἀντικαταστήσωσι τὰς ἀχυρίνους καλύβας των, (ἤ, ἐλλείψει τοιούτων, τὰ κενὰ τῶν κόχλων ὄστρεα, ἐν οἷς κατοικοῦσιν, ὡς ἄλλοι γυμνοὶ

(1) Ἡ δαιμόνιος αὕτη νεᾶνις μόλις ἰδοῦσα τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, φαίνεται, ἤρχισε συγγράφουσα! Πλὴν φεῦ! μετὰ τοῦ ἱεροῦ σώματος αὐτῆς ἐτάφησαν καὶ τὰ γράμματά της! Μεταξὺ τούτων ὑπῆρχε καὶ τι "Devoirs et droits des peuples„ (Δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν λαῶν) ἐπιγραφόμενον, τὸ ὁποῖον ἐνταῦθα αἰνίττεται.

κύλλαροι, ὧν ἔχουσι καὶ τὸ εὐθὺ βάδισμα, (1) ἢ τὰς ἑτοιμορρόπους καὶ ἐν ἑκάστῃ πνοῇ ἀνέμου εἰς τοὺς δεσπότας αὐτῶν τρόμον ἐνσπειρούτας οἰκίας των, μήπως καταπέσωσι καὶ τοὺς θάψωσιν ὑπὸ τὰ ἐρείπιά των) δι' οὐρανοκορύφων παλατίων· ἂν δὲν ἀποκτήσωσι γαίας καὶ κτήματα καὶ δένδρα ἄπειρα, ἐνῷ ἄλλοτε δὲν εἶχον οὔτε κἂν ἄθλιόν τινα θάμνον, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ὁποίου νὰ θρηνολογήσωσιν, ἂν ἤθελον, ἐν ἀνέσει τὴν ἑαυτῶν ἀθλιότητα καὶ πενίαν. Ναί! ἐν τοιαύτῃ μόνῃ περιπτώσει αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ὑπευθύνους ἀπέναντι ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ τινὶ θέσει οὐδέποτε ἴσως περιῆλθον! Καὶ ἐν τοιαύτῃ μόνῃ περιπτώσει θὰ ἠσθάνοντο βαρὺν τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεώς των, ἀλλ' οὐδέποτε ἴσως ἠσθάνθησαν ἔλεγχον συνειδήσεως!

Ἄθλιον Ἀρμενικὸν ἔθνος! καὶ σὺ Ἑλληνικὸν ἀθλιέστερον ἀκόμη! εἰς ποίας ἰδιοτελεῖς χεῖρας ὑπεπέσατε ἀμφότερα! Ποία ὀλεθρία μοῖρα κατεδίκασεν ἀμφότερα εἰς κατάστασιν τοιαύτην!—Ὦ Ἕλλην! μέγα καὶ ἔνδοξον καὶ μαγευτικὸν τῶν αἰώνων ὄνομα! Ἀπόρροια τῆς θείας μεγαλοφυΐας, γοήτευμα τῆς ἀνθρωπίνου γλώσσης καὶ σέμνωμα τοῦ ἀνθρωπίνου νοός! Σοῦ τὰς τύχας διεῖπεν ἄλλοτε ὁ Μέγας Περικλῆς, ὁ Δίκαιος Ἀριστείδης· σήμερον δὲ κατὰ μέγα μέρος διέπουσιν αὐτάς, ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων, ἄνθρωποι μεγάλα μὲν φέροντες ὀνόματα, οἷον Πατριάρχαι, Ἱεράρχαι, Ἀρχιεπίσκοποι, Ἐπίσκοποι, Μητροπολῖται, Γέροντες, Δημογέροντες, Ἄρχοντες, Πρεστῶτες, Εἰσπράκτορες, Πράκτορες, Πρόκριτοι, ἥκιστα δὲ γνωρίζοντες τὰ μεγάλα καθήκοντα αὐτῶν, τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν αὐτῶν!

Σὺ ἄλλοτε ἔφερας εἰς τοὺς κόλπους σου μεγάλους ῥήτορας, Δημοσθένεις, Λυσίας, Ἰσοκράτας· θείους ἀοιδούς, Ὁμήρους, Εὐριπίδας, Σοφοκλεῖς, Ἀλκαίους, Αἰσχύλους· δαιμονίους φιλοσόφους, Σωκράτας, Πλάτωνας, Ἀριστοτέλεις, Πυθαγόρας, Πιττακούς, Θεοφράστους· περιφήμους νομοθέτας, Σόλωνας, Λυκούργους, Δράκοντας, Φιλολάους, Χαρώνδας, Σελεύκους, Μίνωας· ἀμιμήτους ζωγράφους καὶ καλλιτέχνας, Πολυκλείτους, Ἀπελλεῖς, Παρρασίους, Ἀπολλοδώρους, Τιμάνθας, Φειδίας· περιβλέπτους μουσικούς, Ἀρίονας, Τερπάνδρους· διασήμους ἱστοριογράφους, Ἡροδότους, Θουκυδίδας, Ξενοφῶντας, Πλουτάρχους· ἐπιφανεῖς ἐκκλησιαστικούς, Βασιλείους, Γρηγορίους, Χρυσοστόμους! Σήμερον δὲ τί φέρεις; Ἐκτὸς ἐντίμων τινων ἐξαιρέσεων, κληρικούς, ἐξ ὧν οἱ μὲν

(1) Οἱ κύλλαροι πᾶν ἄλλο ἔχουσιν ἢ εὐθὺ βάδισμα, διὰ τοῦτο Petits-Boiteux λέγονται ὑπὸ τῶν Γάλλων.

ἐκ τοῦ ἄμβωνος τῶν Ἐκκλησιῶν φωνασκοῦσιν « ὁ δουλεύων ἐν τῷ Ναῷ, ἐκ τοῦ Ναοῦ τραφήσεται », διότι τοῦτο μόνον ἀφορᾷ αὐτούς· οἱ δὲ διδάσκουσι τὴν μετριοφροσύνην, τὴν ἀρετήν, χωρὶς ὅμως νὰ χρησιμεύωσι πάντοτε καὶ ὡς παράδειγμα μετριοφροσύνης καὶ ἀρετῆς, ἐνῶ, κατὰ τὸν σοφὸν Σενέκα, τὸ παράδειγμα κάλλιον τοῦ λόγου διδάσκει !—Ἐὰν ἃ τοῖς ἄλλοις ἐπιτιμῶμεν αὐτοὶ μὴ δρῶμεν, ἄριστα καὶ δικαιότατα βιώσομεν· λέγει ὁ Θαλῆς, ὅπερ ὅμως φεῦ ! οὐδέποτε ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ! —Λαϊκούς, ἐξ ὧν αἱ μὲν ἀμεριμνῶσιν ὁλοτελῶς περὶ τῶν πραγμάτων τῶν κοινοτήτων, ὧν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ποδηγέται τυγχάνουσι, περιορίζοντες ἁπάσας αὐτῶν τὰς μερίμνας περὶ ἑαυτῶν καὶ μόνον περὶ ἑαυτῶν· οἱ δὲ προσπαθοῦσιν ὅλαις δυνάμεσι νὰ καταπνίξωσι πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν προαγωγὴν ἐν τῷ τμήματι αὐτῶν, φοβούμενοι μὴ ἀποδειχθῶσιν ἕτεροι ἱκανώτεροι καὶ εὐπορώτεροι αὐτῶν, καὶ περιέλθωσιν οὗτοι εἰς τὰ πράγματα, καταρρίπτοντες ἐκείνους· οἱ δέ, τέλος, ἀσχημονοῦσι δημοσίᾳ καὶ βαναύσως ὑβρίζουσι τοὺς ὁμοίους αὐτῶν διότι κατ' Εὐριπίδην

Ὁ χρυσὸς ἅτ εὐτυχία—Φρονεῖν βροτοὺς ἐξάγεται—Δύνασιν ἄδικον ἑρέλκων

διατάσσοντες αὐτοὺς αὐστηρῶς καὶ ἀγερώχως νὰ φέρωσιν ἀνυπερθέτως τοὺς φόρους των, διότι ἄλλως θὰ τοὺς ἐφυλάκιζον αὐθωρεί, δυνάμει τοῦ νόμου, οὗτινος αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἔνδοξοι δημιουργοί !

Καὶ ἠξεύρετε, μῆτερ, πόθεν ὁ μέγας οὗτος καὶ ἔνθερμος ζῆλος, ὁ ἀείποτε δι' αἰκισμῶν καὶ φυλακίσεων ἐκδηλούμενος πρὸς ταχεῖαν εἴσπραξιν τῶν φόρων, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀπόρων, μολονότι ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου οὐδέποτε ἔδωκεν αὐτοῖς διαταγὴν τοιαύτην, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως ; Διότι τοὐλάχιστον τὸ ἥμισυ τῶν φόρων τούτων εἰσπράττεται διὰ τὰ ἰδιαίτερα ταμεῖα αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες τὴν διαταγὴν ταύτην δίδουσιν, ἢ ἐκείνων, ὧν τυγχάνουσι τὰ εὐτελῆ ὄργανα (ἀφοῦ μάλιστα οἱ κατὰ τόπους φόροι εἶνε ὡρισμένοι, καὶ εἰς τοὺς κυρίους τούτους ἀπόκειται ἤτε διανομὴ καὶ εἴσπραξις, κατ' ἰδίαν, ἐννοεῖται, ἑαυτῶν βούλησιν), διότι τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἔχουσιν ἀνάγκην χρημάτων, ὅπως πληρώσωσι τοὺς τέκτονας καὶ ἀρχιτέκτονας ἐκείνους, οἵτινες οἰκοδομοῦσι τὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα αὐτῶν, μέγαρα, ὧν τὰ μὲν θεμέλια ἀποτελοῦσι ῥάκες δακρύων θυμάτων μυριάδων, τὰ δὲ κολοσσιαῖα τείχη τὰ κόκκαλα αὐτῶν, τὴν δὲ κορωνίδα—κεκοσμημένην οὐχὶ πλέον di'oeils de boeuf (ὀφθαλμῶν βοῶν) κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἔκφρασιν, ἀλλὰ δι' ὀφθαλμῶν ἀνθρώπων—ἡ κορωνὶς τῶν δυστυχημάτων, ἣν ἐπέθηκεν αὐτοῖς ἡ ἀπηνὴς ἐκείνων χείρ ! διότι ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ πληρώσωσι τὸ τίμημα τῶν νεωστὶ ἀγορασθεισῶν ἐπαύλεων, διὰ τοῦ ἱδρῶτος τῶν πτωχῶν ἀρδευομένων καὶ τούτων ! διότι σπεύδουσι, φοβούμενοι μήπως ἀντικαταστῶσιν ὑπὸ ἄλλων καὶ

ἁρπάσωσιν οὗτοι ἀπὸ τὰς χεῖράς των τοὺς διὰ τὰ ἰδιαίτερα ταμεῖα αὐτῶν προωρισμένους, ψευδῶς δὲ καὶ τολμηρῶς πάνυ βασιλικοὺς ἀποκαλουμένους φόρους, δι' ὧν ὁ ὑπὸ τοιούτων καὶ οὕτωσὶ φορολογούμενος λαὸς μηδὲν μηδέποτε ἐξηγόρασεν, ἀφῃρῶν τὴν εὐημερίαν του, τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν προαγωγήν του ! διότι, τέλος, τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν θεωροῦσιν οὗτοι, τοὐλάχιστον οἱ πλεῖστοι, οὐχὶ ὡς λειτουργίαν, ἀλλ' ὡς ἐμπορίαν, καίπερ κατ' Ἰσοκράτην « οὐκ ἐμπορίαν, ἀλλὰ λειτουργίαν νομίζειν δεῖ εἶναι » τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν. »

Πιστεύσατέ μοι, μῆτερ, καταρῶμαι τὴν τύχην καὶ πικρῶς παραπονοῦμαι, διότι ἐγεννήθην γυνή ! ὤ ! ἂν ἐγεννώμην ἀνήρ, τὸ ἐπαναλαμβάνω, ἤθελον ὅλαις δυνάμεσι συνδράμει τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας τούτους λαούς, καὶ δὴ τὸ πρῶτόν μου ἔργον ἤθελεν εἶσθαι νὰ ἀναπετάσω τὴν σημαίαν τῆς ἠθικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν ἀθλίων τούτων καὶ μικροσκοπικῶν τυραννίσκων, τῶν καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως καταχρωμένων καὶ τὴν ἀποσολὴν αὐτῶν παραγνωριζόντων, τυραννίσκων, τέλος, οὔτε ἱερὸν οὔτε ὅσιον ἐχόντων ! Ἤθελον τοὺς ῥίψει ἐν ἀκαρεῖ καὶ ἤθελον ἀντικαταστήσει αὐτοὺς δι' ἀνθρώπων ἀγαθῶν, καθ' ὅσον κατὰ Πίνδαρον . . . .ἐν δ' ἀγαθοῖσι κεῖνται πατρῴαι κεδναὶ πολίων κυβερνάσιες— δι' ἀνθρώπων φρονίμων καὶ δικαίων—καθ' ὅσον κατ' Ἀριστοτέλην « Ὥσπερ ἐν τοῖς πολέμοις συμφέρει τοὺς εὐψυχοτάτους πρώτους »τάττειν, οὕτως ἐν ταῖς πολιτείαις λυσιτελεῖ τοὺς φρονιμωτά»τους καὶ δικαιοτάτους προεστάναι τοῦ πλήθους» —δι' ἀνθρώπων οὐχὶ μόνον μὴ ἀδικούντων, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐπιτρεπόντων τοῖς ἀδικοῦσιν ἀδικεῖν, πρὸς οὕς, κατὰ Πλάτωνα, διπλασία ὀφείλεται τιμή, διότι οὐχὶ μόνον δὲν ἀδικοῦσι τινά, ἀλλὰ καὶ εἰς οὐδένα ἐπιτρέπουσι νὰ ἀδικήσῃ τινά· « Τίμιος μὲν καὶ ὁ μηδὲν ἀδικῶν· ὁ δὲ μηδ' ἐπιτρέπων τοῖς ἀδικοῦσιν ἀδικεῖν, πλέον ἢ διπλασίας τιμῆς ἄξιος ἐκείνου. » Δι' ἀνθρώπων, τέλος, ἐναρέτων, πεπαιδευμένων, τῆς ἐθνικῆς ὑπολήψεως φειδομένων, ἑαυτοὺς σεβομένων καὶ τὸ ἀληθὲς συμφέρον αὐτῶν οὐχὶ ἐν τῷ ἀτομικῷ συμφέροντι αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ ἔθνους καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἁπάσης εὑρισκόντων ! Ἤθελον καταρρίψει ἐκ θεμελίων τὸ πανάθλιον σημερινὸν σύστημα, ἐξ οὗ ἀφθόνως ἀπορρέει πᾶσα κατάχρησις, πᾶσα διαφθορὰ καὶ ἀκολασία, καὶ ἤθελον ἀντικαταστήσει αὐτὸ δι' ἑτέρου, μὴ συγχωροῦντος τὰς καταχρήσεις, τιμωροῦντος τὴν κακίαν, βραβεύοντος τὴν ἀρετὴν καὶ ἐξασφαλίζοντος τὴν εὐημερίαν καὶ ἄνεσιν τῶν λαῶν τούτων, ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγῖδα τῶν ὑφισταμένων νόμων καὶ τῶν ἐθίμων, καὶ τῶν ὑπὸ τῆς Αὐτ. Κυβερνήσεως ἐπιδαψιλευθέντων αὐτοῖς πολυτίμων προνομίων ! Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐγεννήθην ἀνήρ

—Ἀλλ' ἂν ἐγεννᾶσο ἀνήρ, τῇ εἶπον γελῶσα, ὁ Τέρπανδρος δὲν ἤθελε σὲ ἀγαπᾷ ὅπως σὲ ἀγαπᾷ σήμερον.

—Τοὐλάχιστον ἤθελεν ἀγαπᾷ τὰς πράξεις μου, ἂν οὐχὶ ἐμέ, εἶπεν ἡ Ζηνοβία, καὶ ἐπομένως ἤθελον σεμνύνεσθαι καὶ τότε, ὅσον σεμνύνομαι σήμερον διὰ τὸν πρός με ἔρωτά του. Διότι ὁ δείγματα εἰλικρινοῦς ἀγάπης τῶν λαῶν λαμβάνων ἄρχων, εἴτε μεγάλος εἴτε μικρός, αἰσθάνεται τὴν αὐτὴν ἡδονήν, οἵαν αἰσθάνεται καὶ μία γυνή, λαμβάνουσα τὰς ψηλαφητοτέρας τῶν ἀποδείξεων περὶ τοῦ πρὸς αὐτὴν αἰσθήματος τοῦ ἐραστοῦ της.

Δύω ἔρωτες, μῆτερ, καταφλέγουσι τὴν καρδίαν μου, καὶ οἱ δύω ἐπίσης δεινοὶ καὶ ἐνθουσιώδεις· ὁ πρὸς τὸν Τέρπανδρον ἔρως μου καὶ ὁ ἔρως πρὸς τὸ λυτρῶσαι τὴν ἀδικουμένην ἀνθρωπότητα! Ἀλλ' οἴμοι! ὅπως ἔχουσι σήμερον τὰ γυναικεῖα πράγματα, ἡ γυναικεία ἐνέργεια περιορίζεται ἐντὸς στενοτάνων ὁρίων, καὶ μηδὲν ἔχω νὰ πράξω, δυνάμενον νὰ ἐφελκύσῃ τὴν ἀγάπην τῆς ἀνθρωπότητος, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Τερπάνδρου! Ὁ Τέρπανδρος κατὰ τοῦτο μόνον δύναται νὰ μὲ ἀγαπᾷ καὶ ὑπολήπτεται, ὅτι εἰμὶ εἰλικρινῶς ἀφωσιωμένη πρὸς αὐτόν, καὶ τοῦτο κατὰ καθῆκον κοινωνικὸν καὶ ἀπαραίτητον, καὶ ὅτι δὲν συμμερίζομαι τὰς γελοιωδεστάτας τοῦ φύλου μου ἰδέας, μήτε τὴν ματαιότητά του, οὐδὲ βάφω τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, οὐδὲ φέρω ἐπὶ τῶν παρειῶν, τῶν χειλέων καὶ τῶν ὀφρύων μου τὰ ἀπαίσια τῆς διαφθορᾶς στίγματα, οὐδὲ περιβάλλομαι διάχρυσον ἀναίδειαν, οὐδὲ περικοσμοῦμαι μὲ διάλιθον ἀναισχυντίαν, οὐδὲ φέρω χρυσοῦφαντον κόμην δαίμονος ἐν ταῖς συναναστροφαῖς, καθισταμένη αὐτόχρημα γελοιογραφία, οὐδὲ ἴσταμαι, τέλος, ἀπέναντι τοῦ καθρέπτου ἀπὸ πρωΐας μεχρις ἑσπέρας καλλωπιζομένη, ὅπως ἀρέσω εἰς τὸν κόσμον, ἀφοῦ ἅπαξ συνεδέθην μετ' ἐκείνου!

—Ζηνοβία, θύγατερ, τῇ εἶπον, μὴ εἶσαι τοσοῦτον αὐστηρὰ πρὸς τὸ φῦλόν σου. Εἶνε ἀληθές, ὅτι τινὲς τῶν δι' ἠθικῶν ἢ θρησκευτικῶν δεσμῶν, ὡς λέγεις, συνδεδεμένων γυναικῶν καταφεύγουσιν ἐνίοτε εἰς γελοῖα μέσα, ὅπως φαίνωνται ὡραῖαι· εἶνε ὅμως ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι μεταξὺ τῶν γυναικῶν τούτων ὑπάρχουσι καὶ πράγματι ἐνάρετοι, ἐπιθυμοῦσαι μολοντοῦτο νὰ φαίνωνται ὡραῖαι, πλὴν οὐχὶ πρὸς ἄλλους, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους, μεθ' ὧν ὁπωσδήποτε συνδεδεμέναι τυγχάνουσι.

—Καὶ πῶς, ἀνέκραξεν ἡ Ζηνοβία μετά τινος τόνου, καὶ πῶς εἶνε δυνατὸν μία γυνή, πράγματι ἐνάρετος οὖσα, νὰ θέλῃ ν' ἀρέσκῃ τῷ συζύγῳ αὐτῆς ἢ ἐκείνῳ, μεθ' οὗ ἠθικῶς ὑπάρχει συνδεδεμένη, οὐχὶ ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ὡραιότητος τοῦ προσώπου; πῶς εἶνε δυνατὸν μία γυνὴ ἐνάρετος οὖσα ν' ἀγνοῇ τὸ σύμβολον τῆς ἀρετῆς, ὅπερ ἐστὶν ἡ σεμνοπρέπεια, ν' ἀγνοῇ τὸ τοῦ Ἐπικτήτου· προσέχειν ἄξιον (ταῖς γυναιξὶν) ἵνα αἰσθωνται, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ τιμῶνται, ἢ τῷ κόσμιαι φαίνεσθαι καὶ αἰδήμονες. Ἀδύνατον, μῆτερ, εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνή, νὰ ᾖ ἐνάρετος κατ' οὐσίαν, καὶ μὴ ἐνάρετος κατὰ τοὺς τύπους, ἤτοι ἐνάρετος ἐσωτερικῶς καὶ μὴ ἐνάρετος ἐξωτερικῶς, ὡς εἶνε ἀδύνατον νὰ ᾖνέ τις ὑγιὴς ἐσωτερικῶς, καὶ νὰ φέρῃ συμπτώματα βαρυτάτης ἀσθενείας ἐξωτερικῶς. Ἐφ' ᾧ λίαν ὀρθῶς λέγει ἡ μὲν Μέλισσα τῆς Ἀττικῆς «καὶ τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ ἐλευθέριον, καὶ τὸ ταπεινόν τε καὶ ἀνελεύθερον, καὶ τὸ σωφρονιστικόν τε καὶ φρόνιμον, καὶ τὸ ὑβριστικόν τε καὶ ἀπειρόκαλον, καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων καὶ ἑστώτων καὶ κινουμένων ἀνθρώπων», διαφαίνει, ὁ δὲ τῆς Χαιρωνείας φιλόσοφος «Τῆς ἀρετῆς πρᾶον τό τε βάδισμα, καὶ τὸ βλέμμα καθεστηκός» Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ τὸν πολυτελῆ ἱματισμόν, ὃν περ ὁ Διονύσιος, τύραννος τῆς Σικελίας, ἔπεμψε ταῖς θυγατράσιν αὐτοῦ, εἰπών «φοβοῦμαι μὴ περιθέμεναι αἱ κόραι φανῶσί μοι αἰσχραί.» —Ἡ γυνή, μῆτερ, κατὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὀφείλει νὰ ᾖ ἀνωτέρα πάσης ὑπονοίας. Καὶ πῶς θὰ ἦνε ἀνωτέρα πάσης ὑπονοίας, ἀφοῦ ἡ πολυτέλεια καὶ ὁ καλλωπισμός, ἤτοι ὁ τῆς καλλονῆς πόθος, πάντοτε ὑπονοίας ὑποκρύπτει; «Ἀνύποπτον εἰς διαβολὴν δείκνυσι γυναῖκα τὸ μὴ καλλωπίζεσθαι, μήτε μὴν κοσμεῖσθαι πέραν τοῦ πρέποντος» λέγει ὁ Κύριλλος. Καί, «γυνὴ τῷ προσώπῳ κοσμουμένη, τὴν τῆς ψυχῆς ἀμορφίαν ἐμφαίνει «λέγει ὁ Ἀρίστιππος.—Ἄλλως τε δὲ καὶ πῶς πιστευτὸν τοῦτο, ἀφοῦ αὕτη, ἡ κατὰ τὴν ἰδέαν σας ἐνάρετος, τότε μάλιστα καταφεύγει εἰς τὰ γελοιωδέστερα μέσα ὅπως φανῇ ὡραία, ὅταν πρόκηται νὰ παρουσιασθῇ οὐχὶ πρὸς τὸν σύζυγόν της ἢ πρὸς ἐκεῖνον, μεθ' οὗ ὁπωσδήποτε συνδεδεμένη τυγχάνει, ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον;—«Πράσσει γὰρ ἔργῳ μὲν σθένος, βουλαῖσι δὲ φρήν» λέγει ὁ Πίνδαρος, καὶ πολὺ δικαίως. Ὦ ματαιότης, ὦ! ἀφροσύνη γυναικεία! καὶ τοιαύτη ἔσεται ἡ γυνή, ἐνόσῳ, παραγνωρίζουσα οἰκτρῶς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν αὐτῆς, ἀπωθεῖ μετὰ περιφρονήσεως τὸν θεῖον τῆς σπουδαιότητος μανδύαν, περιτυλισσομένη εἰς τὰ χαμερπῆ ὑφάσματα ἐκεῖνα, ὅσα νομίζει ὅτι δύνανται νὰ τῇ περιποιήσωσι τὴν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ποθητὴν αὐτῇ καλλονὴν καί, ῥίπτουσα χαμαί, μετ' ἀσεβείας ἀνηκούστου, τὸ δι' οὐρανίων ἀκτίνων κεκοσμημένον διάδημα τῆς ἀρετῆς, θηρεύει μετὰ ζέσεως καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας

διάδημα μαργαριτῶν καὶ ἀδαμάντων, διάδημα ματαιότητος!

Διὰ τοῦτο, προκειμένου περὶ τοῦ φύλου μου, πολλάκις ἐξέφρασα τὴν ταπεινήν μου γνώμην, ὅτι αὐτὸ δεινῶς παρεγνώρισε τὸν προορισμόν του καὶ διὰ τοῦτο ἕρπει σήμερον, ὅπου ἕρπει, ἤτοι ἐπὶ βορβόρου τῆς ματαιότητος, ἐπὶ φρικώδους ἕλους τῆς ἀθλιότητος!

Ὁ προορισμὸς τῆς γυναικός, μῆτερ, εἶνε ἐπίσης μέγας, ἐπίσης ὑψηλός, καθὼς καὶ ὁ τοῦ ἀνδρός. Καὶ ὅμως ὁ μὲν ἀνήρ, ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ αὐτοῦ, κηρύσσει, ὅτι ἡ γυνή, ὡς ἐκ τῆς ἀδυνάτου φύσεως αὐτῆς, δὲν εἶνε προωρισμένη δι' ὑψηλὰ πράγματα τοιαῦτα, δι' οἷα ἐστὶν ὁ ἀνήρ, περιφρονοῦσιν αὐτὴν ὡς ὄν τι ἡμιτελές, ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν ἀναγκαῖον κακὸν καὶ τὰ τοιαῦτα· ἡ δὲ γυνή, ἐν τῷ κακῶς ἐννοουμένῳ συμφέροντι αὐτῆς, τὸ πιστεύει ἢ τοὐλάχιστον προσποιεῖται, ὅτι τὸ πιστεύει, καὶ δὴ ἀντὶ νὰ βαδίσῃ τὴν ὑψηλήν, τὴν εὐγενῆ, τὴν θείαν, τὴν πλήρη ἀνθέων καὶ κρίνων καὶ μυρσινῶν καὶ ῥόδων ὁδὸν τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς ἀρετῆς, ὁδὸν ἣν διεχάραξεν αὐτῇ ὁ μέγας προορισμὸς αὐτῆς, ἡ ὑψηλὴ ἀποστολὴ αὐτῆς, αὐτὴ ἡ χεὶρ τοῦ Πλάστου, δρέπουσα τὰ ἄνθη ταῦτα καὶ κοσμοῦσα δι' αὐτῶν τό τε σῶμα καὶ τὴν καρδίαν, τήν τε διάνοιαν καὶ τὴν ψυχήν, αὕτη ἕρπει φεῦ! ἐπ' ἄλλης ὁδοῦ, σκολιᾶς, ταπεινῆς, δυσβάτου, βορβορώδους, δυσώδους, πλήρους ἀκανθῶν καὶ τριβόλων, ἀείποτε φέρουσα καὶ ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῆς τὰς λίαν ἐπικινδύνους πληγὰς τῶν ἀκανθῶν τούτων καὶ ἀείποτε προδίδουσα τὰ ἀπαίσια ἴχνη αὐτῆς, διὰ τοῦ ἐκ τῶν πληγῶν τούτων ῥέοντος αἵματος!

Πρὸς Θεοῦ, κατὰ τί διαφέρει ἡ γυνὴ ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἀποβῇ τοσοῦτον σπουδαία, ὅσον καὶ ὁ ἀνήρ; Ἐγὼ μάλιστα φρονῶ ὅτι ἡ γυνὴ κέκτηται πλεονεκτήματα, ὧν στερεῖται ὁ ἀνήρ. Καὶ μήπως οἱ ἄνδρες φρονοῦσιν ἄλλως; Οὐχί! Ἀπόδειξις τὸ τερατῶδες ἐκεῖνο φιλοσοφικὸν σύστημα, ὅπερ οἱ φιλοσοφοῦντες τούτων καθιέρωσαν, καθ' ὃ ἡ γυνὴ ὑπερέχει μὲν τοῦ ἀνδρὸς εἰς πράγματα αἰσθηματικά, εἶνε ὅμως κατωτέρα αὐτοῦ εἰς πράγματα διανοητικά! Ὁποῖον ἀξιοθαύμαστον φιλοσοφικὸν σύστημα! Σύστημα τοιοῦτον μόνον ὑπὸ φιλοτιμίας καιρίως τρωθεὶς ἀνὴρ δυνατὸν νὰ ἐπινοήσῃ, καὶ μόνον ὑπὸ θανατηφόρου ἠθικοῦ τραύματος σκοτοδινιασθεὶς δυνατὸν νὰ ἐγκολπωθῇ! Διότι διὰ τοῦ συστήματος τούτου τί ἄλλο ἀπέδειξαν οἱ φιλόσοφοί μας οὗτοι, ἄκοντες βεβαίως, εἰμὴ τὴν ὑπεροχὴν τῆς γυναικὸς ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ κατὰ τὰ διανοητικά; Καὶ πρόχειρος ὁ λόγος. Ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ διανοηθῇ, δέον πρότερον νὰ

αἰσθανθῇ. Ὁ δὲ βαθμὸς τῆς διανοίας δὲν δύναται νὰ ᾖ ὀλιγώτερος τοῦ βαθμοῦ τῆς αἰσθητικότητος. Διότι ἡ διάνοια τί ἄλλο εἶνε εἰμὴ τὸ ἀπαύγασμα τῆς αἰσθήσεως; Πότε ἔδειξε σμικρότατον σημεῖον αἰσθητικότητος ὁ ἀσθενεῖς ἔχων τὰς φρένας, ὁ βλάξ, ὁ ἠλίθιος, ὁ μικρόνους; Ἀπεναντίας δὲ οἱ ὑπερέχοντες κατὰ τὴν διάνοιαν δὲν ἀπεδείχθησαν ὡς ὑπερέχοντες τῶν ἄλλων κατὰ τὴν αἰσθητικότητα; Ὁ Ἰσοκράτης, ἐν παραδείγματι, ἀσιτήσας τρεῖς ἡμέρας δὲν ἀπέθανε μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἧτταν τῶν Ἀθηναίων; Τὸ αὐτὸ δὲν ἔπραξε καὶ ὁ Δημοσθένης διὰ δηλητηρίου; Ὁ Αἰσχύλος δὲν ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης, διότι ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐν ποιητικῷ διαγωνισμῷ; Ὁ δὲ Κάτων διὰ τὴν ἔκλειψιν τῆς ἐλευθερίας; Ὁ δὲ Λύκαμβος καὶ ἡ Νεοβούλη διότι διεκωμῳδήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιλόχου; Ὁ δὲ Ὡράτιος διὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαικήνα; Ὁ δὲ Ρακίνας διότι δὲν τὸν ἐχαιρέτησεν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'. διαβαίνων; Ὁ δὲ Λεβοᾶς διότι δὲν ἔχαιρε τὴν εὔνοιαν τοῦ Μονάρχου τούτου; Ὁ δὲ Πάπας Κλήμης Ζ'. διὰ δυσάρεστόν τινα ἐπιστολήν, ἣν ἔλαβεν ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων; Ὁ δὲ ἀξιόλογος ἰατρὸς Βεζάλης ἰδὼν ὅτι ἀνέταμε κατὰ λάθος ζῶντα ἄνθρωπον; Ἐν ὀλίγοις, ἡ μεγίστη διάνοια δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ἡ καθαρὰ ἀντανάκλασις τῆς μεγίστης αἰσθητικότητος;—«Οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει» λέγει ὁ μέγας Ἀριστοτέλης.—Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῶν, ὡς σύμβολα τῆς μεγίστης σωματικῆς, ἅμα δὲ καὶ τῆς μεγίστης πνευματικῆς δυνάμεως (ἀναμφιβόλως δὲ καὶ τῆς εὐαισθησίας) εἶχον τὰς σφίγγας, παριστανούσας λέοντα μὲ στῆθη καὶ κεφαλὴν γυναικός. Διατί δὲν παρίστανον τὴν μεγίστην πνευματικὴν δύναμιν διὰ κεφαλῆς ἀνδρός, ἀλλὰ διὰ κεφαλῆς γυναικός, ἀφοῦ μάλιστα οἱ παριστάνοντες τὰς σφίγγας ταύτας ἦσαν ἄνδρες, καὶ ἄνδρες ἔξοχοι, ἄνδρες σοφοί, καὶ οὐχὶ γυναῖκες; Ἀπέναντι δὲ τοῦ γεγονότος τούτου καὶ μυρίων ἄλλων τοιούτων· ἀπέναντι ἀδιαφιλονεικήτων ἱστορικῶν πραγμάτων τί χρησιμεύουσι τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, τί χρησιμεύουσιν οἱ ρητορικοὶ πάταγοι καὶ αἱ κοιτικαὶ μεταφοραὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν δορυφόρων αὐτῶν γυναικῶν, αἵτινες ὅπως καθεύδωσιν ἐν ἀνέσει καὶ ἄνευ συστολῆς ἐπὶ τῆς στρωμνῆς τῆς ματαιότητος θέλουσι νὰ παραστήσωσιν ἑαυτὰς ὡς ἀνικάνους πρὸς ἔργα σπουδαῖα πρὸς ἔργα ὑψηλά;

Ναί! μῆτερ! ἡ γυνὴ κέκτηται πλεονεκτήματα, ὧν στερεῖται ὁ ἀνήρ. Ἔχει ἐν μείζονι μοίρᾳ τὴν τοῦ ἀνδρὸς εὐαισθησίαν, ὡς καὶ

αὐτοὶ τὸ ὁμολογοῦσι, καὶ ἑπομένως μείζονα συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῶν ἄλλως τε ἀποδεδειγμένων λόγων μου, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω ἓν μόνον παράδειγμα ἐκ τῶν πολλῶν. Ἡ γυνὴ τῆς Ἰνδικῆς, ἐν τῇ συναισθήσει τοῦ καθήκοντος αὐτῆς, ρίπτεται ἐν τῇ πυρᾷ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, ἵνα ταχύτερον ἀπέλθῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς πρὸς ἀναζήτησίν του. Ὁ δὲ εὐαίσθητος καὶ λεπτὸς τῇ καρδίᾳ ἀνήρ, ὡς νὰ μὴ εἶχε τὰ αὐτὰ καθήκοντα πρὸς τὴν σύζυγόν του, τί ποιεῖ; Λαμβάνει δευτέραν γυναῖκα, μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης, καὶ τρίτην μετὰ τὸν θάνατον τῆς δευτέρας, καὶ τετάρτην μετὰ τὸν θάνατον τῆς τρίτης, καὶ δεκάτην μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἐνάτης! Ἀλλὰ μόνον ἡ γυνὴ τῆς Ἰνδικῆς δὲν παρέχει ἡμῖν τὰς τρανωτάτας ἀποδείξεις ἐπὶ τῇ συζυγικῇ ἢ καὶ ἐρωτικῇ πίστει (εὐσέβεια γυναικεία ὁ πρὸς τὸν ἄνδρα ἔρως· λέγει ὁ Δίων) ἤτοι ἐπὶ συναισθήσει τοῦ καθήκοντος, οὐδὲ μόνος ὁ ἀνὴρ τῆς Ἰνδικῆς ἐπὶ συζυγικῇ ἢ ἐρωτικῇ ἀπιστίᾳ (χαλεπόν ἐστι, μᾶλλον δ' ἴσως ἀμήχανον, ἀμερμφῆ καὶ καθαρὸν ἀνδρὸς ἐπιδεῖξαι βίον· λέγει ἕτερος Ἕλλην φιλόσοφος) ἤτοι ἐπὶ ἀναισθησίᾳ· πλείονας τῆς μιᾶς ἀπαριθμεῖ Ἀλκηστίδας, Ἀγριππίνας, Ἀλκιάνας, Ἀλκιθέας, Κλείτας, Λαοδαμείας, Κυρίας Κλαΐρας, Σαὶν-Στεφάνους, Ἀβώ, Πολυδώρας, Διδούς, Πολυξένας, Φιλλίδας, Μαρίας Ἄννας Σοφίας, Μαρίας Θηρεσίας, Ἐλισάβετ, ἐνῶ οὐδένα ἴσως ἄνδρα, ἐκτὸς τῶν τριγώνων! Ἔχομεν τὰς Ἀριάδνας μας καὶ τοὺς Θησεῖς, τὰς Μηδείας καὶ τοὺς Ἰάσονας, τὰς Ἀγριππίνας καὶ τοὺς Τιβερίους, τὰς Ἰωάννας Βας καὶ τοὺς Ἰακώβους Μαρχίους, τὰς Αἰκατερίνας, τὰς Ἄννας, τὰς θυγατέρας τοῦ Δουκὸς Κλιβίας καὶ τοὺς Ἐρρίκους Η'. ὅστις καὶ ἑξάκις ἐνυμφεύθη!! τὰς θυγατέρας τοῦ Ὄθωνος, Δουκὸς τῆς Βαυαρίας, καὶ τοὺς Βελφίους, τὰς Θευτεβέργας καὶ τοὺς Λοθάρχους Βους, τὰς Ἀγγεβούργας καὶ τοὺς Φιλίππους Αὐγούστους, τὰς Μαργαρίτας καὶ τοὺς Ἀλβρέχτους, τὰς Ὀκταβίας καὶ τοὺς Ἀντωνίους, τὰς Ἰωσηφίνας καὶ τοὺς Ναπολέοντας!! Φεῦ! ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν ὁ φονεύων τὴν γυναῖκά του κατεδικάζετο νὰ πληρώνῃ πεντήκοντα μὲν βόας, ἂν ὁ φονεὺς ἦτο Κόμης, πέντε δὲ μόνον, ἂν ἦτο ἰδιώτης!!! Καὶ ποῦ νομίζετε; ἐν Οὐγγαρίᾳ. Καὶ πότε; Βασιλεύοντος Στεφάνου τοῦ Ἁγίου!!! Ἁγίου ἴσως, διὰ τὴν ἁγίαν καὶ ἀξιοθαύμαστον ἐκείνην νομοθεσίαν του!!! Καὶ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ἐπώλει τὴν σύζυγόν του ἀντὶ δηναρίων τινῶν, καὶ τοῦτο δυνάμει νόμου!!!—Ὦ! ὡς καὶ αὐτὸς ὁ μικρὸς ποταμὸς Ἄκις ἐχρησίμευσέ ποτε ὡς μεγάλη καὶ ψηλαφητὴ ἀπόδειξις τῆς πίστεως

τῆς γυναικείας, ὁ δὲ πύργος τῆς Σηστοῦ ὡς τὸ τρόπαιον αὐτῆς, ἐνῶ οἱ καίοντες ἄνθρακες τῆς θυγατρὸς τοῦ Κάτωνος κατέκαυσαν διὰ παντὸς τὰς βδελυρὰς γλώσσας τῶν περὶ τῆς γυναικείας πίστεως ἀμφιβαλλόντων ἠλιθίων! Εἰς αὐτὰς δὲ καὶ τόσας ἄλλας ἃς προσθέσωμεν ὡς καὶ αὐτὰς τὰς ἁπλουστάτας συζύγους τῶν χωρικῶν τῆς Βαυαρίας, αἵτινες ἐν καιρῷ δεινοῦ πολέμου ἐπιτραπεῖσαι ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν νὰ λάβωσιν εἰς τοὺς ὤμους ὅ,τι ἂν ἐβούλοντο καὶ ἐξέλθωσι τῶν χωρίων των, παρέλαβον μόνον τοὺς συζύγους αὐτῶν καὶ ἐξῆλθον, ἅτε δὴ θεωροῦσαι τὸν σύζυγον ὡς τὸ πολυτιμότερον καὶ ἱερώτερον τῶν ἐπὶ τῆς Γῆς ἀγαθῶν. Ἀλλ' ἡ εὐαίσθητος γυνὴ οὐχὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου αὐτῆς δὲν θέλει πλέον νὰ ζήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἅμα ἤθελεν ἐννοήσει ὅτι θάνατος ἐπίκειται τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. Ἀπόδειξις ἡ Πορκία τοῦ Βρούτου, ἡ Παυλίνα τοῦ Σενέκα. Τοσοῦτον δὲ συνταυτίζεται μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ὥστε καὶ τῶν σκληροτήτων αὐτοῦ καθίσταται κοινωνός. Ἡ Κία, ἐπὶ παραδείγματι, γυνὴ τοῦ Ὀρδελαφίου, ἀγρίου καὶ σκληροῦ τυράννου, ἀπεδίωξε τὸν ἄλλως τε σεβάσμιον πατέρα της, ἐλθόντα ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Πάπα νὰ προβάλῃ αὐτῷ ἐντίμους συνθήκας, εἰποῦσα, ὅτι ὤφειλε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς διαθέσεις τοῦ συζύγου της. Ἄλλαι δὲ ἐν τῷ συζυγικῷ φίλτρῳ αὐτῶν προβαίνουσι καὶ εἰς πράξεις, ἃς ἦτο ἀδύνατον νὰ διανοηθῶσι πρότερον, ἤτοι πρὸ τοῦ φίλτρου, καὶ ἄνευ τοῦ φίλτρου τούτου, ἥκιστα δὲ νὰ ἐκτελέσωσι.

Καὶ τὸ πῦρ τῆς εὐγνωμοσύνης πολυφλογώτερον καίει εἰς τὰ στήθη τῆς γυναικός. Αἱ γυναῖκες τῆς Ρώμης λ. χ. ἐθρήνησαν ἐπὶ δέκα ὁλοκλήρους μῆνας τὸν θάνατον τοῦ Κοριολάνου, ἐπὶ ἓν δὲ ἔτος τὸν τοῦ Βρούτου, ἐνῶ οἱ ἄνδρες σχεδὸν οὐδόλως!

Καὶ ἡ φλὸξ τῆς φιλανθρωπίας ζωηρότερον φλέγει ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γυναικός, καὶ ἑπομένως ζωηροτέραν αἰσθάνεται ἐπιθυμίαν εἰς τὸ ἀγαθοεργεῖν. Ἀπόδειξις ὅτι τὰ πλεῖστα φιλανθρωπικὰ ἔργα διευθύνονται ἢ διατηροῦνται διὰ τῶν γυναικῶν.

Ἀλλὰ καὶ ὀξύνοιαν μεγαλειτέραν τῆς τοῦ ἀνδρὸς κέκτηται ἡ γυνή. Δὲν βλέπετε μὲ πόσην ἱκανότητα, μὲ πόσην ἐπιτηδειότητα, μὲ πόσην ἑτοιμότητα πνεύματος, μὲ πόσην εὐφυΐαν καὶ ἡ ἀμαθεστέρα τῶν γυναικῶν ἐξαπατᾷ καὶ τὸν σοφώτερον τῶν ἀνδρῶν;

—Ἀλλ' εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἐπιδίδουσιν αἱ γυναῖκες, ἀνέκραξα γελῶσα, μήπως καὶ εἰς ἄλλο τι;

—Ποσῶς δὲν συμφωνῶ, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία μετὰ σοβαρότητος· ὁ εἰς ἓν πρᾶγμα ἐπιδίδων δύναται νὰ ἐπιδώσῃ καὶ εἰς ἕτερον.

Οἱ Ἀθηναῖοι διώρισαν τὸν Σοφοκλέα στρατηγὸν διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι εἶχεν ἐπιδώσει εἰς τὴν ποίησιν. Ἀλλ' ἠξεύρετε, μῆτερ, διατί αἱ γυναῖκες φαίνονται σήμερον ἐπιδίδουσαι μόνον εἰς τὸ ἐξαπατᾶν; Διότι ὡς ἐκ τῆς ἀθλίας ἀνατροφῆς, ἧς τυγχάνουσι, καὶ τοῦ ἀθλιεστέρου προορισμοῦ, ὃν ὑπολαμβάνουσιν ὡς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν αὐτῶν, μόνον ἐν τῷ ἐξαπατᾶν εὑρίσκουσι τὸ ἄθλιον συμφέρον αὐτῶν, τὸ κακῶς ἐννοούμενον συμφέρον αὐτῶν. Ἂν εἶχον συμφέρον ἐν τῇ διπλωματίᾳ λ. χ., ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐν τῇ καθηγησίᾳ, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, νομίζετε ὅτι δὲν ἤθελον ἀναπτύξει τὴν αὐτὴν ἱκανότητα, τὴν αὐτὴν ἐπιτηδειότητα, ἣν ἀναπτύσσουσι σήμερον περὶ τὸ ἐξαπατᾶν; Ναί! μυριάκις ναί! Τοιαύτη ἡ πεποίθησίς μου, πεποίθησις ἐνισχυομένη ἄλλως τε ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ κλονίσῃ αὐτήν.—Πρῶτον ἤδη εἴδομεν γυναῖκας ῥήτορας, ποιητρίας, φιλοσόφους, ἀστρονόμους, συγγραφεῖς διπλωμάτας, πολιτικοὺς κτλ; (1).

—Καὶ νομίζεις, θύγατερ, τῇ εἶπον, ὅτι μία γυνή, ὡς ἐκ τοῦ ἀδυνάτου τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, τοὐλάχιστον καθὰ κηρύσσεται,

(1) Ὁ γενικὸς εἰσαγγελεὺς τῆς Γαλλίας ἀγορεύων κατ' αὐτὰς κατὰ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὰς σκηνὰς τῆς 18 Μαρτίου 1871 ἐν Παρισίοις, ἐπιπίπτει λάβρος κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες τρέφουσι τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ γυνὴ δύναται κάλλιστα νὰ ἀποδειχθῇ τοσοῦτον σπουδαία ὅσον καὶ ὁ ἀνήρ, καὶ ἀναδειχθῇ ἑπομένως δικαστής, βουλευτής, ὑπουργὸς κτλ. ἅμα ἤθελε λάβει τὴν αὐτήν, ἣν λαμβάνει καὶ ὁ ἀνήρ, σπουδαίαν ἀνατροφήν, ὑποδεικνύων τὰς Ἐριννύας ἐκείνας ὡς ζῶσαν ἀπόδειξιν τοῦ ἐσφαλμένου τῆς ἰδέας ταύτης, ἀφοῦ μάλιστα (λέγει) μεταξὺ τῶν γυναικῶν ἐκείνων εὑρέθησαν καί τινες Διδασκάλισσαι, καὶ ἀφοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 πολλαὶ γυναῖκες διέπραξαν τοιαῦτα κακουργήματα.

Ἐπιχείρημα τοσοῦτον σαθρὸν καὶ ἄθλιον οὐδέποτε ἠλπίζομεν παρὰ εἰσαγγέλεως μεγάλου καὶ ἐξηυγενισμένου ἔθνους—Ἡ γυνή, κατὰ τὸν εἰσαγγελέα τοῦτον, δὲν θεωρεῖται ἀξία νὰ μεθέξῃ τῶν δημοσίων πραγμάτων, τοὐλάχιστον καθ' ὅσον δὲν ἀντίκειται πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς, διότι ἠθικά τινα τέρατα καὶ οὐχὶ γυναῖκες διέπραξαν κακουργήματα καὶ κατὰ τὴν μεγάλην τῆς Γαλλίας ἐπανάστασιν καὶ κατὰ τὴν ὀχλαγωγίαν τῶν Παρισίων τοῦ παραλθόντος ἔτους, ἀφοῦ μάλιστα μεταξὺ αὐτῶν εὑρέθησαν καί τινες διδασκάλισσαι!! Ἀλλ' ἆρά γε μεταξὺ τῶν διαπραξάντων τὰ κακουργήματα καὶ κατὰ τὸ 1789 καὶ κατὰ τὸ 1871, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, ποῖοι ἦσαν οἱ περισσότεροι, οἱ ἄνδρες ἢ αἱ γυναῖκες; καὶ ποῖοι οἱ σπουδαιότεροι, οἱ ἄνδρες ἢ αἱ γυναῖκες; Ὡς πρὸς

περιβεβλημένη ἐξουσίαν τινά, ἤθελεν ἐνεργήσει ποτὲ κατ' ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ;

—Διατί ὄχι; ἀπήντησεν ἐκείνη. Τί κοινὸν μεταξὺ ἀγάπης καὶ καθήκοντος; Ναί, ἡ ἀγάπη εἶνε πρᾶγμα ἱερόν, τὸ καθῆκον ὅμως ἱερώτερον. Καὶ ὁ τὸ καθῆκόν του παραβαίνων ἄνθρωπος πᾶν ἄλλο ἢ ἄνθρωπός ἐστι καὶ ὡς τοιοῦτος οὐδ' ἐπιδεκτικὸς ἀληθοῦς ἀγάπης δύναται νὰ θεωρηθῇ. Ὀλίγους εἴδομεν γονεῖς θυσιάσαντας τὰ ἴδια τέκνα αὐτῶν χάριν τοῦ καθήκοντος, ἐνίοτε μάλιστα ἰδανικοῦ; Ὁ Τέρπανδρος εἶνε τὸ προσφιλέστερον ἀντικείμενον, ὅπερ ἔχω ἐπὶ τῆς γῆς. Νομίζετε ὅμως ὅτι, ἂν ποτε ἤθελε κατηγορηθῇ ἐπὶ ἐγκλήματι, ἀπαιτοῦντι κεφαλικὴν ποινήν, ἐγὼ δὲ ἐτύγχανον δικαστής, δὲν ἤθελον τὸν καταδικάσει εἰς θάνατον; Εὐθύς! διότι τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι τὸ καθῆκον μου. Δὲν σᾶς κρύπτω, ὅτι πρὶν ἢ ἤθελον ἀκούσει ἐγώ, ὅτι ἀπήχθη εἰς τὴν λαιμητόμον, ἤθελεν ἀκούσει ἐκεῖνος ὅτι ἀπέθανον ὑπὸ λύπης ἢ μαρασμοῦ, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἔργον ἀτομικόν, μηδεμίαν σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ καθῆκον. Καὶ νομίζετε ὅτι ἄλλως πως ἤθελε πράξει ἐκεῖνος, προκειμένου περὶ ἐμοῦ; Ὄχι. Κατὰ τί λοιπὸν ἤθελον διαφέρει ἐγὼ ἡ γυνὴ ἀπὸ τὸν Τέρπανδρον τὸν ἄνδρα;— Οὐδεὶς Νάρκισσος, οὐδεὶς Ἀλκιβιάδης, οὐδεὶς Ἀχιλλεύς,

τὸν ἀριθμὸν οὐδεμία ἀναλογία, διότι αἱ μὲν γυναῖκες ἐπὶ τῶν δακτύλων ἠριθμοῦντο, οἱ δὲ ἄνδρες ἦσαν ἀναρίθμητοι. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἠθικὴν ἀξίαν ἑνὸς ἑκάστου, αἱ μὲν γυναῖκες ἠρίθμουν περιτρίμματά τινα τῆς κοινωνίας μετά τινων ἀθλίων διδασκαλισσῶν ἢ μᾶλλον παιδονόμων—καθ' ὅσον διδ. ἔδραι, τοὐλάχιστον σπουδαῖαι, δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε ἐν Γαλλίᾳ, οὔτε ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ τῆς ὑφηλίου—οἱ δὲ ἄνδρες δημοσιογράφους, νομικούς, ἰατρούς, πολιτικούς, στρατιωτικούς, διπλωμάτας κτ, ἀνθρώπους, ἐν ὀλίγοις, προετοιμασθέντας ἐν πάσῃ ἐπιμελείᾳ καὶ εὐλαβείᾳ διὰ τὰ δημόσια πράγματα. Καὶ ἂν ὁ ἀνήρ, ὡς ὁ κύριος εἰσαγγελεὺς τῆς Γαλλίας, ἐν παραδείγματι, δικαιοῦται νὰ εἴπῃ: ἰδοὺ τὰ πλάσματα ἐκεῖνα (δεικνύων τὰς εἰς τὸ κάθισμα τῶν κατηγορουμένων εὑρισκομένας εὐαρίθμους ἐκείνας γυναῖκας, τὸ δὲ σπουδαιότερον, ἀπαιδεύτους, ἀκολάστους, ἀθλίας γυναῖκας, ἐν ὀλίγοις, τῶν ἀγυιῶν καὶ τῶν τριόδων) ἰδοὺ τὰ πλάσματα ἐκεῖνα, εἰς ἃ φρονοῦσί τινες ὅτι δύνανται νὰ ἐμπιστευθῶσι τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος, καθιστῶντες αὐτὰ Βουλευτάς, Δικαστάς, Διοικητάς, Ὑπουργοὺς κτλ., δὲν δικαιοῦται ἆρά γε καὶ ἡ γυνή, κατὰ μείζονα ἴσως λόγον, νὰ εἴπῃ: ἰδοὺ τὰ ὄντα ἐκεῖνα (δεικνύουσα τὰ ποικίλα ἐκεῖνα καὶ ζοφερὰ τάγματα τῶν νυνεχῶν ἀνδρῶν τῶν ἐν ταῖς διαφόροις εἰρκταῖς τοῦ κόσμου, διὰ διάφορα κακουργήματα εὑρισκομένων καὶ ἑρπόντων ὑπὸ τὸ ἄχθος ἀλύσεων δυσήχων καὶ φοβερῶν) ἰδοὺ τὰ ὄντα ἐκεῖνα, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἐμπεπιστευμέναι αἱ τύχαι τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ κτίσεως κόσμου!

οὐδεὶς Ἀπόλλων ἤθελε δυνηθῆ ποτε νὰ δελεάσῃ τοσοῦτον τὴν καρδίαν τῆς γυναικός, δικαστοῦ, ἐννοῶ, τυχούσης, ὅσον ἡ Ἀσπασία καὶ ἡ Φρύννη τὴν τῶν δικαστῶν της! Περὶ τούτου ἐστὲ βεβαίᾳ!

Καὶ οἱ ἄνδρες, μῆτερ, ἔχουσι τὰς αὐτὰς οἵας καὶ αἱ γυναῖκες ἀδυναμίας—ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Ξενοφῶν λέγει: ἡ γυναικεία φύσις οὐδὲν χείρων τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὖσα τυγχάνει, γνώμης δὲ καὶ ἰσχύος δεῖται—ἴσως δὲ καὶ πλείονας καὶ σοβαρωτέρας τούτων,καὶ ἂς μὴ κατηγορῶμεν μόνον τὰς γυναῖκας ἐπὶ ἀδυναμίᾳ χαρακτῆρος,ἄλλως τε μηδένα ἄλλον, εἰμὴ αὐτάς, καὶ μόνον αὐτὰς βλάπτοντος! Ἴσως ὅμως τὸ αὐτὸ δὲν συμβαίνει παρὰ τοῖς ἀνδράσιν. Οὗτοι προβαίνουσιν ἔτι ἐμπρός. Τινὲς τούτων λαμβάνουσιν ὦ! φρίκη! φρίκη! καὶ μέρος κατα ἢ ὑπὲρ τοῦ διαδίκου, καὶ τοῦτο ἕνεκεν μαύρου συμφέροντος ἢ μαύρου πάθους!!! Πολλάκις παραβαίνουσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν, καθιστάμενοι οὐχὶ μόνον ἀνάξιοι ν' ἀντιπροσωπεύσωσι τὴν θεὰν τῆς δικαιοσύνης Θέμιδα, ἀλλὰ καὶ νὰ φέρωσι τὸ ἅγιον τοῦ ἀνθρώπου ὄνομα! Καὶ ὅμως τὴν ἀντιπροσωπεύουσι, καὶ ὅμως ἄνθρωποι καλοῦνται καὶ μεταξὺ ἀνθρώπων ζῶσι, καί περ ἄνθρωποι, προφανέστατα ἀδικηθέντες, τοὺς ἀποφεύγουσιν ἐντρόμως ὡς ἄλλους ὄφεις, ἵνα μὴ ὑποπέσωσιν εἰς δευτέραν, ἢ καὶ ἑκατοστὴν ἀδικίαν! Φεῦ! διατί νὰ μὴ ὑπάρχῃ σήμερον εἷς Καμβύσης, ὅπως τιμωρήσῃ πολλοὺς τῶν δικαστῶν, καθ' ὃν τρόπον ἐτιμώρησε τὸν Σισάμνην; ἢ εἷς Θεοδωρῖκος, ὅπως καρατομήσῃ ἀσπλάγχνως τοιαῦτα ἀνθρωπόμορφα τέρατα; ἢ εἷς Μιθριδάτης, ἢ εἷς λαὸς τῆς Παρθίας, ὅπως ἀναλύσαντες χύσωσι χρυσὸν εἰς τὰ στόματα αὐτῶν, ὡς ἔπραξαν ὁ μὲν εἰς τὸν Ἀκύλιον, ὁ δὲ εἰς τὸν Κρόσσον; ἢ τέλος, εἷς λαὸς Γερμανικός, ὅπως ἐξορύξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν μέν, κατακόψῃ τὰς χεῖρας τῶν δέ, καὶ ἐκριζώσῃ τὰς γλώσσας τῶν ἑτέρων, ἵνα παύσωσι συρίζοντες ὡς ἔχιδναι, καθάπερ ἔπραξεν εἰς τοὺς Ρωμαίους δικαστάς; Ἴσως τοιαῦται τιμωρίαι εἰσὶ σκληραὶ καὶ ἀπάνθρωποι· ἀλλὰ καὶ τί τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον πολλῶν δικαστῶν;—Οὔτε ὁ ἕσπερος, οὔτε ὁ ἑῶος λαμπρύνει τὸν οὐρανὸν τοσοῦτον, ὅσον ἡ δικαιοσύνη τὸν κόσμον! λεγει ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀλλ' ἐπίσης οὔτε ἡ νύξ, οὔτε ἡ σκοτία ἀμαυρόνουσι τοσοῦτον τὸν κόσμον, ὅσον ἡ ἀδικία! Διὰ τῆς δικαιοσύνης ζῇ τὸ πᾶν, ἐνῶ διὰ τῆς ἀδικίας τὸ πᾶν ἀποθνήσκει! Ὥστε ἡ μὲν ζωή, ἡ δὲ θάνατος! Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ θεῖος Πλάτων λέγει: Κάλλιστον ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ νόμος, αἴσχιστον δὲ ἡ ἀδικία καὶ ἀνομία· καὶ τὸ μὲν σώζει τὰς πόλεις καὶ τἆλλα πάντα, τὸ δὲ ἀπόλλυσι καὶ ἀνατρέπει. Φεῦ! διατί τὰ τέρατα ταῦτα νὰ προ-

τιμῶσι τὴν ἀδικίαν τῆς δικαιοσύνης, τὸν θάνατον τῆς ζωῆς; ἀγνοοῦντες ὅτι, κατὰ τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, «ὁ ἁμαρτάνων, ἑαυτῷ ἁμαρτάνει· ὁ ἀδικῶν, ἑαυτὸν ἀδικεῖ, κακὸν ἑαυτῷ ποιῶν». Διατί νὰ θυσιάζωσι καὶ λαοὺς καὶ κράτη εἰς τὸ ἀποτρόπαιον θυσιαστήριον τῶν ἑαυτῶν συμφερόντων, καὶ τούτων οὐχὶ ἀληθῶν, καθιστάμενοι οὐχὶ τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης, ὅπερ ὁ προορισμὸς τοῦ δικαστοῦ, ἀλλὰ τὸ σκότος τῆς ἀδικίας, ἣν ὀφείλει νὰ τιμωρῇ, καθιστάμενοι ἐπίσημοι δαδοῦχοι, ἵνα μόνον σκιὰς ἀποτροπαίους ἐπιφέρωσι, μηδεμίαν δὲ μαρμαρυγήν; Οἴμοι! τὰ πανάθλια ταῦτα ὄντα ὡς κινητὴν πλάστιγγα φέρουσιν ἐν ταῖς βεβήλοις χερσὶν αὐτῶν τὴν ἱερὰν δικαιοσύνην, κλίνοντες αὐτὴν ὁτὲ μὲν ἐδῶ, ὁτὲ δὲ ἐκεῖ, ὅπου τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἤθελον τοὺς ὁδηγήσει, δεσπόζοντες οὕτω αὐτοὶ καὶ οὐχὶ οἱ νόμοι, καὶ ἀποδεικνύμενοι ἑπομένως θηρία καὶ οὐχὶ ἄνθρωποι, ἥκιστα δὲ ἀντιπρόσωποι τῆς Θέμιδος ἐπὶ τῆς γῆς! Διότι κατ' Ἀριστοτέλην «ὁ μὲν οὖν τὸν νόμον κελεύων ἄρχειν, δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τὸν λόγον· ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων, προστίθησι καὶ θηρίον· ἥτε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον . . . . . διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστι (Βιβλίον γ'. κεφ. ά.)» ἢ χαριζόμενοι οἷς ἂν βούλωνται, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Πλάτωνος « Οὐκ ἐπὶ τούτῳ κάθηται ὁ δικαστής, ἐπὶ τῷ καταχαρίζεσθαι τὰ δίκαια, »ἀλλ' ἐπὶ τῷ κρίνειν ταῦτα· καὶ ὀμώμοκεν οὐ χαριεῖσθαι οἷς ἂν »δοκῇ αὐτῷ, ἀλλὰ δικάσειν κατὰ τοὺς νόμους.»

Οὐδέποτε, οὐδέποτε γυνὴ ἤθελε καταβιβάσει ἑαυτὴν εἰς βαθμίδα τοσούτου ἐξευτελισμοῦ! Οὐδέποτε ἤθελε δείξει τοσαύτην ἀσυνειδησίαν, τοσαύτην ἀπανθρωπίαν! Διότι μείζονα ἔχουσα ἢ ὁ ἀνὴρ τὴν εὐαισθησίαν, ὡς προεῖπον, ἤθελεν αἰσθάνεσθαι κάλλιον αὐτοῦ τὰ καθήκοντά της, καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς λειτουργὸς τῆς δικαιοσύνης. Ἂν ὁ ἀνὴρ εἶχεν ἀρκετὴν εὐαισθησίαν, καὶ ἑπομένως συναίσθησιν τοῦ καθήκοντός του, διατί ὁ νόμος νὰ ἀπαγορεύῃ τῷ δικαστῇ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς δίκην συγγενῆ του τινὰ ἀφορῶσαν, νόμος, οὗτινος καὶ οἱ συντάκται καὶ οἱ θεμελιωταὶ οὐδέποτε ὑπῆρξαν γυναῖκες, οἱ δὲ δικασταὶ πάντοτε ἄνδρες εἰσί;

Καὶ μήπως μόνον οἱ δικασταί; Ὁπόσους δὲν εἴδομεν γραμματεῖς καὶ ἀρχιγραμματεῖς καὶ ὑπαλλήλους, οἵτινες, καίπερ ἀδρῶς μισθοδοτούμενοι καὶ τῶν μεγαλειτέρων τιμῶν ἀπολαμβάνοντες, καίπερ βαρεῖαν φέροντες τὴν εὐθύνην ἀπέναντι τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ, μυρία ὅμως παρεμβάλλουσι προσκόμματα περὶ τὴν ταχεῖαν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων, εἰς μυρία καταφεύγοντες μέσα, εἰς μυρία σοφίσματα ὅπως παραστήσωσι τὸ λευκὸν ὡς

μέλαν καὶ τὸ μέλαν ὡς λευκόν, καὶ τοῦτο ἢ διότι ἐδωροδοκήθησαν, ἢ διὰ νὰ φέρωσιν εἰς θέσιν τοὺς δυστυχεῖς διαδίκους νὰ τοὺς δωροδοκήσωσιν!

Ἀλλ' εὐτυχεῖς ἡμεῖς ἂν εἴχομεν νὰ θρηνολογήσωμεν τὴν ἀξιοθρήνητον ταύτην κατάστασιν μόνον τῶν δικαστῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, τῶν γραμματέων καὶ τῶν ἀρχιγραμματέων!

Τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν διαφόρων κρατῶν ὑπάρχουσι πολλοὶ ἀποδεικνύμενοι, δεινόν ἐστι καὶ λέγειν! ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας, ἔνοχοι φρικαλέων ἐγκλημάτων, οἱ μὲν προδίδοντες τὰ τιμαλφέστερα καὶ ἱερώτερα συμφέροντα τοῦ κράτους, οὗτινος λειτουργοὶ τυγχάνουσι, καὶ τοῦτο ἀπέναντι αἰσχρᾶς ἀμοιβῆς· οἱ δὲ καταστρέφοντες οὐχὶ μόνον συμφέροντα ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ συμφέροντα λαῶν καὶ συμφέροντα ἐθνῶν ἀπέναντι αἰσχρᾶς πλεονεξίας· οἱ δέ, καθὸ ἔνοχοι, προστατεύοντες ἐνόχους φίλους των καὶ ὀπαδούς, ἵνα καὶ οὗτοι προστατεύσωσιν ἐκείνους ἀπέναντι τῶν βελῶν τῆς δικαιοσύνης· οἱ δὲ ἐξαφανίζοντες ἀθώους ἐχθρούς των, ἢ διότι εἶπον τὴν ἀλήθειαν ἢ διότι φοβοῦνται μήπως τὴν εἴπωσι, περιζάσεως τυχούσης· οἱ δὲ προάγοντες τοὺς ἀναξίους, κύριος οἶδε διατί (ἴσως διότι ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τὰς σιμωνίας των!!!), λησμονοῦντες ὅτι τὸ νὰ προάγῃ τις τὸν ἀνάξιον προαγωγῆς εἶνε τὸ αὐτὸ ὡς νὰ δίδῃ τροφὴν εἰς ὄφιν, ὅπλα εἰς κακοῦργον, ἄερα εἰς πυρκαϊάς· οἱ δέ, τέλος, παραγκωνίζοντες ὅλαις δυνάμεσι πάντα τίμιον καὶ ἱκανόν, πάντα δίκαιον καὶ ἀμερόληπτον, ἑλκύοντες δὲ πρὸς ἑαυτοὺς πάντα ἄτιμον καὶ ἀνίκανον, πάντα ἄδικον καὶ μεροληπτικόν, πᾶν ἔκτρωμα ἠθικόν, διὰ τὸν λόγον ὅτι, ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς δυσμορφότατοι τυγχάνοντες, ἐπιθυμοῦσι νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε μεταξὺ ἐκτρωμάτων, διότι ὁ δύσμορφος, ὅπως καταστήσῃ τὴν δυσμορφίαν αὐτοῦ ἧττον ἐπαισθητήν, οὐδὲν ἔχει νὰ πράττῃ, ἢ νὰ εὑρίσκηται πάντοτε μεταξὺ ἐκτρωμάτων!

Τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ προστάται οὗτοι τῆς δικαιοσύνης εἰς οὐδὲν λογίζονται τὴν δικαιοσύνην, εἰς οὐδὲν λογίζονται ἑαυτούς, εἰς οὐδὲν λογίζονται τὴν θέσιν αὐτῶν, τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, τὴν εὐθύνην αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ Κόσμου, οὐδ' αὐτὸ τὸ θεῖον λόγιον τοῦ θείου Πλάτωνος στὸ ἀδικεῖσθαι προτιμότερον ἢ τὸ ἀδικεῖν; » Καὶ ὅμως ἀληθές, ἀληθέστατον! Ἐπίσης δὲ ἀληθὲς ὅτι τὸ κακὸν διεδόθη ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας τάξεις πρὸς τὰς κατωτέρας, διότι πᾶν καλόν, ὡς καὶ πᾶν καλὸν παράδειγμα, ἄνωθεν δίδοται. Διὸ δικαίως λέγει που ὁ πολύμητις Βουσιὲ «τὸ μεγαλείτερον κακὸν ὅπερ δύνανται νὰ πράξῃ εἷς ἀνώτερος ὑπάλληλος ἐν τῇ κοινωνίᾳ, εἶνε νὰ δώσῃ τὸ κακὸν παράδειγμα.» Ὁ δὲ ἀμίμητος Δημοσθένης ἀποφαίνεται: τὰ μὲν τῶν ἰδιωτῶν ἁμαρτήματα οὐκ εἰς τὸ πλῆθος, εἰς δ' αὐτοὺς ἤνεγκε τὰς βλάβας· τὰ δὲ τῶν ἀρχόντων καὶ πολιτευομένων εἰς ἅπαντας ἀφικνεῖται.

Ποία γυνή, πρὸς Θεοῦ, ποία γυνὴ τοιαύτην τινὰ κατέχουσα θέσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Κόσμου, ἤθελεν ἀνεχθῆ τοιοῦτον ἐξευτελισμόν, ἤθελε διαπράξει ποτὲ τοιαῦτα ἀνοσιουργήματα;

Ἀλλὰ καὶ πάλιν εὐτυχεῖς ἡμεῖς καὶ τρισευδαίμονες, ἂν τοὐλάχιστον αἱ ἐστεμμέναι λεγόμεναι κεφαλαί, ἵνα μὴ κατὰ Λαμαρτῖνον εἴπω, τὰ ἐστεμμένα ἐγκλήματα (forfets couronnés), ἦσαν ἀπηλλαγμέναι τοιούτων μαύρων καὶ λαοφθόρων παθῶν. Οἱ βασιλεῖς, οἱ τὴν εὐημερίαν καὶ ἀσφάλειαν, τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν προαγωγὴν τῶν ἑαυτῶν λαῶν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων παν-δήμως ἀναδεχθέντες, οἱ βασιλεῖς, ἢ τοὐλάχιστον οἱ πλεῖστοι τούτων, οὐδενὸς οὐδέποτε ἐφείσθησαν ἢ φείδονται, χάριν τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων αὐτῶν, τῆς φιλοδοξίας καὶ ἰδιοτροπίας! Διατηροῦσι ζόλους καὶ ζρατούς, διὰ τοῦ ἱδρῶτος τῶν λαῶν δημιουργηθέντας, οἱ μὲν χάριν δῆθεν τῆς πολιτικῆς, λησμονοῦντες ὅτι ἡ πολιτικὴ, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, εἶνε ἡ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου· οἱ δὲ χάριν φιλοτιμίας, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Εὐριπίδου:

Τί τῆς κακίστης δαιμόνων ἐφίεσαι
Φιλοτιμίας, παῖ; μὴ σύγ', ἄδικος ἡ θεός·
Πολλοὺς δ' ἐς οἴκους καὶ πόλεις εὐδαίμονας
Ἐσῆλθε κἀξῆλθ' ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν χρωμένων·

οἱ δὲ ὅπως καταστῶσι φοβεροί, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους «ὁ πολλοῖς φοβερὸς ὢν, πολλοὺς φοβεῖται»· οἱ δὲ ὅπως ἐκδικηθῶσι, λησμονοῦντες ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδικήσεως εἶνε ταπεινόν, εὐτελές, ἀπάνθρωπον, θηριῶδες· λησμονοῦντες τὸ σοφὸν ἐκεῖνο λόγιον τοῦ ἐν λόγῳ φιλοσόφου: θνητὸς ὢν μὴ φύλασσε ἔχθραν ἀθάνατον»· οἱ δέ, καθὸ ἄδικοι καὶ ἐπίορκοι καὶ ψεῦσται, ὅπως ἔχωσι προχείρους ὑπὲρ αὐτῶν δυνάμεις, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Δημοσθένους: οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀδικοῦντα καὶ ἐπιορκοῦντα καὶ ψευδόμενον δύναμιν βεβαίαν κτήσασθαι»· οἱ δὲ χάριν αἰσχροκερδείας, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Εὐριπίδου:

. . . . . Πολλοῖσι γὰρ
Κέρδη πονηρὰ ζημίαν ἠμείψατο·

οἱ δὲ ὅπως ἀδικήσωσιν πλεῖον τὸν ἕτερον, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Ποιητοῦ τούτου:

Οὐδείς ποτ' εὐτύχησεν, ἔκδικος γεγώς,
Ἐν τῷ δικαίῳ δ' ἐλπίδες σωτηρίας»

καὶ τοῦ Πινδάρου :

. . . . . ' τὸ δέ παρ δίκαν
Γλυκὺ πικροτάτα μένει τελευτά»

καὶ τὸ τοῦ Ἡροδότου :

«Οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει»

οἱ δὲ ὅπως ἀπολάβωσι τιμῶν, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Σταγειρίτου:

«Οὐ τὸ κεχρῆσθαι τιμαῖς ἀλλὰ τὸ ἄξιον αὐτῶν εἶναι
νομίζεσθαι»·

οἱ δὲ ἐπιδιώκοντες πολεμικὴν δόξαν, λησμονοῦντες ὅτι ἡ δόξα (ἐξαιρουμένης τῆς ἠθικῆς) ὁμοιάζει τῇ σκιᾷ, ἥτις ὅσῳ περισσότερον διώκεται τοσούτῳ καὶ περισσότερον φεύγει, καὶ ὅσῳ περισσότερον ἀποφεύγεται, τοσούτῳ καὶ περισσότερον διώκει —καὶ ὁποίαν δόξαν! ὦ Θεέ! ὁποίαν δόξαν! δόξαν πελιδνήν, ὡς τὸ πρόσωπον ἐκείνων, οἵτινες ἀνὰ μυριάδας κατάκεινται νεκροὶ ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν! δόξαν κλαίουσαν ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν χηρῶν, τῶν ὀρφανῶν, τῶν γονέων, τῶν συγγενῶν, τῶν οἰκείων αὐτῶν! δόξαν στενάζουσαν, ὡς αἱ καρδίαι τούτων ἁπάντων! δόξαν, τέλος, ἄδοξον, ὡς οἱ περιβαλλόμενοι αὐτήν!—λησμονοῦντες τὸ τοῦ Ἡρακλείτου «συντομωτάτη ὁδὸς εἰς εὐδοξίαν τὸ γενέσθαι ἀγαθόν»· οἱ δὲ ὅπως ἐπιβάλλωσι σεβας, λησμονοῦντες ὅτι τὸ σέβας δὲν ἐπιβάλλεται, ἀλλὰ ἐμπνέεται, καὶ ὅτι αὐτό, καθὸ ἠθικόν τι καὶ οὐχὶ ὑλικόν, ἐμπιέσται δι' ὅλως ἠθικῶν μέσων καὶ οὐχὶ ὑλικῶν, ἤτοι διὰ τῆς λόγχης καὶ τοῦ τηλεβόλου, ἅτινα συγχρόνως ἐν περιπτώσει ἀνάγκης ἀναπληροῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ σέβας, ἀποτελεσματικώτερον βεβαίως. Κατὰ τὸν Πέρσην Σααδῆν:

. . . . . .

Ζάνκι Ρατισάχι ἀτιλὰ ριαγὲτ λεσκὲρ ἔστ'

ἤτοι, τὸ πρός τι α δικαιον βασιλέα σέβας (τῶν λαῶν) στρατός ἐστι (κατὰ τοῦ ἐχθροῦ)· οἱ δέ, ὅπως ὑποστηριχθῶσι λησμονοῦντες ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῶν λαῶν εἶνε τὸ ἀληθες ὑποστήριγμα τῶν Ἡγεμόνων, τὸ ἀκράδαντον θεμέλιον τῶν θρόνων, καὶ ὅτι πᾶν ἄλλο ὑποστήριγμα ἐπὶ τῆς ἄμμου στηρίζεται—Ἡ ἰσχύς μου ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ μου· οὐδένα φοβοῦμαι, ἔλεγεν ἡ Σεμίραμις πρὸς τὸν ὑπουργόν της, συμβουλεύοντα αὐτὴν νὰ ἑτοιμάσῃ στρατούς, ἕνεκα προβλεπομένων δῆθεν ταραχῶν κατὰ τοῦ θρόνου της, οὐδένα φοβοῦμαι, διότι ὁ θρόνος μου στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης τῶν λαῶν μου, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων»· ὁ δὲ Ἐρρῖκος Δ'. ἐρωτηθεὶς ποτε ὑπό τινος Δουκός, πόσον εἰσόδημα τῷ δίδει ἡ Γαλλία, ὅσον θ-έ

λω, ἀπεκρίνατο, διότι κυριεύω τὰς καρδίας τῶν ὑπηκόων μου»· —οἱ δὲ ὅπως διασώσωσι τὴν βασιλείαν, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Ξενοφῶντος « οὐ τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶ- » ζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέ- » στατον καὶ ἀσφαλέστατον· πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε φύσει φύε- » σθαι ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕκαστον ἑαυ- » τῷ ἡ δὲ κτῆσις αὐτῶν ἐστιν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλ- » λον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ » καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος « οὔτε ἵππων » πλῆθος, οὔτε ἄλλης πολεμικῆς συμμαχίας, οὐδ' αὖ χρυσοῦ » προσγενομένου, γένοιτ' ἂν μείζων εἰς τὰ πάντα δύναμις, ἢ » φίλων βεβαίων τε καὶ ἤθος ἐχόντων ὑγιὲς » καὶ οἱ βέβαιοι φίλοι παντὸς θρόνου, ὑγιὲς ἔχοντες ἦθος, εἰσὶν οἱ ὑπήκοοι, οἱ ἔχοντες λόγους νὰ ἦνε φίλοι, καὶ οὐχὶ κεκρυμμένοι ἐχθροί· οἱ δὲ ὅπως ὑπερέχωσι τῶν ἄλλων, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου « Αἱ τῶν ἡγεμόνων ὑπεροχαὶ τηροῦνται μὲν εὐνοίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ, καταλύονται δὲ ἀδικήμασι καὶ μίσει τῶν ὑποτεταγμένων· οἱ δὲ τέλος, ὅπως ἔχωσι πρόχειρα τὰ ὑλικὰ μέσα, πρὸς σατανικωτέραν, καταχθονιωτέραν, τυραννικωτέραν κυβέρνησιν τοῦ κράτους αὐτῶν, λησμονοῦντες ὡς καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ἁπλουστάτην ἀρχήν, καθ' ἣν πᾶν ὑλικὸν μέσον φθαρτόν ἐστι, μηδέν, διότι πᾶσα ὕλη φθαρτή—διὸ ὁ μέγας πολιτικὸς τῆς Ἀγγλίας Πάλμερστων ἔλεγε πρό τινος « ἐν τῷ κόσμῳ οὐδεμία ὑπάρχει κυβερνῶσα ὑλικὴ δύναμις ».

Ἀλλ' ὦ μάταιοι, γνῶτε τ' ἀνθρώπων κακά,
Παλαίσμαθ' ἡμῶν ὁ βίος· εὐτυχοῦσι δὲ
Οἱ μὲν τάχ', οἱ δ' ἐσαῦθις οἱ δ' ἤδη βροτῶν,
ἵνα κατ' Εὐριπίδην εἴπω—

Ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν ἄγουσι τοὺς ἑαυτῶν λαοὺς εἰς τὸ ἀποτρόπαιον θυσιαστήριον τῆς ἰδιοτελείας αὐτῶν, ὅπερ πόλεμον ἀποκαλοῦσι καὶ τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἐφεῦρεν ὅπως φονεύῃ τὸν ἄνθρωπον, ἢ μᾶλλον ὁ ἔνοχος ἐπενόησεν ὅπως ἐξολοθρεύσῃ τὸν ἀθῷον, ὁ ἰσχυρὸς ὅπως καταστρέψῃ τὸν ἀδύνατον, ὁ ἄστεγος ὅπως ἀποκτήσῃ στέγην, ὁ βδελυρὸς ὅπως πλύνῃ τὴν βδελυρίαν του ἐν αἵματι ἀνθρωπίνῳ, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ ἄλλο μέσον ἀθῳότερον, δικαιότερον, ἐντιμότερον, ἀσφαλέστερον, εὐγενέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ δύνωνται νὰ ἐξομαλύνωσιν εἰρηνικῶς τὰς μεταξὺ αὐτῶν ἀναφυομένας διαφοράς!

Καὶ ὅπως δήποτε μὲν τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο καὶ βδελυρὸν καὶ φρικαλέον ὄνομα τοῦ πολέμου, πιθανὸν νὰ ἦτο ὑποφερτὸν εἰς

τοὺς ἄλλοτε βαρβάρους χρόνους. Πῶς ὅμως καὶ σήμερον ἐν πλήρει ΙΘ'. αἰῶνι, ὅπερ αἰῶνα τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἀποκαλοῦμεν; Πῶς εἶνε ὑποφερτὸν σήμερον ὥστε ὁ δαυλὸς τῶν μαύρων παθῶν καὶ τῆς φιλοδοξίας, τῆς ἰδιοτελείας καὶ τῆς ἀσυνεσίας, εἰς μόνον τὸ ἀνθρώπινον αἷμα νὰ σβέννυται;—Πόλεμε! πόλεμε! βαρβάρων αἰώνων ἐπινόημα, βαρβάρων αἰώνων δημιούργημα, εἰς βαρβάρους αἰῶνας ἀνήκων καὶ οὐχὶ εἰς τὸν σημερινόν! Βασιλεῖς! Βασιλεῖς!

Ὄντας δὲ θνητοὺς θνητὰ καὶ φρονεῖν χρεών· λέγει ὁ Εὐριπίδης. Καί

Ὅσῳ ἀνώτερος εἶ, τοσοῦτον ταπείνου σεαυτόν· λέγει ὁ Κικέρων. Καί

Οἱ μὲν οὖν γεωργοί, φησί, τῶν στάχεων ἥδιον ὁρῶσι τοὺς κεκλιμένους καὶ νεύοντας ἐπὶ τῆς γῆς· τοὺς δ' ὑπὸ κουφότητος αἰρομένους ἄνω, κενοὺς ἡγοῦνται καὶ ἀλαζόνας, λέγει ὁ Πλούταρχος.

Μὴ ἔχετε τὴν ἐσφαλμένην, ἵνα μὴ εἴπω τὴν μικράν, ἰδέαν, τοῦ ὅτι ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχητε τὰ ἀπαιτούμενα ὑλικὰ καὶ στρατιωτικὰ μέσα, ὅπως δεσμεύσητε ἀπὸ κεφαλῶν μέχρι ποδῶν τὰς χώρας ἢ τοὺς λαοὺς ἐκείνους, καθ' ὧν ἠθέλατε ἐκστρατεύσει. Δύναμις ἀνωτέρα τῶν δυνάμεων ὑμῶν, ὑπάρχει ἡ θεία δύναμις—(λὰ χάβλε βέ λὰ κούββετε ἴλλα μπιλλάχι) λέγουσιν οἱ Ἄραβες—ἡ δύναμις τῆς δικαιοσύνης, ἥτις τιμωρεῖ καὶ καταστρέφει πᾶν ὅ,τι ἄδικον ἐν τῷ κόσμῳ—Ὁ μέγας Ξέρξης, ἐκστρατεύσας ποτὲ κατὰ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, καὶ ἄπειρα ἔχων τὰ τοῦ πολέμου μέσα, καὶ ἀναριθμήτους ὁδηγῶν στρατοὺς καὶ ἀναριθμήτους στόλους, μὴ δὲν ἐδεσμεύθη ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, τῶν Ἀθηναίων, οὓς ἤλπιζε νὰ δεσμεύσῃ, καὶ διὰ τῶν ἁλύσεων ἐκείνων, δι' ὧν ἤλπιζε νὰ καταδέσῃ αὐτούς, καὶ τὰς ὁποίας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχε σφυρηλατήσει ἐν πάσῃ σπουδῇ καὶ μεγαλαυχίᾳ;(*)

Ὁ αἰὼν οὗτος, μῆτερ, καθὸ αἰὼν τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπαιτεῖ ἑπομένως τὸν διὰ παντὸς ἀποσκορακισμὸν τοῦ πολέμου, τοῦ ἀδδηφάγου τούτου καὶ τρομεροῦ θηρίου τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου καὶ σατανικοῦ στοιχείου κατὰ πάσης ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ὑπάρξεως. τοῦ ἰσχυροῦ τούτου καὶ ἀνυπερβλήτου προσκόμματος κατὰ πάσης εὐημε-

(*) Τοῦτο δὲν ὑπενθυμίζει ἡμῖν τό: «à Berlin! à Berlin!» Ναπολέοντος τοῦ τρίτου; Τίς; Ὁ Ναπολέων τρίτος ὑπῆγεν εἰς Βερολῖνον, ἢ ὁ Γουλιέλμος τρίτος ἦλθεν εἰς Παρισίους;

ρίας καὶ προαγωγῆς, τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἀποστροφῆς ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ Διός;

Ἔχθιστος δὲ μοί ἐσσι Θεῶν (ὁ Ἄρης), οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν.

Αἰεὶ γάρ τοι ἔρις τε φίλη, πόλεμοί τε μάχαι τε. (Ὁμ. Ἰλ.)

Ναί! ὁ αἰὼν οὗτος, καθὸ αἰὼν τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπαιτεῖ ἐπιμόνως τὸν διὰ παντὸς ἀποσκορακισμὸν τοῦ πολέμου, διότι πόλεμος καὶ πολισμός εἰσι δύω στοιχεῖα ἀντίθετα, ὡς τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ οὐδέποτε συμβιβάζονται, διότι ὁ μὲν πόλεμος θεωρεῖ τὴν ἀνθρωπότητα ὡς διαμελισμένην, ὁ δὲ πολιτισμός, ὡς καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ θρησκεία αὐτή, ὡς ἓν καὶ μόνον σῶμα, οὗτινος ἀδύνατον νὰ εὐτυχῇ τὸ ἓν μέλος, ὅταν πάσχῃ ἢ δυστυχῇ τὸ ἕτερον. Καὶ πραγματικῶς, ὁ Ἐπίκτητος, ἐπὶ παραδείγματος, ψέγων πᾶσαν διάκρισιν ἐθνικότητος, λέγει: Οὐδεὶς Ἀθηναῖος ἢ Κορίνθιος, ἀλλὰ κόσμιος, ἀλλὰ υἱὸς Θεοῦ, ἀδελφοὺς ἔχων τοὺς ἑτέρους ἀνθρώπους· ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει πρὸς τοὺς Γαλάτας: οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδ' Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν οὐδὲ θῆλυ, πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ναί! ὁ αἰὼν οὗτος, καθὸ αἰὼν τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπαιτεῖ ἐπιμόνως τὴν διὰ παντὸς ἐξάλειψιν τοῦ φρικαλέου ὀνόματος τοῦ πολέμου καὶ τῶν φρικωδεστέρων ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον, τὸν τοσούτῳ φιλάνθρωπον καὶ ἱερόν, ἀπαιτεῖται νὰ συνέλθωσιν ἀπαξάπαντες οἱ ἡγεμόνες τῆς γῆς καί, ἀφοῦ δι' ἀμοιβαίων παραχωρήσεων παγιώσωσι τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, τὸ μέγα καὶ ἀγλαὸν τοῦτο δῶρον τῆς θείας Προνοίας, ἐπὶ βάσεων ἀκραδάντων κανονίσωσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὥστε πᾶσα πολιτικὴ διαφορά, μεταξὺ δύω ἢ πολλῶν κρατῶν ἀναφυομένη τοῦ λοιποῦ, νὰ ὀφείλῃ νὰ συζητῆται καὶ ἀποφασίζηται διὰ πλειονοψηφίας ἐν εἰδικῷ διεθνεῖ συμβουλίῳ, ἐπὶ τούτῳ διωρισμένῳ, οὗτινος ἡ ἀπόφασις νὰ ᾖ ἀνέκκλητος, καὶ ὡς τοιαύτη σεβαστὴ μὲν ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, ὑποχρεωτικὴ δὲ πρὸς τὰ λοιπά· χαρηγήσωσι δ' ἑπομένως πλείονας βραχίονας εἰς τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀντὶ νὰ ἀφαιρῶσιν αὐτούς, καὶ ἀποδείξωσι πλείονας πολίτας καὶ ὀλιγωτέρους στρατιώτας, πλείονας συζύγους εὐτυχεῖς καὶ μειδιώσας καὶ ὀλιγωτέρας χήρας δυστυχεῖς καὶ τεθλιμμένας, πλείονα τέκνα διὰ πατρικῆς στοργῆς περιθαλπόμενα καὶ ὀλιγώτερα ὀρφανὰ πατέρων (1), ἐν τοῖς πολέμοις φονευθέν-

(1) Τίς δὲν φρίσσει ἀναγινώσκων λ. χ. τὸν Πατρίκιον Βελισάριον Πιρακεῖμον λέγοντα: Εἰς τὰ προάστεια μεγάλης τινὸς ἀποτεφρωθεί-

των! μεταβάλωσι δὲ τοὺς μὲν στρατῶνας καὶ τὰ φρούρια καὶ τὰ πολεμικὰ ἐργοστάσια εἰς σχολεῖα, παρθεναγωγεῖα, πανεπιστήμια, ἔνθα νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ τρέφωνται δωρεὰν οἱ παῖδες ἁπάντων τῶν πολιτῶν· εἰς νοσοκομεῖα καὶ γηροκομεῖα καὶ πτωχοκομεῖα, ἔνθα νὰ περιθάλπωνται οἱ ἄποροι καὶ οἱ ἀσθενεῖς, τὰς δὲ λόγχας καὶ τὰ ξίφη, τὰ πυροβόλα καὶ τὰ τηλεβόλα, τὰς βόμβας καὶ τὰ μυδροβόλα, εἰς ἄροτρα καὶ εἰς ὕννεις, ὡς ἔπραξέ ποτε ὁ πολύμητις Ἀλεκέμος Ἀλμοντασίρης ἐν Ἱσπανίᾳ, τοῦθ' ὅπερ προήγαγε τὸν τόπον εἰς βαθμὸν εὐημερίας τοιαύτης, οἵα οὐδέποτε ὑπῆρξε πρὸ τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ μετὰ ταῦτα καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, καὶ οὐδέποτε θέλει ὑπάρξει οὔτε ἐν Ἱσπανίᾳ οὔτε ἐν ἄλλῳ τόπῳ τῆς ὑφηλίου, ἐφ' ὅσον αἱ μὲν πολεμικαὶ μηχαναὶ δὲν μεταβληθῶσιν εἰς γεωργικὰς μηχανάς, τὰ δὲ στρατιωτικὰ ἐργαλεῖα εἰς βιομηχανικὰ ἐλατήρια, οἱ δὲ ἐφευρεταὶ τῶν πολεμικῶν μέσων δὲν ὑποστῶσι, τοὐλάχιστον ἐν τῷ μέλλοντι, τὴν τύχην τοῦ Φιλάρεως Περίλλου! Πραγματικῶς δὲ ἡ Δίκη, ἤτοι ἡ Θεότης, κατέλιπε τὴν γῆν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς, εὐθὺς ἅμα οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ ἐπινοῶσι καὶ σφυρηλατῶσιν ὅπλα πρὸς ἀλληλοσφαγίαν!—Ἡ Γαλλία κατέστη ποτὲ δυστυχεστάτη, αἰσχροτάτη, ἐλεεινή, ἕνεκα τῶν πολέμων. Τί ἄλλο ἐπέφερε τὴν εὐτυχίαν αὐτῆς, τὴν ἠθικήν της (τοὐλάχιστον μέχρις οὗ νέα πολεμικὰ γεγονότα κατέστρεψαν αὐτὴν ἐκ νέου καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς) εἰμὴ ἡ ὑπὸ τοῦ νομίμονος Ἐρρίκου τοῦ τετάρτου, τοῦ τοσοῦτον σοφῶς παρασκευάσαντος τὴν εὐημερίαν τῆς Γαλλίας—ἀπόλυσις καὶ πειθανάγκασις τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν;—Τὰ

σης (ἐν τῷ πολέμῳ) κώμης εὗρον δύω γραίας, αἵτινες ὡδήγουν περὶ τὰ τεσσαράκοντα μικρὰ παιδία, ἄρρενα καὶ θήλεα, δίκην ἀγέλης χοίρων. Ἅπαντα ἦσαν κατάξηρα καὶ πελιδνὰ ὑπὸ τῆς πείνης, καὶ ἡ θέα αὐτῶν ἐνεποίει φρίκην. Ἐλθαμβος ἠρώτησα τὰς γραίας ταύτας ποῦ προετίθεντο νὰ ἐλάσωσι τὰ ἄθλια ταῦτα ὄντα. Θὰ τὸ ἴδῃς παραυτα, μὲ ἀπεκρίθησαν. Καὶ τῷ ὄντι, τὰ παιδία ἐρρίωθησαν ἀμέσως εἰς παρακείμενον λειβάδιον καὶ ἤρξαντο νὰ ἀποσπῶσιν ἀπὸ τῆς γῆς τὰ χόρτα, ἅτινα κατέτρωγον μανιωδῶς! Ἔμαθον δὲ μετὰ συντετριμμένης καρδίας, ὅτι οἱ γονεῖς τῶν ἀτυχῶν τούτων παίδων ἐφονεύθησαν μαχόμενοι ὅτι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐνήλικας κατοίκους τοῦ χωρίου, αἱ δύω μόνον αὗται γραῖαι ἔμειναν ζῶσαι, καὶ ὅτι τέλος, τὰ παιδία ταῦτα πρό τινων ἡμερῶν ἦσαν διπλάσια, ἀλλ' ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἀπέθνησκον τῆς πείνης. Ἡ αὐτὴ ὀλεθρία μοῖρα περιέμενε καὶ τὰ ἐπίλοιπα, μετὰ τῶν βοσκῶν αὐτῶν! Τοιοῦτο ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται· ἵνα κατ' Εὐριπίδην εἴπω.

δὲ ἄπειρα χρήματα (1) (τί λέγω! τὸ ἓν δέκατον αὐτῶν ἀρκεῖ!) τ' ἀφαιρούμενα σήμερον ἐκ τοῦ ὑστερήματος τοῦ πολίτου, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου αὐτοῦ τε καὶ τῆς οἰκογενείας του, καταναλισκόμενα δὲ πρὸς διατήρησιν στόλων καὶ στρατῶν, πρὸς ἐκστρατείας ἀνοήτους, πρὸς ἀμοιβὴν καὶ προικοδότησιν τῶν μᾶλλον σκληρῶν καὶ ἀπανθρώπων καὶ αἱμοβόρων στρατιωτῶν, ὑπαξιωματικῶν, ἀξιωματικῶν, στρατηγῶν καὶ στραταρχῶν, ναυάρχων καὶ ἀρχιναυάρχων, ἤτοι χάριν τοῦ βδελυροῦ πολέμου, νὰ μεταχειρίζωνται πρὸς ἐμψύχωσιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου· πρὸς διάδοσιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν πρὸς ἁπάσας τὰς κλάσεις τῆς κοινωνίας· πρὸς συντομὴν τῶν ἀποστάσεων διὰ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σύρματος· πρὸς ἕνωσιν τῶν δι' ἰσθμῶν χωριζομένων θαλασσῶν· πρὸς πολλα-

(1) Κατά τινα ἐπίσημον στατιστικὴν ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1866 ἐξωδεύθησαν ἐν τοῖς διαφόροις πολέμοις,

Ἐν Κριμαίᾳ . .	8	δισεκατομ.	500 ἑκατ. φρ.
Ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ .	23	»	500 »
Ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ .	11	»	500 »
Ἐν Ἰταλίᾳ . .	1	»	500 »
Ἐν Χόλσταϊν . .	—	»	180 »
Ἐν τῷ Αὐστρο-Πρωσσικῷ πολέμ.	1	»	650 »
Εἰς διαφόρους ἄλλους .	1	»	—
Τὸ ὅλον	47	δισεκατομ.	830 ἑκατομ. φρ.

Ἀπωλέσθησαν δὲ ἄνθρωποι ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν, ἢ ἐκ τραυμάτων καὶ νόσων ἀποθανόντες.

Ἐν Κριμαίᾳ . .	784,991
Ἐν Ἰταλίᾳ . .	45,000
Ἐν Σλέσβικ Χόλσταϊν .	3,500
Ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ .	281,000
Ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ .	519,000
Ἐν τῷ Αὐστρο-Πρωσσικῷ πολέμῳ	45,000
Εἰς διαφόρους ἄλλους ἐν ἀπωτάταις χώραις	65,000
Τὸ ὅλον	1,743,491

Ἀλλ' ἔχομεν καὶ ἄλλον φρικώδη πόλεμον, τὸν Γαλλο-Πρωσσικόν. Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ἀπωλέσθησαν ἄνθρωποι μὲν 200,000, ἐξωδεύθησαν δὲ 8 δισεκατ. φρ. ἐκτὸς τοῦ τερατώδους ποσοῦ τῶν ἀποζημιώσεων! Καὶ αὗται μὲν αἱ ἄμεσοι καὶ ὡρισμέναι δαπάναι τῶν ἐν λόγῳ πολέμων, καὶ αἱ γνωσταὶ ἀπώλειαι τῶν ἀνθρωπίνων πλασμάτων. Ἀλλ' εἰς ταῦτα προσθετέαι καὶ αἱ οἰκογενειακαὶ ζημίαι, καὶ μάλιστα ἡ ἠθικὴ ἐξαχρείωσις, ἣν ἀείποτε γεννῶσιν οἱ πόλεμοι, ὡς τὰ νέφη τοὺς κεραυνοὺς καὶ αἱ τρικυμίαι τὰ κύματα.

πλασιασμὸν τῶν γεφυρῶν ἐπὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν χειμάρρων· πρὸς κατασκευὴν λιμένων καὶ ὅρμων· πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν ἑλῶν, ὅσα γεννῶσι τὰς ἀσθενείας, καὶ πρὸς ἐξάλειψιν τῶν αἰτιῶν ἐκείνων, αἵτινες γεννῶσι τὴν κακίαν καὶ τὴν διαφθοράν, τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην, τὰς ἔριδας καὶ τοὺς διαπληκτισμούς,—κατὰ Πλάτωνα: οὐδεὶς τῶν σοφῶν ἀνδρῶν ἡγεῖται οὐδένα ἀνθρώπων ἑκόντα ἐξαμαρτάνειν, οὐδὲ αἰσχρά τε κακὰ ἑκόντα ἐργάζεσθαι—ἀφίνοντες οὕτω τὸ στάδιον ἀνοικτὸν εἰς τοὺς ἐξόχους νόας, νὰ σπουδάζωσιν οὐχὶ πλέον πῶς νὰ ἐξεύρωσι τὰ μέσα ἐκεῖνα, ἅτινα δύνανται νὰ συντελέσωσι πρὸς τελείαν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐν μιᾷ στιγμῇ καὶ οὐχὶ ἐν δυσί, διὰ τηλεβόλων καὶ ὑπονόμων, διὰ πυρίτιδος καὶ σφαιρῶν καὶ μυρίων ἄλλων μέσων—οἴμοι! οὐδεμία τέχνη, οὐδεμία ἐπιστήμη προήχθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον ἡ τέχνη τοῦ πολέμου!!—ἀλλὰ πῶς νὰ καταστήσωσιν αὐτὸ εὐτυχὲς καὶ τρισεύδαιμον, ἠθικὸν καὶ σπουδαῖον, ἤτοι τοιοῦτον, οἷον ὀφείλει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ὤφειλε νὰ ὑπάρχῃ (1)! Ὢ! τότε, τότε αἱ ὑπεράνθρωποι αὗται τιμαί, αἱ ἀποδιδόμεναι σήμερον εἰς τοὺς δυνηθέντας νὰ καταστρέψωσιν ἕνα λαὸν διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας ἢ ἑτέρων σοφισμάτων, θέλουσιν ἀποδίδεσθαι εἰς τοὺς δυνηθέντας νὰ ζωογονήσωσιν ἕνα λαὸν διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς προαγωγῆς του, διὰ τῆς διανοητικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεώς του, καθ' ὅσον κατ' Ἀριστοτέλην «τῆς μὲν γὰρ ἀρετῆς καὶ εὐεργεσίας ἡ τιμὴ γέρας»· ἡ δὲ ἀγενὴς ἅμιλλα, ἡ ὑφισταμένη σήμερον μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν, περὶ τοῦ ποῖον τούτων νὰ ὑπερτερήσῃ τὸ ἕτερον ὡς πρὸς τὰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις, ἤτοι ὡς πρὸς τὰ καταστρεπτικὰ τῆς ἀνθρωπότητος μέσα, θέλει μεταβληθῇ εἰς εὐγενῆ συναγωνισμὸν περὶ τοῦ, ποῖον τούτων νὰ ὑπερτερήσῃ τὸ ἕτερον ὡς πρὸς τὰ εὐεργετικὰ πρὸς τοὺς λαούς του μέσα, ἤτοι τὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν ἀποτελεσματικῶς πρὸς εὐημερίαν καὶ εὐτυχίαν, πρὸς ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν, πρὸς τελειοποίησιν αὐτοῦ! ἰδού, ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς θρίαμβος, ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς δόξα καὶ εὔκλεια, ἣν εἰς μάτην ζητοῦσι ν' ἀποκτήσωσιν οἱ ἡγεμόνες ἀπ' αἰώνων ἤδη διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς βίας, διὰ τῆς λόγχης καὶ τοῦ τηλεβόλου! Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς δόξα! ὅπερ ὅμως φεῦ! οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ ἀρκούντως, ἐκτὸς ἴσως Καρόλου τοῦ Μεγάλου, Ἀλφρέδου τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ σοφοῦ

(1) Ἡ μεγαλοφυία τοῦ Μόλτκε λ. χ. τί καλὸν δὲν ὑπέσχετο τῇ ἀνθρωπότητι!

Καρόλου, ὅστις θεὶς τὸν θεμέλιον λίθον οἰκοδομήματος, μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὸν πόλεμον, τοῦ ἐν Richmond τῆς Ἀγγλίας περικαλλοῦς ἀστεροσκοπείου του, ἔλεγε πρὸς τὸν Λαιλάνσον: Δὲν εἶνε καλλίτερον νὰ μεταχειρίζηταί τις τὸν πλοῦτόν του εἰς τοιαῦτα κοινωφελῆ ἔργα, ἀντὶ νὰ δαπανᾷ αὐτὸν πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους;—Ὀλίγοι, ὀλίγιστοι μεταξὺ τῶν θνητῶν ἀπέκτησαν πολεμικὸν κλέος τοσοῦτον μέγα, ὅσον ὁ μέγας Πομπήϊος. Καὶ ὅμως μεταβὰς εἰς Λέσβον, εἰς Ρόδον καὶ εἰς Ἀθήνας, ἔνθα πολλοὶ ὑπῆρχον οἱ διανοητικοὶ φωστῆρες, δὲν κατέθηκε τὸ κλέος του τοῦτο ὑπὸ τοὺς πόδας, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων; Δύω μεγάλοι καὶ σύγχρονοι ἄνδρες, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Μέγας Ἀριστοτέλης, κατέκτησάν ποτε τὸν κόσμον, ὁ μὲν διὰ τῶν ὅπλων, ὁ δὲ διὰ τῶν γραμμάτων. Ὁποτέρα τῶν κατακτήσεων τούτων ὑπῆρξε μᾶλλον ἔνδοξος καὶ μᾶλλον διαρκής; Αἱ μὲν κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου συναπέθανον μετ' αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐγένοντο παραίτιοι νὰ χυθῶσι χείμαρροι ἀνθρωπίνου αἵματος· αἱ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους ζῶσιν ἐσέτι, καὶ αἰωνίως θέλουσι ζῇ μετὰ τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐνῷ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ὑπῆρξαν πάντοτε καὶ θέλουσιν ὑπάρχει διὰ παντός, ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἡ διάπλασις τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας, αὐτὴ ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὐχὶ ἡ ροὴ τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους!

— Πραγματικῶς! τῇ εἶπον, διὰ τῆς βίας καὶ τοῦ πολέμου, ἤτοι διὰ τῆς λόγχης καὶ τοῦ τηλεβόλου, οὐδεμία προσκτᾶται ἀληθὴς δόξα, οὐδ' εἶνε δυνατὸν νὰ προσκτηθῇ, καὶ εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἂν ἅπαντα ταῦτα μετεβάλλοντο εἰς γεωργικὰς μηχανὰς καὶ βιομηχανικὰ ἐλατήρια, πρὸς σωτηρίαν καὶ εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ τούτου γενομένου, πῶς θέλουσι καταβάλλεσθαι αἱ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκρηγνύμεναι ἐπαναστάσεις;

— Ἡ ἐπανάστασις, μῆτερ, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, τοὐλάχιστον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶνε ὁ ἀπαίσιος ἠλεκτρισμός, ὁ κατὰ μικρὸν σχηματιζόμενος καὶ μὴ ἀπαιτῶν εἰμὴ σπινθῆρά τινα πρὸς ἀνάφλεξιν· εἶνε ἡ ἔνοπλος διαμαρτύρησις κατὰ τῆς ἀδικίας, τῶν καταπιέσεων, τῶν βιαιοπραγιῶν ἢ καὶ τῆς ἀδίκου ἢ βαρείας φορολογίας, ὧν αὐτοὶ οἱ ἐπαναστάται τὸ ἀντικείμενον· εἶνε ἡ ἔκρηξις τῆς δυσαρεσκείας· εἶνε ἡ διὰ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων ἀντικατάστασις τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης καὶ γοερᾶς φωνῆς, ἣν ἀφίνει πᾶς ὁ πονῶν, πολλάκις καὶ παρὰ τὴν θέλησίν του, διότι ἡ θλιβερὰ ἀπήχησις τῆς θλιβερᾶς ταύτης φωνῆς οὐδέποτε ἀντήχη-

σεν εἰς τὰς κωφὰς ἀκοὰς τῶν ἀσυνέτως κυβερνώντων, ἅτε δὴ ὑπὸ τῆς ἀέλλης τῶν ἀνέμων διασκορπιζομένη! Διότι, τέλος, ὅ τι παρατηρεῖται εἰς τὸ ὕδωρ, αὐτὸ τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς λαούς. Τὸ ὕδωρ εἶνε πάντοτε ἥσυχον καὶ εὐεργετικὸν καὶ ἕτοιμον νὰ λάβῃ πᾶσαν διεύθυνσιν, ἣν ἤθελε τῷ δώσει ἡ διέπουσα αὐτὸ χείρ, ἐφ' ὅσον δὲν τὸ φλέγει φλόξ τις. Ὅταν ὅμως σκληρὸν πῦρ τὸ πυρπολῇ, ἐνῷ οἱ ὑπόκωφοι στεναγμοὶ καὶ τὰ ὑπόκωφα παράπονα καὶ αἱ ὑπόκωφοι οἰμωγαὶ αὐτοῦ, ἅτινα γεννῶσιν οἱ φρικαλέοι πόνοι του, εἰς οὐδὲν ὠφελοῦσιν, εἰς οὐδενὸς ἀντηχοῦσιν ὦτα καὶ οὐδενὸς συγκινοῦσι τὴν καρδίαν καὶ οὐδενὸς ἐλκύουσι τὴν προσοχὴν καὶ οὐδενὸς κινοῦσι τὸν οἶκτον καὶ ἀντὶ πάσης ἀκροάσεως μόνον τὸ στόμα αὐτοῦ κλείουσιν ἵνα μὴ ἀκούεται στενάζον καὶ θρηνολογοῦν, ὦ! τότε, τότε σιγᾷ μὲν σιγὴν βαθεῖαν, ἀλλ' αὐτομάτως πως ἔρχεται εἰς ἀναβρασμὸν καπνίζον· αὐτομάτως διαρρήγνυσι καὶ τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πύλας τῆς σιδηρᾶς φυλακῆς του, ἢ κοχλάζον πίπτει ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἐκείνης, ἥτις τοσοῦτον σκληρῶς τὸ ἔφλεγεν, ὅπως τὴν σβέσῃ διὰ παντός, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ τὰ ἄπειρα δεινά της, ἢ δώσῃ τέρμα εἰς τὴν ὕπαρξίν της, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ εἰς τὰ βαρέα ἐκείνης ἄλγη! Ὅτι δὲ τὸ ὕδωρ οὔτε τάσιν ἔχει εἰς ἀναβρασμὸν οὔτε διάθεσιν πρὸς κοχλασμόν, παρὰ μόνον τὸ πῦρ τὸ φέρει εἰς θέσιν τοιαύτην, καὶ ὅτι μόνον καιόμενον καίει, ἀποδείκνυται ἄρδην καὶ ἐκ τούτου, ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀναβρασμῷ, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κοχλασμῷ εὑρισκόμενον ἀκόμη, κατευνάζεται εὐθύς, ἅμα τῷ δοθῇ ἄνεσίς τις, ἐπανέρχεται δὲ εὐθὺς εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, ἅμα ἀφαιρεθῇ τὸ πῦρ—Ἰσότης στάσιν οὐ ποιεῖ· λέγει ὁ Σόλων. Καί, στάσεις ἡ ἀδικία καὶ μίση καὶ μάχας ἐν ἀλλήλοις παρέχει· ἡ δὲ δικαιοσύνη ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν· λέγει ὁ Πλάτων.

Ποῖοι λόγοι ἤθελον προκαλέσει πλέον ἐπανάστασιν, ἀφοῦ ἀπαξάπαντες οἱ ἡγεμόνες ἤθελον ἀφιερώσει ἁπάσας αὐτῶν τὰς φροντίδας, ἁπάσας αὐτῶν τὰς προσπαθείας οὐχὶ πλέον πῶς νὰ ὑπηρετήσωσι τὰ ἀτομικὰ αὐτῶν συμφέροντα—ὁ τῷ ὄντι ἀληθινὸς ἄρχων οὐ πέφυκε τὸ ἑαυτῷ συμφέρον σκοπεῖσθαι, ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ· κατὰ Πλάτωνα—τὰ μαῦρα καὶ οὐτιδανὰ αὐτῶν πάθη, διὰ τῆς διατηρήσεως στρατῶν καὶ στόλων ἢ καὶ ἐπαυξήσεως αὐτῶν, ὡς κατὰ κακὴν μοῖραν πράττουσι σήμερον, ἀλλὰ πῶς νὰ καταστήσωσι τοὺς ἑαυτῶν λαοὺς εὐτυχεῖς, τοῦθ' ὅπερ ἤθελον θεωρεῖ ὡς μόνην φιλοδοξίαν των, καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς ἰσχυρούς, τοῦθ' ὅπερ ἤθελον δοξάζει ὡς ἰσχὺν αὐτῶν, καθ' ὅσον

κατὰ Δίωνα: ὅσῳ ἄν τις τοὺς φίλους (καὶ οἱ ἄριστοι φίλοι παντὸς Βασιλέως οἱ ἑαυτοῦ λαοὶ εὐεργετούμενοι) ἰσχυροτέρους ποιεῖ, τοσοῦτον ἰσχυρότερος αὐτὸς γίνεται—πῶς νὰ πραγματοποιήσωσι τοὺς κενοὺς λόγους Βασιλέως τινος τῆς Γαλλίας λ. χ., ἐν αὐτῷ τῷ Βουλευτηρίῳ ἀντηχήσαντας «Δὲν ἔχω ἰδιά μου τέκνα· ἅπαντες οἱ ὑπήκοοί μου εἰσὶ τέκνα μου»—πῶς νὰ μὴ μένωσι κατώτεροι τοῦ τε Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ μεγάλου τοῦ νέου κόσμου πολίτου Οὐασιγκτῶνος, οἵτινες, θεωροῦντες ὡς ἰδια ἑαυτῶν τέκνα τοὺς ὑπ' αὐτοὺς λαούς, κατέλιπον ἅπασαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν πρὸς αὐτούς, καὶ τοῦ Ἰσαακίου, ὅστις ἐκ τοιούτων ἀρχῶν ὁρμώμενος ἄφησε διάδοχον τοῦ θρόνου του οὐχὶ συγγενῆ του τινα, ἀλλ' ἕνα τῶν ὑπηκόων του, τὸν Κωνσταντῖνον ΙΑ'.—πῶς, τέλος, νὰ φανῶσιν ἀληθεῖς πατέρες τῶν λαῶν αὐτῶν καὶ οὐχὶ πατέρες ὡς ὁ Κρόνος, κατατρώγοντες τὰ τέκνα των; Ὦ! τότε, τότε, οὐδ' αὐτοὶ θὰ ἐφοβοῦντο πλέον μήπως ἐκθρονισθῶσιν ὑπὸ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν τέκνων, ὡς αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Διός.

Ἄλλως τε δὲ πᾶν κράτος ἠδύνατο νὰ διατηρῇ ἀνάλογον στόλον καὶ στρατόν, πλὴν οὐχὶ πλέον πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἑτέρου ἢ ἄμυναν ἢ καὶ πρὸς ματαίαν ἐπίδειξιν, ὡς γίνεται σήμερον, ἀλλὰ πρὸς διατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας, ἥτις ὅμως οὐδέποτε ἤθελε διαταραχθῇ, διότι οὐδεὶς λόγος διαταράξεως ἤθελεν ὑπάρξει πλέον, ἅτε τῶν μὲν Ἡγεμόνων οὐδὲν ἕτερον ἐχόντων ὑπ' ὄψιν εἰμὴ τὸ συμφέρον τῶν ἑαυτῶν λαῶν· τῶν δὲ λαῶν οὐδὲν ἄλλο ἐπιδιωκόντων εἰμὴ τὸ συμφέρον τῶν ἑαυτῶν Ἡγεμόνων, καὶ μετὰ Θεὸν οὐδὲν ἕτερον λατρευόντων ἐν τῷ κόσμῳ εἰμὴ τοὺς ἑαυτῶν Ἡγεμόνας.

Ἂν δέ ποτε ἤθελον γεννηθῇ παράπονα ἀπὸ μέρους λαοῦ τινος, εἴτε ἀδίκως εἴτε δικαίως, κατὰ τῆς ἑαυτοῦ Κυβερνήσεως ἢ τῶν διοικούντων αὐτὸν ἢ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν, ἕνεκα κακῆς διαχειρίσεως, ἢ παράπονα ἐξ ἄλλων οἵων δήποτε λόγων ἀπορρέοντα, τότε ὁ λαὸς οὗτος χωρὶς νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰ ὅπλα, ὡς δυστυχῶς συμβαίνει σήμερον, καὶ τοῦτο οὐχὶ σπανίως καὶ οὐχὶ πάντοτε δικαίως, ἠδύνατο, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελον εἰσακουσθῇ τὰ παράπονα αὐτοῦ παρὰ τῇ Κεντρικῇ Κυβερνήσει, νὰ ἀποτανθῇ δι' ἀναφορᾶς του— καί, πιστεύω, τοιαύτη ἀρχὴ θὰ ἐγίνετο ἐπίσης παραδεκτή, τοὐλάχιστον χάριν φιλανθρωπίας, παρὰ τῶν Κυβερνήσεων—πρὸς τὴν Διεθνῆ ἐκείνην ἐπιτροπήν, ἐκφράζων τὰ παράπονα αὐτοῦ καὶ τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ἐκδηλῶν. Ὡς τε ἢ οὕτως ἢ ἄλλως οὐδέποτε ἤθελε γίνει χρῆσις ὅπλων, οὐδέποτε

ἤθελε ρεύσει ἀνθρώπινον αἷμα, πρὸς αἶσχος μὲν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, πρὸς περιφρόνησιν δὲ τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντός!!!

— Καὶ τότε, τῇ εἶπον, διατί θεωρεῖται ὁ πόλεμος ἀναγκαῖος;—Ἂν ὁ πόλεμος θεωρῆται ἀναγκαῖος, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, θεωρεῖται ἀναγκαῖος, διότι ὀφείλει νὰ πολεμήσῃ τὸν πόλεμον καὶ τοὺς ἀνοήτους ἐκείνους, οἵτινες θεωροῦσι τὸν πόλεμον ὡς ἀναγκαῖον.—Μηδέν, μηδὲν τὸ κωλύον τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου. Ἀπεναντίας μάλιστα τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς καταργήσεως αὐτοῦ συνηγορεῖ. Παρῆλθε πλέον ὁ καιρὸς ἐκεῖνος, καθ' ὃν πᾶν πολιτικὸν ζήτημα ὤφειλε νὰ λυθῇ διὰ τοῦ ξίφους, ὡς ἄλλος γόρδιος δεσμός, ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ καὶ ἀδιαλλάκτου μίσους, ὅπερ ὑφίστατο μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν, ἕνεκεν τῆς μὴ ἐπιμιξίας αὐτῶν καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀγωγῆς των. Ὁ σημερινὸς πολιτισμός, ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ ἀνάπτυξις καὶ προαγωγὴ αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ ἐπιμιξία, οἱ τηλέγραφοι, οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ ἀτμόπλοια καὶ τόσα ἄλλα συγκοινωνίας μέσα, συνετέλεσαν τὰ μάλα ἵνα συνδέσωσι τὰ τέως ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς διακεχωρισμένα ἔθνη καὶ ἀδελφοποιήσωσιν, οὕτως εἰπεῖν, αὐτά, ἐξαλείφοντες κατὰ μέγα μέρος τὰ αἴτια ἐκεῖνα, ἅτινα τὰ διεχώριζον ἀπ' ἀλλήλων, ἤτοι τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἐθνικὰς προλήψεις, τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ πάθη, τὴν κακῶς ἐννοουμένην ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, καὶ τὸ ἓν ἔθνος νὰ θεωρῇ τὸ ἕτερον ὡς φίλον καὶ ἀδελφόν, καθὸ πλάσμα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ, καθὸ τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος, τῆς γῆς.

Καὶ τῷ ὄντι· ἰδοὺ ὁ καπνὸς τῶν πυροσκάφων ὁσημέραι καθαρίζων τὴν κοινωνικὴν ἀτμοσφαῖραν τῶν μιασμάτων τῆς πλάνης καὶ τῶν προλήψεων.

Ἰδοὺ τὸ ἠλεκτρικὸν σύρμα ὁσημέραι ἠλεκτρίζον τὰ ἔθνη πρὸς τελείαν ἕνωσιν.

Ἰδοὺ οἱ σιδηροῖ δεσμοὶ τῶν σιδηροδρόμων ὁσημέραι συνδέοντες αὐτὰ σφιγκτότερον, καὶ αἱ σιδηραῖ γραμμαὶ αὐτῶν, καθοδηγοῦσαι αὐτὰ ὥσπερ Ἀριάδνειος μῖτος εἰς τὴν εὐημερίαν αὐτῶν, διὰ τῆς προσεγγίσεως, ὥσπερ αὐταί.

Ἰδοὺ ἡ ἀτμάμαξα, ὡς βέλος τρέχουσα καὶ συρίζουσα, διασχίζει τὸ πανάθλιον ἐκεῖνο παραπέτασμα, ὅπερ ἀπ' αἰώνων ἤδη ὕψωσαν ἐνώπιον ἡμῶν αἱ ἐπάρατοι δεισιδαιμονίαι, κωλύουσαι τὸν ἄνθρωπον νὰ ἴδῃ τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν τὸν ὅμοιόν του.

Ἰδοὺ τέλος τὸ ἀερόστατον, ἕτοιμον νὰ περιφρονήσῃ καὶ νὰ ματαιώσῃ τὰ ὅρια ἐκεῖνα, ἅτινα κακόβουλοι χεῖρες ἔθηκαν, ἵνα χωρίσωσι τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ πλάσματος τοῦ Θεοῦ.

Τίς ἀγνοεῖ μὲ ποῖον βλοσυρὸν βλέμμα ἔβλεπεν ἄλλοτε ὁ Ὀθωμανὸς τὸν Χριστιανὸν καὶ ὁ Χριστιανὸς τὸν Ὀθωμανόν; Καὶ ὅμως σήμερον, ἕνεκεν τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς τῶν ἐθνῶν, πολλοὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἔχουσιν ὡς πιστοτέρους φίλους, ὡς συναιτέρους, ὡς ὑπαλλήλους Χριστιανούς, καὶ πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν ἔχουσιν ὡς πιστοτέρους φίλους, ὡς συναιτέρους, ὡς ὑπαλλήλους Ὀθωμανούς. Οὐδέποτε ἐλλείπουσι Χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ γεύματα τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ οὐδέποτε Ὀθωμανοὶ λείπουσιν ἀπὸ τὰ γεύματα τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Ὀθωμανὸς μεθ' ὅσης ψυχρότητος ἀπέφευγεν ἄλλοτε τὸν Χριστιανόν, μετὰ τοσαύτης ζέσεως τὸν πλησιάζει σήμερον. Τὸ αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ Χριστιανοῦ ἀπέναντι τοῦ Ὀθωμανοῦ. Ἐννοεῖται δὲ οἰκοθεν, ὅτι ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἐξευγενισθέντος Ὀθωμανοῦ, περὶ τοῦ ἐξευγενισθέντος Χριστιανοῦ, καὶ οὐχὶ περὶ τῶν ἐλεεινῶν λειψάνων τῶν ἐλεεινῶν προλήψεων καὶ τοῦ οἰκτροῦ φανατισμοῦ, ἅτινα δυστυχῶς! σώζονται μέχρι σήμερον πρὸς αἶσχος τοῦ πολιτισμοῦ.

Τίς ἀγνοεῖ πρὸς τούτοις τὸ μέγα, τὸ ἀδιάλλακτον, τὸ παροιμιῶδες ἐκεῖνο μῖσος, ὅπερ ὑπῆρχεν ἄλλοτε μεταξὺ Ἀγγλων καὶ Γάλλων; Τὸ μῖσος ἐκεῖνο ἦτο εἰς τοσοῦτον βαθμὸν κορυφωμένον ὥστε ἅμα ὁ εἷς ἀπήντα τὸν ἕτερον, ἡτοιμάζετο νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ ὅλαις δυνάμεσι καὶ μέχρι θανάτου. Ὅτε δὲ κατά τινα σταυροφορικὸν πόλεμον οἱ στρατοὶ τῶν δύω τούτων ἐθνῶν ἐξεστράτευσαν εἰς Παλαιστίνην, ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους μᾶλλον παρὰ πρὸς τὸν ἐχθρόν. Καὶ ὅμως σήμερον ἕνεκα τῆς ἠθικῆς προαγωγῆς τῶν ἐθνῶν οὐχὶ μόνον οἱ στρατοὶ οὗτοι συνειργάσθησαν ἀρκούντως, ἀλλὰ καὶ μυριάδες Ἄγγλοι ἐνυμφεύθησαν Γαλλίδας, καὶ μυριάδες Γάλλοι ἐνυμφεύθησαν Ἀγγλίδας (1).

---

(1) Πραγματικῶς ἕνεκεν τῆς ἠθικῆς προαγωγῆς καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνῶν οὐχὶ μόνον τὰ δύω ταῦτα ἔθνη προσήγγισαν ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ Κυβερνήσεις ἀπὸ κοινοῦ ἐργάζονται ἀπό τινων ἤδη ἐτῶν, καὶ περ ὁ Παλμερστων πρὸ τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν, ἐπιχειρίσας νὰ καταδείξῃ τὴν ἀναγκην εἰλικρινοῦς συμπνοίας μεταξὺ τῶν δύω τούτων Κυβερνήσεων, ἐσκώφθη καὶ κατεγελάσθη πικρῶς, ὡς εἰ ἦτο ἀδύνατον πρᾶγμα ἡ προσέγγισις τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους καὶ ἑπομένως τῆς Ἀγγλικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ μήπως ὀλιγώτερον μῖσος ὑπῆρχεν ἄλλοτε μεταξὺ Ἀρμενίων καὶ Ἑλλήνων; Καὶ ὅμως ἰδοὺ ἐγώ, καίπερ Ἀρμενίς, τείνω τὴν χεῖρά μου πρὸς Ἕλληνα, καὶ εἰς οὐδένα ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ κόσμου θέλω τὴν τείνει πλέον, ἂν δὲν τύχω τῆς χειρὸς ἐκείνου, ἕνεκεν τῶν ἐλεεινῶν λειψάνων τῆς παλαιᾶς θεωρίας, αἵτινες σώζονται εἰσέτι ὡς μὴ ὤφειλε! εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν μου!

— Καὶ σήμερον, θύγατερ, τῇ εἶπον, οὐ μικρὸν ὑφίσταται μῖσος μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν θρησκευμάτων.

— Οὐχὶ ἕνεκεν τῆς διαφορᾶς τῶν θρησκευμάτων, ἀπήντησεν ἐκείνη, ἀλλ' ἕνεκα τῶν κατὰ καιροὺς πολέμων. Τὸ θρησκευτικὸν λεγόμενον μῖσος μόνον παρὰ τοῖς ἀνοήτοις φανατικοῖς εὑρίσκεται, ἀλλὰ καὶ τούτου πάλιν πηγὴ αὐτὸς ὁ πόλεμος. Καὶ πῶς θέλετε νὰ ἐξαλειφθῇ ὁλοτελῶς τὸ ἀποτέλεσμα, ἐνῷ ὑπάρχει ἀκόμη τὸ αἴτιον; Πῶς θέλετε λαός τις—καὶ μάλιστα ὅταν ἐπιπολαίως κρίνῃ τὰ πράγματα, διότι τί σᾶς πταίω ἐγώ, ἂν λ. χ. σᾶς ἔπταισεν ὁ πατήρ μου ἢ οἱ συγγενεῖς μου ἢ οἱ πρόγονοί μου—πῶς θέλετε, λέγω, λαός τις νὰ μὴ τρέφῃ μῖσος κατὰ τοῦ ἄλλου, ὅταν γνωρίζῃ εἴτε ἐκ τῆς ἱστορίας εἴτε ἐκ παραδόσεως εἴτε ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ἢ τὸ ἔθνος τοῦτο κατέσφαξε τοὺς προγόνους του ἢ τοὺς γονεῖς του ἢ τοὺς ἀδελφούς του ἢ τοὺς συγγενεῖς του ἢ τοὺς φίλους του, κατέστρεψε τὴν πατρίδα του, κατέκαυσε τὰς οἰκίας του, ἐλεηλάτησε τὰ ὑπάρχοντά του, ἠτίμασε τὴν ἑστίαν του ἐν τοῖς πολέμοις; ἢ ἀναλογιζόμενος ὅτι δυνατὸν νὰ τὰ διαπράξῃ μίαν ἡμέραν; Εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ θρησκεύματος ὀφείλομεν νὰ ἀποδώσωμεν τὸ μῖσος τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ τούτων πάλιν κατ' ἐκείνων; τὸ μῖσος τῶν Μεσσηνίων κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τούτων πάλιν κατ' ἐκείνων; τὸ μῖσος τῶν Ἀρκάδων κατὰ τῶν Ἠλείων καὶ τούτων πάλιν κατ' ἐκείνων; τὸ μῖσος τῶν Ἀκαρνάνων κατὰ τῶν ὁμόρων αὐτῶν καὶ τούτων πάλιν κατ' ἐκείνων; τὸ μῖσος, τέλος, τῶν Μεγαρέων κατὰ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος καὶ τούτων πάλιν κατ' ἐκείνων, καθ' ὃ πᾶς Μεγαρεὺς πατῶν τὸ ἔδαφος τῶν Ἀθηνῶν ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον (ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Εὐκλείδης νύκτωρ καὶ μὲ γυναικεῖα φορέματα μετέβαινεν εἰς Ἀθήνας, ὅπως ἀκούσῃ τὸν Σωκράτην), μῖσος ὅπερ τοσοῦτον ταχέως κατέρριψε τὸν κολοσσὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου;

Ἀλλὰ πρὸς τίνα σκοπὸν ν' ἀπαριθμῶ τὰ γεγονότα τοσοῦτον

ἀπηρχαιωμένα; Ἡ διαφορὰ τοῦ θρησκεύματος ἐγέννησε τάχα τὸ πασίγνωστον ἐκεῖνο μεταξὺ τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων, μεταξὺ τῶν Πολωνῶν καὶ Ρώσσων μῖσος; εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἄγγλου δὲν ὑπῆρχεν ἆρά γε ἄλλος καθολικισμός, εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Γάλλου δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος προτεσταντισμός, εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Πολωνοῦ δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ὀρθοδοξία, εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ρώσσου δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος Παπισμός; Πότε ὁ Ἄγγλος ἔθηξε τοὺς ὀδόντας του κατὰ Κινέζου λ. χ. οὗτινος τὸ θρήσκευμα οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἰδικόν του; Ἢ πότε ὁ Γάλλος ἐφάνη διψῶν τοῦ αἵματος τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀγρίου, ὅστις οὔτε κἂν θρήσκευμα ἔχει; Καὶ πότε ὁ Ρῶσσος ὑπέλαβεν ὡς ἀρετὴν τὸ πρὸς τὸν εἰδωλολάτρην τῆς Ἀφρικῆς μῖσος; Ἢ πότε ὁ Πολωνὸς ἐθεώρησεν ἑαυτὸν προδότην τῆς πατρίδος, εἰμὴ σφοδρότερον μισήσῃ τὸν ἀνθρωποφάγον τῆς Ὠκεανίας; Ἀπεναντίας μάλιστα πλείστην ὅσην δεικνύουσιν αὐτοῖς φιλοφροσύνην καὶ εἰλικρινῆ τρέφουσι πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην, ὡς καὶ πᾶς τις ἄλλος Εὐρωπαῖος, οἰκτείροντες μόνον τὴν ἀμάθειαν αὐτῶν, ἅτε δὴ θεωροῦντες αὐτοὺς ὡς γνησίους ἀδελφοὺς αὐτῶν, ὡς ἀνθρώπους τέλος, μεθ' ὧν οὐδέποτε ἦλθον εἰς πόλεμον (1). Τὸ αὐτὸ θρήσκευμα δὲν πρεσβεύουσιν ὅτε Ἱσπανὸς καὶ ὁ Πορτογάλλος, ὅτε Ἀραγωνιεὺς καὶ ὁ Καστιλιανός, ὅτε Ἰταλὸς καὶ ὁ Αὐστριακὸς, ὅτε John Bull καὶ ὁ Ἀμερικανός; Καὶ ὅμως τὸ μεταξὺ αὐτῶν μῖσος ἔξει ποτε ὅρια;

Παρὰ τὴν ὀροθετικὴν γραμμὴν, τὴν διαχωρίζουσαν τὴν Τουρκίαν ἀπὸ τῆς Περσίας, ὑπάρχει φιλή τις, ἧς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, εἶνε τοῦτο: Πῦρ καὶ σίδηρος καθ' ἑτέρας τινος παρακειμένης φυλῆς καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῆς (2). Ἆρά γε θρησκευτικοὶ λόγοι ὑπηγόρευσαν τὸ μῖσος τῆς φυλῆς ταύτης κατὰ τῆς ἑτέρας, ἐνῷ ἀμφότεραι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔχουσι θρήσκευμα; Διατί δὲν εἶπε: « πῦρ καὶ σίδηρος κατὰ τοῦ Χριστιανοῦ λ. χ. ἢ τοῦ Ἰουδαίου, ἢ τοῦ εἰδωλολάτρου, οἵτινες δὲν εἶνε ὀπαδοὶ τοῦ ἑαυτῆς θρησκεύματος, ἀφοῦ μάλιστα φυλὴ βάρβαρος τυγχάνουσα, εἶνε ἐπόμενον καὶ βαρβάρως νὰ σκέπτηται καὶ βαρβάρως νὰ φρονῇ καὶ πᾶν ὅ,τι βάρβαρον νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ παραδέχηται, καὶ ἐπομένως νὰ ἔχῃ τὴν μεγάλην ἰδέαν τοῦ

(1) Ἀγνοοῦμεν ἂν ὕστερον ἀπὸ τὸν βομβαρδισμὸν τῆς Καντῶνος θεωρεῖ πλέον ὁ Κινέζος ὡς ἀδελφόν του τὸν Ἄγγλον ἢ τὸν Γάλλον.

(2) Ἴδε Σεϊχάτναμεϊ Χουρσῆτ Πασᾶ, ἂν ἡ μνήμη δὲν μᾶς ἀπατᾷ, τανῦν ἐξόχου καὶ εὐπαιδεύτου Συμβούλου τῆς μεγάλης Βεζυρείας.

ὅτι, τὸ μὲν κατὰ τῶν ἀλλοθρήσκων πῦρ ἤθελε χρησιμεύσει αὐτῇ ὡς φῶς εὐδαιμονίας ἐν τῷ μέλλοντι κόσμῳ, ὁ δὲ σίδηρος ὡς θώραξ ἀδιαχώρητος κατὰ τῶν προσβολῶν τοῦ δαίμονος ἐν τῷ παρόντι; Καὶ ποῖοι ἄλλοι λόγοι ἠδύναντο νὰ ἐμπνεύσωσι τὸ μῖσος τοῦτο, εἰμὴ οἱ μεταξὺ τῆς φυλῆς ταύτης καὶ τῆς ἑτέρας ἐπισυμβάντες κατὰ καιροὺς πόλεμοι;— Οἴμοι! ἀρκεῖ νὰ εἴπω, ὅτι ἄλλη φυλή, πνέουσα ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Ἐνετῶν ἕνεκεν τῶν μεταξὺ αὐτῶν πολέμων, τῶν ἐπαράτων πολέμων, καὶ μὴ δυναμένη νὰ ἐκδικηθῇ ἄλλως πως, ἀπεφάσισε νὰ μετέλθῃ τὸν πειρατήν! Καὶ δὴ ὅσους Ἐνετοὺς συνελάμβανεν, ἀφοῦ διὰ μυρίων ὅσων βασάνων τοὺς ἐθανάτωνεν, ἔσχιζε τὴν κοιλίαν, ἐξῆγε τὴν καρδίαν, τὴν ἔψηνε καὶ τὴν ἔτρωγεν!!

Θρησκευτικοὶ λόγοι ὑπηγόρευσαν τὸ μεταξὺ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν Αἰγυπτίων γεννηθὲν ἐσχάτως μῖσος, ἀφοῦ ἀμφότεροι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρεσβεύουσι θρήσκευμα; Διατί τὸ μῖσος τοῦτο δὲν ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῶν τελευταίων μεταξὺ Αἰγυπτίων καὶ Ὀθωμανῶν συμβάντων (1);

Τί μῖσος ἐμπορεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς ἐμὲ ἡ ἰδέα τοῦ ὅτι ἐγὼ μὲν λατρεύω τὸν Θεὸν ἀσκεπῆ ἔχουσα τὴν κεφαλήν, ἐκεῖνος δὲ κεκαλυμμένην, ἢ ἡ τοῦ ὅτι ἐγὼ μὲν εἰσέρχομαι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου φέρουσα τὰ πέδιλά μου, ἐκεῖνος δὲ γυμνοὺς ἔχων τοὺς πόδας; ἢ διότι ἐγὼ μὲν φρονῶ οὕτω πως τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκεῖνος δὲ ἄλλως πως; Καὶ πιθανὸν μὲν μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου θρησκεύματος νὰ ὑπάρχῃ οὐσιώδης τις διαφορά· τοῦτο ὅμως δύναται νὰ μὲ φέρῃ εἰς θέσιν νὰ τρέφω μῖσος κατὰ τῶν ὀπαδῶν ἄλλου ἢ τοῦ ἐμοῦ θρησκεύματος, ἤτοι κατ' ἀνθρώπων βαδιζόντων τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἣν ὑπέδειξαν αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτῶν, εὐθὺς ἅμα εἶδον τὸν ἥλιον, καὶ πράγματι μὴ ἐπιδιωκόντων, εἰμὴ τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον, ὅνπερ ἐπιδιώκω καὶ ἐγώ, βαδίζουσα ἄλλην ὁδόν, τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἣν μοὶ διεχάραξαν οἱ ἐμοὶ γονεῖς, εὐθὺς ἅμα εἶδον τὸ φῶς;

Ἐκ τοῦ πολέμου λοιπόν, μῆτερ, ἐκ τοῦ ἐπαράτου πολέμου ἀπορρέει τὸ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ὑφισταμένον μῖσος καὶ πᾶν ὅ,τι κακὸν ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν θρησκευμάτων. ἅτινα μεταχειρίζονται ὡς μέσον ἐκδικήσεων καὶ ἀντεκδικήσεων τῶν συμφορῶν ἐκείνων, ἃς γεννῶσι παλιν οἱ πόλεμοι.

---

(1) Ὑπαινίττεται τὸν μεταξὺ Αἰγυπτίων καὶ Ὀθωμανῶν πόλεμον τοῦ 1833. Ἀλλ' ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἤρχισεν ἤδη κατευνάζων τὸ πάθος τοῦτο.

Καὶ ὁ πόλεμος διέθεσεν οὕτω τὰ ἔθνη εἰς αἱματηρὰς σκηνὰς διὰ πᾶν ζήτημα, ἔστω καὶ σμικρόν, ἔστω κατ' ὄνομα μόνον, ὅπερ ἄλλως ἠδύνατο νὰ ἐξομαλυνθῇ μεταξὺ αὐτῶν καὶ φιλικῶς καὶ ταχέως. Διότι ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὰ ἄτομα, αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἔθνη. Ὅταν δύο ἄτομα δὲν ἔχωσι πάθος τι μεταξὺ αὐτῶν, εἴτε νέον, εἴτε παλαιόν, καὶ ἐπὶ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι ἤθελε γεννηθῇ διαφορά τις μεταξὺ αὐτῶν ἔστω καὶ ἡ μᾶλλον πολύπλοκος καὶ ἡ μᾶλλον σπουδαία, δύνανται κάλλιστα νὰ τὴν ἐξομαλύνωσι φιλικῶς καὶ ταχέως, εἴτε μεταξύ των εἴτε διορίζοντες διαιτητὰς φίλους τῶν τινας. Ὅταν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχῃ πάθος τι, τότε ἡ διαφορὰ αὐτῶν, εἴτε μεγάλη εἴτε μικρά, εἴτε καὶ σκιὰ διαφορᾶς τυγχάνουσα, μόνον δι' ἐγχειριδίου ἢ διὰ πυροβόλου ἢ διὰ λίθου ἢ ξύλου ἢ τοὐλάχιστον διὰ τῶν δικαστηρίων δύναται νὰ διαλυθῇ— Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἔχων πάθος κατά τινος, ὁμοιάζει τὴν πυρίτιδα, ἥτις μηδὲν ἀπαιτεῖ, εἰμὴ σμικρότατόν τινα σπινθῆρα ὅπως ἐκπυρσοκροτήσῃ! Εἶνε ἀληθές, ὅτι τὰ μικρὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου ἐγέννησαν τὸ πρῶτον τὸν πόλεμον ἐν βαρβάροις χρόνοις· ἀλλ' ἐπίσης εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ πόλεμος ἀναρριπίσας ἀνέπτυξε τὰ πάθη ταῦτα καὶ κατέστησεν αὐτὰ νόσημα μακροχρόνιον καὶ βροτολοιγόν, ὡς ὁ ἀὴρ ἀναρριπίζων καὶ ἀναπτύσσων τοὺς μικροὺς σπινθῆρας καθιστᾷ αὐτους πυρκαϊὰν δεινὴν καὶ καταστρεπτικωτάτην! Καὶ ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ νηνεμίᾳ παρατηροῦνται κύματα ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἀλλὰ μηδεμίαν ἐπιφέρουσι βλάβην, καθὸ ἀδύνατα. Πλὴν φεῦ! ὡς μέγας λίθος, πίπτων ἐν γαληνιαίᾳ θαλάσσῃ, διαταράσσει αὐτήν, διεγείρει κύματα ἀφρόεντα καὶ τρομερά, ἀλλήλοις συγκρουόμενα, καὶ διατηρεῖ μέγαν σάλον ἐπὶ μακρόν, οὕτω καὶ ὁ πόλεμος, ὡς τεράστιος λίθος καταπεσὼν ἄπαξ ἐν τῇ ἄλλοτε ἱλαρᾷ ἀνθρωπότητι, διετάραξεν αὐτήν, διήγειρε κύματα λυσσώδη καὶ φοβερά, δεινῶς συγκρουόμενα ἀλλήλοις, καὶ μέναν διατηρεῖ τὸν σάλον, ὅστις ἀδύνατον, ἀδύνατον νὰ κατευνασθῇ, ἐνόσῳ διατηρεῖται ὁ πόλεμος, ἄτε δὴ νέων πολέμων γεννομένων— ὁ πόλεμος γεννᾷ πόλεμον, καθὸ ἐξεγείρων πάντοτε τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδικήσεως καὶ ἀντεκδικήσεως, ἐφ' ᾧ δικαίως ὁ Εὐριπίδης λέγει:

» . . . . . δίκα
» Δίκαν ἐξεκάλεσε καὶ φόνος
» Φόνον.

Καὶ ἀλλαχοῦ

» Ἄφρονες, ὅσοι τὰς ἀρετὰς πολέμῳ
» Κτᾶσθ' ἐν δορὸς ἀλκαίου

» Λόγχαισιν καταπαυόμενοι
» Πόνους θνατῶν ἀμαθῶς.
» Εἰ γὰρ ἄμιλλα κρινεῖ νιν
» Αἵματος, οὔποτ' ἔρις
» Λείψει κατ' ἀνθρώπων πόλεις »—

νέων κυμάτων διεγειρομένων καὶ νέων σάλων παρουσιαζομένων! Καθὼς δὲ ὁ λίθος καταπίπτων εἰς τὴν θάλασσαν βυθίζεται μὲν ἐν ἀκαρεῖ ἐν τῷ πυθμένι αὐτῆς, ἀλλ' ὁ τάραχος διατηρεῖται ἐπὶ μακρὸν καὶ εἰς ἔκτασιν πολὺ μακράν, οὕτω καὶ ὁ πόλεμος ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ θάπτεται μὲν εἰς τῶν αἰώνων τὸ ἀχανές, ἀλλ' ὁ κλύδων αὐτοῦ διαρκεῖ ἐπ' ἄπειρον καὶ εἰς ἀπόστασιν ἐπίσης ἄπειρον! Ἂς ἐμποδίσωσι τὴν κατάπτωσιν τῶν πετρῶν καὶ ἡ γαλήνη φυσικῶς πως θέλει ἐπανέλθει· ἂς καταργηθῇ ὁ πόλεμος, καὶ ἡ φυσικὴ τῆς ἀνθρωπότητος ἱλαρότης θέλει ἐπανέλθει διὰ παντός, οὐδ' ἴχνος μίσους θέλει μένει πλέον μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, οὐδ' ἴχνος ἐχθρας θέλει παρατηρηθῇ ποτέ! Καὶ ἂν δὲν ἐκπληττώμεθα διότι ἐποχὴ βάρβαρος καὶ ζοφερὰ ἐγέννησε τὸν βάρβαρον καὶ βδελυρὸν πόλεμον, δὲν ἐκπληττόμεθα ἀρά γε διότι διατηρεῖται οὗτος καὶ ἐν ἐποχῇ τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν πλήρει ΙΘ'. αἰῶνι; Δὲν θεωρεῖται σήμερον ἔγκλημα καθοσιώσεως ἀπέναντι τῆς ἀνθρωπότητος ἡ μὴ κατάργησις αὐτοῦ; Ὢ! ναί! ὡς ἔγκλημα καθοσιώσεως θεωρεῖται! ὡς ἔγκλημα καθοσιώσεως θεωρεῖται καὶ πρέπει νὰ θεωρῆται! Ἀπέναντι δὲ τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντὸς ὡς μέγα καὶ φοβερὸν ἁμάρτημα!

Καὶ πραγματικῶς! πρὸς τίνα σκοπὸν ὁ πόλεμος, πρὸς τίνα σκοπὸν τὰ ἄπειρα δεινά του; Πρὸς τίνα σκοπὸν τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος; Πρὸς τίνα σκοπὸν ὁ ἄνθρωπος, τὸ εὐγενέστερον τῆς θείας χειρὸς δημιούργημα, νὰ καθίσταται τὸ θηριωδέστερον τοῦ κόσμου θηρίον, φονεύων τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν τὸν ὅμοιόν του, αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς οὗτος ἀνήκει, ἐνῷ ὁ λέων οὐδέποτε φονεύει τὸν λέοντα καὶ ἡ τίγρις οὐδέποτε σπαράττει τὴν τίγριν; Παρασημοφορεῖται διὰ τὴν θηριωδίαν του αὐτήν ἵνα ὦ! φρίκη! φρίκη! θηριωδέστερος ἐν τῷ μέλλοντι καταστῇ!!! Ἀλλ',

. . . . ὦ ταλαίπωροι βροτῶν,
Τί κτᾶσθε λόγχας καὶ κατ' ἀλλήλων φόνους
Τίθεσθε; παύσασθ', ἀλλὰ λήξαντες πόνων,
Ἄστη φυλάσσεθ' ἥσυχοι μεθ' ἡσύχων.

Ὢ! μικρὸν τὸ χρῆμα τοῦ βίου· τοῦτον δὲ χρὴ

Ὡς ῥᾶστα καὶ μὴ σὺν πόνοις διεκπερᾶν
Ἵνα κατ' Εὐριπίδην εἴπω!

Πλὴν φεῦ! ὡς εἰ ἡ θηριωδία αὐτῶν δὲν εὐχαριστεῖτο εἰς μόνον τὸν φόνον τοῦ φίλου, τοῦ συγγενοῦς, τοῦ ἀδελφοῦ (1), τοῦ πατρός, τῆς μητρός, τοῦ υἱοῦ, τοῦ ὁμοίου, προβαίνουσι καὶ εἰς ὠμότητας ἀνηκούστους, ἀκατονομάστους, ὁ μὲν ἐκβάλλων τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν θυμάτων αὐτοῦ, ὁ δὲ ἐκδέρων τὸ δέρμα αὐτῶν καὶ περιζωννύμενος, ὡς διὰ φωτοβόλου δόξης— ὁ δὲ διαπερῶν αὐτοὺς εἰς πασσάλους φρικώδεις καὶ ὑψόνων αὐτοὺς ὥςπερ τρόπαια— ὁ δὲ ψήνων καὶ προσφέρων αὐτοὺς πρὸς τὰς μητέρας καὶ τὰς συζύγους αὐτῶν, ἵνα τοὺς φάγωσι διὰ τῆς βίας— ὁ δὲ ἀναγκάζων τὰς θυγατέρας αὐτῶν ἵνα πίωσιν οἶνον διὰ τοῦ κρανίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν (2) — ὁ δὲ ρίπτων αὐτούς, ὡς καὶ τὰ νεογνά, εἰς τοὺς κύνας πρὸς βοράν— ὁ δέ, τέλος, ἀκρωτηριάζων τὰ μέλη αὐτῶν καὶ φυλάττων αὐτὰ ὡς κειμήλιον τιμαλφὲς καὶ πολυσέβαστον, πρὸς μείζονα καὶ ψηλαφητὴν ἀπόδειξιν τῆς θηριωδίας του!!! Ἀλλ' οἴμοι! οἱ βασιλεῖς θηριωδέστεροι καὶ ὀλεθριώτεροι πάντων ἀποδείκνυνται, οἱ μὲν μεταχειριζόμενοι σὺν τοῖς ἄλλοις, δημοσίᾳ καὶ ὑπερηφάνως, τὰ κρανία ἡττημένων βασιλέων ὡς ποτήρια τοῦ οἴνου καὶ παρέχοντες οὕτω τὸ ὀλέθριον παράδειγμα (3), οἱ δὲ ὀπτῶντες καὶ ἐσθίοντες τὰς κεφαλὰς αἰχμαλώτων ἐν ἐπισήμῳ γεύματι (4)!!!

Οἱ μετριοφρονέστεροι δὲ μεταξὺ αὐτῶν μεταχειρίζονται εἰς τὰ ἅρματα αὐτῶν νενικημένους βασιλεῖς, ἀντὶ ἵππων, ὡς ὁ Σέσωστρις λ. χ., ἐνῷ ἕτεροι ἐπιτρέπουσιν, ἐν τῇ γενναιότητι καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ αὐτῶν, εἰς βασιλεῖς νὰ τρέφωνται διὰ τῶν ψυχίων τῆς τραπέζης αὐτῶν, ἀφοῦ πρότερον ἀποκόψωσι τοὺς δα-

(1) Ἐν τῷ τελευταίῳ Αὐστρο-Πρωσσικῷ πολέμῳ δύο υἱοὶ ἑνὸς τῶν ἐν Παρισίοις Γερμανῶν πρέσβεων ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους, ὁ μὲν ἐν τῷ Αὐστριακῷ, ὁ δὲ ἐν τῷ Πρωσσικῷ στρατοπέδῳ!! ὁποία θηριωδία!

(2) Ὁ Ἀλβοῖνος, ἐπὶ παραδείγματος, ἠνάγκασε τὴν σύζυγόν του Ῥοσεμοῦνδαν νὰ πίῃ οἶνον ἀπὸ τὸ κρανίον τοῦ πατρός της! Αὕτη δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην ἐνδοῦσα, ἐξετέλεσε μὲν τὴν ἀπάνθρωπον διαταγὴν τοῦ συζύγου αὐτῆς, ἀλλ' ἐν τῇ παραφορᾷ, ἣν τῇ ἐπροξένησε τὸ πρὸς τὸν γεννήτορα αὐτῆς φίλτρον, τὸν ἐδολοφόνησε. Τοιαῦτα τὰ τοῦ πολέμου φρικτὰ ἀποτελέσματα.

(3) Βασιλεύς τις τῆς Βουλγαρίας, ἐν παραδείγματι, κατασκευάσας τὸ κρανίον τοῦ Νικηφόρου, Αὐτ. τοῦ Βυζαντίου, ὡς ποτήριον, ἔπινε τὸν οἶνον του, ἐπὶ παρουσίᾳ ἁπάντων!

(4) Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος λ. χ., βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.

κτύλους τῶν τε χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν (1) ! ! ! Ἄλλοι δὲ ἀποτυφλοῦσιν αὐτούς, ἀφοῦ ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν περάσωσιν ἐν στόματι μαχαίρας τὰ τέκνα αὐτῶν (2) ! ! !

Πρὸς τίνα σκοπόν, λέγω, τὰ τοῦ πολέμου δεινά, πρὸς τίνα σκοπὸν αἱ μυριόνεκροι μάχαι, ἀφοῦ ὁ νικητὴς οὐδέποτε ἀπεδείχθη εὐτυχέστερος τοῦ νικημένου, τοὐλάχιστον ἐπὶ μακρόν, καὶ ἀφοῦ ὑπάρχει ἄλλο μέσον, ἄριστον καὶ λυσιτελὲς, πρὸς ἐξομάλυνσίν των, μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν ἢ μᾶλλον τῶν διαφόρων ἡγεμόνων, ἀναφυομένων πολιτικῶν διαφορῶν, τὸ μέσον ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ ὀλίγου ὑπέδειξα, ἤτοι μία διεθνὴς ἐπιτροπὴ (3), ἢ διεθνὲς δικαστήριον; Διὰ τοῦ δικαστηρίου τούτου οὐχὶ μόνον τὸ βδελυρὸν, τὸ ἀποτρόπαιον, τὸ φρικαλέον ὄνομα τοῦ πολέμου θέλει ἐκλείψει διὰ παντὸς, ἀλλὰ θέλει ἀπονέμεσθαι καὶ ἀσφαλέστερον ἡ δικαιοσύνη, καθ' ὅσον ὅπως ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα, τὸ δίκαιον εἶνε πάντοτε τοῦ νικητοῦ ἢ τοῦ ἰσχυροτέρου ! !— Ὁ Ἀντίοχος λ. χ. ὑπεσχέθη ποτὲ νὰ δώσῃ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ ἥμισυ τοῦ στόλου του. Οὗτοι ὅμως, ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῶν, διαστρέψαντες τό τε πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς συνθήκης διὰ τρόπου ὅλως κωμικοῦ, τί ἀπήτησαν νομίζετε; Τὸ ἥμισυ ὅλων τῶν πλοίων, ἅτινα ἀπήρτιζον τὸν στόλον ! ! — Καὶ ἀφοῦ εὑρέθη μέσον προσφορώτατον, τὰ δικαστήρια, πρὸς εἰρηνικὴν ἐξομάλυνσιν ὡς καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν τῶν κακούργων ἀναφυομένων διαφορῶν, μόνον λοιπὸν μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων δὲν ὑπῆρχεν ἢ δὲν ὑπάρχει — σήμερον τοὐλάχιστον ὅτε ὁ πολιτισμὸς τὸ πᾶν μετέβαλε — μέσον τι ἔντιμον, δυνάμενον νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς μεταξὺ αὐτῶν δι-

(1) Ὁ Ἀδωνιβεζὲκ λ. χ., βασιλεὺς τῶν Φερεζαίων, συνάγων τὰ ψυχία τῆς τραπέζης τοῦ νικητοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Ναυῆ, μὲ κεκομμένους δακτύλους τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ; ἔλεγε πολλάκις μετ' ἐνδομύχου στεναγμοῦ: Ἑβδομήκοντα βασιλεῖς μὲ κεκομμένους πόδας καὶ μὲ κεκομμένας χεῖρας συνήγαγον ἄλλοτε τὰ ψυχία τῆς τροπέζης μου. Ἤδη μοὶ τὸ ἀνταπέδωκεν ὁ Κύριος. »

(2) Ὅπως ἔπραξεν ὁ Ναβουχοδονόσωρ λ. χ. πρὸς τὸν Σεδεκίαν, βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ.

(3) Ὅπως πεισθῶμεν καὶ περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, ἀρκεῖ νὰ ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸ ζήτημα τοῦ Λουξεμβούργου, ὅπερ ἐξωμαλύνθη διὰ τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἐπὶ τούτῳ συνελθόντος διπλωματικοῦ συμβουλίου, καίπερ ὁ Ἄρης εὑρίσκετο εἰς τὰ πρόθυρα τῆς τε Γαλλίας καὶ τῆς Πρωσσίας. Εἰς τοῦτο προσθετέαι ἡ Τουρκο-Ἑλληνικὴ διαφορά, ἡ φοβερὰ ὑπόθεσις τοῦ Ἐὐξείνου, ἥτις ἄλλως ἠδύνατο νὰ γενήσῃ γενικὸν πόλεμον, καὶ ἡ περὶ τῆς Ἀλαβάμας ἔρις.

αφορὰς εἰρηνικῶς, διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, δυνάμει τοῦ δικαίου; Καὶ τίς ἄλλος εἰμὴ ὁ Ἡγεμὼν, ὁ τὰ πρώτιστα καὶ μάλιστα τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὸ δίκαιον νὰ σεβασθῇ ὀφείλων, ὅπως διὰ τοῦ μέσου τούτου δυνηθῇ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἑαυτοῦ ὑπηκόων τὸ πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὸ δίκαιον σεβασμόν; Καὶ τίς ἄλλος εἰμὴ ὁ Ἡγεμὼν, ὁ τὰ πρώτιστα καὶ μάλιστα πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ κόσμου εὐλάβειαν ὀφείλων, ὅπως διὰ τοῦ μέσου τούτου δυνηθῇ νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἑαυτοῦ ὑπηκόων τὴν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ κόσμου ἀπαιτουμένην εὐλάβειαν;

Τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου ἀπαιτεῖ ὁ σημερινὸς πολιτισμός, τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου ἀπαιτοῦν τὰ σημερινὰ συμφέροντα τοῦ κόσμου! Καὶ δὴ ἀπὸ τὸ ἓν ἄκρον αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἑτέρου μία καὶ μόνη ἀκούεται φωνὴ ὡς ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου στόματος, ὡς ἐκ μιᾶς καρδίας ἐξερχομένη: κατάργησις τοῦ πολέμου (1).

Ὁμολογῶ, ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη εὑρίσκονταί τινες ἐπιθυμοῦντες τὸν πόλεμον. Εὐτυχῶς ὅμως οὗτοί εἰσιν οὐχὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ λύκοι, ἐν τῇ ἀνεμοζάλῃ χαίροντες, ὁ δὲ λόγος ἐνταῦθα περὶ ἀνθρώπων, καὶ οὐχὶ περὶ λύκων, περὶ κτηνῶν, οὐδὲ περὶ τῶν τεράτων ἐκείνων, ἅτινα θηρεύουσι πολιτικήν τινα ἀνωμαλίαν, ὅπως ἐξομαλύνωσι τὴν ἀνώμαλον κατάστασιν τῶν οἰκονομικῶν των!

Ναί! μία καὶ μόνη ἀκούεται φωνὴ ἀπὸ περάτων μέχρι περάτων τῆς οἰκουμένης « κατάργησις τοῦ πολέμου! » Ἀλλὰ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, ἡ φωνὴ αὕτη εἶνε φωνὴ βοῶσα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καίπερ ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς ἀνθρωπότητος ἐξ-

(1) Ὁ μεγαλείτερος Ἄγγλος πολιτικὸς τῆς ἐποχῆς του ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως ὁ Πάλμερστων. Καὶ ὅμως μόλις δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, τὸ κοινὸν τῆς Ἀγγλίας ἤρξατο σκεπτόμενον ν' ἀνεγείρῃ αὐτῷ ἕνα ἀνδριάντα, ἐνῷ πρὸς τιμὴν τοῦ Κόβδεν, ἐνθέρμου συνηγόρου ὑπὲρ καταργήσεως τοῦ πολέμου, μυρίοι ὅσοι ἀνηγέρθησαν ἀνδριάντες ἐν μιᾷ στιγμῇ, καὶ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατόν του, πρὸς δὲ καὶ σύλλογος συνέστη ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἔστω καὶ τοῦτο τρανωτάτη ἀπόδειξις τοῦ πόσον οἱ ἐξηυγενισμένοι λαοὶ ἐπιθυμοῦσι τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου, κατάργησιν ἣν χιλιάδες Ἄγγλων ἔχουσι σήμερον ὡς μόνον θρησκευτικὸν αὐτῶν δόγμα, ὡς ἕκαστος ἀνέγνω ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς ἐφημερίσιν.

ερχομένη (1)! Τὴν μίαν καὶ μόνην ταύτην φωνὴν εἷς καὶ μόνος διασκορπίζει ἄνεμος, ἡ μὴ θέλησις, φαίνεται, Ἡγεμόνων ἢ ὑπουργῶν, Στραταρχῶν καὶ Ἀρχιναυάρχων, Στρατηγῶν καὶ Ναυάρχων, τὰς μεμαραμένας δάφνας τῆς πελιδνῆς καὶ ἀδόξου πολεμικῆς δόξης θηρευόντων! ἢ τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἀτομικῶν παθῶν αὐτῶν μετὰ ζέσεως ἐπιθυμούντων! — Ἡ φλόξ λοιπὸν τῆς φιλοδοξίας αὐτῶν, καίπερ τοιαύτης οὔσης, μόνον δι' ἀνθρωπίνου αἵματος προώρισται νὰ σβέννυται; Τροφὴ λοιπὸν τῶν μαύρων παθῶν αὐτῶν, ὡς ἡ τῶν λεόντων καὶ τῶν τίγρεων, μόνον δι' ἀνθρωπίνου αἱμοσταγοῦς σαρκὸς δύναται νὰ ὑπάρξῃ; Εἰς τὴν σειρὰν λοιπὸν τῶν σαρκοφάγων θηρίων τῶν δασῶν, τῶν ἐρημιῶν καὶ τῶν σπηλαίων κατατάσσονται καὶ οὗτοι, καί τοι ὡραῖα καὶ λαμπρὰ καὶ ὑψηρεφῆ παλάτια οἰκοῦντες; Ὦ! μοῖρα! μοῖρα! ἀποτρόπαιος μοῖρα! εἰς ποίας αἱμοχαρεῖς χεῖρας ἔρριψας τὴν ἀνθρωπότητα, ἀφοῦ ἔδωκας αὐτῇ κτηνώδη ἀπάθειαν καὶ ἀναισθησίαν! Φεῦ! ἀκτὶς μειδιάματος λοιπὸν μηδέποτε θέλει ἀναλάμψει ἐπὶ τῶν χειλέων ἡμῶν, διότι τὸ μειδίαμα, εἶνε τὸ πρῶτον χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνθρωπίνου νοημοσύνης!

—Ἐπίτρεψόν μοι, Ζηνοβία, τῇ εἶπον, νὰ σοὶ ἐκφράσω τὴν ταπεινήν μου γνώμην. Ἡ ἰδέα σου περὶ καταργήσεως τοῦ πολέμου καὶ συστάσεως μιᾶς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς ἢ διεθνοῦς δικαστηρίου, ἀποστολὴν ἔχοντος τὸ δικάζειν καὶ ἀποφασίζειν ἐπὶ τῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν ἀναφυομένων ζητημάτων, καίπερ ἱερά, καίπερ θεία, δὲν μοὶ φαίνεται τοσοῦτον κατορθωτὴ ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν συμφερόντων τῶν ἡγεμόνων, ἂν οὐχὶ τῶν ἐθνῶν, ἅτινα πάλιν αὐτοὶ οὗτοι κινοῦσι κατ' ἀλλήλων ὡς ἁπλᾶς μηχανάς, καταχρώμενοι οἱ μὲν τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος τῆς θρησκείας, οἱ δὲ τῆς φιλοτιμίας, οἱ δὲ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος καὶ ἄλλοι ἄλλων.

—Γνωρίζω τὰς δυσκολίας τοῦ πράγματος, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, ἀλλ' ἐπίσης γνωρίζω, ὅτι ἀπέναντι τῆς καλῆς θελήσεως οὐδὲν ὑπερισχύει—Ἡ θέλησις εἶνε μυστηριώδης τις δύναμις, ἥτις τὰ πάντα κατορθοῖ! Ἂς θελήσωσιν οἱ ἡγεμόνες

(1) Χαίρομεν ἀπὸ καρδίας ἀκούσαντες τέλος πάντων δύο ἐξόχους ὑπουργοὺς δύο μεγάλων κρατῶν, τὸν λόρδον Κλαρεντῶνα καὶ τὸν μαρκέσιον Λαβαλὲτ, συνομολογήσαντας παῤῥήμως τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

ἑνωθῶ ὅσοι ἐπιθυμοῦσι τὸν πόλεμον χάριν τῶν ἑαυτῶν συμφερόντων—νὰ θυσιάσωσι τὰ ἀτομικὰ αὐτῶν συμφέροντα, τὰ κακῶς ἐννοούμενα ἀτομικὰ αὐτῶν συμφέροντα, ἀπέναντι τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τῶν λαῶν αὐτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων, καὶ τὸ πᾶν ἐν μιᾷ στιγμῇ κατωρθώθη. Πλὴν φεῦ! οἱ τοιοῦτοι θεωροῦσι τὰ συμφέροντα τῶν ἑαυτῶν λαῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἁπάσης συγκεντρούμενα ἐν τῷ ἀτομικῷ συμφέροντι αὐτῶν, καὶ οὐδὲ κεραίαν θυσιάζουσι χάριν ἐκείνων, ὡς εἰ ἀπῃτήσαμέν ποτε ἀπ' αὐτοὺς νὰ θυσιάσωσιν ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῶν λαῶν αὐτῶν, ὡς ὁ Κόδρος· ἢ νὰ ριφθῶσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὡς ὁ Ἀριστοκλῆς· ἢ νὰ αὐτοχειρισθῶσι διὰ τὴν παρελθοῦσαν διαγωγὴν αὐτῶν, ὡς ὁ Ἄππιος Κλαύδιος· ἢ νὰ θυσιάσωσι τὰς θυγατέρας αὐτῶν ὡς ὁ Ἰεφθάε, ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Ἀριστόδημος, ὁ Πρίαμος, ὁ Μάριος· ἢ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, ὡς ὁ Ἰδομενεύς, ὁ Ἐπαμινώνδας, ὁ Δαρεῖος, ὁ Βροῦτος, ὁ Φίλιππος Γος, ὁ μέγας Πέτρος· ἢ τὰς συζύγους αὐτῶν, ὡς ὁ Μασσανάσης· ἢ αἱ ἐστεμμέναι γυναῖκες νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτῶν τὸ πρῶτον τραῦμα, ὡς ἡ μήτηρ τοῦ προδότου Παυσανίου!

Ἀλλ' ἂν οἱ τοιοῦτοι Ἡγεμόνες ἢ ὑπουργοί, Στρατάρχαι ἢ Ἀρχιναύαρχοι, Στρατηγοὶ ἢ Ναύαρχοι εἰσὶν ἀξιοκατάκριτοι μὴ θέλοντες τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου, χάριν τῶν συμφερόντων, τῶν κακῶς ἐννοουμένων συμφερόντων αὐτῶν, δὲν εἶνε ἆρά γε ἀξιοκατακριτώτεροι οἱ λαοὶ μὴ ἐξαιτούμενοι τὴν κατάργησιν αὐτοῦ— ἀφοῦ αἱ πύλαι τῶν δικαίων αἰτήσεων εἰσὶν ἀείποτε ἀνοικταί— χωρὶς ποσῶς νὰ παρεκκλίνωσι τῆς ὁδοῦ τοῦ ὡς ἐκ θείου τινὸς νόμου πρὸς τοὺς ἀνωτέρους ὀφειλομένου σεβασμοῦ; Ἄλλως τε δὲ τί παράδοξον ἂν οὗτοι φρονοῦσιν, ὅτι οἱ λαοὶ καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ πολεμικῶν ἐμφροροῦνται αἰσθημάτων ὡς ἄλλοτε, ἕνεκα τῶν θρησκευτικῶν προλήψεων καὶ τῆς κακῶς ἐννοουμένης ἐθνικῆς φιλοτιμίας, ἤτοι τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς βαρβαρότητος τῶν παρελθόντων αἰώνων;

Εἰσὶν ἀξιοκατάκριτοι οἱ λαοί, μὴ ἐξαιτούμενοι τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου, τοῦθ' ὅπερ ἤθελεν εἶσθαι τὸ γλυκὺ καὶ τρισπόθητον προανάκρουσμα τῆς ἀνθρωπίνου εὐδαιμονίας, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ πόλεμος ἀπέναντι τῆς ἀνθρωπότητος εἶνε ὅ τι ὁ πέλεκυς ἀπέναντι τοῦ δένδρου! Ἀπομάκρυνον τὸν πέλεκυν ἀπὸ τοῦ δένδρου, καὶ εὐθὺς θὰ ἴδῃς αὐτὸ λαμβάνον τὴν φυσικήν του ἀνάπτυξιν, καρποφοροῦν καὶ εὐεργετικὴν φέρον τὴν σκιάν! Κατάργησον τὸν πόλεμον, καὶ εὐθὺς θὰ ἴδῃς τὸν ἄνθρωπον λαμβάνοντα τὴν φυσικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν, ἤτοι κα-

θιστάμενον ἠθικόν, εὐεργετικόν, σπουδαῖον, ἐνὶ λόγῳ ὁμοιόμορφον τῷ Πλάστῃ αὐτοῦ, καθ' ὅσον τὰ μὲν αἴτια, τὰ δεικνύοντα αὐτὸν πολλάκις ἀνθρωπόμορφον τέρας, θέλουσιν ἐκλείψει διὰ παντός, τὰ δὲ μέσα, τὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσι πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, θέλουσι χορηγεῖσθαι αὐτῷ ἀφθόνως καὶ διαρκῶς!

Ὁ ἥλιος τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπου ἐδυνήθη ἤδη νὰ ἐκτείνῃ τὰς ζωηφόρους καὶ εὐεργετικὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, πρῶτον ἔργον αὐταῦ ὑπῆρξεν ἡ κατάργησις τῆς ἀποτροπαίου καὶ ἀπανθρώπου συνηθείας τοῦ θυσιάζειν ἄνθρωπον εἰς τιμὴν τῶν θεῶν. Καὶ ὅμως ἐν αὐτῷ τῷ δίσκῳ τοῦ Ἡλίου τούτου, ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ, διατηρεῖται εἰσέτι ὤ! φρίκη! φρίκη! ἡ βάρβαρος καὶ ἀποτρόπαιος συνήθεια τοῦ θυσιάζειν οὐχὶ πλέον ἄνθρωπον, ἀλλὰ μυριάδας ἀνθρώπων, ἀλλ' ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, καὶ οὐχὶ πλέον πρὸς τιμὴν τῶν Θεῶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ψευδὲς συμφέρον Ἡγεμόνων, Στραταρχῶν ἢ Ἀρχιναυάρχων, Στρατηγῶν ἢ καὶ Ναυάρχων, μὴ βραδυνόντων νὰ αἰσθανθῶσι τὰς θλιβερὰς συνεπείας τῶν ἐπαράτων πολέμων, καὶ δι' ἑαυτοὺς ἀκόμη, μὴ βραδυνόντων νὰ δοκιμάσωσι τῆς πικρᾶς μετανοίας τὰς ἀλγηδόνας καὶ τὰ δάκρυα! Καὶ ὅπως δήποτε μὲν ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ δικαιολογήσωμεν ἐν μέρει τὴν ὁλεθρίαν ἐκείνην συνήθειαν τοῦ θυσιάζειν ἄνθρωπον εἰς τοὺς Θεούς, διότι λαοὶ βάρβαροι, ἐν βαρβάροις καιροῖς ζῶντες, ἐνόμιζον, ἐν τῇ βαρβαρότητι αὐτῶν, ὅτι εὐηρέστουν τοῖς Θεοῖς, προσφέροντες αὐτοῖς εἰς θυσίαν ἄνθρωπον! Πῶς ὅμως νὰ δικαιολογήσωμεν, καὶ μάλιστα ἐν πλήρει ΙΘ'. αἰῶνι, τὰς θυσίας ταύτας τῶν ἀνθρώπων, οὐχὶ πλέον πρὸς τοὺς Θεούς, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ἐξ ὧν τοὺς μὲν θεωροῦντες ἡμεῖς ἀναξίους νὰ διευθύνωσι πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν σκάφος, παύομεν, ἀποπέμπομεν, φυλακίζομεν καὶ τιμωροῦμεν· τοὺς δὲ ὑπολαμβάνοντες ὡς ἀναξίους νὰ φέρωσι τὸ μέγα τοῦ ἀνθρώπου ὄνομα, ἀσπλάγχνως κατακερματίζομεν, καὶ πολλάκις φεῦ! ἄνευ σπουδαίου λόγου, ἐνίοτε δὲ ὤ! φρίκη! φρίκη! καί περ πάντη ἀθῴους ὄντας!!!

Ναί! εἰσὶν ἀξιοκατάκριτοι οἱ λαοί, μὴ ἐξαιτούμενοι τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου, καὶ μὴ ἀναπληροῦντες οὕτω τὴν ἀσύγγνωστον ταύτην ἔλλειψιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀφοῦ μάλιστα ὁ πολιτισμὸς ἀπορρέει ἀπὸ ἡμᾶς, οὐχὶ δὲ ἡμεῖς ἀπὸ τὸν πολιτισμόν, καὶ μὴ θέτοντες τὸν θεμέλιον λίθον τῆς εὐημερίας αὐτῶν τε καὶ τῶν Βασιλέων αὐτῶν!

Ναί! εἰσὶν ἀξιοκατάκριτοι οἱ λαοί, διότι οἱ φιλοπόλεμοι Βασιλεῖς ἢ αἱ φιλοπόλεμοι κυβερνήσεις ἐπ' αὐτῶν τούτων πάλιν τῶν λαῶν στηρίζουσι τὰς ἑαυτῶν ὁλεθρίας δυνάμεις, ἃς κατ'αὐτῶν τούτων πάλιν τῶν λαῶν, κατὰ τῶν συμφερόντων αὐτῶν, διευθύνουσι! Διότι αὐτοὺς τούτους πάλιν μεταχειρίζονται ὡς εὐτελῆ ὄργανα τῶν εὐτελῶν σκοπῶν αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦ ξίφους αὐτῶν σφαγιάζουσι πάλιν αὐτούς, πολλάκις ἴσως ἐκ τῆς ἀπὸ μέρους αὐτῶν σιωπηλῆς παραδοχῆς τῶν πολέμων ἐξαπατώμενοι!

Ναί! εἰσὶν ἀξιοκατάκριτοι οἱ λαοί, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας, ἐσχάτου ἐγκλήματος καὶ ὑπόλογοι ἀπέναντι τοῦ Πλάστου, μὴ ἐξαιτούμενοι τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου, ἀφοῦ αἱ πύλαι τῶν δικαίων αἰτήσεων εἰσὶν ἀνοικταί, σήμερον τοὐλάχιστον, καὶ προδίδοντες οὕτω τὰ τιμαλφέστερα συμφέροντα καὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν καὶ τῶν βασιλέων αὐτῶν. Διότι διὰ τῆς ἐνόχου ταύτης διαγωγῆς ἐνισχύουσι καὶ περιθάλπουσι πολιτικήν, ὑποσκάπτουσαν ἀκαταπαύστως τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ὕπαρξιν τούτων ἁπάντων, τὰ θεμέλια σύμπαντος τοῦ κόσμου! Ναί! οἱ λαοὶ εἶνε προδόται, εἶνε φονεῖς ἑαυτῶν καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν καὶ τῶν βασιλέων αὐτῶν, διότι πόλεμος ἄνευ αὐτῶν, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτῶν, δὲν γίνεται! Ἐφ' ᾧ δικαίως λέγει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης: Οὐδεὶς ἐπὶ πλεῖον κακίας προβαίνει δυνάστης, ἐὰν μὴ τοὺς ὑπηρετήσοντας ἔχῃ ταῖς ἐπιθυμίαις. Διότι, τέλος, οἱ λαοί, μὴ τετυφλωμένοι ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς ματαίας φιλοδοξίας καὶ τοῦ ἀνοήτου ἐγωϊσμοῦ, δὲν ὀφείλουσι νὰ καθοδηγῶσι τοὺς ὑπὸ τοῦ πάθους τούτου τετυφλωμένους εἰς τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν, τὴν ὁδὸν τῆς εἰρήνης, ἵνα καὶ οὗτοι συμβαδίζωσι μετ' ἐκείνων; Πᾶς τυφλὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἑνὸς ὁδηγοῦ; Καὶ πῶς τις ὑγιᾶ ἔχων τὴν ὅρασιν δὲν ὀφείλει νὰ καθοδηγῇ τὸν τυφλόν; Ἂν δὲ ὁ τυφλὸς πέσῃ εἰς βάραθρον ἀπωλείας καί, πίπτων, παρασύρῃ καὶ ἄλλους ὑγιᾶ ἔχοντας τὴν ὅρασιν, τίς ὁ ἔνοχος, ὁ τυφλὸς ἢ οἱ ὑγιᾶ ἔχοντες τὴν ὅρασιν;

Πρέπει, τέλος, νὰ φωτισθῶμεν, πρέπει τέλος νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν εὐθεῖαν, εἰς τὴν φυσικήν, εἰς τὴν θείαν τῆς εἰρήνης ὁδόν, τὴν ὁδὸν ἐκείνην, τὴν ἄγουσαν εἰς πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν προαγωγήν, εἰς πᾶσαν γήινον εὐδαιμονίαν, ὁδὸν ἀφ' ἧς ἀπ' αἰώνων ἤδη ἐξεκλίναμεν κατ' ὥθησιν φθονεροῦ τινος δαίμονος, ἀπολέσαντες οὕτω τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τὸ σκότος τῆς πλάνης ὑποπεσόντες. Πρέπει, λέγω, νὰ ἐπανέλθω-

μεν εἰς τὴν θείαν τῆς εἰρήνης ὁδόν, ὠφελούμενοι ἐκ τῶν φωσφορικῶν ἀτμίδων, ἃς χάριν ἡμῶν ἐκπέμπουσιν εἰς τὴν γῆν τὰ λείψανα μυρίων μυριάδων καὶ ἑκατομμυρίων ἐλεεινῶν τῶν πολέμων θυμάτων! Πρέπει νὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν τηλαυγεστάτων τούτων πυρσῶν, οὓς δίκην πυρσῶν ὑφάλων ἐγείρουσι τὰ λείψανα ταῦτα, ὅπως ἀποφύγωμεν ἡμεῖς τοὐλάχιστον τοὺς ὑφάλους ἐκείνους, ἐφ' ὧν ἐναυάγησαν αὐτοί! Πρέπει νὰ καταργήσωμεν τὸν πόλεμον! Ἡ ἀνόητος καὶ ψευδὴς φιλοδοξία πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν δόξαν τὴν ἀληθῆ καὶ τὴν σώφρονα, ἡ δὲ ἀπανθρωπία εἰς τὴν φιλανθρωπίαν! Τὸ δὲ ἀληθὲς συμφέρον τῶν λαῶν πρέπει νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ψευδοῦς συμφέροντος τῶν φιλοπολέμων Ἡγεμόνων ἢ ὑπουργῶν, Στραταρχῶν ἢ Ἀρχιναυάρχων! Πρέπει νὰ καταργηθῇ ὁ πόλεμος!

Ἄνθρωπε! κατάργησον τὸν πόλεμον, ἵνα καταργήσῃς τὰ δεινοπαθήματά σου! Κατάργησον τὸν πόλεμον, ἵνα ζήσῃς ἐν ἀνέσει, ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐν ἡσυχίᾳ! Μὴ εἰς μάτην στενάζῃς, μὴ εἰς μάτην θρηνῇς, μὴ εἰς μάτην ὀδύρεσαι ἐν τῇ ζοφερᾷ ταύτῃ γωνίᾳ τῶν ἀπείρων σου συμφορῶν! Οὐδεὶς σὲ ἀκούει, οὐδεὶς λαμβάνει οἶκτον εἰς σέ, εἰς τὰ δεινά σου! Αἱ γεραὶ φωναί σου! καὶ τὸ πικρὸν παράπονόν σου, ἃς ἀντηχήσωσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὰ ὦτά σου αὐτά, ἀφοῦ δὲν ἀντηχοῦσιν εἰς τὰ κωφὰ ὦτα τῶν φιλοπολέμων! Ἡ σπαραξικάρδιος αὕτη κατάστασίς σου, ἡ καὶ πέτρας καὶ ξύλα συγκινοῦσα, ἃς κινήσῃ ἐπὶ τέλους εἰς οἶκτον τὴν καρδίαν σου αὐτήν, ἀφοῦ δὲν κινεῖ εἰς οἶκτον τοὺς ἄνευ καρδίας φιλοπολέμους! Τὸ ἀβέβαιον τῆς τύχης ὅσου ἢ μᾶλλον τὸ βέβαιον τῆς προσεχοῦς καταστροφῆς σου ἃς διεγείρῃ ἐπὶ τέλους τὰ δάκρυά σου αὐτά, ἀφοῦ δὲν διεγείρῃ τὰ δάκρυα τῶν φιλοπολέμων! Κατάργησον τὸν πόλεμον ἵνα καταργήσῃς τὰ δεινοπαθήματά σου! Εἰς σὲ ἀπόκειται ἡ καταργησίς του, διότι πόλεμος ἄνευ σοῦ δὲν γίνεται (1)! Ἕως

(1) Διὰ νὰ συνομολογήσωμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἀρκεῖ ν' ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸν μεταξὺ Αὐστρο-Πρωσσίας καὶ Δανίας τελευταῖον πόλεμον, καθ' ὃν καὶ διὰ λόγους πολιτικοὺς καὶ διὰ δεσμοὺς συγγενικοὺς καὶ τὸ στέμμα καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἰδίως δὲ ὁ τότε παντοδύναμος πρωθυπουργὸς Πάλμερστων, ἐπεθύμουν μὲν νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρο-Πρωσσίας, συμμαχοῦντες μετὰ τῆς Δανίας, δὲν ἐτόλμησαν ὅμως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι ἐγίνωσκον ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον.

πότε σθῦμα τῆς ἰδίας σου χειρός; Ἕως πότε αἱ ἀκαθυμάσεις τῶν σῶν στεναγμῶν θέλουσι γεννᾷ οὐδὲν ἕτερον εἰμὴ κεραυνούς, ἐνσκήπτοντας καθ' ἑκάστην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου αὐτῆς; Ἕως πότε θέλεις ζωογονεῖ τοὺς αἱματοχαρεῖς καὶ φιλοπολέμους διὰ τοῦ αἵματός σου αὐτοῦ, ὡς ὁ πελεκὰν τὰ νεογνά του; Ἕως πότε, τέλος, θέλεις θέτει τὸ στῆθός σου ὡς μεσότοιχον κατὰ τῆς εὐημερίας σου, κατὰ τοῦ πολιτισμοῦ; Ἀντὶ τοῦ στήθους σου, θὲς τοὺς ὡς ἐκ τῶν ἀπείρων σου συμφορῶν-τῶν συμφορῶν τῶν πολέμων-ὠχρούς, ἰσχνοὺς καὶ τρέμοντας τούτους δυκτύλους σου, καὶ οὐχὶ πλέον κατὰ τῆς εὐημερίας σου, κατὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς εὐημερίας σου, ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ—ἐπὶ τῶν κεχρυσωμένων καὶ ἐριλαγῶν βόπτρων τῶν Ἀναιτορικῶν Πυλῶν, τῶν ἀείποτε ἀνοικτῶν τοῖς προσερχομένοις, σήμερον τοὐλάχιστον, ὅπως ἐξαιτήσῃς διὰ θερμῶν δακρύων τὴν καταργησιν τοῦ πολέμου, τὴν καταργησιν τῶν δεινοπαθημάτων σου αὐτῶν! Σὺ ἴσαι ἡ θέλησις, αἱ δὲ ἑστεμμέναι κεφαλαὶ τὸ ὄργανον τῆς θεελήσεώς σου! Τοῦτο εἶνε μία ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ἡ μὲν φιλοσοφία καθιέρωσεν (1), οἱ δὲ νομίμονες βασιλεῖς οὐδέποτε

Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ Ναπολέοντος Γ' ὅστις διὰ λόγους φιλοτιμίας, ὃς δ' ἐλπίζω, καὶ διὰ λόγους ἀνωτέρους ἐπεθύμει μὲν δικαίως νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πρωσσίας μετὰ τὰ ἐν Σαδόβᾳ, δὲν ἐτόλμα ὅμως, διότι ὁ Γαλλικὸς λαὸς δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον. Δὲν τὸν ἐκήρυξε δὲ εἰμὴ ἀφοῦ κατώρθωσε τεχνιέντως πάνυ νὰ διεγείρῃ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν Γάλλων, διὰ τὸ γνωστὸν ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τῆς Ἱσπανίας. Ἀλλ' ὅμως ἡ ὑγιεστέρα μερὶς ἐν Γαλλίᾳ, καίπερ μὴ εἰσακουσθεῖσα, διεμαρτύρετο ἐντόνως, καὶ εἷς πολέμιος τοῦ πολέμου, ὁ κλεινὸς Θιέρσος, ὁ ἀγλαὸς ἐκεῖνος τοῦ Ἑλληνικοῦ στελέχους γόνος ἐν τῇ Δύσει, ἑκατοντάδας ἔλαβε συγχαριτήρια διὰ τὴν κατὰ τοῦ πολέμου ἐμβριθεστάτην ἀγόρευσίν του ἢ μᾶλλον διὰ τὴν κατὰ τοῦ πολέμου διάθεσίν του.

Παρὰ τὴν θέλησιν λοιπὸν τῶν λαῶν πόλεμος δὲν γίνεται, σήμερον τοὐλάχιστον, ὅτε ὁ πολιτισμὸς τὸ πᾶν μετέβαλε—Ἄλλοτε εἷς μόνος ἀνήρ, ὁ λόρδος Βύτιος λ. χ. ἀπεναντίας τῆς θελήσεως τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ ἀπέρριψε πρόταγμα Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, εὑρισκομένου εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Αὐστρίαν. Ναί, παρὰ τὴν θέλησιν τῶν λαῶν πόλεμος δὲν γίνεται, διότι οἱ λαοὶ καὶ μόνοι εὑρίσκονται ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἀλληλοσφαγούμενοι, διότι οἱ λαοὶ καὶ μόνοι προσφέρουσιν ἑαυτοὺς ὁλοκαύτωμα εἰς τὸν ἀποτρόπαιον βωμὸν τοῦ Ἄρεως.

(1) Ὁ Ρουσσὼ, ὁ Βολταῖρος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀνέπτυξαν τὸ ζήτημα τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς ἐμβριθείας.

ἠρνήθησαν ! Δὲν πρέπει δὲ νὰ εἴπῃς : Ἐπειδὴ ἄλλοι οἱ διευθύνοντες τὸ πολιτικὸν σκάφος, καὶ οὐχὶ ἐγώ, εἰς αὐτοὺς ἀπόκειται νὰ σώσωσιν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, καταργοῦντες τὸν πόλεμον, καὶ οὐχὶ εἰς ἐμὲ, ἐπιβάτην τυγχάνοντα. Ὁ ἐπιβάτης τότε μόνον δύναται νὰ ᾖ ἀμέριμνος ἐπὶ τῆς τύχης του, ὅταν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ καιρὸς ἦνε γαλήνιος καὶ ὡραῖος, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ διευθύνοντες τὸ σκάφος εἰσὶν ἄνθρωποι καὶ μὲ καλὴν θέλησιν καὶ ἀποδεδειγμένης ἐμπειρίας καὶ ἱκανότητος. Ὅταν ὅμως τὸ μὲν σκάφος δεινῶς κλυδωνίζηται, ὑπὸ δεινῆς προσβαλλόμενον θυέλλης, καὶ τὸν ἔσχατον διατρέχῃ κίνδυνον, οἱ δὲ κυβερνῶντες αὐτὸ πᾶν ἄλλο διανοοῦνται ἢ τὴν διάσωσιν αὐτοῦ, ὤ ! τότε, τότε ὁ ἐπιβάτης καὶ δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῷ πρὸς λύτρωσιν τοῦ σκάφους τούτου, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἑαυτοῦ !

Ἀκούω ἤδη τοὺς ἀνέμους ἀσυνέτου πολιτικῆς, τῆς πολιτικῆς τῶν πολέμων, πανταχόθεν συρίζοντας· καὶ τὰ κύματα ἀτομικῶν παθῶν καὶ συμφερόντων τρομερώτατα βρέμοντα· καὶ τὴν τρόπιδα τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ σκάφους ἐπὶ τῶν ὑφάλων ἀνοήτου φιλοδοξίας συρομένην καὶ τὸν κοχλασμὸν τῶν ὑδάτων ἐκ τῶν ὀπῶν εἰσρεόντων, ἐνῶ οἱ οἰακίζοντες αὐτὸ πᾶν ἄλλο ἢ τὴν διάσωσιν αὐτοῦ σκέπτονται ! Τίς λοιπὸν ὁ λυτρώσων τὸ σκάφος, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ σὲ, ἐκτὸς σοῦ, ἄνθρωπε ; — Ἡ ἕνωσις, ἔστω καὶ ἠθική, ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν. Τοῦτο εἶνε ἀξίωμα, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ λησμονῇς ποτέ ! Ὁ Κάδμος δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν τῷ κόσμῳ ὥστε νὰ ἐλπίσῃς ὅτι θέλει σπείρει ἐκ νέου τοὺς ὀδόντας δράκοντός τινος, ἵν' ἐξ αὐτῶν ἀναφυῶσιν ἐκ τῆς γῆς οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι οἵτινες θέλουσιν ἔλθει πρὸς ἀρωγήν σου ! οὔτε δὲ οἱ Ἀλωεῖδαι, ὅπως πιστεύσῃς ὅτι θέλουσιν αἰχμαλωτίσει καὶ δεσμεύσει μίαν ἡμέραν τὸν Ἄρην ἵν' ἀπαλλαγῶμεν καὶ ἡμεῖς τῶν δεινῶν αὐτοῦ ! Δὲν πρέπει δὲ ἐπίσης νὰ λησμονῇς, ὅτι ὁ πολιὸς Διδάσκαλος Ἰσοκράτης λέγει : Εὖσοι τὸ μέλλον ἕξει, ἂν τὸ παρὸν εὖ τιθῇς. Καὶ ὅτι ἕτερος φιλόσοφος ἐπιφωνεῖ : τεθνάναι κρεῖττον ἢ ζῆν ἐν αἰσχύνῃ » Ἐνῷ ὁ Εὐριπίδης καὶ Αἰσχύλος κηρύσσουσιν, ὁ μὲν..... « τὸ γὰρ ζῆν μὴ καλῶς μέγας πόνος » ὁ δέ :

..... « Κρεῖσσον εἰσάπαξ θανεῖν,
ἢ τὰς ἁπάσας ἡμέρας πάσχειν κακῶς. » (1)

(1) Ὀπίσθιον μέγα καὶ φρικτὸν διαπράττουσιν ἔγκλημα ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, οἱ μεγάλοι νόες τῆς κοινωνίας, αὐτὰ τὰ μέλη τῆς

Ἄχ, ἂς μοὶ τὸ ἐπέτρεπον τὰ περιστατικά, καί, τὸ καθῆκόν μου ἐκπληροῦσα, ἤθελον ἀναδειχθῆ εὐθὺς ἄλλη Ἰωάννα Ἀρ-

κοινωνίας, ἄτινα ἀντὶ διὰ συγγραμμάτων, ποιημάτων, ἢ ἄλλως πως, τοὺς μὲν Βασιλεῖς ἐκλιπαρήσωσι, τοὺς δὲ ἐν τῷ σκότει τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀθλιότητος διατελοῦντας λαοὺς φωτίσωσιν, ἀποδεικνύοντες αὐτοῖς ὅτι κατέστησαν τυφλὰ καὶ εὐτελῆ ὄργανα φιλοπολέμων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τυχοδιωκτῶν, καὶ θύματα ἐλεεινὰ καταχθονίων σκοπῶν πολλῶν καταχθονίων, ὑποδεικνύοντες αὐτοῖς συνάμα ὁποῖα τὰ καθήκοντα αὐτῶν καὶ ἀπέναντι ἑαυτῶν καὶ ἀπέναντι τῶν ἀπογόνων αὐτῶν, συγγράφουσιν οἱ μὲν μυθιστορήματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνήθικα ἢ τοὐλάχιστον μηδεμίαν πρακτικὴν ὠφέλειαν παρέχοντα τῇ κοινωνίᾳ, οἱ δὲ ἄσματα καὶ ποιήματα, πᾶν ἄλλο ἢ εὐγενῆ αἰσθήματα ἐμπνέοντα, πᾶν ἄλλο ἢ τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν μορφόνοντα, πᾶν ἄλλο ἢ τὴν μὴ κερδοσκοπίαν τεκμηριοῦντα!

Καὶ τῷ ὄντι· ποίαν πραγματικὴν ὠφέλειαν παρήγαγον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα λ. χ. τὸ πολυθρύλλητον Notre Dame de Paris, ἢ τὸ Chansons des rues et des bois ἢ τὸ Travailleurs de la mer τοῦ ἄλλως τε περιφανοῦς ποιητοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ κόσμου ὅλου Βίκτωρος Οὐγγώ;

Ἢ ποίαν τὸ Josely ἢ ὁ Rafaël ἢ ἡ Graziella τοῦ Λαμαρτίνου ;

Καὶ ποίαν ἡ Melle Maupin ἢ ὁ Albertus τοῦ Theophil Gautier ;

Καὶ ποίαν τὸ Werther ἢ τὸ Faust ἢ ὁ Wilhelm Meister τοῦ Γάντου;

Καὶ ποίαν ὁ Don Juan, ἢ ὁ Thomas Moore τοῦ Βύρωνος ;

Καὶ ποίαν τὰ ἅπαντα τῆς Γ. Σάντ ;

Καὶ ποίαν τέλος, τὰ ἅπαντα τοῦ Alfred de Mussel ;

Μήπως τάχα ἡ κατάστασις τῆς κοινωνίας εἶνε τοσοῦτον καλή, τοσοῦτον ἀνθηρά, προήχθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν τελειότητος, εἰς τοσοῦτον βαθμὸν εὐδαιμονίας, ὥστε τὰ μέλη αὐτῆς οὐδὲν ἔχουσι νὰ πράξωσιν ὑπὲρ αὐτῆς σπουδαῖον, καὶ προσφέρουσιν αὐτῇ μέσα διασκεδάσεως; τερπνὰ ποιήματα, τερπνὰ μυθιστορήματα, ἵνα ἀναγινώσκωσιν οἱ ἐπὶ στρωμνῆς ἀπὸ ῥόδων βασιλικώτατα κείμενοι ;

Ὀλίγον συνετέλεσαν, ἐπὶ παραδείγματος, εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῶν κακῶς ἐχόντων Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Δύσεως κατὰ τὸν Δέκατον Τρίτον αἰῶνα οἱ εὔγλωττοι συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Νικόλαος, Κλεμάγγιος, Πέτρος, Αἴλλιος, Ἰωάννης, Γέρσων, Ἐρρῖκος, Λαγγεστεῖνος καὶ Δειτρίχος Ῥεῖμος.

Ἂς ἐλπίσωμεν σήμερον τοὐλάχιστον εἰς τὰ διακεκριμένα μέλη τῆς Εἰρηνοφίλου Συνελεύσεως, τῆς ἀπό τινων ἐνιαυτῶν ἐν τῇ μεγαθύμῳ Ἑλβετίᾳ συνερχομένης, ὅτι θέλουσιν ἤδη πράξει ὅ τι ὤφειλον νὰ πράξωσι πρὸ πολλοῦ, ἀφοῦ δὲν ἠγνόουν τὴν ὀφειλήν των, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ πρὸς τοιοῦτόν τινα σκοπὸν εἰς Ἰταλίαν μεταβάντος ποτὲ Πυθαγόρα — Ἐὰν ὅλοι ἡμεῖς θελήσωμεν νὰ κρύψωμεν τὰς γνώμας ἡμῶν, ἔγραφέ ποτε ὁ Καλβῖνος, τίς ἤθελεν ὁμιλήσει περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀληθείας; Ἐὰν ὅλοι ὑμεῖς θελήσητε νὰ κρύψητε τὰς γνώμας ὑμῶν, ὑμεῖς οἱ ἀξιοῦντες ὅτι ἀντιπρο-

κὰς, ὑβρίσατε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἠθικῆς πλὴν ἐγὼ, Σωκρατικῆς, πεποιθὼς ὅτι ἤθελον ἔχει ὡς συμμάχους ἅπαντας τοὺς ἐξηυγενισμένους λαοὺς τοῦ τε παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου, ἀλλ' οὐχὶ πλέον, ὡς ἐκείνη, κατὰ μόνων τῶν ἐχθρῶν

σωπεύετε τὸν Δημοσθένην, τότε τίς ἤθελε λαλήσει περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀληθείας; λέγομεν καὶ ἡμεῖς σήμερον. Ἀλά γε ὁ Ὑπέρβολος;—Αἰσχρὸν σιωπᾶν, μέγιστοι τῆς οἰκουμένης νόες! Θερσίτην δ' ἐᾶν λέγειν. Χρὴ ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀποφαίνεσθαι, λέγει ὁ Θεῖος Πλάτων — Ὑπάρχουσιν ἔθνη ἐν τῷ κόσμῳ φρονοῦντα, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἀλλοφύλου ἔσεται ζωὴ αὐτῶν χαρμόσυνος καὶ ἀγγελικὴ ἐν ταῖς αἰωνίαις Μοναῖς, καὶ ὅτι θέλουσι κληρονομήσει τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἂν ἐκδικηθῶσιν ὅσον οἷόν τε σκληρῶς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, εἴτε θρησκευτικοὺς εἴτε πολιτικούς, καὶ ἂν φάγωσιν ἐξ αὐτῶν ὅσους δυνηθῶσι πλείονας!!! Ἴδε Λέρων Κεφ. ιϛ'. Τίνες οἱ ἐμπνεύσαντες τοιαύτας σατανικὰς ἰδέας εἰς τὰ ἀμαθῆ ταῦτα ἔθνη; Καὶ τίνες ἄλλοι, εἰμὴ οἱ λόγιοι τῶν ἐθνῶν τούτων;

Πραγματικῶς δὲ, καὶ κατ' Εὐριπίδην:

..... οἱ γὰρ ἐν σοφοῖς
Φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν.

Καὶ ἂν οἱ λόγιοι κέκτηνται τὴν δύναμιν τοῦ ἐμπνέειν τοιαύτας ἀγενεῖς ἰδέας, ἐν πλήρει μάλιστα ΙΘ'. αἰῶνι, δὲν κέκτηνται ἆρά γε τὴν δύναμιν τοῦ ἐμπνέειν ἰδέας εὐγενεῖς; Βεβαιότατα. Καθ' ὅσον κατὰ Σόλωνα «ὅσον ἐν πολέμῳ δύναται σίδηρος, τοσοῦτον ἐν πολιτείᾳ λόγος εὖ ἔχων ἰσχύει» Εἰσὶ μωροὶ οἱ φρονοῦντες ὅτι ὁ πόλεμος θὰ καταργηθῇ οἴκοθεν, ἅμα οἱ λαοὶ ἐκπαιδευθῶσιν ἀρκούντως. Ναὶ, ἀλλ' ἐνόσῳ διατηρεῖται ὁ πόλεμος, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκπαιδευθῶσιν οἱ λαοὶ ἀρκούντως; ὅπως καταργηθῇ οἴκοθεν ὁ πόλεμος, εἶνε δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ ἡ ἀνθρωπότης ἐν βῆμα πρὸς τὸν ἀληθῆ πολιτισμόν, ἀφοῦ ὁ ἀέναος πόλεμος ἐνσπείρει ἀέναον θάνατον, ἀέναον βαρβαρότητα; Ὑπὸ τοιούτων ἀνοήτων ἰδεῶν μὴ βαυκαλίζεσθε, λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, λαοὶ τῆς Δύσεως, λαοὶ τῆς Ἄρκτου, λαοὶ τῆς Μεσημβρίας! Ἀποπτύσατε δὲ αὐτοὺς πανδήμως οἱ λόγιοι παντὸς ἔθνους καὶ καταργήσατε ὑμεῖς τὸν πόλεμον, τὸν ὀλέθριον, τὸν ἀσεβῆ πόλεμον, πρὸς δόξαν ὑμῶν τε καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ! Διόπι ποῖος ἄλλος εἰμὴ ὑμεῖς οἱ λόγιοι ἐκπροσωπεῖτε τὴν φρόνησιν ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτὴν τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ τίς ἄλλος εἰμὴ ἡ Ἀθηνᾶ, τὸ τοῦ φοβεροῦ Ἄρεως μέγα φόβητρον; Ἀπόδειξις τὰ τοῦ Ὁμήρου:

Ἡ (Ἀθηνᾶ) δ' ἀναχασσαμένη λίθον εἵλετο χειρὶ παχείῃ,
Κείμενον ἐν πεδίῳ, μέλανα, τρηχύν τε, μέγαν τε,
Τὸν ῥ' ἄνδρες πρότεροι θέσαν ἔμμεναι οὖρον ἀρούρης.
Τῷ βάλε θοῦρον Ἄρηα κατ' αὐχένα, λῦσε δὲ γυῖα.
Ἑπτὰ δ' ἐπέσχε πέλεθρα πεσών, ἐκόνισε δὲ χαίτας.
(Ἰλ. Φ. στιχ. 400—405.)

τῆς Γαλλίας, ἣν καὶ μόνην ἐθεώρει ὡς πατρίδα της, οὐχὶ μόνον ὑπὲρ ἑνὸς καὶ μόνου ἔθνους, τοῦ Γαλλικοῦ ὅπερ καὶ μόνον ἐθεώρει ὡς ἔθνος της, ἀλλὰ κατὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν τοῦ κόσμου, ὃν θεωρῶ ὡς πατρίδα μου, καὶ ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἣν θεωρῶ ὡς ἔθνος μου. Διότι τὸ κατ' ἐμὲ, ἀφοῦ ἕνα μόνον Πλάστην λατρεύομεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, μίαν καὶ μόνην κοιτίδα, μίαν πατρίδα, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἡ πατρὶς αὕτη εἶνε πάλιν αὐτὴ ἡ γῆ, δι' ἧς καὶ μόνης δυνάμεθα νὰ μεταβῶμεν παρὰ τῷ Πλάστῃ ἡμῶν μετὰ τὸν θάνατόν μας. Ἓν δὲ μόνον ἔθνος, αὐτὴν ταύτην τὴν ἀνθρωπότητα, ἣν μία καὶ μόνη χεὶρ, ἡ θεία, ἔπλασεν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὕλης, ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας. Διὸ δικαίως ἔλεγεν ὁ μέγας Σωκράτης, ὁ μεγαλείτερος τῶν ἀνθρώπων: Δὲν εἶμαι οὔτε Ἕλλην, οὔτε Ἀθηναῖος· εἶμαι κοσμοπολίτης. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου δὲν λέγει: οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδ' Ἕλλην;

Καὶ πραγματικῶς· ὅταν ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν κόσμον, ἔθηκεν ὅρια ἀνυπέρβλητα διαχωρίζοντα τὴν γῆν εἰς διάφορα τεμάχια πολέμια ἀλλήλοις, καὶ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς διαφόρους μερίδας, ἐπίσης πολεμίας ἀλλήλαις; Ἡμεῖς ἐν τῇ ἀφρισύνῃ καὶ τῇ ἰδιοτελείᾳ καὶ τῇ φιλοδοξίᾳ ἢ μᾶλλον κενοδοξίᾳ ἡμῶν ἠθελήσαμεν νὰ μεταβάλωμεν τὸ ἔργον τῆς φύσεως—ἐνῷ πᾶν φυσικὸν καὶ καλόν· κατὰ Ζήνωνα—καὶ νὰ ματαιώσωμεν τὸν σκοπὸν τοῦ Δημιουργοῦ, διαχωρίζοντες τὴν γῆν ἀπὸ τὴν γῆν, τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν, ὁτὲ μὲν διὰ λίθων καὶ πασσάλων, οἵτινες ἐν τοῖς πολέμοις καταστρέφονται μὲ ἡμᾶς αὐτούς, ὁτὲ δὲ διὰ δένδρων, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς πένθιμοι κυπάρισσοι τῶν μνημείων ἡμῶν· ὁτὲ δὲ διὰ ποταμῶν καὶ χειμάρρων, οἵτινες παρασύρουσι πάλιν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ μᾶς ῥίπτουσιν εἰς τὸ ἀχανὲς τῆς ἀπωλείας πέλαγος· ὁτὲ δὲ, τέλος, διὰ βουνῶν καὶ ὀρέων, εἰς τὰς κορυφὰς ἢ τοὺς πρόποδας τῶν ὁποίων μένουσι τὰ κόκκαλά μας.—Ἡ ἰδέα σου, θύγατερ, τῇ εἶπον, περὶ τοῦ ὅτι, ἀφοῦ εἷς μόνος Θεὸς ὑπάρχει ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι δύο ἔθνη ἐν τῇ γῇ, λογικωτάτη φυσικωτάτη! Ἀλλὰ νομίζεις, ὅτι ἓν ἔθνος μέγα, ἔνδοξον, πεπολιτισμένον, θέλει καταδεχθῇ ποτε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς ἀδελφόν του ἔθνος βάρβαρον ἢ μικρὸν ἢ παρακμάσαν; Δὲν θὰ αἰσχύνεται νὰ τὸ ἀποκαλέσῃ ἀδελφόν του;—Καὶ νομίζετε, μῆτερ, ἀπήντησεν ἐκείνη, ὅτι ἐπειδὴ ἐγὼ, ἐπὶ παραδείγματος, ἠτύχησα, εἴτε ἐκ

περιστάσεως εἴτε ὡς ἐκ φυσικῆς ροπῆς πρὸς τὴν παιδείαν εἴτε ὡς ἐκ τύχης, νὰ ὑπερέχω ἠθικῶς τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς μου, φυσικῶς δὲ νὰ ἦμαι ἴσως ἧττον δυσειδὴς αὐτῶν, νομίζετε, λέγω, ὅτι διὰ τοῦτο ἠμπορῶ νὰ μὴ ἀναγνωρίσω αὐτοὺς; ὡς ἀδελφούς μου, ἐνῶ εἴμεθα τέκνα τοῦ αὐτοῦ Πατρός; ὅτι θὰ αἰσχύνωμαι ν' ἀποκαλέσω αὐτοὺς ἀδελφούς μου; Θὰ αἰσχύνωμαι, οὐχὶ διότι ἔτυχε νὰ ἔχω ἀδελφοὺς κατωτέρους ἐμοῦ ἠθικῶς τε καὶ φυσικῶς, ἀλλ' ἂν δὲν φροντίσω ὅλαις δυνάμεσι νὰ καταστήσω αὐτοὺς ἀξίους ἐμοῦ ἀδελφούς! —Ἠσχύνθησαν οἱ Ἕλληνες, ἐξαποστείλαντες καὶ κατα τοὺς ἀρχαίους καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους αἰῶνας τέκνα αὐτῶν παρὰ λαοῖς ἡμιβαρβάροις καὶ βαρβάροις καὶ ἐξευγενίσαντες αὐτοὺς ὡς ἰδίους ἑαυτῶν ἀδελφοὺς καὶ θέντες τὰ στήθη αὐτῶν ὡς μεσότοιχον κατὰ τῆς τὸν κόσμον ἀπειλησάσης βαρβαρότητος; Σεμνύνονται μάλιστα καὶ ἐγκάρδιον αἰσθάνονται εὐχαρίστησιν καὶ ἐνδόμυχον παραμυθίαν, ἀναλογιζόμενοι, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἔπεσον πτῶσιν βαρεῖαν, ὑποκύψαντες εἰς τὸν γενικὸν τῆς φύσεως νόμον, καθ' ὃν πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ ὑψηλὸν ὑπόκειται καὶ εἰς δεινοτέραν κατάπτωσιν, ἀνύψωσαν ὅμως ἄλλα ἔθνη εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου, διὰ τῶν μεγάλων καὶ σοφῶν διδασκάλων αὐτῶν, διὰ τῶν ἀθανάτων συγγραφέων αὐτῶν, διὰ τῶν ὑψηλῶν ἀρχῶν των!

—Παραδέχομαι καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην, τῇ εἶπον. Ἀλλ' ἂν ἓν ἔθνος πεπολιτισμένον θελήσῃ νὰ ἐξευγενίσῃ λαὸν βάρβαρον, αὐτὸς δὲ ἐν τῇ βαρβαρότητι αὐτοῦ ἀντὶ νὰ δείξῃ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ πεπολιτισμένον ἐκεῖνο ἔθνος, τὸ τὸν ἐξευγενισμὸν αὐτοῦ θηρεῦον, τῷ προτείνει τὴν λόγχην, τότε πῶς ἤθελε κατορθωθῇ ἡ ἐκπολίτισις τοῦ λαοῦ τούτου ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε καταργηθῇ ὁ πόλεμος;

— Τὸ ἓν καλόν, μῆτερ, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, συνεπιφέρει τὸ ἕτερον. Ἡ διεθνὴς ἐκείνη ἐπιτροπή, ἥτις ἤθελεν ἐπιφορτισθῇ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν ἀναφυομένων πολιτικῶν ζητημάτων, δύναται νὰ ἐπιφορτισθῇ καὶ τὸν ἐξευγενισμὸν τῶν βαρβάρων λαῶν δι' ἠθικῶν ὅλως μέσων χωρίς, εἰ δυνατὸν, νὰ χυθῇ οὐδὲ ρανὶς ἀνθρωπίνου αἵματος.

Ἐκ τούτων ὅλων βλέπετε, μῆτερ, ὅτι ἡ κατάργησις τοῦ πολέμου ἔσεται ἡ φυσικὴ κατάργησις τῶν δεινοπαθημάτων τῆς ἀνθρωπότητος καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις! Ὁ θαλλὸς τῆς ἐλαίας ἔσεται ὁ θαλλὸς ἐκεῖνος, ὃν ἐκομίσατο τῷ Νῶε ἡ περιστερὰ ἵνα δηλώσῃ τὴν κατάπαυσιν τοῦ κατακλυσμοῦ· θέλει δὲ

λάβει ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ καὶ ζωογόνον σκιὰν αὐτοῦ τὴν σήμερον ἀναξιοπαθοῦσαν ἀνθρωπότητα, ἐνῷ συγχρόνως θέλει θεωρηθῇ ὡς εὐαγγελισμοῦ θαλλὸς διὰ τὴν μέλλουσάν της! Διότι ἡ μὲν εἰρήνη ἐπιφέρει τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν—ἐφ' ᾧ ὁ μὲν Μέγας Βασίλειος λέγει: « οὐδὲν ἄμεινον τῆς εἰρήνης » ὁ δὲ Ἡσίοδος ἀποφαίνεται: Εἰρήνη δ' ἀνὰ γῆν κουροτρόφος, ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος κελεύει: εἰ δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύετε — ὁ δὲ πόλεμος τὴν βαρβαρότητα καὶ τὸν θάνατον! ἐφ' ᾧ ὁ Εὐριπίδης κηρύσσει «φεύγειν μὲν οὖν πόλεμον, ὅστις εὖ φρονεῖ » διότι ἡ μὲν εἰρήνη εἶνε ἡ σεμνή, ἡ πότνια θυγάτηρ τῆς Θέμιδος καὶ τοῦ Διός, ὁ δὲ πόλεμος τὸ ἐπαχθὲς καὶ αἱμοβόρον τέκνον τῆς ἔριδος καὶ τοῦ Ἐρέβεος καὶ πατὴρ πάντων (τῶν κακῶν) κατὰ τὸν Ἐφέσιον Ἡράκλειτον, ἢ ἐξ ὄφεων τρομερὰ μάστιξ τῶν Ἐρινύων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ἀνθρωπότητος, καίπερ μηδὲν διαπραξάσης ἔγκλημα, μηδὲν δαπραξάσης πταῖσμα! Διὸ ὁ πολὺς Εὐριπίδης ἀπορῶν λέγει:

» Καίτοι δυεῖν γὲ πάντες ἄνθρωποι λόγοιν
» Τὸν κρείσσον' ἴσμεν, καὶ τὰ χρηστὰ καὶ κακά,
» Ὅσῳ τε πολέμου κρεῖσσον εἰρήνη βροτοῖς·
» Ἥ πρῶτα μὲν Μούσαισι προσφιλεστάτη,
» Γόοισι δ' ἐχθρά, πέρπεταί τ' εὐπαιδίᾳ,
» Χαίρει δὲ πλούτῳ· ταῦτ' ἀφέντες οἱ κακοὶ
» Πολέμους ἀναιρούμεσθα καὶ τὸν ἥσσονα
» Δουλούμεθ' ἄνδρες ἄνδρα καὶ πόλις πόλιν ».

Ἡ κατάργησις τοῦ πολέμου, μῆτερ, θέλει σὺν τοῖς ἄλλοις συσφίγξει ἐπὶ μᾶλλον τὰ ἔθνη, θέλει τὰ ἀδελφοποιήσει, θέλει τὰ συγχωνεύσει εἰς ἓν, ἀναπλάττουσα οὕτως εἰπεῖν τὴν ὡς ἐκ τῶν πολέμων διαμεμελισμένην ἤδη ἀνθρωπότητα διὰ τῶν ἰδίων ἑαυτῆς στοιχείων. Διότι, ἀφοῦ ὁ μικρὸς πολιτισμὸς ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἕνωσιν πολλῶν ἐθναρίων εἰς ἓν καὶ μόνον ἔθνος, εἶνε φυσικῶς ἑπομένον ὅτι ὁ μέγας πολιτισμὸς, ὃν θέλει συνεπάγει ἡ κατάργησις τοῦ πολέμου, θέλει ἑνώσει τὰ διάφορα ταῦτα ἔθνη εἰς ἓν καὶ μόνον μέγα ἔθνος, ὅπερ θέλει θέσει ἴσως καὶ ὑπὸ ἓν καὶ μόνον θρήσκευμα (ἀφοῦ ὁ πολιτισμὸς πολλάκις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν συγχώνευσιν δύο διαφόρων θρησκευμάτων εἰς ἓν καὶ μόνον, οὗ ἀπόδειξις τὸ διφυὲς πολλῶν Αἰγυπτιακῶν θεῶν) τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Προφητῶν, πληρουμένου οὕτω τοῦ θείου λογίου « ἓν ποίμνιον, εἷς ποιμήν,» ἐξαλείφων βεβαιότατα ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς

γῆς τὰ διάφορα ταῦτα θρησκεύματα, ἄτινα, ὡς ἔχουσι σήμερον τοὐλάχιστον τὰ πράγματα, οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν εἰμὴ τοσαῦται πληγαὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, καθὸ θρησκεύματα τοῦ Ἄρεως, οἱ πιστότατοι τοῦ πολέμου θεράποντες, τὰ καταχθόνια, τέλος, μέσα, δι' ὧν οἱ ἰδιοτελεῖς ἐπιτυγχάνουσι τῶν ἑαυτῶν σκοπῶν. Οἱ ἰδιοτελεῖς, οὐδ' αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων ἐξαιρουμένων — καὶ ἀπόδειξις τὰ ἱερὰ λεγόμενα δικαστήρια, ἄτινα πράγματι ἐχρησίμευον μᾶλλον πρὸς τιμωρίαν, πρὸς ἐξολόθρευσιν βασιλικῶν ἐχθρῶν, παρὰ αἱρετικῶν — οἱ ἰδιοτελεῖς τὴν θρησκείαν λαμβάνουσιν ὡς πρόφασιν, ὅπως τύχωσι τῶν ἑαυτῶν σκοπῶν, ὁ δ' εὔπιστος καὶ ἀμαθὴς ἄνθρωπος φονεύει τὸν ἄνθρωπον, νομίζων ὦ φρίκη! φρίκη! ὅτι ὑπηρετεῖ τὴν θρησκείαν του, αὐτὸν τὸν Θεόν!!!

Οὐδεὶς κάλαμος ἤθελε δυνηθῇ νὰ περιγράψῃ καὶ οὐδεμία γλῶσσα νὰ διηγηθῇ ἢ κἂν νὰ δώσῃ ἀμυδράν τινα ἰδέαν τῶν κακώσεων, τῶν βεβηλώσεων, τῶν ἀτιμιῶν, τῶν αἰσχροτήτων, τῶν βασάνων, τῶν βαρβαροτήτων, τῶν σκληροτήτων, τῶν ἀπανθρωπιῶν, τῶν πηρώσεων, τῶν φόνων, τῶν δυστυχημάτων, ἅτινα ἐπήνεγκον τῇ ἀνθρωπότητι τὰ διάφορα ταῦτα θρησκεύματα! Ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπω, ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἀρυομένη τὰς πληροφορίας μου, ὅτι ἓν μέλος τῆς ἀνθρωπότητος ἐν Κάστρα τῆς Γαλλίας, διὰ λόγους θρησκευτικούς, ἐξέδαρε ζῶντα πέντε κοράσια, ὧν ἔφαγε τὰ ἥπατα· ὅτι πατήρ τις ἐν Τρικάσσα ἐκρέμασε τὸν υἱόν του καὶ ὅτι ἀδελφός τις ἔκαυσε τὰς ἀδελφάς του!!! Διὸ δὲν λέγω εἰμὴ τὴν ἀλήθειαν, τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν, λέγουσα, ὅτι οὐδεὶς λοιμός, οὐδεὶς λιμός, οὐδεὶς σεισμός, οὐδεὶς κατακλυσμός, οὐδεμία θύελλα, οὐδεμία τρικυμία, οὐδεμία πυρκαϊά, οὐδεμία ἔκρηξις ἐπήνεγκε τῇ ἀνθρωπότητι τοσαύτην φθοράν, ὅσην τὰ διάφορα ταῦτα θρησκεύματα, καίπερ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκοντα, τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν, διότι τὴν διαφορὰν τοῦ θρησκεύματος μεταχειρίζονται ὡς μέσον οἱ ἰδιοτολεῖς, πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἑαυτῶν σκοπῶν, ὡς προεῖπον! — Φεῦ! ὡς καὶ αὐτὴ ἡ πυρπόλησις τῆς Ἁγίας Μαγδαληνῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἑπτακισχιλίων δυστυχῶν· καὶ αὐτὴ ἡ παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, καθ' ἣν τρισχίλια ἀνθρώπινα πλάσματα ἐφονεύθησαν καὶ καθ' ἣν καὶ ὁ Βασιλεὺς αὐτὸς κατέστη ἀνθρωποκτόνος, πυροβολῶν ἐκ τοῦ ἐξώστου κατὰ τῶν φευγόντων δυστυχῶν διαμαρτυρομένων· καὶ αὐταὶ αἱ ἐν Βαρλέττᾳ ἐλέειναὶ σφαγαί, καθ' ἃς καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτοί, αὐτοὶ οἱ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας φιλησυχοτάτους ἀλλαθρήσκους· καὶ αὐταὶ αἱ ἐν Προβεγκίᾳ καὶ ἐν τῷ Κομητάτῳ Βενασκίνῳ διαπραχθεῖσαι βαρβαρότητες, καθ' ἃς ἔσχιζον τὰς γαστέρας ἐγκύων γυναικῶν ζωσῶν καὶ ἐξέρριπτον τὰ ἔμβρυα, ἄτινα καὶ ἐφόνευον ὑπὸ τοὺς πόδας· καὶ αὐτὴ ἡ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Κρέδης φρικαλέα σκηνή, καθ' ἣν μυριάδες αἱρετικοὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φλόγας καὶ καθ' ἣν καὶ αὐτὸς ὁ τὴν σκηνὴν ταύτην ἐπινοήσας καὶ διατάξας Ἐρρῖκος Βος ἐπὶ μακρὸν ἔπαθεν ἐκ τῆς ὀδυνηρᾶς ἐντυπώσεως, ἣν ἐνεποίησεν αὐτῷ ἡ θηριωδεςάτη καὶ σατανικὴ ἐπινόησίς του· καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ δικαστήρια καὶ αὐτὸς ὁ αἱματώδης νόμος καὶ αὐτοὶ οἱ καυστικοὶ θάλαμοι καὶ αὐτοὶ οἱ Μουχάρδιοι καὶ αὐταὶ αἱ φοβεραὶ ἀνθρωποκτονίαι τῆς Γερμανίας, καθ' ἃς καὶ αἱ γυναῖκες αὐταὶ κατέστησαν δήμιοι, ῥίψασαι εἰς τὰς φλόγας τὰς γυναῖκας τῶν φονευθέντων Βοημῶν· καὶ αὐτὸ τὸ σατανικὸν λόγιον: φονεύετε! φονεύετε! καὶ ὁ Θεὸς γνωρίζει τοὺς ἰδικούς του καὶ τοὺς διαφυλάττει, ἤτοι φονεύετε ὄντινα ἀπαντᾶτε· καὶ αὐτὴ τέλος ἡ Ἰησουϊτικὴ διδασκαλία: ἔργον ἀγαθὸν τὸ φονεύειν βασιλέα αἱρετικόν, εἰς τὰ θρησκεύματα ταῦτα ὀφείλονται!!!

Εἰς τὰ θρησκεύματα ταῦτα ὀφείλεται ἐπίσης καὶ ἡ ἀποτρόπαιος ἐκείνη ἀπόφασις τῆς ἐν Τολώσῃ συγκροτηθείσης συνόδου, καθ' ἣν .... ἀλλ' οἴμοι! ἀδυνατῶ νὰ τὸ εἴπω, ἀποτελοῦσα μέλος τῆς ἀνθρωπότητος ἐκείνης, εἰς ἣν ἀνῆκον καὶ τὰ μέλη τῆς ἐν λόγῳ συνόδου!

Καὶ ὅμως τίς δύναται νὰ τὸ πιστεύσῃ! ἀντιπρόσωποι δῆθεν τοῦ Χριστοῦ, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀδελφότητος, ποιοῦσι λαμπρὰς εὐχαριστηρίους λειτουργίας πρὸς τὸν Ὕψιστον, διὰ τοιαύτας ἀνηκούστους ἀπανθρωπίας!! Ὁ πάππας Γρηγόριος ΙΓ'., ἐν παραδείγματι, διὰ τὰς σφαγὰς τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου ἐλειτούργησε μεγαλοπρεπῶς, δοξολογήσας τὸν Θεὸν διὰ τὰς ἀνθρωποκτονίας ἐκείνας, ἀνθρωποκτονίας δι' ἃς πᾶσα εὐαίσθητος καρδία φρίσσει· διέταξε δὲ καὶ ἐκανονοβόλησαν πρὸς ἔνδειξιν ἀγαλλιάσεως, καὶ ἐχάραξε νόμισμα ἰδιαίτερον πρὸς ἀνάμνησιν τῆς φρικαλέας ἐκείνης πράξεως!!! Ἐστεμμέναι δὲ κεφαλαὶ διακηρύσσουσι παρρησίᾳ ὅτι δὲν δύνανται νὰ προστατεύσωσιν αἱρετικοὺς καὶ διατάττουσι νὰ τοὺς ῥίπτωσιν εἰς τὰς φλόγας, ὡς ἔπραξε λ.χ. Φραγκῖσκος ὁ Πρῶτος!! ἐνῷ λειτουργοὶ ἑτέρων διατάττουσι νὰ ῥίψωσιν εἰς τὴν πυρὰν (ἵνα, φρικτόν ἐστι καὶ λέγειν! μὴ μείνῃ ἴχνος αἱρετικῶν!) τὰ νεογνὰ ἔμβρυα—ἅτινα, ὡς ἐκ τῶν ἀλγηδόνων τῶν καιομένων μητέρων πίπτοντα εἰς τὰς φλόγας, στρατιῶταί τινες, φιλανθρωπίᾳ φερόμενοι, ἥρπαζον ἀπὸ αὐτὰς—ν' ἀναμι-

γνώσι δὲ τὴν τέφραν ἐνδύζων ἀνδρῶν μετὰ τῆς τέφρας χοίρων, ἵνα μὴ τὴν λάβωσιν οἱ αἱρετικοὶ, ὡς ἔπραξαν λ. χ. εἰς τὸν Οὐλρῖκον Ζεβίγγλιον!!!

Ἐκτὸς δὲ τούτων ὅλων, ὁπόσοι, ὁπόσοι φιλόδοξοι καὶ ἰδιοτελεῖς, καταχρώμενοι τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος τῆς θρησκείας, δὲν ἀνῆψαν πυρκαϊαν φρικωδεστάτων πολέμων, τὴν ἀνθρωπότητα ἀποτεφρώσασαν καὶ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ αὐτοῦ ἀναβᾶσαν! Εἶνε λοιπὸν αὐτὸς ὁ Θεὸς, ὁ διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας καὶ μυρίων ἄλλων δυστυχημάτων καὶ ἀπανθρωπιῶν τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ πλάσματός του διατάσσων; Καὶ τότε διατί ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον; Ἂν δὲ πραγματικῶς ἐπιθυμῇ τὴν ἐξολόθρευσιν αὐτοῦ, διατί δι' ἑνὸς καὶ μόνου βλέμματός του δὲν τὸν ἐξολοθρεύει ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, αὐτὸς καὶ μόνος; Ἆρά γε δὲν δύναται; Ἆρά γε ἔχει χρείαν τῆς συνδρομῆς ἡμῶν, τῆς ἀλληλοσφαγίας ἡμῶν; Ὁποία ἀποτρόπαιος ὕβρις κατὰ τοῦ Πλάστου, κατὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ὀνόματος! Καὶ ὁποία μωρία διὰ τοὺς λαοὺς ἢ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, τοὺς πιστεύοντας τοιαύτας κατὰ τῆς θεότητος διαβεβαιώσεις ἀναισχύντων τυχοδιωκτῶν! Πῶς εἶνε δυνατὸν τέκνον ὑμῶν νὰ εὐαρεστήσῃ ὑμῖν θυσιάζον ἕτερον τέκνον ὑμῶν, δι' οἱονδήποτε λόγον; Πῶς εἶνε δυνατὸν πλάσμα, ἤτοι τέκνον τοῦ Θεοῦ, θυσιάζον ἕτερον τέκνον τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ, δι' οἱονδήποτε λόγον, νὰ εὐαρεστήσῃ αὐτῷ! Αὐτὸς καὶ μόνος δὲν εἶνε κύριος τῆς τε ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἑνὸς ἑκάστου;

Καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, ὑπάρχουσι λαοί, ὑπάρχουσιν ἔθνη, τὰ εἰσηγήσει ἀναιδῶν τυχοδιωκτῶν ἢ καὶ ἀποπλανημένων ἢ δυκησισόφων ἀνθρώπων, πιστεύοντες τοῦτο· καὶ δὴ θεωροῦσι τὸν ἀλλόθρησκον ὡς πλάσμα ἄλλου Θεοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ ἰδικοῦ των—ὡς εἰ ὑπῆρχον πολλοὶ θεοὶ—ὡς ὂν ἄλλου κόσμου καὶ οὐχὶ τοῦ ἰδικοῦ των—ὡς εἰ ἦτο δυνατὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ νὰ ὑπάρξῃ ὂν ἄλλου κόσμου—καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν ἀποστρέφονται, τὸν ἐπιβουλεύονται καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ διψῶσιν!! Ἂν δὲ τοὺς ἐρωτήσητε διατί; Θὰ σᾶς εἴπωσιν εὐθύς: Διότι δὲν λατρεύει τὸν Θεὸν ὅπως τὸν λατρεύομεν ἡμεῖς καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην, καθ' ἣν τὸν λατρεύομεν ἡμεῖς, καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, εἰς ἣν τὸν λατρεύομεν ἡμεῖς, ὡς εἰ ὁ Θεὸς ἀπήτησέ ποτε ἀφ' ἡμῶν ὁμοιόμορφον λατρείαν! Τὸν θυσιάζουσι δὲ ἀνηλεῶς, δίκην προβάτου κακοτρόπου, πιστεύοντες οἶμοι! ὅτι εὐαρεστοῦσιν αὐτῷ!!!— Ὦ! πότε, πότε ὁ Θεὸς θελει τιμωρήσει τοὺς ἀπανθρώπους τούτους, τοὺς προσφέροντας αὐτῷ ἀνθρωπίνους θυσίας, ὡς ὁ Ζεὺς τὸν Λυκάονα!

Ἡ κατάργησις τοῦ πολέμου, μῆτερ, ἔξει καὶ ἄλλο ἀποτέλεσμα, οὐχ ἧττον εὐεργετικὸν, οὐχ ἧττον λυσιτελὲς ἐν τῇ κοινωνίᾳ, τὴν καθιέρωσιν μιᾶς καὶ μόνης καθολικῆς γλώσσης, τοὐλάχιστον ἐπιστημονικῆς. Ὁπόσαι ὀλέθριαι συνέπειαι δὲν ἤθελον προληφθῆ διὰ τοῦ εὐεργετικοῦ τούτου μέτρου! Ὁ μαθητὴς βιαζόμενος σήμερον νὰ σπουδάζῃ πολλὰς γλώσσας, ὅπως φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν, ὃν ἐπιδιώκει, καταναλίσκει τὸν βίον αὐτοῦ, τὸ δὲ χείριστον πάντων, καὶ αὐτὴν τὴν ὑγείαν του! Ὁπόσα τοιαῦτα ἐλεεινὰ θύματα δὲν ἔχομεν νὰ θρηνήσωμεν! Τινὲς δέ, θηρεύοντες τὴν ἐκμάθησιν πολλῶν διαλέκτων, εἴτε χάριν τοῦ συρμοῦ εἴτε δι' ἄλλους λόγους, καταλήγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ νὰ μὴ μάθωσι καμμίαν κατὰ βάθος, καὶ ἅπασα ἡ φιλοσοφία αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ λαλεῖν καὶ γράφειν ὁπωσοῦν ὀρθῶς! Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ μέγας Ναπολέων οὐδ' αὐτὸν τὸν Μεζοφάντην, τὸν κάτοχον τριάκοντα γλωσσῶν, ἐφάνη ποτὲ θαυμάσας, ἅτε δὴ θεωρῶν αὐτὸν ὡς τριάκοντα παιδία, ψιττακίζοντα ἕκαστον τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ διάλεκτον. Ἐνῷ ἂν κατεγίνοντο εἰς τὴν σπουδὴν μιᾶς καὶ μόνης γλώσσης, ὡς πάλαι ποτὲ οἱ Ἕλληνες—καὶ θαῦμα τοῦτο ἦν, ἄνθρωπος εἷς ἀκριβῶν διαλέκτους δύω· λέγει ὁ Γαληνός,— δι' ὀλιγωτέρων χρημάτων καὶ δι' ὀλιγωτέρων κόπων καὶ ἐν βραχυτέρῳ χρόνῳ ἤθελον καταστῇ ἀληθεῖς σοφοί.

—Ἀλλὰ τότε, τῇ εἶπον, δὲν ἤθελε γεννηθῇ ζήτημα φιλοτιμίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν; Ἕκαστον ἔθνος ἤθελε ζητεῖ τὴν καθιέρωσιν τῆς ἰδικῆς του γλώσσης.

—Οὐδενὸς φιλοτιμία, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, εἶχε νὰ προσβληθῇ, προκειμένου περὶ γενικοῦ συμφέροντος καὶ οὐχὶ μερικοῦ.

—Καὶ τότε, τὴν ἠρώτησα, ποία γλῶσσα ἤθελε καθιερωθῇ;

—Ἡ καταλληλοτέρα πρὸς τὸν σκοπόν· ἀπήντησεν ἐκείνη.

—Ἀλλὰ τότε, τῇ παρετήρησα, δὲν ἤθελον ἀπολεσθῇ τοσοῦτοι θησαυροὶ τοσούτων γλωσσῶν;

—Ποσῶς, ποσῶς, ἀνέκραξεν ἐκείνη. Ἐκ τῶν χρημάτων, ἅτινα εἰσπράττονται καὶ ἐξοδεύονται σήμερον, χάριν τοῦ βδελυροῦ πολέμου, δύναται νὰ προϋπολογισθῇ ποσόν τι ἀνάλογον, χρησιμεῦον πρὸς σύστασιν καὶ διατήρησιν σοφῶν ἀνδρῶν, ἀποστολὴν ἐχόντων τὴν ἐπιμελεστέραν καὶ ἀκριβεστέραν μετάφρασιν ἁπάντων τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ποιητῶν τοῦ κόσμου εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἥτις ἤθελε καθιερωθῇ. Καὶ ναὶ μὲν γνωρίζω, ὅτι ἡ μετάφρασις λ. χ. τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Δάντε, τοῦ Βιργιλίου, τοῦ Σαικσπήρου, τοῦ Σίλερ, τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ, τοῦ Χαφίζι —Σιραζῆ (Περσου) καὶ λοιπῶν τοιούτων, ὅσον ἤθελεν ὑποτεθῇ

ἀκριβὴς καὶ ἔντεχνος, πάλιν θὰ ἦνε ὅ,τι τὸ ἀντίστροφον μέρος ἑνὸς ὡραίου ὑφάσματος ἀπέναντι τῆς ὄψεως, ἀλλὰ χάριν ἑνὸς γενικοῦ καλοῦ δύναταί τις νὰ θυσιάσῃ κατά τι ἐν μερικόν.

—Καὶ ποίαν γλῶσσαν νομίζεις, θύγατερ, τῇ εἶπον, καταλληλοτέραν πρὸς τοιοῦτόν τινα σκοπόν, ἤτοι πρὸς ἀναπλήρωσιν, πρὸς ἐκπροσώπευσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἁπασῶν τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου, καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις;

—Πρὸς τοιοῦτόν τινα σκοπόν, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, μίαν μόνην θεωρῶ κατάλληλον γλῶσσαν, ἣν ὅμως δὲν τολμῶ νὰ σᾶς εἴπω, φοβουμένη μήπως μὲ ὑπολάβητε ὡς μεροληπτικήν, ὡς συμπαθείας ἔχουσαν.

—Τὴν Ἀρμενικήν; ἠρώτησα.

—Δυστυχῶς ἡ Ἀρμενική, ἀπήντησεν ἐκείνη, οὐδεμίαν οὐδέποτε ἐκτήσατο φιλολογικὴν ἀξίαν ἐν τῷ κόσμῳ, τοὐλάχιστον σπουδαίαν. Μόνη ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Ἀρχιμήδους, τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Πραξιτέλους καὶ τοῦ Ἀναξαγόρα, τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πυθαγόρα, τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Τερπάνδρου, τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, διότι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶνε ἀνεξάντλητος θησαυρὸς τῶν γλωσσῶν, εἶνε ἡ γλῶσσα τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει, εἶνε ἡ γλῶσσα τῶν θεῶν (1).

Μετὰ μικρὰν δὲ σιωπήν, ἐξακολουθεῖ ἡ γραῖα, ἡ Ζηνοβία ἐπιφωνεῖ:

Ναί! Μῆτερ! ἤθελον ὑψώσει τὴν σημαίαν τῆς ἠθικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀνθρωπότητος, τῶν φιλοπολέμων Μεγιστάνων ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν ἀπαθῶν λαῶν ἀφ' ἑτέρου, οἵτινες τοιοῦτοι ἔσονται διὰ παντός, οἱ μὲν ἐὰν δὲν καταργήσωσι τὸν πόλεμον, οἱ δὲ ἐὰν δὲν ἐξαιτήσωνται ἁρμοδίως τὴν κατάργησιν αὐτοῦ καὶ ἀποδώσωσι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν εὐτυχίαν του, τὴν ἀσφάλειάν του, τὴν εὐδαιμονίαν του—οὐχὶ διὰ νὰ τιμωρήσω αὐτούς, ἀλλὰ διὰ νὰ καταργήσω τὸν πόλεμον, ἂν οἱ μέν, ὑπείκοντες εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα μᾶλλον, παρὰ εἰς

(1) Καὶ πολλοὶ ἄλλοι σοφοὶ ἐξέφρασαν τὴν ἰδέαν ταύτην, περὶ καθιερώσεως μιᾶς καθολικῆς γλώσσης, καὶ ταύτης τῆς Ἑλληνικῆς. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγεται καὶ ὁ περικλεὴς Γουσταῦος Δ. Ἐϊχθαλ, ὅστις κατὰ το 1864 ἐξέθωκεν ἐν Παρισίοις ἰδιαιτέραν περὶ τούτου πραγματείαν, ἐπαινεθεῖσαν ὑπὸ πάντων τῶν λογίων.

τὰ συμφέροντα τῶν λαῶν, εἰς ἃ ἀναμφιλέκτως συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ ἰδικά των, δὲν ἤθελον τὸν καταργήσει· οἱ δέ, ὑπὸ Μανδραγόραν ὑπνώττοντες, δὲν ἤθελον ἐξαιτήσει τὴν κατάργησιν αὐτοῦ!

Καὶ ἴσως μὲν θὰ ἔκαιον καὶ ἐμέ, καθὼς τὴν Ἰωάνναν Ἀρκίαν, ὡς μάγισσαν ἤ, ἐπὶ τὸ νεώτερον καὶ νομικώτερον, ὡς παραξίαν δῆθεν, ὡς ἐπαναστάτην, ὡς κατὰ τῶν καθεστώτων ἐνεργήσασαν· ἢ θὰ μὲ ἐδολοφόνουν, ὡς τὴν Ὑγερίαν τῶν Γερονδίνων· ἢ θὰ μ' ἔσυρον οἱ ἵπποι δεδεμένην, ὡς τὴν Κλεοπάτραν, ἢ οἱ τροχοὶ τῶν ἁμαξῶν, ὡς τὴν Χριστίνην· ἢ θὰ μὲ ἐδέσμευον ἐπί τινος βράχου, ὡς τὴν Ἡσιόνην· ἢ θὰ μὲ ἀπῆγον δεδεμένην μὲ ἁλύσσους, ὡς τὴν Ζηνοβίαν· ἢ θὰ μὲ ὡδήγουν εἰς τὸ σφαγεῖον, ὡς τὴν Καρολίναν Κορδάκη. Ἀλλ' ἔστω! τὸ καθῆκον εἶνε ἀνώτερον πάσης τοιαύτης σκέψεως, παντὸς φόβου, παντὸς κινδύνου, παντὸς θανάτου! Καὶ ἔπειτα, Καὶ πρότερον δὴ φύσει πόλιν ἢ ἕκαστος ἡμῶν ἐστι· τὸ γὰρ ὅλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους· λέγει ὁ μέγας Ἀριστοτέλης. Καὶ ἡ ἐμὴ πόλις ἡ οἰκουμένη ἅπασα τυγχάνει. Ἄλλως τε δέ, Τὸ μὲν γὰρ ἀσφαλὲς ἐπαινεῖται μόνον, τὸ δὲ ἐπικίνδυνον καὶ θαυμάζεται· λέγει ἕτερος Ἕλλην φιλόσοφος. Καὶ ἴδιον ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τὸ μετὰ κινδύνων τὰ καλὰ πράσσειν· λέγει ὁ Πλούταρχος. Ὅπως λοιπὸν ἡ Εὐβούλη καὶ ἡ Πραξιθέα, ἡ Θεόπη καὶ ἡ Ἰφιγένεια, ἡ Πρόκρις καὶ ἡ Χθονία, ἡ Κρέουσα καὶ ἡ Ὠριθυία, ἡ Ἄγλαυρος καὶ ἅπασαι αἱ θυγατέρες τοῦ Λακεδαιμονίου Ὑακίνθου προσήνεγκον ἑαυτὰς λίαν γενναίως εἰς τὸν βωμὸν τοῦ θυσιαστηρίου ὑπὲρ τῆς προσφιλοῦς αὐταῖς πατρίδος, οὕτω καὶ ἐγὼ ἤθελον προσφέρει ἐμαυτὴν λίαν προθύμως ὑπὲρ τῆς προσφιλοῦς ἐμοὶ πατρίδος, ἥτις ἐστὶν ἡ οἰκουμένη ἅπασα, ὑπὲρ τῆς προσφιλοῦς μοι ἀνθρωπότητος, ἧς μέλος ὑπάρχω κἀγώ.—Ὁ Χριστός, ὑπὲρ λατρεύω, ἀπέθανε χάριν τῆς ἀληθείας, χάριν τῆς δικαιοσύνης· διατί νὰ μὴ ἀποθάνω καὶ ἐγὼ χάριν τῆς ἀληθείας, χάριν τῆς δικαιοσύνης:

Εὕρημα γάρ τοι μή, φιλοψυχοῦσ' ἐγὼ
Κάλλιστον εὗρκ' εὐκλεῶς λιπεῖν τὸν βίον.
ἵνα κατ' Εὐριπίδην εἶπω.

Ἄλλως τε δὲ ποῖον σκληρότερον θάνατον ἠδύνατο νὰ μοὶ ἐπιφέρῃ ἡ πρᾶξίς μου ἐκείνη ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦτον, ὅνπερ ὑφίσταμαι σήμερον καὶ ἐγὼ καὶ πᾶσα εὐαίσθητος καρδία, ἀναλογιζομένη τὸ ἀβέβαιον τῆς ἀνθρωπίνου τύχης, ἀναλογιζομένη, τι σήμερον μὲν δυνατὸν ἡγεμών τις νὰ ἁρπάσῃ ἀπὸ τὰς ἀγκά-

λας μου τὰ προσφιλέστερα τῆς ζωῆς μου ἀντικείμενα, ὁδηγῶν αὐτὰ εἰς πόλεμον καὶ θυσιάζων αὐτὰ εἰς τὸ ἀποτρόπαιον θυσιαστήριον τῶν μαύρων παθῶν, τῶν μαύρων συμφερόντων αὐτοῦ· αὔριον δὲ ἄλλος ἡγεμών, ἐλθὼν νὰ κατακτήσῃ τὴν πόλιν, ἐν ᾗ εὑρίσκομαι, ἢ νὰ ζητήσῃ δῆθεν ἱκανοποίησιν, δυνατὸν νὰ βομβαρδίσῃ αὐτήν, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ἡμᾶς αὐτούς, ἢ λεηλατήσῃ τὰς οἰκίας μας καὶ τὰ ὑπάρχοντά μας, ἀφοῦ μᾶς περάσῃ ἐν στόματι μαχαίρας ἢ καὶ μᾶς κακοποιήσῃ; Ὥστε, ἐνόσῳ διατηρεῖται ὁ πόλεμος, οὐχὶ μόνον ὁ θάνατος θέλει ἀεννάως μᾶς ἐπαπειλεῖ, τοῦ ἀνθρώπου καθημένου ἐπὶ στόματος ἡφαιστείου κρατῆρος, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἔκρηξιν ἀπειλοῦντος, καὶ τοῦ ξίφους τοῦ Δαμοκλέους διὰ παντὸς κρεμαμένου ὄντος ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ αἴσχος!!!

Νόμος φυσικὸς ἐπιβάλλει τοῖς λαοῖς τυφλὴν ὑπακοὴν καὶ σέβας ἀπεριόριστον καὶ ἀφοσίωσιν εἰλικρινῆ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας των. Ἀλλ' ἐπίσης νόμος φυσικὸς ἐπιβάλλει τοῖς ἡγεμόσιν ἀγάπην εἰλικρινῆ, στοργὴν πατρικὴν πρὸς τοὺς λαοὺς αὐτῶν καὶ ἐνδελεχῆ μέριμναν περὶ τῆς εὐημερίας αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν λαοὶ ἀείποτε ἐξεπλήρωσαν τὰ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν καθήκοντά των, μετὰ θρησκευτικῆς ὅλως εὐλαβείας, ὅσον ἐπαχθῆ καὶ ἂν ἤθελον ὑποτεθῆ· οἱ ἡγεμόνες ὅμως οὐδέποτε! — Τοὺς τρέφομεν διὰ τῆς περιουσίας ἡμῶν τε καὶ τῶν τέκνων ἡμῶν καὶ τῶν οἰκείων ἡμῶν· τοὺς τρέφομεν διὰ τοῦ κινδύνου τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ τοὺς ποτίζομεν διὰ τῆς ἱκμάδος τοῦ προσώπου ἡμῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν δακρύων ἡμῶν· ἀλλ' οὗτοι ὡς καταστρεπτικώτατον πῦρ καταστρέφουσι, φθείρουσι καὶ εἰς τέφραν μεταβάλλουσιν ἡμᾶς, ἐν τοῖς πολέμοις, ἤτοι τὴν ὕλην ἐκείνην, ἥτις τοὺς ἔτρεφε, λησμονοῦντες ἢ ἀγνοοῦντες, ὅτι σβέννυται καὶ τὸ πῦρ ἅμα ἐξαντληθείσης τῆς ὕλης ἢ καὶ φθαρείσης!

Καὶ ναὶ μὲν μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων εὑρίσκονταί τινες εἰλικρινῶς φροντίζοντες ὑπὲρ τῶν λαῶν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο τάχα ἐξεπλήρωσαν τὰ πρὸς αὐτοὺς καθήκοντά των; Διὰ τοῦτο τάχα ἀπέδειξαν τὴν πρὸς αὐτοὺς στοργήν των, ἀπέκτησαν δὲ τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν, ἀφοῦ τοὺς ὁδηγοῦσιν εἰς πόλεμον καὶ ἐλεεινῶς τοὺς θυσιάζουσιν, ἅμα τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἤθελον τὸ καλέσει; Ὁποίαν ἀγάπην, ὁποίαν εὐγνωμοσύνην δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἡμῶν, οἵτινες δωροῦσι μὲν ἡμῖν σταγόνας τινὰς ὕδατος, ἔστω καὶ διαυγοῦς, ἐμβάλλουσι δὲ πῦρ ἀπὸ τὸ ἓν ἄκρον τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ ἑτέρου καὶ μετ' αὐτοῦ ἀποτεφροῦσι καὶ ἡμᾶς ἅμα τὰ συμφέροντα αὐ-

τῶν ἤθελον τὸ καλέσει; Ποίαν εὐγνωμοσύνην δύναται νὰ ἔχῃ τὸ πρόβατον πρὸς τὸν ποιμένα αὐτοῦ, ὅστις εἰλικρινῶς μὲν φροντίζει ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ δι' ἐκλεκτῆς ὅλως τροφῆς τὸ τρέφει, τὸ ὁδηγεῖ δὲ εἰς τὸ σφαγεῖον, ἅμα τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ἤθελον τὸ καλέσει; Ἢ ποίαν εὐγνωμοσύνην δύναται νὰ ἔχῃ τὸ δένδρον εἰς τὸν πέλεκυν, ὅστις εἰλικρινῶς μὲν φροντίζει ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἀεννάως τὸ καθαρίζει, ὅπως κάλλιον ἀναπτυχθῇ καὶ καρποφορήσῃ, τὸ κόπτει δὲ ριζηδὸν καὶ εἰς τὸ πῦρ τὸ ῥίπτει, ἅμα τὰ συμφέροντά του ἤθελον τὸ καλέσει;

Οὐδεμίαν! οὐδεμίαν! Θέλομεν ἀπ' ἐναντίας διατηρεῖ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν δικαίαν δυσαρέσκειαν κατ' αὐτῶν, ἐφ' ὅσον διατηροῦσι τὸν πόλεμον· θέλομεν τοὺς θεωρεῖ ὡς μὴ θέλοντας νὰ ζήσωσιν ἄλλως πως εἰμὴ διὰ τοῦ θανάτου ἡμῶν, καταχρώμενοι τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος οἱ μὲν τῆς θρησκείας, οἱ δὲ τῆς πατρίδος, οἱ δὲ τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας, οἱ δὲ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, οἱ δὲ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας, οἱ δὲ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ ἄλλοι ἄλλων! Τίς ὁ ἀπειλήσας τὴν Γαλλικὴν θρησκείαν λ. χ. ἢ τὴν Γαλλικὴν φιλοτιμίαν ἢ τὰ Γαλλικὰ συμφέροντα ἢ τὴν Γαλλίαν αὐτήν, δι' ὃ ὁ παράτισιν αἱμοχαρέσι καὶ ἐπιπολαίοις καὶ ἀκρίτοις μέγας θεωρούμενος Ναπολέων ἀνῆψε πυρκαϊὰν πολέμων καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐπότισε τὸ ἔδαφος αὐτῆς διὰ χειμάρρων αἵματος ἀνθρωπίνου; Διὰ νὰ ἀποδείξω τὸ «οὐδείς», ἀρκεῖ νὰ εἴπω, ὅτι ὁ ἀνάξιος οὗτος γόνος τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Περικλέους, τοῦ Λεωνίδου καὶ τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Ἐπαμινώνδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους (1), ὁ τὴν Ἑλληνικὴν μὲν μεγαλοφυΐαν σχών, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν Ἑλληνικὴν καρδίαν, τὴν Ἑλληνικὴν ἀγαθότητα καὶ μετριοφροσύνην, ἄσπερ διετρανωσαν κατὰ τὴν παντοκρατορίαν αὐτῶν· ὁ δι' αἵματος εἴκοσιν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων βάψας τὴν γῆν· ὁ μυριάδων ἀνθρώπων χεῖρας καθηλώσας ἐν ταῖς κεφαλαῖς αὐτῶν, ὅπως μὴ τυχὸν μείνῃ κατώτερος ὡς πρὸς τὴν θηριωδίαν τοῦ Ἀρρίγου τοῦ Ἕκτου, ὅστις περιέθηκε στεφάνους καιομένου σιδήρου εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν θυμάτων, οὐδὲ τοῦ Γαλεάσου τοῦ Δευτέρου, ὅστις ἀξιοθαύμαστον ἀνέπτυξεν ἐφευρετικὸν νοῦν, ἵνα οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἡττηθέντες ἐν Μεδιολάνοις παραδώσωσι τὸ πνεῦμα ἐν σκληροτάτοις καὶ ἀῤῥήτοις βασανιστηρίοις· ὁ χιλιάδων ἐγκύων γυναικῶν γα-

(1) Ὁ Ναπολέων κατήγετο ἀπὸ Ἕλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ κατ' ἄλλους τῆς Πελοποννήσου μετοικήσαντας εἰς Κορσικὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.

στέρας κατατρυπήσας διὰ τοῦ ξίφους — ὅταν ὑπηρέτει ἐν ταῖς Γαλλικαῖς φάλαγξιν ἐν Αἰγύπτῳ ὡς στρατηγός, ἐξητήσατο παρὰ τοῦ τότε Σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Τρίτου, ὅπως τὸν κατατάξῃ ἐν ταῖς τουρκικαῖς φάλαγξιν. Ἐρωτῶ ἤδη: Τί τὸ παρακινῆσαν τὸν Ναπολέοντα νὰ ἀπευθύνῃ τοιαύτην τινὰ αἴτησιν πρὸς τὸν Ὀθωμανὸν αὐτοκράτορα; Ἆρα γε ἡ θρησκεία; ἀλλ' αὐτὸς ἦτο Χριστιανὸς (ἔστω καὶ ἐξωτερικῶς μόνον καὶ οὐχὶ ἐσωτερικῶς, κατὰ τὴν καρδίαν, διότι ὁ Χριστὸς ἐσύστησε τὴν εἰρήνην καὶ οὐχὶ τὸν πόλεμον) καὶ οὐχὶ Μωαμεθανός! Ἆρά γε ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία, τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, αὐτὴ ἡ πατρίς του; ἀλλ' αὐτὸς ἦτο Γάλλος καὶ οὐχὶ Ὀθωμανός! Ἆρά γε ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία, ἡ παγκόσμιος εἰρήνη; ἀλλ' αὐτὸς ἦτον ἁπλοῦς στρατηγὸς καὶ οὐχὶ ἡγεμών, ἥκιστα δὲ κηδεμὼν τοῦ κόσμου! Καὶ τί ἄλλο εἰμὴ τὸ μαῦρον καὶ ποταπὸν ἀτομικὸν συμφέρον, ἡ ἀνόητος καὶ ἀγενὴς φιλοδοξία, αὐτὰ ἐκεῖνα ἅτινα καθωδήγησαν αὐτὸν ἔπειτα εἰς ἁπάσας τὰς θηριώδεις καὶ αἱμοχαρεῖς πράξεις του; Ἔλεγε δὲ (ὦ! φρίκη! φρίκη!), σεμνυνόμενος καὶ μεγαλαυχῶν «ἐκ τοῦ στρατοῦ μου ἀπωλέσθησαν μόνον δεκάκις μύριοι ἄνδρες, ἐνῷ ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἑκατὸν μυριάδες!» Ὁ ἀτάσθαλος! οὔτε κἂν ἔφερε κατὰ νοῦν, ὅτι ἀπωλέσθησαν δέκα καὶ ἑκατὸν μυριάδες μελῶν τῆς κοινωνίας ἐκείνης, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ αὐτός, δέκα καὶ ἑκατὸν μυριάδες ἀδελφοί του, ἕνεκεν τῆς ἀνοήτου φιλοδοξίας του! Οὐδ' ἐσοχάζετο ὁ βδελυρὸς ὅτι δέκα καὶ ἑκατὸν μυριάδες οἰκογένειαι ἐπενθηφόρησαν ἐξ αἰτίας του, καὶ ὅτι πλεῖσται ὅσαι μεταξὺ αὐτῶν ἔμειναν ἄνευ στέγης, ἄνευ ἄρτου, ἄνευ ἐλπίδος εἰς τὰς ὁδοὺς περιπλανώμεναι καὶ τὸ ἔλεος τῶν διαβατῶν μετὰ δακρύων ἐκλιπαροῦσαι!!

Ὁ Καλιγόλας ἐκστρατεύσας ποτὲ κατὰ τῆς πλουσίας Ἀλβιῶνος, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ πατήσῃ τὸ ἔδαφος αὐτῆς, διέταξε καὶ ἐλαφυραγώγησαν τὸν πορθμὸν τοῦ Καλαίσου, ἀφαιρέσαντες ὅσας ἠδυνήθησαν κογχύλας! Τί ἄλλο ἀποδεικνύει καὶ τοῦτο, εἰμὴ ὅτι ὁ Καλιγόλας ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἀγγλίας οὐχὶ διότι ἠπείλησεν αὕτη τὴν Ρωμαϊκὴν ἐπικράτειαν ἢ τὴν Ρωμαϊκὴν φιλοτιμίαν ἢ τὰ Ρωμαϊκὰ συμφέροντα ἢ τὴν Ρωμαϊκὴν θρησκείαν, ἀλλὰ διότι ἤλπιζε πλούσια λάφυρα, ἀποτυχὼν δὲ τούτων, ἠρκέσθη εἰς κογχύλας, ὡς μετριόφρων νυκτοκλέπτης, ὅστις, ἀδυνατῶν νὰ λάβῃ ὅσα ἤλπιζεν, εὐχαριστεῖται καὶ εἰς τὰς ἐσχάρας ἢ τὰς πυράγρας τοῦ οἴκου;

Ναί! ναί! θέλομεν διατηρεῖ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν δικαίαν δυσαρέσκειαν κατ' αὐτῶν, ἐφ' ὅσον διατηροῦσι τὸν πόλεμον· θέλομεν τοὺς θεωρεῖ ὡς μὴ θέλοντας νὰ ζήσωσιν ἄλλως πως, εἰμὴ

διὰ τοῦ θανάτου ἡμῶν, καὶ ὑπάρχει φόβος καὶ φόβος πολύς, μὴ τὴν δυσαρέσκειαν ταύτην, τῶν ἁπλουστέρων τοὐλάχιστον, ἐκμεταλλευόμενοι ἴσως ἕτεροι φιλόδοξοι καὶ ἰδιοτελεῖς καὶ οὐχ ἧττον φιλοπόλεμοι, διαδραματίσωσί ποτε πρόσωπον προστάτου δῆθεν τῶν λαῶν καὶ τῶν κοινωνιῶν! Καὶ τότε θρῆνος καὶ κλαυθμὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα! Θέλουσι κατασπαράξει αὐτὴν στάσεις καὶ ἀνωμαλίαι, θέλει ἀποτεφρώσει αὐτὴν ἄσβεστος πυρκαϊὰ ἐμφυλίων καὶ ἐξωτερικῶν πολέμων, ὧν τὸ πρῶτον θῦμα ἔσονται αὐτοὶ οἱ προκαλέσαντες αὐτούς. Διότι ἐν τῇ ἐκπυρσοκροτήσει του ὁ ὑπόνομος ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς πρῶτον θῦμα αὐτοῦ τοὺς ὑποσκάψαντας αὐτόν, τοὺς ἐμβαλόντας τὸ πῦρ εἰς τὰς θρυαλλίδας! Ἀπόδειξις τὸ 1789.

Οἱ φιλοπόλεμοι ἡγεμόνες θεωροῦντες ἴσως τοὺς λαοὺς αὐτῶν ὡς μηδέν, εἰς οὐδὲν λογίζονται τὴν δικαίαν δυσαρέσκειαν αὐτῶν, ἣν ἐγέννησε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἡ μὴ κατάργησις τοῦ πολέμου, τοῦ ἀποτροπαίου ἐκείνου καὶ ὀλεθρίου τέκνου τῶν βαρβάρων χρόνων. Ἀλλὰ μὴ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δὲν λέγει; «Τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά». Ἢ μὴ ὁ πολὺς Εὐριπίδης δὲν ἀποφαίνεται;

«Ὁρῶ τὰ τῶν θεῶν, ὡς τὰ μὲν πυργοῦσ' ἄνω
»Τὰ μηδὲν ὄντα, τὰ δὲ δοκοῦντ' ἀπώλεσαν».

Οἱ φιλοπόλεμοι ἡγεμόνες θεωροῦντες σήμερον τοὺς λαοὺς αὐτῶν ἀγομένους καὶ φερομένους — καὶ τοῦτο κατὰ καθῆκον κοινωνικὸν καὶ ἀπαραίτητον τῶν λαῶν — ἐν ταῖς ἀκτῖσι τοῦ Ἡλίου τῆς ἡγεμονικῆς ἰσχύος αὐτῶν, ὡς εὐτελῆ κόνιν, ὡς εὐτελῆ κόνιν ἴσως καὶ περιφρονοῦσιν αὐτούς, καί τοι μηδὲν ἕτερον ἢ τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου ἐξαιτουμένους. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει φόβος — καὶ ὁ φόβος οὗτος δὲν κρατύνεται ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτῆς — μὴ τὰ ἐπισωρευόμενα ταῦτα νέφη τῆς δικαίας δυσαρεσκείας αὐτῶν γεννήσωσί ποτε λαίλαπας φοβερούς, διεγείροντας τὴν ὑπ' αὐτῶν περιφρονουμένην καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας καταπατουμένην κόνιν ταύτην, ἥτις ἀνυψουμένη μέχρις οὐρανῶν καλύψῃ καὶ ἀφανῆ καταστήσῃ τὸν ἥλιον ἐκεῖνον, ἐφ' οὗ ἀδύνατον σήμερον νὰ στραφῇ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς, χωρὶς νὰ μὴ τυφλωθῇ ὁλοτελῶς; Ἀλλὰ τίς ἡ ἀνάγκη λαίλαπος; Ἡ εὐτελὴς κόνις, καὶ ὑπὸ ἐλαφροῦ ἀνέμου ἐγειρομένη, δὲν δύναται νὰ ἀποτυφλώσῃ διὰ μιᾶς καὶ τοὺς ἑκατὸν ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἄργου; Εἷς δὲ κόκκος, ἓν μόριον αὐτῆς, δὲν δύναται νὰ ῥίψῃ διὰ παντὸς χαμαὶ τὸν τέως ἀκατάπτωτον θεωρούμενον γίγαντα, ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰσφρέων; Εἷς

λίθος ποιμενίσκου τοῦ Δαυΐδ, δὲν ἔρριψε διὰ παντὸς χαμαὶ τὸν Γίγαντα Γολιάθ: Δὲν ὑπάρχει φόβος μὴ τὰ ἐπισωρευόμενα ταῦτα νέφη γεννήσωσί ποτε ἀπαισίους κεραυνούς; Ἢ φρονοῦσιν ὅτι αἱ ἡγεμονικαὶ κορυφαὶ εὑρίσκονται ὑπεράνω τῶν νεφῶν, ἄνωθι ὡς καὶ αὐτῶν τῶν ἠθικῶν κινδύνων, ὡς οὐρανοκόρυφα ὄρη; Ἀλλ' οἱ κεραυνοὶ μὴ πολλάκις δὲν ἐνσκήπτουσιν ἀπὸ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω;

Οἱ φιλοπόλεμοι ἡγεμόνες ὑπερορῶσι, φαίνεται, τοὺς λαοὺς αὐτῶν, κατὰ τοῦ πολέμου διαμαρτυρομένους, ὁρῶντες τὰ ρεύματα τῶν ἀφωσιωμένων αὐταῖς στρατευμάτων, ἑτοίμων ὄντων νὰ ὑπηρετήσωσιν αὐτοὺς διὰ τοῦ ρεύματος τοῦ αἵματός των. Ἀλλὰ μὴ ὁ Ἥφαιστος δὲν κατέσβυσέ ποτε ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Ξάνθον;

Οἱ φιλοπόλεμοι ἡγεμόνες φρονοῦσι, φαίνεται, ὅτι δύνανται ν' ἀνέλθωσι καὶ βαθμίδα ἀνωτέραν τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, ἥτις ἐστὶν ἡ εἰρήνη καὶ οὐχὶ ὁ πόλεμος — σήμερον τοὐλάχιστον — ποιούμενοι χρῆσιν τῶν πτερύγων τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ἃς ἐξ αὐτῶν τῶν λαῶν ἀρύονται. Ἀλλ' ὁ Βελλεροφῶν δὲν ἐρρίφθη χαμαὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ Πηγάσου, δι' οὗ ἤλπιζε ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν Ὄλυμπον;

Οἱ φιλοπόλεμοι ἡγεμόνες θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ὡς οὐρανίους πατέρας, καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται δὲν πτοοῦνται ἐκ τῶν τέκνων τῆς γῆς, τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ καὶ μετὰ δακρύων ἐκλιπαρούντων. Ἀλλὰ τέκνον τῆς γῆς, ὁ Τυφὼν, μὴ δὲν κατέβαλε τὸν ὕπατον τῶν θεῶν Δία, τὸν διὰ νεύσεως ὀφρύος τὸν Ὄλυπον ἐλελίξαντα; — Ἀποτελῶ μέρος τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ διὰ τοῦτο ἐκφράζω τοὺς φόβους μου, μὴ τυχὸν κατάστασις τοιαύτη πραγμάτων γεννήσῃ ποτὲ δυσάρεστα γεγονότα καὶ διὰ τοὺς Βασιλεῖς, οὓς σέβω καὶ τιμῶ καὶ ἀπὸ καρδίας λατρεύω, καὶ τοῦτο οὐχὶ μόνον κατὰ καθῆκον κοινωνικόν, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικόν — διότι ἡ θρησκεία «τοὺς βασιλεῖς σεβεσθε» κελεύει — καὶ διὰ τοὺς λαοὺς, ὧν τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν συμπεριφορὰν καὶ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς παραφορὰς καὶ τοὺς κλονισμοὺς καὶ τὰς περιπετείας ἐκ τῆς ἱστορίας γνωρίζομεν. Les bons ou les mauvais procedés sont les indices du coeur λέγει ὁ Fonten. Ὦ! Οἱ λαοὶ ὁμοιάζουσι τοὺς ὠκεανούς, οἵτινες τὰ πάντα μὲν δίδουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα ἀφαιροῦσιν ἐν μιᾷ στιγμῇ. Εἰσὶν ὡς αὐτοὶ γαλήνιοι καὶ εὐεργετικοί, ἐφ' ὅσον δὲν διαταράττουσιν αὐτοὺς οἱ ἄνεμοι· διαταρασσομένων ὅμως ἅπαξ, ἐξαγριοῦνται, μαίνονται, ἐγείρουσι κύματα ἀφρόεντα καὶ φοβερά, ὡς μανιώδεις λέοντες βρέμοντα, καταποντίζουσι καὶ καταστρέφουσι πᾶν τὸ προστυχόν, διότι οὐδὲν μεγαλείτερον τῶν ὠκεανῶν, οὐδὲν ἰσχυρότερον τῶν λαῶν. Ὁμοιάζουσι δὲ καὶ τὸν ἀέρα, ὅστις ὅσῳ περισσότερον πιέζεται, τοσούτῳ καὶ περισσότερον κρατύνεται! Ἐπαναλαμβάνω, ἀπόδειξις τὸ 1789.

Παρῆλθε πλέον ὁ καιρὸς τοῦ: Αὐτὸς ἔφα, ὡς καὶ τοῦ: L'État c'est moi.

Παρῆλθε πλέον ὁ καιρός, καθ' ὃν ἦσαν περατὰ τὰ μέχρι Γαδείρων.—Τὸ θεῖον τοῦ θείου Πλάτωνος λόγιον «Τότε θέλουσιν εὐνομήσει οἱ λαοί, ὅταν ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι,» πρὸ αἰώνων μὲν φυτευθέν, νῦν δὲ ἀρξάμενον καρποφορεῖν, οὐκ ἐᾷ ἡμᾶς καθεύδειν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὸ λόγιον τοῦ Σωκράτους «Βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας οὐ τοὺς τὰ σκῆπτρα ἔχοντας εἶναι, οὐδὲ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων αἱρεθέντας οὐδὲ τοὺς κλήρῳ λαχόντας οὐδὲ τοὺς βιασαμένους οὐδὲ τοὺς ἐξαπατήσαντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπισταμένους ἄρχειν».

Παρῆλθε πλέον ὁ καιρός, καθ' ὃν οἱ βασιλεῖς ἐθεώρουν ὡς κτήματα αὐτῶν τοὺς ἑαυτῶν λαούς. οὓς καὶ ἐπώλουν (1) ἢ ἐμοίραζον εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν ἐν ταῖς διαθήκαις, δίκην ἀγέλης προβάτων ἢ βοῶν ἢ καὶ ἀτυχῶν ὄνων!

Παρῆλθε πλέον ὁ καιρός, καθ' ὃν αἱ μὲν σύγκλητοι ἀνήγειρον ἀνδριάντας εἰς τοὺς ἵππους τῶν βασιλέων, οὗτοι δὲ τοὺς ἀνηγόρευον ὑπάτους, ἵνα κάλλιον ὑποδείξωσι καὶ τοῖς λαοῖς καὶ ταῖς συγκλήτοις ὁπόσον εἰσὶ κατώτεροι τῶν κτηνῶν, ἀφοῦ ἀφίνουσι τοὺς φιλοπολέμους βασιλεῖς εἰς τὴν ἑαυτῶν διάκρισιν καὶ ἰδιοτροπίαν, ἀφοῦ τοσοῦτον ταπεινῶς ἕρπουσι πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν, ἕτοιμοι ὄντες νὰ ἐκτελέσωσιν αὐθωρεὶ καὶ τὴν μᾶλλον ἀπάνθρωπον διαταγὴν αὐτῶν! (2)—Ὁ πολιτισμὸς ἔδειξεν ἡμῖν σήμερον, ὅτι ὁ αὐτὸς ἠθικὸς δεσμός, ὁ συνδέων τοὺς λαοὺς πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὁ αὐτὸς ἠθικὸς δεσμὸς συνδέει καὶ τοὺς βασιλεῖς πρὸς τοὺς λαούς· καὶ ὁ αὐτὸς φυσικὸς νόμος, ὁ χορηγῶν τοῖς βασιλεῦσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπαναφέρειν τοὺς λαοὺς εἰς τὰ καθήκοντα αὐτῶν παρεκτρεπομένους, ὁ αὐτὸς φυσικὸς νόμος χορηγεῖ

---

(1) Ὑπαινίττεται Ἐκλέκτορα τῆς Ἔσσης, ὅστις ἐπώλει τοὺς ὑπηκόους του πρὸς βασιλέα τῆς Ἀγγλίας.

(2) Ἡ μὲν σύγκλητος τῆς Ρώμης ἀνήγειρεν ἀνδριάντα εἰς τὸν ἵππον τοῦ Καλιγόλα, ὁ δὲ Ἡλιογάβαλος ἀνηγόρευσεν ὕπατον τὸν ἑαυτοῦ ἵππον.

τὸ δικαίωμα καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τοῦ ἐπαναφέρειν τοὺς βασιλεῖς εἰς τὰ καθήκοντα αὐτῶν παρεκτρεπομένους. (1) Πολλοὶ αἰῶνες χωρίζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Πολυβίου, καθ' οὓς ὡς μόνον σωτηρίας λιμένα ἐθεώρουν τὴν παντελῆ ἀπώλειαν! Ἐστὲ θεοὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶπεν ὁ Θεός, καὶ ἐσμὲν θεοὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἂν δὲ πολλοὶ παρῆλθον μαῦροι αἰῶνες, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀντὶ νὰ φανῶσι θεοὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐφάνησαν ἀγέλη κτηνῶν ἕμπροσθεν τῶν φιλοπολέμων, εἰς πόλεμον ὁδηγούμενοι, ἀποδοτέον τοῦτο εἰς τὴν ἀμάθειαν, εἰς τὴν βαρβαρότητα, εἰς τὴν ἀθλιότητα τῶν αἰώνων ἐκείνων. Σήμερον δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα. Σήμερον εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὰ δικαιώματα ἡμῶν.—Τὰ καθήκοντα ἡμῶν τὰ ἐγνωρίσαμεν πάντοτε—Σήμερον εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι δικαιούμεθα, ἂν οὐχὶ ἄλλο, τοὐλάχιστον νὰ διαμαρτυρώμεθα κατὰ τοῦ πολέμου καὶ νὰ ἐξαιτώμεθα θερμῶς ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καὶ ἐν ταῖς διαναίαις ἡμῶν τὴν κατάργησιν αὐτοῦ, ὅπως τιθέμενοι τοῦ λοιποῦ—μὲ μειδιῶντα χείλη καὶ οὐχὶ μὲ κλαίουσαν καρδίαν, καὶ ὑπὸ τῶν εὐχῶν τῶν ἀνθρώπων συνοδευόμενοι, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἀρῶν τῶν τεθλιμμένων ἀπειλούμενοι—ἔμπροσθεν τῶν Ἡγεμόνων, φέρωμεν οὐχὶ πλέον τὸν θάνατον καὶ τὴν βαρβαρότητα, τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν ἀθλιότητα, ὡς δυστυχῶς! πράττομεν σήμερον, διαταγῇ ἀνωτέρᾳ μέν, σκληρᾷ ὅμως σκληροτάτῃ, ἀλλὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν, τὴν ἐμψύχωσιν καὶ τὴν εὐτυχίαν, ὅπερ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ! Ἂν δὲ μέχρι τοῦδε οὐδὲν διεπράξαμεν ἁρμόδιον ἠθικὸν διάβημα, οὔτε γενικόν, οὔτε μερικόν—τὸ μὲν διότι φρονοῦμεν ὅτι οὐδεὶς ἐχέφρων Ἡγεμὼν ἀγνοεῖ τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς καταργήσεως τοῦ πολέμου· τὸ δὲ ἕνεκα τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἐστεμμένας κεφαλάς· τὸ δέ, τέλος, τὴν ἐπίσημον πρωτοβουλίαν ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων ἀπεκδεχόμενοι, καὶ τὸν φωτοβόλον στέφανον τῆς ἀθανάτου δόξης, τὸν πρὸς τὸν καταργήσοντά ποτε τὸν πόλεμον, ἐν πάσῃ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ εὐκλείᾳ, ἐπιφυλασσόμενον, δι' αὐτὰς καὶ μόνας ἐπιφυλάσσοντες—

(1) Ὁ Χαλίφης Ἀλῆς ἐξέφερε τοὺς ἑπομένους ὡραίους λόγους πρὸς τοὺς λαοὺς αὐτοῦ «Ἐφ' ὅσον δὲν παρεκτρέπομαι τῶν καθηκόντων μου, ἀναγνωρίζετέ με ὡς Ἄρχηγὸν ὑμῶν. Ἂν παρεκτραπῶ, παύσατε νὰ μὲ ἀναγνωρίζητε ὡς τοιοῦτον». Λυπούμεθα μὴ ἔχοντες σήμερον πρόχειρον τὸ Ἀραβικὸν κείμενον, ὅπως παραθέσωμεν αὐτολεξεὶ τοιαύτην ὡραίαν καὶ ὑψηλὴν ῥήτραν.

—δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ἐπιθυμοῦμεν τὸν πόλεμον. Ἡ διακαεστέρα ἐπιθυμία ἡμῶν εἶνε ἡ κατάργησις αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφικὴ συμβίωσις μετὰ πάντων τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου, μεθ' ἁπάντων τῶν πλασμάτων τοῦ κοινοῦ πατρὸς ἡμῶν, τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντός! Ἐπιθυμία τοσοῦτον θερμὴ καὶ δικαία· φωνὴ τοσοῦτον μόνιμος καὶ ἱερά, καίπερ οὐχὶ ἐκ τοῦ στόματος ἀλλ' ἐκ τῆς καρδίας ἐξερχομένη, ἀδύνατον, ἀδύνατον νὰ περιφρονηθῇ διὰ παντὸς ἀπὸ μέρους τῶν φιλοπολέμων! Καθ' ὅσον, φωνὴ λαοῦ φωνὴ Κυρίου! Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τὸ ὄνομα κεραυνός, οὐδέποτε ἐκρήγνυται ἐπὶ τῆς γῆς, χωρὶς νὰ μὴ κλονίσῃ αὐτὴν ἰσχυρῶς!

Ἀλλ' οἴμοι! ἡ ὑπερβολικὴ λάμψις τῆς κακῶς ἐννοουμένης βασιλικῆς δυνάμεως αὐτῶν ἐπέφερεν αὐτοῖς τὸ σκότος, καὶ οὐδὲν πλέον, οὐδὲν διακρίνουσιν! Ἔσσεται πλὴν ἦμαρ, ἔσσεται ἦμαρ, καθ' ὃ ἀκτὶς ἐμβριθεστέρας τινὸς σκέψεως θέλει διαλύσει τὰ σκότη, ἐν οἷς εὑρίσκονται, καὶ θέλει δείξει αὐτοῖς ποτε ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα αὐτῶν, ἡ πολιτικὴ τῆς εἰρήνης, καὶ ἀπέναντι ἑαυτῶν καὶ ἀπέναντι τῶν λαῶν αὐτῶν, περὶ ὧν ἤδη οὐδέποτε ἴσως σκέπτονται σπουδαίως, εἰμὴ ὁσάκις πρόκειται νὰ τοὺς φορολογήσωσιν ἢ ὁδηγήσωσιν εἰς τὸ ἀποτρόπαιον σφαγεῖον τῶν συμφερόντων αὐτῶν, ἤτοι εἰς πόλεμον, οἱ μὲν καταναλίσκοντες ἑπτὰ ὁλοκλήρους ὥρας εἰς τὴν τράπεζαν, ὡς ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας Χριστιανὸς λ. χ, ὡς εἰ ἅπασα ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν συνίσταται εἰς τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν· οἱ δὲ ἐνασχολούμενοι νὰ συστήσωσι τὸ «Parc aux cerfs» ὡς ὁ Λουδοβῖκος ΙΕ'. καὶ οὐδέτοτε ρίπτουσι πρὸς αὐτοὺς βλέμμα, εἰμὴ ὁσάκις τοὺς προσβάλλωσιν οἱ πολιτικοὶ ἄνεμοι, καὶ τοῦτο ἀναλόγως τῆς πνοῆς αὐτῶν, καὶ οὐδέποτε ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῶν, εἰμὴ ὁσάκις τοὺς ῥίψωσιν αἱ πολιτικαὶ θύελλαι! Κατὰ τοῦτο ὁμοιάζουσι πρὸς τὴν ἀγνώμονα καὶ ἀναίσθητον λεύκην, ἥτις ὑψόνουσα ἀγερώχως τὴν κορυφὴν αὐτῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν οὐδέποτε ρίπτει βλέμμα πρὸς τὴν γῆν, πρὸς τὴν γῆν ἐκείνην, ἥτις τὴν τρέφει καὶ τὴν διατηρεῖ, εἰμὴ ὁσάκις προσβάλλεται ὑπὸ τῶν ἀνέμων, καὶ οὐδέποτε ρίπτεται εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς εἰμὴ ὅταν τὴν καταρρίψωσιν αἱ τρικυμίαι! Ἀλλὰ τότε οὔτε ἡ γῆ ἀναγνωρίζει πλέον τὴν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς πεσοῦσαν λεύκην οὔτε οἱ λαοὶ τὸν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῶν ριφθέντα βασιλέα (1). Δι' αὐ-

(1) Ἔχομεν λίαν πρόσφατον καὶ διδακτικώτατον παράδειγμα τὸν Τρίτον Ναπολέοντα, ὅστις κατὰ τὸν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πρωσσίας

τὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον ὁ μὲν πατὴρ τῆς Γῆς Οὐρανὸς ρίπτει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς κεραυνοὺς αὐτοῦ κατὰ τῶν κορυφῶν τῶν ἀγνωμόνων τούτων λευκῶν, ἡ δὲ μήτηρ τῶν λαῶν δικαιοσύνη συντρίβει τὰς κεφαλὰς τῶν ἀγνωμόνων τούτων ἡγεμόνων. Καὶ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον οὔτε ἡ λεύκη ἀπέκτησέ ποτε ἐκ τῆς ἰδίας ἑαυτῆς ὑπάρξεως τέκνα αὐθύπαρκτα, σταθερὰ καὶ μόνιμα—ἐκτὸς ἀσημάντων τινῶν παραφυάδων, ὁτὲ μὲν ὑπὸ μιᾶς ὁτὲ δὲ ὑπὸ ἑτέρας χειρὸς ἀποσπωμένων, καὶ ὁτὲ μὲν ἐδῶ, ὁτὲ δὲ ἐκεῖ μετὰ περιφρονήσεως ριπτομένων, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τέφραν μεταβαλλομένων, ὡς καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν — κατ' Εὐριπίδην

. . . . . τοὺς γὰρ εὐσεβεῖς θεοὶ
Θνήσκοντας οὐ χαίρουσι· τοὺς γε μὴν κακοὺς
Αὐτοῖς τέκνοισι καὶ δόμοις ἐξόλλυμεν—

οὔτε οἱ βασιλεῖς πάντοτε τῆς αὐτῆς ἰδιότητος, δηλ. βασιλεῖς. Διότι ἡ μὲν λεύκη, ὡς προεῖπον, οὐδέποτε ἔρριψε βλέμμα αὐθόρμητον πρὸς τὴν τροφὸν αὐτῆς γῆν, οἱ δὲ βασιλεῖς πρὸς τὸν τροφὸν αὐτῶν λαόν. — Ἡ συκῆ τῆς Ἰνδικῆς, ἐν παραδείγματι, ἔχει τὰ τέκνα αὐτῆς ἐκ τῆς ἰδίας ἑαυτῆς ὑπάρξεως, καὶ γόνιμα καὶ μόνιμα καὶ τῆς αὐτῆς ἰδιότητος, διότι ἀείποτε κλίνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς πρὸς τὴν τροφὸν αὐτῆς γῆν, ἀείποτε πρὸς αὐτὴν τείνει τὸ ὄμμα. Αὕτη δὲ τὸ ἀπὸ μέρους της, ἐναγκαλιζομένη αὐτὴν ἐγκαρδίως καὶ εἰλικρινῶς, τὴν ὑψόνει πρὸς τοὺς οὐρανούς, ὡς καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς. Τὰς ἀγκάλας ὅμως αὐτῶν ἔχουσι πάντοτε ἀνοικτὰς οἱ φιλοπόλεμοι βασιλεῖς, ἀλλ' οὐχὶ φεῦ! ὅπως ἐναγκαλισθῶσι τοὺς λαοὺς αὐτῶν, ἀλλ' ὅπως δεχθῶσι τὰς ἀνθρωπίνους ἑκατόμβας, ὡς ἄλλος Μολλόχ, ὅντερ καὶ καθ' ὅλα μιμοῦνται ἅτε δὴ καταπληκτικωτάτων θορύβων διεγειρομένων, ὁσάκις τοῖς προσφέρονται εἰς θυσίαν ἀνθρώπινα πλάσματα, πλὴν οὐχὶ πλέον διὰ τυμπάνων ἢ μουσικῶν ὀργάνων, ὡς συμβαίνει παρ' ἐκείνῳ, ἀλλὰ διὰ τῶν βασιλικῶν λεγομένων ὀργάνων, ὑπουργῶν, λέγω, καὶ ὑπουργικῶν ἐφημερίδων, πειρωμένων συγχρόνως νὰ ὑποδείξωσι διὰ λογικῆς ἀκαταμαχήτου, ὅτι ἂν οἱ πατέρες οὗτοι τῶν λαῶν καταβροχθίζωσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν τοῖς πολέμοις, τὰ καταβροχθίζουσιν ἵνα προφυλάξωσιν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ κινδύνου, ὡς ποιοῦσι καὶ τὰ φιλόστοργα σελάχη!!

Ναί! ἀκτὶς ἐμβριθεστέρας τινὸς σκέψεως θέλει διαλύσει τὰ σκότη ἐν οἷς εὑρίσκονται σήμερον οἱ φιλοπόλεμοι ἡγεμόνες, καὶ θέλει δείξει αὐτοῖς ποτε πόσον ἡ ὁδὸς τῶν πολέμων εἶνε σκολιά, ἐπικίνδυνος, πλήρης ἀκανθῶν καὶ τριβόλων, ὑποκρύπτουσα ὑπονόμους τρομερούς, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἔκρηξιν ἀπειλοῦντας, καὶ περιέχουσα λαβυρίνθους φοβερούς, ἐξ ὧν ὁ ἐν αὐτοῖς τὸν πόδα ῥίπτων δὲν ἐξέρχεται πάντοτε ὅθεν εἰσῆλθεν οὐδὲ τοσοῦτον εὐτυχὴς καὶ ὀνειροπολῶν, ὅσον ἦτο ὅτε εἰσήρχετο εἴτε ἐστεμμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν εἴτε μή (1), καὶ ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα αὐτῶν — ἡ πολιτικὴ τῆς εἰρήνης — καὶ ἀπέναντι ἑαυτῶν καὶ ἀπέναντι τῶν λαῶν αὐτῶν, οἵτινες τοὺς λατρεύουσι δι' ἐνδομύχου καὶ εἰλικρινεστάτης λατρείας, τοὺς θεοποιοῦσι, καθὸ ἔνδαλμα τῆς ἑαυτῶν καρδίας — πλὴν ἀργά, λίαν ἀργά πλέον! Πικρὰν αἰσθανόμενοι μετάνοιαν ἐπὶ τῇ πολεμικῇ μανίᾳ αὐτῶν καὶ τῇ ἀσυγγνώστῳ ὀλιγωρίᾳ πρὸς τὴν ἐνδόμυχον φωνὴν τῶν λαῶν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου ἐξαιτουμένων, θὰ αἰσθανθῶσι συγχρόνως τὴν ὀλεθρίαν πλάνην αὐτῶν καὶ τὰς συνεπείας τῆς διαγωγῆς αὐτῶν, προβαινούσας πολλάκις φεῦ! μέχρις ἀποσβέσεως ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ βίου (2), ἥτις συνεπάγεται συνήθως καὶ τὴν τοῦ σωματικοῦ! Οὕτω δὲ βαρεῖαν φέροντες τὴν συνείδησιν καὶ βαρύτερον τὸν ἔλεγχον, θέλουσι παρουσιασθῆ καὶ ἐνώπιον τοῦ Πλάστου ὅπως δώσωσι λόγον τῶν πράξεών των!!!

Συνετῶν ἐστιν ἀνδρῶν,
πρὶν γενέσθαι τὰ δυσχερῆ,
προνοῆσαι ὅπως μὴ γένηται.
λέγει ὁ μέγας τῆς Λέσβου φιλόσοφος.
Τοιοῦτο τὸ ζῆν ἐστιν ὥσπερ οἱ κύβοι
οὐ ταῦτ' ἀεὶ πίπτουσιν οὐδὲ τῷ βίῳ
τ'αὐτὸ διαμένει σχῆμα· μεταβολὰς δ'ἔχει. λέγει ὁ Αἰσχύλος.

τελευταῖον πόλεμον εἰς μάτην ἐπεκαλέσθη τὴν ἀρωγὴν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ. Εἰς οὐδενὸς ἀκοὰς ἀντήχησεν ἡ γοερὰ φωνὴ αὐτοῦ, οὐδεὶς δὲ ἐκ τῶν 8,000,000 ἠπατημένων ἀνθρώπων, οἵτινες πρό τινων μόλις ἡμερῶν εἶχον ψηφίσει ὑπὲρ αὐτοῦ, ὕψωσεν ὑπὲρ αὐτοῦ φωνήν, ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην. Ἡ μόνη φωνή, ἥτις ἔπληττε τὸν αἰθέρα, ἦτο αὕτη: Κάτω ὁ Ναπολέων Τρίτος!

(1) Τὸ πρόσφατον παράδειγμα Ναπολέοντος [τοῦ [Τρίτου ἐπικυροῖ πληρέστατα καὶ τοὺς λόγους τούτους.

(2) Καὶ ἐνταῦθα ὁ Ναπολέων Τρίτος χρησιμεύει ὡς παράδειγμα. Ἀλλὰ μὴ σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος τῆς Γαλλίας, ὁ Φερδινάνδος τῆς Νεαπόλεως, ὁ Ὄθων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα τῆς Ἱσπανίας δὲν χρησιμεύουσιν ἐπίσης ὡς θλιβερὸν ὑπόδειγμα, καί περ ὑπὸ διαφόρους ἀπόψεις;

Αἰὼν δὲ κυλινδομέναις
Ἀμέραις ἄλλοτ' ἐξ-
άλλαξεν λέγει ὁ Πίνδαρος.

Ἢ τὸν Κρομβέλλον καὶ τὸν Φαϊρφάξιον, ἢ τὸν Λαφαγέτην καὶ τὸν Μιραβώ, ἢ τὸν Βολταῖρον καὶ τὸν Ρουσὼ γεννήσασα φύσις, δύναται νὰ γεννήσῃ καὶ ἄλλον Κρομβέλλον, καὶ ἄλλον Φαϊρφάξιον, καὶ ἄλλον Λαφαγέτην, καὶ ἄλλον Μιραβώ, καὶ ἄλλον Βολταῖρον, καὶ ἄλλον Ρουσώ! Πλὴν οὐχὶ πλέον διὰ μόνην τὴν Ἀγγλίαν, διὰ μόνην τὴν Γαλλίαν! — Δὲν λέγω καὶ ἄλλον Ἁρμόδιον καὶ ἄλλον Ἀριστογείτονα καὶ ἄλλον Βροῦτον καὶ ἄλλον Χαιρέαν καὶ ἄλλον Κάσσιον, διότι ἡ δολοφονία, καὶ ἐπὶ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι ὁ θάνατος ἑνὸς μόνου ἀτόμου θέλει ἐπαναφέρει εἰς τὴν ζωὴν ἢ θέλει δώσει ζωὴν εἰς ὁλόκληρον κοινωνίαν, εἶνε πάντοτε ἀπάνθρωπος, βδελυρά, μεμπτέα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ σημερινοὶ λαοὶ φρονίμως ποιοῦντες ἀπέπτυσαν αὐτὴν διὰ παντός! — Ἔστι δίκης ὀφθαλμὸς ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ, καί, ἥξει πολύχειρ καὶ πολύπους χαλκόπους Ἐριννύς, ἥξει ἀθάνατος Ἀλκείδης, ἵνα καθάρῃ τὴν γῆν ἀπὸ τὴν κόπρον τοῦ Αὐγείου, τὸν βδελυρὸν πόλεμον! Ἥξει ἀθάνατος τοῦ Ἀλέως πρόγονος καὶ διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἄρεως!

Οὐαί! τῷ Βασιλεῖ, τῷ μὴ ἀκολουθοῦντι πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ ἴχνη τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, ἐν ᾧ ἔτυχε νὰ βασιλεύῃ! Θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἀποπλανηθῇ, θὰ πέσῃ εἰς μαῦρον καὶ ἀδιέξοδον λαβύρινθον, ἐξ οὗ μόνον ὁ διάδοχός του θὰ τὸν ἐξαγάγῃ, πλὴν οὐχὶ πλέον ὡς βασιλέα!—Τράγος, γένειον ἄρα πενθήσεις σύγε. —Ἀπόδειξις τῶν λόγων μου ἔστω αὐτὸς ὁ Ναπολέων, ὅστις ἀναμφιλέκτως ὁ μεγαλείτερος μονάρχης τῶν τελευταίων τούτων χρόνων διετέλεσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ παρεξέκλινε κατά τι τῆς ὁδοῦ ἐκείνης, ἣν εἶχε διαχαράξει αὐτῷ ὁ αἰών, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔζη, διὰ τοῦτο νῆσος, πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ κειμένη, ἐκάλυψε τὰ ὀστᾶ του!—Ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν εἰρήνην ἐκείνην, ἣν ἀπήτει ὁ αἰών του· ἀφήρεσε τὸ θεῖον τοῦτο πῦρ, τὸ καθοδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς πᾶσαν γῆϊνον εὐδαιμονίαν, ὡς τὸ πῦρ ἐκεῖνο ὅπερ καθωδήγησέ ποτε τὸν Μωϋσέα, καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἐτιμώρησε δεσμεύσας αὐτὸν ἐπί τινος βράχου τῆς Ἁγίας Ἑλένης, ὡς ἄλλον Προμηθέα, ἔχοντα ὡς ἐκεῖνος ἀετὸν κατατρώγοντα τὸ ἧπαρ αὐτοῦ (1), οὐχὶ ὅμως καὶ Ἡρακλέα πρὸς λύτρωσίν του, διότι δὲν εἶχε τὴν εὔνοιαν τῶν λαῶν, ἰσχυροτέραν οὖσαν καὶ τοῦ τόξου καὶ τοῦ ροπάλου τοῦ Ἡρακλέους! Καὶ οὗτος δέ, ὡς ἐκεῖνος, ἐν ξένῃ χώρᾳ, ἔνθα τὸν ἔρριψε τὸ βίαιον ρεῦμα τῶν φυγαδευόντων στρατευμάτων αὐτοῦ ὡς πεπτωκότα κολοσσόν! Καὶ πότε νομίζετε; ὅτε ἐθεώρει, ὅτι ἀνέβη εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης, ἐνῷ πράγματι εἶχε ῥίψει αὐτὸν διὰ παντὸς εἰς τὸν φάραγκα τῆς ἀπωλείας ἡ θεία δικαιοσύνη! (1) Ναί! ἡ θεία δικαιοσύνη! Διότι τῷ ὄντι ὁ Ναπολέων δὲν ἐνικήθη οὔτε ὑπὸ τοῦ Οὐελιγκτῶνος οὔτε ὑπὸ τοῦ Βλυχέρου, δηλ. οὔτε ὑπὸ τῶν Ἀγγλων οὔτε ὑπὸ τῶν Πρώσσων. Ἔφευγε μολονοτοῦτο δρομαίως καὶ ἐν ἀπελπισίᾳ πλήρει, ἐνῷ μικρὸς καὶ ἄσημος ἀξιωματικός του, ὀνόματι Καμπρώ, ἐμάχετο ἐν θριάμβῳ!

Οὐδ' ἐπὶ τῆς σατανικῆς συνδρομῆς, οὐδ' ἐπὶ τῆς διαβολικῆς προστασίας τῶν ὑπουργῶν αὐτῶν—οἵτινες πᾶν ἄλλο ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν, ἢ τὰ ἀληθῆ συμφέροντα αὐτῶν τε καὶ τῶν λαῶν ἐκείνων, διὰ τοῦ ἱδρῶτος τῶν ὁποίων τρέφονται, θησαυρίζουσιν, ἴσως δὲ καὶ ἀσωτεύουσιν—ἂς μὴ ἐρείδωνται τὸ παράπαν οἱ φιλοπόλεμοι βασιλεῖς! Διότι ναὶ μὲν ὁ βόρβορος κρατεῖ τὰς πέτρας, ὡς καὶ αἱ πέτραι τὸν βόρβορον, ἀλλ'εἷς σεισμὸς καταρρίπτει καὶ τὸν βόρβορον καὶ τὰς πέτρας.—Πρόχειρος ἀπόδειξις ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεὺς Κάρολος ὁ Δέκατος καὶ ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ Πολινιάκ.—Ὑπόκωφον ἀκούω βόμβον, ἐκ τῶν τεσσάρων μὲν σημείων τῆς ὑφηλίου ἐξερχόμενον, ἐκ τῆς κατὰ τοῦ πολέμου δὲ δυσαρεσκείας τῶν λαῶν προερχόμενον, καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου ἀνορθοῦντα, καὶ ὁ βόμβος οὗτος δυνατὸν νὰ ᾖ ἀπαίσιος βόμβος ἀπευκταίου ἡφαιστείου, δυναμένου νὰ γεννήσῃ ποτὲ φοβερὸν σεισμὸν—ἂν δὲν ἐκπληρωθῶσιν αἱ εὐχαὶ τῶν λαῶν, αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πρὸς τὰ συμφέροντα αὐτῶν συνάδουσαι καὶ πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν Ἡγεμόνων συμβιβαζόμεναι, καταργουμένου τοῦ πολέμου—ὅστις νὰ καταρρίψῃ διὰ παντὸς καὶ τὸν βόρβορον τῆς κοινωνίας, ὅστις ἐστὶν οἱ ὑπουργοί. ἐννοῶ τοὺς σκληρούς, τοὺς φιλοπολέμους ὑπουργούς, καὶ τὰς πέτρας τῆς ἀνθρωπότητος, αἵτινές εἰσιν οἱ Βασιλεῖς, ἐννοῶ τοὺς σκληρούς, τοὺς φιλοπολέμους Βασιλεῖς, ἢ τοὐλάχιστον τὸ λίαν σαθρὸν καὶ ἀποτρόπαιον ἐκεῖνο οἰκοδόμημα, ὅπερ ἀποτελοῦσιν αἱ δύω αὗται οὐσίαι καὶ τὸ ὁποῖον πολίτευμα ἀποκαλοῦσι, μολονότι οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει ἐν αὐτῷ, εἰμὴ ατομικὸν συμφέρον φιλοπολέμων Βασιλέων, ἀτομικὸν συμφέρον φιλοπολέμων Ὑπουργῶν, ἀνόητος φιλοδοξία φιλοπολέμων Βασιλέων, ἀνόητος φιλοδοξία φιλοπολέμων Ὑπουργῶν!

(1) Ὁ Ναπολέων ἀπέθανεν ἀπὸ ἡπατῖτιν.

(1) Ὑπαινίττεται τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ.

Χαίρω καὶ ἀγάλλομαι καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς πετῶ διὰ τὴν βεβαίαν κατάπτωσιν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, — ἀδιάφορον ἂν θᾶττον ἢ βράδιον — ὅπερ βέβηλοι χεῖρες ἀνήγειραν καὶ βέβηλοι χεῖρες διατηροῦσιν! Ἀλλὰ καὶ θλίβομαι ἀπὸ καρδίας καὶ ποταμοὺς χύνω δακρύων, ἀναλογιζομένη, ὅτι δυνατὸν νὰ ταφῶσιν ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ καὶ ἄνθρωποι ἀθῶοι! Καταπίπτον ἓν οἰκοδόμημα, πότε ἔκαμε διάκρισιν μεταξὺ ἐνόχων καὶ ἀθώων;

Οἴμοι! Οἱ φιλοπόλεμοι ἡγεμόνες, ἐν τῇ λύσσῃ τῆς φιλοδοξίας αὐτῶν, οὐδὲν βλέπουσιν, οὐδὲν διακρίνουσι! Διψῶσιν ἀνθρωπίνου αἵματος, διότι διψῶσιν ἀνοήτου δόξης! Τὴν δὲ δίψαν αὐτῶν ταύτην μόνον ἐν τοῖς πολέμοις δύνανται νὰ σβέσωσι, διότι μόνον ἐν τοῖς πολέμοις ρέει ἄφθονον τὸ αἷμα! Καὶ δὴ μήτε τῆς ζωῆς τοῦ ἑτέρου φείδονται, μήτε περὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν μεριμνῶσιν! Ὁμοιάζουσι πρὸς πεινα λέοντα, ὅστις ρίπτεται ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, τρέχων καὶ ἐρημόνων πᾶν ὅ,τι ἀπαντᾷ, ὀλιγωρῶν ὡς καὶ αὐτὰς τὰς ἐνέδρας! — Ἦξει πλὴν Τόμυρίς τις, κορέσουσα τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἔν τινι ἀσκῷ πλήρει αἵματος! — Ἐν καιρῷ δὲ βαθυτάτης εἰρήνης, μὴ δυνάμενοι νὰ κορέσωσιν ἄλλως πως τὴν θηριώδη ἐπιθυμίαν αὐτῶν ἢ μᾶλλον μὴ δυνάμενοι νὰ ζήσωσιν ἄνευ αἵματος, ὡς τὰ λοιπὰ ὀργανικὰ ὄντα ἄνευ ὕδατος καὶ ἀέρος, συνοδεύονται καὶ ὑφ' ἑνὸς δημίου, (ὃν τρυφερώτατα καὶ περιπαθέστατα ἀποκαλοῦσι σύντεκνον, ἐπὶ τὸ οἰκειότερον δηλαδή, ὡς λ. χ. Αὐτοκράτωρ τις τῆς Ρώμης τοὺς ἀπεκάλει), οὕτινος γίνονται βοηθοί, πολλάκις δὲ παραλαμβάνουσιν αὐτοὺς ὡς βοηθοὺς οἰκειοποιούμενοι τὸ ἔργον ἢ μᾶλλον τὴν κατ' αὐτοὺς δόξαν τοῦ δημίου, ὅπως ραντισθῶσιν ἀθρωπίνῳ αἵματι, ὅπερ τοὺς τρέφει καὶ τοὺς ζωογονεῖ, ὡς τὸ ὕδωρ τρέφει καὶ ζωογονεῖ τὰ ἄνθη, ἀρδευόμενα ἐν ταῖς κοιλάσιν· ὅπως περιβληθῶσι πορφύραν ἀνθρωπίνῳ αἵματι βεβαμμένην, ἣν περ καὶ θεωροῦσιν ὡς πορφύραν κεκοσμημένην διὰ λυχναίων λίθων πολυτιμοτάτων, ὡς πορφύραν δόξης καὶ μεγαλείου! Ὡς εἰ μὴ ἤρκουν δὲ οἱ δήμιοι, προσλαμβάνουσι καὶ κύνας, φοβερωτάτους ὡς συμμάχους αὐτῶν, ὅπως, δι' ἁπλοῦ βασιλικοῦ νεύματος, κατασπαράττωσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς οὐχὶ μόνον ἀθώους διαβάτας, ἀλλὰ καὶ ἀθώας βασιλίσσας, ὡς ἔπραξεν ὁ Βεγκέσλαος λ. χ. υἱὸς Καρόλου τοῦ Τετάρτου, βασιλέως τῆς Γερμανίας! Πολλάκις δὲ ἀντιποιοῦνται τῆς θηριωδίας τῶν θηριωδεστέρων δημίων, κατακερματίζοντες ἰδίαις χερσὶν ἐν ταῖς ὁδοῖς μυρίους ὅσους ἀθώους ὡς ἔπραξε λ. χ. ὁ Ἐκλέκτωρ τοῦ Τριβέρεως Ριχάρδος! Οὐχὶ δὲ σπανίως φαίνονται σκληρότεροι, ἀπανθρωπότεροι καὶ δημιώτεροι καὶ αὐτῶν τῶν δημίων, διατάσσοντες νὰ ἀποκεφαλίσωσι τοὺς δημίους ἐκείνους, οἵτινες φιλανθρωπίᾳ φερόμενοι καὶ σεβόμενοι τὴν ἱερὰν ἀθωότητα, τὴν ἁγίαν ταύτην θεότητα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀποποιοῦνται νὰ ἀποκεφαλίσωσιν ἀθωότατα παιδία, ὡς ἔπραξε λ. χ. Χριστιανὸς ὁ Βος ἢ μᾶλλον ὁ Δεύτερος Σατανᾶς! Θέλουσι δὲ νὰ φαίνωνται, ὅτι ἔχουσιν ἀνεξάντλητον τὴν πηγὴν τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἐπιεικείας, διακηρύσσοντες, ὅτι τὸ ἔγκλημα (καὶ τί ἔγκλημα! παρ' αὐτοῖς ἡ μεγάλη ἀθωότης εἶνε μέγα ἔγκλημα!) ἀπήτει μεγαλειτέραν τιμωρίαν, ἀλλ' ἡ βασιλικὴ καρδία αὐτῶν ἐπιεικῶς φερομένη καὶ μὴ ἀνεχομένη τὴν σκληρότητα, εὐαρεστεῖται νὰ κερματισθῇ ὁ ἔνοχος εἰς τέσσαρα! μόνον τεμάχη, ὡς ἔπραξε λ. χ. ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας Αὔγουστος! Ἂν δὲ κατὰ σύμπτωσιν μένωσιν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἄνευ αἵματος ἀνθρωπίνου, τοῦ ζωτικοῦ τούτου στοιχείου αὐτῶν, καταφεύγουσιν εὐθὺς εἰς τὸ αἷμα τῶν μυιῶν! ὡς ἔπραττε λ. χ. ὁ Δομετιανός! Ἐλλείψει δὲ μυιῶν εἰς τὸ αἷμα ἀθώων πτηνῶν ὡς πράττουσιν ἅπαντες οἱ φιλοπόλεμοι βασιλεῖς, λόγῳ κυνηγεσίου δῆθεν!

Ἀλλ' οὗτοι ἐν τῇ λύσσῃ αὐτῶν ταύτῃ, τῆς φιλοδοξίας, δὲν περιφρονοῦσι μόνον τὰ ἀνθρώπινα· ὡς καὶ αὐτὰ τὰ θεῖα ἐμπαίζουσι!! Διότι πλῆθος ὑποτιθεμένων χριστιανῶν ἡγεμόνων τοῦ παλαιοῦ κόσμου — λέγω ὑποτιθεμένων, διότι ὁ Χριστὸς ἐσύστησε τὴν εἰρήνην καὶ οὐχὶ τὸν πόλεμον — προτάττουσι τὸν Σταυρόν, αὐτὸν τὸν Χριστόν, αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐν τοῖς πολέμοις, ὡς εἰ ὁ Σταυρὸς εἶνε τὸ σύμβολον τοῦ πολέμου, ἢ ὡς εἰ ἤθελον νὰ διατρυπήσωσιν ἐκ νέου τὰ ἱερὰ τοῦ Χριστοῦ στήθη διὰ τῆς βδελυρᾶς τοῦ πολέμου λόγχης! ὡς καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ξίφος τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ δίδουσιν οἱ ἄπιστοι! Ἕτεροι δὲ τοῦ νέου, προπορεύουσι τοὺς ἀστέρας, ὡς εἰ οἱ ἀστέρες καθοδηγοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν πόλεμον, ὡς εἰ οἱ ἀστέρες διανύουσι τὰς οὐρανίους ἐκτάσεις δι' οὐρανίων πολέμων (1)! Ὁ Σταυρὸς εἶνε τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης καὶ οὐχὶ τοῦ πολέμου! Οἱ ἀστέρες διανύουσι τὰς οὐρανίους ἐκτάσεις ἐν πλήρει εἰρήνῃ, καὶ ὡς ἔμβλημα τῆς εἰρήνης θεωροῦνται καὶ τὰ εὐγενέστερα τῶν αἰσθημάτων ἐμπνέουσι, καὶ ὡς κάτοπτρα διαυγῆ, ὡς μαγικαὶ εἰκόνες ἠρεμίας

(1) Καὶ ἡ Τουρκικὴ σημαία φέρει ἀστέρα καὶ τὴν ἡμισέληνον, ἀλλ' αὕτη τοὐλάχιστον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ἐξαίρεσις, διότι οἱ Τοῦρκοι ἔχουσι τὸν λόγον, καὶ λόγον ἰσχυρόν, τὴν ἀνάμνησιν τῆς κατακτήσεως της Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῷ οἱ χριστιανοὶ οὐδένα ἔχουσι λόγον.

καὶ ἱλαρότητος καὶ γλυκύτητος θεωροῦνται καὶ ὡς σημεῖον τῆς ἁρμονίας δοξάζονται! Ὁ δὲ οὐρανὸς ὁ περιέχων τοὺς ἀστέρας ἔχει μορφὴν γαλήνιον. καὶ οὐχὶ πολεμικήν! — Ἐν τῷ οὐρανῷ οὐδὲν ὑπάρχει ἀπεικονισμένον πυροβόλον ἢ τηλεβόλον ἢ ἄλλο τι ἐξ ὅσων μεταχειρίζονται εἰς τοὺς πολέμους, ἐκτὸς τοῦ τόξου, ὅπερ ἐστὶ τὸ σύμβολον τοῦ ἀληθοῦς ἔρωτος, καθὸ ἐμπνέοντος πᾶν ὅ,τι οὐράνιον καὶ θεῖον ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ τῆς ἀσπίδος, ὑποδεικνυούσης ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ προφυλάσσηται ἀπὸ τὰ βέλη δολίου καὶ τετριμμένου καὶ χαμερποῦς ἔρωτος· καὶ τῆς μαχαίρας ἐπικυρούσης τὸ θεῖον ἐκεῖνο λόγιον «μάχαιραν ἔδωκας μάχαιραν ἔλαβες» εἴτε ὑλικήν, ἐννοεῖται, εἴτε ἠθικήν· καὶ τοῦ ξίφους ὑπεκδηλοῦντος, ὅτι δι' αὐτοῦ θέλουσι τιμωρηθῆ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες σφαγιάζουσι τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς πολέμοις· καὶ ροπάλων, ἅτινα θέλουσι συντρίψει τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· καὶ ὄφεων καὶ τίγρεων καὶ λεόντων καὶ δρακόντων καὶ ἄλλων θηρίων, ἅτινα θέλουσι κατασπαράξει αὐτούς, παριστανομένους ὡς ἀκάνθας ἐν ταῖς οὐρανίοις πεδιάσι, διὰ τοῦ πτύου τῆς θείας δικαιοσύνης ὠθουμένας οὐ μακρὰν δ' αὐτῶν, ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ἀρκτούρου, κεῖται τὸ φοβερὸν δρέπανον ἐκεῖνο, ὅπερ θέλει κατακόψει αὐτούς. καὶ ἡ τρομερὰ ἅμη ἐκείνη, ἥτις θέλει τοὺς συσσωρεύσει καὶ ῥίψει εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον! Ναί, ἐν τῷ οὐρανῷ οὐδὲν ὑπάρχει ἀπεικονισμένον τηλεβόλον μήτε πυροβόλον. Ὑπάρχουσιν ὅμως βιομηχανικὰ ἐργαλεῖα καὶ τηλεσκόπια καὶ ὡρολόγια καὶ χυμικοὶ κάμινοι καὶ πνευματικαὶ ἀντλίαι καὶ δένδρα καὶ ὁλκάδες καὶ κῶπαι καὶ πυξίδες καὶ σχήματα ζώων, ἅπερ εἰς καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ μεταφορὰν τῶν προϊόντων χρησιμεύουσι· καὶ τὸ σχῆμα τῆς τραπέζης, τοῦ προσφιλοῦς τούτου καὶ ἀχωρίστου συντρόφου παντὸς σοφοῦ· καὶ τὸ σχῆμα τῶν βιβλίων, τόν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν φωτιζόντων· καὶ τὸ σχῆμα τέλος τοῦ Σταυροῦ, σημαίνοντος, ὅτι καὶ εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου, καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει καὶ ἐν τῇ Ἄρκτῳ καὶ ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ δύναται νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος — ἀνδρὶ σοφῷ πᾶσα γῆ βατή· ψυχῆς γὰρ ἀγαθῆς πατρὶς ὁ ξύμπας κόσμος λέγει καὶ ὁ Δημόκριτος — ἐν ἀνέσει, ἐν εὐτυχίᾳ, ἐν εὐδαιμονίᾳ διὰ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς, διὰ τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς ναυτιλίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν, δι' αὐτῶν τούτων τῶν μέσων, ἅτινα αὐτὸς ὁ οὐρανός, ὁ πατὴρ τῆς γῆς καὶ πάντων ἡμῶν, ὑποδεικνύει ἡμῖν διὰ φαινοτάτων ὅλως ἀστέρων· (ὁ ἄνθρωπος), δυνάμενος συγχρόνως διὰ τῶν μέσων τούτων ν' ἀνυψωθῇ ἠθικῶς καὶ μέχρι τοῦ ἀπωτάτου ἐκείνου ἀστερισμοῦ, τοῦ σταυροῦ λέγω, ἀποκτήσῃ δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐν οἷς τοσοῦτον θαυμασίως, τοσοῦτον λαμπρῶς ἀπεικονίζονται τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἔργα! Τί δὲ ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, ὑποδεικνύον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ φονεύῃ τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν τὸν ὅμοιόν του, αὐτὸν τὸν ἀδελφόν του, καὶ τί, ὅτι μόνον διὰ τῶν πολέμων δύναται νὰ ὑπάρξῃ; Οὐδέν! ἀπολύτως οὐδέν! Ὅ,τι παρατηρεῖται, εἶνε ἡ ἀξιοθαύμαστος ἁρμονία πάντων τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἡ ἁμοιβαία λειτουργία αὐτῶν περὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὴν διακόσμησιν τοῦ παντός, καὶ ὅτι ἐκ τῶν σωμάτων τούτων οὐδὲν οὐδέποτε παρεξέκλινεν ἢ παρεκκλίνει τῆς τροχιᾶς του!

Φεῦ! οἱ φιλοπόλεμοι ἡγεμόνες τῆς γῆς μηδὲν τούτων λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν! Δεινὴ ἀχλὺς ματαίας φιλοδοξίας καὶ ἀνοήτου ἐγωϊσμοῦ καλύπτει τὴν ὅρασίν των, καὶ οὐδὲν βλέπουσιν, οὐδὲν διακρίνουσιν! Αἷμα θέλουσιν!! Οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον! Ni plus ni moins, ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι.

Ποία γυνή, πρὸς Θεοῦ! ποία γυνὴ ἐστεμμένην ἔχουσα τὴν κεφαλὴν καὶ τυχοῦσα τῆς δεούσης ἀνατροφῆς ἤθελε δείξει ποτὲ τοσαύτην θηριωδίαν, σβύνουσα τὴν φλόγα τῶν μαύρων παθῶν αὐτῆς δι' ἀνθρωπίνου αἵματος; Ποία γυνὴ ἐστεμμένην ἔχουσα τὴν κεφαλὴν καὶ τυχοῦσα τῆς δεούσης ἀνατροφῆς ἤθελε ποτίσει ποτὲ τὸν ἀποτρόπαιον δακτυλίτην τῆς ἑαυτῆς φιλοδοξίας δι' ἀνθρωπίνων δακρύων ἢ διὰ τῶν δακρύων τούτων κοσμήσει τὸ διάδημά της, ὡς διὰ μαργαριτῶν καὶ ἀδαμάντων; Ποία γυνὴ ἐστεμμένην ἔχουσα τὴν κεφαλὴν καὶ τυχοῦσα τῆς δεούσης ἀνατροφῆς ἤθελε θρέψει ποτὲ τὰ μαῦρα συμφέροντα αὐτῆς δι' ἀνθρωπίνων δυστυχημάτων ἢ ἤθελε περιβληθῆ ποτε πορφύραν ἐν ἀνθρωπίνῳ αἵματι βεβαμμένην ἢ ἤθελεν ἐγκαλλωπίζεσθαι ἐν ἀνθρωπίνῳ αἵματι, ὡς ἄλλη Ἐριννύς;

Οὐδεμία! οὐδεμία! Ἡ γυνή, ὡς ἄλλοτε εἶπον, ἔχουσα μείζονα ἢ ὁ ἀνὴρ τὴν εὐαισθησίαν, αἰσθάνεται καὶ κάλλιον αὐτοῦ τὰ καθήκοντά της· ἔχουσα δὲ καὶ μείζονα ἢ ὁ ἀνὴρ τὴν νοημοσύνην, δύναται νὰ βαδίσῃ τὴν ὁδὸν τῆς πολιτείας, χωρὶς νὰ διαχαράξῃ αὐτὴν πρότερον δι' ἀνθρωπίνου αἵματος! Ἡ γυνὴ δύναται νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος, χωρὶς νὰ γίνῃ δήμιος τῆς ἀνθρωπότητος, χωρὶς νὰ θλίβηται, ὡς ὁ Καλιγόλας, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἅπασα δὲν ἔφερε μίαν μόνην κεφαλήν, ἵνα δυνηθῇ νὰ τὴν κόψῃ εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον! Φεῦ! τὴν λύπην ταύτην αἰσθάνονται, φαίνεται, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἅπαντες οἱ βασιλεῖς — ἀφοῦ οὐδεὶς τούτων ἔσχε μέχρι σήμερον τὴν ἐπίσημον

πρωτοβουλίαν νὰ προτείνῃ καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἡγεμόνας τὴν κατάργησιν τοῦ πολέμου, τοῦ εἰδεχθοῦς τούτου καὶ ὀλεθρίου τέκνου τῶν βαρβάρων αἰώνων — οἵτινες δὲν τὴν ἐκφράζουσι μὲν διὰ τῆς γλώσσης ὡς ὁ τῆς Ρώμης αὐτοκράτωρ, τὴν ὑποδεικνύουσιν ὅμως διὰ τῶν ἔργων, μὴ καταργοῦντες τὸν πόλεμον! Μεταχειρίζονται δὲ λαμπροὺς καὶ ἀγγελικοὺς λόγους, ἵνα καλύψωσι τοὺς μαύρους καὶ ἰδιοτελεῖς σκοποὺς αὐτῶν!

. . . . . θηρεύουσι γὰρ
Σεμνοῖς λόγοισιν, αἰσχρὰ μηχανώμενοι.

ἵνα κατ' Εὐριπίδην εἴπω.

— Ἀπαιτοῦσι νὰ τοὺς προσαγορεύωσι θεοὺς καὶ κυρίους, καθὼς ὁ Δομετιανὸς καὶ ὁ Καλιγόλας λ. χ., ὡς εἰ ὁ θεὸς ἔφερεν αἱμοσταγεῖς τὰς χεῖρας! — Διαρρηγνύουσι τὰ ἱμάτια αὐτῶν ὑπὲρ τῆς φιλανθρωπίας, καίπερ αὐτοὶ μηδεμίαν ἔχουσι φιλανθρωπίαν, καὶ μηδέποτε ὁμιλοῦσι περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ πάντοτε φωνάζουσι καὶ φαίνονται ὡς οἱ κωφοί, οἵτινες φωνάζουσιν ὅλαις δυνάμεσι, διότι οὐδὲν ἀκούουσιν ἐξ ὅσων λέγουσιν! ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τὸ μὴ φυσικόν, διότι ὁ ἔχων πλήρη τὴν γλῶσσαν ἔχει συνήθως κενὴν τὴν καρδίαν καὶ κενωτέραν τὴν κεφαλήν. Ἀπόδειξις ὁ μέγας Ναπολέων, τὸ μέγα τοῦτο τῶν ἀνάκτων τέρας, ὅστις ἀεννάως πολεμῶν, ἀεννάως διεμαρτύρετο κατὰ τοῦ πολέμου, ὅνπερ καὶ ἔργον βαρβάρων (un metier de barbares) ἀπεκάλει (1)!! Οἱ τοιοῦτοι βασιλεῖς κατὰ τοῦτο ὁμοιάζουσι πολυφθόγγῳ λύρᾳ, ἥτις ἡδὺ μὲν ἐκπέμπει τὸ

(1) Καὶ μήπως αὐτὸς ὁ Ναπολέων Γ'. ἀναβὰς ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Γαλλλίας δὲν ἐξήνεγκεν ἀπὸ τοῦ στόματός του, ὡς πρῶτον ἐπίσημον λόγον: «Ἡ Αὐτοκρατορία εἶνε ἡ εἰρήνη (L'Empire e'est la paix)» καὶ ὅμως κατὰ τὴν εἰκοσαετῆ εἰρηνικὴν αὐτοκρατορίαν του ὁπόσους δὲν ἐκήρυξεν ἢ ὑπεκίνησε πολέμους, οὐχὶ μόνον ἐν τῷ παλαιῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ; Ἢ μήπως κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων (1867) δὲν ἐκήρυττεν ἐπισήμως, ὅτι ὁ καιρὸς τῶν πολέμων παρῆλθε πλέον; Καὶ ὅμως ἰδοὺ αὐτός, ὁ τῆς εἰρήνης αὐτοκράτωρ, πλήρης πολεμικῶν διαθέσεων καὶ φέρων ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ τὴν φοβερὰν ἀχλύν, ἣν ἐγέννησεν αὐτῷ τὸ μαῦρον ἀτομικὸν αὐτοῦ συμφέρον καὶ ἡ ἀνόητος φιλοδοξία καὶ ὁ ἐγωϊσμός, κηρύτσει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πρωσσίας ἄνευ τινὸς λόγου· ἀλλὰ οἱ χείμαρροι τῶν ἀνθρωπίνων αἱμάτων, οἵτινες ἔρρευσαν καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, παρέσυραν καὶ ἔρριψαν αὐτὸν ὡς πεπτωκότα κολοσσὸν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας, πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ τῶν λοιπῶν αἱμοχαρῶν! Καὶ ὅμως αὐτὸς καὶ πάλιν τὸν θρόνον ἐζήτει ἀντὶ πάσης θυσίας οὐχὶ μόνον τῶν Γάλλων ἀλλὰ σύμπαντος τοῦ κόσμου!!

ᾆσμα καὶ μαγευτικόν, αὐτὴ ὅμως οὐδὲν αἰσθάνεται, οὐδὲν ἐννοεῖ, οὐδὲν ἀκούει!

Καὶ ὅμως ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ αὐτοῦ λέγει καὶ ἐπαναλαμβάνει «πῦρ, γυνή, θάλασσα, κακὰ τρία» διατί δὲν λέγει κάλλιον: πῦρ, ἀνήρ, θάλασσα κακὰ τρία; ἢ τοὐλάχιστον· πῦρ, ἀνήρ, γυνή, θάλασσα, κακὰ τέσσαρα; Διότι πραγματικῶς ὅπως ἔχει σήμερον ἡ γυνὴ δὲν εἶνε πρᾶγμα εὐάρεστον.

Ναί! ναί! ἡ γυνὴ δύναται νὰ βασιλεύσῃ κάλλιον τοῦ ἀνδρός, τυχοῦσα τῆς ἀνηκούστης ἀνατροφῆς, διότι κέκτηται μείζονα ἢ ὁ ἀνὴρ τὴν εὐφυΐαν, μείζονα τὴν νοημοσύνην, μείζονα τὴν ἐπιτηδειότητα, καὶ πλείονα τὴν εὐαισθησίαν. Διὰ τοῦτο ἐσύστησαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὴν Δεββῶραν ὡς βασίλισσαν, κατὰ προτίμησιν τοῦ ἀνδρός. Τί ἄλλο δὲ ὑποδεικνύει ἡμῖν καὶ ὁ δαιμόνιος Ἀριστοφάνης διὰ τῆς Λυσιστράτης του, εἰμὴ ὅτι ἡ γυνὴ δύναται νὰ βασιλεύσῃ κάλλιον τοῦ ἀνδρός;

— Πολλαὶ γυναῖκες, τῇ εἶπον, ἀναβᾶσαι ἐπὶ τὸν θρόνον τῶν πατέρων αὐτῶν, δὲν διέπραξαν ὀλιγωτέρας τῶν ἀνδρῶν ὠμότητας . . . . . .

— Σύμφημι, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, διακόψασά με. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες αὗται ἀνέβησαν ἐπὶ τὸν θρόνον τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν συγγενῶν των, ἐκ περιστάσεως, ἐλλείψει ἄρρενος κληρονόμου. Δὲν ἦσαν εἰμὴ βασίλισσαι ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι, μόνον διὰ τὸν τύπον, καὶ ἐπομένως πλεῖσται αὐτῶν δὲν ἦσαν εἰμὴ ἁπλαῖ μηχαναί, ὧν τὰ ἐλατήρια πάλιν αὐτοὶ οἱ ἄνδρες.

Μὴ ἔχουσαι πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἔμελλον νὰ βασιλεύσωσί ποτε, ἐθήλασαν καὶ αὗται, ὡς αἱ πλεῖσται τῶν γυναικῶν, τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνο γάλα τῆς σημερινῆς ματαιότητος, ἔχουσαι ὡς πρώτιστον καὶ προσφιλέστατον μέλημα αὐτῶν τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος καὶ οὐχὶ τῆς καρδίας, καὶ μίαν μόνην φιλοδοξίαν, νὰ φαίνωνται ὡραῖαι, νὰ χαίρωσι φήμην ὡραίας κατὰ τὸ πρόσωπον, ἀδιάφορον ἂν κατὰ τὴν ψυχήν! Καὶ ἐπομένως αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι ἀνέβησαν ἐπὶ τὸν θρόνον ὡς ἁπλαῖ γυναῖκες, ἄνευ μηδεμιᾶς προπαρασκευῆς, ἄνευ τῶν ὑψηλῶν γνώσεων ἐκείνων καὶ τῆς σπουδαίας ἀνατροφῆς, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ μίαν βασίλισσαν, δι' ἕνα βασιλέα, ἐνῷ κατά τινα Ἕλληνα φιλόσοφον «καὶ δικαιοσύνη καὶ πᾶσα ἄλλη ἀρετὴ σοφία ἐστι!» Ἐφ' ᾧ ὁ Ροβέρτος, βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἔλεγε «Κάλλιον ἔχω τὰς ἐπιστήμας ἄνευ τοῦ θρόνου, παρὰ τὸν θρόνον ἄνευ τῶν ἐπιστημῶν.» Πραγματικῶς δὲ κατὰ Πλούταρχον «ὃ ἂν δρᾷ ὁ σοφός, κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν ἐνεργεῖ, καὶ μία μὲν ἀρετὴ πρωταγω-

νιστεῖ πράξεως ἑκάστης, παρακαλεῖ δὲ τὰς ἄλλας καὶ συντείνει πρὸς τὸ τέλος» καὶ ἑπομένως θρόνος ἄνευ τῶν ἐπιστημῶν, θρόνος ἐστιν ἐπὶ τῆς ψάμμου κτισθείς, ἤτοι ἀείποτε ἑτοιμόρροπος, μηδέν. — Καὶ δὴ ἡ ἄλλως τε μέγαλη Ἐλισάβετ ἀπεκεφάλισε τὴν ἐξαδέλφην της Μαρίαν Στοάρ, ἀφοῦ ἔρριψεν αὐτὴν ἐπὶ ἐννέα καὶ δέκα ἔτη ἐν ζοφερᾷ εἱρκτῇ, λόγῳ μὲν ὅτι ὑπέσκαπτε δῆθεν τὰ θεμέλια τοῦ θρόνου αὐτῆς, πράγματι δὲ ὦ! φρίκη! διότι ἐφαίνετο ὡραιοτέρα αὐτῆς!!! — Ἴσως ἡ Μαρία Στοὰρ ἕνεκα τῶν ἀνοσιουργημάτων αὐτῆς, ἀποτροπαίων προϊόντων τῆς κακῆς ἀνατροφῆς, ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἀδίκου χειρὸς τῆς Ἐλισάβετ, ἐνῷ ὁ ἐραστὴς αὐτῆς εἶχε κατακερματισθῆ ὑπὸ τοῦ συζύγου της δι' ἄλλων χειρῶν. Τὰ στίγματα τοῦ αἵματος σώζονται μέχρι σήμερον καὶ αἰωνίως θὰ σώζωνται, πρὸς αἰώνιον στίγμα τῆς κακῆς ἀνατροφῆς, τῆς ἀνατροφῆς ἐκείνης, ἧς τυγχάνουσι σήμερον αἱ γυναῖκες καὶ ἥτις παρήγαγε τὰς Λιβίας καὶ τὰς Μεσσαλίνας καὶ τόσα ἄλλα ἠθικὰ ἐκτρώματα! — Ἡμέραν δέ τινα συνδιαλεγομένη μετά τινος ἀπεσταλμένου τῆς ἐν λόγῳ Μαρίας ἡ Ἐλισάβετ ἠθέλησε νὰ μάθῃ πλαγίως πως ἂν ἦτο ὡραία, καὶ δὴ ὡραιοτέρα τῆς βασιλίσσης του, ἐνῷ ἂν εἶχεν ἄλλην παρ' ἣν εἶχε λάβει ἀνατροφήν, ἤθελε φροντίσει νὰ μάθῃ ἂν ἐβασίλευε καλῶς, ἂν ἐβασίλευε κάλλιον τῆς βασιλίσσης του. Ἄλλη δέ τις, ἡ Lavallière, βασιλικὴν ἔχουσα ἰσχύν, ἐφυλάκισεν ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη τὸν ταλαίπωρον Bussif, διότι ἔσχε τὴν ἀφροσύνην νὰ εἴπῃ, ὅτι ἔχει τὸ στόμα οὐχὶ μικρόν!!!

Καὶ ὅμως τινὲς τῶν ἐκ περιστάσεως βασιλευσασῶν γυναικῶν ἀνέπτυξαν τοιαύτην ἱκανότητα, ἥτις μόνον παρά τισι τῶν ἀρρένων ἡγεμόνων ἀπαντᾶται. Εἰς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μου φέρω τὴν Κλεοπάτραν, τὴν Σεμίραμιν, τὴν Ἀρτεμισίαν, τὴν Ἄδαν, τὴν Ζηνοβίαν, τὴν Αἰκατερίνην Δευτέραν, τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν, τὴν Τερέζαν, τὴν Δόνναν Μαρίαν, τὴν Χριστίνην, τὴν Ἰσαβέλλαν, τὴν ἐν λόγῳ Ἐλισάβετ, ἥτις καὶ μόνη ἀνύψωσε τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὸ εὐκλεὲς τοῦτο σημεῖον, ἐν ᾧ εὑρίσκεται σήμερον, μεταξὺ τοσούτων ἀρρένων βασιλέων, οἵτινες εἶχον βασιλεύσει πρὸ αὐτῆς, καὶ τὴν νῦν εὐκλεῶς βασιλεύουσαν Βικτωρίαν. Τινὲς δὲ μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἐφάνησαν μόνον ἐφάμιλλοι πρὸς τοὺς ἄρρενας ἡγεμόνας, ἀλλὰ καὶ κρείττονες αὐτῶν. Ἡ Εἰρήνη, ἐπὶ παραδείγματος, ἐβασίλευσε κάλλιον τοῦ συζύγου αὐτῆς Λέοντος τοῦ Τετάρτου, καὶ κάλλιον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου μὲ ὅλα τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐλαττώματα, προϊὸν τῆς κακῆς ἀνατροφῆς. Ἡ Ἄννα, θυγάτηρ Λουδοβίκου ΙΑ'. ἐπιτροπεύσασα τὸν ἀνήλικον ἀδελφόν της Κάρολον Η'., ἐβασίλευσε καὶ κάλλιον αὐτοῦ καὶ κάλλιον τοῦ ἀδελφοῦ της. Ἡ Κβὸ—γόπ, αὐτοκράτειρα τῆς Ἰαπωνίας, ἐκυβέρνησε καὶ κάλλιον τῶν προκατόχων αὐτῆς καὶ κάλλιον τῶν διαδόχων της. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς Ὀλγας, τῆς μετέπειτα Ἑλένης ἐπονομασθείσης. Ἡ δὲ Θεοδώρα αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου, καὶ Ἄννα, βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, κατώρθωσαν ὅ,τι οἱ προκάτοχοι αὐτῶν ἄρρενες ἡγεμόνες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσι, καί περ ποταμοὺς αἱμάτων χύσαντες ἐπὶ μακρόν (1)! Ἡ δὲ Blanche, ἡ μήτηρ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἀντιπροσωπεύσασά ποτε τὸν υἱὸν αὐτῆς, ἐν ἐκστρατείᾳ εὑρισκόμενον, ἔδειξε τοιαῦτα αἰσθήματα φιλανθρωπίας καὶ δικαιοσύνης, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη ὡς ὁ τύπος τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἀσυγκρίτῳ δὲ τῷ λόγῳ κρεῖττον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐκυβέρνησεν ἡ Blanche, καί περ αὐτὴ μέν, ὡς καὶ ἅπασαι αἱ βασιλεύσασαι καὶ βασιλεύουσαι γυναῖκες, μηδέποτε εἶχε λάβει ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ, ἔστω καὶ προσωρινῶς (ἀφοῦ μάλιστα ὁ Γαλλικὸς νόμος ἀποκλείει τοῦ θρόνου τὰς γυναῖκας, ἴσως διότι οἱ Γάλλοι, φύσει φιλοτάραχοι καὶ φιλοπόλεμοι ὄντες, δὲν θέλουσιν ὡς βασίλισσαν γυναῖκα, ἥτις κέκτηται τὸ πλεονέκτημα νὰ βασιλεύῃ ἄνευ ταραχῶν καὶ πολέμων), ἐκεῖνος δὲ ἀνετράφη ὡς βασιλεὺς ὡς μέλλων νὰ βασιλεύσῃ ποτὲ ἐν Γαλλίᾳ καὶ μέγα ἔφερεν ἐπώνυμον, ἅγιος! ἴσως ἅγιος παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς λοιποὺς ἄρρενας ἡγεμόνας! Πρὸς δὲ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἔλεγε: «προτιμῶ ν' ἀκούσω τὸν θάνατόν σου μᾶλλον παρ' ὅτι ἠδίκησάς τινα.» Ἀγνοῶ ποῖος τῶν πατέρων εἶπέ ποτε πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ βασιλεύοντα ἢ βασιλεύσοντα λόγους τοσοῦτον ὑψηλοὺς καὶ φιλανθρώπους! Ἄλλοι δέ, καί περ κυβερνῶντες, ἐκυβερνῶντο ἀπροκαλύπτως ὑπὸ γυναικῶν. Οὕτω λ. χ. Δαρεῖος ὁ Β'. ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ Παρυσάτιδος, ἥτις ἐκυβέρνα ἔπειτα ἐπίσης καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς Ἀρταξέρξην. Φίλιππος ὁ Ε'. καὶ Φερδινάνδος ὁ Ζ'., βασιλεῖς τῆς Ἱσπανίας, ἐκυβερνῶντο ἐπίσης ὑπὸ τῶν συζύγων αὐτῶν. Δὲν ἀναφέρω τὸν Λουδοβῖκον ΙΕ'. καὶ τοὺς τούτῳ ὁμοίους . . . . . .

— Μεταξὺ ὅμως τῶν γυναικῶν τούτων, τῇ εἶπον, δὲν βλέπω οὔτε Ἀλεξάνδρους, οὔτε Καίσαρας, οὔτε Ναπολέοντας· δὲν βλέπω μεγάλους κατακτητάς, μεγάλην στρατιωτικὴν εὐφυΐαν.

— Βλέπετε ὅμως νικητὰς καὶ καταστροφεῖς τοῦ μεγάλου

(1) Ἡ μὲν ἀνεστήλωσε τὰς εἰκόνας, ἡ δὲ ἥνωσε τὴν Σκωτίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας.

κατακτητοῦ Κύρου, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰξάρτην· ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία. Βλέπετε κυβερνήτας καὶ σωτῆρας τῶν ἐπίσης μεγάλων κατακτητῶν Πέτρου καὶ Ἰουστινιανοῦ (1)· βλέπετε τὸν ἠθικὸν θάνατον τῆς μεγάλης τῶν Ἀσσυρίων μοναρχίας, μετὰ τὸν θάνατον τῆς Σεμιράμιδος· βλέπετε τὴν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐλεεινὴν τελευτὴν τῆς ἄλλοτε περικλεοῦς Ρώμης, μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς μητρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου· βλέπετε τὴν ἀνάστασιν τῆς πολιτικῶς νεκρᾶς Βρεττανίας μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τῆς Ἐλισάβετ· βλέπετε τὴν Πουλχερίαν διασώσασαν τὴν μεγάλην τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατορίαν διὰ τῆς μεγάλης πολιτικῆς συνέσεώς της· βλέπετε τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ρωσσίας διὰ τῆς βασιλείας Αἰκατερίνης τῆς Δευτέρας· βλέπετε τὴν Θεοδώραν ὑποστηρίξασαν τὸν κλονισθέντα θρόνον τοῦ συζύγου της, τοῦ μεγάλου, λέγω, Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὴν φοβερὰν ὀχλαγωγίαν τοῦ Νίκα· βλέπετε βασιλέα αἰχμαλωτισθέντα καὶ ἀπαχθέντα ἐνώπιον βασιλίσσης, πρὸς ἣν εἶχε πέμψει χλευαστικῶς ἀκόνην, ὅπως ἀκονίσῃ τὰς ψαλίδας καὶ τὰς βελόνας της· βλέπετε τὴν σωτηρίαν τῆς Σπάρτης διὰ τῆς συμβουλῆς τῆς γυναικὸς τοῦ Κλεομένους· βλέπετε, τέλος, τὰ θεμέλια τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἐκ βάθρων κλονισθέντα καὶ ποταμοὺς ἀνθρωπίνου αἵματος ἐπὶ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη βιαίως ρεύσαντας, καὶ θρόνους ἡγεμόνων καταρρεύσαντας καὶ ἐστεμμένας κεφαλὰς ὑπὸ χειρὸς δημίων κατακοπείσας καὶ ἀνηκούστως χλευασθείσας, καὶ τόσα ἄλλα δεινά, ἅτινα ἐπέφερε τῇ ἀνθρωπότητι ἁπάσῃ ἡ μὴ παραδοχὴ συμβουλῆς τινος γυναικείας, τῆς συζύγου Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ'. (2). Ἄλλως τε δὲ ἀληθὴς καὶ μέγας κατακτητὴς οὐχὶ ὁ κατακτῶν τὰς περισσοτέρας χώρας καὶ τοὺς περισσοτέρους λαοὺς ἀντὶ χειμάρρων ἀνθρωπίνου αἵματος, ἀλλ' ὁ κατακτῶν τὰς περισσοτέρας καρδίας διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς προαγωγῆς τῶν λαῶν, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ τῆς εἰρήνης αἰγίδα!

Μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν, τὰ κτητὰ δὲ
Κτᾶσθαι κελεύει πάντας οὐκ ἐς ἁρπαγάς.
Ἑατέος δ' ὁ πλοῦτος ἔστ', ἄδικός τις ὤν·

(1) Αἰνίττεται τὰς συζύγους αὐτῶν Αἰκατερίναν καὶ Θεοδώραν.

(2) Ὑπαινίττεται τὴν μεγάλην Γαλ. ἐπανάστασιν τοῦ 1789, τὴν μετάβασιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. παρὰ τῇ ἐθνοσυνελεύσει, ἐναντίον τῶν προτροπῶν τῆς συζύγου αὐτοῦ, τὴν ἐκεῖθι σύλληψιν καὶ ἀπαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὴν λαιμητόμον, καὶ τέλος τὰ ἐκ τῆς ἀναρχίας ἐκείνης προκύψαντα δεινὰ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Κοινὸς γάρ ἐστιν οὐρανὸς πᾶσιν βροτοῖς,
Καὶ γαῖ', ἐν ᾗ χρή, δώματ' ἀναπληρουμένους,
Τἀλλότρια μὴ ἔχειν, μηδ' ἁφαιρεῖσθαι βίᾳ.

λέγει ὁ Εὐριπίδης·

Ὁ δὲ Ξενοφῶν «Οὐ τοὺς πλεῖστα ἔχοντας καὶ φυλάττοντας πλεῖστα εὐδαιμονεστάτους ἡγοῦμαι· ἀλλ' ὃς ἂν κτᾶταί τι πλεῖστα δύνηται σὺν τῷ δικαίῳ χρῆσθαί τε πλείστοις σὺν τῷ καλῷ, τοῦτον ἐγὼ εὐδαιμονέστατον νομίζω».

Περιώνυμοι κατακτηταὶ ὑπῆρξαν ὅτε Σύλλας καὶ ὁ Ἀττίλας καὶ ὁ Ταμερλάνος καὶ ὁ Τζενκινχάνος, καὶ οἱ μεγάλοι ἀρχηγοὶ τῶν Γότθων καὶ τῶν Οὔννων καὶ ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ναπολέων, ἀλλὰ μετὰ φρίκης καὶ ἀποστροφῆς ἀναφέρομεν πάντοτε τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ στενάζομεν καὶ βαρυαλγοῦμεν, ὁσάκις ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὑπῆρξάν ποτε ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τοιαῦτα ἀνθρωπόμορφα θηρία, τερατώδη ὄντα! Ἂν δὲ φαινώμεθα φέροντές τι σέβας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ναπολέοντος, τὸ φέρομεν διὰ τὸν κώδηκα, ὃν περ ἐδωρήσατο τῇ ἀνθρωπότητι, καὶ οὐχὶ διὰ τὰς μεγάλας καὶ καταπληκτικὰς αὐτοῦ κατακτήσεις ἢ νίκας. Καὶ πραγματικῶς. Θεωρεῖται λοιπὸν προτέρημα, ἀρετή, ἱκανότης, εὐφυΐα, μεγαλεῖον, τὸ ὅτι εἷς ἀρχηγὸς ἑλκύων πρὸς ἑαυτὸν σμῆνος ἀνθρώπων, ἀκουσίως ἢ καὶ ἑκουσίως παρακολουθούντων, κατορθόνει νὰ εἰσβάλλῃ εἰς χωρία ἢ εἰς πόλεις ἢ εἰς τόπους ἢ καὶ εἰς κράτη φιλησύχων ἀνθρώπων;

Πράξεις δὲ τοιαῦται δὲν φέρουσι χαρακτῆρα δεινότερον καὶ αὐτῶν τῶν ληστρικῶν; Τί ἀφαιρεῖ ὁ λῃστής; Μέρος μόνον τῆς περιουσίας τοῦ ἀνθρώπου. Τί δὲ οἱ Σύλλαι, καὶ οἱ Ἀττίλαι καὶ οἱ Ταμερλάνοι; οὐχὶ μόνον ἅπασαν τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν, καὶ αὐτὴν τὴν τιμήν!!! Ἄπορον! ἄπορον! πῶς λογικὰ ὄντα, ἐστεμμένην μάλιστα ἔχοντα τὴν κεφαλήν, νὰ θέλωσι νὰ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου διὰ τῆς βίας, ἤτοι τῶν πολέμων, ὅ,τι δὲν τοῖς ἀνήκει, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον, τὸν τοσοῦτον ἀπάνθρωπον καὶ θηριώδη, νὰ μὴ φείδωνται μηδενός, μήτε ζωῆς, μήτε τιμῆς, μήτε ἀθωότητος! Ἄπορον! ἄπορον! πῶς χεῖρες βασιλικὸν σκῆπτρον κατέχουσαι, ἀντὶ νὰ τείνωσι χεῖρα ἀρωγὸν καὶ εὐεργετικὴν πρὸς χήρας καὶ ὀρφανά, πρὸς δυστυχεῖς καὶ τεθλιμμένους, καθιστῶσι διὰ τῶν πολέμων χήρας καὶ ὀρφανά, δυστυχεῖς καὶ τεθλιμμένους ἀνθρώπινα πλάσματα τέως εὐτυχῆ καὶ μειδιῶντα καὶ ἀγαλλόμενα! Ἄπορον! ἄπορον! πῶς στήθη, διὰ βασιλικῶν κοσμούμενα παρασήμων, νὰ ὑποκρύπτωσι καρδίαν τοσοῦτον σκληρὰν καὶ αἱμαχαρῆ! Ἀπο-

ρον! ἄπορον! πῶς ὄντα λογικά, βασιλικὴν περιβαλλόμενα πορφύραν, ἀντὶ νὰ περιβάλλωσι τοὺς λαοὺς διὰ βασιλικῶν ἐσθήτων, ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτῶν ὡς καὶ αὐτὰ τὰ ράκη, χάριν τοῦ βδελυροῦ πολέμου! Ἄπορον! ἄπορον! πῶς ὄντα λογικά, Ἀνάκτορα οἰκοῦντα, ἀντὶ νὰ λάβωσιν ὑπὸ τὴν στέγην αὐτῶν τὰ πλήθη, καταστρέφουσι, λεηλατοῦσι καὶ εἰς τέφρας μεταβάλλουσι τὰς ἑστίας αὐτῶν ἐν τοῖς πολέμοις! Ἄπορον! ἄπορον! πῶς ξίφος βασιλικὴν ὀσφὺν περιζωννύον διαχέει ἀνθρώπινον αἷμα, ὅπως δι' αὐτοῦ χαράξῃ τὴν ὁδὸν τῶν κατακτήσεων, ἐνῷ ὤφειλε νὰ ᾖ ὁ φύλαξ καὶ προστάτης τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, καὶ πῶς οἱ φέροντες αὐτό, ἀντὶ νὰ ἀποδίδωσι δι' αὐτοῦ, χρείας γινομένης, τὰ ὑπὸ ἄλλων ἀδίκως κεκτημένα, ἑπόμενοι τῷ παραδείγματι τοῦ Διονυσίου, τυράννου τῆς Σικελίας, οὗτινος, φαίνεται, ζηλοῦσι τὴν ἄδοξον δόξαν, ἀφαιροῦσιν ἀδίκως οἱ μὲν τὴν ἐν τῇ Ἐπιδαύρῳ χρυσῆν γενειάδα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀφοῦ ὁ Ἀπόλλων ἦτο ἀγένειος, δὲν ἦτο δίκαιον ὁ υἱὸς αὐτοῦ νὰ φέρῃ γένειον· οἱ δὲ τὴν ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ χρυσῆν χλαμύδα τοῦ Διός, διὰ τὸν λόγον ὅτι αὕτη τὸ μὲν θέρος ἦτο λίαν βαρεῖα, τὸν δὲ χειμῶνα λίαν ἐλαφρά! Καὶ τοῦτο ἀποκαλοῦσιν ἔνδοξον κατάκτησιν!! Ἡ κατάκτησις τότε μόνον δυνατὸν νὰ δικαιολογηθῇ, ὅταν ἀποβλέπῃ εἰς τὸν ἐξευγενισμὸν λαῶν βαρβάρων, καὶ τοιαῦταί εἰσί τινες τῶν κατακτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Μεγάλου Θευδερίχου, τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου καί τινες ἄλλαι. Ἄλλως τε δὲ οὐχὶ ἡ ἔκτασις (ἀπεναντίας μάλιστα, Ὁ λίαν ὑπερβάλλων ἀριθμὸς οὐ δύναται μετέχειν τάξεως, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, καὶ ἀπόδειξις ὁ Ἀδριανός, ὅς τις ἀπέδωκε τοῖς κυρίοις αὐτῶν πολλὰς χώρας, ἃς εἶχον κατακτήσει οἱ προκάτοχοί του), ἀλλ' οἱ θεσμοὶ ἑνὸς κράτους, ἡ καλὴ κυβέρνησις καθίστησιν αὐτὸ εὐτυχὲς ἢ δυστυχές, δυνατὸν ἢ ἀδύνατον, σεβαστὸν ἢ περιφρονημένον. Ἡ Ἀγγλία λ. χ. δὲν εἶνε εἰμὴ νῆσος. Παραβάλετε αὐτὴν πρὸς τὴν Κίναν, ἥτις ἔκτασιν μὲν ἔχει ἀπέραντον, ἀριθμεῖ δὲ ὑπὲρ τὰ 400,000,000 κατοίκων, καὶ θέλετε πεισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων μου. Ὁ λέων εἶνε ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μικρότερος καὶ τοῦ ἐλέφαντος καὶ τῆς καμήλου καὶ τοῦ ἵππου καὶ τοῦ ἡμιόνου καὶ τοῦ ὄνου· καὶ ὅμως δὲν εἶνε ὁ βασιλεὺς τούτων ἁπάντων; εἰς ἕκαστον ὠρυγμὸν αὐτοῦ δὲν πίπτουσιν ἐκεῖνοι ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ εἰς κρημνοὺς καὶ εἰς ἀβύσσους καὶ εἰς θάλασσαν καὶ εἰς πῦρ;—Οὐ τὸ μέγα εὖ ἐστι, τό δε εὖ μέγα. Νόμιζε τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ ἐν τῷ πολλὰ κεκτῆσθαι γίγνεσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ τῇ ψυχῇ εὖ διακεῖσθαι· λέγει καὶ ὁ Ἡρόδοτος—Διὰ

τὸν λόγον τοῦτον ὁ μέγας Πέτρος, πλησιάσας ποτὲ τὸν τάφον τοῦ Ριχελιέως, ἀνέκραξε συγκεκινημένος: «Μέγα ἄνερ! Σοὶ ἔδιδα ἄσμενος τὸ ἥμισυ τῆς ἐπικρατείας μου, ἂν ἠδύνασο νὰ μὲ διδάξῃς νὰ κυβερνῶ καλῶς τὸ ἄλλο ἥμισυ!» Ὁπόσον εἶχε δίκαιον ὁ μέγας Πέτρος! Κράτος μικρόν, καλῶς κυβερνώμενον, δύναται ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἀποδειχθῇ μέγα· κράτος δὲ μέγα, κακῶς κυβερνώμενον, θᾶττον ἢ βράδιον θέλει μηδενισθῇ ἢ καὶ καταρρεύσει διὰ παντός. Διὰ τοῦτο πᾶς ἐχέφρων ἡγεμὼν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὡς κυριώτερον καὶ ἱερώτερον μέλημα αὐτοῦ οὐχὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπικρατείας του, ὅπερ οὐδὲν σημαίνει, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀλλὰ τὴν περίθαλψιν τῶν σεμνῶν θυγατέρων τῆς Θέμιδος, τῆς Εὐνομίας, λέγω, περὶ ἧς ὁ Σόλων δικαίως λέγει:

» Κακὰ πλεῖστα πόλει δυσνομία παρέχει.
» Εὐνομία δ' εὔκοσμα καὶ ἄρτια παντ' ἀποφαίνει,
» Καὶ θαμὰ τοῖς ἀδίκοις ἀμφιτίθησι πέδας.
» Τραχέα λειαίνει, παύει κόρον, ὕβριν ἀμαυροῖ,
» Αὐαίνει δ' ἄτης ἄνθεα φυόμενα.
» Εὐθύνει δὲ δίκας σκολιάς, ὑπερήφανά τ' ἔργα
» Πραΰνει, παύει δ' ἀργαλέης ἔριδος χόλον· ἔξι δ' ὑπ' αὐτῆς
» Πάντα κατ' ἀνθρώπους ἄρτια καὶ πινυτά.— »

τῆς Δίκης, περὶ ἧς ὁ Κικέρων ἀποφαίνεται «Fundamentum perpetuae commendationis et famae est justitia» καὶ τῆς Εἰρήνης τέλος, περὶ ἧς ὁ Μέγας Βασίλειος κηρύσσει, ὅτι οὐδὲν ἄμεινον αὐτῆς. Εἰς τὰς σεμνάς, τὰς ποτνίας, τὰς ἁγίας ταύτας θυγατέρας ὀφείλεται καὶ ἡ ἰσότης, περὶ ἧς ὁ Εὐριπίδης διακηρύσσει

» . . . . . τὸ γὰρ ἴσον νόμιμον ἀνθρώποις ἔφυ,
» Τῷ πλέονι δ' ἀεὶ πολέμιον κεῖσταται
» Τοὔλασσον ἐχθρᾶς θ' ἡμέρας κατέρχεται.
» Καὶ γὰρ μέτρ' ἀνθρώποισι καὶ μέρη σταθμῶν
» Ἰσότης ἔταξε κἀριθμὸν διώρισε,
» Νυκτός τ' ἀφεγγὲς βλέφαρον ἡλίου τε φῶς
» Ἴσον βαδίζει τὸν ἐνιαύσιον κύκλον
» Κ' οὐδέτερον αὐτοῖν φθόνον ἔχει, νικώμενον »
(Φοίνισ.. στίχ. 538—545)

Γνωρίζω, μῆτερ, ὁποίαν ἰδέαν ἔχει τὸ κοινὸν περὶ τῆς γυναικός, βλέπον αὐτὴν σήμερον κυλιομένην εἰς βόρβορον οὐτιδανῶν ἔργων, ἁρμοζόντων εἰς πίθηκας μᾶλλον παρὰ εἰς λογικὰ ὄντα. Ἡ ἰδική μου ὅμως γνώμη εἶνε ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος. Ἐγὼ φρονῶ, ὅτι ἡ γυνή, τυχοῦσα τῆς δεούσης ἀνατροφῆς, θέλει καταστῆ ἐπίσης σπουδαία, καθὼς καὶ ὁ ἀνήρ, ἐπίσης ὑψηλή, καθὼς καὶ ὁ ἀνήρ, ἴσως δὲ

θέλει ὑπερτερεῖ καὶ κατὰ πολλὰ τὸν ἄνδρα, χωρὶς κατ' οὐδὲν νὰ μείνῃ κατωτέρα αὐτοῦ. Μυρία ὅσα περισατικά, μυρία ὅσα γεγονότα ἐπικυροῦσι τὴν περὶ τούτου ἰδέαν μου, ἐνισχύουσι τὴν περὶ τούτου πεποίθησίν μου. Μυρίοι δὲ λόγοι μὲ διαβεβαιοῦσιν, ὅτι ὁ μέγας Πλάτων πλανᾶται πλάνην μεγάλην, λέγων, ἂν ἡ μνήμη δὲν μὲ ἀπατᾷ, ὅτι ἡ γυνὴ δύναται ν' ἀποβῇ ὅ,τι καὶ ὁ ἀνήρ, ἧττον ὅμως καλῶς!

Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Πλάτων, ὡσανεὶ διορθόνων αὐτὸς ἑαυτόν, ἀλλαχοῦ λέγει: «ἐν τῇ πόλει δὲν πρέπει νὰ διακρίνωνται τὰ ἀνδρικὰ ἔργα ἀπὸ τῶν γυναικείων, διότι αἱ ἱκανότητές εἰσιν ἐπίσης ἐσπαρμέναι εἰς ἀμφότερα τὰ γένη, καὶ ἐπομένως φύσει ὅτε ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ δύνανται νὰ μετέχωσι τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων.»

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ στόματος τοῦ Παύλου δὲν λέγει «οὐκ ἄρσεν καὶ θῆλυ»;—Καὶ τῷ ὄντι ἡ θύρα τῆς ἀνωτέρας παιδείας οὐδέποτε ἠνεῴχθη τῇ δυστυχεῖ γυναικί (1). Καὶ ὅμως

(1) Ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ ἤρξαντο ἤδη καθιδρύοντες τοιαῦτα ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια διὰ τὰς γυναῖκας. Μία τῶν μαθητριῶν τούτων κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἔλεγεν ἀπὸ τοῦ βήματος: Ἂν οἱ διέποντες τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων ἦσαν γυναῖκες καὶ οὐχὶ ἄνδρες, σήμερον δὲν θὰ εἴχομεν νὰ χύσωμεν τοσαῦτα δάκρυα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοσούτων ἀνθρωπίνων πλασμάτων, τοσούτων ἀδελφῶν! Ἡ γυνή, καὶ περ περιφρονουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, κέκτηται μείζονα αὐτοῦ ἱκανότητα καὶ δύναται νὰ κυβερνᾷ χωρὶς νὰ καθίσταται καὶ δήμιος τῆς ἀνθρωπότητος, εἴτε ἄμεσος εἴτε ἔμμεσος». Ἔχει δὲ καὶ ἀρκετὴν σύνεσιν καὶ εὐφυΐαν καὶ δύναται νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς πολιτικὰς διαφοράς (*), χωρὶς νὰ θεωρῇ αὐτὰς ὡς γόρδιον δεσμόν, προστρέχουσα εἰς τὸ ξίφος, εἰς τὸν πόλεμον! ἔχει δὲ καὶ ἱκανὴν καρδίαν καὶ δὲν μεταχειρίζεται τὰ δάκρυα τοῦ ἑτέρου ὡς μειδίαμα ἐπὶ τῶν χειλέων της, ὡς κόσμημα μαργαριτῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της! οὐδὲ πορφύραν περιβάλλεται ἀνθρωπίνῳ αἵματι βεβαμμένην!»

Ἑτέρα δὲ μαθήτρια ἀναστᾶσα εἶπε:

Πρέπει, πρέπει νὰ καταργήσωμεν τὸν πόλεμον, ἐὰν θέλωμεν νὰ ὑπάρξωμεν! Πρέπει νὰ τὸν ἐξαλείψωμεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἢ νὰ ἐξαλειφθῶμεν ἡμεῖς! Προτιμότερος ἔντιμος θάνατος παρὰ ἄτιμος ζωή!»

Καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἤρξαντο ἀπό τινος χρόνου ἱδρύοντες ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια διὰ τὸ γυναικεῖον φῦλον. Οὕτω δὲ ἀμφιβάλλομεν, ὅτι

(*) Ἀληθέστατον! Δύω γυναῖκες, ἡ Μαργαρίτα, θεία τοῦ Καρόλου Ε', καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Φραγγίσκου Α'. Λουδοβίκα, μόλις ἐπεμβᾶσαι κατώρθωσαν νὰ συμβιβάσωσι μακροχρόνιον καὶ φοβερὸν πόλεμον, ἐκραγέντα μεταξὺ τῶν μοναρχῶν τούτων, τοῦ τότε πάππα καὶ πολλῶν ἄλλων ἡγεμόνων.

οἱ αἰῶνες ἀνέδειξαν ἡμῖν οὐχὶ μόνον ἀρίστας ἡγεμονίδας, περὶ ὧν σᾶς ἀνέφερον, ἀλλὰ καὶ ἐνδόξους ποιητρίας, Σαπφούς, Ἱρίννας, Κορίννας, Μύρτιδας, Ἀνύτας, Κλειταγόρας, Μελιννούς, Μυρούς, Τελενίλλας, Ἰωάννας Βεϊσενθυρμίας, Φηλίκας, Ραστόνας, Λουκίας, Βερτάνας, Μαξιμήνας, Βοσσελίνας, Φορτουνάτας Σύλλγερ — Φανταστίνας.

Περικλεεῖς φιλοσόφους Ὑπατίας, Εὐδοκίας, Θεανούς, Μαρίας, Ἀγνέσας, Περικτιόνας, Φιλίππας, Μαρκεσίας Πομπαδούρ, Κορνηλίας, Ἀσκληπιγενείας, Αἰδεσίας, Σωσιπάτρας.

Περιωνύμους συγγραφεῖς Ἱππαρχίας, Ἄννας Κομνηνάς, Αἰκατερίνας, Φερρούκας Φραγκίσκας, Μαγδαληνάς, Μορέλλας Φιρναίδας, Μαρίας Στοάρ, Κυρίας Στάελ, Σιατελάς, Κοττίνας, Γ. Σάντ.

Ἀξιοθαυμάστους αὐτοσχεδιαστὰς Ρίζας Θαδδαίου

Πολυμαθεστάτας δοκτορίδας Αἰκατερίνας Πέπολη.

Διασήμους καθηγητὰς Κλοβίλδας Ταμβρόνη, Λαύρας Βάσι, Γαετάνας Ἀγγέσας.

Διακεκριμένους μαθηματικοὺς Ἑλένας Πισκοπίας, Λαύρας Σερίνας.

Εὐφραδεῖς ῥήτορας Ἀσπασίας. Ἠλιγίας, Κυρίας Ρολανδῆ.

Εὐγλώττους δημοσιογράφους Φονσέκας Πιμεντίλας.

Θεοσεβεῖς θεολόγους Ἰωάννας Γκρέκ.

Καλοὺς ζωολόγους καὶ φυτολόγους Μαρίας Ἀρδιγγέλας.

Περιφανεῖς ἀστρονόμους Ἱπατίας, Ἀγλαονίκας, Μαρίας Φαίρφαξ, Μαρίας Μίτζελ.

Ἐπισήμους νομολόγους Ἡγερίας, Ἀξαρδέρας.

Κλεινὰς νομοθετρίας Αἰκατερινάς.

Εὐϋπολήπτους Ἱστοριογράφους Εὐδοξίας, Ἀγνάς, Στριγγλαίνας, Κυρίας Στέρου.

Περιφήμους γλωσσολόγους Θηρεσίας Ρωβενσώνας

Χρησίμους ἐφευρετὰς Ἀλιτηρίας Βριτομάρτιδας.

Ἐξόχους βιβλιογράφους Ἀμαλίας Ρίζεμβεργ.

Ἐπιφανεῖς ζωγράφους καὶ καλλιτέχνας Πρωπερτίας Ρώσσας, Ἐλισάβετ Σιράνα, Μαρίας, Αἰκατερίνας, Ἀντωνιέττας Πινέλλας, Λαυϊνίας Φοντάνας, Μαρίας Ἄννας Σοφίας.

Περιβλέπτους μουσικοὺς Πάστας, Μάλιμπρας.

Μεγάλους πολιτικοὺς καὶ διπλωμάτας Ἱππολύτας, Πριγκι-

ἐντὸς ὀλίγου θέλουσι συστήσῃ τοιαῦτα καὶ παρ' ἡμῖν. Ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς ἀείποτε διεκρίθη ἐπὶ φιλομουσίᾳ καὶ διανοητικῇ ἀναπτύξει.

πέσας Δασκοβίας, Saint Georges, Renées du Bec, χήραν τοῦ στρατάρχου Γκεβριάν, τὴν μητέρα τοῦ Φραγγίσκου Α'. καὶ τὴν ἀρχιδούκισαν τῶν Κάτω Χωρῶν, αἵτινες καὶ ὡς πληρεξούσιοι διεπραγματεύθησαν τὴν συνθήκην τοῦ Καμβραί, ὀνομασθεῖσαν διὰ τοῦτο συνθήκην τῶν Κυριῶν.

Γυνὴ ἦτο ὡς καὶ αὐτὴ ἡ Ἰσσότα Νογαράλη, ἣν δικαίως παρθένον θείαν ἀπεκάλεσεν ὁ σοφὸς Καρδινάλιος Βησσαρίων. Γυνὴ ἦτο καὶ ἡ τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς τὸ πρῶτον εἰσαγαγοῦσα. Γυνὴ ἦτο καὶ ἡ Θεοφανία, πρὸς ἣν ἰδίως ὀφείλεται ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις τῆς σοφῆς Γερμανίας καὶ τοσούτων ἄλλων ἐθνῶν νεωτέρων (1).

Μόνον σωματικῶς θεωρεῖται ἡ γυνὴ κατωτέρα τοῦ ἀνδρός. Καὶ ὅμως ὁπόσαι γυναῖκες δὲν ἀνεδείχθησαν ὑπέρτεραι τῶν ἀνδρῶν, ὁπόσας ἡρωΐδας δὲν ἀνέδειξαν ἡμῖν οἱ αἰῶνες! Ὁ Ἀρταξέρξης μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ἔπεμψεν εἰς μὲν τὸν ναύαρχόν του ἠλακάτην, εἰς δὲ τὴν Ἀρτεμισίαν βαρύτιμον πανοπλίαν, εἰπών: «σήμερον αἱ γυναῖκες ἐπολέμησαν ὡς ἄνδρες, καὶ οἱ ἄνδρες ὡς γυναῖκες».

Ἡ Ἰουδεὶθ ἐλύτρωσεν ἀπὸ βέβαιον ὄλεθρον τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ κλεισθέντας Ἰουδαίους, ἡ δὲ Τελεσίλλα τὴν πατρίδα αὐτῆς ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Κλεομένους, τεθεῖσα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γυναικῶν τοῦ Ἄργους, ἡ δὲ Αὐρηλιανὴ παρθένος ἀπὸ τὰς τῶν Ἄγγλων, τεθεῖσα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας.

Ἡ Ἰσαβέλλα Μενδάνα ὑπῆρξε περιφανὴς ναύαρχος.

Ἡ Κυρία Γαριβάλδου ἠρίστευσεν ἐν Βρασηλίᾳ, ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας ναυμαχοῦσα.

---

(1) Εἰς τὴν σειρὰν τῶν διακεκριμένων τούτων γυναικῶν εἶνε δίκαιον νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰς νεωτέρας, τοὐλάχιστον μεταξὺ τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὰς Κ. Κ. Σαπρὼ καὶ Αἰμιλίαν Λεοντιάδας, Δώραν Ἰστριάδα, Εὐφροσύνην Σαμαρτζίδου, Ἑλένην Κούμα, Ἑλένην Γενναδίου, Καλλιόπην Κεχαγιᾶ κλ. Ἐπίσης δὲ καὶ τὰς Κ. Κ. θυγατέρας τῆς Α. Ἐξ. τοῦ ἐν Λονδίνῳ Πρέσβεως τῆς Τουρκίας Κωστάκη Πασᾶ Μουσούρου, αἵτινες, ἐξέχουσαι ἰδίως εἰς τὴν μουσικὴν καὶ δικαίας ἀπολαμβάνουσαι εὐρωπαϊκῆς ὑπολήψεως καὶ φήμης, τιμῶσι τὴν Ἑλληνικὴν εὐφυΐαν ἐν τῇ Δύσει, καὶ ἂς εὐτυχήσαντες ν' ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Λονδίνῳ πολλάκις εἴπομεν τὸ τοῦ Πινδάρου:

. . . . . κῆλα δὲ καὶ
Δαιμόνων θέλγει φρένας, ἀμφίτε Λα-
τοίδα σοφία βαθυκόλ-
πων τε Μοισᾶν.

Ἡ Βουβολίνα καὶ ἡ Μαντὼ Μαυρογένη ἔδειξαν θαύματα ἀνδρίας κατὰ τὴν τελευταίαν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

Καὶ ὡς ἡρωΐδες θεωροῦνται ἥτε Κιντζίκη, ἡ Ἰωάννα Ἀχέττη, ἡ Κανδάκη, ἡ Μανσᾶ, ἡ Σανομίς.

Διὰ νὰ μὴ εἴπητε δέ, ὅτι ταῦτά εἰσι παραδείγματα μεμονωμένα καὶ ἀνώμαλα καὶ ὅτι καθὼς πολλάκις συμβαίνει ὥστε ἀνήρ τις νὰ φαίνηται γυναικότερος τῶν γυναικῶν, οὕτω συμβαίνει καὶ γυνή τις νὰ φαίνηται ἀνδρικωτέρα τῶν ἀνδρῶν, ἔρχομαι καὶ εἰς γενικότητας.

Αἱ Ἀμαζόνες ἐπτόηταν τὰ τότε γνωστὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Αἱ γυναῖκες τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Σαρματίας ἦσαν ἐπίσης ἀνδρεῖαι καθὼς καὶ οἱ ἄνδρες.

Αἱ γυναῖκες τῆς Σμύρνης ἔδειξαν θαύματα ἀνδρίας, ἐκδιώξασαι μετὰ τῶν ἀνδρῶν τοὺς εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν εἰσβαλόντας Λυδούς.

Αἱ γυναῖκες τῆς Πίσας ἔδειξαν θαύματα ἀνδρίας, κατὰ τὴν τὸ 1499 γενομένην πολιορκίαν τῆς πατρίδος των.

Τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν ἔδειξαν καὶ αἱ γυναῖκες τῆς Φλωρεντίας, ἀγωνιζόμεναι κατὰ τοῦ Πάππα καὶ Καρόλου τοῦ Πρώτου.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν ἔδειξαν αἱ γυναῖκες τῶν Σενέων μαχόμεναι ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτῶν κατὰ Κοσμᾶ τοῦ Πρώτου.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν ἔδειξαν αἱ γυναῖκες τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ 1789 ἐπανάστασιν.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν ἔδειξαν αἱ γυναῖκες τοῦ Τεριόλου, μαχόμεναι κατὰ τῶν Γάλλων, τῶν Βαυαρῶν καὶ τῶν Σαξόνων.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν ἔδειξαν αἱ γυναῖκες τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Μάνης κατὰ τὴν τελευταίαν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν δεικνύουσι καὶ σήμερον αἱ γυναῖκες πολεμικῶν φυλῶν, Ἀλβανῶν, Μαυροβουνίων, Σέρβων, Κιρκασίων, ἀποθνήσκουσαι εἰς τὸ πλευρὸν τῶν συζύγων ἢ τῶν οἰκείων αὐτῶν.

Μὲ τοῦτο δὲ δὲν θέλω νὰ εἴπω, ὅτι, ἀφοῦ αἱ γυναῖκες δύνανται νὰ ὁπλοφορῶσιν, ἀναπτύσσουσι δὲ καὶ τοιοῦτον ἀξιοθαύμαστον στρατιωτικὸν πνεῦμα, ἀναδεικνύμεναι ἀληθεῖς ἡρωΐδες, εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι, ἂν κατετάσσοντο καὶ αὗται εἰς τὰς στρατιωτικὰς φάλαγγας, ὅπως πολεμῶσι καὶ θρέπωσιν ἑπομένως τὰς δάφνας τῆς νίκης. Διὰ τῶν δαφνῶν τοῦ πολέμου δὲν εὔχομαι νὰ στερῇ οὐδεμία ἀνθρώπινος κεφαλὴ ἐπὶ τῆς γῆς, καθ' ὅσον αἱ τοιαῦται δάφναι εἰσίν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δάφναι, εἰσὶν ἄνθη ἠθικοῦ θανάτου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νικητοῦ, εἴτε ἀνδρὸς εἴτε γυναικός, ὁσμὴν ἀπαισίαν; ὁσμὴν φρικώδη ἐκπέμ-

ποντα! Θέλω μόνον νὰ εἴπω τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ἡ ἀνατροφή, ἥτις φαίνεται νικῶσα ὡς καὶ αὐτὸ τὸ πατρικόν, καὶ αὐτὸ τὸ μητρικὸν φίλτρον. Πραγματικῶς! Ποῖος πατήρ, ἐκτὸς τὴν τοῦ Ἀναξαγόρα ἔχοντος ἀνατροφήν, ἀκούσας τὸν θάνατον ἀμφοτέρων τῶν τέκνων αὐτοῦ, εἶπεν «οἶδα ὅτι θνητοὺς ἐγέννησα;» Ἡ ποία μήτηρ, ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας Σπαρτιάτιδος, εἰπέ ποτε πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰς πόλεμον ἀπερχόμενον «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς;» Καὶ ποία ἄλλη, ἐκτὸς αὐτῆς, εἰπέ ποτε, μαθοῦσα τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ της ἐν πολέμῳ, «ἀναπληρωσάτω τὴν ἐκείνου τάξιν ὁ ἀδελφός;»

Καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς ἡ γυνὴ ἔδειξε σταθερότητα τοιαύτην, ὑπέστη κόπους καὶ μόχθους τοιούτους, οἵους ὀλίγιστοι τῶν ἀνδρῶν ὑπέστησάν ποτε ἐν τῷ κόσμῳ — Ἡ Ὀλλανδὴ Ἀλεξίνη Τίννε λ.χ.. καί περ νέα καὶ πλουσία, ἐπεχείρισε μακρὰν ὁδοιπορίαν ἐν τῇ ἐσωτερικῷ τῆς Ἀφρικῆς, ἐκπλήξασα τοὺς πάντας. Ἡ δὲ Γερμανὶς Ἶδα Φαΐφερ, καίπερ γραῖα καὶ ἄπορος, δὶς περιῆλθε καὶ κατέπλευσε μόνη ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, εἰσδύσασα μεταξὺ τῶν ἀγριωτάτων φυλῶν τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ὠκεανίας. Ἡ δὲ Ὀδηνέση Λιβαρόνα καὶ Λακουτίρη χάριν τῶν τέκνων αὐτῶν ὑπέστησαν ἑκουσίως μυρία ὅσα δεινά, μυρίας ὅσας ταλαιπωρίας, καὶ εἰς μυρίους ὅσους ὑπέπεσαν κινδύνους, διελθοῦσαι ἀγρίας καὶ ἀπεράντους ἐκτάσεις μυρίων ἐρημιῶν, ἔνθα ἄρρενος ποῦς ἢ οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα ἐπάτησε!

Καὶ ὡς πρὸς τὰς βαρείας ἐργασίας τὸ θῆλυ φῦλον δὲν μένει κατώτερον τοῦ ἄρρενος. Ἡ γυνὴ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Βλαχίας, τῆς Σερβίας, τῆς Ἀρμενίας, τῆς Ἰταλίας, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς πεπολιτισμένης Γαλλίας, ἀμιλλῶνται πρὸς τοὺς μᾶλλον εὐρώστους καὶ ρωμαλαίους τῶν ἀνδρῶν. Ἡ δὲ γυνὴ τῆς Κίνας βαίνει ἔτι ἐμπρός. Αὕτη ἀμιλλᾶται πρὸς τοὺς ἰσχυροτάτους βόας! Διότι ἐν Κίνᾳ τὸ ἄροτρον σύρεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ βοός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ γυναικός, καὶ ταύτης γραίας!

Καὶ ἂν ἡ γυνὴ ἐξισοῦται πρὸς τὸν ἄνδρα διὰ πράγματα, καθ' ἃ, ὡς ἐκ τῆς ἀδυνάτου φύσεως αὐτῆς, δύναται νὰ θεωρηθῇ κατωτέρα τοῦ ἀνδρός, τί πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν διὰ πράγματα, καθ' ἃ οὐδόλως θεωρεῖται κατωτέρα αὐτοῦ;

Καὶ ὅμως ὦ! ἄνδρες ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ αὐτῶν, οἱ μὲν λέγουσι «Γυναῖκα θάπτειν κρεῖσσον ἢ ἄγειν», καὶ ὅμως ὁ Θεὸς ἔπλασε τὴν γυναῖκα, ὅπως αὕτη ᾖ βοηθὸς τοῦ ἀνδρός· καὶ ὅμως ἡ γυνὴ πολλάκις ποδηγετήσασα ἔσωσε τὸν ἄνδρα ἀπὸ βέβαιον ἠθικὸν ὄλεθρον! — οἱ δὲ «Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα γυνή» — καὶ

ὅμως οἱ Πέρσαι, διανοηθέντες ποτὲ νὰ ἀπεράσωσιν ἐν στόματι μαχαίρας τοὺς ἐν τῷ Περσικῷ κράτει Ἰουδαίους, ἐκωλύθησαν ὑπὸ τῆς Ἐσθήρ! Καὶ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι, ψηφίσαντές ποτε τὴν σφαγὴν τῶν Λεσβίων, ἐκωλύθησαν ὑπὸ τῶν γυναικῶν καὶ δὲν προέβησαν εἰς τὴν θηριώδη ἐκείνην πρᾶξιν! καὶ ὅμως ὁ Κοριολάνος, μένεα πνέων ποτὲ κατὰ τῆς Ρώμης καὶ ἕτοιμος ὢν νὰ ρίψῃ ἐν αὐτῇ τὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφήν, ἐκωλύθη ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου του! Τινὲς δὲ θέλουσι τὴν γυναῖκα δούλην! καὶ ὅμως οἱ διάφοροι βαθμοὶ τῆς δουλείας τῆς γυναικὸς καταδεικνύουσι τοὺς διαφόρους τῆς βαρβαρότητος βαθμούς, τοῦθ' ὅπερ οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἀρνεῖται, λέγων: ..... ὥστε ἐν ἰσαις πολιτείαις φαύλως ἔχει τὸ περὶ τὰς γυναῖκας, τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως εἶναι δεῖ νομίζειν ἀνομοθέτητον» Ἐγὼ δὲ βαίνω ἔτι ἐμπρὸς καὶ λέγω, οὐχὶ τὸ ἥμισυ, ἀλλὰ τὸ ὅλον τῆς πόλεως εἶναι δεῖ νομίζειν ἀνομοθέτητον, διότι ἡ γυνὴ εἶνε ἡ ἐκ φύσεως τεταγμένη τροφὸς καὶ διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος! Ἡ ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Λαμαρτίνου (Mâcon) Σύνοδος, ἐξ ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν συγκροτουμένη, συνεζήτησέ ποτε σπουδαίως καὶ ἐπὶ μακρὸν ἂν ἡ γυνὴ ἔχει ψυχήν! Καὶ ὅμως ἡ γυνὴ εἶνε ἡ ψυχὴ πάσης κοινωνίας, Le créateur d' une création, κατὰ τὸν Michelet! Δύο δὲ φωστῆρες τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς, μετὰ πλείονος σοβαρότητος ἢ ἀληθείας λέγουσιν, ὁ μὲν «Γυναικὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει» — καὶ ὅμως ἡ γλῶσσα τῆς γυναικὸς (ἐννοῶ ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς μορφωμένης, καὶ οὐχὶ τὴν ψιττακόν, τὴν φλύαρον ἥτις μὴ εἰδυῖα σιωπᾷν οὐκ οἶδε διαλέγεσθαι, κατ' Ἀριστοτέλην) διερμηνεύει αἰσθήματα δικαιότερα καὶ φιλανθρωπότερα καὶ εὐγενέστερα τῆς τοῦ ἀνδρός, καὶ σοφοὺς λέγει λόγους, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῇ οὐδ αὐτὸς ὁ Εὐριπίδης, ὅστις ἀρρῦ εἶπε καὶ ἔγραψεν, ἐν ὅλως ποιητικῇ ἀδείᾳ, ὅσα ὁ ποιητικός του οἶστρος τῷ ἐπέτρεψεν, εἶπεν ἐπὶ τέλους καί:

Ὡς πολλὰ γ' ἐστὶ κἀπὸ θηλειῶν σοφά» —

ὁ δὲ «ἀρίστη γυνὴ ἐκείνη, περὶ ἧς οὔτε ἐπαινοῦντες, οὔτε κατηγοροῦντες ὁμιλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι»· καὶ ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι πλείονας ἀφορμὰς ὅπως ἐπαινέσωσι πράξεις γυναικῶν παρὰ ἀνδρῶν, καὶ μὲ ὅλον τὸν στενότατον κύκλον τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, καὶ μὲ ὅλον τὸν λίαν περιωρισμένον βαθμὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῶν! Πραγματικῶς! τὰ σπέρματα τῆς γυναικείας ἱκανότητος ἀπὸ κτίσεως ἤδη κόσμου δὲν φυτεύονται, ὡς μὴ ὤφειλεν! εἰμὴ εἰς πενιχρότατα καὶ κατάστενα καὶ παρημελημένα πί-

λινα δοχεῖα, ἀφοῦ ὁ περίβολος τῆς ἀνωτέρας παιδείας οὐδέποτε ἠνεῴχθη τῇ δυστυχεῖ γυναικί!— Ἡ δύστηνος! ὅπως δυνηθῇ νὰ ἀκούσῃ τὴν θείαν τοῦ θείου Πλάτωνος διδασκαλίαν, ὤφειλε νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν αἰγίδα στολῆς ἀνδρός, τοῦ προνομιούχου τούτου ὄντος ἐπὶ τῆς γῆς! ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἀπεκλείετο μὲν τοῦ Γαλλικοῦ θρόνου, δὲν ἐγίνετο δὲ δεκτὴ ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ, ὡς ἡ Σταὲλ λ. χ. ἡ Κυρία Στάελ κλ (1), καὶ περ ἡ κόμη αὐτῶν ἐδύνατο νὰ καλύψῃ πολλὰς πολυβοστρύχους φενάκας perruques πολλῶν Ἀκαδημικῶν (2), δηλ. ἦσαν ἀνώτεραι πολλῶν Ἀκαδημικῶν! Ναί, τὰ σπέρματα τῆς γυναικείας ἱκανότητος ἀπὸ κτίσεως κόσμου δὲν φυτεύονται εἰμὴ εἰς πενιχρότατα καὶ κατάστενα καὶ παρημελημένα πήλινα δοχεῖα Καὶ ὅμως πολλάκις ρίπτουσιν ἐκτεταμένας ρίζας καὶ κλάδους, καὶ δένδρον μακροστέλεχον καὶ καρποφόρον καὶ σκιφόρον καὶ ὑψαύχεν καθίσταται, πολλάκις καὶ αὐτὸ τὸ δένδρον τῆς ἀνδρικῆς λεγομένης ἱκανότητος ἐπικιάζον, καί περ τῶν σπερμάτων αὐτῆς ἐντὸς εὐρυχώρου καὶ πλουσαπάνου καὶ καλῶς περιποιημένου περιβόλου, μετὰ πλείστης ὅσης ἐπιμελείας καὶ εὐλαβείας, φυτευθέντων καὶ ἀεννάως καλλιεργουμένων, διότι διὰ τοὺς ἄνδρας, εἴτε μεγάλους εἴτε μικροὺς εἴτε εὐπόρους εἴτε ἀπόρους, ἀνέκαθεν ὑπάρχουσι πανεπιστήμια, ἀκαδημίαι, βιβλιοθῆκαι δημόσιαι, μουσεῖα κλ. κλ. Τί δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ἂν καὶ τὰ σπέρματα τῆς γυναικείας ἱκανότητος ἐφυτεύοντο ἢ φυτευθῶσιν ἐν τῷ αὐτῷ περιβόλῳ, ἔνθα φυτεύονται καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν;

Ἐκ τούτων ὅλων ἀριδήλως καταφαίνεται, ὅτι ἡ γυνή, ἥτις διεκωμῳδεῖτο σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ παρὰ τοῦ Σιμωνίδου καὶ Ἀρχιλόχου καὶ Εὐριπίδου καὶ κατεφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς κτῆμα ἀνάλογον πρὸς τὸν βοῦν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡσιόδου, καὶ ηὐθαδιάζετο βαναύσως ὑπὸ τοῦ Ἀντισθένους, καὶ ἥτις ὅμως ἐν στωϊκῇ ὅλως ὑπομονῇ καὶ ὡς σκωπτόμενος γίγας ἐν σιδηρᾷ φυλακῇ διατελῶν ἔλεγεν, ὡς λέγει καθ' ἑαυτήν, ὑπομειδιῶσα « δότε μοι τὴν ἐλευθερίαν μου· δότε μοι τὰ μέσα ἐκεῖνα, ἅτινα κέκτησθε ὑμεῖς, ὅπως ἐκπαιδευθῶ ἀρκούντως· δότε μοι καὶ τὸ μέλλον ἐκεῖνο, ὅπερ κολακεύει ὑμᾶς, καὶ θέλετε ἰδεῖ! »— ἡ γυνή, λέγω, δὲν εἶνε ὀν κατώτερον τοῦ ἀνδρός· ἡ γυνὴ ἀνέβη ἐπίσης εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου ὡς καὶ ὁ ἀνήρ· ἀλλὰ μόνον διάφορον

(1) Μήπως ἡ Κυρία Σάντ λ. χ. ἐγένετο σήμερον δεκτὴ ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ;

(2) Ἐν Γαλλίᾳ οἱ Ἀκαδημικοὶ ἔφερον φενάκας.

αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν φύσιν, καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ ἐπιδεκτικὴ δύναμις, ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν τῷ ἀνδρί, ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἐπομένως ἀποκαθίσταται ὅ,τι καὶ ὁ ἀνήρ, ἅμα λάβῃ τὴν αὐτήν, ἣν ἔλαβε καὶ αὐτὸς ἀνατροφήν.— Ἀλλὰ μήπως τὸ αὐτὸ δὲν συμβαίνει καὶ διὰ τὸν ἄνδρα; Ὁ ἀνὴρ λαμβάνων γυναικείαν ἀνατροφὴν δὲν καθίσταται αὐτόχρημα γυνή; Ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπὶ παραδείγματος, οἱ μὲν ἄνδρες δὲν ἐξετέλουν ποτὲ ἔργα γυναικεῖα, αἱ δὲ γυναῖκες ἔργα ἀνδρῶν; Πόθεν δὲ τοῦτο; Διότι οἱ μὲν ἄνδρες ἀνετράφησαν ὡς γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ὡς ἄνδρες. Ἰδοὺ ὅλον τὸ μυστήριον!

Ὤμεν δίκαιοι, μῆτερ, ὤμεν δίκαιοι! Μὴ αἰτιώμεθα τὴν γυναῖκα, διότι δὲν παράγει καρπὸν, ὅν ἡ ἀνατροφή, ἣν δίδομεν αὐτῇ, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ παράγῃ! Πρὸς Θεοῦ! Πρέπει νὰ αἰτιώμεθά τινα γῆν διότι δίδει ἡμῖν ἀκάνθας καὶ τριβόλους καὶ οὐχὶ κρῖνα καὶ ρόδα, ἐνῶ ἡμεῖς σπέρματα ἀκανθῶν καὶ τριβόλων ρίπτομεν ἐν αὐτῇ, οὐχὶ δὲ σπέρματα κρίνων καὶ ρόδων; Πρέπει νὰ αἰτιώμεθα γυναῖκά τινα, διότι μόνον καλλωπισμὸν καὶ ματαιότητα θηρεύει, ἐνῶ μόνον καλλωπισμὸν καὶ ματαιότητα διδάσκομεν αὐτῇ; Πρέπει νὰ αἰτιώμεθα γυναῖκά τινα, διότι μόνον ἡ ἰδέα τῆς ὡραιότητος τὴν θέλγει, διότι μόνον τὴν ὡραιότητα ἔχει ὡς τὸ προσφιλέστατον τῆς ζωῆς αὐτῆς ὀνειροπόλημα, ὡς μόνην φιλοδοξίαν της, ἐνῶ μόνον τὴν ὡραιότητα δίδομεν αὐτῇ ὡς ὀνειροπόλημα, ὡς φιλοδοξίαν, ὡς γόητρον, καὶ μηδὲν ἄλλο; Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναδειχθῇ σπουδαία, ὑψηλή, μεγάλη, ὡς ἔχει σήμερον ἡ δυστυχής;

Ἄλλως τε δὲ πότε ἐφάνη μέγας ῥήτωρ εἰς μέρος, ἔνθα οὐδὲν χρησιμεύει ἡ ρητορική;

Πότε ἐφάνη μέγας νομοθέτης εἰς μέρος, ἔνθα οὐδὲν χρησιμεύουσιν οἱ νόμοι;

Πότε ἐφάνη μέγας οἰκονομολόγος εἰς μέρος, ἔνθα εἰς οὐδὲν χρησιμεύουσι τὰ οἰκονομικά;

Πότε ἐφάνη μέγας ναυτικὸς εἰς μέρος, ἔνθα δὲν ὑπάρχει θάλασσα;

Ἢ πότε ἐφάνη μέγας γεωμέτρης εἰς μέρος, ἔνθα δὲν ὑπάρχει γῆ;

Ἢ πότε ἐφάνη μέγας ἀστρονόμος εἰς μέρος, ἔνθα δὲν φαίνεται ὁ οὐρανός;

Ἢ πότε ἐφάνη μέγα δένδρον εἰς μέρος, ἔνθα οὔτε ἀὴρ φυσᾷ οὔτε ἥλιος ζωογονεῖ οὔτε γῆ κατάλληλος ὑπάρχει, ὅπως δυνηθῇ νὰ ὑπεκτείνῃ τὰς ρίζας του;

Δὸς τῷ φυτῷ ἀέρα καὶ φῶς καὶ τὴν κατάλληλον γῆν, καὶ

εὐθὺς θέλει καταστῆ μέγα καὶ καρποφόρον!

Δὸς τῷ ἀνθρώπῳ— ὅστις κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα μηδὲν ἄλλο ἐστίν, εἰμὴ φυτὸν, ἀλλὰ φυτὸν θεῖον— δὸς τῷ ἀνθρώπῳ φῶς τῆς ἀληθοῦς παιδείας καὶ τὴν τῆς ἀγαθῆς ἀνατροφῆς ζωηφόρον αὔραν καί τι εὐγενὲς στάδιον, καὶ εὐθὺς θέλει καταστῆ ἄξιος τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, εἴτε ἀνὴρ τυγχάνει εἴτε γυνή!

Τίς βλέπων ποτὲ τὴν ἀθλιότητα τοῦ Γαλλικοῦ καὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους, ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὰ ἔθνη ταῦτα ἔμελλον ἡμέραν τινὰ νὰ καταστῶσι τὰ μεγαλείτερα, σοφώτερα καὶ τὰ μᾶλλον ἐξημερωμένα ἔθνη τῆς οἰκουμένης; Καὶ ὅμως ἰδοὺ αὐτὰ διὰ τῆς σκοπίμου παιδείας καὶ τῆς σπουδαίας ἀνατροφῆς κατέστησαν τοιαῦτα, πρὸς ἔκπληξιν ἴσως ὅλου τοῦ κόσμου!

Ἢ τίς, βλέπων σήμερον τοὺς Ἰταλούς, δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ οὗτοι εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν Ἰταλῶν ἐκείνων, οἵτινες μέγα διεδραμάτισαν πρόσωπον ἐν τῷ φιλολογικῷ καὶ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ; — Ἰταλὸς ἠνέῳξε τὰς τέως κεκλεισμένας πύλας τῶν οὐρανῶν· Ἰταλὸς προσέθηκε τῇ Γῇ γῆν νέαν καὶ ἀπέραντον, τέως ἄγνωστον αὐτῇ· Ἰταλὸς ἔδειξε τὸν κόσμον τῷ μὴ δυναμένῳ νὰ ἴδῃ τὸν κόσμον· καὶ Ἰταλὸς συνέταμε τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τῆς γῆς, διὰ τῆς θαυμαστῆς εὐφυΐας του! (1)

Ἢ τίς βλέπων σήμερον τοὺς ὑπὸ πάντων ἀνηλεῶς καὶ βαρβάρως καταδιωκομένους καὶ περιφρονουμένους Ἰουδαίους, δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι οὗτοι εἰσὶν ἀπόγονοι τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Ἱερεμίου, τοῦ Σειράχ, τοῦ Ἡσαΐου, τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Σολομῶντος, ἢ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, εἰς ὅπερ ἀνήκουσιν ὅτε Σπινόζας, ὁ Φίλων, ὁ Βαρούχας, ὁ Ἰώσηπος, ὁ Σενέκας, ὁ Βενέδικτος, ὁ Μάγερμπεργ, ὁ Μαιμονίδης, ὁ Δισραέλης, ὁ Ἐβραῖος Χάν, ὁ Κρεμιὼ καὶ τόσοι ἄλλοι ἔξοχοι ἄνδρες τῆς Ἑβραϊκῆς φυλῆς;

Ἢ τίς βλέπων σήμερον τοὺς Ἕλληνας, δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὗτοι εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἵτινες ἐξεπαίδευσαν, ἐξημέρωσαν καὶ ἐδόξασαν τὸ ἀνθρώπινον γένος; (2)

(1) Αἰνίττεται τὸν Γαλιλαῖον, τὸν Κολόμβον, τὸν Σαλδῖνον καὶ τὸν Βόλταν. Εἰς ταῦτα δὲ προσθέτομεν: Καὶ Ἰταλὸς ἠνέῳξε τὰς τέως κεκλεισμένας πύλας τῆς πολυθρυλλήτου φιλοσοφίας τοῦ Ἄγγελ, ὁ περισπούδαστος φίλας Αὔγουστος Βεράς.

(2) Χάριν δικαιοσύνης ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι

Ἐκ τούτων ὅλων βλέπετε, μῆτερ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ὡς κηρὸς— ἐφ' ᾧ ὁ μὲν κλεινὸς Ἀριστοτέλης Τὸ ἦθος ἐκ τοῦ ἔθους παράγεται, φησί, ὁ δὲ πολιὸς τῆς Χαιρωνείας φιλόσοφος « τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς ἐθικὰς ἄν τις λέγῃ, οὐκ ἂν πλημμελεῖν δόξειεν· » ἀπόδειξις οἱ σκύλακες τοῦ Λυκούργου— καὶ ὅτι ἡ μὲν παιδεία καὶ ἡ καλὴ ἀνατροφὴ μορφόνουσιν αὐτὸν εἰς ἄληθῆ ἄνθρωπον, ἡ δὲ ἀμάθεια καὶ ἡ κακὴ ἀνατροφὴ μεταβάλλουσιν αὐτὸν εἰς κτῆνος, καὶ τοσοῦτον μέγα, ὅσον καὶ ἡ φυσικὴ του εὐφυΐα τυγχάνει μεγάλη! Ἴδετε τοὺς Ἕλληνας· πολλοὶ τούτων φαίνονται σήμερον οἱ μᾶλλον ἀκαλλώδεις ἐν τῷ λειμῶνι τῶν ἐξημερωμένων ἐθνῶν. Διατί; Διότι καὶ οἱ μᾶλλον εὐφυεῖς τυγχάνουσι, καὶ μὲ ὅλα τὰ τερατολογήματα τοῦ Φαλμεραΐερ, πειρωμένου νὰ ἀποδείξῃ δῆθεν ὅτι οὗτοί εἰσι Σλάβοι! καίτοι ἡ Ἑλληνικὴ μεγαλοφυΐα οὐδέποτε ἐπαύσατο διαλάμπουσα ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς μετώπου αὐτῶν! Οὐδόλως προτίθεμαι νὰ καταδείξω τὸ ἀνυπόστατον τῆς ἰδέας ταύτης ἢ μᾶλλον τοῦ φληναφήματος τούτου, ἀποδεικνύουσα ὅ τι χρείαν ἀποδείξεως δὲν ἔχει, ἀποδεικνύουσα τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἡλίου ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ! Δράττομαι πλὴν καὶ τῆς παρούσης εὐκαιρίας, ὅπως οἰκτείρω τὴν πλάνην τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου, ὅστις, κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα πρό τινων ἐνιαυτῶν καὶ ζητῶν νὰ εὕρῃ Πλάτωνας καὶ Ἀριστοτέλεις, Ὁμήρους καὶ Αἰσχύλους, Σωκράτας καὶ Πυθαγόρας, Περικλεῖς καὶ Ἀριστείδας, Ἀλκαίους καὶ Πιττακούς, Τερπάνδρους καὶ Ἀρίονας, Σαπφοὺς καὶ Πρίνας, μὴ εὑρὼν δὲ τοιούτους, ἐσυμπέρανεν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ νῦν Ἕλληνες δὲν εἶνε Ἕλληνες! λησμονήσας οἰκτρῶς, ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ἀπ' αἰώνων ἤδη ἀπώλεσε καὶ τὰς ἀκαδημίας του καὶ τοὺς περιπάτους καὶ τὰς στοάς, καὶ ἑπομένως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρουσιάσῃ αὐτῷ ἀνθρώπους τοιούτους, οἵους αὐτὸς ἐζήτει. Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες, λέγει ὁ Γερμανὸς τερατολόγος, εἶνε Σλάβοι καὶ οὐδὲν ἕτερον! Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῶν λόγων του πληροῖ σελίδας ὁλοκλήρους καὶ μυρίους προσεπάγει λόγους,

ὁ λόγος περὶ τῶν Ἰταλῶν, τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν πρὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν, ὅτε δηλ. ὡμίλει ἡ Ζηνοβία, καὶ οὐχὶ τῶν σημερινῶν, οἵτινες καταπληκτικὰς ἐποιήσαντο προόδους κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάστημα, τεκμηριούσας ὅτι τὰ ἀρχαιότατα ταῦτα ἔθνη, ἅτινα δίκην Ποσειδωνείου τριαίνης κατέπεσον, θέλουσιν ἠθικῶς ἀνυψωθῆ καὶ πάλιν, καθάπερ κύματα πολυφλοισβα, τὰ ὁποῖα ταπεινοῦνται πρόσωρινῶς, ἵνα ἐπὶ μᾶλλον ὑψωθῶσι, καθ' ὅσον κύματα ἀρετῶν ὑπῆρξάν ποτέ.

—λόγους πλὴν κενοὺς—οἵτινες ὅμως διαψεύδονται ἄρδην ἀπέναντι τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Διότι, ἂν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, διατί ὅπου εὑρίσκονται Ἕλληνες, ὑπερέχουσι τῶν ἄλλων καθ' ὅλα, οὐδ' αὐτῶν τῶν Σλάβων ἐξαιρουμένων; Ἐν Ἀγγλίᾳ λ. χ. ἔνθα εὑρίσκονται ἄνθρωποι ἐξ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου, καὶ δὴ καλῶς μορφωμένοι, οἱ Ἕλληνες διακρίνονται μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἰς ὅπερ ἐπεδόθησαν ἔργον, ἤτοι εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἐν ἅπασι τοῖς πανεπιστημίοις διακρίνονται ἐπίσης ἐπὶ νοημοσύνῃ, καλαισθησίᾳ καὶ περινοίᾳ. Διατί οἱ Σλάβοι νὰ μὴ εὑρίσκωνται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ μετ' αὐτῶν, μολονότι ἐκεῖνοι πολλῶν αἰώνων ἀριθμοῦσι βίον πολιτικόν; Ὦ! ἂν οἱ λόγοι ἠδύναντο νὰ κατισχύσωσι τῶν πραγμάτων, τότε οὐδεμία ἀλήθεια θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἐν τῷ κόσμῳ! Ἡ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων γνώμη τοῦ Φαλμεράϊερ εἶνε τοσοῦτον ὀρθή, ὅσον καὶ ἡ περὶ προφορᾶς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀπόφανσις τοῦ Ἐράσμου. Τίς, ἀκούσας ποτὲ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ παραδοξολόγου τούτου γλωσσογράφου ἀναγινώσκοντας τὸν Ὅμηρον ἢ τὸν Πλάτωνα ἢ ἄλλον τινα Ἕλληνα συγγραφέα, δὲν ἐγέλασεν ἐπὶ μακρόν; Ἡ ἕνεκα τοῦ πλούτου καὶ τῶν καλλονῶν οὐχ ἧττον, ἢ τοῦ εὐήχου καὶ ἐναρμονίου αὐτῆς, γλῶσσα τῶν θεῶν ἐπικληθεῖσα Ἑλληνική, ὠνομάσθη λοιπὸν οὕτω, ὠνομάσθη γλῶσσα τῶν θεῶν, διότι ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ κινῇ τὸν ἄσβεστον γέλωτα τοῦ ἀκροατοῦ; Ἄπολλον ἀποτρόπαιε! (1)

(1) Πρό τινων ἐτῶν, ἐν Γαλλίᾳ, εὑρεθεὶς ἔν τιτι συναναστροφῇ λογίων ἀνδρῶν παρεκλήθην νὰ ἀναγνώσω στίχους τινὰς τοῦ Ὁμήρου καὶ τεμάχια τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους, ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον. Τὴν ἁπλουστάτην ἐκείνην ἀνάγνωστίν μου διεδέχθησαν ἐνθουσιώδεις χειροκροτήσεις, ὡς εἰ μέγα τι κατώρθωσα. Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς Ἑλληνικὴ προφορά! ἔλεγον καὶ ἐπανέλεγον ἅπαντες, καὶ οὐχὶ ἐκείνη, ἣν μᾶς διδάσκουσιν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἐράσμου! Τότε λοιπὸν τοῖς εἶπον ἐνθαρρυνθείς, διατί δὲν προφέρετε τὴν Ἑλληνικὴν ὅπως τὴν προφέρουσιν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ὅπως τὴν ἐπρόφερέ ποτε εἷς Ὁλλανδός; Ὁ μὲν εἶπεν «ἀγνοῶ,» ἄλλοι ὕψωσαν τοὺς ὤμους· ἕτερος δὲ, ὁ βαρῶνος Despiny, περισπούδαστός μοι φίλος, εἶπε μειδιῶν «πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας.» Τὴν γνώμην τοῦ πολυμαθοῦς βαρώνου παρεδέχθησαν ἅπαντες, ἀνακράζοντες: c' est vrai! c' est vrai! „

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, εἶνε λίαν εὐχάριστον διὰ τὴν Γαλλίαν, εἰσαχθείσης τέλος πάντων τῆς ἀληθοῦς Ἑλληνικῆς προφορᾶς ἐν τοῖς Γαλλικοῖς πανεπιστημίοις, χάρις εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ κυρίου Δουρουῆ, πρώην ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ἐπὶ Ναπολέοντος Τρίτου.

Ἴδετε, λέγω, τοὺς Ἕλληνας. Πολλοὶ τούτων φαίνονται σήμερον οἱ μᾶλλον ἀκανθώδεις ἐν τῷ λειμῶνι τῶν ἐξηυγενισμένων ἐθνῶν, διότι καὶ οἱ μᾶλλον εὐφυεῖς τυγχάνουσιν. Ὁ ἄνθρωπος ὁμοιάζει τῇ γῇ, ἥτις ὅσῳ περισσότερον εἶνε ἐπιδεκτικὴ καρποφορίας, ὡς ἐκ τῆς ὡραίας φύσεως αὐτῆς, τοσούτῳ καὶ δάσος ἀκανθῶν καὶ τριβόλων παρουσιάζει, ὅταν μένῃ ἀκαλλιέργητος· ὅσῳ δὲ στείρα καὶ μηδαμινή, τοσούτῳ καὶ ὀλιγωτέρας παρουσιάζει τὰς ἀκίδας καὶ τὰ φρύγανα, ὅταν μένῃ τοιαύτη. Τούτου ἕνεκα ἀμφότεροι οἱ τῆς ἀρχαιότητος μεγάλοι νομοθέται, ὅ τε Σόλων, λέγω, καὶ ὁ Λυκοῦργος, ὡς σπουδαιότερον μέρος τῆς νομοθεσίας αὐτῶν ἐθεώρουν τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων, ὁ δὲ κλεινὸς Σωκράτης ἀφιέρωσεν ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς διαπλάσεως τῆς νεολαίας. Ὁ δὲ θεῖος Πλάτων ἀποφαίνεται «Ἄνθρωπος, παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὼν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ· μὴ ἱκανῶς δὲ ἢ μὴ καλῶς τραφεὶς, ἀγριώτατον, ὁπόσα φύει γῆ, ὢν ἕνεκα οὐ δεύτερον οὐδὲ περίεργον δεῖ τῶν παίδων τροφὴν τὸν νομοθέτην ἐᾶν γίγνεσθαι» Καὶ ἀλλαχοῦ «οὐκ ἔστι περὶ ὅτου θειοτέρου ἂν ἄνθρωπος βουλεύσαιτο, ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ οἰκείων» Ὁ δὲ Φωκυλίδης:

«Παῖδ' ἔτ' ἐόντα χρεὼν δὴ καλὰ διδασκέμεν ἔργα»

Ὁ δὲ πολὺς Πλούταρχος «Θεῶν ὑπηρεσίαν ἡγήσατο τὴν ἐπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν τῶν νέων» καὶ ἄλλοι ἄλλα. Περικλεὴς δὲ τῆς Ἰταλίας φιλόσοφος λέγει «Ἡ ἀρετὴ διδάσκεται· ἡ ἀγαθότης ὑπάρχει ἔργον τῆς τέχνης καὶ ἀπατᾶται ἄντις νομίζῃ ὅτι ἐκ φύσεως γεννώμεθα κακοί» Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θεῖος Πλάτων ἐπιφωνεῖ «Διδακτὸν ἡ ἀρετὴ καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν τῶν ἀγαθῶν πατέρων φαύλους υἱεῖς γενέσθαι, καὶ τῶν φαύλων ἀγαθούς» Ἡ ἀρετὴ ἔστιν ἕξις ἡ βελτίστη· λέγει ἕτερος φιλόσοφος. Πραγματικῶς δὲ ἄν ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα, διατὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὅπως ἐπιβάλωσι τὴν μεγίστην καὶ σκληροτέραν ποινὴν τοῖς Μιτυληναίοις, ἀπηγόρευσαν αὐτοῖς νὰ ἐκπαιδεύωσι τὰ τέκνα των;

Ἀλλὰ πρὸς τίνα σκοπὸν νὰ ἀπαριθμῶ τὰ σοφὰ λόγια τῶν σοφῶν; Διατὶ νὰ μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ πράγματα αὐτά, καὶ οὐχὶ τὰ λόγια ἔστω καὶ σοφῶν; Ἰδοὺ τί κατέστησεν ἡ ἀμάθεια ἔθνη τινά, ἅτινα ἄλλως πως, ἀξιοθαύμαστα, εἶχέ ποτε καταστήσει ἡ παιδεία· καὶ τί ἡ παιδεία τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἀγγλους καὶ τοὺς Γερμανούς, ὡς προεῖπον· καὶ εἰς ποίαν περίπτωσιν ἀνύψωσεν αὐτούς, ἐνῷ ἡ ἀμάθεια εἶχε καταβιβάσει ποτὲ αὐτοὺς εἰς τὴν σειρὰν τῶν κτηνῶν, εἰς τὴν σειρὰν τῶν θηρίων!

— Τὸ Γαλλικὸν καὶ τὸ Ἀγγλικὸν καὶ τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, τῇ εἶπον, ἔφιασαν μὲν ἀληθῶς εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ οὐχὶ τῶν γυναικῶν, ὧν ἡ κατάστασις, οὐσιωδῶς τοὐλάχιστον, μένει πάντοτε ἡ αὐτή. Ναί, ἀνέκραξεν ἡ Ζηνοβία, διότι ἡ ἀνατροφὴ τῶν γυναικῶν οὐσιωδῶς μένει πάντοτε ἡ αὐτή. Ἄρα ἡ ἀνατροφὴ τῆς γυναικὸς μεμπτέα, καὶ οὐχὶ ἡ γυνὴ αὐτή, ἥτις ὡς ἄλλη εὐφορωτάτη γῆ ἀποδίδει ἄφθονον τὸν καρπὸν διὰ πᾶν ὅ,τι ἤθελέ τις σπείρει ἐν αὐτῇ. Αἱ, ὡς ἐκ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν, τὰς συγγραφὰς λ.χ. θηρεύσασαι γυναῖκες δὲν ἀνεδείχθησαν ἄρισται συγγραφεῖς; Αἱ τὴν ποίησιν θηρεύσασαι γυναῖκες δὲν ἀνεδείχθησαν ἄρισται ποιήτριαι; Τὸ αὐτὸ δὲν ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, ὅσαι ἐπεζήτησαν τὴν ἰατρικήν, τὴν ζωγραφικήν, τὴν μουσικήν, τὴν ρητορικήν, τὴν διπλωματίαν; Ἀρκεῖ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ὅτε ἐξετιμᾶτο, φαίνεται, περισσότερον ἡ γυναικεία ἱκανότης, πολλαὶ γυναῖκες περιβληθεῖσαι διπλωματικὸν χαρακτῆρα, ἀνέπτυξαν τοσαύτην ἱκανότητα καὶ διὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας ἔστεψαν τὸ στάδιον αὐτῶν, ὥστε κύριος τις, ὁ Ἱππότης Éon de Reaumont, θελήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ παριππεύσαντος αἰῶνος νὰ διατρέξῃ διπλωματικὸν στάδιον, φρονῶν δὲ ἴσως ὅτι ἐν τῷ γυναικείῳ ἱματίῳ ἐνέκειτο ἡ ἱκανότης ἐκείνη, ἣν περ ἀνέπτυξαν αἱ γυναῖκες, κατὰ τὸ διπλωματικὸν στάδιον αὐτῶν, ἢ τοὐλάχιστον, ὅπως δῷ ἑαυτῷ μείζονα ἐπισημότητα καὶ σημασίαν, οὐχὶ μόνον περιεβλήθη γυναικείαν στολήν, λαβὼν καὶ τὸ ὄνομα « ἡ Ἱππότης d' Éon» ἀλλὰ καὶ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ διῆγεν ὡς γυνή, καταστὰς οὕτως ἓν πρόβλημα, ὅπερ ἐλύθη μετὰ τὸν θάνατόν του· διότι, αὐτοψίας γενομένης, οἱ ἰατροὶ τοῦ Λονδίνου, ἔνθα ἀπεβίωσεν ἡ ὑποτιθεμένη γυνή, ἀπέδειξαν τὸ ἄρσεν γένος του Ἀλλὰ πρὸς τίνα σκοπὸν νὰ ἀναφέρω πρόσωπα καὶ γεγονότα οὐχὶ τοσοῦτον γνωστὰ τοῖς πᾶσιν; Ἂς ἀναφέρω πράγματα, ἅτινα οὐδεὶς ὁ ἀγνοῶν.— Θέλετε ὑψηλότερον λυρικὸν ποιητὴν ἀπὸ τὸν Πίνδαρον; Καὶ ὅμως πεντάκις δὲν ἐνίκησεν αὐτὸν ἡ Κορίννη εἰς ποιητικοὺς διαγωνισμούς; Θέλετε μεγαλείτερον ρήτορα καὶ πολιτικὸν ἀπὸ τὸν μέγαν Περικλῆν; Καὶ ὅμως ἡ Ἀσπασία δὲν ἦτο ἡ διδάσκαλός του; Καὶ τίς ἄλλος διέπλασεν ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Σωκράτην, τὸν μεγαλείτερον τῶν ἀνθρώπων, εἰμὴ γυνή, αὐτὴ αὕτη ἡ Ἀσπασία; Θέλετε μεγαλείτερον Ἐκκλησιαστικὸν ἀπὸ τὸν Συνέσιον; Καὶ ὅμως ἡ Ὑπατία δὲν ἦτο ἡ διδάσκαλός του; Ἡ δὲ Αἰκατερίνη ἡ πάνσοφος δὲν ἐφίμωσεν ὑπὲρ τοὺς

πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν διακεκριμένους ρήτορας; Ἡ δὲ Σαπφὼ δὲν φαίνεται μὴ ἔχουσα ὁμοιόν της; Ἡ δὲ Ἄννα Κομνηνὴ δὲν ὑπερέβη ἅπαντας τοὺς συγγραφεῖς τοῦ μέσου αἰῶνος; Ἢ μήπως ἡ Σεμίραμις δὲν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς δόξης τὴν Βαβυλῶνα; Ἢ μήπως ἡ Ζηνοβία δὲν ἀνύψωσε τὴν Παλμύραν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἀφοῦ τὴν κατέκτησεν; Ἢ μήπως ἡ Θάμαρ δὲν ἀνέδειξε τὴν γεωργίαν; Ἢ μήπως ἡ Ἐλισάβετ δὲν ἔφερε τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὸν βαθμὸν ἐκεῖνον τῆς εὐκλείας, ἐν ᾧ εὑρίσκεται σήμερον; Ἢ μήπως ἡ Χριστίνη δὲν ἔφερεν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς εὐτυχίας τὴν Σουηδίαν; Ἢ μήπως ἡ Ἰσαβέλλα δὲν ἐδόξασε τὴν Ἱσπανίαν; Καὶ τίς ἄλλος ἀνέδειξε τὴν Αὐστρίαν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν εἰμὴ ἡ γυνή, ἡ Μαρία Θηρεσία; Καὶ τίς ἄλλος τὴν Ρωσσίαν εἰμὴ Αἰκατερίνη ἡ Δευτέρα;

Ἀλλὰ πρὸς τίνα σκοπὸν νὰ ἀπαριθμῶ πράγματα διὰ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων κατορθούμενα, ἀφοῦ οὐδεὶς ἐχέφρων ἠρνήθη ποτέ, ὅτι ἡ γυνὴ κέκτηται ἐξόχους διανοητικὰς δυνάμεις; Ἂς ἔλθωμεν εἰς τὰ σωματικά, καθ' ἃ ἡ γυνὴ δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ κατωτέρα τοῦ ἀνδρός. Ἠθέλατε πολεμικωτέρους λαοὺς ἀπὸ τοὺς Ἀμβρούνους λ. χ. καὶ τοὺς Κίμβρους; Καὶ ὅμως κατά τινα μάχην πρὸς τοὺς Ρωμαίους, νικηθέντων ἐκείνων καὶ εἰς φυγὴν τραπέντων, αἱ παρακολουθοῦσαι αὐτοὺς γυναῖκες, σὺν δόλῳ καταλιποῦσαι τὸ πεδίον τῆς μάχης, δὲν ἐμάχοντο αὐταὶ καὶ μόναι, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἐκτύπων διὰ πελέκεων τοὺς ἀποδειλιάσαντας καὶ φεύγοντας συζύγους των;

Ἴσως θὰ μοὶ εἴπητε, ὅτι τὰ παραδείγματα ταῦτα εἰσὶ μεμονωμένα καὶ ἀνώμαλα καὶ ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν γυναικῶν ἐπέδωκαν καὶ ἐπιδίδουσι μόνον εἰς τὸν καλλωπισμόν, εἰς τὴν ματαιότητα. Δὲν λέγω ὄχι. Λέγω μόνον καὶ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἔνοχος ἡ γυνή, ἀλλ' ἡ ἀνατροφὴ αὐτῆς, ἥτις τοιοῦτον στάδιον ἠνέῳξε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της!

Πῶς μία γυνή, πρὸς Θεοῦ, πῶς μία γυνὴ νὰ μὴ ἀφοσιωθῇ ὅλαις δυνάμεσιν εἰς τὸν καλλωπισμὸν καὶ εἰς τὴν ματαιότητα, ἀφοῦ μόνον τὸ γάλα τοῦ καλλωπισμοῦ καὶ τῆς ματαιότητος ἐθήλασεν ἀπὸ τὴν μητέρα αὐτῆς— ἀντὶ φεῦ! τοῦ γάλακτος τῶν νυμφῶν τοῦ Κιθαιρῶνος— ἤτοι τὸ γάλα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐθήλασε καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἑαυτῆς μητέρα καὶ αὕτη πάλιν ἀπὸ τὴν ἰδικήν της;

Ὅταν δὲ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους
Ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους·

λέγει ὁ Εὐριπίδης.

Πῶς νὰ μὴ ἔχῃ ὡς προσφιλέστατον αὐτῆς μέλημα, ὡς γλυκύτατον αὐτῆς ὀνειροπόλημα τὴν ὡραιότητα, ἀφοῦ μόνον τὸ ὄνομα τοῦτο ἤκουσεν ἀπὸ τὴν ἑαυτῆς μητέρα, ἀφοῦ μόνον τὴν φιλοδοξίαν τῆς ὡραιότητος ἐνέπνευσαν ἐν τῇ ἀπαλῇ της καρδίᾳ καὶ γονεῖς καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι, καὶ ἑπομένως μόνον ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ ταράσσεται, ἀγωνιᾷ, χαίρεται ἢ λυπεῖται ;— Καθὼς πιστὴ ἐρωμένη, ἥτις προσηλωμένα ἔχουσα τόν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν αὐτῆς πρὸς τὸν ἐραστήν της, μένει ξένη καὶ ἀναίσθητος πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν ἀφορᾷ αὐτόν, ἅμα δὲ ἀκούσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ταράσσεται, ἐξυπνᾷ καὶ τὸ οὖς αὐτῆς προσκλόνει· οὕτω καὶ ἡ γυνὴ ἔχουσα σήμερον παραδεδομένα τόν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν αὐτῆς εἰς τὴν ὡραιότητα, μένει ξένη καὶ ἀπαθὴς πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς αὐτήν, συνταράσσεται δὲ καὶ ἀφυπνᾷ καὶ ὡς ὑπὸ μαγικῆς τινος δυνάμεως ἐγείρεται, εὐθὺς ἅμα ἀκούσῃ τι, εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενον ! Ἡ ὡραιότης εἶνε ὁ γαλβανισμὸς τῆς γυναικός, ὅπως ἔχει σήμερον ἡ δυστυχής!

— Καὶ ὅμως ἡ γυνή, τῇ εἶπον, εἴτε σπουδαία εἴτε μή, πάντοτε τὴν ὡραιότητα ἐθήρευσεν, ἀείποτε τὴν ὡραιότητα ἐλάτρευσε. Θέλεις σπουδαιοτέρας γυναῖκας ἀπὸ τὴν κυρίαν Στάελ λ.χ. καὶ τὴν κυρίαν Ῥεκαμιέ; καὶ ὅμως ὁ Ballanche εὑρεθείς ποτε μεταξὺ τῶν δύω τούτων ἐξόχων γυναικῶν ἔν τινι τραπέζῃ, καὶ εἰπών «εὑρίσκομαι μεταξὺ τῆς εὐφυΐας (ἐννοῶν τὴν Κυρίαν Στάελ) καὶ τῆς ὡραιότητος (ἐννοῶν τὴν Κυρίαν Ῥεκαμιέ), δυσηρέστησε τὴν πρώτην, ἐνῷ εὐφυΐαν τὴν ἀπεκάλεσε, καὶ ηὐχαρίστησε τὴν δευτέραν, ἐνῷ αὕτη ἀντεποιεῖτο πάντοτε τῇ πρώτῃ τοῦ στεφάνου τῆς εὐφυΐας !

Τοῦτο εἶνε ἀληθὲς, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εὐεξήγητον. Καὶ ἡ μὲν καὶ ἡ δέ, πρὶν ἢ ἀκούσωσι τὸ ἱερὸν τῆς σπουδαιότητος ὄνομα, ἤκουσαν τὸ ὄνομα τῆς ὡραιότητος. Καὶ πρὶν ἢ ἐγχαραχθῇ ἐν ταῖς τρυφεραῖς καρδίαις αὐτῶν τὸ ὄνομα τῆς σπουδαιότητος, ἐνεχαράχθη τὸ ὄνομα τῆς ὡραιότητος, καὶ ἑπομένως πρὶν ἢ γεννηθῇ ἐν αὐταῖς ὁ πρὸς τὴν σπουδαιότητα ἔρως, ἐγεννήθη ὁ πρὸς τὴν ὡραιότητα. Πῶς ἠθέλετε λοιπὸν νὰ μὴ δυσαρεστηθῇ ἡ κυρία Στάελ καὶ νὰ μὴ εὐχαριστηθῇ ἡ Κυρία Ῥεκαμιέ, ἀφοῦ ἡ ὡραιότης ὑπῆρξε τὸ πρῶτον τῆς καρδίας αὐτῶν ἴνδαλμα, ἀφοῦ κατὰ φυσικόν τινα λόγον αἱ πρῶται ἐντυπώσεις εἰσὶν ἀνεξάλειπτοι (1); —Ἀποροῦσί τινες διατὶ ὁ Ἰωσὴφ Βος.,

(1) Φίλος τις ἐξηγήθη ἡμῖν ὅτι ταξειδεύων ποτὲ εἰς Θράκην ἔπα-

Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ἐφάνη τοσοῦτον φιλοπόλεμος, ἐνῷ ἦτο τοσοῦτον φιλάνθρωπος. Διατὶ νὰ ἀπορῶσιν, ἀφοῦ ἡ πρώτη λέξις ἣν ἤκουσεν οὗτος ἦτο πόλεμος καὶ οὐχὶ εἰρήνη, καὶ ὁ πρῶτος ἔρως ὅπερ ἠσθάνθη ἡ τρυφερά του καρδία ἦν ὁ πρὸς τὸν πόλεμον ἔρως, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ πρώτη φιλοδοξία ἡ ἐκ τοῦ πολέμου δόξα;—Ἂν ἡ πρώτη λέξις, ἣν ἤκουσαν αἱ ἄλλως τε σπουδαῖαι αὗται κυρίαι ἀπὸ τὰ χείλη τῶν μητέρων αὐτῶν καὶ τῶν οἰκείων, ἦν ἡ σπουδαιότης καὶ οὐχὶ ἡ ὡραιότης, ὡς δυστυχῶς! συμβαίνει σήμερον, καὶ ἂν ὁ πρῶτος ἔρως καὶ ἡ πρώτη φιλοδοξία, ἣν ἠσθάνθησαν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ἦν ὁ πρὸς τὴν σπουδαιότητα ἔρως, ἡ πρὸς τὴν σπουδαιότητα φιλοδοξία καὶ οὐχὶ ἡ πρὸς τὴν ὡραιότητα, ὤ! τότε μηδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ μὲν κυρία Στάελ ἤθελεν εὐχαριστηθῆ, ἡ δὲ κυρία Ῥεκαμιὲ ἤθελε δυσαρεστηθῆ διὰ τὴν προσαγόρευσιν ἐκείνην τοῦ Ballanche. Καὶ δικαίως· διότι ποία χάρις ὀφείλεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἂν ἔτυχεν ὡραῖος, ἀφοῦ ἡ ὡραιότης δὲν εἶνε ἔργον ἰδικόν του, ἀλλὰ τῆς φύσεως, πρὸς ἣν καὶ μόνην ὀφείλεται ἡ χάρις (ἂν

θεν ὑπὸ ὀφθαλμίας. Μὴ δυνάμενος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν του καὶ φθάσῃ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ἐβιάσθη νὰ μεταβῇ εἰς παρακείμενον χωρίον, ὅπως νοσηλευθῇ. Ἐζήτησεν ὑπηρέτριάν τινα, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ εὕρῃ· ἴσως ἕκ τινος προλήψεως τῶν κατοίκων. Ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ εὕρῃ μίαν ἐπὶ λίαν ἀδρῷ μισθῷ, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσφημισμένην. Ὡς καὶ δολοφόνος ἐθεωρεῖτο ἡ πανάθλιος! Καὶ ὅμως τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὸ ἀποτρόπαιον ἐκεῖνο γύναιον ἐστάθη ἀδύνατον νὰ πεισθῇ ἵνα δίδῃ τὸν σάπωνα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ σχεδὸν τυφλοῦ κυρίου της, διότι, ἔλεγε, ἐφοβεῖτο τὴν ἁμαρτίαν!!!

Ἄλλος φίλος ἐδιηγήθη ἡμῖν, ὅτι εἰς Ἄγραφα, ἐν τισι χωρίοις, ἤκουσεν ἰδίοις ὠσὶν τὰς μητέρας, βαυκαλιζούσας τὰ τέκνα αὐτῶν, νὰ τοῖς εὔχωνται νὰ ἀναδειχθῶσι Καπηταναῖοι, ἤτοι, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν μερῶν ἐκείνων, ἀρχιληταί!!!

Ἀμφότερα τὰ διηγήματα ταῦτα ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται κωμικά. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτω τὸ πρᾶγμα. Ἕκαστον τοῦτο περιέχει φιλοσοφίαν ὁλόκληρον. Διότι καὶ τὸ μὲν καὶ τὸ δὲ δεικνύουσιν ὁπόσην ἀκαταμάχητον καὶ μυστηριώδη δύναμιν κέκτηνται αἱ πρῶται ἐντυπώσεις τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὰ ὄμματα τῆς φαυλοβίου ἐκείνης γυναικὸς (καθ' ἃς ἔλαβον τοὐλάχιστον πρώτας ἐντυπώσεις) οὐδὲν ἁμάρτημα ἐν τῷ κόσμῳ τοσοῦτον μέγα ὅσον τὸ δίδειν σάπωνα εἰς χεῖρας ἀνθρώπου, ἢ μᾶλλον οὐδὲν ἁμάρτημα ἐν τῷ κόσμῳ ἢ τὸ δίδειν σάπωνα εἰς χεῖρας ἀνθρώπου!!! κατὰ τὰς μητέρας δὲ τῶν χωρίων τῶν Ἀγράφων (καθ' ἃς ἔλαβον καὶ αὗται πρώτας ἐντυπώσεις) οὐδεὶς τίτλος ἐντιμότερος καὶ ἐνδοξότερος, οὐδὲν ὂν ἐπὶ τῆς γῆς σεβασμιώτερον καὶ περικλεέστερον τοῦ ἀρχιληστοῦ.

δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν χάριν μίαν ὡραιότητα, μηδὲν τεκμηριοῦσαν, μηδὲν σημαίνουσαν) καὶ οὐχὶ πρὸς αὐτόν, ὅστις μηδὲν ἔπραξεν ὅπως καταστῇ ὡραῖος; Ἡ ποίας περιφρονήσεως ἄξιος θεωρεῖται ἂν ἔτυχεν ἄσχημος, ἀφοῦ ἡ ἀσχημία του δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν του ἀλλὰ τῆς φύσεως, ἣν καὶ μόνην δύναται νὰ αἰτιᾶταί τις, ἂν θέλῃ; Τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ἄξιος ἐπαίνων καὶ ὑπολήψεως καὶ θαυμασμοῦ, ὅταν διὰ τῶν ἰδίων του προσπαθειῶν καὶ τῶν μόχθων φανῇ ἄξιος τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ, καὶ οὐχὶ διὰ πράγματα τυχαῖα, οὕτως εἰπεῖν, καὶ πρόσκαιρα, καὶ δι' ἃ μηδὲν μηδέποτε αὐτὸς ἔπραξεν, ἵνα τὰ ἀποκτήσῃ. Τότε δὲ ἐπάξιος περιφρονήσεως εἶνε καὶ ζηλεύτης καὶ σαρκασμοῦ, ὅταν καί περ δυνηθεὶς δὲν κατέβαλεν ἡ δυνάμενος δὲν καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν καὶ φροντίδα, ἵνα ἀναπτύξῃ τὰς διανοητικὰς δυνάμεις αὐτοῦ, καλλιεργήσῃ τὸν νοῦν του, μορφώσῃ τὴν καρδίαν του, καὶ ἐπομένως ἀποδειχθῇ κτῆνος, ἐνῷ ὁ Θεὸς τὸν ἔπλασεν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ προωρισμένον διὰ πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ εὐγενές.

—Ἡ ὡραιότης, τῇ εἶπον, εἶνε τὸ παράσημον τῆς φύσεως, ὅπερ ἀπονέμει εἰς τοὺς εὐνοϊκοὺς αὐτῆς, καὶ ἐπομένως δικαιοῦται νὰ σεμνύνηται ὁ λαμβάνων παράσημον ἀπό τινα βασιλέα

—Ὁ λαμβάνων παράσημον ἀπό τινα βασιλέα, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, δικαιοῦται ἴσως νὰ σεμνύνηται, διότι τὸ παράσημον πολλάκις εἶνε ἡ ψηλαφητὴ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι διεκρίθη οὗτος ἔν τινι ὑπηρεσίᾳ ἢ ὅτι μέγα τι κατώρθωσεν, ἢ ὅτι ἔξοχα κέκτηται πλεονεκτήματα, ἂν μάλιστα ἀπονέμηται ὑπὸ ἄνακτος τὴν ἀρετὴν βραβεύοντος καὶ οὐχὶ τὴν κακίαν. Κατὰ τί ὅμως δικαιοῦται νὰ σεμνύνηται ὁ ὡραῖος, ἀφοῦ ἡ ὡραιότης του οὐδόλως χρησιμεύει ὡς ἡ ψηλαφητὴ ἀπόδειξις τῆς ὡραιότητος τῆς καρδίας του, τῆς ὡραιότητος τῆς ψυχῆς του, οὐδ' εἶνε τὸ παράσημον τῆς φύσεως πρὸς τοὺς εὐνοϊκούς αὐτῆς— ἀφοῦ πολλοὶ ὡραῖοι κατὰ τὴν μορφὴν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον φέρουσι σημεῖον φύσεως ἀγαθῆς,— ἀλλὰ μόνον τὸ πείραμα αὐτῆς, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι οὐχὶ τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλὰ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου δέον ἐξετάζειν, διότι πολλοὶ φέρουσι πρόσωπον ἀγγέλου καὶ καρδίαν δαίμονος, καὶ πολλοὶ πρόσωπον δαίμονος καὶ καρδίαν ἀγγέλου, ὡς πολλὰ τῶν φυτῶν φέρουσι μὲν μορφὴν ζωογόνον, οὐσίαν ὅμως δηλητηριώδη, καὶ πολλὰ πάλιν μορφὴν μὲν δηλητηριώδη, οὐσίαν ὅμως ζωογόνον; Πλὴν φεῦ! αἱ γυναῖκες οὐδέποτε ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὴν ἀναντίρρητον ταύτην ἀλήθειαν!

Παρατηρῶ, Ζηνοβία, τῇ εἶπον, ὅτι τὰ ἰοβόλα βέλη ἐκτοξεύουσι πάντοτε κατὰ τῶν γυναικῶν, οὐδέποτε δὲ κατὰ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες οὐχ ἧττον τῶν γυναικῶν σεμνύνονται διὰ τὴν ὡραιότητα μᾶλλον παρὰ δι' ἄλλο τι, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ σπουδαιότεροι. Ἤθελες σπουδαιότερον ἅμα δὲ καὶ ἐνδοξότερον ἄνδρα ἀπὸ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα; Καὶ ὅμως μηδὲν ἐθεώρει τὸ μέγα κλέος αὐτοῦ, ὅπερ διὰ τῶν μεγάλων κατορθωμάτων αὐτοῦ ἐκτήσατο, ἀπέναντι τῆς ὡραιότητος τῆς χειρός του, καὶ δὴ τὴν χεῖρα του μόνον ἐπεθύμει νὰ δεικνύῃ πάντοτε, ὡς εἰ ἡ ὡραιότης τῆς χειρός του περιεποίει αὐτῷ μείζονα δόξαν, ἢ τὰ ἄπειρα πλεονεκτήματά του.

— Ποσῶς! ποσῶς! ἀνέκραξεν ἡ Ζηνοβία μετὰ τόνου. Ὁ Ναπολέων ἐπεθύμει νὰ δεικνύῃ πάντοτε τὴν χεῖρά του, οὐχὶ διότι ἀπέβλεν ἀξίαν τινὰ εἰς τὴν ὡραιότητα, ἀλλὰ διότι ἐγνώριζεν ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἑλληνικὸς νοῦς, ὅτι ἡ γυνή, ἐν τῇ σημερινῇ ἀθλιότητι αὐτῆς, εἰς ἣν τὴν κατεδίκασεν ἡ μοῖρα, μόνον τὴν ὡραιότητα λατρεύει, μόνον τὴν ὡραιότητα ἐκτιμᾷ, μόνον τὴν ὡραιότητα θαυμάζει, καὶ μόνον ἡ ὡραιότης δύναται νὰ τὴν ἐλκύσῃ! Ἐγνώριζε κάλλιστα, ὅτι ἅπασα ἡ δόξα αὐτοῦ, ἅπασα ἡ μεγαλοφυΐα αὐτοῦ ἐσβέννυντο ἀπέναντι τῆς ὡραιότητος τῆς χειρός του εἰς τὰ ὄμματα τῆς ματαιόφρονος γυναικός μας, ὡς σβέννυνται οἱ ἀστέρες ἀπέναντι τῆς λάμψεως τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτι μόνον διὰ τῆς ὡραιότητος ἠδύνατο νὰ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν γυναικῶν, ἐπομένως καὶ αὐτὰς τὰς γυναῖκας, ἀποτελούσας τὸ ἥμισυ τοῦ κόσμου, οὗτινος τὴν κατάκτησιν ἐσκόπει. Ἡ πρᾶξις λοιπὸν τοῦ Ναπολέοντος μηδὲν ἄλλο τεκμηριοῖ, εἰμὴ τὴν σημερινὴν γυναικείαν ματαιότητα! Ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀρκετὸν νοῦν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ὤφειλε τὴν δόξαν του οὐχὶ εἰς τὴν ὡραιότητα τῆς χειρός του (καὶ πολλοὶ τῶν κακούργων ἔχουσιν ὡραίας χεῖρας) ἀλλ' εἰς τὴν εὐφυΐαν του, εἰς τὰ μεγάλα κατορθώματά του, καί περ αἱμασταγῆ!

Καὶ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐπεθύμει νὰ φαίνηται ὡραῖος, καὶ δὴ οἱ κουρεῖς ἅπαντες τοῦ βασιλείου του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του εἰργάζοντο, ὅπως καλύψωσι τὴν φαλακρότητα αὐτῆς! Ἀλλὰ καὶ οὗτος διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, οἵους καὶ ὁ Ναπολέων!

Δὲν λέγω, ὅτι μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν δὲν εὑρίσκονται πολλοί, πάμπολλοι μάλιστα, ἐκτιμῶντες τὴν ὡραιότητα μᾶλλον, παρ' ἄλλοτι, εὑρίσκονται. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνοχοποιήσωμεν μήτε τοὺς ἄνδρας τούτους, μήτε τὴν φύσιν αὐτῶν.

Ἐνοχοποιοῦμεν μᾶλλον τὴν ἀθλίαν ἀνατροφὴν ἥς ἔτυχον, ὁμοίαν οὖσαν ἐκείνῃ, ἣν λαμβάνουσιν αἱ πλεῖσται τῶν γυναικῶν μας. Ἡ παιδεία, συνοδευομένη μετὰ τῆς δεούσης ἀνατροφῆς, ἀνυψοῖ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε ἀνδρὸς εἴτε γυναικός, καὶ τὸν ἀπομακρύνει τῶν ταπεινῶν πραγμάτων, φέρουσα αὐτὸν εἰς τὸν κύκλον τῶν ὑψηλῶν, ἐν οἷς καὶ μόνοις ζητεῖ τὴν δόξαν του, τὸ κλέος του, τὴν ὑπεροχήν του, τὴν φήμην του. Ποία γυνή, ἐπὶ παραδείγματος, μελετήσασα κατὰ βάθος τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ξενοφῶντα, δὲν περιεφρόνησε τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν καλλωπισμὸν καὶ δὲν ἐζήτησε τὴν εὔκλειαν αὐτῆς ἐν πράγμασι τοῦ ἀνωτάτου κύκλου; Ὁ Σωκράτης δὲν ἦτο ποτὲ περιώνυμος διὰ τὴν φιληδονίαν του. Δὲν ἦτο μηδέν; Τί ἄλλο κατέστησεν αὐτὸν τὸ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν ἅπασι τοῖς αἰῶσιν, εἰμὴ ἡ παιδεία; Ἀνὴρ οὐχ ἧττον ἢ γυνή, σπουδαίας τυχόντες ἀνατροφῆς, οὐδέποτε θέλουσι στρέψει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἀλλαχοῦ, ἢ εἰς τὴν σπουδαιότητα. Τὸν ἀκτινοβολοῦντα ἥλιον αὐτῆς θέλουσιν ἀκολουθεῖ ἀείποτε οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, ὡς τὸ ἡλιοτρόπιον ἀκολουθεῖ τὸν ἥλιον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ διὰ τῶν ἀμφιλαφῶν ἀκτίνων αὐτοῦ θέλουσιν ἀναπτύσεσσθαι καὶ καρποφορεῖ!

— Ὅσον διὰ τοὺς ἄνδρας, τῇ εἶπον (μὴ παραδεχομένη ὅμως ἐνδομύχως τοὺς ἰδίους μου λόγους, ἅτε δὴ φρονοῦσα κἀγὼ ὅπως καὶ ἡ Ζηνοβία, ἀντιλέγουσα δὲ μόνον ὅπως δώσω περισσοτέραν ὕλην εἰς συνομιλίας καὶ ἐπιφέρω ἑπομένως ἀντιπερισπασμόν τινα κατὰ τῶν μαύρων διαλογισμῶν αὐτῆς,) ὅσον δια τοὺς ἄνδρας μηδεμίαν ἔχω ἀντίρρησιν. Καθ' ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὰς γυναῖκας, ὁ ἀγλαότερος καρπὸς αὐτῶν εἶνε τὰ τέκνα. Αἱ ὀλίγαι ἐξαιρέσεις δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κανών. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐρωτηθείς ποτε ὁ Μέγας Ναπολέων, ποία ἡ καλλιτέρα τῶν γυναικῶν; ἀπεκρίνατο « ἡ δίδουσα τὰ περισσότερα τέκνα. »

— Ὁ Ναπολέων, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία μετὰ σοβαρότητος, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκριθῇ καλλίτερον. Διότι πραγματικῶς ἡ τὰ περισσότερα τέκνα δίδουσα γυνὴ ἦτο ἡ καλλιτέρα δις αὐτόν. Τούτων καὶ μόνων ἀνάγκην εἶχε, διότι δι' αὐτῶν καὶ μόνων ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς τοὺς φιλοδόξους σκοπούς του, κατατάσσων αὐτὰ εἰς τὰς στρατιωτικὰς φάλαγγας!

Μηδόλως δὲ θεωρῶ ἐγὼ ὡς ἐξαίρεσιν τὴν εὐφυΐαν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνατέλλουσιν ἐν τῷ ὁρίζοντι τοῦ γυναικείου κόσμου, ὡς ἄλλοι πλανῆται, ἀδαμαντίνους ἀκτῖνας διαχέουσαι ἐν τῷ μέσῳ τῆς μαύρης νεφέλης

τῆς σημερινῆς γυναικείας ἀθλιότητος! Θεωρῶ μᾶλλον ὡς ἐξαίρεσιν αὐτὰς ταύτας τὰς γυναῖκας, αἵτινες— ἀντὶ νὰ καταγίνωνται εἰς τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος αὐτῶν καὶ νὰ χάνωσι τὸν πολύτιμον καιρὸν αὐτῶν βάφουσαι τὰ χείλη καὶ τὰς παρειάς, τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας, τινὲς δὲ καὶ τὴν κόμην, ἂν αὕτη ἤρχισεν ἤδη προδίδουσα τὴν ἡλικίαν, ἣν παντὶ σθένει προσπαθοῦσι νὰ κρύψωσι, τοῦθ' ὅπερ ἐνθυμίζει ἡμῖν τὸ τοῦ Ἀρχιδάμου: Τί ἂν ὑγιὲς εἴποι, ὃς οὐ μόνον ἐπὶ τῇ ψυχῇ τὸ ψεῦδος ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ περιφέρει;— καταγίνονται εἰς ἔργα σπουδαῖα καὶ λυσιτελῆ, καὶ οὕτως ἀποδείκνυνται τοιαῦται, περιποιοῦσαι τιμὴν καὶ εὔκλειαν οὐχὶ μόνον εἰς ἑαυτάς, οὐχὶ μόνον εἰς τὸ ἑαυτῶν φῦλον, ἀλλὰ εἰς ἅπαν τὸ ἔθνος, εἰς ὅπερ ἀνήκουσι, καὶ εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα!

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν θεωρίαν τινῶν φρονούντων, ὅτι ἂν ἡ γυνὴ καταγίνεται εἰς ἄλλα παρὰ τὰ γυναικεῖα ἔργα, δηλ. εἰς ἔργα σπουδαῖα (ὡς εἰ ὁ Θεὸς ἀπέκλεισε τὴν γυναῖκα τῶν σπουδαίων ἔργων), μὴ ἔχουσα πλέον καιρόν, θέλει ἀμελήσει τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν τέκνων αὐτῆς, ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ἐσφαλμένη, ἅμα δὲ καὶ γελοιωδεστάτη! Διότι βλέπομεν ἐργατικὰς γυναῖκας λ.χ. αἵτινες, καίπερ ἐργαζόμεναι ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας καὶ μάλιστα εἰς ἔργα ἐπίπονα, μηδέποτε παρημέλησαν τὴν περίθαλψιν ἢ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων αὐτῶν, τοὐλάχιστον ὅσον τὰ ἀσθενῆ αὐτῶν μέσα ταῖς ἐπιτρέπουσιν. Ἡ Λαύρα Βάσση ἦτο μήτηρ δώδεκα τέκνων· καὶ ὅμως συνέγραφε, παρέδιδε καὶ μέγα διεδραμάτισε πρόσωπον ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ, χωρὶς ποσῶς νὰ ἀμελήσῃ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της. Τὸ αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς Θεανοῦς, ἥτις καίπερ πολλὰ ἔχουσα τέκνα, συνέγραφε καὶ παρέδιδεν, ἀναπληροῦσα πολλάκις τὸν πατέρα αὐτῆς Πυθαγόραν ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ. Τὰ σπουδαῖα ἔργα, μῆτερ, ὅσον σπουδαῖα καὶ ἂν ἤθελον ὑποτεθῇ, ὀλιγώτερον ἀπαιτοῦσι τὸν χρόνον, τὴν σκέψιν καὶ τὴν μελέτην, ἐκείνου ὃν ἀπαιτεῖ ὁ καθρέπτης καὶ τὸ μέλημα τῆς ὡραιότητος καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ! Ἰδοὺ σήμερον ἡ γυνὴ οὐδὲν ἔχει νὰ σκεφθῇ σπουδαῖον, εἰς οὐδὲν ἔχει νὰ ἀσχοληθῇ, δυνάμενον νὰ κωλύσῃ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν ὁ κόσμος οὗτος νὰ ᾖ ὁ κόσμος τῶν Ἀγγέλων; Καὶ ὅμως ἡ κατάστασις αὕτη τῆς κοινωνίας, ἀπὸ κτίσεως ἴσως κόσμου, ὅλον τὸ ἐναντίον μαρτυρεῖ! Ἡ γυνή, μὴ ἔχουσα σήμερον νὰ σκεφθῇ ἐπὶ οὐδενὸς σπουδαίου ἀντικειμένου, ἀφιεροῖ ἅπασας τὰς σκέψεις καὶ τὰς φροντίδας αὐτῆς εἰς τὴν ματαιότητα, καὶ μὴ ἔχουσα σπουδαίαν τινα φιλο-

δοξίαν, ἥτις νὰ τὴν κολακεύῃ, θεωρεῖ ὡς μόνην φιλοδοξίαν της τὴν ὡραιότητα, ἥτις καὶ μόνη εἶνε τὸ ἴνδαλμα τῆς ἑαυτῆς λατρείας! Μηδὲν λοιπόν, τοσοῦτον προσφιλὲς εἰς τὰ ὄμματα αὐτῆς, ὅσον ἡ περὶ τὴν ματαιότητα ἐνασχόλησις, καὶ οὐδὲν τοσοῦτον ποθητόν, ὅσον ἡ ὡραιότης! Ἐντεῦθεν καὶ ἡ τελεία ἀπάθεια αὐτῆς πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἴνδαλμα τῆς ἑαυτῆς καρδίας, ὡς καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της, ἄτινα, ἐπαναλαμβάνω, ὡς ἐπαχθές τι φορτίον παραδίδει εἰς χεῖρας τροφῶν καὶ διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, καὶ ἐντεῦθεν τέλος ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς κοινωνίας!

Ἐκ τούτων καταφαίνεται, μῆτερ, ὅτι ἂν ἅπασαι αἱ γυναῖκες ἐβάδιζον τὴν αὐτὴν ὁδὸν, ἣν ἐβάδιζον αἱ μεγάλαι ἐκεῖναι γυναῖκες, μηδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τὸ φῦλον ἡμῶν δὲν ἤθελε διάκεισθαι εἰς ἣν διάκειται σήμερον ἀθλιότητα, ἡ δὲ κοινωνία θὰ ἦτο ἄλλη, παρ' ὅ τι εἶνε σήμερον, ἀφοῦ ἡ γυνὴ εἶνε ὁ φυσικὸς τροφὸς καὶ διδάσκαλος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους! Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι καὶ αὗται πλὴν τοῦ τεκνοποιεῖν ἔχουσι καὶ ἄλλην τινὰ ὑψηλοτέραν ἀποστολὴν ἐν τῷ κόσμῳ, ἑπομένως δίκαιον εἶνε νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν εὐγενῆ καὶ σωτήριον φιλοδοξίαν, ἣν ἔχουσι καὶ οἱ ἄνδρες, ὅπως φανῶσι μεγάλοι ῥήτορες, μεγάλοι πολιτικοί, μεγάλοι διπλωμάται, μεγάλοι νομοθέται, μεγάλοι φιλόσοφοι, μεγάλοι νομικοί, πρὸς δὲ καὶ μεγάλοι βιομήχανοι! ἢ καὶ ἀκαδημιακοί, συστηνομένης ἰδιαιτέρας ἀκαδημίας διὰ τὰς γυναῖκας, ἀφοῦ καὶ πρόεδρον ἀκαδημίας εἴδομεν γυναῖκα, τὴν κλεινὴν Πριγκιπέσαν Δασκοβίαν — Εἴ τις τὸν τῆς εὐκλείας ἔρωτα ἐκβάλλει ἐκ τοῦ βίου, τί ἂν ἔτι ἀγαθὸν ἡμῖν γένοιτο, ἢ τίς ἄν τι λαμπρὸν ἐργάζεσθαι ἐπιθυμήσειε; λέγει εἷς Ἕλλην φιλόσοφος, κατὰ βάθος σπουδάσας τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας. Καὶ ἑπομένως τί παράδοξον ἂν πολλαὶ τῶν γυναικῶν μας, ἐπιπαλαίως κρίνουσαι τὰ πράγματα καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμεναι τὴν ἠθικὴν δόξαν, τὸ καθῆκον, τὸν προορισμὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, λέγουσι κατὰ διάνοιαν: Τί θέλει μὲ ὠφελήσει ἡ σπουδή, ἀφοῦ οὐδὲν μοὶ ἐγγυᾶται μέλλον σπουδαῖον, οὔτε κἂν μοὶ ὑπόσχεται; Καὶ ἀφοῦ οἱ αἰῶνες ἀνέδειξαν ἡμῖν τοσαύτας γυναῖκας ἐνδόξους, ἐπισκιασάσας τὴν δόξαν τοσούτων μεγάλων ἀνδρῶν, χωρὶς νὰ ἔχωσι κολακευτικόν τι μέλλον, ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς δόξης, τί πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ἂν εἶχον καὶ αὗται τὸ μέλλον ἐκεῖνο, ὅπερ ἔχουσιν οἱ ἄνδρες; Ὁμολογητέον ἐν τούτοις, ὅτι τὸ πρώτιστον καὶ κυριώτερον μέλλον, τὸ πρώτιστον καὶ κυριώτερον στάδιον τῆς γυναικὸς εἶνε ἡ σπουδαία ἀνατροφὴ τῶν τέκνων

αὐτῆς καὶ ἡ πρός τε τὸ ἄτομον καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ συζύγου αὐτῆς εἰλικρινὴς ἀφοσίωσις καὶ ἡ καλὴ κυβέρνησις τοῦ οἴκου. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται ἀληθὴς σπουδή, ἥτις καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀληθῆ ἄνθρωπον. — Ἀλλὰ καὶ σήμερον, τῇ εἶπον, ὑπάρχουσι πολλαὶ καταγινόμεναι ἀνενδότως εἰς τὴν σπουδήν.— Μάλιστα· ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία μετά τινος πικροῦ μειδιάματος. Ἀλλ' ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων αὗται περιορίζουσιν ἁπάσας τὰς σπουδὰς αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιπόλαιον ἐκμάθησιν γλωσσῶν τινων τοῦ συρμοῦ, ὅπως δύνωνται νὰ ψιττακίζωσι λεξίδιά τινα ἐν ταῖς συναναστροφαῖς, πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας, ἀναγινώσκωσι δὲ καὶ ἐνίοτε δηλητήρια μυθιστορήματα ἀλυτηρίων κερδοσκόπων, καπηλευόντων ἀναιδῶς τὴν δημόσιον ἠθικήν, χάριν τῶν ἑαυτῶν ὑλικῶν συμφερόντων! μάθωσι δὲ νὰ γράφωσι καὶ διακοινώσεις ἐρωτικάς, διακοινώσεις ἔρωτος ἀσάτου καὶ χαμερποῦς, ψευδοῦς καὶ δολίου, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀνὰ ἓν χρῶμα λαμβάνοντος, ὡς ἄλλος χαμαιλέων!

Θὰ ἦτο μυριάκις προτιμότερον, μῆτερ, ἂν ἐλείπε καὶ ἡ ὀλεθρία αὕτη σπουδή, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἡμιμάθειά ἐστι! Θὰ ἦτο ἴσως ἡ σωτηρία τῆς κοινωνίας ἡμῶν, διότι οὐδὲν ἀκροσφαλέστερον τῆς ἡμιμαθείας! Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ μένοντι ἐν αὐτῇ! Ἐξομοιοῦται κάλλιστα πρὸς τὸν ναυτικὸν ἐκεῖνον, ὅστις θεωρῶν, ὅτι ὁ λιμὴν ἐν ᾧ εὑρίσκεται δὲν εἶνε καλὸς μηδ' ἀσφαλής, ἀφίνει αὐτὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μεταβῇ καὶ προσαρμισθῇ εἰς ἄλλον καλλίτερον καὶ ἀσφαλέστερον, καὶ ὅστις ἀντὶ νὰ φροντίσῃ νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, μένει ἀπερισκέπτως πάνυ ἐν τῷ μέσῳ ἀχανοῦς καὶ ἐπικινδύνου πελάγους, ἐκτεθειμένος εἰς ἅπαντας τοὺς ἀνέμους καὶ, ἐν τοιαύτῃ εὑρισκόμενος θέσει, καταλαμβάνεται ὑπὸ δεινῆς τρικυμίας, τὸν προσβάλλουσιν οἱ ἄνεμοι, τὸν προσβάλλουσι τὰ κύματα, κινδυνεύει νὰ καταποντισθῇ, καὶ ὅμως αὐτὸς οὔτε εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον νὰ φθάσῃ ἐμπορεῖ, μὴ ἔχων μήτε πυξίδα μήτε χάρτην μήτε ὁδηγόν, μήτε τὴν θέσιν τοῦ πολικοῦ ἀστέρος γνωρίζων, οὔτε κἂν εἰς τὸν λιμένα, ἐξ οὗ εἶχεν ἀναχωρήσει, νὰ ἐπιστρέψῃ δύναται! Ἐκὼν ἄκων λοιπὸν ἀφίεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων, ἅτινα ὠθοῦσιν αὐτὸν ἐμπρὸς, ὠθοῦσιν αὐτὸν ὀπίσω, μέχρις οὗ καταποντίσωσιν αὐτὸν ὁλοτελῶς ἢ τὸν ῥίψωσιν ἐπί τινος σκοπέλου ἢ ὑφάλου καὶ τὸν καταστρέψωσι διὰ παντός!

Ὁ ἀνθρώπινος βίος, μῆτερ, ἐστὶ πέλαγος ἀχανὲς καὶ τρικυμιῶδες, πλῆρες σκοπέλων καὶ ὑφάλων καὶ καταιγίδων! Ὁ τὸ κοινωνικὸν τοῦτο πέλαγος διαπλεύσων ὀφείλει νὰ ᾖ καλῶς κατηρτισμένος, ὡς ὁ ἄριστος ναυτικός! Ὁ δὲ καταρτισμὸς οὗτος

δι' οὐδενὸς ἄλλου μέσου κατορθοῦται, εἰμὴ διὰ τῆς σκοπίμου παιδείας καὶ τῆς σπουδαίας ἀνατροφῆς, αἵτινες κατὰ τὸν διάπλουν τοῦτον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἔσονται ἥτε πυξὶς καὶ ὁ χάρτης, ὅ τε ὁδηγὸς καὶ ὁ πολικὸς ἀστὴρ, καὶ δι' ὧν μόνων δύναται νὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ποθητὸν τῆς σωτηρίας λιμένα! Ἄλλως κοινωνικὸν ναυάγιον, κοινωνικὸν ναυάγιον!.....

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ἀκούεται κρότος ἐλαφροῦ βαδίσματος ἔξωθεν τῆς θύρας τοῦ δωματίου καὶ ἡ Ζηνοβία σιωπᾷ αἰφνιδίως. Ἦτο ἡ ὑπηρέτριά της.

Λάβετε, κυρία μου, τῇ λέγει περίλυπος, τὸ ἰατρικόν σας. Ἀφήσατέ το, παρακαλῶ, εἶπεν ἡ Ζηνοβία, καὶ τὸ παίρνω μετ' ὀλίγον.

Ἐξελθούσης τῆς ὑπηρετρίας, ἡ Ζηνοβία λέγει μετά τινος πικρίας: Ἀφοῦ οἱ γονεῖς μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου μὲ ἔφεραν εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, προσκαλοῦσιν ἤδη ἰατροὺς τοῦ Πέρα, πρὸς τίνα σκοπὸν ἀγνοῶ, οἵτινες μὲ βλάπτουσι μᾶλλον, παρὰ μὲ ὠφελοῦσι. Συγκαλοῦσιν ἰατρικὰ συμβούλια ἐπὶ ἰατρικῶν συμβουλίων, καὶ ὁ μὲν ἀποκαλεῖ τὸ νόσημά μου διαλείποντα πυρετόν, ὁ δὲ τυφοειδῆ πυρετόν, ὁ δὲ γαστρικὸν πυρετόν, οὐδεὶς ὅμως ἐρωτικὸν πυρετόν! Ἀκούω ἀπαθῶς τὰς γνώμας ἁπάντων· ἅμα δὲ ἐξέλθωσι τῆς θύρας τοῦ δωματίου μου, ρίπτω ὁτὲ μὲν εἰς τὸ πῦρ, ὁτὲ δὲ ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρον τὸν μέγαν ὄγκον τῶν ἀνωφελῶν ἰατρικῶν των. Ἄχ, μῆτερ! ἡ πυρὰ δὲν σβέννυται ἄλλως πως, εἰμὴ δι' ὕδατος! Πᾶν ἄλλο μέσον πρὸς κατάσβεσίν της ἀποβαίνει μάταιον καὶ γελοῖον!

Ἀλλ' ἐπιτρέψατέ μοι, μῆτερ, νὰ τελειώσω τὴν διήγησιν τῶν θλιβερῶν συμβάντων τῆς ἑσπέρας ἐκείνης, ἣν τελευταίαν ἑσπέραν τῆς εὐτυχίας μου ἀποκαλῶ· ἣν μετὰ στεναγμοῦ θέλω ἀναμιμνήσκεσθαι διὰ παντός, καὶ τὸ ἱστορικὸν τῆς ὁποίας ἐπιθυμεῖτε νὰ μάθητε.

Ἀφοῦ, λέγω, μὲ ἐξέβαλον τοῦ δωματίου μου κακῶς ἔχουσαν, ἀφοῦ καθήλωσαν τὴν θύραν καὶ τὴν ἐσφράγισαν, μὲ ἔρριψαν δὲ εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο, ὡς περ εἰς φυλακήν, ὁ πατήρ μου, ὡς κεραυνὸς ἀντηχῶν: ἰδοὺ τὸ δωμάτιόν σου! φωνάζει, φλεγόμενος ὑπὸ ὀργῆς, ἰδοὺ τὸ δωμάτιόν σου! Σοὶ ἀπαγορεύω νὰ ῥίψῃς τὸν πόδα σου ἔξωθεν τοῦ δωματίου τούτου! Μὴ μὲ φέρῃς εἰς θέσιν νὰ γίνω παιδοκτόνος! Μὴ μὲ φέρῃς εἰς θέσιν νὰ γίνω παιδοκτόνος!

Μὴ μᾶς φέρῃς εἰς θέσιν νὰ γίνωμεν ἀδελφοκτόνοι! Μὴ μᾶς φέρῃς εἰς θέσιν νὰ γίνωμεν ἀδελφοκτόνοι! φωνάζουσιν οἱ ἀδελφοί!

Θὰ τὴν ἐπιτηρῶμεν! Θὰ τὴν ἐπιτηρῶμεν! ἀνακράζουσιν αἱ ἀδελφαί.

Μόνη ἡ μήτηρ μου ἐσιώπα, καταγινομένη νὰ μὲ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωήν! Ἀλλ' ὁποίαν ζωήν! Ποίαν ζωὴν δύναται νὰ ἔχῃ ἐν δένδρον, ἀφ' οὗτινος ἀφήρεσαν τὰς ἀκτῖνας ἐκείνας, αἵτινες τὸ ἐζωογόνουν· τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο, τὸν ἀέρα ἐκεῖνον, ἅτινα τὸ ἐδρόσιζον, καὶ τοὺς ὀπούς ἐκείνους, οἵτινες τὸ ἔτρεφον· ἐνέβαλον δὲ πῦρ εἰς τὰς ῥίζας του; Οὐδεμίαν! Οὐδεμίαν!

Ἡ ζωή μου, μῆτερ, ἔκτοτε δὲν εἶνε, εἰμὴ ζωὴ δένδρου καιομένου! Ἔκτοτε εἰς τὰς φλέβας μου πῦρ ἀντὶ αἵματος ῥέει! Ἔκτοτε ἡφαίστειος καίει ἐν τῇ καρδίᾳ μου φλὸξ καὶ πύρινος λάβα ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ στόματός μου! Τὰ ῥεύματα τῶν δακρύων μου εἰς οὐδὲν μὲ ὠφελοῦσιν! Ἀντὶ νὰ σβέσωσιν, ἀναφλέγουσι μᾶλλον τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ μου πῦρ, ὡς ῥεύματα τῶν ἀνέμων ἀναφλέγουσι τὴν πυρκαϊάν! Ὦ! τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὸ φωσφορικὸν πῦρ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν θαλασσῶν τῶν τροπικῶν, ὅπερ οὐδὲν πρᾶγμα ἐν τῷ κόσμῳ δύναται νὰ σβέσῃ!

Ὦ μῆτερ! ἂν ἡ ἀθωότης τιμωρῆται τοσοῦτον βαρέως, πῶς τιμωρεῖται ἆρα γε ἡ κακία; Τί κακὸν ἔπραξα, μῆτερ, καὶ εἰμὶ ἀξία τοσούτων βασάνων ἐπὶ ἓν ἤδη ἔτος; Τί κακὸν ἔπραξα, μῆτερ, ὥστε καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ ἐπιπίπτουσι κατ' ἐμοῦ σχεδὸν ξιφήρεις; Διότι τὸν ἀγαπῶ; Καὶ μήπως ὁ ἔρως μου δὲν εἶνε ἁγνὸς καὶ καθαρὸς καὶ ἀθῶος, ὡς καὶ ἐγὼ αὐτή, ὡς καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος; Ναὶ, ὁ ἔρως μου εἶνε ἁγνὸς καὶ καθαρός, ἱερὸς καὶ θεῖος, καὶ διὰ τοῦτο ἐνέπνευσεν ἐν ἐμοὶ τὰ ὡραιότερα καὶ εὐγενέστερα τῶν αἰσθημάτων! Ἀλλ' ὄχι! δὲν εἶνε οὗτος ὁ λόγος τῆς κατ' ἐμοῦ ὀργῆς καὶ μανίας τῶν περὶ ἐμέ! Δὲν εἶνε οὗτος ὁ λόγος! Διότι ἄλλως οὐδέποτε ἤθελον τρέφει ἔρωτα πρὸς ἄνθρωπον, ἀπεναντίας τῆς θελήσεως τῶν γονέων μου, καίπερ ἔρωτα Πλατωνικόν, οὕτως εἰπεῖν! Ὁ κυριώτατος λόγος εἶνε ἡ θρησκεία, πλὴν οὐχὶ ἡ θρησκεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ θρησκεία τῶν ἀνθρώπων, δημιουργῶν τῆς Μακιαβελλίου πολιτικῆς « διαίρει καὶ βασίλευε, » τὸ ἀπαίσιον τοῦτο μεσότοιχον κατὰ πάσης ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἑνώσεως τῶν πλασμάτων τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, ὡς εἰ ὁ Χριστὸς εἶπε ποτὲ « οἱ ἐν τῷ ὀνόματί μου πιστεύοντες διαιρέθητε εἰς τέσσαρας μερίδας πολεμίας ἀλλήλαις, καὶ ἡ μὲν ἂς φέρῃ τὸ ὄνομα Ἕλλην, ἡ δὲ Ἀρμένιος, ἡ δὲ Καθολικός, ἡ δὲ Διαμαρτυρόμενος! Ὁποία πλάνη!

τῆς ἀμαθείας θυγάτηρ εἰδεχθὴς καὶ ἀποτρόπαιος! καὶ πόσον ἀληθὲς τὸ τοῦ Πλάτωνος » Ἀμαθία αὕτη ἡ ἐπονειδιστος, ἡ τοῦ οἴεσθαι εἰδέναι ἃ οὐκ οἶδε. — Ναί! ἡ κατ' ἐμοῦ ὀργὴ καὶ μανία τῶν περὶ ἐμὲ ἰδίως εἶνε ἡ θρησκεία τῶν ἀνθρώπων! Ἐγὼ εἶμαι Ἀρμενίς, ἐκεῖνος Ἕλλην· ἰδοὺ τὸ ἔγκλημα ἀμφοτέρων, καίπερ ἀμφοτέρων ἀθώων! Ἰδοὺ τὸ ἔγκλημα ἐκεῖνο, ὅπερ τοσαύτην ἀπήτει τιμωρίαν ἀπέναντι τῶν οἰκείων μου ἢ μᾶλλον τῆς ἀμαθείας αὐτῶν, ἀγνοούντων, ὅτι το Εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐστὶν ὁ κώδηξ ἡμῶν τε καὶ παντὸς Χριστιανοῦ, ἐγράφη εἰς γλῶσσαν Ἑλληνικήν, ὅτι οἱ πρῶτοι καὶ μέγιστοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐλειτούργησαν εἰς γλῶσσαν Ἑλληνικήν, καὶ ὅτι ἡ λειτουργία ἡμῶν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ ἀπομίμησις ἐκείνων, καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἶνε ἡ μήτηρ ἡμῶν, λειποτακτησάντων ποτὲ ἐν χρόνοις ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος ἀπὸ τῶν κόλπων αὐτῆς, τῇ πονηρᾷ εἰσηγήσει ἰδιοτελῶν ἀνθρώπων, καταχθονίων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες σὺν τοῖς ἄλλοις ἐγένοντο παραίτιοι νὰ ὁμιλῶμεν μέχρι σήμερον τὴν δύσηχον καὶ ἥκιστα ἐπιζηλωτὴν γλῶσσαν τοῦ Ἀραράτ, ἐνῷ ἄλλως ἠθέλομεν λαλεῖ καὶ ἡμεῖς νῦν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀλύμπου, τὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν, τὴν γλῶσσαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἥτις τοὺς πάντας ἐξημερόνησε! Διὰ νὰ μὴ περιορισθῶ δὲ μόνον εἰς λέξεις, ἃς ἀναφέρω ἱστορικὰ γεγονότα, ἅτινα, πιστεύω. οὐδόλως διαλανθάνουσι τὴν μνήμην ὑμῶν. Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία διεδόθη μὲν τὸ πρῶτον ἐν Ἀρμενίᾳ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, ἀλλ' ἐπαγιώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Τιριδάτου, κατ' εἰσήγησιν τῆς νοήμονος ἀδελφῆς του, ὅστις ἀφοῦ ἠλευθέρωσεν ἐκ τῆς φυλακῆς τὸν ἅγιον Γρηγόριον, προσπαθήσαντα νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον, προσεκάλεσεν Ἕλληνας ἱερεῖς, οἵτινες διέταξαν καὶ ἐκανόνισαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἔκτισαν ναοὺς καὶ μοναστήρια, συνέστησαν ἐπισκοπὰς καὶ διέδοσαν τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καθ' ὅλην τὴν Ἀρμενίαν, ἐν ᾗ λαμπρὰ λαμπροῦ μέλλοντος ἐφαίνετο ὑποφώσκουσα ἠώς, διότι ἡ Ἀρμενικὴ φιλολογία δὲν ἄρχεται εἰμὴ ἀπὸ τῆς Τετάρτης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ εἰσαγωγῆς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη ταχέως ἐν τῷ τόπῳ μετὰ τοῦ νέου θρησκεύματος, καὶ ἡ σπουδὴ αὐτῆς κατέστη προσφιλὴς καὶ οὐσιώδης παρ' ἅπασι, καθόσον διὰ τῆς γλώσσης ταύτης ἀπέκτων ἰδέας ὑψηλάς, ἃς πρότερον δὲν εἶχον, ἐνεπνέοντο αἰσθήματα ἐξαίσια, ἅτινα ἄλλοτε ἠγνόουν. Ἡ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς τῆς μαγίσσης ταύτης τῶν γλωσσῶν, κατὰ τὸν ἀδαμάντινον Κο-

ραῆν, ἀνέδειξε τόν τε Μωϋσῆν Χορηνόν, τὸν Ἐλυσσαῖον, τὸν Λάζαρον Παρβέτζην, τὸν Θωμᾶν Ἀρτζορσύνην, τὸν Ἐπίσκοπον Ἰωάννην Μαμιγονκάν, τὸν Ἀνανίαν Σιραγούζην, τὸν Πατριάρχην Ἰωάννην τὸν Καθολικόν, τὸν ἐπικληθέντα Ἱμαρδᾶ (σοφόν,) τὸν Ματθαῖον καὶ Γρηγόριον Ἔρεζ, τὸν Σαμουὴλ Ἀνέζην, τὸν Κάρτανον Βαιαγάν, τὸν Σαμπᾶν, τὸν ἄριστον τῶν ποιητῶν ἡμῶν Νερσῆν Κλαϊέτζην καὶ τόσους ἄλλους σοφούς, οἵτινες ἐκπαιδευθέντες ἐν Ἐδέσσῃ, Ἀντιοχείᾳ, Ἀλεξανδρείᾳ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀθήναις, ἠκολούθησαν πιστῶς τὰ ἴχνη τῶν διδασκάλων αὐτῶν, μετ' ἐθνικοῦ δὲ ζήλου καὶ ἀξιεπαίνως πάνυ ἀνέλαβον τὴν εὐγενῆ ἀποστολὴν τοῦ νὰ διοχετεύσωσι καὶ εἰς τὴν διψαλέαν αὐτῶν πατρίδα τὰ διαυγῆ καὶ ζωογόνα νάματα τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, ἥτις προώρισται, φαίνεται, νὰ ἐξευγενίζῃ τοὺς βαρβάρους, νὰ ἐκπολιτίζῃ τοὺς μὴ πεπολιτισμένους, ἐν ὀλίγοις, νὰ ἀναπλάττῃ καὶ μορφόνῃ τοὺς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Πλάστου. Πλῆθος ὅθεν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων μετέφρασαν εἰς τὴν Ἀρμενικήν, ἐξ ὧν πολλὰ μέχρι σήμερον σώζονται, ὡς δὲν ἀγνοεῖτε, ἀλλὰ καὶ πάμπολλα ἀπωλέσθησαν δυστυχῶς! ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ταῖς λεηλασίαις, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν ἅπαντα τὰ μέρη ἐκεῖνα!— Καὶ τί κακὸν δὲν ἀπέρρευσε καὶ δὲν ἀπορρέει ἐκ τοῦ πολέμου!— Τὸ ὕφος τῆς Ἀρμενικῆς γλώσσης λοιπὸν (ἐννοῶ τῆς ἀρχαίας) ἐφαίνετο ὡς ἀπαύγασμα τοῦ ὕφους τῆς Ἑλληνικῆς, ἡ δὲ Ἀρμενικὴ φιλολογία ἤρξατο λαμβάνουσα ἔντιμον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀνατολῆς, τὸ δὲ ἔθνος συνεβάδιζε μετ' αὐτῆς, ὅτε ὁ μαῦρος δαίμων, φθονῶν πᾶσαν ἀνθρώπινον εὐδαιμονίαν, προσέτρεξεν εἰς τὸ σύνηθες αὐτῷ μέσον.— Ἐπέφερε τὴν διαίρεσιν μεταξὺ τῆς Ἀρμενικῆς καὶ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν Εὐτυχειανῶν ἀφ' ἑνός, ἴδια συμφέροντα ἐπιδιωκόντων, καὶ τῶν Περσῶν ἀφ' ἑτέρου, οἵτινες πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον μετεχειρίσθησαν, ὅπως ἐνσπείρωσι θρησκευτικὸν μῖσος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κυριαρχίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν τελευταίων! Εἰς τοὺς ἰδιοτελεῖς Πέρσας προσθετέοι καὶ οἱ οὐχ ἧττον ἰδιοτελεῖς Πατριάρχαι τῶν Ἀρμενίων, ὁ καθολικός, λέγω, Μωϋσῆς ὁ Β'., ὁ Σαμουήλ, ὁ Μουσές, ὁ Σὰγ Β'., Χριστοφόρος ὁ Β'., Γεβὼν ἢ Λεόντιος, Ἰωάννης ὁ Β'. καὶ Νερσῆς ὁ Β'. ὅστις, πατριαρχεύσας ἀπὸ τοῦ 524—533, ἐπλήρωσε τὴν Ἀρμενικὴν Ἐκκλησίαν καινοτομιῶν, ὅπως ἐπὶ μᾶλλον ἀναρριπίσῃ τὸ ὑποκαῖον πῦρ τῆς διχονοίας καὶ εὐαρεστήσῃ ἑπομένως εἰς τοὺς Πέρσας, χάριν ἰδιοτελῶν, ἐννοεῖται,

σκοπῶν! Οἱ εὖ φρονοῦτες ἐνόησαν ἐγκαίρως τὰς πλεκτάνας, ὡς οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἀρμενικῆς Ἐπαρχίας Δαρῶν λ. χ., καὶ προεφυλάχθησαν, διορίσαντες ἰδιαίτερον Πατριάρχην αὐτῶν, τὸν Ἰωάννην Γ'. Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος! τὸ κακὸν ἐγένετο! ἡ διαίρεσις τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἐπῆλθε! τὸ καίριον τραῦμα ἐπηνέχθη εἰς τὰ στήθη τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ ἔκτοτε χαίνουσα διατηρεῖται ἡ πληγή, ἣν εἴθε! εἴθε! διὰ τῆς ἑνώσεως νὰ ἐπουλώσῃ τέλος πάντων ὁ ΙΘ'. αἰών, ὅνπερ αἰῶνα τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἀποκαλοῦμεν, αἰῶνα τῆς ἀδελφοποιήσεως προσαγορεύομεν, ἀφοῦ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐπουλώσωσιν αὐτὴν ἐντελῶς αἱ εὐγενεῖς καὶ ἀξιέπαινοι προσπάθειαι τοσούτων μεγάλων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν, τοῦ καθολικοῦ Ἔσδρα, λέγω, τοῦ Καθολικοῦ Ἰωάννου τοῦ Δ'. τοῦ ἐπικαλουμένου σοφοῦ, τοῦ Καθολικοῦ Βαγάν, Γρηγορίου τοῦ Β'., τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου τοῦ Γ'., τοῦ ἐπονομαζομένου Βαγλαβούνου, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Νερσῆ τοῦ Δ'., Γρηγορίου τοῦ Δ'. τοῦ ἐπικαλουμένου Κλαϊέτζου καὶ Γρηγορίου τοῦ Ζ'. τοῦ Ἀναζέρτζη!— Ὡς ζῶσα ἀπόδειξις τῶν προσπαθειῶν τούτων καὶ ὡς ἀθάνατον μνημεῖον χρησιμεύουσι σήμερον καὶ θέλουσι χρησιμεύσει διὰ παντὸς οἱ Χαϊχορούμοι (Ἀρμενο-Γραικοί)! Εἴθε λέγω, νὰ ἑνωθῶμεν καὶ πάλιν μετὰ τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ὀρθοδοξίας, ἥτις ἐστὶν ἡ κοίτη τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἐξ ἧς πᾶσα Χριστιανικὴ Ἐκκλησία παρεκκλίνουσα παρεκκλίνει εἰς ἄβυσσον ἀτοπημάτων, ὡς ὁ χείμαρρος ὁ παρεκκλίνων τῆς φυσικῆς αὐτοῦ κοίτης, καὶ ἥτις εἶνε ἑτοίμη ἀναμφιβόλως νὰ μᾶς δεχθῇ ἀνοικταῖς ἀγκάλαις, καθὸ τέκνα αὐτῆς γνήσια καὶ προσφιλῆ, καθ' ὅσον ἡ μήτηρ οὐδέποτε ἔκλεισε τὰς ἑαυτῆς ἀγκάλας πρὸς θυγατέρα ἢ θυγατέρας ἀποπλανηθείσας! Εἴθε δὲ νὰ συνενωθῶσι καὶ αἱ λοιπαὶ δύω Χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι, ἡ Καθολικὴ λέγω καὶ ἡ Προτεσταντική, καὶ οὕτως ἀποτελέσωσι μίαν καὶ μόνην Χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ὡς εἷς μόνος ὑπάρχει Χριστὸς καὶ οὐχὶ τέσσαρες, ὡς ἓν μόνον ὑπάρχει Εὐαγγέλιον καὶ οὐχὶ τέσσαρα, ὡς, τέλος, μία μόνη ὑπῆρχε Χριστιανικὴ ἐκκλησία, ὅτε ἐσυστήθη ὁ Χριστιανισμός, καὶ οὐχὶ τέσσαρες. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖται εἰμὴ προσέγγισις. Ἡ προσέγγισις θέλει ἑνώσει τὰς τέσσαρας ταύτας Χριστιανικὰς ἐκκλησίας εἰς μίαν μόνην, ὡς τέσσαρας σταγόνας ὕδατος διαυγοῦς, ἡ δὲ ἕνωσις αὕτη θέλει ἐπιφέρει τὴν δόξαν καὶ εὔκλειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς πᾶσα ἕνωσις κεχωρισμένων μερῶν!

Ναί! μῆτερ! ἡ μῆνις καὶ λύσσα τῶν περὶ ἐμὲ εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς θρησκείας τῶν ἀνθρώπων, ἤτοι τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἣν ἄνθρωποι ἐδημιούργησαν, ὅπως ὑπηρετήσωσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν, τὰ μαῦρα καὶ ποταπὰ αὐτῶν συμφέροντα! Μὲ τιμωροῦσιν ὅσον ἔνεστι σκληρῶς, καίπερ ἀθῶαν οὖσαν, θέλοντες νὰ μὲ φωτίσωσιν αὐτοί, οἱ ἐν τῷ σκότει διατελοῦντες! θέλοντες νὰ μὲ ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν εὐθεῖαν, αὐτοὶ οἱ ἐς ἀεὶ ἀποπλανηθέντες! θέλοντες νὰ διαιρέσωσι τὸν Χριστόν, αὐτὸν τὸν Θεόν, εἰς τέσσαρα τεμάχη, αὐτοὶ οἱ ἐν τῷ ὀνόματι ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ ζῶντες! Ὦ ἀμάθεια! Νηρηΐς κακόμορφος, ἐπαχθὴς καὶ ἐπάρατος! Ὦ ἀμάθεια! μεσότοιχον ἀπαίσιον κατὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας. Ὦ ἀμάθεια! δύναμις καταστρεπτικὴ καὶ καταχθόνιος, ἡ φοβερὰ σκαπάνη κατὰ τῶν θεμέθλων τῶν κοινωνιῶν! Ὦ ἀμάθεια! τὰ πάντα διαστρέφουσα, τὰ πάντα παραμορφόνουσα, ὡς τεθραυσμένον κάτοπτρον, ὡς καὶ τὴν θεότητα αὐτήν! ὦ ἀμάθεια! ἐφιάλτης δεινὸς καὶ ἀκατονόμαστος, πᾶν ἀνθρώπινον αἴσθημα καταπνίγων! ὦ ἀμάθεια! πηγὴ δακρύων καὶ συμφορῶν, ἡ ἐξ ὄφεων μάστιξ τῶν Ἐρινύων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ἀνθρωπότητος! ὦ ἀμάθεια! χεὶρ ἀριμάνειος, χεὶρ σατανική, τὴν κακίαν βραβεύουσα, τὴν ἀρετὴν τιμωροῦσα καὶ τὴν ἀθωότητα καταδιώκουσα! ὦ ἀμάθεια! ὁποῖαι αἱ πλάναι σου, ὁποῖα τὰ ἀποτελέσματά σου, ὁπόσα τὰ θύματά σου! μυριάδες μυριάδων καὶ ἑκατομμύρια ἑκατομμυρίων, καθ' ὅσον κατὰ Πλάτωνα «Ἡ ἄγνοια τῶν κακῶν αἰτία καὶ ἡ ἐπονειδιστος ἀμαθία, καὶ ὅταν ᾖ περὶ τὰ μέγιστα, τότε κακουργοτάτη καὶ αἰσχίστη» Ναί! μυριάδες μυριάδων καὶ ἑκατομμύρια ἑκατομμυρίων τὰ θύματά σου, ἐν οἷς κἀγὼ καὶ ὁ προσφιλής μου Τέρπανδρος!!

— Ἡσύχει, θύγατερ, τῇ εἶπον, μετὰ συγκινήσεως, ἰδοῦσα αὐτὴν καὶ πάλιν καλυφθεῖσαν ὑπὸ μαύρης νεφέλης μαύρων ἰδεῶν, καὶ πάλιν κλαίουσαν, καὶ πάλιν ὀδυρομένην, καὶ πάλιν σπαρατομένην, ὥσπερ ἰχθὺς ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ριφθείς· ἡσύχει, θυγάτερ· καὶ ἂν ἡ ἀμάθεια— ἐξ ἧς, κατὰ Πλάτωνα, πάντα κακὰ πᾶσιν ἐρρίζωται καὶ βλαστάνει, καὶ εἰς ὕστερον ἀποτελεῖ καρπὸν τοῖς γεννήσασι πικρότατον — καθὸ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀριμάνους ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα ἐπὶ τὸ Περσικώτερον εἴπω, βραβεύει τὴν κακίαν καὶ τιμωρεῖ τὴν ἀρετήν, καταδιώκει δὲ τὴν ἀθωότητα, ὁ Θεὸς ὅμως ἀείποτε ἀνταμοίβει αὐτάς, τιμωρῶν τὴν κακίαν.

Ἂν τοῦτο ἦνε ἀληθές, φιλτάτη μου μῆτερ, ἀνέκραζεν ἡ Ζηνοβία, εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἀθωότητός μου ταύτης, τῆς ἀγνότητός μου καὶ τῆς πίστεώς μου ἓν μόνον ζητῶ ἀπὸ τὸν Θεόν· νὰ μοὶ χορηγήσῃ τὰ μέσα, ὥστε πρὶν ἢ κλείσωσι διὰ παντὸς τὰ ἡμίκλειστα

ἤδη ὄμματά μου, νὰ τὸν ἴδω μίαν φορὰν ἀκόμη, ἤτις φεῦ! ἔσεται καὶ ἡ τελευταία! Νὰ τῷ εἴπω δὲ δύο λέξεις, λέξεις ἀθώας καρδίας ἀθώας, — ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς προώρισε μὲν ἵνα ἑνωθῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἡ ἐμὴ ἀγνότης μετὰ τῆς ἀγνότητος ἐκείνου, ἀλλὰ τὸ θρήσκευμα τῶν ἀνθρώπων παρεμβάλλει προσκόμματα— πρὶν ἢ κλείσωσι διὰ παντὸς τὰ ἡμίκλεισα ἤδη χείλη μου, πρὶν ἢ τὰ σφραγίσῃ διὰ παντὸς ὁ ἀπαίσιος τοῦ θανάτου κέραμος! Ὤ! μετὰ τῶν λέξεων τούτων, φιλτάτη μου μῆτερ, μετὰ τῶν λέξεων τούτων μοὶ φαίνεται, ὅτι θὰ ἐξέλθῃ καὶ ἡ ἐν τῇ καρδίᾳ μου φλόξ, ἂν πρὸ τῶν λέξεων τούτων δὲν ἐξέλθῃ ἡ ψυχή μου, ὡς ἐκ τῆς προβλεπομένης ὑπερβολικῆς διαχύσεως τῆς καρδίας μου, ἣν θέλει μοὶ παρέξει ἡ παρ' ἐμοὶ παρουσία αὐτοῦ, ἡ τοσοῦτον μυριοπόθητος, ὅσον καὶ ἀκροσφαλής! Οἴμοι! μῆτερ, ἀποθνήσκω ἂν δὲν τὸν ἴδω, καὶ ἂν τὸν ἴδω ἀποθνήσκω!

Ὁ πόθος οὗτος τῆς Ζηνοβίας, σᾶς ἐξομολογοῦμαι Τέρπανδρε, μὲ διετάραξε βαθέως, διότι γνωρίζω τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος, ἢ τοὐλάχιστον τὰς συνεπείας, ἃς συνεπάγεται. Καὶ ὅμως ὤφειλον νὰ μὴ ὑποδείξω τὸ παραμικρόν, φοβουμένη μήπως ἐπὶ μᾶλλον διαταραχθῇ. Ἀλλ' ἐκείνη, ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ προσώπου μου, φαίνεται, ἐννοήσασα τί ἐσκεπτόμην, γνωρίζω, μῆτερ, μοὶ λέγει μετά τινος πικρίας, πόσον ἡ παράκλησίς μου εἶνε ἀκατόρθωτος καὶ ἐπομένως πόσον ὑβριστικὴ ἀπέναντι τοῦ Πλάστου μου! Τὸ γνωρίζω, καὶ ὅμως τὸ εὔχομαι, ἀπὸ καρδίας, τὸ εὔχομαι, ἀεννάως τὸ εὔχομαι! ὦ Θεέ! παντοδύναμε Θεέ! Μὴ ὀργίζεσαι κατ' ἐμοῦ, τοῦ ὡς ἐκ τῆς θλίψεως καὶ τῆς ἀπελπισίας σεσαλευμένου τούτου πλάσματός σου. Μὴ ὀργίζεσαι, ἂν σοὶ ζητῶ πράγματα ἀδύνατα! Ὅταν ἡ λύπη διαταράξῃ ἅπαξ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, θολοῦται καὶ οὐδὲν πλέον, οὐδὲν δύναται νὰ διακρίνῃ καθαρῶς! Οὐδὲν πλέον νὰ εἴπῃ λογικῶς! Οἱ λόγοι του εἰσὶν ἄλογοι, ἀσυνάρτητοι, ἀναρμόνιοι, ἀκατάληπτοι, ὡς οἱ φθόγγοι τεθραυσμένης λύρας!

Ὅταν ἡ Ζηνοβία ἔλεγε ταῦτα πρός με, ἡ οἰκτρὰ κατάστασις αὐτῆς, κατ' οὐδὲν διέφερε τῆς ἰδικῆς σου, Τέρπανδρε, ἣν σοὶ παρήγαγεν ἤδη ἡ διήγησις αὕτη. Καὶ ἐκείνη, τέκνον, οὕτως ἐθρήνει! Καὶ ἐκείνη, τέκνον, οὕτως ἐσπάραττε! Καὶ ἐπὶ τοῦ ὠχροῦ καὶ μεμαραμένου προσώπου αὐτῆς ἔβλεπον ἐζωγραφισμένον τὸν θάνατον αὐτόν, ὃν βλέπω ἤδη ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ σου! Ἀλλὰ παρηγορήσου, τέκνον, καὶ ὁ Θεὸς οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τὰ πλάσματά του!

Θεωρήσασα ὡς βέβαιον τὸν τῆς Ζηνοβίας ὄλεθρον, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα, ὤφειλον νὰ ὑποχωρήσω εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἡ κατάστασις αὐτῆς δὲν ἐπιδέχεται μήτε συμβουλήν, μήτε παρατήρησιν, μήτε ἀναβολήν. Ἡ καρδία αὐτῆς εἶνε πῦρ καῖον, ἀπαιτοῦσα ὕδωρ καὶ οὐχὶ ἔλαιον. Προβλέπω πολὺ καλὰ ὅτι, ἂν ποτὲ ἀνακαλυφθῶ ὅτι ἤμην καὶ ἐγὼ ἐν γνώσει τοῦ πράγματος, οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ θὰ δυνηθῇ νὰ μὲ λυτρώσῃ ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ ἰσχυροῦ πατρός της καὶ τοῦ ἰσχυροτέρου μνηστῆρος της, καίπερ αὐτοκλήτου. Καὶ ὅμως ἐπροτίμησα νὰ ὑποκύψω μᾶλλον ἐγὼ εἰς τὴν τύχην μου, παρὰ νὰ ἀφήσω νὰ χαθῇ ἡ ὡραιοτέρα καὶ εὐγενεστέρα ψυχὴ ἐν τῷ κόσμῳ! Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ἔλεγον καθ' ἑαυτήν, ὁ Θεὸς ὁ ἅγνος, ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς, θέλει μὲ προστατεύσει, διότι καλὸν προτίθεμαι νὰ πράξω καὶ οὐχὶ κακόν. Ἡ ἰδέα αὕτη μοὶ ἐνέπνευσε καὶ θάρρος καὶ τόλμην, καὶ μετὰ θάρρους καὶ τόλμης τῇ εἶπον « Ἡσύχει, θυγάτερ, καὶ ἰδοὺ ὁ Θεὸς δι' ἐμοῦ θέλει σοὶ χορηγήσει τὰ μέσα τοῦ νὰ τὸν ἴδῃς καὶ τὸν λαλήσῃς. Ἔλπιζε μετὰ θάρρους, προσφιλής μου Ζηνοβία! . . . . . — Ἡ μεγάλη μου ἀπελπισία, ἀπήντησεν ἡ Ζηνοβία, μετά τινος ψυχροῦ μειδιάματος, ἡ μεγάλη μου ἀπελπισία ἐγέννησεν ἐν τῇ καρδίᾳ μου μικράν τινα ἐλπίδα τοῦ ὅτι ἤθελον τὸν ἰδεῖ, ἤθελον τὸν λαλήσει καὶ ἤθελον παραδώσει τὸ πνεῦμά μου εἰς τὰ χείλη του! Ἡ μικρὰ μὲν ἀλλὰ φωτεινὴ ἐκείνη ἐλπίς, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐφαίνετό μοι, ἐν τῇ μαύρῃ μου ἀπελπισίᾳ, ὥσπερ λευκὸν ἱστίον μαύρου σκάφους ἐν μαύρῳ πελάγει, ἐν μαύρῳ ὁρίζοντι καὶ ὑπὸ μαῦρον οὐρανὸν δεινῶς κλυδωνιζομένου! Ἀλλ' ἐπέπρωτο φεῦ! νὰ χάσω καὶ τὴν ἐλπίδα μου ταύτην, ἥτις ἦν ἡ τελευταία, ὡς ἔχασα καὶ τόσας ἄλλας, ἐκπνευσάσας ἀλληλοδιαδόχως, ὡς ἐκπνέουσι τὰ κύματα ἐν ταῖς ἀκταῖς!—Ἐγρηγορότων ἐνύπνια αἱ ἐλπίδες· λέγει ὁ Πίνδαρος, καὶ δὲν ἔχει ἄδικον! Εἰς μάτην περιπλανῶ τὰ ἀγωνιῶντα βλέμματά μου πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐφάνη, ἀναζητοῦσα αὐτήν! Ἀντὶ ἱστίων ἐλπίδος, μόνον ἀφρόεντα κύματα ἀπελπισίας βλέπω ἡ δυστυχής! Ἐναυάγησεν! ἐναυάγησεν! Καὶ ὅμως τὰ βλέμματά μου τὸ μέρος ἐκεῖνο ἀκολουθοῦσι πάντοτε, καίπερ μηδὲν ἐλπίζω νὰ ἀνακαλύψω! —Ὄχι, θύγατερ, τῇ εἶπον μετὰ συγκινήσεως, ὄχι, θύγατερ, ἡ ἐλπὶς ἐκείνη δὲν ἐναυάγησεν, ἀλλ' ἐκαλύπτετο ὑπὸ πυκνῆς νεφέλης, καὶ ἀποκαθίστατο ἀόρατος ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σου. Ἰδού, ἰδού σήμερον γλυκεῖα πνοὴ τερπνοῦ ζεφύρου διασκεδάζει τὴν νεφέλην ἐκείνην, καὶ ἡ ἐλπὶς παρίσταται καὶ πάλιν, ἀλλ' οὐχὶ πλέον εἰς ὁρίζοντα μεμακρυσμένον ὡς ἄλλοτε, ἀλλὰ πλησίον, παρὰ σοὶ

αὐτῆ· εἶμαι ἐγώ. Θάρρει, θύγατερ, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἴδῃς τὸν Τέρπανδρον καὶ θὰ τὸν λαλήσῃς. Δὲν θέλεις δὲ παραδώσει τὸ πνεῦμά σου εἰς τὰ χείλη του, ἀλλὰ θέλεις λάβει ἀπὸ τὰ χείλη του τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ ὅτι καὶ αὐτὸς εἰλικρινῶς σὲ ἀγαπᾷ καὶ ἐνθέρμως σὲ λατρεύει.

— Ὦ! μῆτερ! μῆτερ! ἀνέκραξεν ἡ Ζηνοβία. Τοιαύτης διαβεβαιώσεως ἀνάγκην δὲν ἔχω ἐγώ! Πρὸ ἐτῶν ἤδη γνωρίζω τὸ πρὸς ἐμὲ αἴσθημά του! Καὶ τί ἄλλο μὲ κρατεῖ μέχρι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ, ἀπέναντι τοσούτων δεινοπαθημάτων, ὡς καὶ τῆς στερήσεώς του αὐτῆς, ἀπέναντι τοῦ φρικαλέου φαντάσματος τῶν θρησκευμάτων τῶν ἀνθρώπων, εἰμὴ ἡ πεποίθησίς μου αὐτή; Ὁ κάλαμος τρέμει κυρτωμένος ὑπὸ ἀνέμων προσβαλλόμενος καὶ ὅμως κρατεῖται. Τί ἄλλο τὸν κρατεῖ εἰμὴ ἡ ρίζα του; Καὶ ἐγὼ τρέμω κυρτωμένη, ὑπὸ τὸ ἄχθος τῶν δεινῶν μου, ὑπὸ θλίψεων κατατηκομένη, καὶ ὅμως κρατοῦμαι! Τί ἄλλο με κρατεῖ εἰμὴ ἡ πεποίθησίς μου τοῦ ὅτι καὶ αὐτὸς μὲ ἀγαπᾷ, πεποίθησις, ἥτις ἐστὶν ἡ βάσις τῆς σημερινῆς ὑπάρξεως μου; Ἀφαίρεσον τὴν ρίζαν ἀπὸ τὸν κάλαμον, καὶ εὐθὺς θὰ τὸν ἴδῃς πίπτοντα διὰ παντός. Ἀφαίρεσον καὶ ἀπὸ ἐμοῦ τὴν πεποίθησίν μου ταύτην, καὶ εὐθὺς θὰ μὲ ἴδῃς πίπτουσαν διὰ παντός. Ἡ ἐλπὶς λοιπὸν τοῦ νὰ τὸν ἴδω μ' ἐλλείπει, καὶ οὐχὶ ἡ πεποίθησις τοῦ ὅτι μὲ ἀγαπᾷ.

— Ἔχε λοιπὸν καὶ τὴν ἐλπίδα ταύτην, τῇ εἶπον καὶ πάλιν μετὰ θάρρους, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἴδῃς τὸν Τέρπανδρον.

— Καὶ πῶς εἶνε δυνατόν, φιλτάτη μου μῆτερ, νὰ τὸν ἴδω, ἀνέκραξεν αὕτη ἐκτὸς ἑαυτῆς, καὶ εὐθὺς μειδίαμα ἀσθενὲς μὲν ἀλλὰ γλυκὺ περιεχύθη ἐπὶ τῶν τέως μεμαραμένων χειλέων της· πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ τὸν ἴδω; ὦ! ἡ διαβεβαίωσίς σου αὕτη μὲ γαλβανίζει, ἀλλὰ δὲν μὲ ζωογονεῖ!

Τώρα ὅπου μοὶ ἐξηγήθης, τῇ εἶπον, τώρα ὅπου ἐπληροφορήθην ὅτι ὁ ἔρως σου εἶνε ἀθῶος, ἀθῶων δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός σου καὶ τίμιον καὶ σεμνόν, αἴσιον ὑποσχόμενον μέλλον, δὲν θὰ βραδύνω νὰ εὕρω μέσον τι, διὰ νὰ τὸν ἴδῃς. Ἂν σήμερον ἢ αὔριον δὲν τὸν τύχω καθ' ὁδόν, θὰ λάβω τὴν τόλμην νὰ μεταβῶ παρ' αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ των, ὅπως συνεννοηθῶ. Ἀρκεῖ μόνον νὰ τὸν τύχω, καὶ μάλιστα εἰς τὸ δωμάτιόν του. Ἡ παρουσία μου βεβαίως θὰ τὸν ζωογονήσῃ, ἀφοῦ μάθῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς μου, καὶ πόθεν εἰμὶ ἀπεσταλμένη. Θὰ σκεφθῶ ὁποίαν τινὰ πρόφασιν θὰ εὕρω. Εἴθε δὲ νὰ τὸν τύχω εἰς τὸ δωμάτιόν του!

— Ἐκεῖνος, εἶπεν ἡ Ζηνοβία μετά τινος μειδιάματος, γλυκεῖαν ἀνάμνησιν ἐμφαίνοντος, ἐκεῖνος, ἀφ' ὅτου τοὐλάχιστον συνεδέθη ἠθικῶς μετ' ἐμοῦ, δὲν ἐξήρχετο, εἰμὴ σπανιώτατα μετά τινος θείου του ἐκ πατρός. Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἔγραφεν, ἐκτὸς μιᾶς ὥρας, μεταβαίνων παρὰ τῷ διδασκάλῳ του τῆς Ἀρμενικῆς· μέχρι τοῦ μεσονυκτίου ἐμελέτα καὶ ἀπὸ τὸ μεσονύκτιον μέχρι πρωΐας ἵστατο ἀπέναντί μου εἰς τὸ παράθυρον.

— Λοιπὸν πότε ἐκοιμᾶτο; τὴν ἠρώτησα μειδιῶσα.

— Ὅταν καὶ ἐγώ, ἀπήντησεν ἐκείνη, ἐπίσης μειδιῶσα, δηλ' ποτέ.

— Καὶ πῶς ἐζῆτε;

— Διὰ τοῦ ἔρωτος.

Δὲν γνωρίζω ὅμως σήμερον, ἐπανέλαβεν αὕτη μετά τινα σιωπὴν καὶ μετά τινος ταραχῆς, δὲν γνωρίζω σήμερον, ὅτε μὲ θεωρεῖ ἴσως ὡς φίλην ἄφιλον, ὡς ἄπιστον, ἂν ἤλλαξε σύστημα καί, λησμονήσας ἐμέ, παρεδόθη εἰς τὴν λατρείαν ἄλλης τινός, εὐτυχεστέρας ἐμοῦ, παρ' ἣ καὶ μεταβαίνει ἀνὰ πᾶσαν ὥραν, ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν! Ναί! ἠράσθη ἄλλης! ἠράσθη ἄλλης! Καὶ ἡ τρισευδαίμων αὕτη γυνὴ εἶνε, δὲν ἀμφιβάλλω, ἡ κυρία Τακουΐτζα, ἡ θυγάτηρ τοῦ διδασκάλου του, ἥτις πρὸ ἐτῶν ἤδη ἐνθέρμως τὸν ἀγαπᾷ, καίπερ μέχρι πρὸ μικροῦ τοὐλάχιστον, μηδόλως ἀντηγαπᾶτο!

Ποσάκις δὲν εἶδον αὐτὴν προσηλωμένον ἔχουσαν ἐπ' αὐτοῦ περιπαθέστατον βλέμμα! Ποσάκις δὲν εἶδον αὐτὴν λάβαν πύρινον ἐκπέρπουσαν ἐκ τῆς ρινὸς αὐτῆς, ὅταν τὸν ἔβλεπε πρός με βλέμματα ἀτενίζοντα! Ποσάκις δὲν εἶδον αὐτὴν ρίπτουσαν κατ' ἐμοῦ κεραυνοβόλον βλέμμα ζηλοτυπίας, τρόμον ἐνσπεῖρόν μοι! Τὰ βλέμματα τοῦ Τερπάνδρου ἀείποτε κατ' ἐμοῦ ἐξετόξευον τὰ βέλη αὐτῶν, καὶ ὅμως ἀείποτε ἐκείνη ἐλάμβανεν ἐν τῇ καρδίᾳ της τὴν πληγήν, ἧς τὸ ἄλγος ἐζωγραφίζετο ἐπὶ τοῦ προσώπου της, καὶ ἣν ὅμως ἀνταπέδιδε πάλιν ἐμοί, διὰ τῶν φρικαλέων βλεμμάτων τῆς ζηλοτυπίας της! Μηδέποτε ὁ Τέρπανδρος ἠξίωσεν αὐτὴν βλέμματος τοιούτου, οἷον ἐκείνη ἀπήτει. Ἀλλὰ σήμερον; — Ὦ! σήμερον τὰ πάντα μετεβλήθησαν ἴσως! Τὰ πάντα μετεβλήθησαν ἴσως! Τίς οἶδεν ἂν ὁ πρὸς ἐμὲ ἔρως του δὲν ἦτο κατπνὸς καὶ διελύθη, δὲν ἦτο ἀὴρ καὶ διεσκορπίσθη! Τίς οἶδεν ἂν δὲν κατώρθωσε τέλος νὰ τὸν παρασύρῃ ἐκείνη εἰς τὰς δολίους πλεκτάνας της! Ἢ τίς οἶδεν ἂν ἀνασύρας ἀπ' ἐμοῦ τὴν καρδίαν του δὲν παρέδωκεν αὐτὴν ἐκείνῃ ἢ ἄλλῃ τινι, ὅπως μὲ ἐκδικηθῇ, θεωρῶν με ὡς ἄπιστον, ὡς δολίαν ἢ ὡς παλίμβουλον. Τὸ δὲ

χείριστον πάντων, τίς οἶδεν ἂν καὶ αὐτὸς ὁ ἔρως, τὸν ὁποῖον μοὶ ἐδείκνυέ ποτε, δὲν ἦτο προσπεποιημένος, καὶ ἂν πράγματι δὲν ἠγάπα ἐκείνην, καὶ οὐχὶ ἐμέ! "Ω! μήπως σεμνυνομένη τρόπον τινὰ ἡ κυρία Τακουΐτζα δὲν ἔλεγε πρό τινος πρὸς τὴν κυρίαν Χοροψυμᾶν « Οἰκτείρω τὴν Ζηνοβίαν, εἰλικρινῶς τὴν οἰκτείρω! Ἔφθειρε τὴν ὑγείαν της, ἔφθειρε τὴν ζωήν της, ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τῶν γονέων της καὶ τῶν ἀδελφῶν της, καὶ ὅλα ταῦτα διατί; διότι ἐσχημάτισε τὴν ἐσφαλμένην ἰδέαν τοῦ ὅτι ἀνταγαπᾶται ὑπὸ τοῦ Τερπάνδρου, ὅστις μηδὲν ἄλλο πράττει εἰμὴ νὰ τὴν ἐξαπατᾷ διὰ προσπεποιημένου ἔρωτος! καὶ ἂν μὲν ἡ Ζηνοβία ἦτο ἀλλή τις παρ' ὅ,τι εἶνε, θὰ ἦτο ἴσως συγγνωστέα. Ἀλλὰ πῶς δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ συγγνωστέαν καὶ ἐκείνην, ἥτις, μὲ ὅλην τὴν παιδείαν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν βαθύτητα αὐτῆς, ἀδυνατεῖ νὰ διακρίνῃ τὸν ἀληθῆ ἔρωτα ἀπὸ τὸν προσπεποιημένον »;

"Ω! ἴσως ταῦτα πάντα ἔχονται ἀληθείας! ἴσως ταῦτα πάντα ἔχονται ἀληθείας!

Ἄλλως τε δὲ ἡ πολυμήχανος καὶ ροδοπάρειος Τακουΐτζα, διὰ θερμῶν ἐκφράσεων δὲν θὰ ἐγοήτευσε μέχρι τοῦδε τὰς ἀκοάς του, ὡς ἄλλη Κίρκη; ὡς ἄλλη Ἀλκίνη; Διὰ πυρίνων δὲ δακρύων, ἴσως δὲ καὶ διὰ ψευδῶν κατ' ἐμοῦ κατηγοριῶν — λόγον παρ' ἐχθροῦ μηδέποθ' ἡγήσῃ φίλον— δὲν θὰ τὸν ἀπεπλάνησεν, ὡς ἄλλη Σειρήν; "Ω! ναί! τὸν ἐγοήτευσε! Διότι ἄλλως ὑπὸ λύπης θὰ ἔπιπτε μέχρι σήμερον εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς ἄλλη Παρθενόπη, ὡς ἄλλη Ἀλκίππη! Τὸν ἀπεπλάνησε! τὸν ἀπεπλάνησε! Καὶ ἴσως φεῦ! τὴν ὥραν ταύτην, καθ' ἣν ἡ καρδία μου πάλλει δι' αὐτὸν καὶ ἡ ψυχή μου ἀγωνιᾷ δι' αὐτὸν καὶ τὸ πνεῦμα μου ἀναπολεῖ αὐτὸν καὶ ὁ νοῦς μου διανοεῖται αὐτὸν καὶ τὰ σπλάγχνα μου φαρμακεύονται δι' αὐτὸν καὶ τὸ αἷμά μου φλογίζεται δι' αὐτὸν καὶ οἱ σφυγμοί μου ταράσσονται δι' αὐτὸν καὶ ἡ ἀναπνοή μου πνίγεται δι' αὐτὸν καὶ τὸ στῆθός μου στενάζει δι' αὐτὸν καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου θρηνοῦσι δι' αὐτὸν καὶ τὰ βλέμματά μου ἀναζητοῦσιν αὐτὸν καὶ τὸ σῶμά μου τρέμει δι' αὐτὸν καὶ ἡ ζωή μου παύει δι' αὐτὸν καὶ μόνον ἡ γλῶσσά μου κινεῖται, καὶ τοῦτο πάλιν δι' αὐτόν, ἴσως, λέγω, τὴν ὥραν ταύτην αὐτὸς ὁμιλεῖ μέτ' ἐκείνης, ἐρωτικὰ αἰσθήματα ἐκφράζων, ἔκφρασιν ἐρωτικῶν αἰσθημάτων δεχόμενος!!! .....

Ἡ Ζηνοβία, ἕνεκεν ὑπερβολικῆς ταραχῆς διακόπτεται ἐνταῦθα, ἔπειτα δὲ ἀπὸ μικρόν, ἄχ! λέγει μετὰ ψυχικῆς ἀγωνίας, ἂς μή με ἐτάραττον κἂν αἱ μαῦραι αὗται ἰδέαι! Αἱ μαῦραι αὗται ἰδέαι, ὡς μαῦροι ἰοβόλοι ὄφεις, καταβιβρώσκουσι τὰ σπλάγχνα μου, φαρμακεύουσι τὰ στήθη μου καὶ θανατόνουσι τὴν καρδίαν μου! Ὡς ἄλλοι δὲ σάρακες κατετρύπησαν καὶ τὰ ὀστᾶ, τοῦ σώματός μου καὶ προέβησαν καὶ μέχρι μυελοῦ! Ὦ! μῆτερ! μῆτερ! αἱ ἰδέαι αὗται εἰσὶ καὶ τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ σκληρότεραι!

Ἡ Ζηνοβία καὶ πάλιν διακόπτεται ἐνταῦθα, ἕνεκεν αὐξούσης ταραχῆς, μετά τινας δὲ στιγμὰς ἐπιφωνεῖ « ὦ Τέρπανδρε! ὦ προσφιλέστατέ μοι δαίμων! Διατί ἐνίοτε νὰ φαίνωμαι τοσοῦτον ἄδικος, τοσοῦτον ἀγνώμων, τοσοῦτον ἀχάριστος πρὸς σέ; Ποία ἐρωτικὴ ἀπόδειξις ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ, ἣν σὺ δὲν παρέσχες ἐμοί; Μήπως εὐθὺς ἅμα μὲ ἠγάπησας δὲν μετέβαλες τὴν ὄψιν τοῦ νεανικοῦ σου βίου εἰς βίον σπουδαίου ἀνδρός; Τὰ νεανικά σου παιγνίδια δὲν διεδέχθησαν ἀμέσως μελέτη καὶ σπουδὴ ἀκατάπαυστος; δὲν ἔδειξες θαυμασίας προόδους, τοὺς πάντας ἐκπλήξας; Ἐν διαστήματι βραχυτάτου χρόνου δὲν ἀπέδειξας τρανῶς, ὅτι εἶσαι ἄξιος ἀπόγονος τῆς Σαπφοῦς, τοῦ Ἀλκαίου, τῆς Ἡριννας, τοῦ Πιττακοῦ, τοῦ Θεοφράστου, τοῦ ὁμωνύμου σου Τερπάνδρου, τοῦ Ἑλλανίκου, τοῦ Διοφάνους, τοῦ Λεσβώνακτος, τοῦ Ποτάμωνος, τοῦ Ἀρίωνος, τοῦ Θεοφάνους, τοῦ Φανία, τοῦ Πύρρου, τοῦ Λέσχεω, τοῦ Κρατίππου, τοῦ Κριταγόρου καὶ τόσων ἄλλων μεγάλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῆς ἐνδόξου πατρίδος σου; Δὲν ἐνόησα ἔκτοτε τὰ ἐλατήρια τῶν τοσούτων κόπων καὶ μόχθων σου καὶ τῆς ἀκαταπαύστου μελέτης του; "Οταν τυχέως πως δὲν μ' ἔβλεπες, δὲν ἐφαίνεσο περίλυπος καὶ κατηφής, καὶ τὰ ἄνω καὶ κάτω περιπλανώμενα βλέμματά σου δὲν ἐφαίνοντο ἐμὲ καὶ μόνην ἀναζητοῦντα; Δεν περιεχέετο διὰ μιᾶς γλυκὺ μειδίαμα ἐπὶ τῶν τρυφερῶν χειλέων σου, εὐθὺς ἅμα μὲ ἔβλεπες; Δὲν ἐλάμβανες ὅλα τὰ χρώματα τοῦ ἔρωτος, εὐθὺς ἅμα οἱ ὀφθαλμοί σου διεσταυροῦντο μὲ τοὺς ἰδικούς μου, ἤτοι τὰ αὐτὰ χρώματα, ἅτινα ἐλάμβανον καὶ ἐγώ; Ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἵστασο ἀπέναντί μου ἐκτεθειμένος εἰς ψῦχος, εἰς βροχὴν καὶ εἰς χάλαζαν, πάντα κίνδυνον ὀλιγωρῶν, ἐνῶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἔγραφες καὶ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου ἐμελέτας; Δὲν κατέψυξας τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας σου ἄνθη δι' ἐμὲ καὶ ἐγὼ διὰ σέ, διὰ τὸν ἔρωτά σου; "Οτε δὲ προχθὲς μοὶ ἐχορηγήθη μιᾶς στιγμῆς ἄδεια, ὅπως εἰσέλθω εἰς τὸ ἔρημον δωμάτιόν μου, πρὸς ἀναζήτησιν ἐγγράφου τινός, ὅπερ ὁ πατήρ μου μοὶ εἶχέ ποτε ἐμπιστευθῆ, δὲν σὲ εἶδον ὠχρὸν καὶ κατηφῆ, ἠλλοιωμένον, ἀγνώριστον; ἐν τῷ προσώπῳ σου ἐν ὀλίγοις δὲν εἶδον, ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ, τὸ περίλυπον καὶ κατηφές, τὸ ὠχρὸν καὶ ἠλλοιωμένον πρόσωπόν μου; Ἐν τῇ οἰκτρᾷ μου δὲ ἐκείνῃ θέᾳ δὲν σὲ εἶδον ὅλον ἐκπλαγέντα, ὅλον συγκινηθέντα,

δὲν σὲ εἶδον ὑπὸ τῆς λύπης καὶ τοῦ ἄλγους καὶ τῆς φρίκης σπαραχθέντα, κλονισθέντα, κερανοβληθέντα; Δὲν σὲ εἶδον ἀνωρθωμένας ἔχοντα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς σου; Δὲν εἶδον ἐν τῷ προσώπῳ σου ἐζωγραφισμένην τὴν αὐτὴν ἀπελπισίαν, οἵα ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ ἰδικῷ μου;

Ὦ Τέρπανδρε! ἀστὴρ τῆς καρδίας μου παρήγορε! Πολλάκις σὲ ἠδίκησα, σκληρῶς σὲ ἠδίκησα! Καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας τῆς ζωῆς μου ἡμέρας ἀπὸ σοῦ καὶ μόνου ὀφείλω νὰ ζητήσω συγχώρησιν, διότι εἰς σὲ καὶ μόνον ἔπταισα! Εἰς σὲ καὶ μόνον ἔπταισα διὰ τὰς ἀδίκους ταύτας κατὰ σοῦ ὑπονοίας μου, ἃς πάλιν ὁ πρὸς σὲ μέγας ἔρως μου γεννᾷ καὶ ἡ πρὸς σὲ ἀρίστη ἰδέα μου ἐξαφανίζει! Σύγγνωθί μοι, Τέρπανδρε, φίλτατε, σύγγνωθί μοι! Εἰμὶ ἔνοχος ἀπέναντί σου! Τὸ γνωρίζω! τὸ γνωρίζω! Ἂν δὲν ἤμην ἔνοχος, διατί πάντοτε νὰ μὲ κυνηγῇ ἡ σκιά σου; διατί πάντοτε τὸ παράπονόν σου ν' ἀντηχῇ εἰς τὰς ἀκοάς μου;

Ὅταν τις, ἐγκαταλείπων τὸν κόσμον τοῦτον, μεταβαίνῃ εἰς τὸν ἕτερον, πρέπει νὰ τυγχάνῃ τῆς συγγνώμης ἐκείνων, πρὸς οὓς τὰ μάλα ἔπταισεν. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐντὸς ὀλίγου μεταβαίνω ἐκεῖ, ἔνθα μόνον σὲ θέλω περιμένει, μόνον σὲ θέλω βλέπει ἀφόβως καὶ ἀκινδύνως πλέον! Ναί! ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἀθωότητός μου, τῆς ἀγνότητός μου, θέλει μοὶ ἀποδώσει τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφοῦ οἱ σκληροὶ γονεῖς μου, ἢ μᾶλλον τὰ ἀπαίσια τῶν ἀνθρώπων θρησκεύματα, μοὶ τὸ ἀφήρεσαν ἐν τῇ γῇ. Σύγγνωθί μοι λοιπόν, Τέρπανδρε, φίλτατε, σύγγνωθί μοι! σὲ παρακαλῶ θερμῶς καὶ μετὰ δακρύων! ἰδοὺ ἐγὼ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἅδου βαδίζω ἤδη! ἐλλείψει δὲ φυσικῶν δυνάμεων ἔρπω ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ὄφις!

Ἡ Ζηνοβία ὅσῳ περισσότερον προέβαινεν εἰς διηγήσεις, τοσούτῳ καὶ περισσότερον ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην της τὰ παρελθόντα, ἀναξύουσα τὰς πληγὰς αὐτῆς, τοσούτῳ περισσότερον συνεκινεῖτο καὶ ἐταράσσετο! Ὤφειλον νὰ διακόψω τὰς θλιβερὰς της ταύτας ὁμιλίας διά τινων λόγων, οἵτινες καὶ μόνοι ἠδύναντο νὰ καταπραΰνωσι τὴν σφόδρα τεταραγμένην ψυχήν της.

Ἡσύχασον, θύγατερ, τῇ λέγω καὶ πάλιν, καὶ ἐγὼ θὰ εὕρω τὸν τρόπον νὰ τὸν ἴδῃς καὶ νὰ τὸν λαλήσῃς καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃς συγγνώμην διὰ τὰς ἀνυποστάτους ταύτας καὶ ἀδίκους κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας σου, ὡς καὶ σὺ αὐτὴ τὸ ὁμολογεῖς. Ἀναπαύσου ὀλίγον, διότι χρείαν ἀναπαύσεως ἔχεις. Τώρα πλέον ὅπου ἐζήγήθης εἰς ἐμέ, εἰς ἐμὲ ἀπόκεινται τὰ περαιτέρω. Ἀναπαύσου, καὶ ἐγὼ ὁπωσδήποτε θὰ τὸν ἴδω καὶ θὰ συνεννοηθῶ μετ' αὐτοῦ.

Ἡ Ζηνοβία μόλις θέτει τὴν ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς ταραχῆς τρέμουσαν κεφαλὴν αὐτῆς ἐπὶ τῆς προσκεφαλάδος, καὶ ἐγείρεται ταχέως! Ἄκουσον, εἶπε, μῆτερ, λαβοῦσά με ἀπὸ τῆς χειρός! Διαβεβαιώσατέ τον, παρακαλῶ, ἂν τύχῃ νὰ τὸν ἴδητε, ἐπειδὴ τρέμουσιν αἱ χεῖρες μου καὶ δὲν ἐμπορῶ νὰ τῷ γράψω, διαβεβαιώσατέ τον, ὅτι αἱ λόγχαι τῶν γονέων μου καὶ τῶν ἀδελφῶν μου ἔκτοτε μένουσιν ἀκουμβισμέναι εἰς τὰ στήθη μου, ἕτοιμαι οὖσαι νὰ κατατρυπήσωσι καὶ τὰ στήθη μου καὶ τὴν καρδίαν μου· καὶ ἔκτοτε μένουσιν ἀνημμέναι αἱ θρυαλλίδες, ἕτοιμαι οὖσαι νὰ ἐμβάλωσι πῦρ εἰς τὸν τρομερὸν ὑπόνομον, ὅπερ αἱ ζηλότυποι ἀδελφαί μου μοὶ ὤρυξαν διὰ τῶν ραδιουργιῶν, καὶ ἕτοιμοι οἱ κεραυνοί, οὓς τὰ θρησκεύματα τῶν ἀνθρώπων χαλκεύουσιν, ὅπως ἐνσκήψωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελον δείξει καὶ πάλιν ὅτι τὸν ἀγαπῶ. Καὶ ὅμως τὸν ἀγαπῶ, καὶ διὰ παντὸς θὰ τὸν ἀγαπῶ, καὶ μηδὲν πρᾶγμα ἐν τῷ κόσμῳ θὰ δυνηθῇ νὰ μ' ἐμποδίσῃ τοῦ νὰ τὸν ἀγαπῶ!

Τί πρᾶγμα ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κίνησιν τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον; Αὕτη ὑπέστη τὰς μεγαλειτέρας μεταβολάς, αὕτη ὑφίσταται τοὺς μεγαλειτέρους κλονισμούς, τοὺς μεγαλειτέρους σεισμούς, τὰς τρομερωτέρας δονήσεις, τὰς καταστρεπτικωτέρας ἐκρήξεις, ὡς καὶ κατακλυσμὸν ὑπέστη ποτέ. Τὰ στήθη αὐτῆς διαπερῶσι συχνότατα κεραυνοί, θύελλαι καὶ τρικυμίαι, χείμαρροι καὶ ποταμοὶ ἐκριζόνουσι καὶ καταρρίπτουσι τοὺς καρποὺς τῶν σπλάγχνων αὐτῆς, ἀλλεπάλληλοι πυρκαϊαὶ ἀποτεφροῦσι πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει ἐπ' αὐτῆς. Τί τούτων ὅμως ἐδυνήθη ποτὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κίνησίν της; Οὐδέν! ἀπολύτως οὐδέν! Ἐγὼ εἶμαι ἡ γῆ, εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς ὁποίας καίει ἄσβεστον τὸ πῦρ, εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς ὁποίας ἐγκλείεται ὠκεανὸς πυρώδης, καὶ ἐκεῖνος ὁ ἥλιός μου! Μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου θέλω κινεῖσθαι, θέλω στρέφεσθαι περὶ αὐτὸν, καὶ οὐδὲν, οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ θέλει δυνηθῇ νὰ μὲ ἐμποδίσῃ ποτέ, καίπερ ἡ κίνησίς μου αὕτη, ἀπεναντίας τῆς γενικῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ὅπου κίνησις, ἐκεῖ καὶ ζωή, οὐδέποτε ἴσως θέλει παρέξει εἰς ἐμὲ ζωήν, ἔσεται δὲ κίνησις καὶ περιστροφὴ ἀκατίου, ἐν ὀλεθρίᾳ δίνῃ εὑρεθέντος, ὅπερ ἀεννάως κινεῖται, ἀεννάως στρέφεται, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον!

— Ἤθελον νὰ σ' ἐρωτήσω Ζηνοβία, τῇ εἶπον, τί ἀπαντᾷς ὁσάκις σὲ βιάζουσι νὰ ὑπανδρευθῇς μὲ τὸν υἱόν του. . . . . .

— Σᾶς παρακαλῶ, μῆτερ, ἀπήντησεν ἐκείνη τεταραγμένη, μὴ μὲ ἀναφέρετε ἄλλοτε περὶ ὑπανδρείας, ἂν δεν θέλετε νὰ ὑπανδρευθῶ εὐθὺς μετὰ τοῦ τάφου. Ἢ θὰ ζήσω μὲ τὸν Τέρπανδρον, ἢ θὰ ἀποθάνω διὰ τὸν Τέρπανδρον. Ἰδοὺ τὸ πρόγραμμά μου.

Ἐγκατέλιπον τὴν Ζηνοβίαν, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα, ὅπως ἔλθω παρὰ σοί, φέρουσα ἐν τῇ καρδίᾳ μου τὸ ἄλγος ἐκεῖνο, ὅπερ πᾶσα μήτηρ φέρει ἐπὶ τῷ κινδύνῳ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς, ἔστω καὶ πνευματικῆς. Ἀλλὰ πῶς νὰ ἔλθω, ἀφοῦ οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον μετὰ τοῦ οἴκου σας; Τί ἔπρεπε νὰ ὑποθέσωσιν οἱ γονεῖς σας, ἂν μὲ ἔβλεπον συνδιαλεγομένην μετὰ σοῦ; ἰδίως δὲ τί ἔπρεπε νὰ ὑποθέσωσιν οἱ οἰκεῖοι τῆς Ζηνοβίας, ἂν μὲ ἔβλεπον κρούουσαν τὴν κρίκελλαν τοῦ οἴκου σας; Εὐθὺς δεν ἔπρεπε νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι καὶ ἐγὼ ἤμην ἐν γνώσει τοῦ πράγματος, ὅτι ἤμην ἐπιφορτισμένη ἐντολήν τινα τῆς Ζηνοβίας παρὰ σοί; Ὦ! ναί, ἤθελον τὸ ἐννοήσει εὐθύς! Καὶ τότε, ὄχι μόνον ὤφειλον νὰ θεωρήσω ἐμαυτὴν χαμένην ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἀλλ' ἤθελε ναυαγήσει καὶ τὸ σχέδιόν μου, τοῦθ' ὅπερ ἤθελε συνεπαγάγει ἐξ ἅπαντος τὸν ὄλεθρον τῆς δυστυχοῦς Ζηνοβίας!

Αἱ σκέψεις αὗται μὲ ἠμπόδιζον νὰ κρούσω τὴν κρίκελλαν, καίπερ πολλάκις πλησιάσασα τὴν θύραν τοῦ οἴκου σας, ὑπὸ μεγάλου πρὸς τὴν Ζηνοβίαν ἐνδιαφέροντος κινουμένη. Ἀλλ' ἰδοὺ ἡ τύχη αὐτῆς, ἴσως δὲ καὶ σοῦ αὐτοῦ, ἀπροσδοκήτως πως μὲ συναντᾷ σήμερον μετὰ σοῦ, καὶ ἡ συνάντησις αὕτη ἀδύνατον νὰ ἦ τυχαία!

Ναί! ἀδύνατον νὰ ἦ τυχαία! ἀνέκραξεν ὁ Τέρπανδρος, ὅλως συγκεκινημένος. Θεία δύναμις καθωδήγησε τὰ διαβήματά σου· θεία δύναμις καθωδήγησε τὰ διαβήματά μου! Σὲ ἠκολούθησα ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν Ζηνοβίαν θερμοῦ αἰσθήματός μου οὐχ ἧττον ἢ τῆς ἀπελπισίας μου ἰσχυρῶς ὠθούμενος, καί τοι ἡ ἀτολμία μὲ ὤθει ὀπίσω!

Μῆτερ! ἀγαθή μου μῆτερ! προσέθηκεν ὁ Τέρπανδρος μετὰ δακρύων, ἅτινα δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ πλέον, σῶσον τὴν δυστυχῆ Ζηνοβίαν, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ ἐμέ, τὸν οὐχ ἧττον δυστυχῆ!

— Ἡσύχασον! τέκνον, τῷ λέγει ἡ γραῖα μὲ ὕφος ἐνθαρρυντικόν, ὑπὸ τῆς περιστάσεως ἀπαιτούμενον· ἡσύχασον, μὴ κλαίης. Ἀμφότεροι δύνασθε νὰ θεωρῆτε ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦδε ἀναγεννημένους. Μία συνέντευξις θέλει ἐπαναφέρει ἀμφοτέρους

εἰς τὴν ζωήν.

— Τοῦτο εἶνε ἀληθές, ἀπήντησεν ὁ Τέρπανδρος, ἂν ἡ συνέντευξις αὕτη δὲν ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον! Διότι, τὸ ἀπὸ μέρους μου τοὐλάχιστον, αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ἀπὸ τοῦδε νεκρόν, ἀναλογιζόμενος τὴν ὑπερβολικὴν τῆς καρδίας μου διάχυσιν, ἣν θέλει μοὶ προξενήσει ἡ παρ' αὐτῇ παρουσία μου, γνωρίζων ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς δυνατὸν μὲν νὰ προσηλώσῃ βλέμμα ἐπὶ ἡλίου, ὑπὸ νεφέλης καλυπτομένου, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ ἡλίου ὑπὸ νεφῶν μὴ καλυπτομένου, χωρὶς νὰ μὴ τυφλωθῇ ὁλοτελῶς! Ἄλλως τε δὲ καὶ πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ συνέντευξις, ἀφοῦ τοσοῦτον αὐστηρῶς ἐπιτηρεῖται ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν της;

Μετά τινα στιγμῶν σιωπήν, ἠξεύρεις, λέγει ἡ γραῖα, τί σκέπτομαι; Αὔριον εἶνε δευτέρα. Ἡ μήτηρ της καὶ αἱ ἀδελφαί της πιθανὸν νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸ λουτρόν. Ἡ Ζηνοβία δὲν ἐξέρχεται· εὑρίσκεται σχεδὸν ὑπὸ κράτησιν. Ἠμπορεῖς πολὺ καλὰ νὰ ἔλθῃς ἀπὸ τὴν μικρὰν θύραν τοῦ κήπου. Ἀπὸ τὴν ὁδὸν ἐκείνην οὐδεὶς περνᾷ.

— Τὸ ἀπὸ μέρους μου, εἶπεν ὁ Τέρπανδρος, εἶμαι ἕτοιμος νὰ πράξω τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς προσφιλοῦς μοι Ζηνοβίας, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ τὴν ἐκθέσω εἰς κίνδυνον ἀπέναντι τῶν γονέων της καὶ τῶν ἀδελφῶν της.

— Οὐδένα μεγαλείτερον κίνδυνον δύναται νὰ παράσχῃ ὑμῖν ἡ συνέντευξις ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦτον, ὅπερ ἀμφότεροι διατρέχετε! Ἂν ἰδίοις ὄμμασι δὲν ἔβλεπον τὴν κατάστασιν ἀμφοτέρων ὑμῶν· ἂν δι' ἰδίας ἀντιλήψεως δὲν ἐπειθόμην ὅτι ὁ ἔρως ὑμῶν εἶνε γνήσιος καὶ ἀθῶος, οὐδέποτε θὰ σᾶς ἔδιδον τοιαύτην συμβουλήν, καὶ οὔποτε θὰ ἀνεδεχόμην τοιαύτην ἀποστολήν· οὐδὲ θὰ ἀνεχόμην ν' ἀκούσω τὴν Ζηνοβίαν τρέφουσαν πρὸς σὲ ἔρωτα, ἔστω καὶ Πλατωνικόν, ἀπεναντίας τῆς θελήσεως τῶν γονέων της. Ἤθελον τὴν ἐπιπλήξει αὐστηρῶς, ἴσως δὲ καὶ τὴν τιμωρήσει, καὶ ἀπόδειξις εἶνε, ὅτι οὐδέποτε ἐτόλμησε νὰ ἐξηγηθῇ πρὸς ἐμέ. Ἀλλὰ σήμερον δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα! καί, δύω κακῶν προκειμένων, τὸ μὴ χεῖρον βέλτιστον. Τοῦτο εἶνε μία ἀλήθεια ἐκ τῆς πείρας ἀπορρέουσα!

Ἂν δὲν ἐγνώριζον τὸ βάρβαρον καὶ ἰδιότροπον τῶν γονέων της, ἢ μᾶλλον τὴν ἐκ τοῦ φανατισμοῦ πώρωσιν τῶν καρδιῶν αὐτῶν· ἂν δὲν ἐγνώριζον τὴν ἰδιοτέλειαν τῶν ἀδελφῶν της, προσπαθούντων νὰ τὴν ὑπανδρεύσωσι μὲ τὸν υἱὸν τοῦ . . . . .

χάριν τῶν ἰδίων ἑαυτῶν συμφερόντων, θὰ ὡμίλουν αὐτοῖς μὲ τὸ βάρρος ἐκεῖνο, ὅπερ τριακονταετὴς παρ' αὐτοῖς ὑπηρεσία μὲ δικαιοῖ νὰ ἔχω. Ἀλλ' ἡ παραμικρὰ παρατήρησις ἀπὸ μέρους μου, τὸ γνωρίζω κάλλιστα, θὰ ἔχῃ ὡς σύνθημα τὰ δεινοπαθήματα ἐκεῖνα, ἅτινα ὑφίσταται σήμερον ἡ τάλαινα Ζηνοβία. Ἓν ὅμως περισσότερον δυστήχημα θὰ ἔχω ἐγὼ ἐκείνης, τὸ ὅτι οὐδέποτε πλέον θὰ ἴδω τὸν οἶκον ἐκεῖνον, ἐξ οὗ τρέφομαι καὶ ἐγὼ καὶ τὰ ὀρφανὰ τέκνα μου!

— Καὶ οἱ ἀδελφοί της, ἠρώτησεν ὁ Τέρπανδρος, ἐν ὅλως νεανικῇ ἀπειρίᾳ, τί συμφέρον ἔχουσι, προσπαθοῦντες νὰ τὴν ὑπανδρεύσωσι μὲ τὸν υἱὸν τοῦ..... καὶ μάλιστα διὰ τοσούτων βασάνων καὶ ἀπειλῶν;

— Ὦ! τέκνον! ἄπειρόν μου τέκνον! ἀνέκραξεν ἡ γραῖα. Ὁ γάμος κατέστη σήμερον ἐμπόριον καὶ σκοπὸς συμφέροντος, καὶ οὐδὲν ἕτερον! Ἐκεῖνοι ὑπανδρεύοντες τὴν Ζηνοβίαν μὲ τὸν υἱὸν τοῦ..... ἐξασφαλίζουσι τὰ ἀτομικὰ αὐτῶν συμφέροντα, ἂν οὐχὶ καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν, τὴν συζυγικὴν αὐτῆς εὐδαιμονίαν! Τὸ συμφέρον, καὶ μόνον τὸ συμφέρον θηρεύει σήμερον ὁ γάμος, καὶ οὐχὶ τὴν συζυγικὴν εὐδαιμονίαν, ἥκιστα δὲ αἰσθήματα! Εἶνε ἀγοροπωλησίας συμβόλαιον καὶ οὐχὶ συνάλλαγμα ἠθικῶν αἰσθημάτων! Ἂν δ' ἔν τινι καρδίᾳ γεννηθῇ εὐγενές τι αἴσθημα, ἰδοὺ οἱ γονεῖς, ἰδοὺ οἱ ἀδελφοί, ἰδοὺ οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι συνωμοτοῦσιν ὁμοθυμαδὸν κατ' αὐτοῦ, ὅπως τὸ καταπνίξωσιν! Ἀπόδειξις ἡ τάλαινα Ζηνοβία, ἡ τὰ πάνδεινα ὑποφέρουσα!

Ἐντεῦθεν, τέκνον, ἡ χαλάρωσις τῶν συζυγικῶν αἰσθημάτων! Ἐντεῦθεν ἡ ἔλλειψις συζυγικῆς ἁρμονίας, συζυγικῆς εὐδαιμονίας, συζυγικῆς πίστεως, συζυγικῆς ὀργῆς, ἐντεῦθεν ἡ παράλειψις συζυγικῶν καθηκόντων! Ὁ ἀνὴρ γίνεται θῦμα τῆς γυναικός, ἡ γυνὴ γίνεται θῦμα τοῦ ἀνδρός, ἀμφότεροι δὲ τοῦ μα ρου συμφέροντος ἐλεεινοὶ μάρτυρες! Καὶ ἐντεῦθεν, τέλος, ὁ ἄνθρωπος, τὸ εὐγενέστερον δημιούργημα τῆς θείας χειρός, πολὺ κατώτερος καὶ αὐτῶν τῶν κτηνῶν καὶ αὐτῶν τῶν τίγρεων καὶ τῶν λεόντων! Διότι οὗτοι, καίπερ ἀγρίαν καὶ αἱμοχαρῆ φέροντες τὴν καρδίαν, αἰσθάνονται παραδειγματικὴν συζυγικὴν στοργὴν καὶ ἀκμαίαν φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν συναίσθησιν τοῦ συζυγικοῦ καθήκοντος!

Ἰδού, ἰδοὺ ἡ κοινωνία ἡμῶν ἀνεπαισθήτως πως προβαίνει εἰς τὸν ὄλεθρόν της, καὶ ὅμως οὐδεὶς διέγνω τὰ αἴτια τοῦ ὀλέθρου τούτου!

Παρῆλθε πλέον ἐκεῖνος ὁ καιρός, καθ' ὃν ὁ ἀνὴρ ἐθεώρει τὴν σύζυγόν του ὡς ἐπίγειον θεάν, ἡ δὲ γυνὴ τὸν σύζυγόν της ὡς ἐπίγειον θεόν! Παρῆλθε πλέον ἐκεῖνος ὁ καιρός, καθ' ὃν ὁ γάμος ἔπλαττε δύω σώματα ὑπὸ μίαν ψυχήν! Σήμερον ὁ θεὸς τοῦ γάμου δὲν εἶνε φεῦ! οὔτε ὁ Ζεύς, οὔτε ἡ Ἥρα, οὔτε ἡ Ἀφροδίτη! Εἶνε ὁ Ἑρμῆς, διότι καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ τὸ συμφέρον νυμφεύονται! Σήμερον, ὡς τὸ ἡλιοτρόπιον ἀκολουθεῖ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, οὕτω καὶ ὁ γάμος ἀκολουθεῖ τὰς ἀκτῖνας τοῦ χρυσίου, τοῦτο δὲ διότι οἱ διέποντες τὰ τοῦ γάμου σήμερον δὲν εἶνε οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος!— Ὀλίγον ἀκόμη καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ τοῦ ὑμεναίου θέλει πωλεῖσθαι ἐπὶ δημοπρασίᾳ, ὡς ἄλλοτε ἡ γυνὴ ἐν Αἰγύπτῳ— καὶ μολονότι, οὐ γὰρ καπηλείαν, ἀλλὰ βίου κοινωνίαν εἶναι τὸν γάμον δεῖ νομίζειν· λέγει ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος— ἡ δὲ γυνὴ οὐχὶ μόνον δὲν θέλει νομίζει ἑαυτὴν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ καὶ σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπροκαλύπτως θέλει θεωρεῖ ἑαυτὴν καὶ κυρίαν αὐτοῦ, ἅτε δὴ διὰ τῶν χρημάτων αὐτῆς ἀγορασθέντος! Ὁ μὲν γὰρ εὔπορον λαβὼν γυναῖκα, δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβεν ἢ γυναῖκα· λέγει ὁ ἄνω μνησθεὶς πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας· ὁ δὲ Μένανδρος :

» Ὅταν πένης ὢν καὶ γαμεῖν τις ἑλόμενος
» τὰ μετὰ γυναικὸς ἐπιδέχηται χρήματα,
» αὐτὸν δίδωσιν, οὐκ ἐκείνην λαμβάνει »

Ὁ δὲ Διόδωρος :

» Κρεῖττόν ἐστιν εὖ τεθραμμένην λαβεῖν
» γυναῖκ' ἄπροικον, ἢ κακὴν μετὰ χρημάτων,
» τὴν ἐσομένην μέτοχον τοῦ βίου »

Ὁ δὲ Εὐριπίδης :

» Ὅστις δέ, πλοῦτον ἢ εὐγένειαν εἰσιδών,
» Γαμεῖ πονηράν, μωρός ἐστι· μικρὰ γὰρ
» Μεγάλων ἀμείνω σῶφρον' ἐν δόμοις λέχη » —

Ἀλλ' ἂς μάθωσιν οἱ ἄφρονες οὗτοι, ὅτι αἱ ἀκτῖνες πάντοτε δὲν ζωογονοῦσιν· ἐνίοτε καὶ μαραίνουσιν. Ἂς ῥίψωσιν ἓν μόνον βλέμμα ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς σημερινῆς κοινωνίας, καὶ θὰ πεισθῶσιν εὐθὺς ὅτι, αἱ ἀκτῖνες αὗται, ἃς μετὰ τοσαύτης ζέσεως καὶ ἐπιθυμίας καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας ἀνενδότως θηρεύουσιν, ἐμάραναν μᾶλλον, παρὰ ἐζωογόνησαν τὸν κοινωνικὸν λειμῶνα! — Πέντε παρῆλθον αἰῶνες ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης, καὶ ὅμως οὐδὲν εἶχεν ἐκδοθῇ διαζύγιον, διότι καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ συνεζευγνύοντο τὴν ἀρετὴν καὶ οὐχὶ τὰ πλούτη, τοὺς βαθμούς,

τοὺς τίτλους ἢ τὴν ὡραιότητα. Ἀφοῦ ὅμως τὰ ἤθη τῶν Ρωμαίων ἤρχισαν νὰ πίπτωσι καὶ ὁ γάμος πᾶν ἄλλο ἐθεωρεῖτο (ὡς δυστυχῶς! συμβαίνει σήμερον) ἢ συνάλλαγμα ἠθικῶν αἰσθημάτων, πᾶν ἄλλο ἢ ἡ σύνδεσις δύο χαρακτήρων ὁμοίων, πρᾶγμα οὐσιωδέστατον ἐν τῷ γάμῳ, σπουδαιότατον—ὤ! τότε, τότε ὡς βροχὴ ἔπιπτον τὰ διαζύγια· ἡ πένθιμος στολὴ ἐφαίνετο ἡ ἐπικρατεστέρα ἐν τῷ τόπῳ ἅτε δὴ τοῦ μὲν πενθηφοροῦντος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ συζύγου της δολοφονηθείσης, τοῦ δὲ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ὑπο τῆς συζύγου του δολοφονηθέντος! Ὅπως δὲ λάβητε ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ὁπόσον οἱ χαρακτῆρες καὶ τὰ ἤθη τῶν μελλονύμφων δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν, ἀρκεῖ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι ὁ Σερούϊος Τύλλιος λ. χ. ὑπάνδρευσε δύο θυγατέρας του μὲ δύω ἀνεψιοὺς τῆς συζύγου του (διὰ λόγους συμφέροντος ἐννοεῖται,) τὸν Λεύκιον καὶ τὸν Ἀροῦντα. Ἡ μὲν μία ἦτο χρηστὴ νέα, πλὴν ὁ σύζυγός της Λεύκιος ἦτο ἄγριος καὶ τυραννικὸς, ἡ δὲ ἄλλη ἦτο αἰσχρά, πλὴν ὁ σύζυγός της Ἀρούντας ἐνάρετος. Ἐκ τῶν συνοικεσίων τούτων τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ προκύψῃ, εἰμὴ ἐκεῖνο ὅπερ ἠδύνατο νὰ προϊδῃ καὶ ὁ μᾶλλον ἠλίθιος; — Ἡ μὲν κακὴ σύζυγος ἐφόνευσε τὸν ἐνάρετον σύζυγόν της, ὁ δὲ κακὸς σύζυγος τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του, καὶ οὕτω οἱ δύο ἐκεῖνοι κακοὶ χαρακτῆρες συνεζεύχθησαν καὶ συνέζησαν ἴσως ἐπὶ μακρὸν, ἐν πλήρει συζυγικῇ ἁρμονίᾳ, διότι ἥλιξ ἥλικα τέρπει· καὶ ἔγνω φώρ τε φῶρα, καὶ λύκος λύκον· λέγει ἡ παροιμία, καὶ κόραξ κόρακος ὀφθαλμὸν δὲν ἐκβάλλει.

Τὸν τῇ φύσει οἰκεῖον
Οὐδεὶς καιρὸς ἀλλότριον ποιεῖ— λέγει καὶ ὁ Εὐριπίδης.

Πραγματικῶς δὲ ὁ ὄφις μόνον μετὰ τοῦ ὄφεως δύναται νὰ συζήσῃ καὶ ἡ περιστερὰ μόνον μετὰ τῆς περιστερᾶς. Ὁμοιότης φιλότης, κατ' Ἀριστοτέλην. Καὶ μήπως δύο καλοὶ χαρακτῆρες, ἀσυμβίβαστοι ὅμως, ἀντιθέτων ἀρχῶν, εἶνε δυνατὸν νὰ συζήσωσιν ἐν συζυγικῇ ἁρμονίᾳ, ἐν συζυγικῇ εὐδαιμονίᾳ, περισσότερον τῶν δύω ἀντιθέτων χαρακτήρων, ἤτοι τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ; Οὐδέποτε! Τὸ πῦρ, ἐν παραδείγματι, εἶνε οὐσία ἐξαίρετος, εὐεργετική, ζωηφόρος· καὶ τὸ ὕδωρ δὲ ἐπίσης οὐσία ἐξαίρετος, εὐεργετική, ζωηφόρος. Εἶνε δύο ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἅτινα δωροῦσι ζωὴν καὶ ὕπαρξιν ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ ὅμως ἑνώσατε τὰς δύο ταύτας οὐσίας, ἂν δύνασθε. Εὐθὺς θὰ ἴδητε τὸ μὲν ὕδωρ καταστρέφον τὸ πῦρ, τὸ δὲ πῦρ διαλύον τὸ ὕδωρ εἰς ἀτμούς, ἅμα τῇ ἑνώσει αὐτῶν. Αἱ ἀνομοιότητες τῶν ἠθῶν ἥκιστα φι-

λικόν· καί, Τὰ ἐναντία φθείρει ἄλληλα, τὰ δὲ ἄκρα καὶ ἀλλήλοις καὶ τῷ μέσῳ ἐναντία· λέγει σοφός τις — Ἀλλ' ἔστω! ὁ γάμος σήμερον δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν χαρακτῆρας, ἦθος, ἀρετήν, παιδείαν, καί περ κατὰ Πλούταρχον «οὐδεμία πλουσίας γαμετῆς ὄνησις, εἰμὴ παρέχει τὸν βίον ὅμοιον τῷ ἀνδρὶ καὶ σύμφωνον τὸ ἦθος·» κατὰ δὲ τὸν Μάρκον Αὐρήλιον «Οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει, ὡς τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀρετῶν, ἐμφαινόμενα τοῖς ἤθεσι τῶν συζώντων, καὶ ἀθρόα ὡς οἷόν τε συμπίπτοντα» Ὅ τι θηρεύει εἶνε τὸ ἀργύριον καὶ μόνον τὸ ἀργύριον! Προτιμᾷ φεῦ! τὴν ἀμάθειαν τῆς πολυμαθείας, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ τὴν φωλεάν της ἐν κεχρυσωμένῳ ἄντρῳ! Προτιμᾷ τὴν κακίαν τῆς ἀρετῆς, ἀρκεῖ μόνον νὰ περιβάλληται χρυσοΰφαντον ἐσθῆτα! Προτιμᾷ τὴν ἀναίδειαν τῆς αἰδοῦς, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ τὸ μέτωπόν της ἐστερμένον μὲ διάλιθον διάδημα! Προτιμᾷ τὴν ἀφροσύνην τῆς σωφροσύνης, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ τὸν τράχηλόν της κεκοσμημένον μὲ ὁρμαθοὺς μαργαριτῶν καὶ ὀπαλλίων! Προτιμᾷ, τέλος, τὴν συζυγικὴν ἀπιστίαν τῆς πίστεως τῆς συζυγικῆς. ἀρκεῖ μόνον νὰ φέρῃ ἐστολισμένας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς βραχίονας μὲ ἀδάμαντας καὶ σαπφείρους!

Πόθεν δὲ ὁ λίαν ἐπικίνδυνος οὗτος ἔρως πρὸς τὰ χρήματα; Ἐκ τῆς πολυτελείας, τῆς ἐπαράτου πολυτελείας, ἥτις γεννᾷ τὴν ἀνάγκην, καὶ ἡ ἀνάγκη πάλιν τὴν φιλοχρηματίαν! Διὸ δικαίως θεωρεῖται ἡ πολυέλεια ὡς ἡ πηγὴ τῆς σημερινῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς διαφθορᾶς, ὡς τρομερὰ ὕφαλος, ἐφ' ἧς ναυαγεῖ πᾶν ὅ,τι εὐγενὲς ἐν τῷ κόσμῳ!

Ἡ ἀγαθὴ γραῖα μετά τινα σιωπήν, καθ' ἣν ἐφαίνετο βυθισμένη εἰς σκέψεις ὀχληράς, ἐπανέρχεται εἰς τὸ λίαν ἀκανθῶδες ζήτημα τῆς συνεντεύξεως, ἐν ᾗ διώρα τὴν σωτηρίαν τῆς τε Ζηνοβίας καὶ τοῦ Τερπάνδρου, καὶ λέγει: ὁ κῆπος εἶνε τὸ καταλληλότερον μέρος, ἡ δὲ ἐπιοῦσα ἡμέρα ἡ καταλληλοτέρα. Ἐκεῖνοι ἔχοντες κεκλεισμένα καὶ ἐσφραγισμένα τὰ εἰς τὸ δωμάτιόν σου βλέποντα δωμάτιά των, εἰσὶν ὅλως ἀμέριμνοι, καὶ οὐδεὶς θὰ ἦνε ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκτὸς μιᾶς ὑπηρετρίας, ἥτις ὅμως, καθὸ ἄνθρωπος καὶ ἀνθρώπινον καρδίαν φέρουσα, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθανθῇ οἶκτον διὰ τὴν τάλαιναν Ζηνοβίαν καὶ ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν θρησκευμάτων τῶν ἀνθρώπων! Ἡ Ζηνοβία εἶνε Ἀρμενίς, σὺ εἶσαι Ἕλλην! Ἰδοὺ τὸ φοβερὸν μεσότοιχον, ὅπερ ἀνήγειρεν ἡ ἰδιοτέλεια μεταξὺ σοῦ καὶ ἐκείνης, μολονότι καὶ σὺ Χριστιανὸς καὶ αὐτὴ Χριστιανή! Ἀλλ' ἐν τούτοις ὀφείλω προηγουμένως νὰ συνεννοηθῶ μετ' ἐκείνης, καὶ αὔριον τὴν πρωΐαν ἔρχεσαι πάλιν παρ' ἐμοὶ

καὶ ἀποφασίζομεν ὁριστικῶς. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἔσο βέβαιος ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἴδῃς τὴν Ζηνοβίαν, θὰ σὲ ἴδῃ ἡ Ζηνοβία. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θέλω καταβάλει ἰδιάζουσαν προσπάθειαν, ἔστω καὶ μὲ κίνδυνον τῶν συμφερόντων μου, ὡς καὶ τῆς ζωῆς μου αὐτῆς, διότι μᾶλλον τῆς ζωῆς μου φείδομαι τῆς ζωῆς τῆς Ζηνοβίας, διότι ἐν τούτῳ καὶ μόνῳ διορῶ τὴν σωτηρίαν σοῦ τε καὶ ἐκείνης. Ἄλλως τε δὲ ἔχω σύστημα νὰ θυσιάζω τὰ πάντα χάριν τῶν συμφερόντων των ἄλλων. Οὐδέποτε αἰσθάνομαι ζωηροτέραν ἡδονήν, ἢ χρήσιμος καθιςαμένη πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὰ τοῦ Εὐριπίδου λόγια

» κοινὰ γὰρ φίλων ἄχη » καὶ
» Ἐν τοῖς κακοῖς οἱ ἀγαθοὶ σαφέστατοι
» Φίλοι. . . . . » καὶ
» . . . . . τοὺς φίλους
» Ἐν τοῖς κακοῖς χρὴ τοῖς φίλοισιν ὠφελεῖν »

ζωηρῶς ἀντηχοῦσιν εἰς τὰς ἀκοάς μου πάντοτε!

Μεταβαίνω ἀμέσως παρὰ τῇ Ζηνοβίᾳ, ὅπως τῇ ἀναγγείλω τὴν μεγάλην ταύτην εἴδησιν! Ἡ δυστυχὴς θὰ ζωογονηθῇ! Θάρρει καὶ σὺ Τέρπανδρε, καὶ εἰμὶ ὅλη ἰδική σας. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἴδῃς τὴν Ζηνοβίαν, θὰ σὲ ἴδῃ ἡ Ζηνοβία!

Οὐδέποτε εὐεργετικοὶ λόγοι, οὐδέποτε εὐεργετικαὶ ὑποσχέσεις ἐγέννησαν ἐν εὐαισθήτῳ καρδίᾳ τοσοῦτον ζωηρὸν αἴσθημα εὐγνωμοσύνης, ὅσον οἱ ζωηφόροι οὗτοι λόγοι τῆς χρηστῆς Ἀρμενίδος ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Τερπάνδρου! Ἐπὶ πολὺ κατεγίνετο νὰ εὕρῃ ἐν τῇ τεταραγμένῃ φαντασίᾳ αὐτοῦ λέξεις καταλλήλους, ὅπως σὺν τῷ πρὸς τὴν Ζηνοβίαν αἰσθήματι αὐτοῦ ἐκφράσῃ καὶ τὴν πρὸς τὴν ἀγαθὴν τροφόν της εὐγνωμοσύνην του, ἀλλ' ἐν τῇ βαθείᾳ συγκινήσει αὐτοῦ οὔτε λέξεις εὗρισκεν, οὔτε γλῶσσαν εἶχε! Τὰ δάκρυά του μόλον τοῦτο, ποταμηδὸν ῥέοντα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἀνεπλήρουν τὸ ἔργον τῶν λέξεων ἐκείνων, ἃς αὐτὸς εἰς μάτην ἀνεζήτει!

Ὑπὸ βαθείας κατεχόμενος συγκινήσεως καὶ φέρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ ἕτερον πρὸς τὴν Ζηνοβίαν αἴσθημα, τὸ σέβας ἕνεκα τῆς πολυμαθείας καὶ τῶν ὑψηλῶν ἀρχῶν αὐτῆς, ὁ Τέρπανδρος ἐπανέκαμψεν εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὅθεν καὶ πάλιν, μόνον τὸ ἄχαρι καὶ ἔρημον δωμάτιον τῆς Ζηνοβίας ἔβλεπεν, ὅλως ψυχρὸς καὶ ὠχρὸς καὶ εἰς δάκρυα πνιγμένος! Αἱ νέαι αὗται πληροφορίαι περὶ τῶν δεινοπαθημάτων τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ καὶ τῆς θλιβερᾶς κατασάσεως αὐτῆς νέαν ἠνέῳξαν πληγὴν εἰς τὰ σπλάγχνα του, νέα προσέθηκαν ἄλγη εἰς τὰ ἄλγη του! Ἡ διήγησις ἐκείνη τῆς γραίας δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς διετηρεῖτο ἔναυλος

εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ καὶ ζωηρῶς ἀντεῖχεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἣν κατέθλιβεν, ἐσπάραττεν, ἐθανάτονεν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ παρηγόρει, καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν τῆς Ζηνοβίας καὶ διότι ἔμελλε τέλος πάντων νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἀντικείμενον τῶν πόθων καὶ τῶν ἐλπίδων του, τὸν ἔρωτά του! Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἐλπὶς αὕτη ἀνεκούφιζε κατά τι τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μέγα ἄλγος, ὁ φόβος τῆς ἀποτυχίας προσέθετεν ἄλγη νέα. Εἶνε φυσικόν, φαίνεται, εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ὅσῳ περισσότερον ἐπιθυμεῖ τι, τοσούτῳ καὶ περισσότερον νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἀποκτήσεώς του!

Οἱ ἄτακτοι παλμοὶ τῆς καρδίας τοῦ Τερπάνδρου ἐμέτρων καὶ τὰς ὥρας καὶ τὰ λεπτὰ τῆς βραδυκινήτου ἐκείνης ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ αἱ ὧραι καὶ τὰ λεπτὰ ἔκαμαν, τῷ ἐφαίνετο, στάσιν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ μηδεμία δύναμις ἐν τῷ κόσμῳ ἠδύνατο νὰ τὰ κινήσῃ! Ἡ γῆ τῷ ἐφαίνετο ὡς παύσασα πλέον τὴν κίνησίν της ἢ ὡς ἀντιστρόφως κινουμένη, ὁ δὲ ἥλιος ὡς βαδίζων οὐχὶ πλέον πρὸς δυσμὰς ἀλλὰ πρὸς ἀνατολάς!

Ὁπωσδήποτε ὁ ἥλιος δύει, ἡ σελήνη διαδέχεται αὐτόν, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος ἀνατέλλων πρωϊνὸς ἀστὴρ τῷ φαίνεται ὡς πρόεδρος εὐχαρίστου τινὸς ἡμέρας. Ἦλθε τέλος ἡ τρισπόθητος ἐκείνη στιγμή· ὁ δὲ Τέρπανδρος, μεταξὺ ἐλπίδος καὶ φόβου διακυμαινόμενος, πετᾷ, μεταβαίνων εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἔνθα τρόπον τινὰ ἔμελλε ν' ἀκούσῃ ἀπαγγελλομένην τὴν ἀπόφασιν τῆς τύχης του! Δὲν εὗρεν ἐκεῖ ἐκείνην, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀπαγγείλῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ χθές. Ἐκάθησε μολοντοῦτο συνδιαλεγόμενος μετὰ τῆς Μαριάμ, τῆς μόνης ἐπιστηθίου φίλης τῆς Ζηνοβίας, καὶ τὸ θέμα τῆς συνομιλίας αὐτῶν ἦν αὐτὴ ἡ Ζηνοβία.

Ἕκαστον βῆμα διαβάτου, ἕκαστος κρότος ἔξωθεν τοῦ οἴκου ἀκουόμενος, ἑκάστη πνοὴ ἀνέμου ἦν διὰ τὸν Τέρπανδρον εἷς νέος παλμὸς ἐν τῇ παλλούσῃ καρδίᾳ του, μία νέα φλὸξ ἐπὶ τοῦ φλεγομένου προσώπου του! Βλέπει, τέλος, τὴν ἀγαθὴν Ἀρμενίδα ἐρχομένην ἀσθμαίνουσαν! Ἐν τῷ μειδιῶντι προσώπῳ αὐτῆς ἀνεκάλυψε τὸ πρόσωπον τῆς πυθίας, εὐάρεστόν τινα ἐχούσης ν' ἀπαγγείλῃ χρησμόν!

Τὸ γοργὸν βλέμμα αὐτῆς καὶ τὸ ταχὺ βάδισμά της, τῷ δίδουσι τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας, καὶ ὅμως αὐτὸς καὶ πάλιν μεταξὺ φόβων καὶ ἐλπίδος ταλαντεύεται!

Ἡ γραῖα ἐν τούτοις ἀναβαίνει καὶ κάθηται παρ' αὐτῷ, πλήρης μειδιαμάτων. Μετά τινας δὲ στιγμάς, ἡ Ζηνοβία, λέγει,

ἥτις ἔμεινεν ἔκπληκτος καὶ φωνὴν παράφρονος χαρᾶς ἀφῆκε καὶ τὴν ζωήν της ἀνέκτησε καὶ διὰ θερμῶν εὐγνωμοσύνης δακρύων ηὐχαρίστησε τὸν Πλάστην ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκήτῳ ταύτῃ συνεντεύξει ἡμῶν, ἐγκρίνει νὰ μεταβῇς παρ' αὐτῇ διὰ τῆς θύρας τοῦ κήπου καὶ ἀγωνιῶσα σὲ περιμένει. Ἡ δυστυχής! ἂν ἦτο δυνατόν, ἤθελε φωτογραφήσει, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμούς μου, διότι ἔσχον τὸ εὐτύχημα νὰ σὲ ἴδωσιν! Ἤθελεν ἀφαρπάσει ἀπ' ἐμοῦ τὴν γλῶσσαν μου, διότι ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ σὲ λαλήσῃ! Ἤθελεν ἀφαρπάσει ἀπ' ἐμοῦ τὰ ὦτά μου, διότι ἔσχον τὸ εὐτύχημα νὰ σὲ ἀκούσουν! Ὡς παράφρων πεσοῦσα ἐπ' ἐμοῦ, κατεφίλει καὶ τὰ χείλη μου καὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου, οὓς εὐτυχεῖς καὶ μακαρίους ἀπεκάλει!

— Τὸ αὐτὸ ἤθελον πράξει κἀγώ, εἶπεν ὁ Τέρπανδρος μειδιῶν, ἂν εἶχον παρ' ὑμῖν ἀρκετὴν οἰκειότητα.

Ἐκβαλοῦσα δὲ ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς γραμμάτιον ἡ γραῖα ἐγχειρίζει αὐτὸ τῷ Τερπάνδρῳ, λέγουσα: ἀνέστη ἡ Ζηνοβία, ἀναστήθητι καὶ σύ, τέκνον!

Ὁ Τέρπανδρος ἐκτείνει τὰς χεῖράς του διὰ νὰ τὸ λάβῃ, ἀλλ' αἱ χεῖρες αὐτοῦ τρέμουσιν! Ἀνοίγει τὰ χείλη του διὰ νὰ λαλήσῃ, ἀλλ' ἡ γλῶσσα αὐτοῦ δεσμεύεται! Τὸ γραμμάτιον τοῦτο ἐθεώρησεν ὁ τάλας ὡς ἀπόφασιν τῆς τύχης του!

Ἰδοὺ αὐτό.

» Φίλτατε Τέρπανδρε,

» Ἡ μετὰ τῆς ἀγαθῆς τροφοῦ μου συνάντησίς σου δὲν εἶνε » πρᾶγμα τυχαῖον! Ὄχι! δὲν εἶνε πρᾶγμα τυχαῖον! Ὁ Θεὸς » ἠθέλησε νὰ δώσῃ πέρας ἢ εἰς τὰ δεινά μου ἢ εἰς τὴν ζωήν » μου! Αἱ πληροφορίαι, ἃς μοὶ ἔδωκεν ἡ καλὴ αὕτη γυνή, μὲ » συνεκίνησαν βαθέως! Ὦ! οὐδέποτε ἀμφέβαλλον ἐγὼ περὶ » τοῦ πρός με αἰσθήματός σου καὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ χαρα- » κτῆρος σου! Καὶ τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ μὲ κρατήσῃ μέχρι » τοῦδε ἐν τῇ ζωῇ εἰμὴ ἡ πεποίθησίς μου αὕτη;

» Σοὶ συνιστῶ, Τέρπανδρε, ὑπομονὴν καὶ γενναιότητα, ἅτινα » αὐτὰ ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν ἔχω ἐγώ!

» Χιλιάκις μετανοῶ, διότι δὲν ἐξηγήθην ἀρχήτερον ἀκόμη » πρὸς τὴν τροφόν μου αὐτήν. Ἐφοβούμην μήπως διὰ λόγους » θρησκευτικοὺς κατετάσσετο καὶ αὕτη εἰς τὴν κατ' ἐμοῦ » φάλαγγα τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν μου, καὶ μολονότι » αὕτη εἶνε ἀρκετὰ μορφωμένη, ὡς βλέπεις. Εὐτυχῶς οἱ φό- » βοι μου οὗτοι ἀπεδείχθησαν μάταιοι, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ

» τῆς τροφοῦ μου εὑρίσκω στοργὴν ἀληθοῦς μητρός. Τῇ συν- » δρομῇ αὐτῆς ἐλπίζω νὰ κατορθωθῇ ἡ τρισπόθητος συνέντευ- » ξις ἡμῶν, ἥτις ἂν, ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς διαχύσεως τῆς » ψυχῆς μου, ἣν ἀπὸ τοῦδε προβλέπω, δὲν ἀποσβέσῃ καὶ τὸν » σμικρότατον τοῦτον τῆς ζωῆς μου σπινθῆρα, ὅστις ὡς ἐκ θαύ- » ματος μοὶ ὑπολείπεται εἰσέτι, βεβαίως θέλει μοὶ δώσει νέ- » αν ζωήν, ἣν καὶ ταύτην θέλω ἀφιερώσει εἰς σέ, φίλτατε Τέρ- » πανδρε!

» Τὸν σμικρότατον τοῦτον τῆς ζωῆς μου σπινθῆρα ὀφείλω » συγχρόνως καὶ εἰς τὰς καθημερινὰς παρηγορίας τῆς χρηστῆς » Μαριάμ. Ὦ! ἄνευ τῶν παρηγοριῶν αὐτῆς πρὸ πολλοῦ ἤδη » θὰ ἐσβέννυτο καὶ αὐτός!

» Τὰ περὶ τῆς συνεντεύξεως ἡμῶν καθέκαστα θέλεις μάθει » ἀπὸ τὴν ἐπιφέρουσαν τὴν παροῦσάν μου, πρὸς ἣν δύνασαι νὰ » ἔχῃς πᾶσαν ἐμπιστοσύνην.

» Δυστυχῶς! ἀδυνατῶ σήμερον νὰ σοὶ γράψω ὅ,τι τὸ πρὸς » σὲ μέγα αἴσθημά μου μὲ ὑπαγορεύει, ὑπὸ ἀστυνομικὴν οὕ- » τως εἰπεῖν ἐπιτήρησιν διατελοῦσα ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐξ ὑπερβο- » λικῆς συγκινήσεως τρέμουσα ἀφ' ἑτέρου, ἀναλογιζομένη ὅτι » γράφω πρὸς ἐκεῖνον, πρὸς ὅν, καίπερ ἐπὶ δύω ἔτη τρέ- » φουσα φλογερὸν καὶ ἐνθουσιώδες αἴσθημα, δὲν ἠδυνάμην νὰ » ἐκφράσω αὐτῷ τὸ αἴσθημά μου τοῦτο ἄλλως πως, εἰμὴ διὰ » τῶν παλμῶν τῆς καρδίας μου! Ἡ δυστυχής! οὔτε κἂν περὶ » τῶν δεινῶν ἐκείνων, ἅτινα διὰ σὲ καὶ μόνον ὑφίσταμαι, » ἠδυνάμην νὰ σοὶ γράψω!

» Εἴθε, εἴθε φίλτατε Τέρπανδρε, νὰ δυνηθῶ ἐπὶ τέλους νὰ » σοὶ ἐκφράσω τὸ αἴσθημά μου τοῦτο διὰ ζώσης! Ἀλλ' οἴμοι! » οὔτε δέκα γλώσσας ἔχω οὔτε δέκα καρδίας οὔτε δὲ χάλ- » κινα στήθη!

» Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰ δεινοπαθήματά μου, οὐδόλως » πρέπει νὰ σὲ λυπῶσι, διότι οὐδόλως μὲ λυποῦσι. Προκειμέ- » νου περὶ σοῦ, συμμερίζομαι πληρέστατα τὴν ἰδέαν τῶν » Στωϊκῶν: πόνος δὲν ὑπάρχει, ναί! πόνος δὲν ὑπάρχει, προ- » κειμένου περὶ σοῦ! Ἀπεναντίας μάλιστα ἐν τοῖς πόνοις μου » τούτοις εὑρίσκω ἡδονὴν τοιαύτην, οἵαν μόνον ἐν τῇ ποθητῇ » μοι παρουσίᾳ σου δυνατὸν νὰ εὕρω, διότι τοὺς ὑφίσταμαι » διὰ σέ, ὦ γλυκύτατον τῆς καρδίας μου ἴνδαλμα!

» Σὲ κατασπάζομαι τρὶς καὶ μυριάκις, συνιστῶσά σοι καὶ » πάλιν ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν.

» Ἡ ἰδική σου Ζηνοβία.»

Καὶ ποῖος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην; ἠρώτησεν ὁ Τέρπανδρος μετ' ἀπορίας καὶ πλήρης συγκινήσεως.

— Καὶ τίς ἄλλος, ἐκτὸς τῆς Ζηνοβίας; ἀπήντησεν ἡ γραῖα.

— Ἡ Ζηνοβία;! ἀνέκραξεν ὁ Τέρπανδρος μετ' ἐκπλήξεως. Λοιπὸν εἶνε κάτοχος τῆς Ἑλληνικῆς εἰς βαθμὸν τοιοῦτον;

— Ὦ τέκνον! ὑπεφώνησεν ἡ γραῖα ὑπερηφανευομένη τρόπον τινά. Σὲ μακαρίζω, μυριάκις σὲ μακαρίζω, διότι σὺ ἔτυχες τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος ἐκείνης, ἐν τῷ προσώπῳ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ δείξῃ ἅπασαν αὐτοῦ τὴν παντοδυναμίαν! Ἡ Ζηνοβία εἶνε ταμεῖον γνώσεων, ταμεῖον γλωσσῶν! Ἡ πρώτη διδάσκαλός της εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπῆρξα ἐγώ. Ἀλλ' ἔπειτα, ἕνεκα τῆς ἀκαθέκτου τάσεως αὐτῆς πρὸς τὴν παιδείαν, προσελήφθη ἕτερος διδάσκαλος ἀνωτέρων δυνάμεων, καὶ ἐν διαστήματι βραχυτάτου χρόνου ἀπεδείχθη ἀξιόλογος Ἑλληνιστής, ὡς καὶ ἀξιόλογος Γαλλιστὴς καὶ Ἀγγλιστὴς καὶ Γερμανιστής! Ὦ τέκνον! ἡ Ζηνοβία εἶνε Πλανήτης νεωστὶ ἀνατελλων ἐν τῷ ὁρίζοντι τοῦ φιλολογικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ κόσμου, καὶ εὔχομαι ἀπὸ καρδίας νὰ μὴ δύσῃ ποτέ!

— Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐξέρχεται ἡ Μαριὰμ καὶ ἐπιστρέφει μετά τινας στιγμάς, κρατοῦσα γεγραμμένα χαρτία. Τὰ ἐλεγεῖα ταῦτα, λέγει, εἶνε τῆς Ζηνοβίας, τὰ ὁποῖα τονίσασα ἔπαιζεν εἰς τὸ κλειδοκύμβαλόν της. Τὸ μὲν πρῶτον ἔκαμεν ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ σου, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς γνωριμίας σας, τὸ δὲ δεύτερον ἀκολούθως. Τὸ τρίτον ἔκαμεν ἐσχάτως, ἐν ἀπελπισίᾳ εὑρεθεῖσα. Ὦ! ὅταν τὴν ἤκουον παίζουσαν αὐτά, ἐνόμιζον, ὅτι οἱ ὡραῖοι δάκτυλοι αὐτῆς ἦσαν δέκα ὡραῖοι σωλῆνες ἐξ ἀλαβάστρου ἢ μᾶλλον μαγικοὶ σωλῆνες, ἐξ ὧν ἀφθόνως ἀπέρρεεν οὐράνιος μελῳδία, οὐράνιος ἁρμονία, ἡ μελῳδία τῆς καρδίας της, ἡ ἁρμονία τῆς ψυχῆς της! Ἅπτο χείμαρρος μουσικῆς συμφωνίας, ἐν ᾧ παρεσύροντο διὰ παντὸς τὰ φύλλα τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας! Ὡς πτέρυξ διχρόου ἀλκυόνος, βυθιζομένη εἰς τὰ κύματα θελξικαρδίου θαλάσσης, ἐβυθίζοντο τὰ πλῆκτρα ὑπὸ τὰ ὡραῖα δάκτυλα αὐτῆς, τρέμοντα καὶ πάλλοντα, ὡς ὑπὸ μαγικῆς τινος δυνάμεως θιγόμενα καὶ κυμαινόμενα ὡς ὑπὸ μυστηριώδους πνοῆς τῶν Μουσῶν ταρασσόμενα, καί, ὡς ἐκείνη, περιέχεον ἱκμάδας μαργαριτῶν, ἱκμάδας μελῳδίας γοητευτικωτάτης, τῆς Κασταλίας πηγῆς ὕδατα! Ἐφαίνετο ὡς ἐμπνευσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος αὐτοῦ ἢ μᾶλλον ὅτι ἦν αὐτὴ ἡ Εὐτέρπη, ἐξ οὐρανῶν κατελθοῦσα! Ἔχουσα δὲ περιπαθῶς εἰς ἓν καὶ τὸ

ὸ μέρος προσηλωμένα τὰ βλέμματα αὐτῆς, ἐφαίνετο ὡσα-ἀκολουθοῦσα τὸ γλυκὺ τῆς καρδίας της ἴνδαλμα!

I.

ΕΛΕΓΕΙΟΝ.

Ὦ εὐφροσύνης μου στιγμαὶ ἀδόλου καὶ ἁγίας,
Ποία πνοὴ τὴν ὄψιν σας μετέβαλ' ἀπαισία;
Πῶς ἔρχεσθε κ' ἀπέρχεσθε κ' ἀντὶ τέρψις γλυκεῖα
Νὰ ἐκχυθῇ 'ς τὸ στῆθός μου, ὑπὸ μελαγχολίας
Μ' ἀφήνετε μεστήν;

Πρωΐα χαριτόβρυτε! πιστὴ 'ς τὸν ἔρωτά μου!
Ἦτις μὲ τόσους γλυκασμοὺς μ' ἐγλύκανες τὰ χείλη,
Ἦτις μὲ τόσα γόητρα μὲ ἔτερπες, ὦ φίλη!
Γλυκεῖαν ἐμφανίζουσα μορφὴν 'ς τὰ ὄμματά μου,
Μορφὴν ἐρατεινήν!

Πῶς τώρα εἶσαι κάτωχρος; πῶς τώρα σκυθρωπάζεις;
Καὶ ὑπὸ νέφους σκοτεινῆς ὀδύνης μὲ σκιάζεις;
— Ἐκεῖνος ἀσθενεῖ!
Καὶ δι' αὐτὸ τὸ στῆθός μου συνθλίβεται, πονεῖ!

Ὁ ἥλιος λοξοπορῶν 'ς τὴν δύσιν καταβαίνει!
Ἑσπέρα! Αὕτη ἡ στιγμὴ μ' ἐμάγευεν ὁπόσον!
Ποσάκις ταύτην τὴν στιγμὴν φωνὴ ἠγαπημένη
Ἀντήχει εἰς τὰ ὦτα μου, καὶ μ' ἔρραινε μὲ δρόσον
Ὁποίαν ζωτικήν!

Πῶς τῆς ἑσπέρας ἔλειψεν ἡ χάρις πλὴν ἐκείνη;
Καὶ τώρα μὲ κατήφειαν θανάτου μὲ ἀφίνει;
— Ἐκεῖνος ἀσθενεῖ!
Καὶ δι' αὐτὸ τὸ στῆθός μου συνθλίβεται, πονεῖ!

Ὦ! τοῦ ζεφύρου ἡ πνοή, ἡ ζωηφόρος αὔρα
Ἂς ἤμην, εἰς τὸ δῶμά του κρυφίως νὰ εἰσδύσω,
Τὴν προσφιλῆ καρδίαν του νὰ τέρψω, νὰ δροσίσω!
Ἐάν τις φλὸξ τὴν πυρπολῇ, ἂν τις τὴν καίῃ λαύρα!
Σωτήριος ἰδρὼς

Ἂς ἤμην, εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ νὰ ἀναβλύσω!
Καὶ θρόμβους εἰς τὸ στῆθός του ὑγείας νὰ τινάξω!
Καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς νόσου του εὐθὺς νὰ διασείσω!
Καὶ ἐραστήν μου τὸν γλυκὺν ἐκ ταύτης ν' ἀπαλλάξω!
Ἐὰν πλήν, οὐρανέ!

Πρὸς θλῖψιν μου παντοτεινήν, καὶ ἦνε γεγραμμένον
Νὰ πάσχ' αὐτός! τὴν νόσον του ἀφαίρεσ' ἀπ' ἐκεῖνον,
Καὶ διὰ ταύτης μὴ φεισθῇς τὸ σῶμά μου βαρύνων.
Ἐγὼ καὶ τάφον ἂν ἰδῶ ἐμπρός μου ἐσκαμμένον,
Δὲν θὰ θλιβῶ ποσῶς!

II.

Ο ΣΥΝΕΧΗΣ ΠΟΝΟΣ.

Μὲ ὄψιν μελαγχολικὴν ἐαρινὴ πρωΐα
Τὰς τρυφερὰς της χάριτας 'ς τὸ πᾶν διασκεδάζει,
Πέπλος νεφῶν δυσάρεστος τὸν οὐρανὸν σκεπάζει
Καὶ τὸν αἰθέρα ἐνοχλεῖ πνοὴ ἀνέμου κρύα,
Πλὴν κατανυκτική!

Σιγὴ βαθεῖα— δὲν ἠχεῖ εἰμὴ βραδὺς ὁ ἦχος,
Λεπτῆς ρανίδος τῆς βροχῆς ἐξ οὐρανῶν πιπτούσης,
Μελαγχολίας δάκρυα σταλάζοντα ἡσύχως,
Ὁμοίως καταρρέουσιν ἀπὸ ψυχῆς θρηνούσης,
Πόνον διηνεκῆ!

Πλὴν αἴφνης διακόπτουσι τὴν σιωπὴν τὴν κρύαν
Ἦχοι φωνῆς εἰς μαγικὸν πλανήτην ἐγνωσμένοι,
Ἀντιλαλεῖ ἡ φθονερὰ ἠχὼ γοητευμένη
Κι' ἀκούονται ὑπὸ ρυθμοῦ βραδέος, μ' ἁρμονίαν,
Τὰ λόγια αὐτά:

„ Νά, βλέπω τὴν ὡραίαν του μορφήν· τί ὠφελοῦμαι;
„ Ἀφοῦ τὸν τῆς καρδίας μου δὲν καταστέλλω πόνον;
„ Ἀλλὰ ἀλγῶ δριμύτερον, ἐνῶ διανοοῦμαι,
„ Ὅτι ὁ χρόνος ἵπταται αὐτῶν τῶν εὐδαιμόνων
„ Τοῦ βίου μου στιγμῶν!

„ Καὶ ὅταν δὲν τὸν βλέπωσι τὰ ὄμματά μου πάλιν,
„ Ὦ! μήπως ἀνακούφισιν εὑρίσκει ἡ ψυχή μου;
„ Μήπως παντοῦ δὲν τὸν ζητοῦν θλιμμέν' οἱ ὀφθαλμοί μου;
„ Δὲν ὑπομένω δύσφορον εἰς τὰ ἐντός μου πάλην
„ Καρδίας καὶ νοός;

„ Δὲν πνίγετ' εἰς τὰ στήθη μου ὑπὸ πνοῆς βαρείας
„ Πᾶν ὅ,τι φίλον αἴσθημα ἐκ τῆς ψυχῆς γεννᾶται;
„ Δὲν μὲ κρατεῖ πόνος δριμὺς μιᾶς πληγῆς ὀξείας;
„ Ἐμπρός μου ἡ μορφὴ αὐτοῦ μὴ δὲν περιπλανᾶται;
„ Ὦ! μοῖρα διατί!

„ Εἰς τὴν ψυχήν μου, εἰς τὸν νοῦν, εἰς τὴν ἐνθύμησίν μου
„ Ἂς ἦτο, μοῖρα, δυνατὸν αὐτὸς νὰ μὴ ἐμμένῃ!
„ Νὰ μὴ ὀχλῇ ἡ ἰδέα του τοσοῦτον τὴν ψυχήν μου,
„ Κ' ἡ λέξις εἰς τὰ χείλη μου ὦ! νὰ μὴ ἀναβαίνῃ,
„ Ἠγάπησα αὐτόν!

„ Ἂν δὲν τὸν βλέπω, τὸν ποθῶ· ἂν δὲ τὸν βλέπω, τρέμω,
„ Μὴ κόσμος ὁ αἰθέριος αὐτοῦ τὸν ἁρπάσῃ,
„ Καὶ Ἄγγελον λευκόπτερον ἡ γῆ αὐτὴ μὴ χάσῃ!
„ Οὕτω λοιπὸν δι' ὅλου μου τοῦ βίου θὰ νὰ φέρω
„ Τὸν πόνον συνεχῆ!

III.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΜΟΥ.

„ Ἡ πένθιμος κυπάρισσος τὸν τάφον μου τὸν κρύον
„ Εἰς τὴν γλυκεῖαν της σκιὰν ὁπόταν συσκιάζῃ,
„ Καὶ τὸ ὠχρόν του μάρμαρον ὅταν πυκνὸν τὸ βρύον
„ Καλύπτῃ, καὶ παρήγορον ἐκεῖ ὅταν σταλάζῃ,

„ Τὸ τρέμον δάκρυ τῆς αὐγῆς, τὸ δάκρυ τῆς ἑσπέρας,
„ Κι' ὅταν ἐκεῖθεν τὸ πτηνὸν τὸ ἔαρ διαβαῖνον
„ Ψάλλῃ τῆς ἡλικίας του τὰς γλυκερὰς ἡμέρας,
„ Κ' εἰς τὸ ψυχρόν μου χέῃ οὖς μέλος κεχαρισμένον,

„ Κ' ὅταν τοῦ τάφου μου ἐγγύς τις ὁδοιπόρος φέρων

„ *Τὸν πόδα— ἵσταται ἐκεῖ— κ' ὄμμα δακρύον τείνῃ*
„ *Καὶ τῆς ζωῆς τὸ στάδιον τὸ δυσπαθὲς ἐχθαίρων*
„ *Παραμυθίας γλυκασμοὺς τῆς γλώσσης του ἀφίνῃ.*

„ *Ὦ! τότε ἡ καρδία μου θὰ παύσῃ τοῦ νὰ πάλλῃ;*
„ *Θὰ φύγῃ τῶν χειλέων μου ἡ γεῦσις, ἡ πικρία;*
„ *Ζωὴ πλέον ἀνώδυνος θὰ μ' ἀπαντήσῃ ἄλλη;*
„ *Κ' ἱλαρωτέρα θὰ γενῇ τοῦ τάφου ἡ σκοτία;*

„ *Καὶ πλέον ἐλαφρόπτερος ἡ χεὶρ ἡ τοῦ θανάτου·*
„ *Τὰ τοῦ ψυχροῦ μου σώματος ὀστᾶ θὰ περιέπῃ;*
„ *Κ' ὁ βίος ὁ ἐπίγειος τὰ δύσφορα δεινά του*
„ *'Σ τὸ ζοφερόν μου οἴκημα ἐκεῖνο δὲν θὰ τρέπῃ;*

„ *Καὶ ἄλλη 's τὴν καρδίαν μου οὐσία δὲν θὰ μένῃ*
„ *Τῆς μούσης καὶ τοῦ ἔρωτος εἰμὴ ἡ φλὸξ ἡ θεία,*
„ *Ἡ σύντροφός μου εἰς τὴν γῆν ἡ μόν' ἠγαπημένη,*
» *Ἡ μόνη εἰς τὰς θλίψεις μου τερπνὴ παραμυθία;*

» *Ὦ! ἂν αὐτὴ τὸ στῆθός μου ἡ μόνη θὰ φλογίζῃ,*
„ *Μούσης καὶ ἔρωτος πνοὴ ἂν μόνη θὰ μ' εὐφραίνῃ,*
„ *Καὶ ἤχους μέλους μαγικοῦ ἀκράτους θὰ τονίζῃ,*
„ *Χωρὶς ἄλλη βαρυαλγὴς πνοὴ νὰ μὲ πικραίνῃ,*

„ *Ὦ! τότε, τότε θέσασα τὸ φίλτατόν μοι μνῆμα*
„ *Εἰς δάσους γοητευτικοῦ ἀθέατον γωνίαν,*
„ *Ὅπου ἑνὸς μόνον θνητοῦ θὰ μὲ ζητήσῃ βῆμα,*
„ *Καὶ ὅπου μόνη ἀηδὼν γλυκεῖαν μελῳδίαν*

„ *Θὰ χέῃ..... Τότε λυρῳδὸς ἡ αὔρα θὰ μοὶ μένῃ*
„ *Ἡδύφωνος! κ' ἐλεύθερον τὸ στῆθός μου ἐκ πόνων*
„ *Πρὸς τὴν πνοήν της θ' ἀντηχῇ, καὶ μέλος θὰ ἐκβαίνῃ,*
„ *Ὦ! ἔχον ἀντικείμενον τὸ ὄνομά του μόνον!*

Τὴν ἐπιστολὴν ὡς καὶ τὰ ἐλεγεῖα ταῦτα τῆς Ζηνοβίας
άκις διῆλθεν ὁ Τέρπανδρος, καὶ τοσάκις συνεκινήθη, καὶ
ίκις κατέβρεξεν αὐτὰ διὰ θερμῶν δακρύων, ἐν τῇ ροῇ τῶν
ων διελύοντο οἱ πάγοι τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ του ὀδύνης!

Ἐν τούτοις ἡ γραῖα ἐπανελθοῦσα εἰς τὸ ζήτημα τῆς συνεντεύξεως, λέγει: δὲν γνωρίζω ἀκόμη θετικῶς ἂν θὰ κατορθωθῇ σήμερον ἡ συνέντευξις. Ἡ μήτηρ τῆς Ζηνοβίας, ἀσχολουμένη σήμερον εἰς οἰκογενειακὰ πράγματα, προτίθεται, φαίνεται, νὰ ὑπάγῃ αὔριον ἢ μεθαύριον εἰς τὸ λουτρόν. Ἐγὼ μετ' ὀλίγον μεταβαίνω καὶ πάλιν παρὰ τῇ Ζηνοβίᾳ καί, ἂν πρόκειται νὰ ὑπάγωσι σήμερον, ἐγὼ ἐξερχομένη τῆς θύρας σοὶ κάμνω σημεῖον διὰ τῆς χειρός. Ἂν δὲ ἴδῃς ὅτι δὲν ἔκαμα σημεῖόν τι, θέτουσα τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τότε γίνωσκε, ὅτι δὲν θὰ ὑπάγωσι. Παρ' ἐμοὶ δὲ τότε μόνον πρέπει νὰ ἔλθῃς, ὅταν ἴδῃς σημεῖον τῆς χειρός μου, διότι δὲν εἶνε φρόνιμον νὰ ἔρχησαι παρ' ἐμοὶ ἄνευ σπουδαίου λόγου. Ἂν τύχῃ νὰ σὲ ἴδῃ τις εἰσερχόμενον εἰς τὸν οἰκόν μου ἢ ἐξερχόμενον, ὤ! τότε τετέλεσται!

Ὁ Τέρπανδρος λοιπὸν ἐθεώρει οὐ μακρὰν αὐτοῦ τὴν τρισπόθητον ἐκείνην στιγμήν, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἴδῃ τὴν τρισπόθητον Ζηνοβίαν καὶ ἐκφράσῃ αὐτῇ διὰ ζώσης τὸ μέγα καὶ διάπυρον αἴσθημά του! Ὁ χείμαρρος λοιπὸν τοῦ πρὸς αὐτὴν αἰσθήματός του ἤρχισεν ἤδη τρέχων πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ὁδόν! Ἐντὸς ὀλίγου μέλλει νὰ χυθῇ ἐκεῖ, ὅπου ἡ μεγάλη ὁρμὴ αὐτοῦ τὸν ὤθει!— Ἀλλὰ καθὼς ὁ χείμαρρος τῶν ὑδάτων, ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ὁρμῆς καὶ πληθύος αὐτοῦ, προεκχέει ἀκαθέκτους ρανίδας, οὕτω καὶ ὁ χείμαρρος τοῦ πρὸς τὴν Ζηνοβίαν αἰσθήματος τοῦ Τερπάνδρου, προεκχέων ἀκρατήτους σταγόνας, ἐν διαστήματι ὀλίγων λεπτῶν πλημμυρεῖ πολλὰς σελίδας (1).

Ὁ Τέρπανδρος ἐγχειρίσας τὴν ἐπιστολὴν τῇ γραίᾳ ἀπῆλθε, καὶ πάλιν ὑπὸ βαθείας κατεχόμενος συγκινήσεως, καὶ πάλιν νέον σέβας φέρων ἐν τῇ καρδίᾳ του πρὸς τὴν Ζηνοβίαν, ὡς ἐκ τῶν νέων περὶ αὐτῆς πληροφοριῶν ἐπὶ τῶν γνώσεών της! Μεταβαίνει εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ κάθηται παρὰ τῷ ἀφορῶντι εἰς τὴν θύραν τοῦ οἴκου της. Ἐκβαλὼν δ' ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ τήν τε ἐπιστολὴν καὶ τὰ ἐλεγεῖα αὐτῆς, καὶ πάλιν διέρχεται αὐτὰ καὶ μυριάκις τὰ διέρχεται καὶ τοσάκις συγκινεῖται καὶ διὰ θερμῶν τὰ καταβρέχει δακρύων!

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ βλέπει τὴν γραῖαν, τροφὸν τῆς Ζηνο

(1) Λυπούμεθα μὴ ἔχοντες ἀντίγραφον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Τερπάνδρου, ἐκτὸς μιᾶς μόνης, τῆς τελευταίας. Καθὰ μᾶς εἶπεν οὗτος, ὁσάκις ἔτυχε νὰ γράψῃ τῇ Ζηνοβίᾳ, πάντοτε αὐτοσχεδίως τῇ ἔγραψε.

βίας, κρούουσαν τὴν κρίκελλαν καὶ εἰσερχομένην! Οἱ βίαιοι παλμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ μετρῶσι τὰς ὥρας καὶ τὰ λεπτά, καθ' ἃ ἡ γραῖα διαμένει παρὰ τῇ σεπτῇ του ἐρωμένῃ, καὶ οἱ πλήρεις ἀγωνίας ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ προσηλωμένοι ατε ὡς ἐπὶ τῆς θύρας, περιμένουσιν ἀνυπομόνως νὰ ἴδωσι το σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ ὡς τὸ σημεῖον τῆς εὐτυχίας του, τῆς εὐδαιμονίας του, τῆς ἀναγεννήσεώς του, τῆς ἠθικῆς ἑνώσεώς του τέλος μετ' ἐκείνης, ἣν μετὰ θρησκευτικῆς ὅλως εὐλαβείας λατρεύει!

Ἐντούτοις ὅσῳ ἠργοπόρει νὰ ἐξέλθῃ ἡ γραῖα, τοσούτῳ ἐπερίσσευεν ἡ ψυχικὴ ἀγωνία αὐτοῦ καὶ ἠλαττοῦτο ἡ ἐλπίς του! Ἐξέρχεται τέλος, ἀλλ' οὐδὲν σημεῖον βλέπει!—Ἔμελλεν ὁ τάλας! νὰ περιμένῃ καὶ μέχρι τῆς ἐπιούσης.

Ἔρχεται καὶ ἡ ἐπιοῦσα, καὶ ἡ γραῖα πάλιν κρούει τὴν κρίκελλαν καὶ πάλιν εἰσέρχεται καὶ πάλιν ἐξέρχεται, ἀλλὰ καὶ πάλιν μηδὲν σημεῖον! Ἡ ψυχικὴ ἀγωνία αὐτοῦ αὐξάνει· τὴν παραγγελίαν δὲ τῆς γραίας ἐχων ὑπ' ὄψιν, οὐδὲ τολμᾷ νὰ μεταβῇ παρ αὐτῇ, ὅπως ζητήσῃ κἂν πληροφορίας!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Ἀπομάκρυνσις τοῦ Τερπάνδρου.

Ὀκτὼ παρῆλθον τοιαῦται μαῦραι ἡμέραι, καὶ ὁ Τέρπανδρος διεκυμαίνετο μεταξὺ ἐλπίδος καὶ ἀπελπισίας, μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου! Τὴν ἐννάτην ἡμέραν βλέπει τέλος τὴν γραῖαν ὑψώσασαν τὴν χεῖρα αὐτῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὅτε ἐξήρχετο! Διά τινος μαγικῆς δυνάμεως, ἣν περιεῖχε τὸ σημεῖον τοῦτο, ὁ Τέρπανδρος εὑρίσκεται ἐν ἀκαρεῖ ἐπὶ τῆς κλίμακος, ὡς παράφρων σκιρτῶν! Εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὴν τελευταίαν βαθμίδα αὐτῆς, ὅτε ἀπήντησε τὸν ὑπηρέτην τοῦ οἴκου· ἵσταται αἰφνιδίως, ὡς νὰ ἠνεῴχθη πρὸ αὐτοῦ μέγα καὶ ἀνυπέρβλητον χάσμα! ὁ ὑπηρέτης οὗτος τῷ ἐφάνη ὡς ἀπαίσιος ἄγγελος, ὡς ἀνυπέρβλητον μεσότοιχον κατὰ τοῦ χειμάρρου ἐκείνου τῆς παράφρονος χαρᾶς του.

Ὁ πατήρ σας σᾶς ζητεῖ· τῷ λέγει ὁ ὑπηρέτης

Ὁ Τέρπανδρος ἤνοιγεν ἤδη τὰ χείλη αὐτοῦ νὰ εἴπῃ· εἰπέτε, παρακαλῶ, ὅτι εἶμαι εἷς τοῦ διδασκάλου μου, ὅτε βλέπει τὸν πατέρα του ἱστάμενον ἀπέναντί του μετὰ τῆς μητρός του! Ἀκολούθει μοι· τῷ λέγει ὁ πατήρ, ῥίπτων τὸν πόδα ἐπὶ τῆς κλίμακος!

—Καὶ ποῦ θὰ ὑπάγωμεν, πάτερ; ἐρωτᾷ ὁ Τέρπανδρος, εὐτόλμως καὶ ἐρυθριῶν.

—Δὲν εἶνε ἔργον ἰδικόν σου, ἀπήντησεν ἐκεῖνος μετά τινος τόνου· ἀκολούθει μοι.

Ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ καταβαίνουσι τὴν κλίμακα σιωπηλῶς, αὐτὸς δὲ τοὺς ἀκολουθεῖ ἐπίσης σιωπηλῶς καὶ ὡς κατάδικος! Τὰ βήματά του τρέμοντα ὀπισθοροῦσιν! ἀτενίζει περιπαθὲς βλέμμα ἐπὶ τοῦ δωματίου τῆς Ζηνοβίας, καὶ τὰ ὄμματά του κατακλύζονται ὑπὸ δακρύων.

Μετὰ εἴκοσι λεπτῶν ὁδοιπορίαν φθάνουσιν εἰς Βαγτζὲ-Καπουσοῦ, ἔνθα εὑρίσκουσι θεῖόν τινα τοῦ Τερπάνδρου, περιμένοντα, καί τινα ὑπηρέτην κρατοῦντα κιβώτιον. Πάραυτα ὁδηγεῖται ὁ Τέρπανδρος εἰς πλοιάριον, καὶ μεταβαίνουσιν ἅπαντες εἰς ἀτμόπλουν αἶρον τὴν ἄγκυραν. Πρώτη ἡ μήτηρ του, κύψασα τὸν καταφιλεῖ δακρυρροοῦσα, εἶτα δὲ καὶ ὁ πατήρ, ἐπίσης δακρυρροῶν.

Ἡ ὑπερβολικὴ μελέτη, τῷ λέγουσιν ἀμφότεροι, ἔβλαψεν ἐπαισθητῶς τὴν ὑγείαν σου! Πήγαινε μετὰ τοῦ θείου σου εἰς τὴν Τρωάδα πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος καὶ πρὸς ἄνεσίν σου, καὶ μετ' ὀλίγον σοὶ γράφομεν καὶ ἔρχεσαι πάλιν μετὰ τοῦ θείου σου. Αὕτη ἡ γνώμη τοῦ ἰατροῦ.

Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο ὁ δυστυχὴς Τέρπανδρος ἔμεινε κεραυνόβλητος! Ἀνακαλέσατε τὴν ἀπόφασίν σας, ἀνέκραξεν ὁ τάλας! ὅλως φρίσσων· ἀνακαλέσατε τὴν απόφασίν σας! καὶ σᾶς ὑπόσχομαι μεθ' ὅρκου ἐπὶ τρεῖς μῆνας καὶ ἐπὶ τρία ἔτη καὶ ἐπὶ ζωῆς μου, ἂν θέλετε, νὰ μὴ λάβω βιβλίον εἰς τὰς χεῖράς μου! Ἀνακαλέσατε τὴν ἀπόφασίν σας! σᾶς παρακαλῶ θερμῶς καὶ μετὰ δακρύων! Τὸ ταξείδιον τοῦτο ἐσεται δι' ἐμὲ θάνατος, καὶ οὐχὶ ἄνεσις, ὡς ὑμεῖς φρονεῖτε! Ἀνακαλέσατε τὴν ἀπόφασίν σας! σᾶς θερμοπαρακαλῶ, πάτερ! μεσιτεύσατε καὶ ὑμεῖς, σᾶς θερμοπαρακαλῶ, μῆτερ! ἢ τοὐλάχιστον ἀναβάλετε τὸ ταξείδιόν μου ἐπὶ μίαν μόνην ἡμέραν!.....

Τὸ ταξείδιον θὰ σὲ ὠφελήσῃ, τέκνον, ἐπανέρχεσαι πάλιν, ἐπανέλαβον ἀμφότεροι, καὶ πάλιν δακρυρροοῦντες, καὶ ἀνεχώρησαν, ἀφοῦ τὸν κατησπάσθησαν καὶ πάλιν!

Οἱ τροχοὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ἤρχισαν ἤδη νὰ κινῶνται, ὅτε ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Τερπάνδρου κατέβαινον τὴν κλίμακα.

Δὲν παρῆλθον πολλὰ λεπτά, καὶ τὸ ἀτμόπλουν ὠθούμενον ἰδίως ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ Βοσπόρου, ὡς ὁ Τέρπανδρος ὑπὸ τοῦ ρεύματος τῆς φρίκης καὶ τῆς συμφορᾶς του, εὑρίσκεται ἀπέναντι τῆς συνοικίας ἐκείνης, ἐν ᾗ εὑρίσκετο ἅπασα αὐτοῦ ἡ ἐλπὶς καὶ παραμυθία! Στρέφει ἄτολμον καὶ δακρυρροοῦν τὸ βλέμμα καὶ ἀνακαλύπτει ὤ! φρίκη! φρίκη! καὶ αὐτὴν τὴν στέγην τοῦ πατρικοῦ μεγάρου τῆς Ζηνοβίας!

Ἡ ὥρα εἶνε ἀπαφράς, καὶ ὀξύτατον αἴσθημα διασχίζει τὴν καρδίαν τοῦ δυστυχοῦς, ἤτις ὅμως οὐδὲ νὰ στενάζῃ δύναται πλέον! Ὀξυτάτη πληγὴ ἀνοίγεται εἰς τὰ στήθη του, ἣν ὅμως μόνον ὄνυχες ἀλγηδόνος ἐπιψαύουσι, καὶ ἐφ' ἧς μόνον ὁ ἰοβόλος τῆς ἀπελπισίας ὄφις χύνει τὸ δηλητήριόν του!

Ἴσως τὴν στιγμὴν ταύτην, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν ὁ τάλας! ἴσως τὴν στιγμὴν ταύτην, προσφιλής μοι ἐρωμένη, μὲ περιμένῃς εἰς τὸν πατρικόν σου κῆπον ἀνήσυχος, ἔντρομος, καρδιοκτυπῶσα, ἐνῶ ἐγὼ ἀπέναντί σου, καὶ ὡς ἐξόριστος εὑρισκόμενος, διασχίζω τὸ κυμαινόμενον τοῦτο πέλαγος τῆς Προποντίδος, ὅπερ οὐδόλως διαφέρει τοῦ κυμαινομένου πελάγους τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀπελπισίας μου!

—Ἴσως τὸ βρέμον τοῦτο κῦμα εἶνε ὁ στεναγμός σου αὐτός, ἡ δὲ περὶ ἐμὲ ψιθυριζουσα αὔρα τὸ πικρὸν παράπονόν σου! Ἀλλ' ἰδοὺ μάρτυς ὁ οὐρανός! ἰδοὺ μάρτυς ὁ οὐρανός! οἱ ἀπηνεῖς γονεῖς μου μὲ ἀφήρπασαν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς προσεγγιζούσης εὐδαιμονίας μου, ὡς ἀπηνεῖς τινες καὶ ἄνευ καρδίας ἁρπάζουσι τέκνα ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν ἑαυτῶν γονέων! Μὴ παραπονῆσαι λοιπὸν κατ' ἐμοῦ, προσφιλής μοι Ζηνοβία, μὴ παραπονῆσαι κατ' ἐμοῦ, μὴ ἀδημονῆς κατ' ἐμοῦ! οἰκτειρόν με μᾶλλον! ἂν δὲ τὸ μαῦρον πεπρωμένον μου μὲ ἀφήσῃ ἐπὶ πολὺ μακράν σου, καὶ ἡ δύστηνος καρδία μου ἀδυνατήσῃ ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸ νέον τοῦτο ἄλγος τῆς νέας ταύτης πληγῆς, ὤ! τότε ρίψον ἓν δάκρυ θαλερὸν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σου πρὸς ἀνάμνησιν ἐκείνου, ὅστις διὰ σὲ ἀπέθανεν!

Ὡς σεμνὴ παρθένος, ἥτις ἀποχαιρετῶσα τὸν ἐραστὴν αὐτῆς τρέμει καὶ ἐρυθριᾷ, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος ἀποχαιρετῶν τὴν φύσιν ἔτρεμε καὶ ἐρυθρία! ἔδυσε, τὴν τελευταίαν ἀκτῖνα αὐτοῦ ἀφεὶς ἐπὶ τῆς στέγης ἐκείνης, ἐφ' ἧς ὁ Τέρπανδρος τρέμων καὶ ἀγωνιῶν εἶχε προσηλωμένα τὰ ἀγωνιῶντα βλέμματά του, καὶ ἀφοῦ προηγουμένως ἀπεχαιρέτισε τὸ πᾶν, ἐκτείνας πρὸς αὐτὸ τὴν χρυσοφαῆ του χεῖρα!

Τὸν διάχρυσον οὐρανὸν τῆς δύσεως διαδέχεται ἀργυροκύανος οὐρανὸς τῆς ἀνατολῆς· τὸν δύσαντα περιχαρῆ ἥλιον μελαγχολικὴ σελήνη, ἐν ὅλῳ τῷ μεγαλείῳ αὐτῆς ἀνατέλλουσα καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀργυροκροσσωτῶν νεφῶν διερχομένη, στρωννύουσα δὲ τὴν θάλασσαν δι' ἀργυρῶν πλακῶν, κεκοσμημένων διὰ κυματοειδῶν γλυφῶν γραφίδος καλλιτεχνικωτάτης· τὸν πνιγηρὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας, ζωηφόρος δρόσος τῆς νυκτός· τὸν ὀχληρὸν θόρυβον τοῦ φωτός, κατανυκτικωτάτη σιγὴ τοῦ σκότους· πλὴν καὶ τὸ δάκρυ τῆς χαρᾶς, μελαγχολίας δάκρυ!

Ἡ σελήνη, καίπερ μελαγχολικὴ, παίζει χαριέντως ἐπὶ τῆς γοητευμένης θαλάσσης, τὸ δὲ κῦμα ἐναρμονίως βρέμον λούεται ἐν ταῖς ἀκτῖσιν ἐκείνης. Καὶ ὁ ἀστὴρ παίζει τρέμων καὶ φαίνεται ὡς ὄμμα ἁβρὸν καὶ ἐρωτικόν, ἀναλάμπον ἐνῷ σβέννυται, καὶ σβεννύμενον ἐνῷ ἀναλάμπει! Φαίνεται ὡς τὸ ἁβρὸν τῆς Ζηνοβίας ὄμμα!

Σιγὴ βαθεῖα!— Δὲν ἠχοῦν εἰμὴ οἱ τροχοὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, διεγείροντες ἀφροὺς κοχλάζοντας καὶ πολυκυμάντους, ὁμοίους ἐκείνοις, οὓς διεγείρει ἐν τῇ κοχλαζούσῃ καρδίᾳ τοῦ Τερπάνδρου ἡ νέα του αὕτη συμφορά, ἡ νέα του αὕτη ὀδύνη! Δὲν ἠχεῖ εἰμὴ ἡ βοὴ τῆς καπνοδόχης, ἐκβαλλούσης χείμαρρον καπνῶν τοιούτων, οἵους ἐκβάλλει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ στόματός του ἐν τοῖς σπαραξικαρδίοις αὐτοῦ στεναγμοῖς! καπνῶν, οἵτινες ἀνυψούμενοι ἐν τῷ αἰθέρι σχηματίζουσιν ἀπέραντον ἀτμοειδές τι τόξον, τὰ στήθη αὐτοῦ κατατοξεῦον δι' ἐπίσης ἀπεράντων βελῶν, τῶν διαττόντων, λέγομεν, ἀστέρων! Δὲν ἠχεῖ εἰμὴ ὁ κρότος τῶν κινουμένων καί, ὡς τὸν διοργανισμὸν αὐτοῦ, πεπυρακτωμένων μηχανῶν, ριπτουσῶν δάκρυα τοιαῦτα, οἷα ρίπτει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς σβυσμένους ὀφθαλμούς του! Δὲν ἠχεῖ εἰμὴ ὁ φλοῖσβος τῆς ἐλαφρῶς διακυμαινομένης πρώρας, διασχιζούσης τὴν θάλασσαν, ὡς διασχίζει τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ τὸ τῆς ὀδύνης ξίφος, τὸ τῆς ἀπελπισίας ἄμφηκες φάσγανον!

Ἡ σιγὴ αὕτη οὔτε τὰς οἰμωγὰς οὔτε τοὺς ὀλολυγμοὺς κατασιγᾷ τοῦ Τερπάνδρου! Ἀπεναντίας μάλιστα πλείονα δίδωσιν αὐτοῖς φωνήν, καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ὑποκώφως πως ἀναμιγνύεται μετὰ τῶν ἤχων ἐκείνων, οἵτινες διακόπτουσι τὴν βαθεῖαν τῆς φύσεως σιγήν!

Ἡ βαθεῖα θλῖψις αὐτοῦ οὔτε παρηγορίαν εὑρίσκει οὔτε παρηγορίαν ἐπιδέχεται! Καὶ ὅμως ἐκτείνει καὶ πάλιν τὰ δακρύβρεκτα ὄμματα αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀκτὰς ἐκείνας, αἵτινες τῷ ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν παρηγορίαν, παρηγορίαν ζητῶν! Πλὴν φεῦ! οὐδεμία ἀκτὴ φαίνεται, οὐδεμία παρηγορία διορᾶται! Μόνον σκότη φαίνονται, μόνον θλῖψις διορᾶται!

Οἴμοι! ἐπιφωνεῖ ὁ τάλας! ἡ ἀκτὴ ἐκείνη ἐσβέσθη ἀπὸ

τὰ σβυσμένα ὄμματά μου, ὡς ἡ ἀκτὶς τῆς ἐλπίδος μου ἐκείνης, ἥτις τοσοῦτον ἀπατηλῶς ἀνέλαμψε σήμερον! Ἀνέλαμψε καὶ ἐσβέσθη, ὡς ἀνέλαμψε καὶ ἐσβέσθη ἡ τρισάθλιος ἐμοῦ ζωή! Καὶ οὐδέποτε θὰ ἀναλάμψῃ, ὡς οὐδέποτε θὰ ἀναλάμψῃ ὁ ἀπεσβηκώς μου βίος!

Ἐν τῇ φρικαλέᾳ ταύτῃ ἰδέᾳ ὁ Τέρπανδρος αἰσθάνεται βαρύτερον τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ του ἄλγος, ἀκαθεκτοτέρους τοὺς παλμούς, δεινοτέραν τὴν ὀδύνην καὶ φρικτοτέραν τὴν ἀπελπισίαν! Καὶ δὴ ἐν τῇ καταστάσει του ταύτῃ λαβὼν μολυβδοκόνδυλον χαράσσει τοὺς ἑπομένους αὐτοσχεδίους στίχους:

Εἰς τοῦ βίου μου τὸν μαῦρον οὐρανὸν ἀκτὶς ἡλίου
Μόλις σήμερον ἐφάνη.
Ηὐχαρίστησα τὸν Πλάστην μετ' ἐλπίδος ἐγκαρδίου,
Ἀλλά, ὦ Θεέ! τὶ πλάνη!
Οἴμοι! ἡ ἀκτὶς ἐκείνη, ὡς ἀκτὶς θερμοῦ ἡλίου
Ἐν καιρῷ βροχῆς χειμῶνος,
Ἦν προμήνυμα θυέλλης, δεινοτέρας ἀλγηδόνος,
Τοῦ ἐμοῦ ἀθλίου βίου!
Φεῦ! ἐν τῇ θυέλλῃ ταύτῃ, ὡς ἓν φύλλον φθινοπώρου,
Κάτωχρος, ψυχρὸς καὶ τρέμων,
Εἰς ἓν ῥεῦμα δυστυχίας τρομερᾶς, ἀνυποφόρου
Ἔπεσα ὑπὸ ἀνέμων!

Ὁ ἥλιος ἐντούτοις, οὗτινος τὰ χρύσεα κῆλα ἰοβόλα ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Τερπάνδρου βέλη, φαιδρὸς καὶ μειδιῶν ἀνατέλλει ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, διασκεδάζων τὰ σκότη τῆς νυκτὸς καὶ τὰ δάκρυα τῆς ἠοῦς ἐξαλείφων. Ἀλλ' οἴμοι! τὰ ἐν τῇ ζοφερᾷ διανοίᾳ τοῦ βαρυδαίμονος Τερπάνδρου πυκνότατα νέφη ἀδυνατεῖ νὰ διασκεδάσῃ καὶ τὰ δάκρυα αὐτοῦ ἀδυνατεῖ νὰ ἐξαλείψῃ! Εἰς τὰ σκότη τῆς διανοίας αὐτοῦ μόνον σκότη προσθέτει, καὶ εἰς τὰ δάκρυα αὐτοῦ μόνον δάκρυα ἐπιθέτει! Ἡ λάμψις του, ἐξαλείψασα τὰ σκότη τῆς νυκτός, παρουσιάζει αὐτῷ καθαρώτερον τὴν θέσιν του, ἣν τέως ἐκάλυπτον τὰ σκότη ταῦτα! — Ὄρη καὶ βουνά, θάλασσα καὶ πεδιάδες διαχωρίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ζηνοβίας! Ὄρη καὶ βουνά, θάλασσα καὶ πεδιάδες διαχωρίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ πάσης παρηγορίας, ἀπὸ πάσης παραμυθίας, καὶ τὸ πᾶν μείζονα φρίκην, μείζονα ὀδύνην γεννᾷ ἐν αὐτῷ!

Ἡ γαλήνη τῆς θαλάσσης διεγείρει ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἐν τῇ

καρδίᾳ του τρικυμίαν! Ὁ πνέων δροσερὸς ζέφυρος ἐπὶ μᾶλλον τὸν φλογίζει, ἀναρριπίζων τὴν εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ καίουσαν φλόγα! Ἡ τερψικάρδιος θέα τῆς τε Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου σπαραξικάρδιος δι' αὐτὸν θέα! Ὁ τερπνὸς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης διάλογος θλιβερὸς δι' αὐτὸν ψιθυρισμός! Ὁ δὲ γλυκὺς τῆς θαλλάσσης φλοῖσβος πικρὸς δι' αὐτὸν στεναγμός! Οὐδὲν δύναται νὰ τὸν παρηγορήσῃ, οὐδὲν δύναται νὰ ἀνακουφίσῃ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ του βαρὺ ἄλγος! Τὸ πᾶν τὸν λυπεῖ, τὸ πᾶν δάκρυα τῷ διεγείρει! Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ λευκότατα τῆς θαλάσσης πτηνά, τὰ μετὰ τοσαύτης χάριτος τῆς θαλασσίου ἐπιφανείας ἁπτόμενα καὶ δι' ἰκμάδων θαλασσίων μαργαριτῶν περιρραίνοντα τὸν αἰθέρα, τῷ φαίνονται ὡς μαῦροι καὶ ἀπαίσιοι ἀγγελιοφόροι! αἱ δὲ τερπναὶ κραυγαὶ αὐτῶν, ὡς θλιβεραὶ κραυγαί, λέγουσαι: «Τέρπανδρε! ἐπίστρεψον! ἡ Ζηνοβία θνήσκει!» ἡ δὲ πρὸς τὰ ἄνω, κατ' ἀντίθεσιν τοῦ διάπλου τοῦ ἀτμοπλοίου, τρέχουσα φύσις, ὡς συντρέχουσα πρὸς συνδρομὴν ἐκείνης! ἡ δὲ ἀπὸ ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν φθάνουσα ἶρις, ὡς ἡ θεία γέφυρα, δι' ἧς ἀπέρχεται εἰς τοὺς οὐρανούς, καταλιποῦσα τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ στερεώματος, ὥσπερ πολύτιμος ὀπάλλιος ἐξαστράπτων ποικίλα χρώματα τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, ὡς ἡ ἀντανάκλασις αὐτῆς ταύτης τῆς Ζηνοβίας!

Ἐν τοιαύτῃ οἰκτρᾷ εὑρισκόμενος καταστάσει ὁ Τέρπανδρος φθάνει εἰς Τρῳάδα, καὶ τὸ πρῶτον βλέμμα αὐτοῦ ρίπτεται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἐκείνης, ἐν ᾗ καθήμενός ποτε ὁ Ἀχιλλεὺς ἐθρήνει τῆς ἐρωμένης του τὴν στέρησιν. Τρισμάκαρ Ἀχιλλεῦ! ἀνέκραξεν ὁ τάλας! κλαίων Σὺ τοὐλάχιστον εἶχες μητέρα θεάν, γινώσκουσαν τὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδίας σου καὶ συμπάσχουσαν μετὰ σοῦ καὶ μέχρι τῆς ἀκροτάτης κορυφῆς τοῦ πολυδειράδος Ὀλύμπου ἀναβᾶσαν πρὸς χάριν σου! Ἀλλ' ἐγώ; Ὤ! ἐγὼ προνόμιον τοιοῦτον δὲν χαίρω! Ἡ ἰδική μου μήτηρ, μὴ οὖσα θεὰ καὶ ἑπομένως ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τοῦ πάθους μου διατελοῦσα, πρώτη ἐκείνη ἴσως ἐπρότεινε τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπομάκρυνσίν μου, ἀγνοοῦσα ὁλοτελῶς, ὅτι ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπομάκρυνσίς μου ἔσεται συγχρόνως καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς ψυχῆς μου ἀπὸ τοῦ σώματος!— Εἶτα δέ, παρατηρήσας μετὰ φρίκης τὰ ἐρείπια, τῆς πατρίδος τοῦ Ἕκτορος καὶ τοῦ Πριάμου, ἐπερώτησε συγκεκινημένος, ὦ πολύχρυσε καὶ πολύχαλκε, χρυσόηλε τῆς ἀρχαιότητος χώρα! Ἰδοὺ τὰ ἐρείπιά σου, ὡς ζῶσα ἀπόδειξις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς κα-

κοηθείας, καὶ τοῦτο ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου, τοῦ ἐπαράτου Πάριδος! ἰδοὺ κἀγὼ ὁ σκελετός! ὡς ζῶσα ἀπόδειξις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διαβολῆς, τῆς συκοφαντίας! Οἱ ὀπαδοί σου ζῶντες, ὦ ἐπονείδιστος κακοήθεια, καταστρεφόμενοι καταστρέφουσι τὸ πᾶν! Μετὰ τὸν θάνατόν των δέ, ἕκαστος κόκκος τῆς κόνεως αὐτῶν γεννᾷ μυριάδας ὄφεων ἰοβόλων, πρὸς καταστροφὴν καὶ τῶν ἐπιγιγνομένων! ἰδοὺ ἡ κόνις τοῦ ἐπαράτου Πάριδος ὁπόσους ἐγέννησεν ὄφεις (1), ὧν τὸν ἀπαίσιον συριγμὸν καὶ τὸν φοβερὸν ἐρπυσμὸν ἀκούω φρίσσων, ἐνῶ ἡ ἱερὰ τῶν ἐναρέτων κόνις, ὡς ἀτμὸς λιβάνου καθαροῦ εὐωδιάζουσα, θεωρεῖται καὶ λατρεύεται ὡς κειμήλιον τιμαλφὲς καὶ πολυσέβαστον!— Ἀρετή! πότνια καὶ ἱερά! ἐπεφώνησε καὶ πάλιν, νύμφη περικαλλὴς καὶ θεσπεσία! θηγάτηρ τοῦ οὐρανοῦ ἀξιάγαστος! μοχλὲ περισπούδαστε, ἐλατήριον κυριώτατον παντὸς ὅ,τι καλοῦ, καὶ δύναμις ἀποθετικὴ παντὸς ὅ,τι κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ! Ἀρετή! τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀπαύγασμα καὶ τοὺς σοὺς ὀπαδοὺς καταυγάζουσα! Ἀρετή! κλέος καὶ δόξα καὶ εὔκλεια τῶν θνητῶν ἀθάνατε! Ἄνευ σοῦ, ὁ κόσμος οὗτος τί ἤθελεν εἶσθαι; Ἐρείπια, τέφρα καὶ σποδὸς, ὡς ἡ πόλις αὕτη τοῦ Πριάμου. Ὅποι σύ, ἐκεῖ φῶς, ἐκεῖ ζωή! Ὅποι δὲν εἶσαι, ἐκεῖ σκότος, ἐκεῖ θάνατος! Ἀρετή! θεία τῆς θεότητος ἀπόρροια ἐπὶ τῆς γῆς, ἁγία καὶ ἱερὰ Πύλη, ἡ μόνη ἡ εἰς τὸν Θεόν ἄγουσα! Πρὸ τῶν σεπτῶν ποδῶν σου κατέθεσα, καταθέτω καὶ σήμερον εὐλαβῶς, ἀπέναντι τοῦ οἰκτροῦ τούτου θεάματος τῶν τῆς διαφθορᾶς ἀποτελεσμάτων, τό τε σῶμά μου καὶ τὴν καρδίαν μου καὶ τὴν διάνοιάν μου! Περίβαλόν με τὰς εὐκινήτους καὶ ἀσπίλους πτέρυγάς σου, ὅπως σὲ ἀκολουθῶ πάντοτε καὶ ἐν παντὶ τόπῳ! Σὺ ἀνέδειξας τὸν Ἀριστείδην, τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν Κίμωνα, τὸν Φωκίωνα, τὸν Ἐπαμινώνδαν, τὸν Δημοσθένην, τὸν Σωκράτην· ἀνάδειξον καὶ ἐμὲ ὀπαδόν σου πιστότατον, ἐς ἀεὶ ἀδιαχώριστον ἀπὸ σοῦ! Ἐφ' ᾧ καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας μου ἀνακράζω τὸ τοῦ Εὐριπίδου·

Ὦ μέγα σεμνὰ Νίκα, τὸν ἐμόν
Βίοτον κατέχοις,
καὶ μὴ λήγοις στεφανοῦσα.

(1) Ἐν Τρῳάδι ὑπάρχει μέγα πλῆθος ἰοβόλων ὄφεων, ἕνεκα τῶν ὁποίων θὰ ἦτο ἀκατοίκητον σήμερον τὸ μέρος ἐκεῖνο, εἰμὴ ὑπῆρχε, κατα θείαν βεβαίως οἰκονομίαν, ἐπίσης μέγα πλῆθος πελαργῶν, καταστρεφόντων αὐτούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Ἐπάνοδος τοῦ Τερπάνδρου.

Τρεῖς παρῆλθον μαῦροι μῆνες, καὶ ὁ Τέρπανδρος οὔτε ἐπιστολὴν ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ οὔτε ἐγνώριζέ τι περὶ τῆς Ζηνοβίας. Εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν τῆς ἀθυμίας, ὅτε ἔλαβε τέλος ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐπετρέπετο αὐτῷ ἡ ἐπάνοδος. Ἔγινεν ἐξάλλος ὑπὸ τῆς χαρᾶς· ὁ θεῖός του ὅμως ἐπιμόνως ζητεῖ ν' ἀναβάλῃ ἐπί τινας ἡμέρας τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν, ἕνεκεν τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀναφανέντων ζεϊμπέκων (λῃστῶν) κατὰ τὰς ὁδούς. Καὶ ὁ Τέρπανδρος τὸ ἀπο μέρους αὐτοῦ ἐπιμόνως ζητεῖ ν' ἀναχωρήσωσι, προβάλλων λόγους ὑγείας.

Ὁ δυστυχὴς θεῖος εἰς τὴν ἀνάγκην ἐνδοὺς μεταβαίνει παρὰ τῷ Διοικητῇ Αἰβατζηκίου (κωμοπόλεως τῆς Ἰρωάδος) καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τῷ δώσῃ τρεῖς ἀνθρώπους τῆς ἐξουσίας, ὅπως συνοδεύσωσι τὸν Τέρπανδρον μέχρις Ἄσσου, ὅθεν ἔμελλον νὰ μεταβῶσιν εἰς Λεκτὸν Ἄκρον (Μπαμπᾶ) διὰ πλοιαρίου, ἐκεῖθεν δὲ νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον. Ὁ θεῖός του, ἀφοῦ παρέλαβε τοὺς τρεῖς τούτους ἀνθρώπους, ὥπλισε δὲ καὶ δύω ὑπηρέτας, ἀνεχώρησαν περὶ μεσημβρίαν· κεκμηκότες ὑπὸ τοῦ κόπου καὶ βασανιζόμενοι ὑπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τῆς δίψης, ἠθέλησαν νὰ καταβῶσιν εἰς παρακείμενον χωρίον, ὅπως ἀναπαυθῶσιν ὀλίγον, καταπραΰνωσι δὲ καὶ τὴν δίψαν των.

Εἰσῆλθον εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἀφέντες τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐξουσίας ἔξω τοῦ χωρίου μεθ' ἑνὸς τῶν ὑπηρετῶν· οὐδεὶς φαίνεται. Ἅπαντες λείπουσιν εἰς τοὺς ἀγρούς των. Ἦτο ὥρα θέρους. Ἀφιππεύσαντες στέλλουσι τὸν ὑπηρέτην νὰ φέρῃ ὀλίγον νερόν. Παρέρχονται πολλὰ λεπτά, ἀλλὰ δὲν φαίνεται. Ὁ Τέρπανδρος ἀνησυχεῖ, φοβούμενος μήπως δὲν προφθάσωσι τὸ ἀτμόπλουν. Ἐγείρεται ὁ θεῖος καὶ πηγαίνει πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ὑπηρέτου. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος δὲν φαίνεται. Ἡ ἀνησυχία τοῦ Τερπάνδρου ἐπὶ μᾶλλον αὐξάνει. Ἐν τῇ ἀνησυχίᾳ του ἐγείρεται καὶ αὐτὸς τετα-

ραγμένος, εἰσέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, εἰς ἣν εἶχον εἰσέλθει ὅ τε ὑπηρέτης καὶ ὁ θεῖος. Προχωρεῖ βήματά τινα, ἀλλ' οὐδένα βλέπει. Καὶ πάλιν προχωρεῖ, ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδένα βλέπει· ἰδὼν δὲ θύραν τινὰ ἡμίκλειστον κρούει τὴν κρίκελλαν, ἀλλ' οὐδεὶς ἀπαντᾷ. Εἰσέρχεται ἀτόλμως καὶ ἀτόλμως φωνάζει, φοβούμενος μὴ ἡ οἰκία Τουρκική (1). Ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδεὶς ἀποκρίνεται, καὶ δὴ πείθεται πλέον ὅτι οὐδεὶς εὑρίσκετο ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ. Λαβὼν θάρρος εἰσέρχεται ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ, μήπως εὕρῃ νερόν. Παρατηρεῖ ἄνω, παρατηρεῖ κάτω, ἀλλὰ μόνον ξηρὰς λαγήνους ἀνακαλύπτουσι τὰ ὀμματά του καί τινα παλαιὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα, τῇδε κἀκεῖσε ἐρριμμένα. Ἐν τῷ ἀπέναντι ὅμως παραθύρῳ βλέπει ἀγγεῖον πλῆρες ὕδατος. Τρέχει πρὸς αὐτό, ὑπὸ ὑπερβολικῆς δίψης φλεγόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἱπταμένου χρόνου ἐπειγόμενος. Ἀλλ' οἴμοι! πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὸ παράθυρον, ἐν ᾧ εὑρίσκετο τὸ ἀγγεῖον, πατεῖ ἐπί τινος μικρᾶς ψάθης, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σεσαθρωμένου ἐκείνου δωματίου ἐρριμμένης καὶ μὴ στηριζομένης εἰμὴ ἐπί τινων μικρῶν καὶ σεσαθρωμένων σανίδων, πίπτει βαρέως ἐντὸς βαθυτάτου καὶ ζοφεροῦ κατωγείου, ἐπὶ πετρῶν καὶ ξύλων καὶ σανίδων. Ἡ πτῶσίς του ἦτο βαρεῖα, τὰ τραύματά του πολλά, καὶ ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ ἔμεινεν ἄνευ ἀναπνοῆς! Φωνάζει, ἀλλ' οὐδεὶς τὸν ἀκούει, καὶ πάλιν φωνάζει, ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδεὶς ἀπαντᾷ. Δοκιμάζει νὰ ἐξέλθῃ, ἀλλά, πατήσας ἐπί τινων λίθων καὶ κρημνισθέντων τούτων, κρημνίζεται καὶ αὐτός, καὶ πάλιν ἐπὶ πετρῶν καὶ σανίδων, καὶ πάλιν τραύματα λαμβάνει!

Τὰ τραύματά του, τὰ ἄλγη του, ἡ θέσις του, ὁ ἱπτάμενος χρόνος δὲν ἦσαν τὰ μόνα κακά, ἅτινα ἐβασάνιζον τὸν Τέρπανδρον. Ὑπῆρχε καὶ ὁ ὑπερβολικὸς καὶ δίκαιος φόβος τῶν ὄφεων, τῶν σκορπίων καὶ τόσων ἄλλων ἰοβόλων ἐντόμων. Ἡ νέα του αὕτη φρίκη τῷ ἐμπνέει νέαν δύναμιν καὶ νέαν γενναιότητα. Δοκιμάζει καὶ πάλιν νὰ εὕρῃ διέξοδόν τινα, ἀλλ ἐν λαβυρίνθῳ τοιούτῳ ἦτο ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ διέξοδος, ἄνευ νήματος Ἀριαδνείου.

Ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐδοκίμασεν, ἀλλ' εἰς μάτην, εἶδεν ὅτι μία μόνη τῷ ὑπελείπετο ἐλπίς, νὰ δυνηθῇ νὰ ἀναβῇ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅθεν εἶχε πέσει! Ἀλλὰ πῶς; τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἀπήτει καὶ κλίμακα ἀναλόγου ὕψους. Δοκιμάζει νὰ ἀνασύρῃ ἀναλόγου ὕψους σανίδας, δοκούς, καὶ πᾶν ἄλλο ὅ,τι ἐθεώρει πρόσφορον πρὸς τὸν σκοπόν του, ἀλλὰ τῷ ἐστάθη ἀδύνατον! Μετὰ πολλοῦ τοῦ

(1) Παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς λόγοι θρησκευτικοὶ ἀπαγορεύουσιν αὐστηρῶς νὰ ἴδῃ ξένος γυναῖκα μὴ κεκαλυμμένην.

κόπου τέλος, κατώρθωσε νὰ ἀνασύρῃ μεγάλην τινα κάμακα, ἣν ἐθεώρει κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπόν του. Ἀλλὰ μόλις ἀνέσυρεν αὐτήν, καὶ ἐκ τῆς ἀφῆς καὶ μόνης ἐπείσθη ὅτι ἦν σεσαθρωμένη! Καὶ ὅμως ὤφειλε νὰ δοκιμάσῃ καὶ πάλιν τὴν τύχην του!

Διαπεράσας τὴν κάμακα ταύτην εἴς τινα ὀπὴν τοῦ πατώματος καὶ στηρίξας αὐτὴν ἐπὶ πετρῶν καὶ σανίδων, ἀναρρυχᾶται ἐπ' αὐτῆς. Δὲν ἀπεῖχεν ἤδη πολὺ τοῦ σκοποῦ του, ὅτε, θραυσθείσης τῆς κάμακος, καταπίπτει καὶ πάλιν, καὶ πάλιν ἐπὶ πετρῶν καὶ σανίδων, καὶ πάλιν νέα τραύματα λαμβάνει καὶ νέα ἄλγη δοκιμάζει.

Κεκμηκὼς ὑπὸ τοῦ κόπου καὶ ὑπὸ τοῦ ἄλγους τῶν τραυμάτων του καταβληθεὶς ὁ Τέρπανδρος ἔμεινεν ἐπί τινα λεπτὰ ἀκίνητος καὶ ὑπὸ τῶν δυνάμεών του ἐγκαταλελειμμένος. Συνελθὼν δὲ ἔπειτα ὀλίγον, οὐδὲν πλέον μοὶ ἔμεινε, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ τάλας! εἰμὴ ἡ ἔλευσις τῶν οἰκοδεσποτῶν! ἀλλ' ἂν οὗτοι μένωσι καὶ τὸ ἑσπέρας εἰς τοὺς ἀγρούς των, ὡς συνήθως συμβαίνει παρὰ τοῖς γεωργοῖς κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν τοῦ ἔτους! ἰδοὺ τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ δυστυχοῦς μέγα καὶ φοβερὸν πρόβλημα!

Σχεδὸν καὶ ἡ ἐλπὶς αὕτη δὲν εὕρισκε χώραν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Τερπάνδρου, ὅτε ἀκούει περὶ τοὺς πόδας του αὐτοὺς συριγμὸν καὶ βίαιον ἑρπυσμὸν ὄφεως. Ὁ τάλας! κραυγὴν ἀφίνει φρίκης καὶ φρίσσων ἐγείρεται, ἰδὼν ὅτι εὑρίσκεται ἐν χειᾷ ἐχιδνῶν, ἐν αὐτῷ τῷ ἄντρῳ τοῦ Πύθωνος! Ἐν τῇ φρίκῃ του δὲ ταύτῃ θέλει νὰ λάβῃ λίθον, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ ἐκτείνῃ τὴν ὑπὸ τοῦ φόβου τρέμουσαν χεῖρά του ἐν σκότει τοσοῦτον βαθεῖ! Ἀφίεται εἰς τὴν τύχην του! Ἀλλ' ἡ τύχη του μηδεμίαν τῷ παρέχει παρηγορίαν! Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀνὰ ἓν ἰοβόλον δῆγμα ἰοβόλου ὄφεως νομίζει ὅτι ὑφίσταται ὁ δυστυχής! Τρέμει καὶ καρδιοκτυπᾷ, καὶ ὅμως οὐδὲ τὸν πόδα του νὰ κινήσῃ τολμᾷ!

Μένει οὕτω ἐπὶ ποδὸς ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν, ὅτε ἀκούει διαβήματα ἀνθρώπων ἔξωθεν τῆς οἰκίας διερχομένων! Φωνάζει, φωνάζει, καὶ πάλιν φωνάζει, ἀλλ' ἡ φωνὴ αὐτοῦ φωνὴ βοῶσα ἐν τῇ ἐρήμῳ! Οὐδεὶς τὸν ἀκούει, οὐδεὶς ἀπαντᾷ, οὐδεὶς ἔρχεται εἰς συνδρομήν του!

Ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον καὶ πάλιν βήματα ἀκούει, καὶ πάλιν φωνάζει, ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδεὶς ἀπαντᾷ! Ἐσυμπέρανε μὲν ὅτι ἦτο ὁ θεῖός του, ἐξελθὼν μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς συνοδείας των πρὸς ἀναζήτησίν του, ἀλλ' ἡ ἀσθενὴς φωνὴ αὐτοῦ δὲν ἴσχυε νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν ἀκοῶν ἐκείνου, ὅστις ἔντρομος πάνυ καὶ ἠμιθανὴς πανταχοῦ τὸν ἐζήτει! Τὰ διαβήματα τοῦ θείου ζητοῦσι

τὸν ἀνεψιόν, ἡ φωνὴ τοῦ ἀνεψιοῦ ἐπικαλεῖται τὸν θεῖον, καὶ ὅμως μηδεμία συνεννόησις!

Τὸ ἀμυδρὸν φῶς, ὅπερ διέχεον αἱ ὀπαὶ τοῦ πατώματος, ἤρχισεν ἤδη βαθμηδὸν ἐκλείπον! Ἑσπέρα! Ἂν ἐντὸς ὀλίγου, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν δακρύων, δὲν φανῶσιν οἱ οἰκοδεσπόται, μηδεμία πλέον μοὶ ὑπολείπεται ἐλπίς! Τὸ μαῦρον τοῦτο κατώγειον ἔσεται καὶ ὁ θάνατός μου καὶ ὁ μαῦρος τάφος μου, ἐφ' οὗ φεῦ! οὐδὲν οὐδέποτε θέλει πέσει τῆς Ζηνοβίας δάκρυ!

Ὅσῳ περισσότερον προέβαινεν ἡ νὺξ καὶ οἱ οἰκοδεσπόται δὲν ἐφαίνοντο, τοσούτῳ περισσότερον καὶ ὁ Τέρπανδρος ἔχανε καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐλπίδα, ἥτις ὅμως ὤφειλε νὰ χαθῇ ὁλοτελῶς, ὅτε ἤκουσε τοὺς ἀλέκτορας κράζοντας! Ἰδοὺ ἡ κραυγή! εἶπε καθ' ἑαυτὸν στενάξας, ἰδοὺ ἡ κραυγή! ἡ εἰς τὸν ᾅδην κράζουσά με!

Προσηλώσας καὶ πάλιν τόν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ζηνοβίαν ὁ Τέρπανδρος ἔκλεισε τοὺς ὡς ἐκ τῆς φρίκης στεγνοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἵνα μὴ βλέπῃ τρόπον τινὰ τὸν μέγαν κίνδυνον, ὅνπερ διατρέχει! Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὅμ ς ἀκούει κρότον τινὰ ἐλαφρόν, ὡς νὰ ἠνεῴχθη θύρα, καὶ πάραυτα ἀνοίγει καὶ αὐτὸς τοὺς ὀφθαλμούς του, σκιρτήσας! ἀκούει ψιθυρ σμούς! ἦσαν ἄνθρωποι! ἤνοιγεν ἤδη τὰ ξηρὰ χείλη αὐτοῦ ἵνα εἴπῃ· σώσατέ με! ὅτε ἀκούει τὰ πεφοβισμένα ταῦτα λόγια· ἐνταῦθα βεβαίως οὐδεὶς μᾶς εὑρίσκει!

Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο ὁ Τέρπανδρος ἐπὶ μᾶλλον φρίσσει, ἀναλογιζόμενος ὅτι μόνον οἱ κακοὶ καὶ οἱ ἔνοχοι ἀποφεύγουσι τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι μόνον οἱ τοιοῦτοι καταφεύγουσιν εἰς τοιαῦτα μέρη! Καὶ δὴ οὐχὶ μόνον συνδρομὴν νὰ ζητήσῃ δὲν τολμᾷ, ἀλλ' οὐδὲ κἂν νὰ ἀναπνεύσῃ!

Μετὰ μικράν τινα σιωπήν, ὁ Τέρπανδρος βλέπει φῶσφορον ἀναφθέντα καὶ εἰς δᾷδα προσεγγιζόμενον. Ἡ δᾷς διαλύει τὰ σκότη, παριστάνουσα εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ θέαμα δεινὸν καὶ φρικαλέον! — Βλέπει ζεϊμπέκην, οὗτινος ἡ φοβερὰ θέα μόνον τῷ ἔδωκε τὸν θάνατον! Ἔμεινεν ἀπολελιθωμένος! Τὸ πελώριον ἀνάστημά του, ἡ μέχρι στέγης φθάνουσα τερατώδης κίδαρίς του, οἱ αἱμοβαφεῖς ὀφθαλμοί του, τὸ ἄγριον βλέμμα του, τὸ θηριώδες ὕφος του, ἡ δαιμονικὴ ἐνδυμασία του, τὸ ἡλιοκαὲς πρόσωπόν του, αἱ αἱμοσταγεῖς κνῆμαι του καὶ τὰ στίλβοντα ὅπλα του ἐνέσπειρον τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πέτρας, ἐφ' ὧν ὁ Τέρπανδρος ἔτυχε καθήμενος! Ὁ σύντροφός του ὅμως κατὰ πολὺ διέφερεν ἐκείνου. Ἦτο εὐειδὴς νεᾶνις,

κοκκίνους ἔχουσα τὰς παρειάς, λευκὸν τὸ πρόσωπον, ὑψηλὸν τὸ ἀνάστημα, ξανθὴν τὴν κόμην ἥτις ἐκυμαίνετο ἐπὶ τοῦ λευκοῦ τραχήλου της διακεχυμένη!

Ἐν τῇ δικαίᾳ του φρίκῃ ὁ Τέρπανδρος ἠθέλησε νὰ ἀποσυρθῇ, βοηθούμενος ἐκ τοῦ φωτὸς τῶν δᾳδῶν, καὶ νὰ κρυφθῇ ὀπισθεν τῶν πετρῶν, ἀφοῦ πρὸς ἐπίμετρον τῆς δυστυχίας ἔτυχε νὰ εὑρεθῇ σχεδὸν ἀπέναντί των! Ἀλλὰ δὲν τολμᾷ, φοβούμενος μήπως, κρημνιζομένων τῶν πετρῶν ἢ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, προδοθῇ ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὰ ὄμματα ἐκεῖνα, ἅτινα τρέμων ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ! Ἐπροτίμησε λοιπὸν ν' ἀποσυρθῇ ἐλαφρῶς παρά τινι παρακειμένῃ στήλῃ καὶ νὰ περισταλῇ ὄπισθεν αὐτῆς, ἵνα καταστῇ ἧττον καταφανής, ὅτε ὁ μὲν ζεϊμπέκης ἔκλειε τὴν θύραν διὰ δοκῶν, ἡ δὲ σύντροφός του ἔρριπτε δᾳδας ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

Καθεσθέντες οὗτοι περὶ τὴν πυράν, καὶ ὁ εἷς τοῦ ἄλλου τὴν χεῖρα κρατοῦντες, παρεδόθησαν εἰς μακρὸν ἐρωτικὸν διάλογον, καὶ ἀμφότεροι ἐφιλοτιμοῦντο τίς κάλλιον καὶ θερμότερον νὰ ἐκφράσῃ τὸ πρὸς τὸν ἕ ερον αἴσθημά του. Μετὰ τὰς αμοιβαίας ταύτας ἐρωτικὰς ἐκφράσεις, ἃς διεδέχθησαν ὅρκοι εἰλικρινοῦς ἀγάπης, ἐνίοτε δὲ καὶ απειλαὶ ἀπὸ μέρους τοῦ ζεϊμπέκη, ἡ νέα ἀνασύρει λεπτὸν ὕφασμα ἐρυθρόν, δι' οὗ εἶχε κεκαλυμμένην μικρὰν χαλκίνην τράπεζαν, πλήρη φαγητῶν, ἣν εἶχε φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς της. Ἔφαγαν ὡς λέοντες, ἀνταλλάσσοντες πάντοτε ἐρωτικὰ βλέμματα καὶ ἐρωτικὰς διαβεβαιώσεις, αἵτινες ὅμως δὲν ἐφαίνοντο αἱ πρῶται, αἱ τῶν χειλέων αὐτῶν ἐξελθοῦσαι. Ἀφοῦ δὲ ἔπιον καὶ ἀρκετὸν οἶνον καὶ ἀμφότεροι ἦλθον εἰς κατάστασιν μέθης, ἡ καλλιπάρειος νέα ἤρχισε τραγῳδοῦσα ταπεινῇ τῇ φωνῇ, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἡ χάρις τῆς φωνῆς αὐτῆς, ἡνωμένη μετὰ τῆς χάριτος τοῦ προσώπου της, παρίστα θέαμα ἀνώτερον ἑαυτῆς.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἀκούονται ἔξωθεν βαδίσματα ἀνθρώπων. Ἡ τραγῳδὸς σιωπᾷ, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ συντρόφου της, σβύνουσα συγχρόνως καὶ τὴν πυρὰν δι' ὕδατος. Αὐτὸς δὲ λαμβάνει τὰ ὅπλα του εἰς χεῖρας! Σιγὴ βαθεῖα, πλὴν φρικτοτάτη! Μόνον οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας τοῦ δυστυχοῦς Τερπάνδρου διακόπτουσι τὴν φρικώδη ἐκείνην σιωπήν! Ἡ περίστασις κρίσιμος. Ὁ Τέρπανδρος ὠφελούμενος ἐκ τοῦ σκότους ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἐπίσης ἠδύνατο νὰ ὑποπέσῃ ἐπὶ μᾶλλον εἰς αὐτόν. Διότι ἂν ἐσύρετο ὀπίσω, πιθανὸν μὲν νὰ ἐξησφαλίζετο, ἀλλὰ καὶ πιθανὸν νὰ

ἐκρημνίζοντο αἱ πέτραι καὶ ἐπομένως ἐπὶ μᾶλλον νὰ ἐπροδίδετο! Ἂν δὲ ἐδοκίμαζε νὰ ἐξέλθῃ τῆς θύρας, πιθανὸν μὲν νὰ τὸ κατώρθου, ἀλλὰ καὶ πιθανὸν νὰ ἔπιπτεν ἐπ' αὐτῶν τούτων, ὧν ἔτρεμε τὰ βλέμματα! Ἑκάστη σκέψις του κίνδυνον μᾶλλον εἶχεν ὡς συμπέρασμα! Ἐν τῇ φρίκῃ του οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ ἰδέαν, ἥκιστα δὲ ἀπόφασιν, καὶ ὅμως ἡ καρδία του διὰ τῶν βιαίων παλμῶν αὐτῆς ταχεῖαν ἀπόφασιν ζητεῖ!

Μεταξὺ ἀντιθέτων ἰδεῶν ἀμφιταλαντεύετο ὁ τάλας! ὅτε αἰσθάνεται ἐπὶ τοῦ βραχίονος αὐτοῦ ἔντομον, κατόπιν δὲ φλόγα, διαδοθεῖσαν ἐν ἀκαρεῖ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ σῶμα! Σκορπίος τὸν ἔδηξε! Δεινὸν τὸ ἄλγος, ἀφόρητον! Εἰς τὸ ῥῖγος τοῦ τρόμου προστίθεται ἤδη καὶ ῥῖγος πόνου τρομερωτάτου! Ὁ πώγων του τρέμει, οἱ ὀδόντες του συγκρούονται, τὰ μέλη του πετοῦν, καὶ ὅμως οὐδὲ νὰ γογγύσῃ τολμᾷ!

Ἀφοῦ παρῆλθεν ὁ κρότος τῶν βημάτων, αἱ δᾷδες ἀνάπτονται πάλιν, παριστάνουσαι καὶ πάλιν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Τερπάνδρου τὸ τρομερώτερον τῶν θεαμάτων! Ἡ δὲ νέα ἐπαναλαμβάνει τὸ ᾆσμα της.

Ὁ φοβερὸς ζεϊμπέκης συγκεκινημένος ὑπὸ τῆς μελῳδίας τῆς ἐρωμένης του, ρίπτει ἐπί τινας στιγμὰς τὰ φρικαλέα βλέμματά του ἐπὶ τῆς τραπέζης, εἰς βαθεῖς βυθισθεὶς διαλογισμούς. Εἶτα δὲ σηκώσας αὐτά, τὰ περιπλανᾷ καθ' ὅλον τὸ κατώγειον! Καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Τερπάνδρου ὀλισθαίνουσιν!! Ἀφοῦ δὲ ἐπανέρριψεν αὐτὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐκτείνει τὴν στιβαράν του χεῖρα καὶ λαμβάνει τὸ εἰς τὸν τοῖχον ἀκουμβισμένον πυροβόλον του! Οὐρανέ! μὲ παρετήρησεν!!! εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Τέρπανδρος, καὶ ὅμως δὲν ἐλυπήθη! Ἐπροτίμησε τὸ σφαιρίδιον τοῦ πυροβόλου του μᾶλλον, παρὰ τὴν φρικαλέαν αὐτοῦ θέαν καὶ τοὺς ἀνυποφόρους πόνους τοῦ σκορπίου!

Ὁ ζεϊμπέκης ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ παρετήρησεν ἐπιμελῶς τὴν κατάστασιν τοῦ πυροβόλου του, τὸ ἀκούμβισε καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ τοίχου.

Μετὰ μικράν τινα σιωπήν, καθ' ἣν μόνον βλέμματα ἐρωτικὰ καὶ περιχαρῆ ἀντηλλάσσοντο μεταξὺ αὐτῶν, ἡ νέα λέγει: Ἤθελα νὰ γνωρίζω, φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, ποῦ μὲ ἠράσθης τὸ πρῶτον καὶ πῶς ἔτυχε νὰ μὲ ἐρασθῇς;

— Σὲ ἠράσθην εἰς τὸν ποταμόν, ἀπήντησεν ὁ ζεϊμπέκης, μειδιῶν, ὅτε σὲ εἶδον μίαν ἡμέραν πλύνουσαν ροῦχα. Ὦ! οἱ

ὑπὲρ τὴν χιόνα λευκοὶ βραχίονές σου, αἱ ὑπὲρ τὰ ῥόδα ἐρυθραὶ παρειαί σου, ὁ ὑπὲρ τὰ κρῖνα ὡραῖος τράχηλός σου, ἡ ὑπὲρ τὸ χρυσίον στίλβουσα κόμη σου, τὸ ὑπὲρ τὴν κυπάρισσον ὑψηλὸν ἀνάστημά σου, ἐνέπνευσαν ἐν ἐμοὶ τὸ ἐρωτικὸν τοῦτο πάθος, ὅπερ ἐπὶ ζωῆς μου θέλει μὲ συριεύει. Ὦ! ἀμφιβάλλω, λευκή μου περιστερά, ἀμφιβάλλω νὰ πιστεύσω, ὅτι, ἂν σὲ ἔβλεπεν ὁ Προφήτης ἡμῶν, δὲν ἤθελε σὲ ἐρασθῇ! Καὶ ἄλλους ἐδοκίμασα ἔρωτας, ἀλλ' ὁ ἰδικός σου ὑπερέχει πάντων τῶν ἄλλων, διότι σὺ ὑπερέχεις ἁπασῶν τῶν ἄλλων ὡς πρὸς τὴν καλλονήν! Σὺ δὲ πῶς καὶ πότε μὲ ἠράσθης;

—Ἐγὼ σὲ ἠράσθην, ἀπήντησεν ἐκείνη, ἐπίσης μειδιῶσα, ὅτε τὸ πρῶτον σὲ εἶδον εἰς τὸ Ντερπέντ (1), ἐρωτῶντα τοὺς διερχομένους ἂν ἔχωσι διαβατήριον, καὶ ἰδίως ὅταν σὲ εἶδον γυμνάζοντα τοὺς ὑπὸ σοῦ ζεϊμπέκας τὴν ξιφομαχίαν, καθ' ἣν ἡ στιβαρὰ αὕτη χεὶρ ἔστρεφε τὴν μάχαιραν ὥσπερ πτερόν! Ὦ! τὸ πελώριον ἀνάστημά σου, τὸ ἀρειμάνιον ὕφος σου, τὸ ἡρωϊκὸν βάδισμά σου, ὁ μέλας καὶ ὡραῖος μύσταξ σου, ὁ μέχρι τῶν ὠτίων σου φθάνων, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ μοὶ ἐμπνεύσωσιν ἔρωτα σφοδρὸν καὶ φλογερόν! Ἠσθάνθην καὶ ἄλλους ἔρωτας, ἀλλ' ἀπέναντι τοῦ ἰδικοῦ σου ἐξηφανίσθησαν ἅπαντες!

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τῆς νέας ὁ ζεϊμπέκης σεμνύνεται καὶ μεγαλαυχεῖ. Οἱ μᾶλλον διακεκριμένοι ζεϊμπέκαι, λέγει, εἶνε μαθηταί μου εἰς τὴν ξιφομαχίαν. Ἠμπορῶ νὰ σὲ διαβεβαιώσω ὅτι οὐδεὶς ἐφάμιλλός μου ἐν τῷ κόσμῳ! Ὁ ζεϊμπέκης ἀφοῦ περιεπλάνησε καὶ πάλιν τὰ αἱμοσταγῆ ὄμματά του ἄνω καὶ κάτω, θὰ σὲ κάμω, εἶπε, ὦ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, νὰ ἐνθυμηθῇς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν μὲ ἠράσθης τὸ πρῶτον. Θὰ παίξω τὴν φίλην μάχαιράν μου! Ἐγερθεὶς δὲ καὶ ἐκβαλὼν τὴν μάχαιράν του ἀπὸ τοῦ κολεοῦ, προχωρεῖ πρὸς τὴν στήλην ἐκείνην, ὄπισθεν τῆς ὁποίας ὁ Τέρπανδρος ἦν περιεσταλμένος ὑπὸ τοῦ φόβου, ὄπισθεν τῆς ὁποίας ἔτρεμε καὶ ἐκαρδιοκτύπα, τῷ θανάτῳ ἀντιπαλαίων! Ἀφοῦ τὴν ἐστρεψε ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῶν δακτύλων του, τὴν ὑψόνει, ἵνα τὴν καταβιβάσῃ ἐπὶ τῆς στήλης! Ἰδοὺ τὸ τέλος μου!!! εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Τέρπανδρος, ὑποθέσας ὅτι τὸν εἶχε παρατηρήσει ὁ ζεϊμπέκης, καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν κατακερματίσῃ διὰ τοῦ δόλου, ἰδοὺ τὸ τέλος μου!!! Καὶ ὅμως ἐκεῖνο ὅπερ τὸν κατέθλιψεν ἰδίως ἦν ἡ ἰδέα τοῦ ὅτι ἔχανε διὰ παν-

(1) Μικρὸς στρατιωτικὸς σταθμός, ἐν ᾧ διαμένουσι χωροφύλακες πρὸς διατήρησιν τῆς ἀσφαλείας τῶν ὁδῶν.

τὸς τὴν προσφιλῆ του Ζηνοβίαν! Ἐν τῇ φρίκῃ καὶ τῇ ἀπελπισίᾳ του, ἀφίνει κραυγὴν φρίκης καὶ ἀπελπισίας, ἐκτείνων συγχρόνως τοὺς μικροὺς βραχίονάς του πρὸς τὸν ζεϊμπέκην αὐτόν, καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ζηνοβίας ὡς διὰ τελευταίαν φορὰν προφέρων!

Τὴν τῆς φρίκης ταύτην κραυγὴν τοῦ Τερπάνδρου διαδέχεται ἑτέρα φρίκης κραυγὴ τοῦ ζεϊμπέκη «Τζινλερ βὰρ (δαιμόνια)!!! (1)» Τὴν κραυγὴν ταύτην τοῦ ζεϊμπέκη δικδέχεται ἄλλη κραυγὴ τῆς νέας, ἐξελθούσης τὸ πρῶτον ὡς ἀστραπή! Ὁ δυστυχὴς ζεϊμπέκης ἔντρομος καὶ ἡμιθανὴς τρέχει πρὸς τὴν θύραν, ρίψας χαμαὶ τὴν μάχαιραν! Ὁ Τέρπανδρος ακούει φοβερὸν δοῦπον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ νομίζει ὅτι ὁ ζεϊμπέκης ἔπεσεν ὑπὸ τοῦ τρόμου! Δράττεται τῆς εὐκαιρίας καὶ τρέχει νὰ ἐξέλθῃ τῆς θύρας. Ἀλλ' ὦ φρίκη! ἀντὶ τοῦ ζεϊμπέκη βλέπει τὴν παμμεγίστην κίδαρίν του ἐρριμμένην ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀποσυνθεμένην οὕτως εἰπεῖν! Ἡ μακρὰ καὶ ὀφιοειδὴς καὶ ὑποπράσινος ὀθόνη αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐξηπλωμένη, κυμαινομένη δὲ ὑπὸ τῆς σκιᾶς τῆς κυμαινομένης πυρᾶς, παρίσταται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης καὶ τῆς ἀπελπισίας κατάλευκα ὄμματα αὐτοῦ, ὡς παμμεγέθης τις ὑποπράσινος ὄφις, αὐτὸς ὁ Πύθων, περὶ τοὺς πόδας του αὐτοὺς ἕρπων!!! Ἐν τῇ νέᾳ του ταύτῃ φρίκῃ, νέαν ἀφίνει φρίκης κραυγήν! Τὸ τρέμον σῶμα του κλονίζεται, κλίνει ἐμπρός, κλίνει ὀπίσω, ρίπτει τὸ βῆμά του ἐμπρός, ρίπτει τὸ βῆμα του ὀπίσω, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἂν πρέπει νὰ τὸ ρίψῃ ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω! Μένει ἀκίνητος! Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια αὕτη ἦν ὁ ἀληθὴς θάνατός του! Τώρα θὰ ἐπιστρέψῃ, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ τάλας! ὅπως λάβῃ τὴν κίδαρίν του καὶ θὰ μὲ ἀπαντήσῃ ἐνταῦθα!!! Ἐν τῇ φρικτῇ του καὶ τελείᾳ ἀπελπισίᾳ, ρίπτει ἓν λάκτισμα ἐπὶ τῆς πυρᾶς, διασκορπίζει τὰς δᾳδας, ρίπτεται καὶ αὐτὸς ἐκτὸς τῆς θύρας, εἰς τὴν τύχην του ἀφεθείς, καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνωρθωμένας ἔχων!

Τρέχει ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτός, ὡς παράφρων, καὶ ἐν τῷ τρόμῳ αὐτοῦ ὁλονὲν κλαγγὴν μαχαίρας ἀκούει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ πιπτούσης! Φθάνει εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅθεν εἶχεν ἀπομακρυνθῆ, καὶ τὸ πρῶτον βλέμμα αὐτοῦ ρίπτεται

(1) Οἱ Τοῦρκοι, ἢ τοὐλάχιστον οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, μέχρι σήμερον πιστεύουσιν εἰς τὴν ὕπαρξιν δαιμονίων, καὶ μάλιστα εἰς τοιαῦτα ἀκατοίκητα μέρη, ὡς ἦτο τὸ κατώγειον ἐκεῖνο.

ἐπὶ τοῦ θείου του, ἐν ἀπελπισίᾳ εὑρισκομένου καὶ τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ πικρότατα θρηνοῦντος! Ἐν τῇ θέᾳ του οὗτος ἀφίνει κραυγὴν παράφρονος ἐκπλήξεως καὶ παράφρονος χαρᾶς ἅμα. Τὸν ἐναγκαλίζεται, τὸν καταφιλεῖ καὶ διὰ ποταμῶν δακρύων τὸν περιρραίνει! Ἀλλ' ὅμως μένει ἄλαλος ὡς ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς συγκινήσεώς του καὶ οὔτε κἂν νὰ τὸν ἐρωτήσῃ ἐμπορεῖ!

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Τέρπανδρος βλέπει καὶ ἕνα τῶν ὑπηρετῶν, ὅστις, ἀφοῦ τῷ ἔδωκεν ὀλίγον ὕδωρ πρὸς ἀναζωογόνησίν του, τρέχει ἀμέσως καὶ εἰδοποιεῖ τούς τε ἀνθρώπους τῆς ἐξουσίας καὶ τὸν ἄλλον ὑπηρέτην, ἐξελθόντας πρὸς ἀναζήτησίν του μετά τινων κατοίκων τοῦ χωρίου. Ἀφοῦ ὁ Τέρπανδρος ἐν συντόμῳ διηγήθη τὰς περιπετείας του, ἄνθρωπός τις τρέχει ἀμέσως καὶ φέρει ὑγρόν τι ἐπὶ βάμβακος, ὅπερ εὐθὺς ἐπέθηκεν ἐπὶ τοῦ δήγματος τοῦ σκορπίου καὶ τὸ ἔδεσε σφιγκτά.

Ὁ Τέρπανδρος ἀφοῦ συνῆλθεν ὀλίγον ἔκ τε τοῦ τρόμου, τοῦ ἄλγους τῶν τραυμάτων καὶ τοῦ δήγματος τοῦ σκορπίου, ἠρώτησε τὸ αἴτιον τῆς ἀργοπορίας τοῦ τε θείου καὶ τοῦ ὑπηρέτου.

Ὁ θεῖος ἀπαντᾷ: Μὴ δυνηθεὶς νὰ εὕρω εἰς κἀνὲν μέρος τὸν ὑπηρέτην, ἐσυμπέρανα ὅτι μετέβη παρὰ τῇ Μαρίᾳ, ἀρχαίᾳ ὑπηρετρίᾳ ἡμῶν, ὅπως τὴν εἰδοποιήσῃ περὶ τῆς ἐντεῦθεν διαβάσεώς σου. Ἡ δυστυχὴς ἄσβεστον ἔχει ἐπιθυμίαν νὰ σὲ ἴδῃ. Μετέβην λοιπὸν παρὰ τῇ Μαρίᾳ, καὶ πραγματικῶς ἡ ἰδέα μου δὲν ἦτον ἐσφαλμένη. Ἀπήντησα ἀμφοτέρους ἐξερχομένους τῆς θύρας τοῦ οἴκου. Ἡ Μαρία εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ἐντεῦθεν διαβάσεώς σου, ἔξαλλος ὑπὸ χαρᾶς, ἠθέλησε νὰ σοὶ προετοιμάσῃ καὶ φέρῃ καί τι πρόγευμα. Ἐντεῦθεν ἡ ἀργοπορία.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἔρχεται καὶ ἡ Μαρία μετὰ τοῦ συζύγου της καὶ τῶν τέκνων της καὶ ἐναγκαλίζεται τὸν Τέρπανδρον μετὰ μητρικῆς ὅλως στοργῆς.

Μετὰ ταῦτα ὁ Τέρπανδρος ἱππεύσας ἐξηκολούθησε τὴν ὁδόν του μετὰ τῆς λοιπῆς συνοδείας του καὶ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἔφθασαν εἰς Ἄσσον. Ἐκεῖθεν δὲ διὰ πλοιαρίου μετέβησαν εἰς Λεκτὸν Ἄκρον, ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν διήρχετο τὸ ἀτμόπλοιον.

Μετὰ τεσσσάρων καὶ εἴκοσιν ὡρῶν εὐτυχῆ διάπλουν τὸ ἀτμόπλοιον φθάνει εἰς τὰ ὕδατα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸ πρῶτον βλέμμα τοῦ Τερπάνδρου ρίπτεται ἐπὶ τοῦ πατρι-

κοῦ μεγάρου τῆς Ζηνοβίας! Ἡ ὥρα σπουδαία, ἀγωνίας πλήρης! Μυρία ὅσα αἰσθήματα διεγείρονται ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ δυστυχοῦς!

Ἴσως τὴν στιγμὴν ταύτην, προσφιλής μου ἐρωμένη, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν στενάζων, ἴσως τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν ἔρχομαι ἐγώ, ὀνειροπολῶν καὶ χαίρων, ἄτε δὴ να σὲ ἴδω ἐλπίζων, ἴσως σὺ βαδίζεις ἄλλην τινὰ ὁδόν, ἀνέλπιστον καὶ λυπηράν, ὡς ἐβάδιζον ἐγώ ποτε, ὅτε σὺ ἤλπιζες νὰ μὲ ἴδῃς εἰς τὸν πατρικόν σου κῆπον!

Ἀλλ' ὄχι! — ἡ χαρίεσσα αὕτη τῆς φύσεως ὄψις μὲ διαβεβαιοῖ περὶ τούτου!

Ἰδοὺ ὁ ἥλιος ἀνατέλλων ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, ρίπτει μειδιῶν ἐπὶ τῆς φύσεως τὴν ἰόχρουν καὶ σαπφειροκέντητον αὐτοῦ πορφύραν!

Ἰδοὺ ὅλως περιχαρὴς καὶ λάμπων χαιρετᾷ τὸ πᾶν, ἐκτείνων πρὸς αὐτὸ τὴν χρυσοφαῆ του χεῖρα!

Ἰδοὺ αἱ πρῶται ἀκτῖνες αὐτοῦ ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ οἴκου σου.

Ἰδοὺ γελόεσσα ἡ πρωΐα τὰς τρυφεράς της διαχέει χάριτας!

Ἰδοὺ ἡ φύσις, ἡ φιλοτίμως συντρέξασά σε, ἐπανερχομένη εἰς τὰ ἴδια!

Ἰδοὺ ἡ γαλήνη τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γαλήνης τῆς θαλάσσης κατοπτριζομένη!

Ἰδοὺ ὁ θαλάσσιος φλοῖσβος τερπνῶς ψιθυρίζων!

Ἰδοὺ τὸ τρέχον κῦμα μετὰ χάριτος ἐκπνέον!

Ἰδοὺ ὁ τερπνὸς ζέφυρος μελῳδικῶς προσπνέων!

Ἰδοὺ τὰ χρυσοφαῆ νέφη, ἕτοιμα νὰ σὲ προφυλάξωσιν ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων! Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἥλιος ἰδοὺ χρυσῆν ἀνοίγει καὶ σοὶ προσφέρει ριπίδα, ἧς τὴν ἀντανάκλασιν βλέπω ἐπὶ τῆς θαλάσσης αὐτῆς!

Ἰδοὺ τὰ λευκὰ τῆς θαλάσσης πτηνὰ περιχαρῶς συγχαίροντά μοι!

Ἰδού, τέλος, ὁ ναύτης κωπηλατῶν ἡσύχως γλυκὺ ψάλλει τὸ ᾆσμα!

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀτμόπλουν ἀπέναντί σου ἔκτακτον λαμβάνει δύναμιν καὶ ταχύτερον διανύει τὸν πόντον!

Τοιαῦται τερπναὶ τὸν ἕτερπον ἐλπίδες, ὅτε ὁ Τέρπανδρος εὑρέθη ἐν τῷ πατρικῷ του οἴκῳ, ἐπὶ πτερύγων τοῦ ἔρωτος πετάξας! Μόλις ἀσπάζεται τὰς χεῖρας τῶν γονέων του καὶ ρίπτεται εἰς τὸ δωμάτιόν του!

Οὐδεμίαν μεταβολὴν βλέπει ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ τῆς Ζηνοβίας! Τὸ δωμάτιόν της καὶ πάλιν ἔρημον, καὶ πάλιν κατάκλειστον! Τὸ δὲ χείριστον οὐδὲν γνωρίζει περὶ αὐτῆς! Ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῶν εἰσερχομένων ἢ ἐξερχομένων θέλει νὰ μαντεύσῃ τὴν τύχην τῆς προσφιλοῦς του ἐρωμένης, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ εἰσερχόμενος, οὐδεὶς ὁ ἐξερχόμενος! Μόλις ὕστερον ἀπὸ πολλὰ λεπτὰ βλέπει ἐξερχόμενον τὸν πατέρα, οὗτινος τὸ πρόσωπον πένθος μὲν δὲν ἐμφαίνει, ἀλλ' οὐδὲ γαλήνην τεκμηριοῖ!

Μετὰ τὸ πρῶτον τοῦτο οἰώνισμα περὶ τῆς τύχης τῆς Ζηνοβίας ὁ Τέρπανδρος ρίπτεται ἐν ἀκαρεῖ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς τροφοῦ αὐτῆς, ἵνα κάλλιον μάθῃ τὰ κατ' αὐτήν. Τὴν ἀγαθὴν Μαριὰμ ἀπήντησε τὸ πρῶτον, ἥτις ἐν τῇ θέᾳ αὐτοῦ, τῇ ὅλως ἀπροσδοκήτῳ ἴσως, ἀφίησι κραυγὴν ἐκπλήξεως καὶ χαρᾶς ἅμα καὶ τρέχει πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς φωνάζουσα: «ἦλθεν ὁ Τέρπανδρος! ὁ Τέρπανδρος ἦλθε!» Ἡ δυστυχὴς μήτηρ τρέχει περιχαρής, τὸν ἐναγκαλίζεται, τὸν καταφιλεῖ καὶ ἄφθονα δάκρυα τρέχουσιν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς της. Δυστυχὲς τέκνον, τῷ λέγει, παρ' ὀλίγον νὰ ἔλθῃς καὶ νὰ μὴ εὕρῃς τὴν Ζηνοβίαν! Ἡ ἀπελπισία της ἔφθασεν εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε μόνον ἡ ἐνθύμησίς σου τὴν ἐκράτει ἐν τῇ ζωῇ! Ἀλλ' ὁποία ζωή! ὁποία ζωή!

Καθίσας παρὰ τῇ γραίᾳ ὁ Τέρπανδρος τῇ ἀφηγήθη ἐν συντόμῳ τὰς περιπετείας του, αἵτινες ὁτὲ μὲν τὸν γέλωτα ὁτὲ δὲ τὰ δάκρυά της διήγειρον.

Καὶ ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἤδη, ὅτι οἱ γονεῖς σου σὲ ἀπεμάκρυναν παρὰ τὴν θέλησίν σου, κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ ἰατροῦ σου, εἶπεν ἡ γραῖα, καὶ ἡ Ζηνοβία ἀποδοῦσα τοῦτο εἰς μηχανορραφίας τῆς κυρίας Τακουΐτζας, δὲν ἤλπιζε νὰ ἐπανέλθῃς πλέον! Θὰ τρέξω νὰ τὴν εἰδοποιήσω, ὅπως τὴν ἐπαναφέρω εἰς τὴν ζωήν, πρὶν ἡ χάσῃ καὶ τὸν τελευταῖον σπινθῆρα αὐτῆς! Ἐπανέρχομαι ἀμέσως.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς μητρός της ἡ Μαριὰμ ἐγχειρίζει τῷ Τερπάνδρῳ ἐπιστολὴν τῆς Ζηνοβίας, ἣν εἶχε διευθύνει αὐτῷ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του καὶ τὴν ὁποίαν αὐτὸς δὲν ἔλαβε, μὴ ἐλθὼν ἔκτοτε εἰς τὴν οἰκίαν τῆς γραίας.

Ἰδοὺ αὕτη.

» Φίλτατε Τέρπανδρε,

» Τὴν γραφίδα σου, τὴν ἁβρὰν καὶ καλλίπτερον γραφίδα σου, » εἰς τὰ ζωογόνα νερὰ τῆς Κασταλίας πηγῆς ἐβύθισας, ὅπως « ἀπαντήσῃς ἐμοί — Καὶ τὸ καλλίπτερον πνεῦμα σου εἰς τὰ » εὐώδη πλευρὰ τοῦ Παρνασσοῦ περιεπλάνησας — Καὶ τὴν ἀπα-

» λήν σου καρδίαν, τὴν καρδίαν σου τὴν εὐφλόγιστον, εἰς οἶ-
» στρον φλογερᾶς παρέδωκας Μούσης! Δὲν σὲ κολακεύω, ὄχι
» ποσῶς! Καὶ ἐπληροφορήθην ναί! ὅτι εἶσαι γεννημένος ὑπὸ τὸν
» ποιητικὸν οὐρανὸν τῆς Λέσβου — ὅτι οἱ ὀφθαλμοί σου ἅμα
» ἀνοιχθέντες ἀπήντησαν τὸν ἥλιον ἐκεῖνον, ὅστις ἐπύρσωσε τοὺς
» ὀφθαλμοὺς τῆς Σαπφοῦς, καὶ ἡ καρδιά σου ἅμα τῷ πρώτῳ τῆς
» ζωῆς της σκιρτήματι ἐπνεύσθη ὑπὸ τῆς πνοῆς ἐκείνης τῆς ἐν-
» θουσιώδους καὶ μαγικῆς, ἥτις τὴν καρδίαν τοῦ ὁμωνύμου σου
» Τερπάνδρου κατέπνευσε· καὶ τὰ ὦτά σου τὸ πρῶτον ἐδέχθη-
» σαν ἦχον, τὸν ἦχον ἐκεῖνον τὸν ἐκπεμφθέντα ὑπὸ τῆς κεφαλῆς
» τοῦ Ὀρφέως, ὠθουμένης ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς
» φιλτάτης πατρίδος! Καὶ ἐχάρην ὦ! πόσον, πόσον, διότι εἶ-
» σαι ἀστὴρ ἀνατέλλων, πλήρης λάμψεως καὶ ἀκτῖνος, πλήρης
» μέλλοντος καὶ ἐλπίδος! Καὶ παρηγορήθην ὦ! πόσον, πόσον,
» διότι ἀστὴρ τοιοῦτος καθοδηγεῖ τὸ ἐν τῷ πελάγει τῶν συμφο-
» ρῶν μου κλυδωνιζόμενον ἤδη τοῦ βίου μου σκάφος, ὅπερ δι' αὐ-
» τοῦ, ἰδού, ἰδοὺ προσεγγίζει εἰς τὸν ποθητὸν τῆς σωτηρίας λιμένα!

» Σοὶ ἀπονέμω, φίλτατε Τέρπανδρε, μυρίας τὰς χάριτας, μυ-
» ρίας τὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν γραφήν σου αὐτήν, ἣν μυριάκις
» διῆλθον καὶ τοσάκις συνεκινήθην! Σὲ καταστέφω, λέγω, ἀπὸ
» ἄνθη χαρίτων, ἀναβλαστήσαντα ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἤδη κα-
» τατεθλιμμένης καρδίας μου! Δέχομαι τὰς ἐκφράσεις σου, τὰς
» γλυκυτάτας καὶ γοητευτικάς, δι' ὧν ἐξεπυρσοκρότησας τὸ θεῖον
» πῦρ, ὅπερ φλέγει τὴν εὐγενῆ σου καρδίαν ὑπὲρ ἐμοῦ, ὡς λέ-
» γεις. Τὰς δέχομαι, ὁλοψύχως τὰς δέχομαι, πεποιθυῖα ὅτι αἱ
» ἐκφράσεις σου αὗται δὲν εἶνε ἔμπνευσις ποιητική, ἀλλὰ λόγοι
» ἱεροὶ καὶ θεῖοι, οὓς εἶχες κεκρυμμένους εἰς τὰ ἐνδόμυχα τῆς
» ψυχῆς σου καὶ τοὺς ὁποίους ἔμελλες νὰ προφέρῃς πρὸς ἐκεί-
» νην μόνην, ἥτις ἤθελε σοὶ προσφέρει αἴσθημα οὐχὶ ἔρωτος χυ-
» δαίου καὶ τετριμμένου καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ βίου σου χαλ
» κεύοντος, ἀλλ' ἔρωτος ὑψηλοῦ, ἁγνοῦ, θείου οὕτως εἰπεῖν, καὶ
» ἀγγελικοῦ, καὶ ἥτις ἤθελεν ἀφιερώσει ὑπὲρ σοῦ ἅπασαν τὴν
» ζωὴν αὐτῆς καὶ τὴν ὕπαρξιν. Τὰς δέχομαι, ἀπὸ καρδίας τὰς
» δέχομαι, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς παραδοχῆς μου αὐτῆς σοὶ
» διευθύνω ἐγκλείστως τὴν φωτογραφίαν μου, ἀλλὰ τὴν φωτο-
» γραφίαν τῆς Ζηνοβίας ἐκείνης, ἣν ἄλλοτε ἐγνώριζες, καὶ οὐχὶ
» τῆς σημερινῆς, ἥτις μόνον διὰ τοῦ ἔρωτός σου γαλβανιζομένη
» δίδει σημεῖά τινα ζωῆς. Ὦ! ἂς εἶχον κἂν κἀγὼ τὸ εὐτύχημα
» τῆς φωτογραφίας μου αὐτῆς! Αὕτη αἰωνίως ἔσεται παρὰ σοί,
» ἐγὼ δὲ ἴσως αἰωνίως μακρὰν σοῦ!

» Ἀπὸ τὴν ἐπιφέρουσαν θέλεις μάθει τὰ περὶ τῆς τρισποθήτου
» ἡμῶν συνεντεύξεως, ἥτις φεῦ! πάντοτε ὡς ἀντικατοπτρισμὸς
» παρίσταται εἰς τὰ ὄμματά μου!

» Ὁ ἄδολος ἀσπασμός μου ἐπὶ τοῦ τρυφεροῦ μετώπου σου,
» φίλτατε Τέρπανδρε!

Ἡ ἰδική σου
Ζηνοβία.

Ὁ Τέρπανδρος μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἥτις, ὡς ἦτο ἐπόμενον, βαθέως τὸν συνεκίνησε, λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τὴν φωτογραφίαν τῆς Ζηνοβίας, ὅλως καίων καὶ ριγῶν καὶ τρέμων! Μυρίας ὅσας τῷ ἀνεγείρει ἀναμνήσεις, μυρία ὅσα τῷ διεγείρει αἰσθήματα, καίπερ ἀνεπιτυχὴς ἐν μέρει — Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, φαίνεται, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐνεργήσωσιν ἀρκούντως ἀπέναντι τῶν ἀκτίνων τοῦ προσώπου ἐκείνης! — Καὶ ἐν τῇ φωτογραφίᾳ αὐτῇ νομίζει ὅτι βλέπει τὴν Ζηνοβίαν αὐτήν, αὐτὴν ἐκείνην, ἣν πρὸ τοσούτου ἤδη χρόνου εἰς μάτην ἀνεζήτουν τά τε ὄμματα καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἅπασα! Τὴν ἀσπάζεται ἐνθέρμως καὶ θερμὰ χύνει ἐπ' αὐτῆς δάκρυα! Καὶ ἐν αὐτῇ ἀπεικονίζεται ἡ καρδία του μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ ταχύτητος καὶ μαγείας, μεθ' ὧν ἀπεικονίσθη καὶ τὸ πρόσωπον τῆς Ζηνοβίας! Καὶ τοσοῦτον ζωηρῶς, φαίνεται, ὅσον καὶ τὸ πρόσωπον τῆς Ζηνοβίας! Καὶ τοσαύτην ζωὴν ἀναλαμβάνει, ὅστις στερεῖται ἡ εἰκών της! Ἐν τῇ θέρμῃ δὲ τοῦ ἔρωτός του ὁ Τέρπανδρος λαβὼν τὸν κάλαμον γράφει ὄπισθεν τῆς φωτογραφίας τοὺς ἑπομένους αὐτοσχεδίους στίχους·

Χρείαν φωτογράφου, φίλη, ἐγὼ δὲν ἔχω κἀμμίαν,
Σ' τὴν καρδίαν μου φυλάττω τὴν εἰκόνα σου τὴν θείαν.
Καὶ ἡ ἔκτασις δὲ αὕτη ἡ ἀπέραντος τοῦ κόσμου,
Ὡς καθρέπτης παριστάνει τὴν εἰκόνα σου ἐμπρός μου.
Ἡ εἰκών σου ὅμως αὕτη, καίπερ ἄψυχος, μοὶ δίδει,
Ψυχὴν νέαν, ζωὴν νέαν καὶ τὸ πᾶν μοὶ ἀποδίδει!

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, λέγει ἡ Μαριάμ, σοὶ διηύθυνε τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς σου, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ λάβῃ χώραν ἡ συνέντευξίς σας, διότι τότε μόνον ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ καιρόν. Ἡ δυστυχής! καὶ τὴν νύκτα ἀκόμη ὑπὸ ἀστυνομικήν, οὕτως εἰπεῖν, εὑρίσκεται ἐπιτήρησιν.

Ἡ Ζηνοβία μὴ γνωρίζουσα τὴν ἀναχώρησίν σου, ἐπανέλαβεν ἡ Μαριάμ, σὲ περιέμενε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς τὸν κῆπον, ἀνήσυχος καὶ βαρυαλγοῦσα, ἐνῶ ἡ μήτηρ μου σὲ περιέμενεν ἐνταῦθα ἐπίσης ἀνήσυχος, ὅπως σοὶ ἀναγγείλῃ τὴν μεγάλην ἐκείνην εἴ-

δησιν. Παρῆλθεν ὅλη ἡ ἡμέρα, καὶ οὐδαμῶς ἐφάνης. Τοῦτο ἐνέβαλε τὴν μητέρα μου εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον αὕτη σὲ εἶδεν εἰς τὸ παράθυρον ἐξερχομένη, καὶ ἐγερθέντα μάλιστα ἐν τῷ σημείῳ τῆς χειρός της. Διὸ ὁ μὴ ἐρχομός σου μᾶς ἐφάνη μυστήριον.

Προβλέπουσαι τὴν κατάστασιν τῆν Ζηνοβίας, μετέβημεν ἀμφότεραι περὶ λύχνων ἀφὰς παρ' αὐτῆ, ἣν εὕρομεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, λίαν τεταραγμένην. Δὲν ἦλθεν! εἶπεν αὕτη, δὲν ἦλθε! Σήμερον ἔχασα πᾶσαν ὑπομονήν! Δεινὸν ὑπέστην μαρτύριον περιμένουσα αὐτὸν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὸ λουτρόν, καὶ φοβουμένη μὴ τυχὸν ἔλθῃ, ὅτε ἦσαν ἅπαντες ἐν τῷ οἴκῳ.

Γνωρίζω, θύγατερ, ἀπήντησεν ἡ μήτηρ μου, ὅτι δὲν ἦλθε παρὰ σοί, διότι δὲν ἦλθε καὶ παρ' ἐμοί.

—Δὲν ἦλθε καὶ παρὰ σοί; ἀνέκραξεν ἡ Ζηνοβία μετ' ἐκπλήξεως, δὲν ἦλθε καὶ παρὰ σοί; Λοιπὸν τί συμβαίνει; Μήπως δὲν τῷ ἐδώκατε τὸ σημεῖον;

—Τῷ ἔδωκα κάλλιστα, ἀπήντησεν ἡ μήτηρ μου, καὶ μάλιστα τὸν εἶδον εὐθὺς ἐγερθέντα.

—Λοιπὸν τί συμβαίνει; ἀνέκραξε καὶ πάλιν ἡ Ζηνοβία μετ' αὐξούσης ἐκπλήξεως καὶ τρόμου. Ὦ! ἀσθενεῖ! ἀσθενεῖ! ἢ μεγαλείτερον ἔπαθε δυστύχημα, ἵνα μεγαλείτερον πάθω δυστύχημα! Ἡ εὐγενὴς ψυχή του δὲν ἦτο ποτὲ δυνατὸν νὰ μὲ ἀφήσῃ ἐν ἀγωνίᾳ τοιαύτῃ! Τοὐλάχιστον τὸν εἴδετε τώρα εἰσερχόμεναι;

—Οὐχί· ἀπήντησεν ἡ μήτηρ μου.

—Λοιπὸν τί συμβαίνει! ὦ Θεέ! τί συμβαίνει! ἀνέκραξε καὶ πάλιν ἡ Ζηνοβία φρίττουσα.

—Ἡσύχει, ἡσύχει, τῇ εἴπομεν ἀμφότεραι, θέλουσαι νὰ τὴν καθησυχάσωμεν, καὶ θὰ μάθωμεν τὸ αἴτιον. Πιθανὸν νὰ μὴ παρετήρησε τὸ σημεῖον. Τίς οἶδε;.....

—Ἀδύνατον! ἀδύνατον! νὰ μὴ παρετήρησε τὸ σημεῖον, ἀνεφώνησεν ἡ Ζηνοβία. Ἐκεῖνος θὰ εἶχε προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς του ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ οἴκου, ὡς εἶχον ἐγὼ τοὺς ἰδικούς μου ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ κήπου. Ὦ! ἀσθενεῖ! βεβαίως ἀσθενεῖ! ἢ μεγαλείτερον ἔπαθε δυστύχημα, ἵνα μεγαλείτερον πάθω δυστύχημα!

— Ἐγὼ ἐξερχομένη καὶ τώρα, εἶπεν ἡ μήτηρ μου, κάμνω καὶ ἕτερον σημεῖον, καὶ αὔριον ἀκόμη, καὶ καθ' ἡμέραν, καὶ ὁ καιρὸς ὁδηγός. Ἡσύχει! ἡσύχει! μὴ ἀγωνιᾷς, μὴ κλαίῃς!

Παρῆλθον ἤδη πολλαὶ ἡμέραι, καὶ εἰς μάτην ἡ μήτηρ μου

ἐξερχομένη τῆς θύρας, ἔθετε τὴν χεῖρά της ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὅτε ἔμαθεν ἀπὸ τὴν οἰκοδέσποινάν σας, ὅτι οἱ γονεῖς σου, ἀνησυχοῦνπες σπουδαίως ἐπὶ τῷ μαρασμῷ σου, σὲ ἔστειλαν εἰς Τρῳάδα μετά τινος θείου σου, πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος, καὶ ὅτι τὸν Αὔγουστον ἔμελλες νὰ ἐπανέλθῃς. Τρέχει εὐθὺς καὶ εἰδοποιεῖ τὴν Ζηνοβίαν, ἐν ἀπελπισίᾳ εὑρισκομένην!

Ἡ Ζηνοβία εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο μένει ἀπολελιθωμένη! Οἱ ὀφθαλμοί της ξηραίνονται καὶ ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ μένουσι προσηλωμένοι ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τοῦ δωματίου της! Ἡ γλῶσσά της δεσμεύεται, εἰς μάτην δοκιμάζει νὰ τὴν κινήσῃ!

Σύνελθε! τῇ λέγομεν ἀμφότεραι, ἔντρομοι καὶ δακρυρροοῦσαι, σύνελθε! καὶ ὁ Τέρπανδρος μετ' ὀλίγον ἐπανέρχεται!

Τὸ ὄνομά σου ἐξύπνησεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ λυθάργου, ἐν ᾧ εὑρίσκετο, δοὺς αὐτῇ συγχρόνως καὶ γλῶσσαν καὶ φωνήν, καὶ ἐπιφωνεῖ « Ὁ Τέρπανδρος, λέγετε, ἔρχεται! Ὁ Τέρπανδρος ἔρχεται! ἐνῶ ὁ Τέρπανδρος ἀδύνατον πλέον νὰ ἐπανίδῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν! Ὦ! γνωρίζω τὸ μυστήριον! γνωρίζω τὸ μυστήριον!— Ἡ Τακουΐτζα, ἡ πολυμήχανος Τακουΐτζα, ἰδοῦσα ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸν ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτήν, μὴ δυναμένη δὲ νὰ ὑποφέρῃ καὶ τὸ πρός με αἴσθημά του, ἐνήργησε, κύριος οἶδε διὰ ποίων μέσων καὶ συκοφαντιῶν — λόγον παρ' ἐχθροῦ μηδέποθ' ἡγήσῃ φίλον — καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς γονεῖς του νὰ τὸν ἀπομακρύνωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκδικουμένη οὕτω καὶ ἐμὲ καὶ ἐκεῖνον! Ἀλλ' ἔσεται ἦμαρ, ἔσεται ἦμαρ, καθ' ὃ ἡ ἀλήθεια θέλει ἀνακαλυφθῆ ἀπέναντι τῶν γονέων του, ἂν ὁ τοῦ βίου μου ἀστὴρ δὲν δύσῃ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας ἐκείνης!

Ἡ νέα αὕτη κατάστασις τῆς Ζηνοβίας εἰς νέους ἐμβάλλει φόβους καὶ ἐμὲ καὶ τὴν μητέρα μου, καὶ ἐγὼ μένω παρ' αὐτῇ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Οὐδὲν εὗρον μέσον, δυνάμενον νὰ τήν παρηγορήσῃ! Ἡ καρδία της ἐφαίνετο ἀνεπίδεκτος πάσης παρηγορίας! Μόνον τὸ ὄνομά σου τὴν ἐπαρηγόρει, μόνον τὸ ὄνομά σου τὴν ἐζωογόνει. Ἐφ' ᾧ καὶ μόνον τὸ ὄνομά σου περιεπλανᾶτο εἰς τὰ χείλη της. Καὶ ἡ τροφή της δὲ αὐτὴ τὸ ὄνομά σου ἦτο!

Θὰ ἔλθῃ μία ἡμέρα, φιλτάτη μου Μαριάμ, μοὶ ἔλεγε, θὰ ἔλθῃ μία ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ μεταβῶ ἐγὼ παρ' ἐκείνῳ! Καὶ ἂν οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ἡ θάλασσα οὔτε οἱ ποταμοὶ οὔτε τὰ ὄρη οὔτε τὰ βουνὰ οὔτε αἱ πεδιάδες οὔτε αἱ ραδιουργίαι οὔτε οἱ ἔρωτες τυχὸν ἄλλων ἴσχυσαν νὰ ἐλαττώσωσι τὸ πρός με αἴσθημά του, ὤ! τότε, τότε, ἐνθουσιῶσα ὅλη θέλω προσφέρει

αὐτῷ τὴν ἀσθενῆ μου χεῖρα, ὡς τῷ προσέφερον ἤδη τὴν καρδίαν μου! Ἂν ὅμως αἱ χρυσοφαεῖς αὗται ἐλπίδες μου διαλυθῶσιν ὡς χρυσοφαῆ νέφη, καὶ ὁ πρός με ἔρως του ἐμιμήθη τὴν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας μου ἁφαρπάσασαν αὐτὸν σκληρὰν ναῦν, ἥτις φεῦ! δὲν κατέλειπεν εἰμὴ μόνον τὰ σκληρὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς της, ἐν τῇ ἀπελπισία μου θὰ ᾄσω κἀγὼ τὸ τῆς Σαπφοῦς ἐκεῖνο

» Νεκρανθέμων εὐχρόους θυσάνους »

καὶ ἔπειτα θὰ μεταβῶ ὡς ἐκείνη εἰς τὴν Λευκάδα, ἵνα ἐν τοῖς κύμασι τῆς θαλάσσης αὐτῆς ἀποσβέσω καὶ τὸν τελευταῖον τοῦτον τῆς ζωῆς μου σπινθῆρα, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ τὴν μανιώδη φλόγα τοῦ ἔρωτος ἐκείνου, ὅπερ μόνον οἱ Λέσβιοι, φαίνεται, ἐμπνέουσιν!

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἰσέρχεται ἡ γραῖα ἀσθμαίνουσα καὶ μειδιῶσα, ἐγχειρίζει δὲ τῷ Τερπάνδρῳ τὴν ἑπομένην λακωνικωτάτην ἐπιστολὴν τῆς Ζηνοβίας.

» Φίλτατε Τέρπανδρε,

» Ἦλθες, χαρὰ Ἀγγέλων, ἦλθες, καὶ μετὰ σοῦ ἐπανέρχε-
» ται καὶ ἡ ζωή μου καὶ αἱ ἐλπίδες μου ἅπασαι!

» Αὔριον ἐξ ἅπαντος θέλει λάβει χώραν ἡ τρισπόθητος συνέντευξις ἡμῶν! Πλὴν διατί ἀπὸ τοῦδε νεκροῦνται τὰ μέλη μου καὶ μόνον ἡ καρδία μου πάλλει;

» Ἡ ἐπιφέρουσα θὰ σοὶ εἴπῃ τὰ καθέκαστα.

» Σὲ κατασπάζομαι ὁλοψύχως.

» Ἡ ἰδική σου
» Ζηνοβία »

Ἀφοῦ ὁ Τέρπανδρος πολλάκις διῆλθε τὸ γραμμάτιον τοῦτο τὸ πλῆρες ζωῆς καὶ ἐλπίδος, ἡ γραῖα τῷ λέγει: Ἡ συνέντευξίς σας αὔριον ἐξ ἅπαντος θὰ λάβῃ χώραν! Χαῖρε! Θὰ ὑπάγουν εἰς τὸ λουτρόν. Προσεκάλεσαν καὶ ἄλλας. Αὔριον ἅμα ἴδῃς τὸ σημεῖον, ἔρχεσαι παρ' ἐμοὶ πρῶτον διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Ἔπειτα δὲ ἤρχισε διηγουμένη αὐτῷ τὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἤτοι αὐτὰ ἐκεῖνα, ἅτινα τῷ εἶχε διηγηθῆ καὶ ἡ Μαριάμ. Σήμερον, προσθέτει ἡ γραῖα, ἅμα μὲ εἶδε μειδιῶσαν, ἐνόησεν ὅτι ἦλθες καὶ ἀνέκραξεν ἔξαλλος: ἦλθεν; Ἦλθε, τῇ εἶπον, θύγατερ, καὶ χαῖρε! Ἦλθε! ἐπιφωνεῖ πετῶσα, ἦλθε! ἦλθε!— Καὶ εὐθὺς βλέπω ἐπὶ τῶν τέως πελιδνῶν παρειῶν αὐτῆς διακεχυμένα μετὰ χάριτος μεγευτικωτάτης ἅπαντα τὰ χρώματα τοῦ ῥόδου· καὶ εὐθὺς βλέπω τὸ τέως δάκρυα ἀποστάζον πρόσωπον αὐτῆς ἀποστάζον τῆς αὐγῆς τὴν δρόσον· καὶ εὐθὺς βλέπω περιχαρὲς μειδίαμα περι-

κοσμοῦν τὰ τέως μεμαραμμένα χείλη αὐτῆς καὶ τὰ τέως νεκρὰ ὄμματα αὐτῆς πῦρ ζωῆς ἐξαστράπτοντα! Ὅταν τὴν εἶδον συνερχομένην ἐκ τῆς πρώτης συγκινήσεώς της, τῇ ἀφηγήθην τὰς περιπετείας σου. Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο, ἡ δυστυχής! ἀφίνει κραυγὴν ἐκπλήξεως καὶ φρίκης καὶ ἐπιφωνεῖ: Ὁ Τέρπανδρος εὑρίσκετο ὑπὸ αἱμοσταγῆ μάχαιραν τρομεροῦ κακούργου, ἐνῶ ἐγὼ ἔχαιρον καὶ ἠγαλλόμην, ὑπὸ γλυκυτάτων ἐλπίδων τρεφομένη, ὑπὸ χρυσῶν ὀνειροπολημάτων τερπομένη! Εἶτα δὲ ὑψώσασα τὰς χεῖρας αὐτῆς πρὸς τὸν οὐρανόν, μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, Εὐχαριστῶ σοι, Θεέ μου! λέγει, εὐχαριστῶ σοι, Θεέ μου! διότι ἔσωσας τὸν Τέρπανδρόν μου, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἐμέ, τὴν δυστυχῆ δούλην σου!

Ἀποχαιρετίσας τὴν γραῖαν καὶ τὴν χρηστὴν Μαριάμ, ὁ Τέρπανδρος ἐπιστρέφει οἴκαδε, ὅπου μόνον περὶ τῆς ταχείας δύσεως καὶ τῆς ταχυτέρας ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου εὔχεται.

Ἔρχεται, τέλος, καὶ ἡ μυριοπόθητος ἐκείνη στιγμή, ἡ μετὰ τοσούτων παλμῶν καὶ ἀγώνων περιμενομένη, καὶ ὁ Τέρπανδρος βλέπει τὴν γραῖαν εἰσερχομένην εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Ζηνοβίας, καὶ μετὰ δύω περίπου ὥρας ἐξερχομένην, θέτουσαν δὲ τὴν χεῖρα αὐτῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς!

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν τῷ προλόγῳ.	ἐκ τοῦ πλησίου.	ἀνάγνωθι:	ἐκ τοῦ πληϛίον:		
Σελ.	2	στίχ.	21	ἀνορθωμένας.	» ἀνωρθωμένας
»	5	»	25	ἀνεγέννα	» ἀντεγέννα
»	10	»	14	ἀπόλυτον ἀνάγκην αὐτοῦ	ἀνάγνωθι ἀπόλυτον εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ
»	16	»	8	ἀγγέλλουσαν	ἀνάγνωθι ἀγγέλλουσαι
»	»	»	22—23	ὅϛτις καὶ πάνυ ἀσπλάγχνως	» ὅϛις ὅμως ἀσπλάγχνως πάνυ
»	31	»	16	χλαμίς	» χλαμύς
»	34	»	4	ἠχύσασα	» ἡ χύσασα
»	36	»	34	καὶ οὐχὶ ἡ ἀθώα Τὸ κλίμαξ ϛίγμα	» καὶ οὐχὶ ἡ ἀθώα κλίμαξ. Τὸ ϛίγμα
»	37	»	36	τῆς ἀκριβείας αὐτοῦ	» περὶ τῆς ἀκριβείας αὐτοῦ
»	38	»	17	τὴν προσοχὴν τοῦ θανάτου	» τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ
»	44	»	19	ὑπὸ τῆς πνοῇ	» ὑπὸ τῆς πνοῆς
»	55	»	27	κυριὰς	» κυρίας
»	57	»	35	διατηρῶσ	» διατηρῶσι
»	58	»	18	αὐτῶν	» αὐτῶν
»	60	»	38	γράμματά της	» συγγράμματά της
»	»	»	39	tes peuples	» des peuples
»	61	»	13	ἀθλιέστερον	» ἀθλιώτερον
»	»	»	36	Σήμερον δ τ	» Σήμερον δὲ τί
»	62	»	5	Σενέκα	» Σενέκαν
»	64	»	14	στενοτάνων	» στενοτάτων
»	65	»	5	αἰδήμονες.	» αἰδήμονες;
»	»	»	13	κ-	» καὶ
»	»	»	14	διαφαίνει, ὁ δὲ	» διαφαίνει δὲ ὁ
»	»	»	»	φιλόσοφοϛ	» φιλόσοφος
»	»	»	35	αὐτῆς	» αὐτῆς
»	66	»	23	αὐτῆς	» αὐτῆς
»	»	»	25	αὐτῆς	» αὐτῆς

σελ. 68 στίχ. 12 Ἀλλὰ ἀνάγνωθι Ἀλλὰ
» 78 » 22 λὰ χάβλε—οἱ Ἄραβες, ἀνάγνωθι Λὰ χάβλε καὶ λὰ κούββετε ἴλλα πιλλάχι (οὐκ ἰσχὺς οὐ δύναμις εἰμὴ παρὰ τῷ Θεῷ)· λέγουσιν οἱ Ἄραβες.

Οἱ δὲ Πέρσαι,

Π'αράνι ραχμὲτ (π'ιχεσάπ'εσ') χέμε ρά ρεσιτέ',
Βὲ χάνι νιμὲτ π'ιτ'ιρίγεσ' χέμε τζὰ κεσ'ιτ'ὲ (Σ'ὲχ Σααδῆ).

Ἤτοι, κατ' ἔννοιαν, Τὸ θεῖον ἔλεος ἄπειρόν ἐστιν.

Ὁ ἐπικαλούμενος αὐτὸ θέλει τὸ εὕρει ὅπου καὶ ἂν ἤθελεν εὑρεθῆ.

Οἱ δὲ Λατῖνοι,

Valet ima summis
Mutare, et insignem attenuat Deus,
Obscura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustuli, hic posuisse gaudet (Ὁράτ).

Fortuna saevo laeta negotio, et
Ludum, insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna (Ὁράτ).

σελ. 78 στίχ. 33 ἀδδηφάγοὺ ἀνάγνωθι ἀδδηφάγου
» 79 » 7 πολισμὸς » πολιτισμὸς
» 81 » 39 πρσσθετέαι » προσθετέαι
» 85 » 34—35 εἰσακακουσθῆ » εἰσακουσθῆ
» 88 » 5 αἴτινες » ἅτινα
» 89 » 25 φιλὴ » φυλὴ
» 90 » 22 οὕτω » οὗτω
» 91 » » γεννομένων » γεννωμένων
» 92 » 33 τὴν τίγριν; » τὴν τίγριν, οὔτε δὲ ἡ ἄρκτος τὴν ἄρκτον οὔτε τὸν γύπα ὁ γύψ;

Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus,
Unquam, nisi in dispar, feris (Ὁράτ).

Indica tigris agit rabidâ cum tigrid pacem
Perpetuam; saevis inter se convenit ursis
Ast homini . . . . (Juv).

Κατὰ δὲ τὸν Boileau

L'ours a-t-il dans les bois la guerre avec les ours?
Le vautour dans les airs fond-il sur les vautours?

Σελ. 94 στίχ. 8 ἐξομάλυνσίν των ἀνάγνωθι ἐξομάλυνσιν τῶν
» » » 29 αὐτοῦ; » αὐτοῦ;
» » » 32 τροπέζης » τραπέζης
» » » 41 γενήσῃ » γεννήσῃ
» 95 » 5 τὸ πρὸς τὸν » τὸν πρὸς τὸν
» 100 » 26 τύχης σιου » τύχης σου
» » » 27—28 δεγείρῃ » διεγείρῃ
» 101 » 16 ἶσαι » εἶσαι
» » » 17 θεελήσεως » θελήσεως
» 103 » 21 Γάντου » Γαίτου
» 104 » 32 αὐτοὺς » αὐτὰς
» 107 » 22 πέρπεται » τέρπεται
» 113 » 40 τι » ὅτι
» 118 » 26 Ὄλυπον » Ὄλυμπον
» » » 27 φύβους » φόβους
» 119 » 1—2 λέοντες » λέοντας
» 123 » 33 ἐπικυρο » ἐπικυροῖ
» 136** » 20 εἴχογεν » εἴχομεν
» » » 24 ἔμμεσος» » ἔμμεσος
» 138 » 7—8 ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς » ἢ τὰν ἐπὶ τάν
» 142 » 5 (ἐν τῇ ὑποσημειώσει) δυκαιοσύνης. » δικαιοσύνης
» 145 » 38 περίπτωσιν » περιωπήν
» » » (ἐν τῇ ὑποσημειώσει) ἐξηγήθη » ἀφηγήθη
» 151 » 32 αἱμασταγῆ » αἱμοσταγῆ
» 154 » 17 ἔχουσι » εἶνε δίκαιον νὰ ἔχωσι
» » » 18 ἐπομένως δίκαιον εἶνε νὰ ἔχωσι » διότι τότε ἤθελον ἔχει
» » » 30 ἐπιπαλαίως » ἐπιπολαίως
» 155 » 11 ἀλυτηρίων » ἀλιτηρίων
» 157 » 16 ὡς ρεύματα » ὡς τὰ ρεύματα
» 160 » 1 φρονοῦτες » φρονοῦντες
» 161 » 30 θυγάτερ » θύγατερ
» 167 » 32 καὶ ἐγὼ διὰ σέ » ὡς καὶ ἐγὼ διὰ σέ
» 172 » 6 δυστήχημα » δυστύχημα
» 177 » 1 ἀντεῖχεν » ἀντήχει
» » » 19 ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος » ὁ ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος
» » » 20 πρόεδρος » πρόδρομος

» 178	»	18	ἀναστήθητι	ἀνάγνωθι ἀνάστηθι
» »	»	36	ἐφοβήθη	» ἐφοβήθην
» 184	»	20	θεσασα	» θέσατε
» 187	»	5—6	εὐτόλμως	» ἀτόλμως
» 189	»	36	αἴτινες τῷ	» αἵτινες
» 190	»	29—30	προσθέτει	» προσθέτει, ἁπάσας τὰς σκιὰς αὐτοῦ προσθέτων
» 192	»	13	θηγάτηρ	» θυγάτηρ
» 193	»	10	μεταβαίνει	» μετέβη
» 194	»	6	μὴ ἡ οἰκία	» μὴ ἦ οἰκία
» 207	»	13	λυθάργου	» ληθάργου

Ἀλλ' ὑπάρχουσι, πιστεύομεν, καὶ ἄλλα παροράματα, δι' ἃ ἐπικαλούμεθα μετὰ θάρρους τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον μακρὰν τοῦ Τυπογραφείου, ἐν ᾧ ἐξετυπώθη τὸ πόνημα ἡμῶν διαμένοντες, ἐν Μολύβῳ τῆς Λέσβου, δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιτελέσωμεν τὸ καθῆκον ἡμῶν ἀκριβῶς καὶ ἀνελλιπῶς.

ΟΙ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ Κ Κ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ.

Π. Μαρκόπουλος. Χαράλαμπος Ἰω. Καρρές, ἐξ Ἀγιάσσου. Γεώργιος Βασιλείου, ἐκ Καλλιπόλεως. Δημήτριος Γρέκας, Δημοδιδάσκ. Παγκράτιος Δημητριάδης, ἐκ Καλλιπόλεως. Ἰω. Ε. Μάνος, Θετταλός. Ν. Ἀγοραστός, Διδάσκαλος, ἐκ Μιτυλήνης. Α. Δ. Μόζερος. Κωνσταντῖνος Παυλίνης (Κόντε). Γρηγόριος Ἀγγελόπουλος. Ἰωάννης Καμάρας. Ἀναστάσιος Μοροχάρτζης. Διονύσιος Χαραμαντᾶς. Βασίλειος Λ. Σαδούκας. Γ. Ἀντωνιάδης, Βρουλιώτης, Διδάσκαλος. Γ. Τριανταφυλλίδης, Διδάσκαλος. Ἰω. Κοντόπουλος. Ἀντώνιος Δ. Μάνιας, ἐκ Σκύρου. Κωνσταντῖνος Ἐπιφάνιος, ἐκ Σκοπέλου. Κωνσταντῖνος Θεοδωρίδης. Δημήτριος Χ. Νικολάου, Διδάσκαλος. Δημήτριος Ἀλεξανδράκης. Κλεόβουλος Μιχαηλίδης. Ἰω Ν. Ποῦλος. Ἰω. Φ. Καστέρης. Δ. Ζαφειριάδης. Παναγιώτης Γιαννόπουλος. Ἰω. Θεοδοσιάδης, Λέσβιος. Ἰω. Β. Χριστοδουλίδης. Ἀλέξανδρος Βασιλακάκης. Δημήτριος Βασιλακάκης. Ξενοφῶν Σολομωνίδης. Γαβριὴλ Ἀνδρεάδης, ἐκ Δαφίων τῆς Λέσβου. Κωνσταντῖνος Γ. Παππᾶ, ἐκ Βώλου. Ἡρακλῆς Ξανθίδης, ἐκ Μανδαμάδου. Φίλιππος Γ. Μάλλιος. Π. Φωτιάδης. Μιχαὴλ Θεολόγου, ἀδαμαντοδέτης. Σταῦρος Ἀγοραστίδης, Λήμνιος. Α. Ροδοκανάκης. Ν. Πανουσιάδης, Μακεδών. Μ. Κωνσταντινίδης, Σμυρναῖος. Παχούμιος Παπᾶ Ἰωακειμίδης, ἐξ Οὐσακίου. Γ. Τρεμούλης. Α. Παπάζογλους. Γεώργιος Στεφανόπουλος, Μαθητὴς τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς. Κωνσταντῖνος Κ. Πυρναίας, Σμυρναῖος. Ἀδελφοὶ Ζήσιμοι. Γεώργιος Γεωργιάδης. Ἰωάννης Δρακόπουλος. Ἀπόστολος Ζωχίδης. Κωνστ. Ψαλιδόπουλος. Κωνστ. Κύττας. Νικόλαος Παππαδόπουλος. Κ. Ριζόκουλος. Σοφιανὸς Σανταμούρης. Χρῆστος Τριανταφυλλίδης. Ἀλέξανδρος Αὐλωνιάτης. Φίλιππος Κυριακοῦ, Μουχλαλῆς. Νικόλαος Χ. Κωνσταντίνου, ἐξ Ἀλατζάτων. Βασίλειος Πισάνος, ἐκ Κυθήρων. Σπυρίδων Κ. Δρόσογλους, ἐκ Καλλιπόλεως. Δημήτριος Μαστουκόπουλος, Πελοποννήσιος. Δ. Χ. Βρετόπουλος. Κ. Θεοδωρίδης. Α. Πεζάρος. Μιχαὴλ Δ. Ζαφειρόπουλος, Λέσβιος. Δημοσθένης Νικολαΐδης. Χαράλαμπος Μιχαηλίδης. Νικόλαος Ι. Κρητικίδης. Φωκίων Σ. Σολομωνίδης. Ἀγ. Π. Ἀγγελόπουλος.

ΕΦΕΣΩ.

Ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Ἅγιος Ἐφέσου Κύριος Ἀγαθάγγελος

Σώμ. 5. Φραν. Κορτίζος. Νικόλαος Στυλιανόπουλος. Α. Παμίδης. Δωρ. Κωνσταντῖνος Παρασκευᾶς, Νομοϊατρός.

ΚΙΡΚΑΑΤΖΙΩ.

Κωνσταντῖνος Παναγιωτόπουλος, Ἀλληλοδιδάκτης. Ἀλκιβιάδης Σφαέλος. Στέφανος Νικολάου Καζάζης.

ΣΥΜΗ.

Ἀρχιμανδρίτης Σεραφείμ, Πάτμιος. Μ. Γρηγορόπουλος. Ἰωάν. Φρ. Βιτάλης. Ἰωάννης Γ. Κλάδος. Ἀνδρέας Παν. Σιτές. Ν. Γ. Μαστορίδης. Νικόλ. Κ. Σαμιωτάκης. Ἀντώνιος Χρυσοχόος. Ν. Α. Μπόνης.

ΣΑΜΟΥ.

Γ. Μ. Ραζῆς, Εἰρηνοδίκης. Ι. Βαλασιάδης ἐκ Χώρας. Σ. Κ. Ραζῆς. Ἡγεμ. Ἰατρός Κ. Νικολαρεΐζης. Θ. Δ. Στεφανίδης Εἰσαγγελεύς. Γ. Κ. Χίου. Ι. Διαμαντίδης, Δικηγόρος. Κ. Ε. Καταιβαίνης, Ἑλληνοδιδ. Μανουὴλ Γ. Πάσσα. Κωνσταντῖνος Ἰωαννίδης. Στέφανος Φωτιάδης, Διευθυντὴς τοῦ Ἡγεμονικοῦ Γραφείου. Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Ἑλληνοδιδάσκαλος. Νικόλαος Μ. Φραγκούλης. Χρ. Διακοδημητρίου. Παπᾶ Γεώργιος Βασιλείου. Γεώργιος Α. Σαλαμίνιας. Ἐλευθέριος Γαρουφαλής, ἐκ Κουκκαρίου. Θ. Γεωργιάδης, ἐκ Βουρλιωτῶν. Κ. Γεωργιάδης, Δημοδιδ. Κουκκαρίου. Γαβριὴλ ἱερομόναχος, Τρουβᾶς. Κ. Μ. Καλοῦ, ἐκ Κουκκαρίου. Νικόλαος Χ. Γεωργίου, ἐκ Μιτυλήνων. Χα. Δ. Θεοφανίδης. Νικόλαος Λεοντίδης, ἱερεύς. Γεώργιος Λεοντίδης. Ἰω- Μ. Στεφανῆς. Ν. Πανταζίδης. Εὐστράτιος Καρατζᾶς. Μ. Γ. Τζῆμα. Γεώργιος Διακο-Νικολάου. Θ. Δ. Ἀνδρόνικος. Σπυρίδων Ἰω. Φωκᾶ. Χαρίδημος Α. Κνίτης.

ΠΕΡΓΑΜΩ.

Ν. Ι. Ράλλης Σώμ. 2. Δι' Ἕκτορα Α. Ἀμηρᾶ Θ. Σημηριώτης. Δημήτριος Κασάπογλους. Α. Σταματιάδης, Μιτυληναῖος. Χρηστάκης Σ. Βακηρτζής. Βασίλειος Χαραλάμπους, Μιτυληναῖος. Π. Θ. Οἰκονομίδης. Δ. Ι. Δημητρόπουλος. Ν. Ἀποστολάκης. Σ. Δ. Σγούτας. Charles Krans. Θ. Σημηριώτης. Ὁ Καϊμακάμης Περγάμου ἐνδ. Μεχμὲτ Νουρῆ Βέϊς 2. Ἐθνάρχης Σπύρος Ἰωαννίδης. Α. N. Macropodora. Π. Γ. Φωκιάδης. Ι. Κυριακίδης. Ι. Α. Καλουμενίδης.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.

Δημήτριος Κοντογιάννης.